THE
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

HANDBOEK

VOOR DE

VRIENDEN DER ZENDINGSZAAK.

HANDBOEK

VOOR DE

VRIENDEN DER ZENDINGSZAAK,

TEN GEBRUIKE BIJ HET HOUDEN EN BIJWONEN DER MAANDELIJKSCHE BEDESTONDEN VOOR DE UITBREIDING DES CHRISTENDOMS.

NAAR HET HOOGDUITSCH.

DOOR

A. RUTGERS VAN DER LOEFF,
Theol. Dr. en Pred. te *Leyden.*

TE LEYDEN, BIJ
C. C. VAN DER HOEK.
1851.

BV 2060
.H26

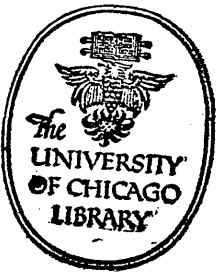

DN

Gedrukt bij H. R. de Breuk.

VOORBERIGT.

Op verzoek van den boekhandelaar C. C. van der Hoek, *die eene vertaling in het licht wenschte te geven van het bij onze Duitsche naburen zoo bekende als gezochte Zendingsboek*, *te* Calw *in* 1844 *uitgekomen en in* 1846 *herdrukt*, *heb ik gaarne de bezorging daarvan op mij willen nemen*, *omdat dit werk mij voorkwam allezins waardig te zijn op Nederlandschen bodem te worden overgebragt en verspreid. Het door mij geopperde bezwaar*, *dat ik bij mijne overige bezigheden misschien moeijelijk den vereischten tijd daartoe zou kunnen afzonderen*, *werd eenigermate opgeheven door een mijner vrienden alhier*, *den Wel-Edelen Heer* F. H. van Iterson, *die mij met de meeste welwillendheid zijne medewerking aanbood. Deze is mij dan ook uitnemend te stade gekomen; want de overzetting is grootendeels zijn werk — en mij dunkt*, *ik mag er van zeggen*, *dat zij den lof verdient van getrouwheid en naauwkeurigheid en tegelijk van in een vrijen en popu-*

lairen trant bewerkt te zijn. Bij het nazien heb ik, waar het oorspronkelijke hier en daar wijziging behoefde of bekorting toeliet, mij de vrijheid daartoe veroorloofd, gelijk er ook, vooral ten aanzien van de werkzaamheden onzes Nederlandschen zendelinggenootschaps, nu en dan met een enkel woord gebruik gemaakt is van de jongste berigten.

Wat de vrienden der zendingszaak in dit boek vinden zullen, is vóór eenige maanden bij de voorloopige aankondiging bereids gezegd: namelijk eene zoo veel mogelijk beknopte en juiste beschrijving van de aardrijkskundige gesteldheid, den staatkundigen toestand, de heerschende zeden en gewoonten, de godsdienstige denkbeelden en gebruiken enz. van ieder land en volk, waar de zendings-arbeid tot dusver is beproefd en nog wordt voortgezet; mitsgaders eene korte geschiedenis dezer pogingen, inzonderheid gedurende de laatste 60 *jaren, met opgave der voornaamste posten en zendelingen en andere belangrijke bijzonderheden.*

Dat de uitgaaf van zulk een handboek geenszins overtollig geworden is door andere geschriften over dat onderwerp, die reeds in onze taal bestaan, zal elk bij onderzoek en vergelijking spoedig inzien. Over 't geheel kan, naar onze overtuiging,

de gelegenheid om bekend te worden met de nieuwere geschiedenis van de uitbreiding des Christendoms, niet te zeer worden vermenigvuldigd. De eerste helft der eeuw, welke wij beleven, mag in dit opzigt wel een allermerkwaardigst en hoogst gezegend tijdvak heeten, een tijdvak, waarop vele groote volken des aardbodems eenmaal met heilige blijdschap zullen terugzien als op de morgenschemering van den dag hunner zedelijke en godsdienstige ontwikkeling, ja wat meer zegt, hunner eerste toebrenging tot de kennis van den Eenigen waarachtigen God en Jezus Christus, dien Hij gezonden heeft! — En zou dan de hedendaagsche Christenheid, van welke dat licht en die kracht des eeuwigen levens uitgaan, niet ook zelve naauwkeurig behooren te weten, hoe dit geschiedt, langs welke wegen, door welke middelen en personen?! — Zou zij dit niet moeten weten, vooral ook om in te zien, hoe dat licht nog veel helderder schijnen en die kracht heerlijker werken kon, wanneer ijver met wijsheid, belangstelling met opoffering, gebed met werkzaamheid gepaard, zich meer algemeen mogten openbaren — en alzoo de uitbreiding van het rijk des Heeren op ruimer schaal kon worden voortgezet en doorgezet?! — Trouwens, het blijft een be-

treurenswaardig verschijnsel, dat deze aangelegene zaak zich nog altijd binnen de enge grenzen eener bijzondere vereeniging blijft beperken, en dat de Gemeente als zoodanig hare roeping miskent, om als één groot zendelinggenootschap al hare kracht tot verlichting en heiliging der wereld aan te wenden.

Wij vertrouwen echter, dat het eenmaal zoo ver komen zal! — en dit moedigt ons te meer aan, om door in den kleinen kring, die ons nu is aangewezen, te doen wat onze hand vindt, om den heuglijken tijd eener algemeene deelneming te helpen voorbereiden en bespoedigen. Daartoe pogen wij niet slechts door onzen arbeid onder de heidenen een grondslag te leggen, waarop later door de Gemeente zal kunnen worden voortgebouwd, en haar nu reeds de overtuiging te geven, dat het een werk des Heeren is, waarop in weerwil der zwakke krachten en beperkte middelen, waarmede het verrigt wordt, kennelijk en overvloedig Zijn zegen rust; maar wij zoeken ook allerwege het getal onzer begunstigers en medeleden te vermeerderen, opdat ons Genootschap zich eerlang des te gemakkelijker in de Kerk zal kunnen oplossen. Daarom vooral spreken wij ook in het openbaar tot de Gemeen-

te, niet alleen door geschriften, maar ook door onze toespraak in de maandelijksche bedestonden.

Tot hiertoe kennen wij nog geen doelmatiger middel om de algemeene belangstelling op te wekken, dan juist deze openlijke zamenkomsten tot gebed en mededeeling der zendelingsberigten. Zullen ze echter op de regte wijze gehouden worden en waarlijk strekken tot aanbeveling der goede zaak, dan dient de voorganger op de hoogte te staan der zendingsgeschiedenis onzer dagen, om bij het voorlezen dier berigten, omtrent vele dingen, die door de stellers er van slechts kort of met verwijzing naar vorige jaargangen konden worden aangestipt, nadere inlichting te geven. Waar dit niet geschiedt zal het stuksgewijze en afgebrokene der voorstelling al ligt zekeren geheimzinnigen sluijer werpen over de komst en de werking des Christendoms in sommige oorden der wereld — iets, waardoor het inzigt in de eenvoudige waarheid der zaak belemmerd en de twijfelzucht bij velen, die, om zich onder eenigen goeden schijn te onttrekken, wel haast zouden willen twijfelen, niet weinig gevoed wordt.

Tot bevordering nu van grondige, zamenhangende en omvattende kennis zal, vertrouwen wij, ook kunnen dienen het hier gegeven overzigt

van hetgeen door de onderscheidene zendelinggenootschappen, bijzonder in den laatsten tijd, gedaan is en nog verrigt wordt tot vestiging en uitbreiding des Christendoms onder de Heidenen, Mahomedanen en Joden; terwijl vooral ook de bijgevoegde aardrijkskundige en staatkundige beschrijving der verschillende landen en volkeren, de bruikbaarheid van dit handboek bij het houden en bijwonen der maandelijksche bidstonden niet weinig zal vermeerderen.— Behalve de registers der namen van personen, plaatsen, volkeren en landen, die in dit werk voorkomen, zal men ook nog achteraan geplaatst vinden eene korte aanwijzing van den inhoud aller maandberigten van ons Nederlandsch zendelinggenootschap van 1799—1850, *die ik aan twee mijner Leidsche ambtsbroeders te danken heb, en waardoor, zoo als ik meen, een lang gekoesterde wensch van vele onzer medeleden vervuld is.*

Gods zegen ruste op dezen geringen arbeid!

A. Rutgers van der Loeff.

Leiden April 1851.

INHOUD.

INLEIDING. . . . . § 1, 2.

EERSTE AFDEELING.

HEIDENSCH AFRIKA. . . . . § 3.
I. WEST-AFRIKA. . . . . " 4.
1. *Senegambië*. . . . . " 5.
2. *Opper-Guinea*. . . . . " 6.
a. De Kust Siërra-Leona. . . . . " 7.
b. De Kolonie Siërra-Leona. . . . . " 8, 9.
c. De Peperkust (Liberia). . . . . " 10.
d. De Tandkust (Kaap Palmas). . . . . " 11.
e. De Goudkust. . . . . " 12.
f. De Slavenkust. . . . . " 13.
g. De Kust van Benin. . . . . " 14.
h. De Baai van Biafra. . . . . " 15.
3. *Neder-Guinea*. . . . . " 16.
II. ZUID-AFRIKA. . . . . " 17.
1. *Het Kaapland*. . . . . " 18.
a Zending der Broedergemeente. . . . . " 19.
b. Posten van het Londensch zendelinggenootschhap. . . . . " 20.
c. Posten van andere genootschappen. . . " 21.

2. *Het Hoogland van Zuid-Afrika*. . . . . § 22.
a. De Namaqua's of Nama's. . . . . " 22.
b. De Bosjesmannen en Koranna's. . . . " 23.
c. De Griqua's of Bastaard-Hottentotten. " 24.
d. De Betschoeanen. . . . . " 25.
3. *De Oostkust van Zuid-Afrika*. . . . . " 26.
a. De Fingu's. . . . . " 26.
b. De Kaffers. . . . . " 27.
c. De Tambuki's of Amatembu's. . . . . " 28.
d. De Mambuki's of Amapaonda's. . . . " 29.
e. De Zulah's of Amazulah's. . . . . " 30.
III. Oost-Afrika . . . . . " 31.
IV. De eilanden van Oost-Afrika. . . . . " 32.
1. *Mauritius*. . . . . " 32.
2. *Madagaskar*. . . . . " 33, 34.

TWEEDE AFDEELING.

DE LANDEN VAN MAHOMED EN DIE DER OUDE CHRISTELIJKE KERKEN. § 35.
I. Malta. . . . . " 36.
II. Griekenland. . . . . " 37.
III. Barbarye. . . . . " 38.
IV. Het Turksche Rijk. . . . . " 39.
1. *Europeesch Turkije*. . . . . " 40.
2. *Klein-Azië*. . . . . " 41.
3. *Syrië en Palestina*. . . . . " 42, 43.
4. *Mesopotamië*. . . . . " 44.
5. *Arabië*. . . . . " 45.
6. *Egypte*. . . . . " 46.
V. Rusland. . . . . " 47.
1. *Bessarabië*. . . . . " 48.
2. *Het Schiereiland de Krim*. . . . . " 49.
3. *Kaukasië*. . . . . " 50.
4. *Astrakan*. . . . . " 51.
5. *Saratow*. . . . . " 52.
6. *Orenburg*. . . . . " 53.

7. *Georgië of Grusië* . . . . . § 54.
8. *Armenië*. . . . . " 55.
VI. Perzië. . . . . " 56, 57.
VII. Abissynië . . . . . " 58, 59.

DERDE AFDEELING.

HEIDENSCH AZIË. . . . . § 60.
I. Hindostan. . . . . " 61, 62.
1. *De Westkust van Hindostan*. . . . . " 63.
a. Achmebabad. . . . . " 64.
b. Surat. . . . . " 65.
c. Bombay. . . . . " 66.
d. Mangalore. . . . . " 67.
e. Cochin en Tritschur. . . . . " 68.
f. Allepie. . . . . " 69.
g. Cotyn of de Thomas-christenen. . . . " 70.
h. Quilon. . . . . " 71.
i. Nagercoil en Neyur. . . . . " 72.
2. *Het zuidelijk* Dekkan *met* Mysore, (*Belgaum, Bellary, Bangalore, Mysore, Salem, Coimbatore, Nilgherrybergen*. . . . . " 73.
3. *De Oostkust van Hindostan*. . . . . " 74.
a. Tinnevelly. . . . . " 75, 76.
b. Madura. . . . . " 77.
c. Negapatam. . . . . " 78.
d. Tranquebar. . . . . " 79, 80.
e. Combaconum en Chittore. . . . . " 81.
f. Mayaveram. . . . . " 82.
g. Madras. . . . . " 83.
h. Cuddapah. . . . . " 84.
i. Circars. . . . . " 85.
k. Orissa. . . . . " 86.
4. *Het Noorden van Hindostan*. . . . . " 87.
a. De provincie Bengalen. (Serampore, Calcutta, Burdwan met Kirchnagur en Chinsurah). . . . . " 88—91.

b. De provincie Bahar, (Monghyr, Digah en Patna) . . . . . § 92.
c. De provincie Allahabad, (Benares en Allahabad). . . . . „ 93, 94,
d. De provincie Oude. . . . . „ 95,
e. De provincie Agra. . . . . „ 96.
f. De provincie Delhi. . . . . „ 97.
g. De provincie Gorwal. . . . . „ 98.
II. Ceylon. . . . . „ 99.
1. *Het Cingaleesische distrikt.* . . . . . „ 100.
2. *Het Tamulisch distrikt.* . . . . . „ 101, 102.
III. Achter Indië. . . . . „ 103.
1. *Assam.* . . . . . „ 104.
2. *Dschittagong.* . . . . . „ 105.
3. *Arrakan.* . . . . . „ 106.
4. *Birmah.* . . . . . „ 107--109.
5. *Tenafferim, (de Karenen).* . . . . . „ 110, 111.
6. *Het Schiereiland Malakka.* . . . . . „ 112.
7. *Siam.* . . . . . „ 113.
8. *Cochin-China.* . . . . . „ 114.
IV. De Indische Archipel. . . . . „ 115.
1. *De Nicobaren.* . . . . . „ 116.
2. *Sumatra.* . . . . . „ 117.
3. *Java.* . . . . . „ 118.
4. *De kleinere Sunda-Eilanden.* . . . . . „ 119.
5. *Borneo.* . . . . . „ 120.
6. *Celebes.* . . . . . „ 121.
7. *De Molukken.* . . . . . „ 122.
8. *De Philippijnsche Eilanden.* . . . . . „ 123.
9. *Het Eiland Formosa.* . . . . . „ 124.
V. China. . . . . „ 125--127.
1. Dr. *Robert Morisson.*
2. *Jongste zendingen.*
VI. Japan. . . . . „ 128.
VII. Siberië. . . . . „ 129, 130.

VIERDE AFDEELING.

AUSTRALIË. . . . . § 131.
I. NIEUW-HOLLAND. . . . . " 132, 133.
II. VAN DIEMENSLAND. . . . . " 134.
III. NIEUW-ZEELAND. . . . . " 135--137.
IV. OOSTELIJK POLYNESIË. . . . . " 138.
1. *De Georgische Eilanden*. . . . . " 139--141.
2. *De Gezelschaps-Eilanden*. . . . . " 142.
3. *De Austraal-Eilanden*. . . . . " 143.
4. *De Paymutu-Eilanden*. . . . . " 144.
5. *De Marquesas-Eilanden*. . . . . " 145.
6. *De Gambier-Eilanden*. . . . . " 146.
7. *De Hervey-Eilanden*. . . . . " 147--151.
8. *De Samoa-Eilanden*. . . . . " 152.
9. *Dg Vriendschaps-Eilanden*. . . . . " 153, 154.
V. WESTELIJK POLYNESIË. . . . . " 155.
1. *De Fidschi-Eilanden*. . . . . " 155.
2. *De Nieuw-Hebriden*. . . . . " 156.
VI. DE SANDWICHS-EILANDEN. . . . . " 157--159.

VIJFDE AFDEELING.

AMERIKA. . . . . § 160.
I. WEST-INDIË, ... " 161, 162.
1. *Zendingen der Broedergemeente*. . . . . " 163.
a. Op de Virginische Eilanden.. . . . . " 163.
b. Op de Engelsche Eilanden. . . . . " 164.
2. *Zendingen der Methodisten*.. . . . . " 165.
3. *Zendingen der Baptisten*. . . . . " 166.
Zendingen der overige Genootschappen. . . . . " 167.
II. NOORD-AMERIKA. (De Eskimo's en Indianen). " 168, 169.
1. *Groenland*. . . . . " 170, 171.
2. *Labrador*. . . . . " 172, 173.

3. *Engelsch-Noord-Amerika.* . . . . . § 174--176.
4. *Hudsonia.* . . . . . " 177--180.
5. *De Noord-Westkust.* . . . . . " 131.
6. *De Vereenigde Staten.* . . . . . " 182, 183.
a. De Indianen in dezelven. . . . . " 184--186.
b. Elliot, Mayhew, Brainerd. . . . . " 187.
c. De zendingen der Broedergemeente. . " 188.
d. De jongste zendingen. . . . . " 189--194.
7. *Mexiko.* . . . . . " 195.
8. *Midden-Amerika.* . . . . . " 196.
III. ZUID-AMERIKA. . . . . " 197.
1. *De Indianen in Spaansch en Portugeesch Amerika.* . . . . . " 198.
2. *Guijana.* . . . . . " 199.
a. Zending onder de Indianen. . . . . " 200, 201.
b. Zending onder de Bosch-Negers. . . " 202.
c. Zending onder de Negers. . . . . " 203, 204.
3. *Brazilië.* . . . . . " 205.
4. *Patagonië.* . . . . . " 206.
5. *Vuurland.* . . . . . " 207.
6. *Araukanië.* . . . . . " 208.

BIJVOEGSEL.

ZENDINGEN VOOR ISRAEL. . . . . § 209, 210.

REGISTERS.

I. NAMEN VAN PERSONEN.
II. NAMEN VAN PLAATSEN, VOLKEN EN LANDEN.
III. INHOUD DER MAANDBERIGTEN VAN HET NEDERLANDSCH ZENDELINGGENOOTSCHAP VAN 1799—1850.

INLEIDING.

§ 1. Op last van den grooten Meester, die bij het afscheid gezegd had: *gaat heen in de geheele wereld, predikt het Euangelie allen Kreaturen*, gingen de jongeren heen en legden te Jerusalem den grondslag der Christelijke gemeente en gingen toen verder en verkondigden allerwege het Euangelie der zaligheid. Gelijk reeds op den pinksterdag tot de kleine schare van 's Heeren belijders 3000 Joden toegevoegd werden, zoo nam het getal der geloovigen gaande weg met verbazende snelheid toe, zoodat er naauwelijks honderd jaren verloopen waren, of men zou wel reeds vijfmaal honderdduizend Christenen in de verschillende heidensche landen hebben kunnen tellen. Van toen af vermogten geene dijken of dammen den geweldigen stroom in zijne vaart meer te stuiten. De nieuwe godsdienst werd in het Romeinsche rijk heerschend en er zullen in de vierde eeuw onder Konstantijn den Grooten, wel van 8 tot 10 millioenen geweest zijn, die zich naar den naam van Christus noemden. Na dien tijd was de aanwas, hoezeer voortdurend belangrijk, toch naar evenredigheid zoo sterk niet meer — en er werd zelfs in de zevende eeuw aan de verdere uitbreiding niet weinig afbreuk gedaan door de nieuwe leer van Ma-

homed, wiens volgelingen de landen, waar het Christendom eerst gebloeid had, eensklaps overstroomden en ook in de heidensche landen, waar het Euangelie nog onbekend was gebleven, hunne godsdienst invoerden. Desniettemin kon men het aantal der Christenen in de achtste eeuw wel op 30 millioenen schatten en wederom acht eeuwen later was het tot 100 millioenen geklommen.

In de eerste tijden was de ijver voor de bekeering der heidenen aan alle Christenen gemeen. Elk vond in zijnen naasten kring voorwerpen genoeg, en geheel de gemeente was toen, wat zij behoorde te zijn, één groot zendeling-genootschap. Later echter begon zich diezelfde ijver meer te bepalen tot enkele personen, die hun vaderland verlieten om zich midden onder de heidenen te vestigen. Dit deden vooral sommige Engelsche en Iersche Christenen in Europa, en de Nestorianen in Azie. Maar allengskens hield ook dit op, en in 't eind dacht niemand er meer aan om heidenen te gaan bekeeren.

Wel is waar zag men er ten tijde der hervorming wederom eenige opgewektheid toe. Rome namelijk vaardigde toen naar onderscheidene vreemde gewesten eenige zendelingen af, en voerde in de Europeesche bezittingen in andere werelddeelen met geweld haar Christendom in. Doch de meeste landen bleven onbezocht — en van de Protestantsche Kerk, die destijds met zichzelve genoeg te doen had, was weinig te wachten. Van hier, dat van de 1000 millioenen bewoners dezer aarde, ter naauwernood een vijfde gedeelte tot de belijders van het Christendom behoort, en wanneer men nu het aantal Mahomedanen op 160 en dat der Joden op 9 millioenen schat, dan blijven

er nog 631 millioenen over, die nog nimmer iets van den Zaligmaker der wereld gehoord hebben, en dien ten gevolge deels in de ijdele dwaasheid en den schandelijken gruwel der afgoderij, deels in volslagene verdierlijking daarheen leven, zonder eenige godsdienst, of ter prooi aan het akeligste bijgeloof.

Eerst laat is in de Protestantsche kerk het gevoel van mededoogen met deze rampzaligen ontwaakt. Deze en gene onder de hervormers had er wel op aangedrongen, doch te vergeefs. Werd er ook al hier en daar eene poging gedaan, zij was te zwak en te zeer op zich zelf staande. Omstreeks het midden der zestiende eeuw beproefde men te *Geneve* eene zending naar *Braziliën* (zie § 205) maar die mislukte. Beter slaagden de *Nederlanders* in de zeventiende eeuw op *Ceylon* en eenige eilanden van den *Indischen Archipel*, en bijzonderen lof verdienen de pogingen, welke iets later door John Elliot en anderen onder de Noordamerikanen aangewend werden. Daarenboven zien wij de eerste grondslagen van enkele der thans bestaande Zendelinggenootschappen in dien tijd reeds gelegd. In het jaar 1647 geschiedde dit van het *genootschap ter uitbreiding van het Christendom in het buitenland*, door eene Parlements-acte onder Cromwel. Ook in Denemarken werd er in 1706 van staatswege zulk eene maatschappij opgerigt voor Oost-Indië en Groenland, aan welker uitbreiding en bloei zich de Universiteit te *Halle* met niet weinig ijver en vrucht liet gelegen zijn. En eindelijk was het ook nog de pas gestichte *Broedergemeente*, die in 1732 met haren hoogstbelangrijken zendelings-arbeid een begin maakte. Maar dit is dan ook schier alles.

wat er sedert de Reformatie tot 1690 beproefd en gedaan werd.

Daar rees eensklaps onder de staatkundige stormen, die het laatstgenoemde jaar kenmerkten, de ware ijver voor de groote en heilige zaak in Engeland uit zijne sluimering op. Met verbazing slaat men de levendige belangstelling gade, die haar in zeer korten tijd onder alle rangen en standen der maatschappij te beurt viel. Traktaatjes ter harer aanbeveling werden in menigte onder het volk verspreid. Bezielde redenaars traden in volksvergaderingen op en ontvlamden met hunne welsprekende taal de geestdrift van allen, terwijl de opwekkingen tot milde geldelijke bijdragen met zulken gunstigen uitslag bekroond werden, dat de nieuw gevestigde genootschappen onverwijld de handen aan het werk konden slaan. Daar geene der kerkelijke partijen in Engeland achter wilde blijven, vormde zich het eene genootschap na het andere. Inzonderheid verdienen hier genoemd te worden: dat der *Baptisten* opgerigt in 1792; vervolgens het *Londensche Zendelinggenootschap* in 1795, bestaande uit leden van allerlei Protestantsche gezindheden, doch in den laatsten tijd voor het grootste deel uit Independenten; voorts het *Kerkelijk genootschap* in 1804, en eindelijk dat der *Wesleanen* of *Methodisten* in 1816.

Met deze en vele andere, bijzonder ook *Schotsche* vereenigingen, stelden zich onderscheidene Bijbel- Traktaat- en Opvoedings-maatschappijen in betrekking — en alzoo werd dan de grondslag gelegd tot eene werkzaamheid, die nu alreede gelijk wij zien zullen, bijkans geheel de wereld omvat.

Engelands voorbeeld werd reeds in 1797, door de oprigters van het Nederlandsche Zendeling-genootschap gevolgd, en ook in de Vereenigde staten van Noord-Amerika zag men onderscheidene groote en kleinere vereenigingen in 't leven treden, van welke wij nu alleen willen noemen het algemeene Zendeling-genootschap te *Boston*.

In Duitschland begon het werk veel later en ging het ook trager voort. Er bestond te *Berlijn* sedert 1800 een Zendelings-instituut, waarin onder de leiding van Jänicke een aantal bekwame Euangelieboden gevormd werden, die dan weder aan andere genootschappen hunne diensten aanboden; — en ook de *Broedergemeente* zette met ijver haar gezegend werk voort. Evenwel vond de zaak toch over 't algemeen minder bijval en kwijnde naarmate ook de stichting van *Halle* haren ouden roem niet naar behooren wist te handhaven.

Maar ziet, daar verschenen in den jongsten Franschen oorlog onder de volkeren, die tot Europa's bevrijding zelfs uit het hart van Azie werden opgeroepen, ook Tartaarsche en Kalmuksche horden. Van de muren der stad *Bazel* zag men ze uit de verte tusschen de Oostenrijksche scharen, die de nabijgelegen vesting *Hueningen* belegerden, en het was toen, dat sommige godvruchtige mannen de plegtige gelofte deden, om, wanneer *Bazel* gespaard bleef, ten behoeve dier heidensche volkeren eene Zendelings-kweekschool te zullen stichten. Hunne bede werd vervuld, en zoo zag men in datzelfde jaar nog den grond gelegd van die uitnemende inrigting, die tot 1835 onder het bestuur stond van den Inspector Blumhardt, en nog steeds onder de thans

levende zendelingen een groot aantal harer kweekelingen mag tellen. De belangstelling in de heilige zaak verbreidde zich van daar uit naar alle zijden. Menigvuldige hulpgenootschappen in Duitschland, bijzonder in Wurtenberg, alsmede in Frankrijk en in Zwitserland sloten zich aan, en nieuwen werden opgerigt. Het instituut te *Berlijn* verrees weêr uit zijne asch. Ook bloeit daar sints eenige jaren de door Gossner gestichte zending, die onder het toezigt eener bijzondere commissie staat. Te *Barmen* werd almede door het *Rijnsche* genootschap eene kweekschool opgerigt, en te *Dresden* en *Hamburg* is men insgelijks daarvoor werkzaam. Ten slotte vermelden wij nog het *Parijssche* genootschap, dat evenzeer zijn Zendeling-huis heeft, terwijl er ook te *Rotterdam* in den laatsten tijd zulk eene inrigting is tot stand gekomen.

Over 't geheel hadden de Europeesche Zendelinggenootschappen te zamen in 1842, op ruim 700 hoofdposten, ongeveer 1000 zendelingen benevens 130 hulpzendelingen en ruim 400 inlandsche medehelpers, terwijl toen het getal der gedoopte heidenen volgens de berigten wel op 400,000 endat der Christelijke ledematen onder hen op 150,000 mogt geschat worden. Sedert zijn deze cijfers verbazend geklommen.

§ 2. Het zendelingswerk is tot dusver geheel en alleen een werk der vrije Christelijke liefde; en wij behoeven den lezer wel niet voor te rekenen de verbazende sommen gelds, die er jaarlijks toe vereischt worden. Houden de Christenen hunne gaven terug, dan spat het gebouw in duigen, en de meerdere uitbreiding er van hangt ten eenemale van de ruimere bijdragen af. Het getal der gevers is wel nog

op verre na zoo groot niet als men zou wenschen. Evenwel bedraagt de ontvangst van sommige genootschappen in Engeland vele tonnen gouds. Die sommen vloeijen dáár, zooals ook in Duitschland en elders, uit vele onderscheidene bronnen te zamen. Voor een groot deel bestaan ze uit de penningkens der armoede, ja wij zouden wel durven zeggen uit de guldens, die de geringe volksklasse door de liefde van Christus gedrongen, met verloochening van zichzelve weet uittezuinigen. Op geen gebied der Christelijke menschen-liefde treft men zoovele aandoenelijke voorbeelden van echte zelfopoffering aan als op dat der zendelingszaak.

Intusschen is de deelneming, die zij ondervindt, nog geenszins van dien aard, dat er zich geene stemmen tegen zouden laten hooren. O neen, daar zijn er, die de zending voor iets overtolligs houden, overmits de heidenen zich ook in hunne godsdienst gelukkig gevoelen en in hunnen staat der onschuld, zooals men gelieft te zeggen, geene behoefte aan iets anders hebben. Ook vindt men er, die met het Euangelie, zooals het door de zendelingen gepredikt wordt, niet zeer ingenomen zijn, en liever zouden zien, dat men de heidenen in plaats van vrede door het bloed des kruises, andere, meer algemeene, godsdienstige en zedekundige waarheden verkondigde. Sommigen zijn van oordeel, dat de aangewende pogingen toch te weinig vrucht opleveren; anderen houden hunne bijdragen terug met beroep op de Apostelen, die immers ook zonder geld het Christendom hebben uitgebreid; terwijl weder anderen opzettelijk naar allerlei bezwaren zoeken om een dekmantel te hebben voor hunne onverschilligheid.

Het boek, dat wij hier aanbieden, zal op deze en soortgelijke bedenkingen, naar wij vertrouwen, een voldoend antwoord geven, en ook wel bij menigeen zoo krachtig op 't gemoed werken, dat hij medelijden krijgt met de 800 millioenen zijner natuurgenooten, die nog verre van Christus, in duisternis en ellende omdolen.

Het spreekt wel van zelf, dat wij op onzen langen togt door de verschillende landen der aarde niet altijd dingen zullen ontmoeten van verblijdenden en verheffenden aard, maar ook dikwerf veel dat ons zal bedroeven en ternederslaan. Doch dit laatste moge, in plaats van te ontmoedigen, nog destemeer den ijver aanvuren. En wanneer het gebeuren mogt, dat sommigen onzer lezers in hun hart zich gedrongen gevoelden, om voor den een of anderen Zendelingspost, waarvan hun de gevaren en de strijd, de krachtsinspanning en de zegepraal hier worden afgeschetst, hunne smekingen en dankzeggingen optezenden; och, laten ze dien drang volgen, en niet vergeten, dat dit het juist is, wat alle zendelingen met ernstig verlangen van de Christenheid vragen en met alle regt verwachten. Gewis, ons allen betaamt het, om terwijl zij tot den strijd geroepen en uitgezonden, in vreemde gewesten kloekmoedig den vijand onder de oogen zien en de dreigendste gevaren trotseren, onophoudelijk met en voor hen te strijden in den gebede tot den almagtigen Vader van onzen Heer Jezus Christus, door wien alleen de zegepraal over het rijk der duisternis kan en op zijnen tijd ook zeker zal behaald worden tot zegen voor alle geslachten der aarde en tot verheerlijking van zijnen naam.

EERSTE AFDEELING.

HET HEIDENSCH AFRIKA.

§ 3. Wij beginnen met *Afrika*, het meest nabij gelegen Heidenland. Het heeft van de Middellandsche zee tot aan den zuidhoek in eene regte lijn genomen, eene lengte van omtrent 1330 uren (1). Het middengedeelte wordt door de Evennachtslijn doorsneden, zoodat het voor het grootste gedeelte in de verzengde luchtstreek ligt. Zoo zeer het overigens in onze nabijheid gelegen is, zoo weinig is het den Europeanen bekend, want deze hebben tot hiertoe nog weinig meer dan kustlanden, omtrent het 50ste gedeelte van het geheel, bezocht, en uit de binnenlanden hebben alleen enkele gelukzoekers ons eenige berigten gebragt. Daarin echter stemmen allen overeen, dat het een wonderland is; want men

(1) De afstanden der plaatsen, gelijk ook de uitgestrektheid der landen, zijn doorgaans naar uren gaans van 5556 Nederl. ellen of 17667 Rijnl. voeten gerekend. Waar van vierkante mijlen gesproken wordt, heeft men geographische mijlen te verstaan, waarvan 15 in een graad. —

vindt hier een rijkdom van dieren en planten, zoo als men naauwelijks elders in die mate aantreft. De mensch evenwel, de heer dezer heerlijke schepping, levert er over 't geheel een treurig schouwspel op. De bevolking, die men op 100 tot 110 millioenen schat, bestaat voornamelijk uit twee verschillende volkstammen; den zoogenaamden Kaukasischen, tot welken men de Mooren, Barbaren, Kopten Nubiërs en Abisyniërs in het Noorden en Oosten rekent, onder welke ook de Joden en Arabieren sedert 1000 jaren inheemsch zijn geworden; — en den Aethiopischen of eigenlijken Negerstam, die onder menigvuldige verscheidenheden van uit het midden naar het Westen, Zuiden en Zuid-oosten zijne takken uitbreidt. Onder genen stam bloeide in vroegere tijden het Christendom, dat thans door de leer van Mahomed is verdrongen. Hier letten wij meer bepaaldelijk op Heidensch Afrika, derhalve op den Negerstam.

Ook onder de Negers hebben zich sedert vele eeuwen, door verhuizingen van het Noorden en Oosten, Kaukasische volkstammen gemengd. Deze hebben hun den Islam, het geloof van Mahomed, opgedrongen, en zoo treft men thans onder de *heidenen* tallooze *Mahomedanen* aan. Beide verkeeren in stikdonkeren nacht. Inzonderheid de *heidensche* Neger weet weinig van den levenden God. Meestal stelt hij zich dezen voor als een God, die het bestuur der wereld aan tallooze geesten heeft overgegeven. Deze geesten, *Fetischen* genaamd, bidt de Neger op allerlei wijze aan, en hij is dwaas genoeg om hout, steenen, planten en dieren tot zijnen Fetisch te maken, dien hij offert,

en waarbij hij zelfs het leven zijner mede menschen niet ontziet. De Negers gevoelen meer vrees voor de booze geesten, dan zij liefde bezitten voor de goeden, zoodat men overal zeker soort van *duivelsdienst* aantreft, waardoor zij de booze geesten gunstig voor zich trachten te stemmen. Zij zijn bestendig in vrees, dat ze van de eene of andere zijde in 't geheim door een ongeluk of eene betoovering zullen overvallen worden, en omhangen zich daarom met allerlei toovermiddelen, *grigri's* genaamd, waaraan zij het vermogen toekennen om den boozen invloed af te wenden. Bij elk kwaad dat hun bejegent, komt de jammerlijke argwaan in hen op, of niet misschien iemand zijne tooverkracht aan hen beproefd hebbe. Met bloedgierigheid zien zij rond naar alles wat hen omringt en zij trekken met blinde woede los op de ongelukkigen, die door hunne tooveraars of duivelbezweerders zijn aangewezen; deze moeten dan of door gevaarlijke dranken [en andere godsoordeelen zich zuiveren, of terstond onder de vreeselijkste smarten ter dood gebragt worden. Voegt men hierbij de tallooze *menschen-offers*, die bij vele volken plaats hebben; voorts het afschuwelijk *eten van menschenvleesch*, waarvan men in den laatsten tijd uit het Binnenland stellige berigten ontvangen heeft; eindelijk nog de barbaarsche *slavernij*, die overal in zwang is, en voor welke geen vrije zich kan vrijwaren, daar hij niet weet, of er in het naaste oogenblik niet een vanger van achter eenig geboomte zal te voorschijn komen om hem in wreede kluisters te slaan; — wij vragen dan of men zich wel ongelukkiger menschen zou kunnen voorstellen? Bij dit alles heerscht

bij deze wilden, wier hoogste beschaving altijd nog op een' zeer lagen trap staat, een meer dan dierlijke hartstogt. Veelwijverij en ten gevolge daarvan de schandelijkste mishandeling der vrouwen heerschen allerwege. Zij dragen schier geene kleederen en hunne walgelijke zinnenlust kent geene schaamte, ja velen hebben volstrekt geen begrip van het huwelijk. Al bezitten zij ook hier en daar eenige kunstvaardigheid, zoo schemert toch in alles de jammerlijkste onwetendheid door. Van de 100 Negertalen, die men vermoedt dat in Afrika zijn, en van welke omtrent 70 slechts bij name bekend zijn, is geene enkele tot schrijftaal verheven, en vindt men zelfs niets dat naar eenig schrift gelijkt, zelfs geene hieroglyphen of symbolen. Het Arabisch schrift alleen is in gebruik, doch slechts bij tooverijen en Fetischen. Men moet dus wel erkennen, dat er voor het arme Afrika veel te doen valt. De belofte evenwel staat vast: »ook Moorenland zal zijne handen naar God uitstrekken." (Ps. 68: 32).

1. WEST-AFRIKA.

§ 4. Dit is de naam der kustlanden, die zich langs den Atlantischen Oceaan uitstrekken. Het meest nabij gelegen kustland is het Mahomedaansch Marokko; dan komen de heete grensoevers der woestijn Sahara, de grootste der wereld, die zich meer dan 270 uren van het noorden naar het zuiden uitstrekt, en behalve eenige oäsen niets dan gloeijend zand bevat, dat dikwijls door de winden als eene zeevlakte in beweging gebragt wordt, terwijl de hitte in de schaduw tot 37° Reaumur

stijgen kan. Aan de oevers is eveneens alles verschroeid, en steeds zeilden de zeevaarders de onherbergzame kust voorbij, die alleen door een armzalig menschenras bewoond wordt. Talrijke reisgezelschappen, *karavanen* genaamd, hebben intusschen door de woestijn een weg gevonden voor hunnen handel. Men verlangde dikwijls Christen-zendelingen in hun midden, doch tot dusver hebben slechts sommige gelukzoekers zich onder hen gewaagd, die door nieuwsgierigheid gedreven werden om het binnenland nader te onderzoeken. Van dezen weten wij, dat er ten zuiden der woestijn twee groote, welingerigte rijken gevonden worden, die akkerbouw, handel en nijverheid hebben, gedeeltelijk met Europeesche voortbrengsels voorzien zijn, en den wensch naar onderwijzers en een handels-verbond met Engeland hebben te kennen gegeven. Ook heeft men in het binnenland bij Moru, de hoofdstad van Mandara, een aantal Christendorpen, ja meer binnenwaarts een geheel Christenvolk, Gouber aangetroffen, dat in het bezit is van oude boeken en documenten, ook van kerken en klokken. Het leidt zijnen oorsprong af van de Egyptische Kopten, die tijdens de Arabische overheersching, naar deze afgescheidene streken zijn heen gevlugt. O wat zouden Evangelieboden daar niet kunnen uitrigten! Doch in plaats van dezen, is er eene tallooze menigte *Mahomedaansche* zendelingen, die de kooplieden vergezellen, en met behendigen ijver hunne dwaalleer in het heidensch binnenland overbrengen, en inzonderheid aan de oevers van den *Niger*, achter de *Sahara*, veel ingang vinden. Ook begeven zij zich langs de kustlanden en zetten hun zendelingswerk zelfs in Sierra Leona

en Liberia ijverig voort. Daarom vindt men er ook vele Arabische scholen en staan de Mahomedaansche geleerden in hooge achting, al reikt hunne kennis ook niet veel verder dan die van schooljongens.

Langs de kust voortvarende komt men weldra aan den *Kreefts-keerkring*, en daarmede in den heeten aardgordel, die 47 graden beslaat en zich dus ongeveer 930 uren zuidwaarts uitstrekt. De hitte is drukkend en geen winter wordt meer waargenomen. In onzen zomertijd heeft men dáár zware regenbuijen. De natuur is geheel verschillend van de onze en het klimaat langs de gansche kust uiterst gevaarlijk, want ieder Europeaan die hier landt, ja zelfs ieder Afrikaan, die uit het binnenland naar de kust reist, heeft eer hij aan de luchtstreek gewoon is, eene eigenaardige koorts door te staan, welke doorgaans aan den rand des grafs brengt. De natuurlijke oorzaak dier koorts is nog niet naauwkeurig genoeg opgespoord: men zoekt haar hoofdzakelijk in de nabijheid der oude bosschen, die onmiddellijk achter de zeekust een aanvang nemen en waarin vele moerassige gronden zijn, zoodat er onophoudelijk uitdampingen plaats hebben. Ook meent men te hebben opgemerkt, dat de hevigheid der ziekte afneemt, naarmate de bosschen door aanbouw worden uitgeroeid. De geneeskunst heeft tot hiertoe nog niets tegen haar kunnen uitrigten. Zoo waagt dus ieder zendeling zijn leven en droevig zijn de jaarlijks van daar inkomende berigten van vroeg gestorvene arbeiders in den wijngaard des Heeren.

Eene andere treurige bijzonderheid van *West-Afrika*, is de van daar hoofdzakelijk uitgaande

Negerhandel. De kust werd langzamerhand ontdekt. Hare schatten, die met zooveel levensgevaar gekocht werden, lokten den handelsgeest der Europeanen uit, en allengs rigtten Engelschen, Hollanders, Franschen, Portugezen en Spanjaarden overal hunne etablissementen op, en bouwden er sterkten. De blindheid en ruwheid der inwoners waren hun niet dan welkom, en weldra kwamen zij op het gevoellooze denkbeeld, dat men zich aan deze Negers wel niet veel kon bezondigen. Zij zagen duizenden slaven, die als geketende dieren op eene willekeurige wijze heen en weer gesleept en ter verkoop aangeboden werden en begonnen ook zelf deze veile waar allengs te koopen. En daar men in de overzeesche landen van het nieuw ontdekte *West-Indie* en *Amerika* sterke menschen voor de plantingen behoefde, zoo waren de menschen-makelaars met hunne zwarte koopgoederen aldaar zeer welkom. Op die wijze ontstond de *Negerhandel*, door Christenen gedreven. Sedert 1517 werd dezelve in Portugal en Spanje bij besluit van den Staat goedgekeurd en ook andere volken sloten weldra de oogen voor al de gruwelen, die daaraan verbonden waren.

Men kwam er toe om de ongelukkigen met ijskoude overschilligheid steeds tot nieuwe doodsangsten voort te zweepen, en hun zacht gesteun en gekerm vermogt zoo min als hun luidruchtig geschreeuw en gejammer iets om het hart der beulen te vermurwen In *West-Afrika* werd eene slavenmarkt opgegerigt. De Negers werden bij duizenden honderde mijlen voortgedreven en voor Europeesche snuisterijen ook wel voor brandewijn aan de opkoopers verkocht. In het binnenland hadden er van toen

af aanhoudende schermutselingen plaats, daar het nu immers was bekend geworden, voor welken prijs men zich allerlei Europeesche goederen kon verschaffen. Was huiselijke slavernij te voren reeds algemeen, nu klom de menschenhandel tot eene ontzettende hoogte. Talrijke benden vereenigden zich en roofden mannen, vrouwen en kinderen weg zoo als zij die vonden. In scharen vereenigd, overvielen zij dorpen en steden en omsingelden dezelve. Geheele stammen trokken tegen elkander te veld, met strikken gewapend. Koningen beschikten met de snoodste willekeur niet slechts over hunne vrouwen maar ook over hunne onderdanen, ja stelden hun grootste vermaak in den menschenhandel. Zoo dan hoorde men menigwerf, terwijl de arme geboeiden naar de kust gesleept werden, door uitgestrekte landstreken heen, een afgrijslijk gejammer ten hemel stijgen en in de diepe wouden weergalmen. Aan de kust ging het zoo ruw mogelijk toe, omdat men dáár spoediger met de gestolene koopwaren tot zijn doel kon geraken. Geheele kustlanden zijn thans ontvolkt, en wat zich niet schuw in de bosschen heeft teruggetrokken, leeft in voortdurenden angst. Velen sidderen, zoodra zij maar een blanken gewaar worden, daar de opkoopers aan de kusten ook zelve tot den roof de hand leenden. Zij pakten dan de Negers ten getale van 5 tot 600 in het beneden-ruim van een schip, allen in reijen aan elkander gebonden en lieten hun slechts eene ruimte van 5 voet lang en 2 voet hoog. Gewoonlijk stierven er in deze rioolen een groot aantal op eene jammerlijke wijze, somwijlen wel eens de helft. Aan gene zijde van den Oceaan verkocht men ze voor hoogen prijs, van 4 tot

600 thalers (1). Op deze wijze werden er jaarlijks uit *West-Afrika* ten minsten 100,000 slaven weggevoerd, en nog is het niet veel beter geworden. Wel hebben de Engelschen sedert 1807 den slavenhandel voor zeerooverij verklaard en kruisen er sedert dien tijd Engelsche oorlogschepen langs de kusten om de slavenschepen prijs te maken; ook is sedert 1838 de slavernij in de Engelsche bezittingen geheel afgeschaft, en sedert 1842 hebben alle Europeesche staten zich tot wering van den slavenhandel verbonden. Intusschen is het getal der jaarlijks weggevoerde Negers nog niet verminderd, en dit zal niet afnemen, tenzij Frankrijk en Noord-Amerika aan de Engelschen het regt geven om de op zeevarende schepen te doorzoeken en het kwaad zal niet uitgeroeid zijn, alvorens het Christendom in Afrika zelve diepere wortels heeft geschoten.

1. SENEGAMBIE.

§ 5. Van het Witte voorgebergte tot aan de rivier *Nunez*, of iets verder tot aan het voorgebergte Vorgas, strekt zich de kust van Senegambie, in eene lengte van 240 uren uit, welke haren naam ontleent aan de beide groote rivieren Senegal en Gambia. De voornaamste inwoners zijn de Jalufen, Mandingo's en Fulah's. De beide eerstgenoemden zijn meest Mahomedanen, maar nogtans wat hunne denkwijze betreft zeer onderscheiden. Een deel daarvan *Marabout's*, of godsdienstigen genaamd, zijn ten uiterste bijgeloovig en stellen in hunne

(1) Een duitsche thaler staat gelijk met *f* 1.80 van onze Nederl. munt.

grigri's, waarmede zij zich in menigte omhangen, het volste vertrouwen. Door hen wordt ook tooverij in allerlei vormen gepleegd en om harent wille zullen zij dikwijls kinderen en andere menschen levend begraven. Andere Mahomedanen, Soninkay's d. i. zanglieden genaamd, maken slechts hun werk van eten en drinken. De Fulah's, meer een reizend volk zonder eigenlijk vaderland (diep in het binnenland heeft men de eigenlijke *Fulah-staten*) zijn Heidenen en worden door de Mandingo's zeer onderdrukt, daar deze hun naauwelijks land ter bebouwing afstaan en dikwijls, zonder daarin eenig bezwaar te zien, de vruchten van hunnen arbeid wegnemen. Aan de kust hebben de Franschen, Portugezen en Engelschen zich nedergezet, overmits de beide rivieren voor den handel bijzonder gunstig zijn. De Gambia vooral, wier oorsprong 400 uren oostwaarts in het land Tenda ligt, slechts weinige dagreizen van den beroemden *Niger*, kan ruim 130 uren ver met groote, en omtrent 200 met kleine schepen bevaren worden. Europeesche schepen voorzien de gansche kust, aan welke talrijke steden en dorpen liggen, met Europeesche goederen. De zwarte kooplieden, zegt men, komen zelfs van gene zijde des *Nigers*, en moeten dikwijls eene reis doen van maanden a ng.

De zendeling-scholen, door den zendeling Dart, omstreeks 1820 op het Fransche eiland St. Louis, aan den mond der Senegal opgerigt, bestonden even als andere op het eiland Gori aan het Groen-gebergte, slechts voor eenen tijd. De eerste zending treffen wij aan bij de *Gambia*. Aan derzelver mond, die vijf uren breed is, ligt het eiland *St. Marij*, waarop sedert 1816

een Engelsche zendelingspost bestaat, Bathorst genaamd, eene stad met 2000 inwoners, meest Mandingo's en Jalufen benevens vrije slaven. Van de Engelsche zendelingen, die zich het lot der inwoners wilden aantrekken, stierven er velen, en de scholen der Kwakers, die sedert 1823 op het eiland open stonden, even als op het in de nabijheid der kust gelegen Birkow, Mahmadi en Sandani leden zware verliezen door het ongezonde klimaat. De grondlegster dezer scholen was de beroemde Hanna Kilham, eene kloekmoedige vrouw, die tien jaren lang de West-Afrikaansche kust doortrok, aan vele plaatsen scholen oprigtte, en overal hare opmerkzaamheid voornamelijk rigtte op de talen, van welke zij menige kostbare proeve in druk gaf. Zij had zelve in Engeland twee Afrikaansche jongelingen opgevoed, met welke zij in Birkow de scholen opende. In het jaar 1832 werd zij helaas eene prooi der koorts. Van langer duur was tot hiertoe de zending der Methodisten sedert 1821, hoewel de eene zendeling na den anderen stierf, en er jaarlijks treurige berigten inkwamen. Uit de aan de kust gelegen stad Mandanari begaven zij zich weldra naar het eiland zelve, en te Bathorst werd in 1835 de eerste zendelings-kapel gebouwd. Ook te Melvilletown en Soldiertown, twee andere plaatsen van het eiland, alsmede op het vaste land te Berwicktown, staan thans kapellen, die door bekeerden en onbekeerden vlijtig bezocht worden.

De Methodisten dringen intusschen nog dieper in het hart van Afrika door. Reeds in de vorige eeuw trok de Fulah-stam hunne opmerkzaamheid tot zich. Dit volk heeft een vreedzaam en vertrouwelijk karakter

en is den Europeanen genegen, dewijl het zijnen oorsprong van eenen blanken man afleidt. De beroemde Dr. Coke was toen reeds op de gedachte gekomen, om door geloovige handwerkslieden onder de Fulah's den grond te leggen tot eene Christelijke gemeente. Met groote onkosten werden eenige handwerkers uitgerust, doch naauwelijks waren deze aangeland of zij kregen onder elkander de bitterste oneenigheden en verijdelden alzoo door de ergernis, die zij gaven en de schande, die zij het genootschap berokkenden, ten eenemale die schoone onderneming. Datzelfde genootschap heeft thans, met opzigt tot de Fulah's de grootste plannen beraamd. Niet alleen dat het allengs van den mond der Gambia af van de eene stad tot de andere tracht door te dringen, maar het heeft reeds sedert 1831 op het eiland Macarthy, ruim 80 uren landwaarts in, waar insgelijks een Engelsche zendelingspost is, vasten voet gezet. Vele aanzienlijke Engelschen, onder welke zekere Lindoe, boden eene krachtdadige ondersteuning door belangrijke bijdragen tot onderhoud der zendelingen en tot den opbouw der zendelingshuizen. De zendelingen houden reeds in sommige landsteden geregelde bijeenkomsten. Jammer maar, dat de zendeling Fox de eenige is die zich sints tien jaren staande gehouden heeft; overigens heerscht er groote afwisseling van personeel. De Fulah's vinden een gewenscht toevlugtsoord op Macarthy; vreemdelingen verspreiden Arabische bijbels en traktaatjes tot diep in het binnenland van Afrika, en sedert 1841 bestaat er eene inrigting voor onderwijs, het Lindoe-Instituut genaamd, waarop zonen van koningen en hoofden des lands hunne opvoeding ontvangen, en op groote

reizen naar de koningrijken Bondou, Barra Nyana, Wully enz. hebben de zendelingen de belangstelling en opmerkzaamheid van vorsten zoozeer gaande gemaakt, dat velen hunner de toestemming tot vestiging van zendelings-posten gegeven hebben. Het berigt van 1844 maakte gewag van de nieuw opgerigte posten Barra-Point en Unter-Nyani of Ngabantang. Zoo zien wij de deuren geopend, de velden wit om te oogsten — maar het getal arbeiders blijft klein. Intusschen is het der zending gelukt eenige bekwame inboorlingen, John Gum, John Cupidon, Peter Sallah en anderen tot medehelpers te kunnen aanstellen, die onverschrokken de dreigendste gevaren trotseren.

2. OPPER-GUINEA.

§ 6. Deze kust strekt zich van kaap Vorgas af omtrent 530 uren ver uit, loopt bij kaap Palmas diep oostwaarts in en reikt tot digt aan kaap Lopez. Zij is het, die hoofdzakelijk door de slavenhandelaars als 't ware leeg geroofd is geworden. Overal treft men nog de sporen hunner verwoestingen aan. De volkstammen zijn schuw en wantrouwend, en vele streken liggen eenzaam en verlaten. De kust draagt verscheidene bijzondere namen, als:

a) De kust Sierra Leona.

§ 7. Zoo heet in 't algemeen de streek van kaap Vorgas af, tot kaap Mesuredo (11—7° n. b.). Een digt woud, dat zich weldra in de hoogte verheft, begint reeds achter de vlakke

vruchtbare kust. Verscheidene koningrijken strekken zich binnenwaarts uit. Hoofdlieden van onderscheiden rang vindt men in menigte, en barbaarsche dwinglandij, benevens de meest ongebonden wetteloosheid zijn hier alom heerschende. De aan elkander grenzende stammen der Susu's, Bagoe's, Bullom's, Scherbro's en Timmani's hebben een verzoek om zendelingen gedaan, waaraan men, met uitzondering der Timmani's, deels om de slavenhandelaars, anderdeels om de sterfte der zendelingen, niet heeft kunnen voldoen. Onder de Susu's heeft het martelaarsbloed gestroomd. Het Londensch en Schotsch genootschap zonden namelijk in 1797 zes zendelingen onder de meer noordelijke Fulah's. Onderlinge oneenigheden en inlandsche oorlogen verhinderden hen om zich voor goed te vestigen. Drie stierven, de vierde vertrok weder naar zijn vaderland en de beide overigen begaven zich onder de Susu's naar Kondaia, 10 uren opwaarts van de rivier Pongas. Na vele wederwaardigheden en ziekten doorgestaan te hebben, keerde de eene, Brunton, naar de kolonie Sierra Leona terug, en Greig was de laatste die onder de wilden bleef. Eens bezochten hem zeven Fulah's, met welke hij zich den ganganschen avond leerzaam onderhield en van welke drie in zijne hut overnachtten. Terwijl hij sliep nam een van hen een scheermes, een ander eene bijl en wierpen zich op hem. Den volgenden morgen vond men Greig badende in zijn bloed en zijne hut gegeplunderd. Brunton, die tot hiertoe de Susu's nog bezocht had, keerde door kommer gedrukt; ontmoedigd en verzwakt, naar Europa terug. — Tien jaren later vormden zich in Engeland genootschap-

pen, die op zich namen om Negerkinderen te verplegen, op te voeden en te doen onderwijzen, en van hem, die jaarlijks voor een kind de noodige som daartoe verstrekte, zou het kind bij den doop den naam ontvangen. Zoo ontstond de Susu-zending in Baschia, aan de rivier Pongas. Hier werden eens, in tegenwoordigheid eener groote menigte, 90 christelijk opgevoede kinderen gedoopt. De indruk hierdoor te weeg gebragt, ging ook op de volwassenen over, en in het land waar men voorheen niet dan het roofgeschreeuw der slavenhandelaars hoorde, heerschte eerlang eene liefelijke stilte. Geen drijver was daar meer; overal zag men rust, werkzaamheid en vrede, en allen zegenden in hun hart de vrienden, door wier vredewoord zulks tot stand was gekomen. — Op het onverwachtst evenwel verscheen er weer een slavenschip en roofde 203 rustige inwoners weg; weldra volgden nog vijf andere schepen en de slavenhandelaars, in duivelsche woede ontstoken tegen de zendelingen, door welke eene geheele omkeering der dingen scheen te zullen plaatsgrijpen, staken de zendelingshuizen in brand. Deze aanvallen werden herhaald en eens zonk Baschia bijkans geheel in het niet. — Een gelijk lot trof Canoffi aan den Pongas, twee uren meer landwaarts in gelegen, waar sedert 1809 eene school bestond. In vele naburige steden werd de prediking met blijdschap gehoord en zag men bedehuizen verrijzen. Toen kwam de tijd dat er in één jaar 3000 Negers aan de rivier verkocht, geroofd en weggevoerd werden en Canoffi zelf in brandgestoken werd. Met een beklemd hart verlieten de zendelingen in 1818 Baschia en Canoffi voor immer.

Onder de Bagoe's aan de rivier Dembia alsmede in Kapporn, eene vrij aanzienlijke landstad, en op de eilanden de Losz, bloeiden insgelijks eenige scholen. Zendeling Klein, die in 1813 dat oord bezocht, predikte in 23 steden en gaf geschriften in de landtaal uit. Evenwel ontstonden er hinderpalen die de voortzetting van het werk beletteden. Aan de Bullom-kust werd omstreeks dien zelfden tijd met ijver het zendelingswerk verrigt, vooral in Yongorn Pomoh, aan den mond der rivier Sierra Leona. Met groote opoffering was de zendeling Nylander hier werkzaam en vele inwoners zonden hem hunne kinderen. Ook de hoofdlieden waren er mede ingenomen en tot elke dienst bereid, zoo als nog onlangs blijken mogt te Yougoru met zekeren Dalla Mahomedu, die een warme vriend der zending is. Inzonderheid vonden de Arabische bijbels veel aftrek, die nog heden niet zonder nut gelezen worden. Evenwel zag men zich genoodzaakt den post wederom te verlaten.

De pogingen en bemoeijingen onder de Scherbro's op de Plantaan eilanden waren mede niet van duur. Deze eilanden, ongeveer 10 uren zuidwaarts gelegen van de kolonie Sierra Leona, op ruim een uur afstands van het vaste land, behoorden oorspronkelijk aan eene Negerfamilie, met name Caulker, wier bekeerde leden sedert 1821 zelve eene school bestuurden in naam van het Engelsch kerkgenootschap. In een nieuw kerkgebouw hielden zij dagelijks godsdienstoefening, doch later werd hun arbeid door oorlog met de naburen dikwijls afgebroken en in 1828 geheel gestaakt.

Eindelijk nog nam in de jaren 1833 en 1834 het

Engelsch kerkgenootschap eene proeve met het magtige Timmani-land, gelegen achter de kolonie Sierra Leona, en de zendeling Haensel hield zich onder de onbeschrijfelijkste wederwaardigheden vijf maanden lang in de stad Magbeli op. Eerst kortelings is het gelukt, een duurzamen grondslag te leggen. Zendelingen uit Sierra Leona onderzochten in 1840 het land, en besloten eindelijk tot de oprigting van een zendeling-post in Port-Lokkoh, eene plaats met 2500 inwoners, en gelegen aan eene rivier van dienzelfden naam, omtrent 11 uren van Freetown verwijderd. — Te dezer plaatse werd door den koning Fatima Brahima of Ali Kali eenig land afgestaan. Naauwelijks was de zendeling Schlenker aangekomen of deze koning stierf, doch gelukkig wist zijn opvolger Namina Modu in eene volksvergadering te bewerken, dat er een behoorlijk verdrag tot stand kwam. Intuschen waren de menschen nog altijd bevreesd, dat de vreemdelingen zich van het land zouden meester maken, en er moest nog meer dan ééne volksvergadering gehouden worden, alvorens zij het doel, dat de zendelingen beoogden, wel begrepen en er hun vertrouwen aan schonken. Thans zijn de scholen en godsdienstoefeningen geregeld aan den gang, hoewel zij door het gros des volks nog spaarzaam bezocht worden. Er houden zich altijd nog vele Mandingo's op, voorstanders van Mahomeds leer, waarvan alle daar woonachtige Fulah's belijders zijn. De Timmani's zijn tot allerlei wreedheden geneigd, even als hun vorige koning, die krijgszuchtig van aard was en de gewoonte had, om vóór hij een' oorlog ondernam, eene maagd te offeren. Zoodra deze onthoofd was, werd haar

ligchaam op den grond gelegd en ieder krijgsman moest er den voet op zetten. Overigens heeft men op dit gedeelte der kust onder de inboorlingen zelve nog niets ondernomen. Des te meer echter mag men zich over den bloei der hier opgerigte Engelsche kolonie verheugen.

b). De Kolonie Sierra Leona.

§ 8. Deze is gevestigd op een noord-westelijk gelegen klein schier-eiland, en wordt door de zee, de Sierra Leona en de Bunce rivier, die in de laatste zich ontlast, ingesloten. Het Afrikaansche genootschap in Engeland legde er in 1787 den grond toe en koeht van de Negervorsten landerijen, ten einde de Negers daarop over te planten, die in den Amerikaanschen vrijheidsoorlog onder de Engelsche vanen gediend hadden, en na den vrede in den meest behoeftigen toestand zich te Londen ophielden. Een geruimen tijd ging het der kolonie niet voorspoedig. De overgeplaatste Negers stierven bij hoopen en de overigen leefden in bittere vijandschap onder elkander of in oorlog met hunne naburen. Eens werd het hoofdmagazijn door brand vernield; een andermaal kwamen Franschen en roofden weg al wat zij vonden. De toestand echter werd beter. In 1808 werd de kolonie met alle regten en bezittingen overgedragen aan de Britsche kroon, die het jaar te voren den slavenhandel voor zeerooverij verklaard had en nu de Negers, die door de oorlogsschepen op zee van de slavenschepen verlost werden, daarheen over begon te brengen. Op deze wijze groeide de bevolking allengs tot

40,000 zielen aan, bestaande uit menschen van ten minsten 30 verschillende Afrikaansche volkstammen. Vele steden en dorpen verrezen, die met elk jaar in aanzien toenamen; bijzonder fraai werd de hoofdstad Freetown aan de Georgesbaai, waar de grootste schepen eene veilige haven vonden. De Negers, die hunne vrijheid krijgen, zijn in het eerst verbazend wreedaardig, storen zich aan tucht noch orde en zijn aan diefstal, aanbidding der duivelen, ongerijmde fetisch-dienst en ongehoorden wellust verslaafd. Ten einde hen nu tot meer beschaafden toestand te brengen, werden er op last der regering koloniale scholen opgerigt, een geordend gemeentebestuur aangesteld, wettige huwelijken gesloten, ook de viering van den zondag, ten minsten door schorsing van allen gedruischmakenden arbeid, en verder alles wat tot de uiterlijke beschaving dienstig is, zooveel mogelijk bevorderd.

Zoo stond hier dus voor de zending een veelbelovend veld open, waar dan ook het Engelsche kerkgenootschap spoedig het oog op vestigde en er reeds in 1804 zendelingen heen zond, wier arbeid vooral in 1816 gewenschte vruchten begon te dragen na de aankomst der beide wakkere mannen Johnson en During. Johnson moest zich vestigen te Regenstown, waar omtrent 1200 Negers uit 22 natiën in de uiterste losbandigheid omzwierven. Toen hij die verdierlijkte menschen voor 't eerst zag, vreesde hij den moed te zullen moeten opgeven, doch hij begon zijne prediking en in korten tijd kwam er onder de wilden eene bijzondere opwekking en belangstelling. Nog in hetzelfde jaar werden 21 volwassenen, en in twee jaren meer dan 500 inwoners gedoopt. En welke treffende voorbeelden van bekeering hadden er plaats!

De echtgenoot van den zendeling Jesty schreef eens naar Engeland: »De liefde, welke deze Negers onder elkander en jegens hunne leeraars koesteren, en het vuur waarmede zij voor de uitbreiding van het Godsrijk bidden, zijn voorwaar bewonderenswaardig. Men kan in waarheid zeggen, dat zij in de liefde wandelen; hun leven is een lof- en danklied voor Hem, die hen heeft lief gehad en zich voor hen heeft overgegeven. Velen doen den ganschen dag de straten der stad en de naburige hoogten van hunne vreugdeliederen weergalmen." De grondslag voor eene kerk werd in 1816 gelegd, en na vijfmaal vergroot te zijn, zag men ten laatsten een groot steenen gebouw verrijzen. Bij de godsdienstoefeningen, schreef de zendeling Garnon, ziet men niet slechts zwarte aangezigten, maar ook fonkelende oogen, waarin de sterkste uitdrukking van innigen dank te lezen staat. Niet minder goed ging het in de scholen. Bij derzelver opening verschenen 90 jongelingen, 50 meisjes en 36 volwassenen. Johnson, verlegen wat hij met zoo velen aanvangen moest, zocht er vooreerst 12 jongelingen uit, die hem de vlugsten toeschenen, leerde hun de vier eerste letters, en verdeelde toen de overigen in 12 klassen, die elk van eenen dier jongelingen de vier letters moesten leeren. Waren deze door allen goed geleerd, dan kreeg men vier andere op en zoo vervolgens. Binnen den tijd van een jaar konden vele volwassenen lezen, en het N. Testament werd nu alleen gebruikt. De verandering, die ook in den uitwendigen toestand der Negers plaats greep, was zoo groot, dat men daarvan sprak als ware er een wonder geschied. Vele reizigers, scheepskapiteins en beambten, begaven er

zich heen om zich met eigen oogen te kunnen overtuigen, en allen stemden in met de betuiging, dat het hunne verwachting verre had overtroffen. De Negers leerden zich welvoegelijk kleeden, werden arbeidzaam en legden zich met ijver op den landbouw toe of leerden nuttige handwerken. Zij geraakten weldra tot zekeren graad van welgesteldheid en bouwden geschikte huizen met een omheinden tuin. Op hunne kosten werden er ook schoolhuizen, een raadhuis, zendelingshuis, ziekenhuis en voorraadschuren, geheel van steen gebouwd, en weldra was Regent eene aardige, regelmatig aangelegde stad met 19 straten en goede wegen in den omtrek. Hare weekmarkt was de verzamelplaats der gansche nabuurschap. Geen vloek, noch eenig schandelijk woord werd meer gehoord; alle geraas en getier, en andere sterke uitbarstingen van hartstogt onder de Negers waren verdwenen. Er hadden omstreeks 400 geordende en vreedzame huwelijken plaats. Men zag geene dronkaards meer en nog vele andere ongeregeldheden hadden meer of minder opgehouden. Dit alles had plaats, als door tooverslag, binnen weinige jaren, en de gunstige invloed er van breidde zich ook over andere dorpen uit.

§ 9. Op deze hoogte evenwel kon de zending zich niet staande houden. Er deden zich onderscheidene belemmerende omstandigheden op. Het meest bedroevende was het vroegtijdig afsterven eener menigte zendelingen en medehelpers, waardoor de met zoo veel moeite zamengebragte kudden gedurig weder herderloos werden. In 1823 stierven 12 hunner, binnen den tijd van 8 maanden, onder welke ook Johnson was.

Naar gissing zijn er b. v. van 1804 tot 1823, dus

in 19 jaren, van 89 personen 54 gestorven; van 38 vrouwen 22; van welk gezamenlijk bedrag er alleen 31 stierven in het eerste jaar hunner aankomst. Slechts het leven van den zendeling William werd 23 jaren lang gespaard; hij stierf in 1832. Zoo verloor ook Regentweder veel van zijnen zedelijken bloei. Andere belemmeringen bestaan nog altijd in de overmaat van lastposten, die op de zendelingen drukken, daar hun ook het burgerlijk opzigt is toevertrouwd: voorts in het gebrek aan eene algemeen verstaanbare taal, dat slechts ten deele wordt vergoed door het gebroken Engelsch, hetwelk door de Amerikaansche Negers is ingevoerd: vervolgens in de toeneming der bevolking door de kortelings vrij gewordeu negers, die als troebele stroomen in het gezuiverde water zich ontlasten: ook nog in de verslaafdheid der Negers aan grove zonden, die slechts volkszeden genoemd worden, als daar zijn: ontucht, leugen, diefstal, onmatigheid: en eindelijk nog in het voorbeeld van vele Europeanen, die schaamteloos in ontucht leven en door hunne verleidingen menigen veel belovenden arbeid vernietigen. Mogt intusschen de zending op deze wijze tegen vele beproevingen te worstelen hebben, zoo is toch de zegen, die bij voortduring op haar rust, onloochenbaar. Er bevinden zich onder de 7000 inwoners 1400 avondmaalgangers, die geregeld ter kerk gaan, benevens nog ongeveer 3000 medeleden die de Method. zending telt; en voor eenige jaren schreef een nieuw aangekomen zendeling: »Niemand die hier aankomt kan zich verbeelden, dat hij in een land is, waarvan de inwoners nog zoo kort geleden aan afgodendienst gewoon waren." De kolonie belooft daarenboven voor Afrika's toekomst van groot belang te zullen

worden en reeds begint haar invloed naar buiten te werken. Ja er ontwaakt bij vele bekeerde kolonisten een sterk verlangen om hunnen geboortegrond in Afrika op te zoeken, voornamelijk met het doel om er voor het Christendom werkzaam te zijn naar het voorbeeld van hen, die door de zending der Methodisten naar Badagry aan de Slavenkust gezonden worden (zie § 13). Ook de koloniale regering zelve is er meer dan immer op bedacht om met de binnenlandsche volkeren verbindtenissen aan te knoopen, die ook door deze begeerd worden, en waardoor de zending dan weêr ruimer baan zal erlangen. Zoo werd in December 1841 een gezantschap gezonden naar Timbo in Fulah-land, omtrent 110 uren noord-oostelijk gelegen van Sierra Leona, aan eenen zijtak van den beroemden Niger. Zekere Thomson, die tot hiertoe in de kolonie van het Engelsch kerkgenootschap als vertaler werkzaam was, geleidde het gezantschap en genoot een zeer gunstig onthaal. Doch wat gebeurt? kort daarop breekt een volksoproer uit en de welgezinde koning of Imaum, Abubeker geheten, wordt afgezet, en een ander, met name Omar, die tot hier toe als een verklaard vijand der zending bekend stond, ten troon verheven. Omar's gezindheid evenwel veranderde, zoodat Thomson meer en meer een' overwegenden invloed kreeg. Hij ontving zelfs van den koning van Bambarra eene uitnoodiging om zijnen togt voort te zetten tot aan Sego, de hoofdstad, gelegen aan den Niger, tusschen Timbo en Timbuktu, waarvan de inwoners door den reiziger Mungo Park op 30,000 worden geschat. Jammer maar dat Thomson's krachten waren uitgeput; hij stierf in November 1843 te Darah bij Timbo. Het pad echter is nu gebaand en

de vrije doortogt tot in het binnenland is door alle hoofdlieden, over wier gebied de weg loopt, gereedelijk toegestaan. Gelijk nu hierdoor de handel van uit het binnenland met Sierra Leona reeds niet weinig gewonnen heeft, zoo kan ook de zending in het vervolg zich verder uitbreiden.

Nu zullen wij nog een overzigt geven van de zendings-posten der kolonie. De hoofdstad zelve, Freetown, heeft maar eene kleine gemeente van bekeerde Negers; het getal der genen, die het avondmaal bijwonen, wordt op 90 geschat. De zendingscholen worden evenwel trouw bezocht, vooral door jongelingen en volwassenen. In de nabijheid der stad ligt het schoolonderwijzers seminarium Furahbai, hetwelk sedert 1828 bestaat. De andere steden en dorpen zijn in drie districten verdeeld. Het Rivierdistrict strekt zich ten zuidoosten van Freetown uit, naar den kant van de Bunce rivier en het Timmani-land; daarin liggen de dorpen Kissey, Wellington, Hastings en Waterloo, die met de nevenposten Benguema en Moco onder de bijzondere zorg der zending staan. Andere, zoo als Calmout en Robice, zijn zoo goed als verlaten. Het Bergdistrict, in zijne lengte genomen, loopt tot in het midden van het schiereiland over bekoorlijk afwisselende berg-ruggen heen; de voornaamste steden daarvan zijn: Leicester, Gloucester, Regent, Bathorst en Charlotte. Het zeedistrict bevat de lager gelegene zeekusten met de hoofdplaatsen: Wilberforce, York en Kent, waartoe nog de Bananen-eilanden behooren. Kent, de meest zuidwaarts gelegen zendings-post, is 11 uren van Freetown verwijderd. Ook

de Methodisten zijn hier in 1816 begonnen en zijn voornamelijk werkzaam in de omliggende plaatsen der hoofdstad, als in Westend, Kongo, Portugeze en elders; later ook in Hastings, Wellington, York en op de Plantanen-eilanden. Zij hebben over de 25 bedehuizen.

c) *De Peperkust (Liberia).*

§ 10. Deze kust, die haren naam ontleent aan de Malagetta peper, welke zij overvloedig oplevert, reikt tot aan het voorgebergte Palmas. Van de rivier Gallinas tot aan de rivier Settra-Kru, eene lengte van 80 uren, wordt zij thans Liberia, dat is, land der vrijheid, genoemd. Aan de lage kust wonen de Wey's, Bassa's, Kru's en andere stammen. Nog tegenwoordig wordt overal, waar de Engelschen en Amerikanen zich niet nedergezet hebben, de slavenhandel gedreven. Zendeling Kiszling kwam eens in de buurt van Mesurado bij eenen Spaanschen slavenhandelaar, in wiens slavenhuis de Negers, die met de eerstkomende gelegenheid moesten ingescheept worden, bij honderden bij elkander lagen. Den vorigen morgen waren zij uitgebroken, doch de Spanjaard had hen met behulp zijner manschappen weder achterhaald, en tot schrik voor allen, lagen er nu verscheidenen van hen te midden der overigen met gespleten hoofden, van welke sommigen reeds dood waren en de overigen bitterlijk kermden of met den dood worstelden. Aan deze zelfde kust echter bloeit thans de bekoorlijke plant der vrijheid.

In Noord-Amerika zag men een aantal verstrooide

vrije Negers, dat allengs tot meer dan 200,000 aangroeide. Zij waren aan geen zelfstandig leven gewoon en geheel werkeloos, daardoor veelal in de meest behoeftige omstandigheden verkeerende. Men kwam toen op de gedachte om hen weder naar hun vaderland over te voeren, en zoo ontstond te Washington in 1817 het eerste genootschap tot kolonisatie der vrije Negers, hetwelk weldra door andere gevolgd werd. Er werden groote sommen bij een gebragt, en vele menschlievende slavenhouders alsmede alle Kwakers in Philadelphia gaven hunnen slaven tot gemeld doel de vrijheid. De eerste bezending, die in 1819 vertrok, landde in Cherbroland, maar de helft der Negers benevens alle agenten bezweken aan de koorts. De tweede, die in die in 1821 aankwam, bereikte zelve verzwakt met de rest der vorige Sierra Leona, en eindelijk na vele hinderpalen kaap Mesurado, 27 uren zuidwaarts van de rivier Gallinas, waar de inwoners een gedeelte der kust afstonden, hetwelk in 't vervolg de bovengemelde uitgestrektheid verkreeg. Hier werd de hoofdstad Monrovia gebouwd en daar de bevolking aanhoudend toenam, ontstond weldra de eene stad na de andere. Er was intusschen nog veel te overwinnen. De koorts sleepte velen weg, tot dat men door voorzigtigheid haar gevaar leerde verminderen. De Negers zich eenmaal hunner vrijheid bewust geworden, lieten zich ongaarne daarin beperken en toonden weinig lust om zich op akkerbouwof eenig ander bedrijf toe te leggen. Daarbij kwamen nog van tijd tot tijd vijandige aanvallen der inboorlingen. Alles nam echter langzamerhand in beterschap toe, en tegenwoordig mag men zich in den

weligen bloei der kolonie verheugen. Rijst, indigo, boomwol, koffij en suiker worden in steeds toenemende hoeveelheid uitgevoerd. De herwaarts overgevoerde Negers, allen Christenen zijnde, bouwden ook kerken en scholen. Zij bezitten eene openbare bibliotheek en eene eigene drukkerij, die zelfs aan een tijdschrift het aanzijn gaf. — Het zijn in het geheel drie afgezonderde kolonien met 5000 inwoners, waaronder 3500 die overgevoerd zijn: Monrovia met de overige steden Nieuw Georgia, Caldwell, Millsburg en Marshall; verder Bassa Cove met de stad van den zelfden naam, en Edina, eene kolonie, die op de beginselen van het matigheidsgenootschap gegrond is; eindelijk Greenville met de stad Sinou.

Het was natuurlijk, dat de nieuwe kolonie weldra de aandacht der zendeling-genootschappen tot zich trok. Inzonderheid hoopte Bazel dáár een middenpunt te vinden voor eene Afrikaansche zending. Door den agent Ashmun vriendelijk ontvangen zijnde, zond dit genootschap in 1827 en 1828 eenige kweekelingen zijner school daarheen; vier van hen stierven aan de koorts, een vijfde keerde verzwakt terug, de overigen, die zich geen beter lot voorstelden, zochten een ander oord voor hunnen werkkring op — en de zending verliep. Een dergelijk lot trof de Noord-Amerikaansche genootschappen, welke den eenen zendeling na den anderen verloren. Zendeling Cox riep eens vóór zijn vertrek eenen studerenden jongeling toe: »Als ik in Afrika sterf, dan moet gij mij vervangen en mij een grafschrift schrijven!"

»Ik wil dit gaarne doen," was het antwoord, »maar wat moet ik schrijven?" Cox hernam hierop: »Laat duizend zendelingen liever sterven, dan dat Afrika worde opgegeven!" Cox landde den 11. Maart 1833, en reeds in Julij stierf hij. — Sedert tracht men in Amerika Afrikaansche kweekelingen tot leeraars en onderwijzers te vormen vóór zij naar hun vaderland worden overgevoerd. In 1839 heeft men weder zendelingen van de Amerikaansche Baptisten ten behoeve der Bassa's in Edina, Madebli en Bexley, en in 1841 Amerikaansche Episcopaalsche zendelingen in Settra Kru aangesteld. Moge ook al onder hen de koorts hare offers eischen, men heeft toch reden om zich over den bloei der zending te verheugen, die zich ook naar binnen tracht uit te breiden. De Amerikaansche Episcopaalsche zendeling Wilson deed in 1843 eene reis door het binnenland en vond het land Gulah, hetwelk hij als een zeer belangrijk veld voor den zendelings-arbeid beschouwde. — Van Gheba af, eene plaats aan de kust gelegen, heeft men, ter lengte van 14 uren de rivier opwaarts, eene verbinding van steden, aan welke de zendelingen insgelijks gaarne hunne krachten wenschen te wijden.

d) De Tandkust. (Kaap Palmas).

§ 11. Deze, ook wel Ivoorkust genoemd, strekt zich uit ten oosten van kaap Palmas tot aan de kaap der drie punten. Zij is niet minder vruchtbaar dan de andere deelen der kust, en hier en daar treft men zeer welige en uitgestrekte

grasvelden aan. De landziekte is hier niet zoo gevaarlijk, welligt omdat men er geene moerassen aantreft. Men heeft hier de groote en snelvlietende rivier Cavally, waarvan het water altijd even frisch is; aan den mond is zij 20 minuten breed, en kan omtrent 70 uren ver bevaren worden. De inwoners, meest Greybo's, zijn niet zeer oorlogzuchtig, en hechten nog al aan zoogenaamde godsgerigten. Ook hier zwerven de slavenhandelaars even als roofvogels langs de kust. Rondom kaap Palmas heeft zich ook eene vrijheids-kolonie gevestigd, onder opzigt van het Marylandsch kolonisatie-genootschap in Amerika, hetwelk in 1831 ontstond en alleen zoodanige vrije Negers wil overvoeren, die zich verbinden geen sterken drank te gebruiken. De hoofdlieden in den omtrek van Palmas stonden een aanzienelijk gedeelte lands af, en de aankomelingen (1834) die geene zoo droevige gebeurtenissen verwachtten als waarvan Liberia in den beginne het tooneel geweest was, vormden weldra eene welgeordende, uitgebreide kolonie. Er werden ook inboorlingen in opgenomen, zoo deze zich aan de wetten wilden onderwerpen. — Van meer gewigt evenwel is de zendelingspost, die ook dáár in 1835 werd gevestigd door John Leighton Wilson, in naam van het Amerikaansch Algemeene Zendeling-genootschap. Deze post, die met elk jaar belangrijker werd, staat thans weer op het punt van zeer beperkt te zullen worden. Wilson die eene buitengewone werkzaamheid aan den dag legt, en vele reizen in den omtrek onderneemt, heeft in 1842 om niet minder dan 100 zendelingen verzocht; een getal dat voorzeker niet te groot was, als men in aanmerking neemt de verbazende bevol-

king die achter de kust in eene gezonde streek woont, en leeraars verlangt. Onder zijne medearbeiders verdienen bijzonder genoemd te worden Walker en Griswold. Op eene kweekschool worden 50 kweekelingen kosteloos opgeleid. De Greybo-taal heeft Wilson reeds tot schrifttaal verheven en de nieuw opgerigte zendelingsdrukkerij leverde in deze taal reeds meer dan 16 onderscheidene geschriften. De hoofdposten met ettelijke scholen in den omtrek zijn Fair-hope en de Gabunrivier. Bijzonder bloeijen de posten die aan de rivier van dezen naam buiten de kolonie gelegen zijn. Wilson begaf zich in 1841 daarheen en overal werd hem het verzoek gedaan om scholen op te rigten. De hoofdlieden Glasz, George en William waren buitengemeen ijverige voorstanders en bouwden nu en dan op eigen kosten schoolhuizen. Er zijn thans meerdere vrijscholen en ook vier plaatsen voor de openbare prediking opgerigt. De taal, welke van kaap Palmas af doorgaans verschillend is, wordt echter gemakkelijk aangeleerd. Ook sloegen de zendelingen den blik al dieper in het binnenland. Wilson deed in 1842 met een' inlandschen koopman Foko eene reis de Gabun rivier op, tot daar waar dezelve zich in twee armen verdeelt en bezocht toen nog eene streek aan den znidelijken arm gelegen. Aldaar trof hij menschen aan van eenen volkstam, die in schoonheid van gestalte en in kracht al de tot hiertoe geziene kustbewoners verre overtroffen. Zij zijn bekend onder den naam van Pangwi's. Ook het Episcopaalsche genootschap in Noord-Amerika heeft sedert 1836 zendelingen daarheen gezonden, die hunnen hoofdpost in Mount Vaughan hebben, met de nevenposten

Graway, Cavalla, Rockbukah en Tabu. Hierbij zijn in 1844 door het algemeene Amerikaansch genootschap gevoegd de posten Rocktown en Fishtown. Intusschen laat de goede verstandhouding tusschen de inboorlingen en de kolonisten altijd nog veel te wenschen over. Zoo moest in November 1843 de post Cavalla, 2 à 3 uren oostwaarts van kaap Palmas gelegen, door de zendelingen Payne en Smith verlaten worden, dewijl zij door een oproer der inboorlingen, die tegen het handelsverdrag aan hoogere prijzen voor hunne produkten vorderden en volstrekt naar geene wijziging wilden hooren, hun leven niet meer veilig achtten. De tusschenkomst van Amerikaansche oorlogschepen was noodig, of liever door de tegenwoordigheid van deze werd het uitbreken van vijandelijkheden verhoed. Allengs echter keerden meervreedzame gevoelens in de opgewondene gemoederen der heidenen terug, zoodat zij na verloop van vier maanden gezanten naar de zendelingen zonden, die middelerwijl naar kaap Palmas gevlugt waren, teneinde hen tot den terugkeer te bewegen.

Nog veel gevaarlijker voor de zending schijnen de Franschen te worden, die er zeer op uit zijn om de voornaamste punten der kust te bezetten. Zij hebben Katholieke zendelingen bij zich, die leden zijn van de in 1840 te Bordeaux in Frankrijk gestichte orde, van »het heilige hart van Maria" en van welke er in 1843 niet minder dan 7 in kaap Palmas landden. Buiten deze werden er nog 11 benevens een bisschop verwacht. Deze Franschen kwamen mede de Gabun-rivier op, om aldaar land te koopen voor de stichting van een fort. De hoofdman William weigerde zulks in den beginne, doch daarna gaf

Gua Ben zijne toestemming, waarna zij op slechts een half uur afstands van de zendelingshuizen, begonnen te bouwen. In Maart 1844 haalden zij in zekeren nacht den hoofdman Glasz door list over, om een stuk te teekenen waarbij zijn gebied onder de bescherming dat is de heerschappij der Franschen gebragt werd, zoo dat nu de geheele zending aan de Gabun zich op Fransch grondgebied bevindt. Alle inwoners van eenigen invloed stelden wel een verzoekschrift op en lieten dit den destijds aanwezigen Gouverneur van Senegal en bevelhebber der Fransche troepen in West-Afrika overhandigen, doch deze scheurde het aan stukken en joeg den overbrenger smadelijk de deur uit, zoodat het zich laat aanzien, dat deze zendelingspost, die vroeger een der bloeijendsten was, geheel zal vervallen.

e). *De Goudkust.*

§ 12. *a.* Deze strekt zich van de vorige tot aan de rivier Volta uit ter lengte van omtrent 70 uren. Zij is vlak en zandig, doch meer landwaarts in wordt zij al hooger en een aantal rivieren stroomen van daar af. Het naastbij gelegen gebergte is Aquapim, en verder op heeft men het groote rijk der *Ashantijnen* hetwelk eerst omstreeks 1700 is bekend geworden, en zich sedert door bloedige oorlogen hoe langer zoo meer heeft uitgebreid. Het beslaat thans eene verbazende uitgestrektheid lands en wordt op de willekeurigste wijze beheerscht. Onderscheidene kleine koningrijken zijn aan hetzelve onderworpen, zoo als Apollonia en Ahanta, alsmede de landstreken Fanti en Akkra, waar de vormen van

bestuur in sommige opzigten iets milder zijn. Aan de rijke kust, waar men schier geene andere mineralen vindt dan goud, hebben zich al vroeg vele Europeanen gevestigd, niettegenstaande het klimaat er zeer ongezond is; want behalve de koortsen, heeft men er ook nog andere heerschende ziekten, als rooden loop, huidziekten, de zoogenaamde Guineawormen enz. In 1452 vestigden zich de *Portugezen* in Akkra, doch hunne wreedheid jegens de inwoners was oorzaak, dat zij bij eenen algemeenen opstand geheel werden uitgeroeid.

De *Engelschen* wier hoofdzetel bij *Kaap* Coast is, hebben daar ongeveer 15 versterkte plaatsen. Ook de *Hollanders* bezitten er belangrijke forten, zoo als d'Elmina. De Denen eindelijk hebben op eene uitgestrektheid van 10 tot 14 uren soortgelijke vestingen, waaronder Christiaansburg de voornaamste is. Hierbij behooren vele Negerdorpen, onder anderen Ussue, doch waarvan de inwoners meer als bondgenooten dan als onderdanen beschouwd worden.

De eerste eigenlijke zendingsproeve in dit gewest, werd genomen door de *Broeder-gemeente* in 1736. Er bevond zich toen te Koppenhagen een Mulat uit Guinea, met name Christiaan Protten, die in de godgeleerdheid gestudeerd had. Nadat deze in kennis geraakt was met den Graaf van *Zinzendorf*, begaf hij zich naar Herrnhut en betoonde vurige begeerte om zijnen landgenooten het Evangelie te gaan verkondigen. Men liet hem daarop met een medehelper vertrekken, doch deze stierf weldra en Protten keerde terug. Nog twee malen begaf hij zich naar Guinea, waar hij eindelijk in 1769 overleed. Zijne hartstogtelijkheid vervoerde hem dikwerf tot

overijlde stappen, zoodat zijn werk, bij al den drang der liefde, dien hij gevoelde, toch weinig vruchten droeg. Intusschen zond de Broedergemeente, op vriendelijk verzoek van het Genootschap te Koppenhagen, nog vijf andere broeders, die in 1768 te Christiaansburg aankwamen. Drie hunner stierven aan de koorts, en ditzelfde lot trof nog vier anderen in 1769. Reeds hadden deze een verdrag gesloten met den koning van Akim, die hun zijne hulp aanbood en de verzekering gaf, dat zij in zijne staten bescherming zouden genieten, toen helaas de koorts den eenen na den anderen wegrukte. Ook de laatste, die zich naar Jamaïca had ingescheept, stierf onderweg. Zoo waren er dan 11 kloeke strijders gevallen en de Broeder-gemeente gaf nu met betrekking tot deze vreeselijke kust den moed op.

§ 12. *b.* De zendelingen van *Bazel* ondergingen een dergelijk lot. Van vier kweekelingen, die er in 1828 heen gezonden werden, bezweken er weldra drie, en de vierde met name Henke, gevoelde binnen drie jaren tijds zijne krachten geheel uitgeput. In 1831 volgden nog drie anderen van welke twee Heinze en Jäger spoedig stierven. Riis alleen kwam de koorts te boven en begaf zich noordwaarts op naar den *Aquapim-berg*, in het Negerdorp Acropong diep in de bosschen gelegen, waar hij met achting en liefde werd ontvangen. Hij bouwde aldaar eene woning en koesterde voor de toekomst de beste verwachtingen. Langen tijd stond hij alleen, tot dat hem eindelijk op zijn dringend verzoek in 1836 twee broeders Stanger en Mürdter werden toegezonden, die echter weldra beide stierven. Bazel had alzoo 8 zendelingen op de Goudkust verloren. Riis,

die van den Deenschen gouverneur dikwerf onaangenaamheden te verduren had, keerde eindelijk terug en zijne berigten lokten eene nieuwe proefneming uit. Na een kort verblijf te Bazel werd hij wederom, vergezeld van Widmann en Thompson, een geboren Neger, die te Beuggen bij Bazel was opgevoed, eerst naar de West-indiën gezonden, om van daar Christen-Negers ter vestiging eener kolonie naar de Goud-kust mede te nemen. Vierentwintig derzulken betoonden zich in Jamaïca tot deze onderneming bereid. Zij kwamen in April 1843 gelukkig ter plaatse hunner bestemming, en werden door eenen ouden vriend Lutterodt, alsmede door den Deenschen gouverneur vriendelijk ontvangen. Na voorshands op eene koninklijke plantaadje huisvesting gevonden te hebben, konden zij zich met den zomer in *Acropong* vestigen. Zij kwamen meestal met eene ligte koorts vrij, en roemen thans zeer het gezonde klimaat op de bergen. De zendelingen werden door de Negers met trommelslag en geweer-salvo's ingehaald. Wel is waar vonden zij het zendingshuis in puin, de tuinen en wegen geheel vervallen, het dorp ten gevolge van een burgeroorlog bijna ganschelijk verlaten; maar de liefde, waarmede zij werden ontvangen, kon dit alles ruimschoots vergoeden. Door tusschenkomst van een tolk spraken zij tot eene talrijke schaar van heidenen en uit vele naburige plaatsen kwam het verzoek om leeraars en scholen. Widman, die de omliggende dorpen doorkruiste, vond bij hoofdlieden en oudsten, ja zelfs bij fetisch-priesters veel ingang. Daarbij gaf de kolonie, hoewel haar ook veel gebrek aankleefde een goed voor-

beeld van christelijk leven. Thompson evenwel begaf zich naar Ussue aan de kust, ten einde dáár de zorg voor een tweetal Engelsche Negerscholen op zich te nemen. Weldra echter bragt de hoofdman Adum groote stoornis in den bloei der kolonie te weeg. Hij verzette zich namelijk tegen de oprigting van scholen, en wilde dat de zendelingen zich uitsluitend bij Acropong zouden bepalen, ja bragt zelfs eens, ter gedachtenisviering van den dood zijns voorgangers, een menschenoffer.

Dat desniettemin het werk nog steeds met vrucht werd voortgezet is voornamelijk toe te schrijven aan het gezag des gouverneurs, aan de bedreiging der zendelingen van weder te zullen vertrekken, — iets, dat door het gansche volk als het grootste ongeluk zou beschouwd worden, — en aan de vastberadenheid van den zendeling Riis, die den hertog, bij eene openbare prediking, zijnen fetisch uit de hand nam, en eens eenen gevangene bevrijdde op het oogenblik dat hij geofferd zou worden. Sommige gedeelten der Heilige Schrift werden in de Ashantijnsche taal overgezet en kwamen in omloop. Er werd eene kerk, gebouwd, Widmann predikte zonder tolk, christelijke liederen werden naar onze bekende zangwijzen in de West-Afrikaansche taal gezongen en het Feticismus begon voor het licht der waarheid te wijken. Een meer dreigend aanzien had evenwel de storm, die kort daarop volgde. Het Deensche bewind namelijk had zekeren Dussu in Adums plaats tot opperhoofd gekozen, en nu trachtte deze laatste uit wraakzucht alles op te ruijen. De gouverneur, die aan den strijd tusschen beide partijen een einde wilde maken, gelastte eene bijeenkomst in Christiaansburg;

doch hier kwam het tot gruwelijk bloedvergieten. Dussu's aanhangers schoten het eerst, maar moesten weldra voor de overmagt zwichten. Hij zelf werd, toen hij hoezeer gewond nog poging deed om te ontvlugten, achterhaald, waarop zijne vijanden hem nog levend het hart uit het lijf scheurden, handen en hoofd afhieuwen, en zijn lijk vervolgens als een zegeteeken naar Ussue bragten, terwijl nog vele andere Negers op eene gruwzame wijze werden omgebragt. Men kan zich de verslagenheid en den jammer voorstellen, die thans in Acropong heerschten. De Broeders hadden daarbij bittere verwijtingen te verduren en waren niet zonder vrees, dat er nu weder menschen-offers en bittere wraakoefeningen zouden plaats grijpen. Gelukkig is Adum gevangen gezet, en later waarschijnlijk uit het land verwijderd. En mogt het nu ook al zijn, dat de verbittering tusschen de Negers nog eenigen tijd zal voortduren, zoo heeft toch deze storm doen zien, hoe diepe wortels de zending reeds heeft geschoten. En de Heer, die zich aan hen heeft bekend gemaakt, zal zich verder niet onbetuigd laten.

§ 12. *c.* Niet minder belangrijk schijnt de zending der *Methodisten* op de Goudkust te zullen worden, en ook in het land dat achter dezelve gelegen is. Wij willen vooreerst slechts melding maken van de scholen, die door het Afrikaansche opvoedingsgesticht in onderscheidene Engelsche koloniën, als in Dix Cove, kaap Coast, Annamaboe en Akkra sedert 1822 waren opgerigt, doch weder opgegeven zijn. Aan kaap Coast en in haren omtrek, in het land Fanti, waren reeds in 1751 Engelsche zendelingen geweest. Veel zegen ondervond Phillippus

Quaque, een Neger, die in Engeland opgevoed, van 1766 af vele jaren als zendeling-leeraar en schoolonderwijzer werkzaam was. Na hem ging het werk schier geheel te niet, tot dat eindelijk in 1834 een belangstellende zeekapitein uit Bristol den Method. zendeling Dunwell kosteloos naar kaap Coast overvoerde. Deze vond een gewenschten ingang, doch stierf reeds in het volgende jaar. De door hem bekeerde Negers betuigden daarna voor het heil hun wedervaren schriftelijk hunnen dank aan zijn genootschap, en bij de lezing moesten allen blijmoedig uitroepen: »onze groote Meester begraaft zijne arbeiders maar toch zet Hij den arbeid voort!" In 1836 werden twee nieuwe boden Wrighleij en Harrop afgezonden. Deze vonden nog een hoopje van 100 bekeerde Negers, die standvastig gebleven waren in het geloof. Dit getal zochten zij te vermeerderen, en doopten 56 volwassenen; 150 werden onderwezen en overal openbaarde zich eene ernstige begeerte naar de waarheid. Doch helaas, in het volgende jaar stierven Harrop en zijne vrouw, en terwijl Freeman, een Mulat, te zijner hulp op weg was, en men zich over de gunstige berigten van Wrighley verheugde, zoo was ook deze reeds niet meer; ook Freeman zelf verloor binnen twee maanden zijne vrouw. Intusschen kon de arbeid niet worden gestaakt. Met behulp van bekeerde inboorlingen en nieuw aangekomene zendelingen werden allengs van *Dix Cove* in het Westen tot *Akkra* in het Oosten aan de grenzen van het Fantiland, op verscheidene plaatsen gemeenten gesticht, zoo als: aan kaap *Coast* en *Annamaboe* sedert 1843 Commenda en Sekundi; verder Dumo-

nassi, Donati en Sunkweh. In 1844 bestonden er 20 scholen met omtrent 500 kinderen, van welke een derde gedeelte meisjes waren, en het opvoedingsgesticht aan kaap Coast had toen reeds een 50tal personen opgeleverd, die op onderscheidene plaatsen als medehelpers zijn aangesteld.

Van veel belang is het, dat de zendeling Freeman in 1839 het groote *Ashantijnsche* rijk heeft durven binnen treden. Na dat men hem aan de grenzen 48 dagen lang uit bijgeloovige vrees en staatkunde had opgehouden, bereikte hij eindelijk Koemassi de hoofdstad des rijks. De woeste koning gaf tot het vestigen eener zending in zijn land gereede toestemming, zoodat Freeman, naar huis teruggekeerd, zijn genootschap met zoo veel geestdrift wist te bezielen voor de Ashantijnsche zending, dat hem eene krachtdadige medewerking ten deel viel. De landziekte echter rukte velen van hen en hunne vrouwen weg, toen zij in 1841 de kust betraden, en Chapman was de eenige, die met Freeman in de hoofdstad aankwam. Hij bragt ook twee Ashantijnsche prinsen mede terug, die hem op zijne reis naar Engeland waren toevertrouwd geworden, en deze beijverden zich om hunne landgenooten een goeden dunk van de Engelschen in te boezemen. Met de zending werd nu een aanvang gemaakt, en Shapman bleef gelukkig gespaard. Hij voerde onder bescherming des konings geregelde godsdienstoefeningen in en predikt dikwijls onder den blooten hemel voor eene talrijke schare. Dit deed hij zelfs in de heilige stad Bantama, in welke tot hiertoe geen Europeaan den voet had mogen zetten. Hij komt almede in het 7 uren van Koemassi gelegene Jabin, de woonplaats

der koningin en bij het magtige opperhoofd Bakwai Dsai. Zendelingsgebouwen zijn gesticht, en er is reeds eene kleine kudde bekeerde Negers verzameld, waartoe ook Apoko behoort, een jongeling van koninklijken bloede. Deze verbrandde in Maart 1844 openlijk zijnen fetisch in de nabijheid der hoofdstad, en toen men van hem, bij een sterfgeval in de koninklijke familie, volgens het gebruik zeker aantal slaven-offers vorderde, werd zulks volstrekt door hem geweigerd en zijn voorbeeld later gevolgd door Bakwai Dsai. Dat dit een en ander gebeurde zonder opschudding te veroorzaken, bewijst genoegzaam welken invloed de zending reeds heeft verkregen. Met opzigt tot de scholen maakte de koning met zijne grooten nog al eenige zwarigheid, doch men hoopte die weldra te zullen overwinnen. Vele hoofdlieden beginnen het reeds ongaarne te zien, dat hunne kinderen in onkunde opgroeijen, en de hoofdman der heilige stad Bantama, die een gunsteling des konings is, heeft zijne vijf kinderen in het zendingshuis besteld en openlijk verklaard, dat hij al zijn vertrouwen op de fetischen verloren en de overtuiging verkregen heeft, dat hij tot hiertoe door de priesters is bedrogen geworden. Desniettemin is het onder de Ashantijnen nog op verre na geen dag. Chapman spreekt van ten minsten 800 menschen, die in vier maanden tijds onder het offermes gevallen zijn en ziet dikwijls hoopen van 15 tot 20 verminkte offer-lijken, den varkens en gieren ter prooi geworpen.

f). De Slavenkust.

§ 13. Deze kust grenst aan Rio Volta. Ook hier ontbreekt het niet aan Europeesche forten, en de naam toont klaarblijkelijk aan, wat de bewoners er van, voornamelijk bedoelen en verrigten. Achter deze kust bevindt zich het magtige en despotische rijk *Dahomey*. Van de menschenoffers die dáár plaats hebben, wordt veel gruwelijks verhaald. Aan hetzelve zijn schatpligtig de landen der Eyo's of Ebo's en Yorriba, de woonplaats van vele bevrijde Negers in Sierra Leona, alwaar zij ook onder den naam van Akoe's bekend zijn. De inwoners van dit land waren ten tijde van Johnson de wildste en ongebondenste, maar toch zijn ze, hoezeer door geene militaire tucht te bedwingen, daarna door het Evangelie in lammeren veranderd. In zulke bekeerde Akoe's ontwaakte nu het verlangen, om naar hun vaderland de blijde boodschap des Euangeliums over te brengen. Zij kochten te dien einde in 1840 een afgekeurd slavenschip, waarmede zij, onder de leiding van eenen blanken, naar Badagry aan de slavenkust stevenden, en boven alle verwachting zeer goed ontvangen werden. Hunne prediking maakte eenen diepen indruk, zoodat een der hoofdlieden, Warrara, die goed Engelsch verstaat, aan het Methodistisch genootschap een verzoekschrift rigtte, waarbij hij hetzelve om eenen zendeling verzocht. Hierop kwam Freeman in 1842 naar Badagry, de hoofdplaats, waar de Europeesche kooplieden de slaven opkoopen. Dit is eene stad, waar de menschen letterlijk als vee geslagt en iedere maand de dieven en andere misdadi-

gers, benevens de onverkochte slaven, onder luidruchtige plegtigheden aan de fetischen geofferd worden. In hare nabijheid staat de beruchte fetischboom, dien de beroemde reiziger Lander in 1830 als ooggetuige beschreven heeft. Aan deszelfs hooge takken ziet men de offerlijken in groote menigte opgehangen, terwijl de hoofdschedels rondom den stam in de zon gelegd worden. Freeman bouwde hier eene kapel van bamboesriet, die 200 toehoorders kon bevatten, en terwijl hij hiermede bezig was, gebeurde het juist, dat er 150 landverhuizers uit Sierra Leona aankwamen (hoedanige verhuizingen, over 't algemeen van jaar tot jaar toenemen), van welke hij vernam, dat de meesten der vroeger aangekomenen meer naar het binnenland getrokken waren, en zich in Abbokuta, de hoofdstad van den Ebostam in Yorriba of Joruba, hadden nedergezet. Zoodra nu de omstandigheden het toelieten, ging hij daar heen, en was niet weinig verbaasd, toen hij op een' afstand van ruim 50 uren eene groote stad ontdekte, welker inwoners hij op 40 à 50.000 schatte. Hier, waar tot dusver nog geen Europeaan geweest was, trof hij vele uitgewekene Christenen aan, die hem in de Engelsche taal verwelkomden. De koning Sodeke was uitermate verheugd over dit bezoek, daar hij van de emigranten reeds veel goeds van de Engelsche zendelingen gehoord had, maar niet had durven hopen, er ooit eenen in zijne stad te zullen zien. Freeman vertoefde er negen dagen, en keerde toen na een hartelijk afscheid van de Christen-negers en den beminnenswaardigen koning Sodeke, naar Badagry terug. Allen gaven den wensch te kennen, dat hij spoedig mogt weder komen. Kort na

zijn vertrek, in het begin van 1843, bezocht ook Townsend, godsdienst-onderwijzer in Sierra Leona, op last van het Engelsch Kerkelijk zendeling-genootschap, Badagry en Abbokuta, en werd insgelijks door den koning en de Negers zeer vriendelijk ontvangen. Men verzocht hem tevens om de vestiging van eenen zendelingspost. Het laatstgenoemde genootschap besloot daarop tot eene proefneming in Abbokuta, en zond er eerst heen den inboorling William, die vroeger de medgezel van Townsend geweest was. Hij vertrok tegen het einde van 1843 daar heen, en werd vergezeld door een aantal Christen-negers uit Joruba, die bij het onderwijs behulpzaam zouden zijn. Later volgde hem Townsend zelf, met den zendeling Gollmer, die in Bazel was opgeleid, en de Neger-zendeling Crowther. Deze laatste begon spoedig in de Joruba-taal te prediken, en maakte een begin met de overzetting van het Nieuwe Testament. Volgens de laatst ontvangene berigten is de koning Sodeke overleden.

Dezelfde Freeman heeft ook nog andere streken in het binnenland bezocht. Tot versterking van den post in Badagry had hij de toestemming noodig van den koning van Dahomey, in wiens gebied Badagry gelegen is. Hij reisde in 1843 daarheen en kwam in de residentie Canna, waar hij met groote eerbewijzen door den koning ontvangen werd. Deze gaf hem niet alleen volkomene toestemming tot eene zending in Badagry, maar wenschte ook, dat er eene in de aan hem onderworpen kuststad Whydah mogt gevestigd worden. Freeman bezocht toen nog onder koninklijk geleide Abomi, de hoofdstad van Ado-

mi, waar hij gelegenheid vond om het koninklijk paleis te bezigtigen, welks voornaamste sieraad bestaat in menschenschedels, die in de rondte aan de muren zijn vastgehecht. Niet minder dan 6000 hoofden van Badagry's waren hiertoe in 1785 geleverd geworden. De schedels moesten dienen tot gedachtenis eener behaalde zegepraal, waarbij, toen er nog 127 hoofden ontbraken, even zoo vele gevangenen in koelen bloede werden omgebragt. Hier te Badagry heeft nu de Neger-zendeling de Graft met het heilige werk een voorspoedig begin gemaakt; hij hield geregeld godsdienstoefeningen in de bamboeskerk en opende ook eene school. Vele hoofdlieden beloofden hem uit eigene beweging hunne bescherming tegen die van Porto Novo en Lagos, twee nabijgelegen Portugeesche slavenhavens, wier hoofdlieden den Engelschgezinden, benevens der zending zeer vijandig waren. Aan zulke vijanden schrijft de zendeling Annear het mede toe, dat er in September 1844 in den zendingspost een brand uitbarstte, waardoor 4 gebouwen in de asch gelegd werden. Het zendelingshuis benevens de bamboeskerk werden nog door de kloeke hulp der bedienden gered. Men ontdekte toen duidelijk sporen van brandstichting.

g. DE KUST VAN BENIN.

§ 14. Deze ligt meer oostwaarts. Zij bezit wel nog geene zendingen, doch hare rivieren geven aan Afrika de gegronde hoop op eene betere toekomst. Sints lang was men er op uitgeweest, om den loop van den *Niger* na te vorschen, van welken men reeds voor eeuwen wist, dat hij verder in het binnen-

land eene rivier moest zijn van niet weinig beteekenis. Binnen den tijd van 40 jaren, was dat onderzoek onder tallooze bezwaren 17 malen beproefd geworden. Elf aanvoerders en acht andere aanzienlijke personen, benevens velen hunner medgezellen verloren daarbij het leven. Eindelijk is de ontdekking in 1831 aan de beide broeders Richard en John Lander gelukt. Zij waren dezelfden, die den beroemden kapitein Clapperton op zijnen laatsten togt van het noorden, die hemzelven en Socatae het leven kostten, vergezeld hadden. Te Youri, midden in Afrika, scheepten zij zich op den Niger in, die aldaar Quorra genoemd werd, en volgden den stroom tot dat zij op de Nun-rivier, aan de Benin-kust, de zee in het oog kregen. Zij ontdekten toen verder, dat niet alleen de Nun-rivier, maar ook de Benin, Bonney, Kalabar en andere stroomen langs de kust, als zoovele monden van den grooten *Niger* moeten beschouwd worden. Zoo zijn dan nu de wegen om Afrika binnen te treden, bekend geworden, en die daarvoor hun leven gewaagd hebben mogen den christenen tot een sprekend bewijs verstrekken, dat volharding, in weerwil van alle moeite en gevaar toch eindelijk de zege doet behalen.

h.) DE BAAI VAN BIAFRA.

§ 15. Dit laatste gedeelte van Opper-Guinea strekt zich zuidwaarts uit tot aan kaap Lopez. In al deze oorden zijn de menschenoffers nog in zwang, en welke ongeloofelijke gruwelen dáár in het binnenland plaats grijpen, is eerst door de vermelde ontdekkings-

reizen aan het licht gebragt. Het Doopsgezinde Genootschap hierdoor aangespoord, besloot in 1841 tot eene zending op het eiland Fernando Po; die ook allengs hunne bemoeijingen naar het vaste land zal trachten uittebreiden, in 't bijzonder naar de oevers van den *Niger*, en het *Hoogland der Kameronen.* Het eiland is omtrent 8 uren van het vaste land verwijderd en heeft eene lengte van 12 en eene breedte van 5 uren. Deszelfs middengedeelte is bergachtig; de hoogste bergtop verheft zich tot 9000 voet. Aan de noordzijde ligt de havenstad Clarence, waar vele schepen binnen loopen tot den handel in ivoor en palmolie. Derzelver inwoners schat men op omtrent 12000. In het jaar 1830 besloot de Engelsche regering, om het hoofdbestuur, dat met het regelen der zaken van prijsgemaakte slavenschepen belast en te *Sierra Leona* gevestigd is, herwaarts overtebrengen, ten einde alzoo hier eene nieuwe volkplanting te vestigen, gelijk aan die van *Sierra Leona.* Deze poging leed echter schipbreuk, want reeds in het eerste jaar, nam eene besmettelijke ziekte, die zeker met een schip was aangebragt, een aantal menschen weg. Daarbij maakte Spanje aanspraak op het eiland en vorderde 100,000 ponden sterling voor deszelfs afstand. Een en ander was oorzaak, dat men de geheele onderneming moest opgeven.

De gemelde zending genoot al aanstonds veel voorspoed. Er bevonden zich volkplanters, die in *Sierra Leona* kennis van het Evangelie gekregen hadden, en zich nu beklaagden, dat zij geene leeraars hadden. Zij verzochten er om en waren zelfs voornemens gelden daarvoor over te zenden Ook droegen

zij in der daad met veel ijver in de kosten der zending het hunne bij, en waren genegen het stuk gronds, hetwelk de zendelingen koopen wilden, kosteloos af te staan. Op de zendelings-reize door de 30 eerste steden van het eiland ontwaarde men eene ernstige begeerte naar de waarheid. Thans zijn er tamelijk vele arbeiders, en alle inwoners van *Clarence* wonen de godsdienstoefeningen bij. Zendeling Clarke maakte in October 1844 melding van drie steden des eilands (*Banappa*, *Bassith* en *Reholah*) die, na lang weigerachtig te zijn gebleven, eindelijk de oprigting van schoolhuizen hebben toegestaan. Het genootschap heeft sedert 1844 de eigendommen van de West-Afrikaansche vereeniging op *Fernando Po* overgenomen, hetgeen der zending wezenlijke voordeelen heeft aangebragt.

Ook op het vaste land heeft de zending eenigen voet gekregen. Zendeling Merrick heeft tegen over *Fernando Po*, onder de Isubu's een groot stuk lands of eene landtong gekocht, waarop thans twee huizen gebouwd zijn, en weldra hopen de zendelingen aldaar een klein dorp te hebben, waar jaarlijks heidenen kunnen gedoopt worden. Even zoo vinden zij veel ingang in Bimbia of de *Koning Willem's stad*, op het vaste land, wanneer zij daar, hetgeen dikwijls gebeurt, des zondags prediken. Van dit *Bimbia* werd nog in 1841 berigt, dat bij gelegenheid van het overlijden der koningin, 22 vrouwen werden onthoofd, ten einde haar, na haren dood te kunnen bedienen. Merrick heeft ook in 1844 het *Kameruns*-gebergte bezocht, om te weten in hoeverre land en volk aldaar toegankelijk waren. De hebzucht der inboorlingen bragt hem echter dikwijls in

ongelegenheid. Intusschen werd hem door zeker opperhoofd Madiba in het Badengga-District eenig land beloofd, hetwelk daar het zeer gunstig gelegen was, door hem werd overgenomen, ten einde er een zendelingspost te vestigen.

3. NEDER-GUINEA.

§ 16. Zoo heet het overige deel van West-Afrika, dat zich van de evennachtslijn af, tot 17° zuiderbreedte uitstrekt. Het sluit verscheidene koningrijken in zich, als: Laongo, Kakongo, Kongo, Angela, Matamba enz. Hier kwamen in 1484 het eerst de Portugezen aan. Zij werden door de inwoners gastvrij ontvangen, veroverden het land in 1578 en breidden met goed gevolg de Christelijke godsdienst uit, zoo dat thans een aanzienlijk deel der Negers tot de Roomsch Katholijke kerk behoort. De Capucijnen hebben nog overal belangrijke zendingen, waaraan de Fransche Zendelingen sedert 1766 zich hebben aangesloten. De Portugezen houden het land onder zwaren druk. Overigens is ons van deze uitgestrekte oorden weinig met zekerheid bekend. Wij haasten ons dus nu, om, na nog eenen togt van meer dan 670 uren te hebben afgelegd, zoo spoedig mogelijk aan den zuidhoek van Afrika te komen.

II. ZUID-AFRIKA.

§ 17. Op den evengemelden togt passeert men niet alleen de evennachtslijn, maar ook den ganschen heeten aardgordel. Daarom zijn in *Zuid-Afrika* de jaargetijden juist tegenovergesteld aan de on-

zen, zoodat men dáár zomer heeft, wanneer wij winter hebben en omgekeerd. De lengte der dagen komt met die der onzen overeen, dewijl het land met Europa onder denzelfden middagcirkel ligt. Het klimaat is vrij gematigd en voor de Europeanen niet ongezond. De natuur, die van de tot hiertoe beschrevene West-Afrikaansche geheel verschillend is, levert weinig in het oogvallende bijzonderheden op. In den vruchtbaren grond ziet men echter alles wat men plant, welig tieren, zelfs de keerkrings-gewassen uit Oost-Indiën en China. De inwoners, die mede tot den Negerstam behooren, verschillen overigens aanmerkelijk van de West-Afrikanen. Hunne godsdienst staat op zoo lagen trap, dat men zelfs lang van meening was, dat zij volstrekt aan geen' God geloofden, omdat men doorgaans niets bij hen aantrof, 't welk naar eenige godsvereering geleek, geene afgoden, zelfs geene Fetischen, naauwelijks eenige offergebruiken. Men ontdekte schier niets dan dierlijke stompheid. En toch schijnen zij een duister gevoel van vrees te koesteren voor verborgen geesten en wanneer het dondert, wordt hun sluimerend bewustzijn van het bestaan eener Godheid als wakker geschud. Hier en daar wordt met eerbied naar zon en maan opgezien, ook zijn er, die een zeker soort van insekten als voorwerpen van vereering beschouwen. Tooverij komt bij alle ziekten en rampen het eerst in aanmerking, en lieden, die van eenige misdaad verdacht worden, hebben de verschrikkelijkste folteringen en proeven door te staan. Hun uiterlijk voorkomen is ruw en wild en men ontdekt geen, zweem van tucht of schaamte. Jegens zieke en oude personen, zelfs jegens kinderen, die zij

niet weten te verzorgen, betoonen velen in hunnen natuurstaat eene barbaarsche gevoelloosheid, daar zij hen op hunne zwerftogten òf achterlaten en aan den hongerdood prijs geven, òf naar de bosschen brengen ter prooi voor de wolven, òf ook wel zelfs levend begraven. Meer landwaarts in, heeft men in lateren tijd ook sporen van menschen-eters gevonden. Naar de mate hunner ligchaamskracht zijn zij ook prikkelbaar en moordzuchtig. Bij vele ruwe volkeren, zoo als de Betschoeanen en Kaffers wordt de besnijdenis bediend aan ieder die den mannelijken leeftijd is ingetreden, zonder dat zij evenwel eenige andere Mahommedaansche zeden en geloofsregelen kennen. Hoe heerlijk echter het Evangelie zijne kracht onder hen betoont, dit zullen wij uit het navolgende zien.

1. *Het Kaapland.*

§ 18. Zoo noemt men de hoofdkolonie aan de zuidelijke punt. Zij strekt zich omtrent 140 uren oostwaarts uit en neemt alsdan eene noord-oostelijke rigting. Vervolgens loopt het land trapsgewijze op met verschillende hoogvlakten. Op de benedenvlakte, de kust zelf, die van 7 tot 16 uren breed is, wisselen heuvelen en dalen even als de golven der zee elkander af. Over hooge bergen heen, komt men vervolgens aan de Karroe-steppen, die van het oosten naar het westen, ter lengte van 80 en ter breedte van 20 tot 27 uren zich uitstrekken. Deze steppen zijn in den zomertijd dorre waterlooze gronden, doch worden in het vochtige jaargetijde eensklaps als herschapen in heerlijke weiden, met bloe-

men rijk getooid en waarop dan tallooze kudden vee grazen. Ook vindt men er gedurende dien tijd veel wild gedierte, als buffels, eland-dieren, antilopen, benevens wolven, hijéna's, panthers, leeuwen, ook olifanten en apen in groote menigte. Die streken hebben weinig uitlokkends om er zich op den duur te vestigen. Alleen in de aangrenzende dalen en bergkloven, welke men niet dan langs ongebaande paden bereiken kan, heeft de mensch zich woningen gebouwd. Bijzonder steil en gedeeltelijk met sneeuw bedekt is het Roggeveld-gebergte. Dit beklommen hebbende, komt men op de derde bergvlakte, welke het Hoogland van Zuid-Afrika genoemd wordt. — Hier breiden zich onafzienbare zandwoestijnen voor 't oog uit, die achter de kolonie tot aan de groote Oranje-rivier en nog verder zich uitstrekken. Aan de westzijde reiken zij tot aan den oceaan. Naar het oosten en noord-oosten neemt de vruchtbaarheid des lands en het goede voorkomen der bevolking weder toe, terwijl men er nieuwe bergketens aantreft, zoo als de Winterbergen en andere, welke evenwijdig loopen met de Oostkust of het Kafferland en waarheen men wederom als bij trappen langs onderscheidene bergvlakten moet afdalen. De voornaamste zetels der Kolonie vindt men in het oostelijk en westelijk gedeelte des lands, terwijl het grootere middendeel slechts weinig gevestigde woonplaatsen telt.

De Kaap de Goede hoop werd in 1493 door de Portugezen ontdekt, terwijl het hun echter meer om het rijke Indie te doen was. Omstreeks 1600 eerst kwamen er Hollanders, die door hunne Regering ondersteund, al meer en meer in aantal toenamen. Zij geraakten tot groote welvaart, en onderwierpen zich

het omliggende land. Thans zijn zij door geheel de kolonie verspreid, en de voortbrengselen, die door hen worden uitgevoerd, bestaan hoofdzakelijk in wijn, koorn en wol. Hollandsche veehouders (boeren) hebben het gansche binnenland ingenomen, en menigeen bezit op zijne uitgestrekte hoeve van 5 tot 6000 stuks vee. Intusschen maakten de Engelschen in 1806 na langdurigen strijd zich van de kolonie meester, en in 1814 werd zij geheel aan hen afgestaan. Zij heeft zich sedert dien tijd oostwaarts tot aan de Vischrivier uitgebreid, en telt thans omtrent 200,000 inwoners. In elf districten verdeeld, beslaat zij eene oppervlakte van meer dan 6000 vierk. mijlen. De hoofdstad, Kaapstad genaamd, is gelegen ten Westen van de Tafelbaai. Onder de inwoners vindt men vele West-Afrikaansche Negers, die er als slaven zijn aangekomen, ook Maleijers uit achter-Indie, zelfs Chinezen, door welke men de Oost-Aziatische kultuur tracht in te voeren. In het District Paarl wonen ongeveer 4000 Fransche Protestanten, wier voorouders ten tijde der vervolgingen, die in Frankrijk plaats hadden, omstreeks het jaar 1700 daar aankwamen. De oorspronkelijke bewoners echter waren de Hottentotten, een eigenaardig Afrikaansch menschenras, van geelbruine kleur, met kroes haar en dikke lippen. Het kenmerkte zich door verregaande luiheid, onreinheid en stompheid, had daarbij een terugstootend uiterlijk en woonde in armzalige hutten; overigens was het een krachtig, goedhartig en dienstvaardig volk. Velen onder hen waren rijke veehouders. Onder hunne weinig beteekenende opperhoofden leidden zij een zwervend leven, en namen telkens hunne ver-

voerbare dorpen, Kralen genoemd, met zich. In den beginne telde men onder hen 17 stammen, doch door de harde behandeling der Hollanders, smolt hun getal van 200,000 tot op 40,000 weg. De meesten hunner vlugtten naar de gebergten en woestijnen, terwijl de achterblijvenden hunne onafhankelijkheid verloren en als slaven de dienst van herders en knechten moesten verrigten. Zij hádden het ook onder het Engelsch bestuur in den beginne niet veel beter, tot dat eindelijk door de bemoeijingen van den beroemden Dr. Philip (zie § 20), in 't jaar 1829 de Hottentotten en vrije kleurlingen met de overige bewoners der kolonie gelijke regten ontvingen. Dit mishaagde den Hollandschen boeren, en ontevreden over de beperking hunner vermeende regten, trokken velen hunner naar het noorden en vestigden zich onder de Zoelah's, waar zij onafhankelijk leven, en steeds meerderen van hunne voormalige landgenooten tot zich trachten te trekken. Men schat hun getal op 50,000. Terwijl zij daar zelven een onbeperkt gezag uitoefenen, wreken zij zich nu en dan verschrikkelijk op de oude bewoners des lands voor iedere belediging, die hen wedervaart. Nog niet lang geleden werden er oorlogen door hen gevoerd, die eigenlijk schier op volslagene uitroeijing moesten uitloopen. (Zie § 30.) De regering, die in een en ander gevaar zag voor de veiligheid der kolonie, knoopte gedurig onderhandelingen met hen aan en poogde ze tot onderwerping aan haar bestuur te brengen, hetwelk in den laatsten tijd ook gelukt is.

De kolonie had tot hiertoe veel te worstelen met aanvallen van buiten, en werd menigwerf door woes-

te horden bedreigd. Zoo gebeurde het nog in 1828, dat de Zoelah's, ook Mantati's (roovers) geheeten, onder hun woest opperhoofd Tschaka, van de Natal-kust komende, al verder en verder doordrongen. Zij dreven het eene volk na het andere voor zich uit, keerden alles 't onderst boven en veroorzaakten eene onbeschrijfelijke verwarring, die weldra tot in de kolonie doordrong, en waarvan het einde niet te berekenen geweest zou zijn, indien niet de aanvoerder door sluipmoord gevallen ware. Voorts waren ook de Bosjesmannen, die onmiddelijk achter de kolonie wonen, tot nu toe voor haar gevaarlijk. Zij bestaan uit verjaagde en gevlugte Hottentotten en zijn een boven alle beschrijving woest volk, dat door nachtelijke strooperijen en moordtogten den vreemden onderdrukker het geleden onregt zoekt te vergelden. De kolonisten kwamen tegen over hen zoo zeer in het gedrang, dat het bestuur omstreeks 1774 zich genoodzaakt zag, een bevel uit te vaardigen, om jagt op hen te maken. Ten gevolge daarvan werden zij dan ook, waar men hen aantrof, als wilde dieren dood geschoten. (Zie § 23.)

Eindelijk was het ook nog de oorlogzuchtige en krachtvolle Kafferstam, die aan de oostelijke grenzen onophoudelijk onrust stookte en allerwege schrik verbreidde. Vooral hun laatste inval in 1835 werd door verwoesting gekenmerkt. Zij werden evenwel tot onderwerping gedwongen en staan thans, ten gevolge van eenen gesloten vrede, onder Engelsche wetten. Sedert heerscht er in het Kaapland eene tamelijke rust, en ook de Zendelingszaak, tot wier beschrijving wij nu overgaan, wordt, op eenige uitzonderingen na, geregeld voortgezet.

Zending der Broedergemeente.

§ 19. De Broedergemeente was hier het eerst werkzaam. In Herrnhut werd haar in 1736 door Amsterdam de voorslag gedaan, om even als tot andere Heidenen, ook tot de Hottentotten Euangelieboden af te zenden. Ten gevolge hiervan werd Georg Schmidt, een harer medeleden, door het lot hiertoe aangewezen. Hij kwam in 1737 in de Kaapstad aan, waar zijne verschijning eenig opzien verwekte, zelfs gaf de mare, dat er iemand gekomen was om de Hottentotten te bekeeren, onder de Hollanders aanleiding tot velerlei scherpe aanmerkingen. Velen dreven er den spot mede, en meenden, dat iemand, die dit wilde beproeven, wel van zijne zinnen beroofd moest zijn. Weldra begaf Schmidt zich naar de rivier Zonderënd, 20 uren van de Kaapstad gelegen, te midden der Hottentotten, die toen nog niet zoo verjaagd waren en zijne komst met blijdschap te gemoet zagen. Hij kon zich in het Hollandsch doen verstaan, en trok weldra met 18 hunner, die hem bijzonder aanhingen, naar eene afzonderlijke plaats, Baviaanskloof geheten, 37 uren oostwaarts van de Kaapstad in de nabijheid der Sergeant-rivier, alwaar hij eenen tuin aanlegde en eene hut bouwde, en allen onderwijs gaf en in den landbouw behulpzaam was. Hij was genoodzaakt zich geheel naar hunne levenswijze te schikken, en voedde zich even als zij met wortelen. Toen hij na verloop van vijf jaren vijf Hottentotten doopte, werd de ijverzucht der geestelijken in de Kaapstad opgewekt, en na veel tegenkanting te hebben ondervonden, besloot hij tot de terugreis, ten einde te Amsterdam raad en

hulp te zoeken. Onder vele tranen zijner getrouwe Hottentotten, wier getal tot 47 was aangegroeid, ondernam hij in 1744 de reis. Nu was het echter met de zending gedaan, want in Amsterdam had men vooroordeelen tegen de Broedergemeente opgevat, en hield men over het algemeen de voortzetting der zaak voor nutteloos. Daarom werd dan ook het verzoek van Schmidt om terug te mogen keeren, afgeslagen, hetgeen ten gevolge had, dat nu ook de kleine kudde, die hij als weezen had achtergelaten en die reikhalzend op zijne wederkomst wachtte, allengs verstrooid raakte. Schmidt stierf in 1784, en eerst in 1792 besloot men tot eene nieuwe zending. De drie broeders, die er toen werden heen gezonden, vonden in Baviaanskloof nog overblijfsels van Schmidt's woning, benevens een' fraaijen kersenboom dien hij geplant had, en eene hoog bejaarde vrouw, die door hem gedoopt was. De Hottentotten waren andermaal zeer verblijd over hunne komst, en maakten heinde en ver bekend, dat God menschen gezonden had, om hun te zeggen, hoe men zalig kon worden, terwijl, elk die naar hun woord niet wilde hooren, zware straffen van God zou te wachten hebben. Het nieuw aangelegde dorp nam met elk jaar in grootte toe en weldra zag men eene kerk, school en andere openbare gebouwen verrijzen en er werden vele Hottentotten gedoopt. Wel veroorzaakten de boeren, die in de Hottentotten-kolonie niets dan schade voor zich meenden te zien, den zendelingen vele onaangenaamheden, te meer, daar zij eenigzins met den geest der Fransche omwenteling besmet waren. Ook de oorlog met Engeland om de Kolonie, die in dezen tijd een' aanvang nam, veroorzaakte niet weinig ver-

warring. Doch onder deze stormen, die slechts voorbijgaande waren, breidde de gemeente zich meer en meer uit. Naderhand gaf men aan het dorp den fraaijen naam van Genadedal, niet alleen omdat de gunst des Heeren er in zoo ruime mate op rustte, maar ook omdat het voor de omliggende plaatsen tot rijken zegen was. Het heeft tot bijpost Kopjes Kasteel en de gemeente, die met elk jaar talrijker wordt, telde in 1844 reeds 793 avondmaalgangers, 581 doopelingen en in het geheel 2617 personen, die onderwijs ontvingen. De Broedergemeente, die door dezen aanvang van haar werk een gunstigen dunk van zich inboezemde, werd later door de regering aangezocht, om nog meer andere zendelings-posten te vestigen. De eerste was Groenekloof, in 1808 op 12 uren afstands ten noorden van de kaap, en niet ver van den Atlantischen oceaan, waar Hottentotten in hunne schamele hutten als met ééne stem uitriepen: »och mogten er toch zendelingen komen!" — Om evenwel voor te komen dat de gemeente in eens te sterk toenam, werd nog in 1824 een andere post te Elim gevestigd, 17 uren zuidwaarts van Genadedal, nabij kaap Agulhas, waarmede thans twee bijposten Huidkloof en Duinfontein verbonden zijn. — Reeds vroeger in 1818 werd door den Prediker Latrobe in het oostelijk gedeelte der kolonie, Enon gevestigd, gelegen aan de Witte rivier, nabij de Algoa-baai, en hoewel deze in het volgende jaar door de Kaffers verwoest werd, zoo kon evenwel broeder Hallebeck, die tot 1840 opziener was over de geheele zending der Broedergemeente in Zuid-Afrika, reeds in 1821 van een bezoek, dat hij te Enon aflegde, schrijven:

» terwijl ik nog altijd de voormalige wildernis en het ondoordringbare woud voor den geest had, was ik niet weinig verbaasd, toen ik zag, wat er geschied was. In plaats van die wildernis, vond ik vruchtbare tuinen, en waar voorheen de tijgers hun verblijf hielden, stonden nu de nette woningen van menschen." Enon ligt in eene dorre streek, zoodat de planters somwijlen naauwelijks in hunne levensbehoefte kunnen voorzien. In het jaar 1844, nadat de gronden door veeljarige droogte zeer onvruchtbaar geworden waren, sprak men er zelfs van, om de plaats te verlaten; doch kort daarop begon het water in de Witte rivier te wassen en viel er overvloedige regen, zoodat de reeds gedeeltelijk weggetrokken inwoners zich weder bijeen verzamelden. Als eene bijzonderheid mag nog vermeld worden, dat de vijfde post in het kaapland, Hemel en Aarde genaamd, een ziekenhuis is voor melaatschen, in 1818 door de regering gesticht. De kwaal dezer kranken openbaart zich door het allengs uitbreken van pijnlijke zweeren over het geheele ligchaam, die ten gevolge hebben, dat eindelijk handen en voeten afrotten en het aangezigt op de verschrikkelijkste wijze misvormd wordt. Zij wordt niet zoo zeer voor besmettelijk als wel voor erfelijk, maar altijd voor ongeneeslijk gehouden. Het ziekenhuis ligt ten zuid-oosten van Genadedal ruim 3 uren van Caledon, nabij de zee, in een laag dal, dat geheel door kale bergen wordt ingesloten. In het jaar 1825 werden er 166, meestal heidenen, in verpleegd, en men rekent dat jaarlijks het vierde deel der zieken sterft. Broeder Peterleitner, die in 1823 op verzoek der regering zich in hetzelve ging vestigen, werd door de zieken

met vreugdegejuich ontvangen, en zijn verblijf aldaar had ten gevolge, dat de blijde boodschap des heils, die hij er bragt, in korten tijd eene buitengewone uitwerking had. In zes jaren tijds werden 96 volwassenen door hem gedoopt, en ook na zijn dood (1829) werd deze zending, die zooveel opoffering kostte, toch nog altijd met vrucht voortgezet.

h). Posten van het Londensch zendelinggenootschap.

§ 20. Zuid-Afrika was de plaats, welke dit genootschap bij zijne tweede hoofdonderneming zich ten doel stelde. In 1799 begonnen Dr. van der Kemp en Kicherer, beide Nederlanders, benevens twee Engelschen, Edmund en Edwards hunnen arbeid. Zij ondervonden evenwel niet dien zegen, als waarover een latere zendeling Campbell zich mogt verblijden. Deze bezocht in 1813 en 1819 de verschillende zendelings-posten en deed onderzoek naar de plaatsen, die men voor een nieuwe vestiging geschikt keurde. In lateren tijd was het vooral Dr. Philip, die voor dit genootschap met grooten zegen werkte. Hetzelve telt thans de navolgende posten: de Kaapstad sedert 1812, Paarl met vijf bijposten, ongeveer 8 uren noordoostwaarts gelegen (1819); Tulbagh, dat 10 uren noordelijker ligt, en weinige uren van daar Bosjesveld (1817); Klaas Vooksrivier, eene plaats in het district Zwellendam (1837). Ten oosten van de kaapstad nabij de zeekust ligt vooreerst: de post Caledon, niet ver van Genadedal, die in 1811 gesticht en in 1827 meer uitge-

breid werd. Vervolgens heeft men op ongeveer 70 uren afstands van de kaap, Pacaltsdorp, en 13 uren noordwaarts Dysalskraal (1838), met de 5 uren van daar verwijderde bijposten Matjes Drift, en 40 uren oostwaarts Hankey (1825), gelegen aan de kust niet ver van de Chamtoos rivier. Verder op krijgt men Bethelsdorp waartoe Port Elisabeth en Uitenhage als bijposten behooren. Graaf Reinet ligt 20 uren noordelijker. In het district Albany, dat aan het Kafferland grenst, bevinden zich Grahamstad (1813) met 4000 inwoners, Theopolis (1813), Colesberg (1840), Somerset (1842), de volkplantingen aan de Katrivier (1829) en Longkloof (1840). Meer noordwaarts aan de Groote Vischrivier zijn even als aan de Katrivier, sedert 1839 posten gevestigd, waarvan Craddock het middenpunt uitmaakt. — Wij willen ons vergenoegen met slechts vier der opgenoemde posten meer bijzonder in oogenschouw te nemen, en zullen beginnen met de Kaapstad.

Deze telt ongeveer 20,000 inwoners. Zij was een geruimen tijd van den zendelings-arbeid verstoken, hetgeen hoofdzakelijk daaraan toeteschrijven was, dat de boden des vredes bij hunne aankomst meer genegenheid gevoelde om zich naar het platte land te begeven, dan om zich te vestigen in eene woelige stad, waar het vooruitzigt om met vrucht werkzaam te zijn, minder gunstig scheen. Ook de in de kolonie aangestelde leeraars lieten zich weinig aan de heidenen gelegen zijn. Van hier, dat inzonderheid de slaven, wier getal op 11,000 geschat werd, en die in geene kerken komen mogten, bij duizenden eene

prooi der Mahomedanen werden, wier zendelingen er steeds op uit waren, om met den meesten ijver hunne leer uit te breiden. Er zijn thans in de stad vijf moskeeën, en wel mag het den Christenen tot beschaming strekken, dat men telkens door hen, die tot het Mahomedanismus zijn overgegaan, de verklaring hoort afleggen: »wij vreesden in de hel te zullen komen, indien wij zonder eenige godsdienst stierven, en hebben nu deze omhelsd, omdat men ons geene andere heeft aangewezen; geen Christen heeft zich de moeite gegeven, om tot ons van Jezus te spreken."

Het was vooral door de komst van Dr. Philip, dat er bij de zending in de kaapstad een nieuw leven ontstond. Nog predikant in Engeland zijnde, had hij reeds 20 zendelingen uit zijne gemeente daarheen gezonden, toen hij in 1818 zelf als opziener over al de Londensche zendeling-posten in Zuid-Afrika werd aangesteld. Al aanstonds begon hij met het bouwen eener zendelings-kapel, kocht landerijen voor een zendelingshuis, zorgde voor geregelde godsdienstoefeningen en rigtte scholen voor de heidenen op; daarbij stichtte hij in 1829 nog eene kweekschool, onder den naam van het Zuid-Afrikaansch Collegie. Sedert hadden er vele bekeeringen plaats; in één jaar (1844) zelfs werden door den zendeling Vogelzang 33 personen, waaronder 6 Mahomedanen, gedoopt. Het was mede door de onvermoeide pogingen van Philip bij de Engelsche regering, dat eindelijk het parlement in 1827 een besluit nam, waarbij alle inboorlingen van Zuid-Afrika dezelfde vrijheid en bescherming zouden genieten als de Europeanen. Van welk groot belang dit voor de

Zuid-Afrikaansche zendelingen was, zal ons uit de mededeelingen aangaande Bethelsdorp voldoende blijken. Deze post werd in 1804 gesticht door Dr. van der Kemp, een buitengewoon man, van wien men zegt, dat hij zich in 16 talen gemakkelijk kon uitdrukken. Hij was te Rotterdam geboren, had te Leyden in de medicijnen gestudeerd, en daarna als Ridmeester het land gediend. Vóór zijn huwelijk leidde hij een buitensporig leven, en zijne godsdienstige denkwijze was in volslagen ongeloof overgegaan. Dit duurde tot hij in 1791 door een onverwacht ongeluk eensklaps zijne vrouw en dochter verloor, waarbij hij zelf ter naauwernood aan den dood in de golven ontkwam. Van dien oogenblik af vond hij nergens rust meer, totdat hij eindelijk, na een hevigen strijd, tot een hartelijk en levend geloof in Christus kwam. De kracht der liefde van dien Zaligmaker, die hij zoo kennelijk ondervonden had, ontstak in hem een vurigen ijver tot wederliefde; zoo zelfs, dat hij zich, hoewel reeds 50 jaren oud, aan het Londensch Genootschap als zendeling voor Zuid-Afrika aanbood. Het gevolg daarvan was, dat hij in 1798 met Kicherer; Edmund en Edwards derwaarts vertrok. Nog onderweg zijnde, gaf hij reeds treffende proeven van zijne geschiktheid voor het zendelingswerk. Bij hunne komst aan de Kaap, waar zij van elkander scheidden, begaf zich van der Kemp onder de Kaffers, en legde zelfs een bezoek af bij hunnen koning Geika, doch hier geene de minste vrucht op zijnen arbeid ziende, trok hij naar Graaf Reinet in de kolonie terug. In deze stad waar hem, ten dienste der slaven en Hottentotten eene kerk werd afgestaan, verhieven de ko-

lonisten weldra luide klagten, omdat zij meenden, dat men die slaven en Hottentotten in hunne roofzucht zou stijven, door hun lezen en schrijven te leeren en ze alzoo met de Christenen op eene lijn te plaatsen. Zij verlangden zelfs, dat de zitplaatsen in de kerk, die ze waanden, datdoor het bezoek der heidenen verontreinigd waren, zouden gezuiverd worden. Van der Kemp evenwel, die inmiddels nog een derde maal, doch alwederom te vergeefs, de Kaffers bezocht had, bleef zijn arbeid te Graaf Reinet onafgebroken voortzetten, niettegenstaande de heerschende verbittering, die eindelijk in een' openbaren strijd tusschen de boeren en Hottentotten losbrak en des te meer hardnekkig en gevaarlijk werd, wijl de laatsten meermalen de bovenhand behielden en genen van niets anders hooren wilden, dan dat men alle Hottentotten tot slaven zoude maken. Deze toestand, dien de boeren aan de zendelingen toeschreven, en waaronder de edele van der Kemp veel te lijden had, duurde tot dat hij eindelijk in 1804 verlof kreeg, om eene afzonderlijke kolonie te stichten. De keus der plaats werd evenwel aan de boeren overgelaten, die de minst geschikte hiertoe uitkozen, ten einde alzoo de Hottentotten te noodzaken, om bij gebrek aan het noodig onderhoud, bij de boeren werk te gaan zoeken. Op deze wijze dan werd Bethelsdorp gesticht in eene armzalige, onvruchtbare landstreek, die zelfs heinde en ver in den omtrek geen hout voor bruikbare woningen opleverde. Dan, in weerwil van de vele moeijelijkheden, waarmede van der Kemp te worstelen had, droeg zijne prediking rijke vruchten, zoo dat gansche scharen van Hottentotten toestroomden om haar te hooren en er reeds in het eerste

jaar 22 gedoopt werden. Vele zendelingen, die op hunne bezoekreizen dit oord bezochten getuigen mede, hoe zeer de kracht van Gods genade hier werkzaam was. De boeren intusschen bleven nog altijd onrust stoken, zoo zelfs, dat in 1805 de zendelingen gezamelijk naar de kaapstad ter verantwoording geroepen werden, hetgeen in 1811 met van der kemp nog eenmaal plaats had, bij welke gelegenheid hij onder deze laatste smartelijke ervaring aldaar overleed. Van dezen waardigen man, hij moge dan ook niet van gebreken, vooral niet van onvoorzigtigheid vrij te pleiten zijn, zal steeds als van eene hoogst opmerkelijke verschijning in de zendinggeschiedenis moeten gesproken worden. Bethelsdorp, dat na zijn overlijden nog met vele tegenheden te kampen had, nam zelfs onder den druk, in bloei en welvaart toe; en wel mag men dit dorp, dat aan de westzijde der Algoabaai ligt, en thans 600 inwoners telt, voor een wonder der Goddelijke genade houden, want thans vindt men er net gebouwde huizen met eene kerk en scholen, wèl aangelegde tuinen, eene drukkerij, allerlei handwerkslieden; zelfs drijven de inwoners, die zich door eene welvoegelijke kleeding onderscheiden, reeds eenigen handel. Ook droegen zij in 1842 eene som van 1200 guldens tot de zending bij.

In andere opzigten is vooral Pacaltsdorp merkwaardig. Het ligt ter halverwege van de Kaapstad en Bethelsdorp, ongeveer 20 minuten van de zee verwijderd, nabij de nieuw aangelegde stad George. Toen Campbell hier in 1813 kwam, droeg het den naam van Hooge Kraal en was niet meer dan een alleronaanzienlijkst dorp (Kraal), dat slechts wei

nige ellendige hutten telde met ongeveer 60 diep onkundige inwoners, die evenwel zeer begeerig waren naar onderwijs. Onder anderen was er toen een arme grijsaard, die zich kinderlijk verheugde, dat er een leeraar gekomen was. Op de vraag, hem door Campbell gedaan, of hij iets van Jezus Christus wist, was het antwoord: ik weet niets meer dan de beesten! — Maar hoe kon men ook iets anders verwachten!

Kort hierop werd door Campbell de zendeling Pacalt naar Hoog Kraal ontboden. Deze was door Jänieke te Berlijn gevormd en in 1809 door het Londensch zendeling-genootschap aan de kaap in dienst gesteld. Pacalt was te Hooge Kraal vijf jaren werkzaam, waarna de Heer hem tot zich nam. Het waren wel slechts vijf jaren, doch, in aanmerking genomen, wat hij in dien korten tijd al verrigt heeft, zijn het voor Hooge Kraal als vijf eeuwen geweest, zoodat, toen Campbell op zijne tweede reis in 1819, kort na Pacalts dood, de plaats die thans naar hem genoemd was, wederzag, hij haar naauwelijk meer kende, en van verbazing opgetogen stond. Hij zag nu een dorp met schoone straten en nette huizen, die elk met een aangelegden tuin voorzien waren; daarbij was het gansche dorp met een hoogen wal omringd, die tot bebeschutting diende tegen de wilde dieren. Hij vond er nog eenen ouden Hottentot, die in Europeesche kleeding voor zijne deur stond, en met een vriendelijken glimlach op het gelaat tot hem zeide: dit huis en deze tuin behooren mij! Campbell herkende in hem, die nu gedoopt was en den naam van Simeon ontvangen had, denzelfden ouden, dien hem bij zijn eerste bezoek ontmoet was en toen, op zijne vraag, of hij ook iets van Jezus wist, geantwoord

had: ik weet niet meer dan een beest! Onder een vloed van tranen viel hij Campbell om den hals en sprak: van de wereld heb ik reeds afscheid genomen, Ja, van haar heb ik afscheid genomen en wacht nu slechts, dat Jezus Christus tot mij zegt: kom! De meer dan 90jarige grijsaard verhaalde hem toen nog veel van Pacalt, wat hij alzoo verrigt had, en hoezeer men in den ganschen omtrek het verlies van dezen waardigen dienstknecht des Heeren, als dat van eenen geliefden vader betreurde. Het dorp telt tegenwoordig 700 inwoners.

Eindelijk zullen wij nog wat meer uitvoerig spreken over de zendingen aan de Kat-rivier, waaruit men zal kunnen zien, hoe de Hottentotten hun licht ook voor anderen laten schijnen. Tusschen de Groote Vischrivier en de Keiskamma achter het district Albany, woonde weleer een woeste Kafferstam, Gonaqua's genaamd, die om zijne aanhoudende roofzuchtige invallen in 1827 door de regering geheel werd uitgeroeid. Toen nu in 1829 de vrijheidswet in werking kwam, kregen 30,000 Hottentotten, die tot hiertoe de slaven der boeren waren, hunne vrijheid. Omtrent 25,000 hunner vonden hun bestaan in de kolonie, en den overigen 5,000 werd eene plaats ter vestiging aangewezen in de onvruchtbare oorden der Kat-rivier, die een zijtak uitmaakt van de Groote Vischrivier. Op deze wijze ontstonden hier allengs ongeveer 80 kleine dorpen, waarvan Philipton de hoofdplaats is. Doch daar verre weg de meeste planters heidenen waren, bij wie ruwe onkunde en daarmede gepaard gaande zedeloosheid heerschende was, zoo droeg de regering zorg, dat omtrent 140 Christen-huisgezinnen uit Bethelsdorp

en Theopolis zich onder deze horden mengden. Wel zou men nu gedacht hebben, dat zij zulks met tegenzin deden; maar neen, het was integendeel roerend te zien, met welk eene liefdevolle opoffering en zelfverloochening deze bekeerden zich aan hunne landslieden lieten gelegen zijn. Niet slechts stonden zij hun in hunne uiterlijke aangelegenheden met raad en daad bij, maar zij waren ook bovenal werkzaam, om hen vatbaar te maken voor godsdienstige indrukken. Aan elke plaats werden door hen scholen opgerigt, en Dr. Philip zag niet alleen mannen, maar zelfs knapen zoodra zij maar lezen konden, den post van onderwijzer bekleeden, en hoorde hen vragen doen, waarover hij zich verwonderde. Vooral was het de bekende Andreas Stoffles een geboren Gonaqua, die zich bijzonder onderscheidde, en die deze nieuwe volkplanting het Kanaän der Hottentotten plagt te noemen. Het goede zuurdeeg had dan ook in korten tijd de ruwe massa dermate doortrokken, dat de heidensche toestand als van zelf verdween, en er honderden bekeerd werden, die nog nooit eenen zendeling gezien hadden. Zendeling Read, die er in 1831 heen gezonden werd, vond dus reeds zoo goed mogelijk den weg voor zich gebaand. De als uit het niet verrezene dorpen trokken de bewondering der reizigers tot zich, en ofschoon het zich liet aanzien, dat de laatste oorlog met de Kaffers in 1835 het schoone werk weder in duigen zou werpen, wisten evenwel de planters na de doorgestane rampen zich weldra te herstellen. De gansche bevolking bedroeg voor weinige jaren 5000 zielen. Philipton, de hoofdplaats, waar Read zijn verblijf

houdt, telde er ruim 200. Behalve deze zijn er 15 bijposten, waar geregeld godsdienstoefeningen gehouden worden. Het getal avondmaalgangers beloopt 700, dat in 1844 met 52 vermeerderd werd. De twee bijposten, die mede aan Read's zorg zijn toevertrouwd, liggen meer in het Tambuki-land en hebben door de plunderingen der naburige stammen veel te lijden.

c.) *Posten van andere Genootschappen.*

§ 21. Daar er thans in het Kaapland eene wijde deur geopend is, zoo zijn er nog onderscheidene andere genootschappen, die aan den uitgebreiden zendings-arbeid aldaar hebben deelgenomen. Wij zullen slechts ter loops hunne posten opnoemen:

1) Zijn er Methodistische zendelingen, sedert 1820 eensdeels werkzaam in het westen der kolonie, zelfs in de Kaapstad, terwijl zij als bijposten hebben Wijnberg en Rondebosch, mitsgaders in Somerset (onder dezen zelfden naam bestaat er eene plaats in het district Albany), Stellenbosch, Brackenbury-dal en Kaap Flats; anderdeels hebben zij in het oosten, vooral in het district Albany, waar zij met Engelsche volkplanters aankwamen, de volgende plaatsen bezet: Grahamstad, Salem en Farmerfield nabij de zee, Neder-Albany, Bathorst, Port Elisabeth met Uitenhage, Fort Beaufort, de Haslopebergen, Craddock en Somerset. De posten in Albany en de Winterbergen hebben evenwel door het vertrek der boeren naar Natal veel geleden.

2). De zendelingen der Baptisten hebben in Grahamstad eene kerk. Hun zendeling Aveline is tegenwoordig meer uitsluitend de leeraar der kolonisten en wordt daarenboven geheel en al door de gemeente onderhouden. — 3) Het Genootschap tot uitbreiding van het Evangelie heeft in Wynberg, twee uren afstands van de Kaapstad eenen zendeling, en is dringend verzocht om ook in de districtsteden Graaf Reinet en George, zendelingen te plaatsen. — 4) Het Rhijnsch Zendeling-genootschap zond in 1829 de vier eerste kweekelingen zijner Barmer-school naar de Kaap, die spoedig door anderen gevolgd werden, en wier arbeid zeer gezegende vruchten draagt. Zij hebben zich ten deele op bekende plaatsen gevestigd zoo als in het op eenige uren van Kaapstad gelegen Stellenbosch, waar in de omstreken duizende heidenen wonen, alle behoorende tot den dienstbaren stand. Hier hebben zij eene zendelingschool, die 1200 menschen kan bevatten. Van de overige bijposten is vooral Kuilsrivier, thans Sarepta, van bijzonder gewigt. Verder ook hebben zij zich gevestigd in Worcester en Tulbagh waartoe nog 4 bijposten behooren, die van 3 tot 5 uren van elkander verwijderd zijn. Het getal der in dit gansche district zich bevindende heidenen beloopt ongeveer 6000. Daarenboven hebben zij eigene dorpen aangelegd, als Wupperthal en Ebenëzer. Het eerste ligt ruim 70 uren ten noorden van de Kaapstad in de Cederbergen, nabij Clanwilliam, en het laatste, dat 17 uren van daar, doch in eene noordwestelijke rigting ligt, raakt aan de grenzen der kolonie, aan den linkeroever der Olifant-rivier, van welker

mond het slechts 8 uren verwijderd is. Deze beide dorpen zijn naar het model van die der Broedergemeente aangelegd, men vindt er akkerbouw en veeteelt en de prediking des Evangelies draagt bij toeneming gezegende vruchten. Inzonderheid wordt van Wupperthal gezegd, dat daar geen huisgezin meer is, waarin zich niet ten minsten één bekeerde bevindt, ja dat er zelfs vele gezinnen gevonden worden, die uitsluitend uit bekeerde heidenen bestaan. Eene derde kolonie werd in 1844 nabij Fullagh gesticht door den zendeling Zahn. Hij kocht namelijk eene uitgestrektheid lands ter grootte van 954 bunders, die hij onder 50 omzwervende heidenfamilien verdeelde, en alzoo tot eene aanzienlijke kolonie maakte, waaraan men den naam van Steendal gaf. Zij laten het zich volgaarne de verpligting opleggen om hoogten te slechten en kloven te vullen, wijl zij hierdoor ook voor zich zelven en hunne kinderen eene betere toekomst te gemoet zien. (Zie over de Rhijnsche zendingen § 22 *b.*) —

5) Het Fransche Genootschap zond mede in 1829 zijne drie eerste kweekelingen van het Parijsche Instituut naar Zuid-Afrika. Na vooraf met Dr. Philip onderscheidene reizen door de kolonie en het Kafferland gemaakt te hebben, besloten zij ten laatsten, om bij voorkeur hunne krachten aan de Betschoeanen te wijden. (Zie § 25). Inmiddels bleef Bisseux vooreerst in het district Paarl bij de Fransche Protestanten. Zijn arbeid onder de heidenen heeft zich voornamelijk bepaald tot het dorp Wagenmakers-vallei, acht uren noordoostwaarts van de kaapstad. —

6) Het Berlijnsch Genootschap is in 1834 be-

gonnen zijne boden naar Zuid-Afrika te zenden. Een hunner bleef een geruimen tijd in Beaufort, anderen begaven zich naar de Koranna's en Kaffers. Sedert 1838 hebben zij eene afzonderlijke zending in Zoar, gelegen in het district Zwellendam, 60 uren oostwaarts van de kaapstad, waar de zendeling Radloff sedert 1842 met grooten zegen werkzaam is.

7) Eindelijk maken wij nog melding van de pogingen der Roomsch-Katholijken, die in den laatsten tijd ook hier de Protestantsche zendingen bedreigen. Volgens de in 1841 ingekomene berigten hebben de Roomsche zendelingen in Port Elizabeth een collegie, en in Grahamstad eene kerk gesticht, en wachten zij slechts op versterking, ten einde zich alsdan tot de Kaffers en Betschoeanen te begeven. Later (1844) werd nog gewag gemaakt van 12 Katholijke zendelingen, die aan de Kaap zouden zijn aangekomen, en van 72, die nog verwacht werden.

2. HET HOOGLAND VAN ZUID-AFRIKA.

§ 22 *a*. Het Hoogland achter de kolonie is geheel en al door wilde volken bewoond, die meestal geene vaste woonplaats hebben, grootendeels van roof leven, en met stoute vermetelheid de landstreken doorkruisen, die zich naar het noorden en noord-oosten uitstrekken. — In het westen heeft men

a) De Namaqua's of Nama's.

Dezen naam dragen de bewoners van het benedengebied der Oranje-rivier, die, terwijl zij Zuid-

Afrika dwars doorsnijdt en zich in de Atlantische zee ontlast, tevens het land ten zuiden in klein- en ten noorden in groot Namaqualand verdeelt. Vóór de aankomst der zendelingen was het geheel onbekend. Men vindt er een aantal vreeselijke zandwoestijnen, die door eene aaneenschakeling van naakte rotsen doorsneden worden. De meeste rivieren, die er zijn, droogen in den zomer uit, en dikwijls verloopen er jaren, dat het niet regent. Hier en daar treft men enkele, somtijds heete of ook wel bittere en zwavelachtige bronnen aan. De inwoners, wier spraak veel overeenkomst heeft met die der Hottentotten, leiden een zwervend leven, hetgeen voor de zending tot hiertoe een groote hinderpaal is geweest.

Op verzoek van het Londensch genootschap ondernamen in 1805 de zendelingen Christian en Augustin Albracht benevens Seidenfaden, voor het eerst de moeijelijke reis door de woestijn, trokken de Oranje-rivier over, en vonden 20 uren noordwaarts van dezelve eene bron, bij welke zij zich nederzetten, en waaraan zij den naam van 1) Blij de Uitkomst gaven. Twee jaren later begaven zij zich naar 2) Warmbad, eene heete bron in dien zelfden oord gelegen, waar reeds in het eerste jaar 1200 personen uit verschillende stammen waren bijeen getrokken, en van welke er weldra 13, waartoe ook Engelbrecht behoorde, gedoopt werden. Intusschen was Augustin Albracht gestorven, en Seidenfaden begaf zich naar Rhamiesberg aan deze zijde der Oranje-rivier. Hier werd de zending zeer bedreigd door een naburig woest mensch, Afrikaan genaamd, die voor den schrik des lands werd gehouden, en reeds oorzaak was,

dat de planters zich verspreidden en Warmbad werkelijk verlieten. De pogingen tot herstel in 1818, door zendeling Ebner aangewend, liepen vruchteloos af, en zoo bleef dit land 16 jaren lang onbewoond. Het was ten laatsten Eduard Cook, een Methodisten zendeling, die in 1834 de Oranje-rivier overgetrokken zijnde, kennis kreeg aan zekeren hoofdman, met name Abraham. Met dezen, die juist een zendeling zocht, kwam hij overeen zich in Warmbad te vestigen, dat nu den naam draagt van Nisbethbad, ter eere van den vriend, die 200 p. St. voor de onderneming had bijgedragen. De zwarigheden, die te voren bestonden, werden langzamerhand uit den weg geruimd — en thans belooft deze nieuwe vestiging veel goeds. In 1841 droegen de bekeerde heidenen zelve de waarde van 276 stuks vee tot de zending bij; ook zijn er in de nabijheid reeds vijf bijposten. Velen der vlugtelingen uit Warmbad hadden zich in 3) Pella, eenige uren zuidwaarts van de Oranje nedergezet, waar Christian Albrecht en Ebner, in weinige maanden na hunne aankomst (1813), 50 volwassenen doopten. Na Albrechts dood in 1817, begonnen vele inwoners, om de dikwijls aanhoudende droogte dier streek, en de hun vijandige naburen, zich te verstrooijen. Sommigen trokken digter naar de Oranje, de anderen begaven zich naar Griquastad of Steinkopf, waardoor ten laatsten (1824) de gemeente bijna geheel verliep. Evenwel blijft Pella nog altijd een bijpost uitmaken van andere zendingsplaatsen. — Van daar uit deed de zendeling Schmelen eene onderzoekingsreis in het Groot-Namaqualand, waar hij niet weinig begeerte naar eene zending

vond, zoo zelfs, dat toen hij bij de — 4) Klipbron, later Bethanië, en 10 dagreizen van de Oranje, gekomen was, hij letterlijk gedwongen werd aldaar te blijven, hetgeen aanleiding gaf, dat men, niet wetende waar hij was, in groote bezorgdheid over hem verkeerde. Zijn kort verblijf aldaar was inmiddels velen ten zegen, daar hij na verloop van een jaar reeds aan 65 personen den heiligen doop bediende. Jammer, dat verdeeldheid onder de opperhoofden en herhaalde vernieling van den oogst door de sprinkhanen, hem deden besluiten van deze plaats zoo spoedig te vertrekken. Later vond hij haar dan ook geheel verlaten. — Na vervolgens nog den post aan den mond van de Oranje bezocht te hebben, trok hij van daar de Konup of Vischrivier over naar de Gammap, waar men bezig was eene kerk en school te bouwen; doch kort daarop in 1828 heeft hij die oorden voor goed verlaten. De Rhijnsche zendelingen, die in 1810 deze streken bezochten, vonden er nog overblijfsels van het oude Bethanië, hetwelk hun voorkwam voor eene nieuwe vestiging niet ongeschikt te wezen. Tot het reeds vermelde Nisbethbad behoort als bijpost 5) Afrikaanskraal, dat later Vredeberg en Jerusalem genoemd is. Hier was de bovengenoemde roover Afrikaan woonachtig. Deze man, voor wien elk beducht was, diende weleer met zijnen vader en zijne broeders aan de Olifants-rivier bij een Hollandschen boer, met name Pinaar, die een zeer wreedaardig en losbandig mensch was, en bij wien Afrikaan tijdens den krijg met de Bosjesmannen het rooven en moorden geleerd had. Eens evenwel gebeurde het, dat hij volstandig weigerde

uit te trekken, omdat hij wist, dat Pinaar gewoon was, in dien tusschentijd de vrouwen der afwezigen te mishandelen. Deze laatste over den onwil van zijnen dienstknecht vergramd, stond hem naar het leven, doch Afrikaan dit bemerkende, bragt hem om. Terstond na het plegen dezer misdaad, vlugtte hij met de zijnen naar Groot-Namaqualand, verzamelde dáár eenige misnoegden en uitgewekene boosdoeners, en leefde alleenlijk van roof en plundering, zoodat hij eerlang de schrik der bewoners was geworden.

Ook de zendingsplaatsen en zelfs de kolonie werden niet door hem ontzien, zoodat men ten laatsten verpligt was een' prijs op zijn leven te stellen. Campbell, die in 1814 deze streek bezocht, kwam op de gedachte, hem eens eenen brief te schrijven, om alzoo te beproeven, indien mogelijk, hem tot vredelievende gezindheid te bewegen. En ziet, wat gebeurt er? Daar openbaart hij zijne begeerte naar eenen leeraar, en Christiaan Albrecht waagt het, hem in zijne kraal te gaan bezoeken. De wijze waarop Albrecht door den roover ontvangen werd, deed hem met gepaste vrijmoedigheid spreken, hetgeen dan ook ten gevolge had, dat hij vrede beloofde en daarbij dringend verzocht om eenen vasten leeraar te mogen ontvangen. Aan dit verzoek werd door de aankomst van Ebner uit Pella terstond voldaan en Afrikaan, werd reeds in 1816 bekeerd en gedoopt. Van dien tijd af had er bij hem eene algeheele omkeering plaats, zoo dat hij, die vroeger de schrik der bevolking was, thans de vreugde des lands werd. Want niet alleen stichtte hij zoo veel mogelijk overal vrede, maar hij begon ook zelf te leeren en het Evangelie te verkondigen, zoo dat, toen Ebner en

zijn opvolger Moffat den post verlieten, hij zich de zendingszaak met ijver bleef aantrekken. Hoezeer is het niet te bejammeren, dat oneenigheden met de Namaqua-opperhoofden, sedert 1822 oorzaak zijn, dat men de zending niet heeft kunnen voortzetten! De oude Afrikaan, wiens bekeering in geheel Zuid-Afrika zooveel opziens gebaard had, stierf in 1823. En hoewel zijn dood, als een groot verlies voor de goede zaak te beschouwen was, zoo werd dit evenwel vergoed door de bekeering zijns broeders Titus, die thans nog leeft en wiens zoon David als tolk, leeraar en voorlezer steeds werkzaam is, terwijl zes anderen (of deze zonen van Titus, dan wel van den overleden Afrikaan zijn, is ons uit de berigten niet duidelijk gebleken) zich nog aan roof en moord schuldig maken. De Kraal maakt thans met het nabij liggende Blijde Verwachting, een bijpost van Nisbethbad uit, en zij die vroeger uit Warmbad en Pella gevlugt waren, houden nu hunne bijeenkomst in — 6) Steinkopf, vroeger Bijzondermaid geheten, en gelegen in klein Namaqualand. In 1817 begaf zich ook Schmelen daar heen. doch deze koos in 1829 tot zijne woonplaats — 7) Romaggas, 22 dagreizen van de Kaapstad gelegen, waar hij nog altijd in vereeniging met de Rhijnsche zendelingen werkzaam is (zie § 22 *b*). Zendeling Wimmer die van 1821—1841 mede in deze streek werkzaam was, en er ook vaste goederen bezat, had een zeer uitgebreid veld ter bearbeiding, aangezien hij ook aan Reidsbron, Aucorrap, Tabep en Pella zijne krachten wijden moest, en er tot hiertoe geen ander Londensch zendeling te zijner hulp kwam opdagen. — Zendeling Sasz vestigde zich in

1813 bij de — 8) Zilverbron, waar het opperhoofd Cornelius Cok woonachtig was, doch hij werd reeds in het volgende jaar naar Bethesda onder de Koranna's verplaatst.

Aan de grenzen der kolonie eindelijk ligt — 9) Lily Fountain (Leliebron), dat geheel door de Khamiesbergen is ingesloten, die zich ter hoogte van 5000 voet boven de oppervlakte der zee verheffen, en van waar men 20 uren ver in zee kan zien. De eerste volkplanting alhier dagteekent van 1800, zij werd door Afrikaan vernietigd; doch naderhand, in 1817, vestigde de Method. zendeling Barnabas Shaw er weder eenen post. De hoofdplaats ligt schilderachtig in eene breede vallei. De vroeger zoo dikwerf plaatsgrijpende vijandelijkheden der Namaqua's met de Bosjesmannen, hebben sedert den arbeid der zendelingen zoo goed als opgehouden, en bij de meest woeste bewoners van Afrika's binnenlanden vindt thans het Evangelie gereeden ingang.

§ 22 *b*. Van de boven vermelde negen Namaquaposten, die het eerst werden gevestigd, zijn er nog slechts vier, die Europeesche zendelingen hebben. Het noordelijke Nisbethbad en het zuidelijke Leliebron hebben Methodistische, de in het midden gelegene plaatsen Steinkopf en Koniaggas, Londensche zendelingen. Aan de laatsten hebben zich in 1840 aangesloten de Rhijnsche broeders, die thans de Londensche posten geheel voor hunne rekening genomen hebben en de Namaqua-zending met den meesten ijver behartigen. Zij hebben hunne voornaamste standplaatsen in Klein-Namaqualand, Kokfontein en Komaggas. Deze laat-

ste is een zeer uitgestrekte post, en ligt aan de noordelijke grens der Kaapkolonie. De zendelingswoningen staan hier in eene van tamelijk hooge bergen omringde vallei. De inboorlingen maken hunne woningen of hutten van over elkander gebondene hoepels, die zij met rietmatten overdekken, zoodat ze veel overeenkomst hebben met onze bijenkorven. De kinderen gaan bijna geheel naakt, en de vrouwen werpen zich slechts een dierenvel om, terwijl de mannen daarvan eene soort van jakken en broeken dragen. Wat de bebouwing van den grond aangaat, hierin kan men nog niet slagen. Doch ten opzigte der gemeente, die in 1842 in het geheel 400 zielen telde, zijn de berigten der zendelingen verblijdend. Het is, schrijven zij, eene goede gemeente, waarin velen de kracht van Gods Geest aan hunne harten ondervonden hebben, zoodat zij dikwijls des avonds uit de kerk komende, de gansche vallei van hunne loflieder en doen weergalmen. — Buiten het gebied der kolonie, eene groote dagreis noordoostwaarts van Komaggas, ligt Kokfontein, waartoe de bijposten Steinkopf, Airib, Ugrabib, Henkries en anderen behooren. De zendelingen zijn hier alleen des winters bestendig werkzaam en doen des zomers bij afwisseling bezoekreizen, omdat de inwoners gedurende den droogen zomertijd zich verspreiden, en de gemeente alzoo moeijelijk is bijeen te houden. De Rhijnsche zendelingen begaven zich ook weldra naar Groot-Namaqualand aan gene zijde der Oranje rivier, waar zij door bekwame katechiseermeesters, die zij zelven gevormd hebben, in hun dienstwerk worden bijgestaan. In 1841

bezochten zij de Dammara's en begaven zich ook aan gene zijde van den zuidelijken keerkring tot aan de Walvischbaai, in streken, waar tot hiertoe geen blanke geweest was. Wel openbaarde zich dáár bij de inwoners, die hen dikwijls hielden voor menschen, die uit den hemel gekomen waren, eenige begeerte naar zendelingen en handwerkslieden; doch zij besloten om allereerst (1842) het oude Bethanie, 20 dagreizen van Komaggas (waar Schmelen vroeger werkzaam was, en dat thans Namabethanie geheten wordt) weder te bezetten. Het ligt even zoo ver ten noorden als Komaggas ten zuiden der Oranje, in eene uitgestrekte vlakte, waarvan het oostelijk gedeelte in eene van het noorden naar het zuiden loopende rigting door den Tafelberg wordt doorsneden. Tusschen de neder-Oranje en Bethanie ligt Huns, dat vooral om zijne goede bron bekend is, en waar de zendelingen met veel vrucht arbeiden. Veel valt er evenwel nog te doen onder de noordelijke Namaqua's en de zuidelijke Dammara's. Op hunnen verderen togt, ongeveer 14 dagreizen noordwaarts van Nama-Bethanie aan de kleine rivier Tswachaup, vonden de broeders in 1843 nabij eene rivier van dienzelfden naam en door kapitein Alexander op zijne kaart Dwakop genoemd, een dal met twee landschappen, die zij Elberfeld en Barmen noemden, en wier magtige opperhoofden Jonker Afrikaan en Ambraal, die tevens groote districten beheerschen, met de zendelingen een verdrag gemaakt hebben. Jonker had reeds vóór hunne komst eene kerk laten bouwen. Later (1845) toen hier ook Methodisten kwa-

men, stonden de Rhijnsche zendelingen, teneinde den vrede te bewaren, hunne posten aan hen af, om zelven weder andere plaatsen te gaan bezetten, als: Annis of Rehoboth, 1½ dagreis zuidwaarts van Elberfeld, onder het Nama-opperhoofd Swartboy; vervolgens Smelen's-verwachting, dat 1½ dagreis noordwaarts ligt — en nog meer anderen, allen in Dammaraland gelegen. Zij waren er vooral op bedacht, om waar zich eene gunstige landingsplaats aan zee op deed, b. v. aan de Walvischbaai, een' post te vestigen, ten einde alzoo met de Kaapstad eene meer gemakkelijke gemeenschap te kunnen onderhouden, aangezien de heen en terugreis over zee dan in twee maanden zou kunnen geschieden, waartoe over land 9—10 maanden vereischt werden.

b) De Bosjesmannen en Koranna's.

§ 23 *a*. Ten oosten der Namaqua's, aan de grens der kolonie, wonen de Bosjesmannen, en ten noorden van deze, aan de oevers der Oranje, de Koranna's. Beide volken leiden een zwervend leven. De door de Hollanders zoo zeer gevreesde Bosjesmannen zijn oorspronkelijk gevlugte Hottentotten, die liever tusschen kale rotskloven en in heete zandwoestijnen hun ellendig leven doorbrengen, dan zich dagelijks de mishandelingen der boeren willen laten welgevallen. Waren zij reeds van natuur de sterksten en moedigsten onder de Hottentotten, des te minder kan het bevreemden, dat de ondervondene mishandelingen hen tot volslagene menschen-haters gemaakt hebben, en dat zij geprikkeld door gebrek aan levensmiddelen (veelal bestond hun voedsel alleen uit slangen,

mieren, hagedissen en sprinkhanen) bij hunne strooptogten dikwijls toonden, alle menschelijk gevoel te hebben uitgeschud, weshalve zij dan ook voor het ruwste volk van Zuid-Afrika gehouden worden.

Toen van der Kemp en zijne medgezellen in 1799 voor het eerst in de Kaapstad kwamen, ontmoetten zij opperhoofden der Bosjes-mannen en Koranna's, die hen op het dringendste uitnoodigden om tot hen te komen, waarop dan ook Kicherer en Edwards (later Anderson) benevens Cornelius Kramer, een Hollander, tot hen gingen en zich bij eene dubbele bron aan de Zak-rivier vestigden, die zij Bron van goed vooruitzigt noemden. Met velerlei levensgevaar, doch niet zonder zegen, zetten deze waardige mannen hun werk gedurende eenige jaren, ook onder de Koranna's voort. Het meest hadden zij te duchten van het trouwelooze opperhoofd Vigilant, die den zendelingen den dood scheen te hebben gezworen, en hen niet slechts met vergiftigde pijlen trachtte om te brengen, maar ook meermalen zelfs de bronnen vergiftigde. Hun geloofsmoed liet zich evenwel hierdoor niet afschrikken, zoodat zij in 1801 zich ook tot de Koranna's aan de Oranje begaven en wel in de nabijheid van den zoo zeer gevreesden en listigen Afrikaan en van zekeren Stephanus, die zich voor een propheet uitgaf. Ook hier hadden merkwaardige bekeeringen plaats, en het was inderdaad te bejammeren, dat de broeders door herhaalde overstroomingen en hongersnood zich gedrongen zagen in 1802 naar de Zakrivier terug te keeren, waar zij voortgingen met woningen te bouwen, tuinen aan te leggen en de be-

woners tot geregelde arbeidzaamheid aan te sporen, tot dat Kicherer ten laatsten toch ook genoodzaakt werd dezen post in 1805 te laten varen. Hij begaf zich naar Graaf Reinet in de kolonie en smaakte nog de vreugde van 80 bekeerde Hottentotten derwaarts mede te nemen. Later (1810) werd in de door Kicherer verlaten oorden, door zendeling Sasz nog wel een Bethesda aangelegd, doch sedert laatstgenoemde in 1821 naar Campbellstad vertrokken was, wordt daarvan in de berigten geen gewag meer gemaakt.

In eene meer oostelijke rigting stichtte Campbell in 1813 onder de Bosjesmannen Thornberg, later Gracehill genoemd en gelegen aan de van der Welts-bron ten zuiden van de Oranje, terwijl de door hem aangewende poging, om ook in Makuns Kraal en Malapitze, hoog in het noorden, en in de noordelijkste Korannastad Mobati zich te vestigen, mislukte. Latere zendelingen, die ditzelfde bij de Rhinoster-bron, naderhand Hephzibah, wilden beproeven, werden van regeringswege gelast die plaats te verlaten en onmiddellijk naar de kolonie terug te trekken. Eerst in 1829 werd de zending door Clark en Kolbe met 100 Bosjesmannen, waarbij zich eenige Betschoeanen voegden, hervat, en alstoen door hen het dorp Caledon gesticht, ruim een half uur ten noorden der Oranje en een uur van de rivier Caledon gelegen, welke post evenwel in 1833 aan de Fransche zendelingen werd overgegeven, aan welke zich in 1834 Berlijnsche broeders aansloten. Deze laatsten stichtten in hetzelfde jaar aan de rivier Riet den post Bethanie, eenige dagreizen noord-

oostwaarts van Philippolis, die met een honderdtal Koranna's werd begonnen en in 1844 reeds 300 inwoners telde, waaronder ruim 50 gedoopten. Velen kunnen zich evenwel moeijelijk aan eene vaste woonplaats gewennen en zwerven dikwijls af, waardoor de zendelingen Wuras, Zerwick en Winter, die hier arbeiden, meermalen verpligt zijn geweest de omliggende streken als 't ware te doorkruisen, ten einde de afgezworvenen niet geheel van onderwijs zouden verstoken blijven. Zoo gebeurde het in 1842, dat uit Bethanie sommige misnoegde heidenen naar de meer noordwaarts gelegene Modderrivier trokken, en zich dáár tot een dorpje van 25 hutten vereenigden, terwijl de bekeerden onder hen in een klein rieten gebouw hunne godsdienstoefening hielden. Onder deze bevond zich een zevenjarige knaap, die den volwassenen eenige christelijke verzen, door ze hun dikwijls voor te zeggen, in het geheugen prentte. Nadat Wuras deze lieden bezocht had, zond hij uit Bethanie een' der diakenen derwaarts, ten einde voor de verdere opleiding, inzonderheid der bekeerden, zorg te dragen. Tot andere Koranna's aan de Vaal-rivier, ruim 30 uren van Bethanie, die ook dringend om leeraars verzochten, werd de zendeling Fichart in 1845 heengezonden.

1. De *Griqua's of Bastaard-Hottentotten.*

§ 24. In de bovenlanden der Oranje wonen onder andere stammen ook de Bastaard-Hottentotten, die van Europeanen en Inboorlingen afstammen, en daar zij met de eersten nooit gelijk gesteld

werden noch onder de Hottentotten wonen wilden, zoo bleven zij buiten de kolonie geheel afgezonderd voortleven. Zij zijn in geenen deele beschaafder dan de inboorlingen zelve, want zij hebben niet het minste begrip van eenige godsdienst en voeren onder malkander bloedige oorlogen. In 1801 begaven Anderson en Kramer zich tot hen, met het voornemen om, indien mogelijk, zich aan de Rietbron te vestigen. Doch de Bastaarden, die op niets dan roof en moord belust waren, wilden van geene volkplanting weten en lieten hen na verloop van een half jaar geheel alleen, waarop de broeders een geruimen tijd als 't ware met hen rondzwierven en alles aanwendden, om hen toch het voordeelige eener vaste woonplaats te doen gevoelen. Eindelijk (1803) evenwel gelukte het hun bij Klaarwater ten noorden der midden-Oranje, waar deze den naam van Ky-Gariep of geele rivier draagt, zich nederzetten. Hier ontstond weldra eene stad van tamelijke grootte, die toen Campbell in 1813 dezelve bezocht, door 1200 Bastaarden en ruim 1300 Koranna's bewoond werd, welke laatsten zich als de beschermers der eerstgenoemden beschouwen. Door hen werd dan ook een geordend bestuur aangesteld en bepaald, dat men voortaan den naam van Griqua's zoude voeren, naar een man, van wien men meende aftestammen. Van hier dus ook de naam Griquastad. Terwijl nu de zendelingen alle reden hadden, om zich over den zegen op hunnen arbeid te verblijden, zoo gebeurde er weldra iets, dat der goede zaak weder veel nadeel toebragt. De Koloniale regering namelijk wilde Griquastad aan zich onderwerpen en aldaar ook eene ligting voor de krijgsdienst

beproeven, hetgeen niettegenstaande de aangewende pogingen van Anderson om tot eene minnelijke schikking te komen, ten gevolge had, dat velen der inwoners de stad verlieten en naar het nabijliggende gebergte trokken, waar zij zich in vereeniging met andere misnoegden, onder den naam van Bergenaars, als rondzwervende roovers gevreesd maakten en zelfs de zendings-posten niet ontzagen. Eerst in 1825 gelukte het Dr. Philip hen tot vrede te stemmen. Griquastad is thans het middenpunt van acht bijposten, wier inwoners gezamenlijk op 3 à 4000 geschat worden, terwijl de stad zelve er slechts 700 telt, die sedert 1821 onder het bestuur staan van het bekeerde en schrandere opperhoofd Waterboer en in beschaving gegewenschte vorderingen maken. Twee zendelingen en 15 inlandsche kweekelingen, waaronder zekere Jan Fortuin, zijn hier met den meesten ijver werkzaam. De stad telt meer dan 30 steenen gebouwen en heeft haar eigen nieuwsblad. Ongeveer 7 uren verder noordwaarts ligt Berendskraal, dat niet minder bekend is door zijne christelijke inrigtingen, die men hoofdzakelijk te danken heeft aan het Griqua-opperhoofd Berend, weleer de rooversgezel van Afrikaan, maar naderhand even als deze de leeraar zijns volks. In diezelfde streek werd ten behoeve der Griqua's Campbellstad aangelegd, waarheen zendeling Sasz zich in 1821 met de bekeerden uit Bethesda begaf, en in lateren tijd (1840) werd verder noordwaarts Lekatlong gegesticht. Aan gene zijde der boven-Oranje, waar deze den naam van Nu-Gariep of zwarte rivier draagt, niet ver van de Riet-rivier, heeft men se-

dert 1822 ook Philippolis, alsmede de meer noordwaarts gelegene Methodisten-posten Lischuani en Plaatberg, die voornamelijk ten behoeve der Griqua's zijn opgerigt, hoewel daar overal verschillende stammen door elkander wonen.

Toen Dr. Philip in 1842 Philippolis bezocht, ontmoette hij er een' afgezant der Bosjesmannen, die door het opperhoofd en al de inwoners der Kraal was uitgezonden om eenen leeraar te halen, wijl zij betuigden niet langer buiten het Evangelie te kunnen leven, hoewel zij anders goede bronnen, uitgestrekte weilanden, schapen en runderen in menigte bezaten, en aan niets gebrek hadden. Ook zijn de Barmer zendelingen door de Bastaarden en Kaffers sedert lang uitgenoodigd geworden om in de Karribergen aan de noordelijke grens der Kaapkolonie een' post te vestigen. Waarop na eenig onderzoek de zendeling Leipoldt in 1844 besloot om zulks te doen bij de Karribergen, ongeveer 30 uren noordoostwaarts van Wupperthal, aan de bronnen met name de Groot- en Harm-fontein, waar 700 Bastaarden woonden, die hunne medewerking beloofden. De boeren deden hier echter veel nadeel, inzonderheid ook door het invoeren van brandewijn. Omtrent 40 uren verder oostwaarts aan de tegenovergestelde zijde der Karribergen, wonen Kaffers, van welke men verwachten mag, dat ook zij weldra hun verlangen naar zendelingen zullen uiten.

d) *De Betschoeanen.*

§ 25 *a*. Eenige dagreizen ten noorden van de Oranje-rivier is de grens der volkstammen, die wij tot hiertoe behandeld hebben. Alsdan begint in het oosten een volk, dat uit tallooze stammen bestaat, en zich in het binnenland op eene verbazende wijze heeft uitgebreid. Dit zijn de Griqua's of, zoo als zij tegenwoordig genoemd worden, de Betschoeanen. Zij breiden zich noordoostwaards uit tot aan de Portugeesche kolonien, de kust van Mozambique, en zuidwaarts tot aan de Oranje-rivier, de grens der Kaffers, waar zij zich met andere volkstammen schijnen te vermengen. Naar hunne zeden en taal te oordeelen, moeten al deze volken tot éénen algemeenen stam behooren. Zij staan in beschaving verre boven de Hottentotten, want zij beoefenen den akker- en tuinbouw, hebben vaste woonplaatsen en wonen niet in kleine dorpen of kralen, maar in groote steden. Hunne kleeding bestaat uit dierenvellen. Zij schijnen overigens een krachtig volk te wezen, hebben een goed oordeel, doch zijn tevens aan leugen, verraad, hebzucht en wreedheid overgegeven. Inzonderheid is bij hen de veerooverij in zwang. De vrouw is de slavin der mannen, en haar is zoo wel de veldarbeid als het huiswerk opgedragen. Wat hunne godsdienst betreft, deze staat op een even lagen trap als die der Hottentotten. Behalve de besnijdenis, die echter geene godsdienstige beteekenis heeft, treft men bij hen ook in het uiterlijke niets aan, dat er naar zweemt, ja zij schijnen zelfs geen woord te hebben om er het Goddelijk wezen mede aanteduiden. De zendelingen gebruikten daartoe in

den beginne het woord Morimo, dat is de Opperste.

Van de beide eerste blanken Jan Blom en Kok, die zich in 1801 onder de Betschoeanen waagden, maakte de eerste zich zeer gehaat, en werd de laatstgenoemde vermoord. In 1813 bezocht Campbell Lattakoe, de hoofdstad der Ballapi's, die zich nog onderscheiden van de Baralongs. Na lang weigeren zeide de koning Matibe eindelijk tot hem: zend de onderwijzers maar, en ik zal hun tot een vader zijn! Maar zij, die zich met dat doel te Lattakoe vestigden, vonden zich weldra verpligt weder te vertrekken, daar de koning, die inmiddels het gevoelen zijns volks hierover had geraadpleegd, gansch veranderd was. In 1807 evenwel deed zendeling Read op nieuw bij hem aanzoek, en herinnerde hem zijne belofte vroeger aan Campbell gedaan. Hierop gaf hij eindelijk zijne toestemming, dat men zich mogt vestigen in Nieuw-Lattakoe, 14 uren zuidwaarts aan de Kauman-rivier, die zich in de Oranje-rivier in Namaqualand ontlast. En zoo vertrokken dan de zendelingen Moffat, Hamilton, Livingston en Rosz derwaarts. Met het bouwen der stad werd de meeste spoed door hen gemaakt, terwijl hun aanzien bij de bevolking rees gedurende een krijg, die gevoerd werd met de Wanketzen. Nogtans zou het moeijelijk zijn al de rampen en gevaren te beschrijven, waarmede de zendelingen de eerste 10 jaren, door de onbeschaafdheid des volks, te worstelen hadden. Eerst sedert 1827 ontstond er meer wezenlijke belangstelling, en men kon twee jaren later reeds aan eenigen hunner den doop be-

dienen. Van dien tijd af aan luiden de berigten meer en meer gunstig. Zelfs de oude koning Matibe werd in 1842 met 30 andere personen gedoopt. Behalve de bijpost Hamhana worden ook de afgelegene dorpen langs de Kruman-rivier geregeld door de zendelingen bezocht, en verblijdend is het berigt, dat overal de lust tot lezen is opgewekt, sedert men begonnen is, gedeelten der Heilige Schrift in de Sitschoeana taal te drukken. Ook verscheen in 1843 de door Moffat geleverde vertaling van het geheele Nieuwe Testament. Terwijl als nu nog de naburige stammen door aanhoudende vijandelijkheden elkander verteeren, zoo heerscht er in de omstreken van Lattakoe eene vroeger nooit gekende rust. In 1840 begaf zich de Londensche zendeling Helmore naar de Lekatlongs, een stam der Batlapi's, doch werd reeds in 1844 naar Borigelong verplaatst, eene stad in de nabijheid der Kruman-rivier met 2000 inwoners. Dit is de tegenwoordige verblijfplaats van den koning Matibe, waar men ruim 200 bekeerden aantreft, die vroeger voor een gedeelte tot de Lekatlong's behoorden. Hier was het, dat hij de eerste sporen eener volks-afgoderij aantrof. Men had namelijk bij gelegenheid van een feest, een aarden beeld gemaakt, met vellen omhangen en vervolgens met speer en schild gewapend. De vrouwen bragten aan hetzelve offers, die voornamelijk bestonden uit melk, en schotels met geroosterd koorn, die den beelde werden voorgezet of toegeworpen, terwijl allen er om heen dansten en uitriepen: »dat is onze God!" Te gelijkertijd sloegen zij op een met vel overtogen aarden pot of schotel, waardoor een dof, onaange-

naam en schrikverwekkend geluid werd voortgebragt, hetwelk dan voor de stem huns gods gehouden werd. Daar men hem als een boos wezen algemeen vreesde, poogde men hem op deze wijze uittedrijven. Zonder die ceremonien althans, zou naar hunne meening de dood in hunne huizen komen, en de gansche oogst te niet gaan. — Een andere tak der Betschoeanen zijn de Bassuto's, in wier land ook een Engelsche post gevestigd is. Zendeling Schreiner uit Bazel, verliet in 1842 om staatkundige redenen Philippolis en rigtte in de nabijheid van Beërseba, te Thaba Baschi een nieuwen post op, dien hij Bazel noemde. Na vele moeijelijkheden en tallooze gevaren, die hij overal van de zijde der oproerige Hollandsche boeren had doortestaan, en nadat bij herhaling zijne met zoo veel moeite opgerigte woning door den regen en de sneeuw was vernield, mogt hij haar eindelijk in 1843, nu half uit kiezelsteenen zamengesteld, weer betrekken, en konden ook weldra het bedehuis en de school worden ingewijd.

Een andere Betschoeanen-stam is die der Bakhatla's, omtrent 40 uren noordwaarts van Lattakoe, waar de zendeling Livingston in 1843 heenging, om voorloopig de noodige schikkingen te maken tot eene nieuwe zending aldaar. Dit geschiedde op verzoek van opperhoofd en volk beide, die evenwel niet zoo zeer verlangden het Euangelie te hooren, als wel meenden door de tegenwoordigheid der blanken, een' overvloedigen regen en daardoor een' gezegenden oogst te zullen hebben. Intusschen werd terstond een stuk gronds gekocht en eene geschikte woning gebouwd, waaraan de inboorlingen echter zelven wei-

nig behulpzaam waren, overmits alle zware arbeid hier door de vrouwen verrigt wordt. Later vestigden zich vele Bakhatla's in de nabijheid der zendelingsplaats. Behalve van Makkabba, koning der Wanketzen, ontvingen de zendelingen nog van heinde en ver aanzoeken om onderwijzers. Zendeling Livingston, die in 1842 eene reis naar de woestijn ondernam, ontdekte bij derzelver grenzen niet minder dan 8 onderscheidene stammen, die allen de Sitschoeana-taal spraken en mede hun verlangen naar zendelingen te kennen gaven, waarop hij eenige hem vergezellende inboorlingen van den zendingspost, bij hen achter liet, met belofte van later meerderen te zullen zenden.

§ 25 *b*. In 1830 vereenigden zich sommige der Fransche zendelingen met die van het Londensche genootschap te Lattakoe, om, na vooraf de taal te hebben aangeleerd, hunne eigene posten te gaan vestigen. In 1832 begaven zij zich naar Mosika tot de Baharutzen, bouwden daar een zendelingshuis en predikten onder den blooten hemel, terwijl Pelissier zich tot den regerenden opperkoning Mosolekatsi onder de Zula's begaf. Na zijne terugkomst gelastte deze, dien men argwaan had weten inteboezemen, dat zij oogenblikkelijk bij hem moesten komen; doch zijne woede vreezende, verlieten zij Mosika, en hebben van dien tijd af, elders nog vele posten gevestigd. Zij hadden tot 1844 in 12 jaren, 606 volwassenen en 715 kinderen gedoopt, terwijl 461 onderwijs ontvingen. De oudste post, die sedert 1832 in het eigenlijk Betschoeanenland bestaat, is Motito, ongeveer 3 uren van oud-Lattakoe

verwijderd. Het werd al spoedig zeer bevolkt door de vele vlugtelingen, die, om de aanhoudende oorlogen hunne vroegere woonplaatsen verlieten, en zich hier vestigden; zoodat men er thans reeds meer dan 290 nieuwe woningen telt. Van hier ongeveer 20 uren oostwaarts ligt Mannusi, dat door Betschoeanen en Koranna's bewoond wordt, en waar in 1841 de zendeling Pfrimmer zich vestigde, doch naderhand om de ongunstige ligging, weder vertrok en zich ongeveer 30 uren verder, dus in 't geheel omtrent 50 uren oostwaarts van Motito nederzette, welke plaats hij Friedau noemde (1842). Daarheen volgden hem vele Koranna's, die in zijne nabijheid hunne kraals oprigtten, zoodat die post binnen weinige maanden verbazend toenam. De vruchtbaarheid van den grond laat niets te wenschen over, doch het gevaar van wilde dieren is er groot, en men is dikwerf genoodzaakt, er jagt op te maken.

Inzonderheid zijn de Fransche zendelingen werkzaam onder de Bassuto-Betschoeanen, een' bijzonder ontaarden volkstam, die zich op eene gruwelijke wijze aan het eten van menschenvleesch overgeeft. De zendelingen hangen ons een droevig tafereel op van de wreedheid waarmede mannen, vrouwen en voornamelijk kinderen als dieren door hen werden geslagt. Zij zwierven door het gansche land rond, zoodat niemand veilig reizen kon; bij dag hielden zij zich verborgen in holen, wier ingangen zij met hout bedekten, terwijl zij zich des nachts in hinderlagen legden, ten einde alzoo hunne prooi bij verrassing meester te worden. Echter hebben deze gruwelen door de komst der zendelingen opge-

houden, waartoe inzonderheid de koning Moschesch veel bijdroeg. De zendeling Casalis berigt ons thans, dat de gansche stam door de kracht des Euangeliums is overwonnen, dat niets de prediking meer in den weg staat, en men van alle zijden onderwijs begeert. De posten zijn 1) Bethula, vroeger Caledon genaamd, 15 uren ten zuid-oosten van Philippolis, de sedert 1833 aan de Fransche zendelingen overgegevene zending der Bosjesmannen, waartoe ook vele Batlapi's en Bassuto's behoorden. Deze, het meest zuidelijk gelegen post, nam zoo spoedig in bloei toe, dat men er in 1844 over de 600 woningen met 3,000 inwoners telde. Waarlijk men moet bekennen dat de werking van het Euangelie hier op eene buitengewone wijze zigtbaar is! — 2) Beërseba, om het vele water sedert 1835 aldus genoemd, ligt mede aan de rivier Caledon, en ongeveer 16 uren ten zuid-westen van Plaatberg. Hier vestigde zich bij de aankomst der zendelingen Malisani, het opperhoofd der Lighoia's met 150 zijner onderhoorigen. In 1842 werd er eene drukkerij opgerigt en in weerwil der vele onaangenaamheden, die men van de zijde der Hollandsche boeren ondervond, en eene daarbij komende sterfte onder menschen en vee, droeg ook hier de prediking hare vruchten, en mogt de zendeling Rolland in Junij 1843 aan 16 volwassenen en 30 kinderen den doop bedienen. Intusschen is hij beducht, dat wanneer het den boeren gelukte zich van deze streken meester te maken, men verpligt zou wezen, de posten Bethulia, Beërseba en Mekuatling te laten varen. — 3) Kousberg 5 uren van Beërseba, bestaat sedert 1841. — en 4)

Moria sedert 1833. Deze post ligt ongeveer 40 uren van Bethulia en grenst aan het Kafferland. Zij is thans eene geheel nieuwe stad met 800 inwoners, aan den voet van een hoog gebergte. Zendeling Arbousset doopte er in September 1844 35 volwassenen, waaronder 5 opperhoofden van onderscheidene dorpen. Er werd nu ook gezorgd voor het bouwen van een bedehuis, waartoe de bewoners en vooral Moschesch ruimschoots het hunne bijdroegen. — 5) Thaba Bossin (1837) is de tegenwoordige verblijfplaats van Moschesch. — 6) Berea ligt mede in zijn gebied, tusschen Thaba-Bossin en Mekuatling (1843). — 7) Bethesda is gelegen tusschen de Oranje-rivier en Moria, ongeveer 13 uren ten zuiden van laatstgenoemde (1843), in een vrij uitgestrekt dal, dat door hooge en schilderachtige bergen is omgeven. Het opperhoofd Morosi, vroeger een vijand, thans een vriend van Moschesch, had reeds lang zijn verlangen naar eenen zendeling te kennen gegeven.

Eindelijk werd ook nog onder de Lighoias, een tot hiertoe onbekenden stam der Betschoeanen, in 1837 de Fransche post Mekuatling gevestigd, ettelijke dagreizen noord-oost-waarts van Moria. De 4000 inboorlingen, die als vlugtelingen binnen weinige jaren hier aankwamen, bewonen thans in den omtrek een 50tal dorpen, en ook onder hen beginnen de zendelingen eenige vruchten op hunnen arbeid te zien. Zoo maakt de zendeling Daumas in 1841 onder anderen melding van drie Mantati's, die om hun geloof in Jezus door het naburig opperhoofd Umpakani, onder voorwendsel van tooverij, ter dood veroordeeld werden. Toen men hen op de geregtsplaats

bragt, en zij vooraf gebonden zouden worden, gaven zij te kennen, dat zulks niet noodig was, daar zij toch niet wilden ontvlugten, waarop de uitvoerders van het vonnis, getroffen door deze kalmte, volstrekt weigerden hun bloed te vergieten, zoodat ten laatsten het ontmenschte opperhoofd zelf de speer nam en hun het hart doorboorde. Maar zóó moest ook hier het bloed der martelaren het zaad der kerk worden; want inderdaad ontstond er van dien tijd af, vooral in het gebied van het opperhoofd Moletzane, die voor eenige jaren de schrik van Motito's omstreken was, eene bijzondere belangstelling, zoodat de zendeling Daumas in october van 1843 weder 17 volwassenen mogt doopen. Na het vertrek (1845) van Moletzane naar Mekuatling, begon deze plaats in bevolking en dus ook in belangrijkheid meer en meer toe te nemen. Vooral zijn onder de Betschoeanen ook de zendelingen der Methodisten werkzaam. Deze hebben ten noorden en noord-westen van de Fransche posten, onderscheidene plaatsen bezet, als: onder de Barolongs en Bassuto's, Thaba Unchu; onder de Koronna's, Ratabani en Mirametsu; onder de Nieuwlanders en Brassuta's Plaatberg; onder de Brassuto's, Lischuani; en in het land Mantati, Imparani, Moteng, Sevumelo, Umpukani, Colesberg en Kama Stone, in de nabijheid van Buffalo's vallei. Al deze opgenoemde plaatsen hebben hunne zendelings-huizen en kapellen, terwijl er in Thaba Unchu eene groote steenen kerk is, die 1000 menschen kan bevatten. Het getal ledematen beloopt 606, en dat dergenen, die de scholen bezoeken, ongeveer 1000. Intusschen had hier

de zending in 1842 nog eene zware proef door te staan, toen de boeren op het denkbeeld kwamen, om een Hollandsch-Afrikaansch gemeenebest te stichten. Dit gaf tot droevige tooneelen aanleiding, waarbij niet zelden de zendelingen mishandeld, dorpen verwoest en menschen weggeroofd werden. Toen evenwel deze stormen voorbij waren, mogt de zending zich over een' bestendigen bloei verheugen.

3. DE OOSTKUST VAN ZUID-AFRIKA.

§ 26. De oostelijke grens der Kaapkolonie is eigenlijk de Groote Vischrivier, doch haar invloed heeft zich in den laatsten tijd tot aan het Keiskamma-gebergte uitgebreid, zoodat men dit thans als de grens beschouwt. Langs het oostelijke kustland strekt zich een vrij hoog gebergte uit. Wanneer men dit overgetrokken is, daalt men van het hoogland naar de lagere streken af.

a) De Fingu's.

Voorcerst treffen wij dan de Fingu's aan, een volk wonende aan de rivier Zitzikamma, die na vele bergstroomen in zich opgenomen te hebben, tusschen de Groote Vischrivier en de Keiskamma in zee uitloopt. De Fingu's, ongeveer 1000 zielen tellende, maken het overschot uit van de onderscheidene binnenlandsche stammen, die door magtige naburen, vooral door de horden van den woesten Tschaka bijna geheel werden uitgeroeid. Zij namen in 1828 hunne toevlugt tot de Kaffers, die hen als slaven behandelden, totdat zij in 1835 gedurende den oorlog dezer laatsten, zich onder de bescher-

ming stelden van de Engelsche regering, die hun het district Zitzikamma tot verblijfplaats aanwees, waaruit echter op nieuw bloedige twisten met de Kaffers ontstonden. De toestand van dit arme volk, tot hiertoe door ieder veracht en verworpen, wekte het mededoogen der Broedergemeente op, die in 1839 nabij den mond der Zitzikamma, den nieuwen post Koksbosch, thans Clarkson genaamd, vestigde. De blijdschap hierover van het opperhoofd Mangaba en vooral van het volk was groot, en treffend de diepe indruk, welke de prediking des Euangeliums zelfs op de meest onbeschaafden maakte. In 1844 waren er reeds 100 van hen gedoopt, en de verder afwonende Fingu's hebben uit eigen beweging eene kapel gebouwd, die hun bij het bezoek der zendelingen tot vergaderplaats dient — en wel juist dáár, waar men vroeger gewoon was, heidensche feesten te vieren.

b). De Kaffers.

§ 27. Het land der Kaffers strekt zich uit van de Keiskamma langs den Indischen Oceaan tot aan de rivier Bassi, die het van Tambuki-land scheidt. Tot daartoe noemt men ze Amakosa's. In den ruimeren zin rekent men ook nog tot de Kaffers, de Amatembu's of Tambuki's; verder de Mambuki's; en eindelijk de Zulah's bij de Natal-kust, die wij achtereenvolgende zullen behandelen.

De eigenlijke Kaffers of Amakosa's, die omtrent 150,000 zielen tellen, bewonen alleen de westwaarts loopende bergketen ter breedte van ongeveer 20 uren. Zij zijn van een' sterken ligchaamsbouw, en hebben daar-

door een overwigt over de andere volken. Daarbij zijn zij zeer oorlogzuchtig, roofziek en verslaafd aan allerlei soort van heidensche verkeerdheid, als veelwijverij, tooverij en wreedheid jegens personen, die van tooverij beschuldigd worden. Ook plegen zij zich te ontdoen van kinderen en andere leden des huisgezins, die hun tot last zijn geworden.

Godsdienstgebruiken vindt men bij hen niet. Zij hebben ook geene afgodsbeelden noch heilige graven, wateren of plaatsen, die aan eenige Godsvereering doen denken. Desniettemin is bij hen het bewustzijn van een Opperwezen nog niet uitgedoofd. Zij wonen in vervoerbare kraals langs de rivieren en houden zich zelden lang op ééne plaats op. Hunne vele hoofdlieden staan weder onder één algemeen opperhoofd. Hoe gevaarlijk zij vroeger voor de kolonie geacht werden, hebben wij (§ 18) gezien. Sedert den in 1835 gesloten vrede staan zij gedeeltelijk onder Engelsche wetten en van dien tijd af bestaat er een geregeld verkeer met de kolonie, ofschoon er aan de grenzen toch altijd rooverijen en bloedige botsingen plaats grijpen. Het Londensch genootschap begon de zending met van der Kemp (zie § 20), die zich van 1799 af, drie malen onder de Kaffers waagde, doch de zaak was toen te nieuw, dan dat men er zich al terstond vruchten van kon beloven. Evenwel werd door hem voor andere zendelingen de weg gebaand, want toen in 1816 zendeling Read en anderen voor het eerst weder het land betraden, ten einde eene geschikte zendelingsplaats op te sporen, werden zij boven alle verwachting door volk en opperhoofden vriendelijk ontvangen. Deze herinnerden zich van der Kemp nog, dien zij Jankanna noem-

den, terwijl een der opperhoofden hun toevoegde: Hoe verkeerd wij ook zijn, gij moet niet nalaten, ons dikwijls te bezoeken! — Opmerking verdienen nog een paar bekeerde Kaffers, Mankanna en Tzatzoe. die vol ijver waren om, hetgeen zij van van der Kemp geleerd hadden, hunnen landgenooten in te prenten, en van welke de laatste vooral met veel belangstelling werd aangehoord. Zendeling Williams vestigde zich onder de later uitgeroeide Gonaqua's; doch na een verblijf van twee jaren stierf hij, terwijl de daarop volgende oorlogen der Kaffers elke goede poging onder hen verijdelden. Toen evenwel latere zendelingen, zoo als Brownley en anderen, die de stad Chumie stichtten, (waarvan wij later spreken zullen) ook op de plaats kwamen, waar Williams gearbeid had, vonden zij dáár meer dan 200 Kaffers, die hen dringend verzochten, om bij hen te mogen komen wonen. Zij hadden tot voor een half jaar een Kaffer, met name Sikana, tot voorganger gehad, die hen na William's dood, eenig onderwijs had gegeven. Tweemaal daags waren zij met hem in eene hut tot het gebed zamengekomen, en vóór zijn afsterven had hij hen nog ten sterksten vermaand om bij de zaak van Christus te blijven en naar eenen leeraar om te zien — waarop zij dan nu ook allen naar Chumie trokken (1821).

Later (1826) vestigde zich Brownley, in dienst van het Engelsch genootschap, aan de Buffalorivier, waar de vader van Tzatzoe opperhoofd was. Weldra voegde zendeling Kaiser uit Halle zich hier bij, die met de overzetting der heilige Schrift in de Kaffertaal een' aanvang had gemaakt. Op deze zending, Tzatzoe-kraal genoemd, van waar uit on-

geveer 60 kralen, alle langs de rivier gelegen, bezocht werden — alsmede op den post Knappshoop, dien Kaiser aan de Keiskamma stichtte, en waartoe 70—80 kralen met 1500 inwoners behoorden, rustte veel zegen. Beide werden evenwel in den Kafferoorlog van 1835 verwoest, en eerst na lang rondzwerven konden de zendelingen de plaatsen weder opbouwen, die vervolgens nog met twee posten, Botmanskraal (1838) thans Umxelo genoemd en Blinkwater (1839) met het Fort Beaufort, vermeerderd werden, waardoor hun de toegang tot meer dan 3000 Kaffers openstaat.

Behalve de Engelsche zijn er ook Schotsche zendelingen onder de Kaffers werkzaam. Hiertoe gaf het bouwen der stad Chumie, aan de Chumie-rivier ter regterzijde der Keiskamma in een vruchtbaar oord gelegen, gereede aanleiding. Tijdens den vrede van 1819 verlangde namelijk het opperhoofd Geika, dat zich een zendeling onder hen zou vestigen, en toen daarop zendeling Brownley tot hen kwam, werd hem al aanstonds door de regering den last opgedragen, om het plan tot de stichting der stad op hare kosten te ontwerpen, waaraan zich vervolgens alle Kaffers, die er zich wilden vestigen, moesten onderwerpen. Het Schotsch genootschap te Glasgow, dat, hoewel sedert 1840 in twee afzonderlijke genootschappen gesplitst, hierin den Kaffers zeer behulpzaam was, heeft van dien tijd af in Chumey en omstreken altijd zijnen invloed behouden. Ditzelfde genootschap der Schotsche kerk heeft thans de volgende posten: Lovedale, 17 uren van Grahamsstad met 7700 inwoners in 220 kralen; Burnshill, dat 5 uren meer oostwaarts ligt met 9500

inwoners, en 270 kralen, en Pirrie, ongeveer 6 uren oostwaarts, met 5700 inwoners in 165 kralen. Daarentegen was men genoodzaakt om Kweleha, hetwelk nog 20 uren oostelijker gelegen is, ter oorzake van een vijandig opperhoofd, dat zich in 1843 in de nabijheid gevestigd had, op te geven. Het andere Glasgowsch genootschap, hetwelk tot de afgescheidene Schotsche kerken behoort, en waaraan later in 1842 de zendeling Hepburn zich heeft onttrokken, is bepaald werkzaam in Chumey zelf, benevens in Iggibigha en Glenthorn aan de Mankanzana.

Inzonderheid hebben de zendelingen der Methodisten zich ook verdienstelijk gemaakt, door onder de Amakosa's eenige dorpen te stichten als: Wesleystad aan de Kalumna (1823), Mount Coke benevens het latere Tamakka aan de Buffalo (1825), Butterworth aan de Kei-rivier en andere. Meer zuidwaarts hebben zij de posten Newton Dale, d'Urban, Beka en Gwanga, en noordwaarts onder den Amaváleto-stam Beecham-wood. In 1833 werd door de opperhoofden Pato, Kama en Kongo de invoering van den zondag openlijk en plegtig afgekondigd. Jammer maar, dat ook deze zending door den opstand der Kaffers in 1835 zoo veel te lijden heeft gehad. Hoewel zij in 't algemeen genegen waren om de zendingsposten te verschoonen, zoo waren er toch, die dezelve op eene verraderlijke wijze overvielen en verwoestten. De toegebragte wonden werden evenwel spoedig geheeld en daar de vrede thans op hechter grondslagen dan vroeger berust, zoo mag men voor de gezamenlijke zendingen eene gelukkige toekomst verbeiden. — Eindelijk heeft men nog in Kafferland de bloeijende Berlijnsche pos-

ten Bethel aan de Kumakala sedert 1837, Itemba aan de Kabusi (1838) en Emmaus aan de Oolunce (1843). Deze posten stonden vroeger onder bescherming van het opperhoofd Gazela, die echter zijn verdrag van vriendschap verbrak, zoodra hij bemerkte, dat het hem in de uitvoering zijner plannen hinderlijk was. Het kwam zoo ver, dat hij zelfs Bethel en Itemba met geheele uitroeijing bedreigde, hetgeen evenwel door tusschenkomst van eenen Engelschen overheidspersoon verhinderd werd. Ten laatsten werd Gazela zelf, door eenen op zijn grondgebied beganen moord, die hem werd ten laste gelegd, zoo zeer in het naauw gebragt, dat hij in 1844 naar de grenzen der kolonie de wijk moest nemen. Thans zijn de posten onder de bescherming der opperhoofden Umgnuma en Umhala gesteld.

c) *De Tambuki's of Amatembu's.*

§ 28. Deze tweede groote Kafferstam woont aan de rivier Bassi, en strekt zich binnenwaarts uit tot aan de woestijn Karru, en noord- en westwaarts tot aan de grenzen der Amakosa's. Toen men deze volken voor het eerst bezocht, was Vossanie het magtigste opperhoofd onder hen, terwijl een ander met name Bowana over omtrent 1000 huisgezinnen het gezag voerde. Deze laatste, door rooverbenden in het naauwgebragt, begaf zich met de zijnen meer in de nabijheid der kolonie, tusschen den Winter- en Stormberg. De kolonisten wilden hen eerst verdrijven, doch daar zij zich niet vijandig betoonden, werden zij weldra als vrienden door hen behandeld. Spoedig ook gaven zij hun verlangen

naar zendelingen te kennen; waarop de Broedergemeente in 1828 op verzoek der regering, de zendelingen Hoffman en Lemmerz met eenige bekeerden uit Genadedal afvaardigde. Deze vestigden zich in een waterrijk oord, op 2 uren afstands van Bowana's woning, aan de rivier Klipplaat, een arm der Kei-rivier, en noemden die plaats Silo. Het aantal kolonisten, dat in den beginne slechts 30 beliep, groeide binnen weinige jaren tot 1000 aan, zoodat weldra de hoofdplaats geene genoegzame ruimte had, om de talrijke kudden vee te bevatten, en men zich in den omtrek in kleine kraalen moest vestigen. De toenemende bloei dezer plaats verwekte algemeene belangstelling. In 1830 begaven de Methodisten zendelingen zich tot Vossane, en stichtten Vossanieplaats, dat later naar den alhier overledenen Dr. Clarke, Clarkesbury genoemd is. Eene andere door hen gevestigde Tambuki-zending is te Morley aan de Umtata-rivier, in welker nabijheid Imvani zich in 1841 vestigde, beneden de zamenvloeijing der drie hoofd-armen van de Kei-rivier, waar het opperhoofd Umtirara een stuk lands kosteloos afstond, waarop zendeling Warner, die tot hiertoe in Amakala een uur van daar zich had opgehouden, zijne woning bouwde. Eindelijk ligt nog in Tambuki-land aan de rivier Ixhonxe, Kirkwood, ook bekend onder den naam van Tarka Post, waar het afgescheiden Schotsche genootschap in 1842 een' post vestigde.

d) *De Mambuki's of Amaponda's.*

§ 29. Deze stam, die onder het opperhoofd Tako staat, woont meer langs de bovenkust tot aan gene zijde der rivier St. John of Zemwubo. De Methodisten stichtten hier in 1828 aan de rivier Umgazi, Buntingsstad, dat 4 uren van zee ligt. Ten einde zich een begrip te kunnen vormen van de groote ellende, die aldaar ten gevolge van den oorlog heerschte, laten wij hier volgen, wat zendeling Boyce daaromtrent berigt: »Honderden zijn genoodzaakt te leven van boschwortels, een ongezond voedsel, dat zwelling van den buik, maar overigens eene afzigtelijke vermagering veroorzaakt. Vele mannen jagen hunne vrouwen en kinderen weg, omdat ze niet in staat zijn hen te voeden, en die geene krachten meer heeft om naar de bosschen te gaan en wortels te zoeken, moet den hongersdood sterven." — Meer noordwaarts, tusschen de rivieren Zemwubo en Zimkolo, woont de aanzienlijke stam der Kapai's, welks opperhoofd aan de zendelingen schreef: » Ik heb reeds lang om eenen leeraar verzocht, doch zonder gevolg. Alle anderen hebben er eenen, behalve ik. Ik ben voorzeker een groot zondaar, dat weet ik, en ik heb een bedorven hart, maar zend mij evenwel eenen leeraar, ik zal voor hem zorgen." Hierop vestigden de Methodisten in 1840 aldaar den post Amabaka.

e) *De Zulah's of Amazulah's.*

§ 30. Deze beginnen nabij Port Natal en schijnen meer vermaagschapt met de Betschoeanen dan

wel met de Kaffers. In 1820 en eenige daaraanvolgende jaren maakten zij nog één groot vereenigd rijk uit onder den zoo gevreesden Tschaka, na wiens dood hetzelve in tweeën verdeeld werd. Het eene deel, dat zich langs de zee tot aan de Delagoa-baai, waar achter de Portugeesche bezittingen zijn, uitstrekte, kwam onder het gebied des konings Dingarn, terwijl het andere staat onder dat van den koning Mosolekatsi, wiens bezittingen ten westen reiken tot nabij de Betschoeanen bij Lattakoe. Deze Mosolekatsi had 32 opperhoofden onder zich en wordt als een zeer heerschzuchtig en trotsch mensch afgeschilderd, die er geene gewetenszaak van maakt, om de door hem overheerde volkeren aan de willekeur zijner onderhoorigen prijs te geven. De dwingelandij is in beide rijken groot, want grond en onderdanen beide worden als des konings eigendom beschouwd, zoo zelfs dat de vrouwen door hem worden weggeschonken. Het land is sterk bevolkt. — Het Amerikaansch algemeene zendelinggenootschap, dat zich de belangen van beide rijken aantrok, zond in 1835 drie zendelingen naar het binnenland en drie anderen naar Port Natal. De eersten hadden zich voorzien van een klein woordenboek in de Sitebeli taal, die als verwant met het Sitschoeaansch, onder de binnenlandsche Zulah's gesproken wordt. Zij moesten tot Kurrechane, dat ver achter Lattakoe ligt, doordringen. Mosolekatsi, die reeds vroeger door Moffat en Pellissier bezocht was, en aan deze zijn verlangen naar onderwijzers geuit had, ontving hen zeer vriendelijk, zoodat zij vooreerst Mosika, de hoofdplaats der Baharutzen tot hunnen werkkring

kozen. Inmiddels hadden de drie anderen, die in Port Natal geland waren, zich met den koning Dingarn bevriend gemaakt en allengs onder de schoonste vooruitzigten den grond gelegd tot vier posten, als: in Illovo, Umlazi, Ginani en Klangezoa, terwijl ook Engelsche kerkelijke zendelingen zich in Barea bij Natal en in Clulula vestigden. Ofschoon zich nu hier aanvankelijk de schoonste vooruitzigten voor de zendingszaak opdeden, zoo volgden toch weldra min gunstige tijden. Gelijk wij reeds boven (§ 18) zeiden, waren vele misnoegde pachters uit de kolonie, tot zelfs onder de Zulah's teruggetrokken, en hadden zich met hunne talrijke kudden van schapen en rundvee in de nabijheid van Mosolekatsi gevestigd, waarop deze roofzuchtige koning hen tweemalen aanviel en onder het plegen van gruwelijk geweld, bijna hunne gansche kudden wegnam. De vergramde boeren trokken hierop in de kolonie terug, waar zij met anderen vereenigd, weldra eene legermagt bijeenbragten, ten einde hiermede op Mosolekatsi wraak te nemen. Zij drongen dan ook in 1837 op het onverwachts door, verwoestten het eene dorp na het andere, en daar hunne verbittering geene palen kende, rigtten zij een ijsselijk bloedbad aan. Voorzien van een' rijken buit keerden zij terug, doch onder bedreiging, dat zij bij een herhaalden inval den koning van alles zouden berooven. Later werd Mosolekatsi ook door andere volken zoodanig geslagen en verzwakt, dat hij ten laatsten als vlugteling moest ronddoolen, hetgeen ten gevolge had, dat ook de zendelingen niet langer onder de Zulah's blijven konden en genoodzaakt waren, onder tallooze bezwa-

ren zich naar Port Natal te begeven. Hier was het evenwel niet beter gesteld, want de koning Dingarn was almede met de boeren in onmin gekomen, en had het ergste van hen te vreezen. Zoo werden dan in 1838 alle posten opgegeven. Nadat de hoofdstad van Dingarn door de boeren veroverd was, waarbij 4000 Zulah's het leven verloren, kwam het tot een verdrag, waarbij al het land ten zuid-westen van de rivier Fogola, om zijne vruchtbaarheid het Gosen van Zuid-Afrika genoemd, aan hen werd afgestaan, en daarenboven nog eene schadeloosstelling van 36.000 stuks vee. Buitendien ook nog was Dingarn in twist geraakt met zijn' schoonbroeder Umpandi, die hem daarna den oorlog aandeed, hem geheel versloeg en eindelijk zich van het bewind meester maakte. Deze, hoewel van een bloeddorstig en wispelturig karakter, was evenwel voorzigtig genoeg om met de boeren op een goeden voet te blijven. In 1841 werd de Amerikaansche post Umlazi, nabij Port Natal, weder hersteld, en in 1842 Inkauyezi, aan de rivier Umgeni, ruim een uur van Natal, en wel in Umpandi's nabijheid. Ook in de hoofdplaats der Hollandsche kolonie Pieter Mauritsburg, bevindt zich sedert 1844 een Amerikaansch zendeling, terwijl in Port Natal zelf zendelingen der Methodisten arbeiden. Bijzonder werkzaam betoonen zich de Amerikaansche zendelingen Adams, Lindley en Grout, die onder 10 tot 14000 zielen werkzaam zijn. Dikwijls wordt hunne prediking onder den blooten hemel en eene brandende hitte door 500 en soms 1000 menschen met opmerkzaamheid aangehoord. Hierbij komt, dat sedert de trots der Zulah's gebroken is, zij

ook meer neiging gevoelen tot het Christelijk onderwijs. Overigens zal de rust voor 't vervolg veel afhangen van de geregelde betrekking tusschen de boeren en de Engelsche regering, die Natal tot hare kolonie gemaakt heeft.

III. OOST-AFRIKA.

§ 31. Dit bevat ten noorden van de Delagoabaai, de kusten van Sofala, Mozambique, Zanguebar en Ajan en strekt zich uit tot aan den golf Aden. Ofschoon de Portugezen hier ettelijke bezittingen hebben, zijn toch de kusten meerendeels aan de Europeanen onbekend. Zij liggen allen in de verzengde luchtstreek, terwijl de vele bosschen, moerassen en heete zandstreken het klimaat ongezond maken. De oorspronkelijke bewoners zijn negers, hoewel men onder hen ook vele Arabieren aantreft, die al van vroegeren tijd hier grooten invloed hadden, en de godsdienst van Mahomed bijkans tot de heerschende gemaakt hebben. Den Portugezen, die reeds bij de ontdekking van Indiën in 1496 van hier een' leidsman kregen, en later bij hunne nederzetting ook de heerschappij alhier niet versmaadden, is het gelukt het katholicisme uit te breiden. De stad Mozambique die drie kerken en twee kloosters telt, is tevens de zetel van eenen bisschop. In 1541 wijdde zich de vrome Jesuit Frans Xaver aldaar aan de verpleging der zieken. In de stad Melinde moeten zelfs 17 katholijke kerken staan. Wat nu de zuivere enangelieleer betreft: deze wordt tot hiertoe nergens aangetroffen. Wel is waar liet het Amerikaansch genootschap in 1829 de gansche oostkust tot

Babelmandel toe onderzoeken, of niet hier of daar een' post kon gevestigd worden, doch men bevond, dat elke poging daartoe vruchteloos zou zijn. Eerst kortelings schijnt de zendeling Dr. Krapf, een Wurtemberger en in dienst van het Engelsch kerkelijk genootschap, zich aan de oostkust te hebben kunnen vestigen. Nadat hij bij de Galla's beneden Abissinie, (§ 58) te vergeefs vele pogingen hiertoe had aangewend, waagde hij het om tot aan de zuidelijke kust van Zanguebar door te dringen, en landde in 1844 te Mombas, een klein eiland van het dusgenaamde Zanzibar-land, waar hij weldra zijne vrouw verloor. Hij onderzocht daarop onafgebroken de oorden des lands, en is vooreerst voornemens om den Suahelis en Wanica's, dat ruwe heidenen zijn, die aan de bogten en monden der rivieren wonen, het Euangelie te prediken. Reeds heeft hij een woordenboek in hunne taal vervaardigd en sommige gedeelten van den bijbel daarin overgezet. Landwaarts in hoopt hij tot de nog meer woeste Makamba's, en van dáár tot de Galla's door te dringen. Zendeling Rebmann, mede uit Bazel, zou hem als medehelper ter zijde staan.

IV. DE EILANDEN VAN OOST-AFRIKA.

§ 32. Wij werpen thans nog eenen blik op de eilanden van den Indischen oceaan, nabij Afrika, en wel vooreerst op het Maskarenen-eiland.

1. *Mauritius.*

Dit eiland, dat 120 uren ten oosten van Madagaskar ligt, werd in 1507 door de Portugezen ontdekt en Cerua genoemd. De eerste volkplanters aldaar waren evenwel Hollanders (1644), en noemden het Mauritius, doch ook zij verlieten het weder in 1712. Drie jaren later maakte de Franschen er zich meester van en noemden het Isle de France, tot dat het ten laatsten in 1810 door de Engelschen veroverd werd, aan wie het ook bij den Parijschen vrede is toegekend. De bevolking bestaat mede uit Duitschers, Italianen, Denen, Hindoe's, Maleijers, Negers. In het geheel zijn er 10,000 blanken, 25,000 kleurlingen, 25,000 Hindoe's of Coölie's en 60.000 gewezen slaven, die weleer uit Madagaskar en Oost-Afrika derwaarts werden overgevoerd. In de hoofdplaats Port Louis is eene Euangelische en eene Roomsche kerk. Het Londensch genootschap zond er in 1814 den zendeling le Brun heen, met het voornemen, om van daar uit eene geschikte deur voor Madagaskar te zoeken. Hij bleef evenwel in Port Louis, waar de diep gezonkene en verachte slaven alsmede de onkundige Roomschen, dermate zijn medelijden opwekten, dat hij besloot aan hen zijne krachten te wijden, in spijt van de koude onverschilligheid der Franschen, die zeer tegen het onderwijs der slaven ingenomen waren, waarbij nog kwam de bitterheid der Roomsche priesters, waardoor hij dikwerf in doodsgevaar verkeerde. Tot in 1831 doopte hij 85 vrijen en 14 uit de slaven, die sedert 1834 vrij verklaard zijn. In de laatste jaren hebben vooral uitgewekene Madagasca-

ren der zending werk verschaft. Zoo doopte le Brun in 1844 alleen 75 vrije Negers. Daarbij werd er te Mocha op 3 uren afstands van Port Louis, een post gevestigd, die om de vele aldaar zich bevindende vlugtelingen den naam van Malagasi-post draagt. Velen dezer lieden bewijzen ook als Euangelieboden groote diensten, daar zij zelfs in de bergen van Port Louis geregelde bijeenkomsten houden en bij het onderwijs in het lezen behulpzaam zijn. Overal, schreef le Brun in November 1844. begint zich godsdienstig leven en dorst naar het levend water te openbaren." — Inzonderheid verdient opmerking het zoogenaamde Micostift (zie § 167), door hetwelk op Mauritius en de nabijliggende Seyschellen, op 14 posten 30 scholen onderhouden worden. Ook heeft in 1840 het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom meer dan fl. 7000 bijgedragen tot oprigting eener normaal-school op Mauritius. —

2. *Madagaskar.*

§ 33. Dit groote eiland ligt ongeveer 130 uren van het vaste land verwijderd en heeft eene lengte van 260 en eene breedte van 70 tot 90 uren. Het is zeer vruchtbaar, doch ieder vreemdeling, die er komt, heeft eene gevaarlijke landziekte door te staan. Het wordt van het noorden naar het zuiden, met eene westelijke en oostelijke afhelling, door een hoog gebergte doorsneden, aan welks westelijke zijde de Sakalava's wonen, die van Afrika herkomstig zijn, terwijl de oostelijke bewoners meer van de Maleijers schijnen aftestammen. Beide volken

leefden tot hiertoe buiten alle verkeer ook met Afrika, terwijl de slavenhandel onder hen alleen van de Portugezen uitging. Men schat de geheele bevolking van het eiland op vier millioen, die in tallooze stammen, waarvan elk zijn opperhoofd heeft, verdeeld, doch ook weder onder grootere koningen vereenigd zijn. Zoo waren de meesten hunner cijnsbaar aan de Sakalava's, met wie de magtige Radama, koning der Hova's, zoolang hij leefde, in oorlog was. Die opperkoningen beschikken met de grootste willekeur over het leven en den eigendom der onderdanen. Belangrijke zaken echter worden in vrije volksvergaderingen, die zij Kabary's noemen, behandeld. De Madagaskaren wonen in dorpen, die uit ellendige hutten zonder vensters of schoorsteenen bestaan. Hunne godsdienst is afgodisch, hoewel zonder geregelde ceremonien en priesters; alleen hebben zij personen, die de afgoden bewaren. Intusschen is de besnijdenis bij hen in zwang, maar, gelijk ook elders zonder eenig verband met het Mahomedanismus.

Reeds in 1508 stichtten de Portugezen hier een fort, dat evenwel spoedig weder verlaten werd. Andere volken lieten zich weinig aan de eilanders gelegen zijn, tot dat eindelijk de Franschen zich ten zuiden in het Fort Dauphin vestigden. Met hen kwamen er in 1642 ook Roomsche priesters, en na een verblijf van drie jaren was de onvoorzigtigheid van een' hunner, pater Stephani, oorzaak, dat die zending geheel mislukte. Hij dreigde namelijk een opperhoofd, dat men troepen zou laten aanrukken, indien hij niet terstond de overtollige vrouwen ontsloeg, rukte hem zelfs de amuletten van de kleede-

ren en wierp ze met verachting in het vuur. Dit had echter de uitroeijing der Franschen op het eiland ten gevolge. Zij wendden later nog wel herhaalde pogingen aan om er zich op nieuw te vestigen — maar opgegeven werd het plan om de Madagaskaren te bekeeren; daar men zich meer en meer overtuigd begon te houden, dat er van niets te maken was, en men hen bijkans als dieren beschouwen moest, die geen verstand of eenigen menschelijken aanleg bezitten.

Sedert dien tijd was er dus aan geene zending op dit eiland gedacht, behalve dat het Londensch genootschap in 1811 aan Dr. van der Kemp (zie § 20) den last opdroeg om Madagaskar te bezoeken, waarin hij evenwel door zijn onverwacht overlijden verhinderd werd. Gelijken last kreeg Campbell en inzonderheid Le Brun, toen hij in 1814 naar Mauritius gezonden werd. De aldaar zich bevindende bekwame gouverneur Facquhar, was juist met Radama, den koning der Hovas in onderhandeling over den slavenhandel, waardoor het eiland op den duur verschrikkelijk geteisterd werd. Door toedoen van den edelen agent Hastie kwam er dan ook in 1817 te Tamatave, eene oostelijke havenplaats, een verdrag tot stand, waarbij de koning op straffe des doods, den slavenhandel verbood, waartegen Engeland eene jaarlijksche schadeloosstelling beloofde van wapenen en uniformen. De levering er van werd evenwel, waarschijnlijk door geheime listen der slavenhandelaars, verzuimd, zoodat, toen de zendelingen Bevan en Jones hier in 1818 aankwamen, zij het traktaat opgeheven, den slavenhandel in volle werking, en den koning niet weinig verbitterd vonden. Te Tamatave geland, rigtten zij in Manarezo in stilte eene school

op. Hier stierf Bevan en bezweken beider echtgenooten aan de landziekte, en daar Jones onophoudelijk door de slavenhandelaars gekweld en verguisd werd, besloot hij om voorloopig naar Mauritius terug te keeren. In 1820 werden de door Hastie, die een gunsteling van Radama was, aangeknoopte onderhandelingen vernieuwd. Hij zelf werd onder het gebulder van het kanon in de hoofdstad Tananarivo, 17 dagreizen van Tamatave ontvangen, en wist de volksvergaderingen, die in den beginne zeer tegen het verdrag waren, zoo te stemmen, dat hij volkomen zijn doel bereikte. Op verlangen van Radama werden nu 10 Madagascaren naar Mauritius en even zoo velen naar Engeland afgezonden, waarin ook het volk volgaarne toestemde, en thans werd de slavenhandel ten strengsten, zelfs op straffe des doods, verboden. Nu was dan ook voor Jones de tijd daar, dat hij met zijn, arbeid beginnen kon.

Ongelooflijk veel werd er in korten tijd op het eiland gedaan; want Radama begunstigde alles wat slechts bevorderlijk kon zijn aan de beschaving van zijn volk. Bij het overlijden zijns vaders, was hem een groot rijk met vier provincien ten deel gevallen, en hij koesterde het voornemen, om zoo mogelijk het gansche eiland aan zich te onderwerpen. De zendelingen ontving hij in zijne hoofdstad met opene armen, en begunstigde al terstond de oprigting van scholen. Deze werden weldra druk bezocht, minder uit belangstelling in het onderwijs, dan wel om er den koning mede te behagen. Haar getal nam meer en meer toe, ook ten platten lande, nadat men in 1826 ook eene drukkerij had opgerigt die aan vele geschriften het aanzijn gaf. Ofschoon de prediking in

den beginne meer eene uiterlijke beschaving des volks, dan wel eene innerlijke gemoedsverandering te weeg bragt, zoo telde men toch in 1832 reeds 10,000 Madagaskaren, die lezen konden. De afgoden kwamen daarbij meer en meer in verachting, waarover de bewaarders derzelven, vooral te Batsizaroma, de stad van den grooten afgod Rabahaza, niet weinig verstoord waren. Zij bragten dan ook op zulk eene wijze hunne klagten in, dat Radama voor zijnen troon begon te vreezen en de zendelingen verzocht toch vooral niet met te grooten ijver te werk te gaan. Niettemin gaf hij, toen men hem om een kleedingstuk voor den afgod verzocht, ten antwoord: »wèl, de god moet dan toch al zeer arm zijn, als hij zich niet eens een stuk laken kan aanschaffen! Zoo hij in waarheid god is, dan moet hij zich zelven kleederen weten te bezorgen."

Om de uiterlijke beschaving des volks nog meer te bevorderen, had Rataffa, een bloedverwant des konings, handwerkslieden uit Engeland doen komen, en was er door Hastie te Foule Point bij Tamatave, eene handelmaatschappij opgerigt, waar zich onder den Stadhouder Rafaralahy 2000 Madagaskaren vestigden. Hij bragt mede de noodige veranderingen in het krijgswezen, waardoor Radama herhaalde malen op de Sakalava's de zege bevocht. Deze verdienstelijke man stierf in 1826 en twee jaren later ook de koning, alsmede de beroemde Tyerman, die met Bennett de eerste zendelingsreis om de wereld gedaan had. Door den dood des konings trof der zending een harde slag, daar er van nu aan een geheele omkeer van zaken plaats had. Eene van des konings vrouwen, namelijk de bloeddorstige Rana-

valona, maakte zich met list en geweld van den troon meester. Vele leden der koninklijke familie, waaronder ook de dappere Rataffa met zijne vrouw, die eene zuster des konings was, moesten als offers harer ijverzucht vallen, en hoewel zij in den beginne niet ongunstig voor de zending gestemd scheen, zoo liet zij toch al spoedig de scholen voor zes maanden sluiten, vele scholieren onder de soldaten steken en op de plaatsen, waar zich nog afgoden bevonden, het onderwijs in de scholen ganschelijk verbieden. Lyall, die in 1829 Hastie was opgevolgd, werd niet erkend. Ook werd het verdrag omtrent den slavenhandel niet meer gehandhaafd. Om der Franschen wil, die een gedeelte der kust bezet hadden, liet zij den Engelschen zendelingen nog eenigzins vrij in hunne handelingen, zoodat zij de bediening des doops toestond, en er in 1831 nog 20 Madagaskaren gedoopt werden, hetgeen bij velen een' nieuwen ijver deed geboren werden, zoo zelfs, dat er hier en daar onderlinge bijeenkomsten plaats hadden, en de nieuwe christenen zich alle vervolgingen, die steeds heviger werden, lieten welgevallen. Ook de beperkingen van de zijde der regering namen meer en meer toe. Eenige aanzienlijken, die zich wilden laten doopen, moesten gevoelen, dat men dit afkeurde en de soldaten durfden er allerminst toe overgaan. Voorts kwam er een gebod, waarbij alle onderwijs aan de slaven ontzegd, en vooral het *christelijk* onderwijs in de school verboden werd. De nieuw aangekomene zendeling Atkinson werd genoodzaakt het eiland te verlaten, en in 1832 werden alle onderwijzers en scholieren boven de 13 jaren bij het leger ingelijfd.

In weerwil van dit alles gingen de zendelingen nog voort met bijbels te drukken en onder het volk te verspreiden. De prediking werd daarbij meer en meer gezegend en het verlangen naar onderrigt sterker. Men zag hoe vele inwoners van Tanarivo, en ook de soldaten, overal waar zij gingen, hunne boeken met zich namen en hunne vurige gebeden ten hemel opzonden. Zoo vond men zoowel in hoogere als lagere kringen altijd nog getrouwe Christenen. — De koningin liet zich echter helaas te zeer leiden door den invloed van drie gebroeders, die bijzonder aan de afgoden gehecht waren. Deze lieten niet na, aanhoudende klagten bij haar in te brengen, daarover, dat de Christenen de goden des lands verachtten en den gebruikelijken eed niet wilden afleggen, dat hunne vrouwen zich door kuischheid wilden onderscheiden, dat zij door hun geloof allen eensgezind waren, den zondag heiligden en wat dies meer zij – waarop de koningin, uitriep: dat zij niet eerder zou rusten, vóór dat eenigen van hen hun hoofd verloren hadden. —

Eindelijk brak dan ook het verschrikkelijk onweder los. In Februarij 1835 begaf zich een aanzienlijk opperhoofd tot de koningin, luide klagten inbrengende, dat door den invloed der vreemdelingen de goden des lands werden gesmaad, dat de harten des volks van de zeden der vaderen, ja ook van de koningin zelve en hare aanhangers afkeerig werden; dat vele Madagaskaren, zoowel voornamen als geringen, en zelfs slaven, zich aan de zijde der vreemdelingen hadden geschaard, en dat deze, met behulp der legermagt, die uit hun land te wachten stond, wel-

dra zich van het gansche eiland zouden meester maken. Om nu dezen boozen dag, dien hij zich als nabij voorstelde, niet te beleven, verlangde hij van de koningin eene scherpe speer, ten einde zich daarmede het hart te doorboren. De koningin door deze ontmoeting zeer getroffen, verklaarde plegtig, dat zij het Christendom, al ware het ten koste van iederen belijder er van, zoude uitroeijen. Na verloop van 14 dagen, die men in gespannen verwachting doorbragt, kwam er ook inderdaad een bevelschrift, waarbij de belijdenis zoowel als de verkondiging des Euangelies geheel verboden werd. En bij eene groote volksvergadering, die door het lossen van geschut was zamengeroepen en waaraan meer dan 150,000 menschen deelnamen, werd openlijk afgekondigd, dat alle Christenen en ook degenen, die aan hunne vereenigingen deel namen, op straffe des doods binnen eene maand hunne namen moesten opgeven. Dit werd alras tot eene week beperkt, en na verloop van dien tijd werden 409 beämbten van hunne posten ontzet, anderen met boeten bezwaard of tot slaven gemaakt. Bijbellezen, bidden, onderlinge bijeenkomsten, alles werd nu ten strengsten verboden. Ja, men beval zelfs, dat er aan het vroeger geleerde niet meer gedacht mogt worden. Velen bleven intusschen getrouw. Zij hadden de bijbels niet uitgeleverd, maar lazen er des te ijveriger in. Zij deden dit evenwel des nachts, want wee hem dien men betrapte! — zoo als het geval was met eene aanzienlijke vrouw, Rafaravawy, die slechts met moeite den verschrikkelijksten dood ontkwam, terwijl eene andere, Rafalama, op de afgruwelijk-

ste wijze met spiesen doorstoken, en haar ligchaam den honden tot spijs voorgeworpen werd.

In Julij van 1836 verlieten al de zendelingen het eiland en begaven zich naar Mauritius. Toen eerst brak de vervolging met de ergste woede los, en trad het rijk der duisternis ook weder in zijne volle magt te voorschijn. De afschuwelijke kindermoord, die met de afgodsdienst doorgaans gepaard gaat, werd wederom toegestaan; nieuwe afgodsbeelden en altaren werden opgerigt en vele afgodische plegtigheden of gebruiken op nieuw ingesteld. Talrijke scharen van onderdanen, die zich aan de hun opgelegde bevelen niet wilden onderwerpen, vlugtten naar de wildernissen en vormden zich tot rooverbenden. Hierbij kwam, dat ook de door Radama onderworpen volkstammen weder in opstand gekomen waren, hetgeen de verwarring en de ellende op dit rampzalig eiland nog vermeerderde. Terwijl de koningin nog gezantschappen zond aan de hoven van Engeland en Frankrijk, ten einde met deze een verbond van vriendschap aan te gaan, werden door haar in acht maanden tijds (van Julij 1836 tot Maart 1837) 1016 Christenen omgebragt. Na dezen tijd van algemeenen schrik, waagde het zendeling Jones, om zijne in druk verkeerende broeders in Tamatave te gaan bezoeken, en vernam toen, hoe de Christenen begonnen waren op verborgene plaatsen, in diepe wildernissen, in de kloven der rotsen, of op de bergtoppen, godsdienstige bijeenkomsten te houden, of ook wel des nachts in het huis van den reeds vermelden Rafaralahy, die in een dorp niet ver van de hoofdplaats woonde. »Het was ons zoo zalig, zeiden zij tot Jones, dit te kunnen doen, na

eenen in angst doorgebragten dag!" Weldra (1839) werd evenwel de kleine kudde bespied en Rafaralahy gegrepen en in kluisters geslagen. Alle aangewende pogingen, om hem de namen zijner geloofsgenooten af te dwingen, waren vruchteloos. »Hier ben ik, zeide hij, de koningin doe met mij naar haar welgevallen, doch mijne vrienden verraden, dat wil ik niet!" Toen kort daarop den geregtsdienaren gelast werd hem ter dood te brengen, waren zij niet weinig getroffen over zijne kalme gemoedsgesteldheid; want als zij hem naar de geregtsplaats heen leiden sprak hij tot hen van Jezus Christus, en hoe zalig hij zich gevoelde bij de gedachte, dat hij Hem nu weldra zien zou, die uit enkel liefde voor hem gestorven was. Zelfs toen men al gereed stond, om hem met spiesen te doorsteken, zond hij nog zijne vurige gebeden voor zijn vaderland, zijne vervolgde broeders en zijne eigene ziel ten hemel. Van degenen, die even als hij werden omgebragt, stierven de meesten een dergelijken heldendood. Sedert ging de koningin voort met de Christenen te laten opsporen. Zoo werden er onder anderen in Julij 1840, 16 ontdekt, juist toen zij gereed stonden naar Mauritius de wijk te nemen. Op de gewone vragen, die hun werden voorgelegd, antwoordden zij met waardigheid: »Wij zijn geene roovers noch moordenaars, wij aanbidden God, en indien de koningin ons daarom strafbaar keurt, zoo zijn wij bereid te lijden wat haar goeddunkt!" Negen hunner werden daarop aan palen gebonden en met spiesen doorstoken. Andere vlugtelingen, vooral zij, die tot de krijgsdienst behoorden en zich aan de ondragelijke dwingelandij wilden onttrekken, werden zoo-

dra zij in handen kwamen, aan handen en voeten gebonden en langzaam verbrand. Dit lot trof in 1841 honderd Madagaskaren, die men uit een duizendtal gevangenen daartoe had uitgekozen. Was men tot hiertoe gewoon de doodvonnissen in de hoofdplaats te voltrekken, thans kwam er een bevel, dat allen op de plaats zelve, waar zij ontdekt werden, en wel terstond, zouden gedood worden. Zij werden alsdan met het hoofd naar beneden in diepe kuilen geworpen en met kokend water overgoten. — En in weerwil van al deze schriktooneelen, bleven velen getrouw en bragten hun ellendig leven in holen en rotskloven door. Ja hun getal nam zelfs verbazend toe, waardoor eene voorspelling van de raden der koningin vervuld werd, die haar gezegd hadden: de aard der godsdienst van deze blanken brengt mede, dat hoe meer gij er doodt, hoemeer zij in aantal toenemen." —

Later geraakte de koningin in onmin met de Franschen en deze hebben in 1845 zich met de Engelschen tegen Madagaskar verbonden, minder met het doel om hetzelve te veroveren, dan wel om de Hova's te tuchtigen en met de koningin een verdrag te sluiten, waarbij het aan de kooplieden van beide natiën vrij zou staan, zich op Madagaskar te vestigen en er grondbezittingen aan te koopen. De Franschen meenen evenwel nog oude regten op het eiland te hebben.

§ 34. De zending zelve was intusschen niet geheel opgegeven, maar op Mauritius voortgezet, waarheen bestendig, niettegenstaande het verbod der koningin al meer vlugtelingen door Engelsche schepen werden overgevoerd. Hun getal was in 1845

tot 7 á 800 geklommen en deze leefden daar toen onder de 20,000 Madagaskaren van het eiland, allen afstammelingen van slaven, doch die thans hunne vrijheid genieten, en aan wier godsdienstige belangen de zendelingen onafgebroken werkzaam zijn (zie § 32). In Madagaskar zelf vond David Jones, de oudste der zendelingen, tot aan zijnen dood toe (1 Mei 1841), gelegenheid om de verdrukte broederen te troosten en op te beuren. Nog in hetzelfde jaar werd David Johns door het Londensch zendelinggenootschap er heen gezonden, ten einde voor de vervolgden zoo veel mogelijk eenige verzachting te bewerken, doch toen hem alle hoop hierop benomen werd, besloot hij eenige der meest bevolkte gedeelten van het eiland te bezoeken, die buiten het gebied der koningin lagen. Hij kwam daarop in Ambanga, aan de westzijde des eilands, waar de opperhoofden en het volk groote begeerte toonden naar onderwijs. Ook meende hij, dat van hier af tot aan kaap St. Mary een uitgestrekt veld voor den zendingsarbeid open stond. Op het kleine eiland Minow werd hij door den koning, die met velen zijner onderdanen van de Christenen de eerste beginselen van het lezen en schrijven geleerd had, uiterst vriendelijk ontvangen, en dringend verzocht om te blijven, in welk geval hij voor hem eene kerk, school en woning zou laten bouwen. Evenwel werd hier niets ondernomen. Alleen liet Johns door de bekeerde Madagaskaren Mary en Joseph, op eenige eilanden noordoostwaarts van Madagaskar den arbeid beginnen, dien men echter later uit vrees voor de Fransche kruisvaarten en der roomsche priesters heeft moeten staken. De eilanden Nosimizio, Nosibe, Nosivaly en No-

sikomba, wier bewoners den Hova's vijandig zijn en bij wie men alzoo verwachten mogt, dat de zending ingang zou vinden, werden het eene na het andere door de Franschen in bezit genomen, die daarna dan de zendelingen verdreven. Johns stierf den 6 Augustus 1843 op het eiland Nosibe. Voor Madagaskar schijnt thans, na den dood der koningin, eene betere toekomst aantebreken.

Op andere eilanden van Oost-Afrika, zoo als de Comoren, Amiranten en Seyschellen, was tot hiertoe nog geen Euangelisch zendeling werkzaam; doch op de Engelsche Seyschellen, waarvan Rahé het voornaamste is, en die te zamen door 6000 tot hiertoe verwaarloosde Negers, die de Fransche taal spreken, bewoond worden, bestaan sedert 1840 zoogenaamde Mico-scholen (zie § 32). Daarbij is het Genootschap ter uitbreiding van het Euangelie voornemens om voor de Seyschellen een kappellaan te onderhouden. — Hiermede verlaten wij thans het heidensch Afrika. Mogt er nu ten opzigte van dit werelddeel nog veel te wenschen overblijven, wij hebben toch gezien, hoe er toch uitzigt bestaat »dat ook Moorenland zijne handen naar God zal uitstrekken."

TWEEDE AFDEELING.

DE LANDEN VAN MAHOMED EN DIE DER OUDE CHRISTELIJKE KERKEN.

§ 35. Alvorens wij nu tot de behandeling der overige heidensche landen overgaan, zullen wij die oorden bezoeken, welke vroeger door Christenen bewoond werden, maar sedert 622, bij de optreding van Mahomed, door geweld van wapenen tot de aanneming der leer van dezen valschen profeet gedwongen zijn geworden. In de meesten dezer landen maken de Christenen nu het minderdeel der bevolking uit en hebben de Mahomedanen verre weg de overhand. Hunne godsdienst draagt den naam van Islam, d. i. geloof, en zich zelven noemen zij Moslemin of geloovigen. Van dit woord hebben wij Muzelmannen gemaakt. De hoofdstelling van Mahomed, die boven aan in den Koran staat (Koran is hun heilige Schrift, bestaande uit 114 afdeelingen) is deze: »Er is maar één God en Mahomed is zijn profeet!" Als een bestrijder der afgodsdienst en als de grondlegger eener nieuwe godsdienst trad Mahomed op.

Zijne leer is een mengsel van heiden- joden- en christendom, waarbij hij zijne eigene voorgewende openbaringen voegde. De spranken van waarheid, die nog in dezelve gevonden worden, zijn geheel en al in nevelen van dwaling gehuld en geenzins in staat den weg des heils te leeren kennen. Van der jeugd af aan wordt het den Muzelmannen geleerd, dat God hun lot gesteld heeft onder de heerschappij van een onveranderlijk noodlot, waaraan zij zich bij al de lotgevallen huns levens moeten onderwerpen, hetgeen zij dan ook blindelings doen. Dat er echter ook eene heilige wet Gods bestaat, waaraan zij in liefde en gehoorzaamheid jegens Hem, hart en wil moeten overgeven, daarvan vindt of hoort men niets. En door de onwaardige voorstelling van Gods regtvaardigheid in den Koran, levert deze ook niets op tot vertroosting en geruststelling van het schuldgevoelend hart. Tot boetedoening voor hunne zonden, waarvan zij evenwel weinig begrip hebben, wordt hun door de priesters het bidden en vasten, het doen van aalmoezen en ligchamelijke reiniging, het lezen van den Koran en bovenal eene bedevaart naar de heilige stad Mekka voorgeschreven. Daarbij is hun het gebruik van den wijn, het spel en den woeker verboden, doch de veelwijverij geoorloofd. Hunne priesters waken er ijverig voor, dat niemand zich tot een ander geloof bekeere, en hij die zulks doet, benevens degene, die er hem toe overhaalt, zijn beide volgens de bepaling van den Koran des doods schuldig. De Mahomedanen splitsen zich, behalve in tallooze andere secten, voornamelijk in twee hoofdpartijen. Deze zijn de Schiiten en Sunniten. De eersten kennen alleen aan den Koran gezag in geloofszaken toe,

de anderen hebben nevens denzelven ook nog de Sunna, een later geschreven heilig boek, hetwelk bijvoegsels tot en verklaringen van den Koran, mitsgaders vele mondelinge overleveringen van Mahomed zelven behelst. Het heeft alleen gezag voor de naar dezelve genoemde Sunniten. Deze houden zich bij uitsluiting voor de regtzinnigen. In hun bezit is ook de heilige stad Mekka, tot welke den Schiiten d. i. scheurmakers, geen' toegang verleend wordt. Tusschen beide secten heerscht een woedende haat, maar de Sunniten zijn echter verreweg de magtigste partij. Slechts de Persen en hier en daar eenige Mahomedanen in Oost-Indiën zijn Schiiten. De bedehuizen met hooge Minarets versierd, dragen den naam van Moskeeën.

De onderdrukte Christenen, die onder hen wonen, hebben wel is waar nog hunne patriarchen, priesters, kerken, sakramenten en godsdienstige instellingen, doch dit alles is van dien aard, dat men niet weet of wel zij, dan of de dwaasheid en de onkunde van den Muzelman het meest medelijden moet opwekken. En wat de Joden betreft, op hen schijnt vooral in de Mahomedaansche landen een zware vloek te rusten.

Zoo is het dan — wie zou het ooit hebben kunnen gelooven? — helaas weder noodig geworden dat in de eerste Christenlanden op nieuw het Euangelie gebragt worde! — Wij zullen nagaan, welke pogingen daartoe sedert de laatste 40 jaren zijn in het werk gesteld. Intusschen koestere men van dezelve geene groote verwachting, aangezien de zendingsarbeid hier oneindig veel moeijelijker is dan in de heidensche landen. Wend men zich tot de Christenen, dan gevoelt wel het volk de kracht des

woords, doch weldra ontwaken ook de nijd en de ijverzucht der priesters, die met een arglistig oog elke godsdienstige beweging nagaan en in geen geval dulden, dat men hunne dwaasheden belastere. Den Mahomedanen is het op vele plaatsen niet geoorloofd, om ook maar met Christenen over godsdienstige zaken te spreken; zoodat zij, die zich hebben laten bekeeren, doorgaans aan vervolging blootstaan. De Joden eindelijk worden door hunne rabbijnen bestendig bespied en bewaakt. — Sedert eenige jaren is ook het getal der Roomsche zendingen in het Oosten toegenomen, die waar zij maar kunnen, ook dáár de Protestanten trachten tegen te werken. Onze zendelingen staan dus op een zeer wankelen grond, en maar zelden gebeurt het, dat zij hunnen arbeid met blijdschap verrigten mogen. Meestal bepaalt zich die tot het uitdeelen van bijbels en andere geschriften, waarmede zij vlijtig voortgaan, in het vertrouwen, dat de kracht der waarheid als van zelve en in het verborgene werkt. En dat ook inderdaad reeds menige kostelijke vrucht tot rijpheid kwam, al was zij niet altijd voor het menschelijk oog zigtbaar, daarvan kan het navolgende ons overtuigen.

I. Malta.

§ 36. Dit eiland, oudtijds Melite genoemd, ligt 17 uren zuidwaarts van Sicilie, en wordt om zijne sterke vestingen en steile rotsen, die slechts op ééne plaats bij de hoofdstad Valette, toegankelijk zijn als onoverwinnelijk beschouwd. Van 1520 tot 1798 was het de zetel der Johanniter- of Maltezer-orde, kwam toen door Napoleon in handen der Franschen en

behoort nu sedert 1800 aan Engeland. De inwoners, die men op 100,000 schat, en waaronder men ook Italianen en Grieken aantreft, stammen van Arabieren af, die van 818 tot 1090 het eiland in bezit hadden. Zij hebben een bijzonder dialect der Arabische taal, dat door de zendelingen met veel moeite tot schrifttaal gemaakt is. Overigens zijn zij zeer arm en onkundig en belijden de roomsche godsdienst, voor welker opregte naleving tot nu toe de inquisitie op hare wijze zorgt.

Malta is het vereenigingspunt van al de volken der Middellandsche zee. Christenen van allerlei secten, Joden en Mahomedanen uit Europa, Azie en Afrika gaan hier onophoudelijk af en aan. Daarbij was het in den beginne het middenpunt van alle oostersche zendingen, die hier als het ware een' voorpost hadden, en er dikwijls van de noodige schriften voorzien werden, hoewel dit naderhand, nadat eenmaal de grond gelegd was, aanmerkelijk verminderde. Allereerst kwamen hier in 1811 de zendelingen van het Londensch genootschap, die den blik op Griekenland gevestigd hadden, doch door de verplaatsing hunner drukkerij in 1835 naar Engeland, werd deze zending opgegeven. Van meerdere omvang was sedert 1815 het plan van het Engelsch Kerkelijk genootschap, daar het den zendeling Jowett, die belangrijke werken over het Oosten had uitgegeven, derwaarts zond. Eene eigene drukkerij, die langen tijd door den zendeling Schlienz, en van 1839 tot 1842 door den zendeling Gobat bestuurd werd, gaf het aanzijn aan vele geschriften in de Maltezer, Grieksche, Arabische, Turksche en Italiaansche talen. Intusschen werd ook deze in 1842 op-

geheven. Eene Amerikaansche drukkerij, die mede hier in 1822 opgerigt, doch in 1833 naar Smirna verlegd werd, drukte vele werken in de Armenische, Persische, Koptische, Amharische en andere talen. Verder hebben Engelsche opvoedings-genootschappen in Valetta eene normaal- en industrie-school opgerigt, en beijverden zich Methodistische zendelingen sedert 1823, om de inwoners met het Euangelie nader bekend te maken, hetgeen evenwel thans heeft opgehouden. De roomschgezinden, die nu en dan gevaarlijke volksopstanden aanrigtten, legden hun steeds groote hinderpalen in den weg. Inmiddels ging in 1839 een roomsch zendeling Di Menna, die door de propaganda te Rome naar Malta gezonden was, tot de protestantsche kerk over, en deze begon nu den Maltezers het Euangelie te verkondigen. In 1840 werd op kosten der Engelsche koningin-weduwe een aanvang gemaakt met het bouwen eener hoofdkerk, en sedert 1842 is de nieuw benoemde Engelsche Bisschop van Gibraltar mede in Malta woonachtig, tot wiens parochie de eilanden en kusten der Middellandsche zee behooren. Overigens is Malta geen zendingspost meer.

II. GRIEKENLAND.

§ 37. Dit land hetwelk sedert 1833 een koningrijk uitmaakt, bevat Livadie (het voormalige midden-Hellas), het schiereiland Morea en een deel der Grieksche eilanden (Cycladen, Sporaden enz.) Nadat hetzelve van 1460 af onder het juk des Sultans van Konstantinopel gezucht had, verkreeg het door de bloedige oorlogen van 1821 tot 1833 zij-

ne vrijheid. Men vindt er thans geene moskeeën meer, doch vele gewesten liggen nog in puin, en geheele dalen en vlakten zijn nog onbebouwd. De heerschende godsdienst is de Grieksche, die zich hier de Katholieke noemt in tegenoverstelling van die der Roomsche, en hoewel zij met de laatste veel overeenkomst heeft, zoo onderscheidt zij zich toch daardoor, dat zij geenen Paus erkent en den priesters ten minsten ééns toestaat te huwen. Tot hiertoe stonden de Grieken onder de patriarchen van Konstantinopel, doch de nieuwe regering heeft zich van deze onafhankelijk verklaard en regelt nu zelve de kerkelijke aangelegenheden door den nieuw ingestelden zoogenaamden Heiligen Raad, welks besluiten en verordeningen aan de goedkeuring des konings worden onderworpen. Hoe weldadig evenwel de maatregelen der regering ook zijn, zoo heerscht er altijd nog groote verwarring in het land, en vooral is het met de kerkelijke zaken treurig gesteld. Gebrek aan geestelijk leven is algemeen. De eerdienst bestond tot hiertoe slechts in uiterlijke plegtigheden en doode vormen en ging gepaard met de ongerijmdste aanbidding van beelden, die geheel en al de gedaante der afgodendienst heeft aangenomen. De bijbel werd nergens meer gevonden en de prediking als 't ware uit de kerken gebannen — zoo wies het volk in schandelijke onkunde en allerlei ongeregtigheid op.

Intusschen heeft Griekenland zijn edelaardig karakter, waardoor het gedurende zijnen bevrijdings-oorlog in hooge mate de belangstelling van gansch Europa gaande maakte, nooit geheel verloren, zoodat men van de goede pogingen tot verlichting en beschaving, ook

door de medewerking der zendeling-genootschappen, wel iets goeds verwachten mag. Waarheid blijft nogtans wat Dr. King in 1842 zeide, dat er naar zijn oordeel, geene Oostersche kerk minder toegankelijk schijnt voor de Euangelische waarheid dan de Grieksche, ten minsten zoolang zij over alle protestantsche kerken zonder uitzondering haar anathema blijft uitspreken.

Vele genootschappen hebben sedert 30 jaren getracht aan de geestelijke wedergeboorte van Griekenland te arbeiden. Een tijd lang bestonden er, zelfs in vreemde staten, zoo als te Beugen bij Bazel, in Londen en ook te New-York in Amerika, afzonderlijke inrigtingen van onderwijs, waarin men bepaaldelijk Grieksche kinderen en jongelingen opvoedde, met het doel om door hen, bij hunnen terugkeer, weldadig op hun vaderland te werken. Onderscheidene bijbel- traktaat- en opvoedings-genootschappen zijn daartoe nog voortdurend werkzaam en er worden jaarlijks in het binnenste des lands over de 1600 exemplaren der heilige Schrift verspreid. Ook door de regering worden overal scholen opgerigt en de christelijke schoolboeken vinden gewenschten aftrek. Daarbij ziet men vele lieden, soldaten en burgers, armen en rijken, die bij den agent Leeves te Athenen boeken komen vragen en er dan verheugd mede huiswaarts keeren.

De Opvoedings-genootschappen hebben vooral gunstig gewerkt op de zeven Jonische Eilanden, aan de westkust van Griekenland (Korfu, Paros, Santa Maura, Ithaka, Céphalonia, Zante en Cerigo ten zuiden van Morea). Deze eilanden, die ongeveer 200,000 inwoners tellen, vormen sedert

1800 een' onafhankelijken staat, die evenwel in 1815 onder bescherming van Engeland gesteld werd. Bovengemelde genootschappen rigtten er scholen op, wier aantal thans reeds 130 beloopt, en door de bemoeijingen en geldelijke bijdragen van den graaf van Guldfort bestaat er ook op Korfu sedert 1823 eene hoogeschool, waarin niet alleen leeraars voor de godsdienst, maar ook jonge lieden voor den handel, het regt en de staatshuishoudkunde worden opgeleid. Iets geheel nieuws waren de scholen voor meisjes, die door de verwaarloozing van het vrouwelijk geslacht tot hiertoe geheel niet bestonden. Behalve dat vele vrouwen-genootschappen in New-York, Schotland en Engeland tot derzelver oprigting en ondersteuning medewerkten, was het vooral Prof. Bambas, die thans in Athenen aangesteld, zich te dezen aanzien verdienstelijk maakte. Hij was vele jaren Rector der hoogeschool en tevens met het toezigt over alle andere scholen en seminariën belast. Thans wordt zijne plaats bekleed door Izaak Lowndes, die sedert 1819 als zendeling van het Londensch genootschap werkzaam is. Andere zendeling-genootschappen, zoo als die der Engelsch kerkelijken en der Methodisten, hebben zich aan de eilanden onttrokken, zoodat thans nog maar alleenlijk het Amerikaansch genootschap der Baptisten sedert 1841 eenen zendeling op Korfu onderhoudt. Zendeling Buel moest evenwel in 1842 de stad verlaten, toen door de uitdeeling van geschriften bij gelegenheid van een feest, een opstand plaats had, waarin zijn leven in gevaar kwam.

In het eigenlijke Griekenland kan men nog gedurende langen tijd niet dan slechts voorbereidend te werk gaan.

De zendelingen reizen dan ook het land en de eilanden door, en zoeken zooveel mogelijk gelegenheid om bijbels te verspreiden en door omgang en gesprekken het volk te onderwijzen, ten einde alzoo aanleiding en opwekking te geven tot het oprigten van scholen. De Amerikanen waren hierin de eersten, die in Syra eene school stichtten, en hoewel dan ook de in 1828 aangeknoopte onderhandelingen met den toenmaligen president Kapo d'Istria zonder gevolg bleven, daar hij het bedenkelijk vond, om op kosten van vreemde natiën scholen op te rigten; zoo werden ze toch gesticht op Tino en Tenedos door den zendeling King, doktor in de godgeleerdheid, die door het algemeen Amerikaansch genootschap derwaarts gezonden was. Dezelfde rigtte mede in 1831 te Athenen een Gymnasium op, hetwelk tot 1837, toen er van landswege eene hoogeschool werd gevestigd, in stand bleef. Een verzoek, dat ook de gevangenen het N. Testament mogten bezitten, werd in 1841 geweigerd. King houdt tevens Grieksche godsdienstoefeningen en bestuurt eene afzonderlijke drukkerij, wier bloei nog geene belemmeringen ondervonden heeft. Daarentegen moest eene in 1837 te Areopolis gestichte school in 1843 worden opgegeven, dewijl de regering alle godsdienstig onderwijs in dezelve verbood. Het Amerikaansch Bisschoppelijk zendelinggenootschap wijdde zich bijzonder toe aan de meisjes-scholen, waarvan er sedert 1830 in Athenen ééne bestond. Ook was er eene voor jongens, die evenwel in 1842 uithoofde van den tegenzin des volks werd gesloten. Eene andere, die in 1835 in Syra begon, werd in 1841

door de regering overgenomen. Ook schijnt de school, die men in 1837 in de stad Canea op het eiland Kreta geopend heeft, in 1842 te zijn opgeheven. — In 1841 waren Amerikaansche Baptisten een' geruimen tijd werkzaam op Patmos, een der Sporaden, hetwelk onder Turksch bestuur staat. Ook hebben zij sedert dien tijd, behalve Korfu, nog de volgende posten gevestigd, als: Janina, de hoofdplaats van Albanie, eene aan Turkije behoorende provincie, die ten noorden van Morea aan de Adriatische zee ligt en 7 á 8 maal honderd duizend inwoners heeft, waaronder 300,000 Grieken zijn; voorts Patras in het noord-oosten van Morea, waar de hier bekeerde Griek Apostolos is aangesteld, die echter helaas nog voortdurend grooten afkeer van protestantsche geschriften ondervindt; eindelijk Piraeus bij Athenen, waar de uit Korfu gevlugte zendeling Buel in 1844 eene zending opende. —

Niet weinig beduidend zijn eindelijk de pogingen van het Engelsch Kerkelijk genootschap, onder welks leiding tot hiertoe de nieuw Griekische schriften op Malta gedrukt werden. Deszelfs zendelingen, die in den beginne geen bepaald middenpunt voor hunne werkzaamheid hadden, zochten, even zoo als zendeling Hartley van 1828 tot 1830 deed, door hunne reizen zoo veel mogelijk nut te stichten, totdat zij ten laatsten Syra tot hun hoofdpost maakten, terwijl de aldaar sedert 1827 zich bevindende Amerikaansche school aan hen werd overgegeven, over welke Dr. Kork uit Bremen, die in Bazel zijne opleiding had ontvangen, het bestuur op zich nam, totdat in 1831 de zendeling Hildner, die eveneens in Bazel was opge-

voed, haar overnam. Meermalen kwam het leven der zendelingen door volksoploopen, die voornamelijk door dweepzieke priesters waren veroorzaakt, in gevaar, en deed men zelfs pogingen om het schoolgebouw in brand te steken. Intusschen vonden zij doorgaans bij de overheid de noodige bescherming en bewees men hun, na de doorgestane beproevingen, den hun verschuldigden dank. Zij telden in 1844 op hunne seminarien, middelbare en kleine kinderscholen ruim 500 leerlingen. Ook bevindt zich nog eene grieksche school op Kreta, die onder het opzigt van Hildner staat.

Wie kan het, na dit korte overzigt, voor mogelijk houden, dat al deze bemoeijingen voor de toekomst van Griekenland, geheel vruchteloos zouden zijn?!

III. BARBARYE.

§ 38. Met dezen naam bedoelen wij de zoo beruchte Roofstaten aan de Noord-kust van Afrika, bestaande uit Tripoli, Tunis, Algiers, Fez en Marokko. Eerst sedert de Franschen in 1830 Algiers veroverden, is aan de zeerooverijen, waarmede die staten zich tot hiertoe bezig hielden, eenigermate paal en perk gesteld. Dat overheerlijk land, vroeger de koornschuur van Rome, kan thans bij den Christelijken beschouwer niet dan weemoedige aandoeningen opwekken. Hier toch vond men in de eerste eeuwen de bloeijendste Christengemeenten. Of wie kent niet de namen van eenen Cypriaan en Augustinus, die weleer op de gansche Christenheid zulk eenen beduidenden invloed uitoefenden? — Maar nu is al het Christelijke door de Arabische veroveraars, die reeds in 647 geheel Noord-Afrika aan zich onderwierpen, verwoest en

overal zoo goed als verdwenen. De inwoners, een zonderling mengsel van allerlei volken, liggen in dierlijke stompheid verzonken en vertoonen ons de ellende der zonde in al hare gedaanten. De verschillende staten zijn van elkander onafhankelijk, doch hunne dwingelanden, Dey's genaamd, stonden tot hiertoe nog altijd in zekere betrekking met de Turksche regering te Konstantinopel.

Op het gebied der zending was hier tot dusverre weinig verrigt, doch na de verovering van Algiers in 1830, hoopte men er eene deur voor geopend te zien, zoodat al aanstonds verscheidene genootschappen in Frankrijk, Geneve en Bazel een begin maakten door allereerst te werken op de Europeesche kolonisten. Maar helaas, de Fransche staatkunde en de groote buitensporigheden van vele Europeanen, die er vaste goederen hadden, verijdelden hunne plannen. Zendeling Neuhaus, die geheel op zich zelf staande, er in 1840 heen ging met het voornemen, om Christelijke scholen op te rigten en onder de Joden te arbeiden, werd door gebrek aan het noodige, tot den terugkeer gedwongen. Thans is nog Vassali, een bekeerde Maltezer, die door de Methodisten op Malta ondersteund wordt, sedert 1843 in Algiers werkzaam, waar hij, naar het schijnt, ook niet geheel zonder vrucht aan de opbouwing van het Godsrijk arbeidt. Tot een voorwendsel van hunnen afkeer van het Christendom dient den Mahomedanen steeds de zedeloosheid der Europeanen; maar nadeelig werkt tegenwoordig ook de invloed van den roomschen bisschop, die hier in 1838 aankwam en thans een seminarium heeft opgerigt, waarin onderwijzers voor de Mahomedanen worden opgeleid. Overigens heb-

ben eenige zendelingen de onderscheidene staten doorreisd en zoo veel mogelijk getracht bijbels te verspreiden. De Engelsche zendeling Ewald, een jood van geboorte, vestigde zich in 1832 in Tunis. De joden namelijk, die omstreeks het jaar 1490, ten getale van 800,000, bij het uitbreken eener zware vervolging, uit Spanje vlugtten, begaven zich deels naar Konstantinopel, deels naar hier. Hier vooral zijn zij zeer talrijk, en hoewel dan ook door ieder veracht, gehaat en smadelijk behandeld, oefenen zij toch door hunne rijkdommen en het monopolie van den handel, eenen grooten invloed uit. In Marokko schat men hun getal op 300,000, in den staat Tunis op 150 tot 200,000, en in de stad zelf op 40,000. Zij sluiten zich naauw aan elkander, doch zijn slaven van het treurigste bijgeloof. Ewalds rustelooze pogingen werden met afwisselenden zegen bekroond. Velen, ja ook wel gansche huisgezinnen kwamen door hem tot de kennis der waarheid, en de bijbels, die hij verspreidde, werden gretig ontvangen. Talloos waren intusschen de moeijelijkheden en doodsgevaren, die hij op zijne verre togten had door te staan, en waarbij hij meermalen door roovers overvallen werd. Doch voor dat alles vond hij in menige aangename ervaring van zegen op zijn arbeid, eene ruime belooning. Inmiddels waren de bekeerden in Tunis zelve aan groote vervolgingen van de zijde hunner voormalige kerkelijke overheid blootgesteld, die terwijl zij eene schier onbepaalde magt uitoefent, vooral over de afvalligen het strengste vonnis pleegt te vellen. Vandaar dan ook die grievende smart, welke Ewald ondervond, zoo dikwerf hij eenen heilbegeerige moest laten terug treden, om-

dat hij niet bij magte was hem te beschermen. Doch nog meer valt het te betreuren, dat hij zelf in 1842 verpligt was, ter oorzake van toenemende gezigtsverzwakking, Barbarije voor goed te verlaten.

IV. HET TURKSCHE RIJK.

§ 39. Na den dood van Mahomed in 632, werd een groot deel van het Oosten, namelijk Egypte, Syrie, Palestina, Mesopotamie, Perzie en later ook Klein-Azie door de dweepzieke Arabieren overheerd. Het rijk, dat alzoo ontstond, werd bestuurd door zoogenaamde Kalifen. Door groote volksbewegingen, die van het binnenste van Azie uitgingen, kreeg evenwel het Oosten schier met elke eeuw eene andere gedaante, tot dat ten laatsten uit de puinhoopen van verschillende rijken, zoo als die der Seldschuken en Mongolen, dat der Turken te voorschijn trad, een volk, dat aan gene zijde der Kaspische zee te huis behoorde, en eerst in de achtste eeuw, toen het de leer van Mahomed omhelsd had, verder doordrong. Het werd naar deszelfs stichter Osman, het Ottomanische rijk genoemd en verhief zich door den val van het oude Grieksche keizerrijk, te Konstantinopel van 1300 tot 1566 tot de grootste magt, terwijl tevens het halve schiereiland door hetzelve veroverd werd. De beheerscher, doorgaans groote heer of Sultan genoemd, heeft zijn hof, Porte geheeten, te Konstantinopel. Hij matigde zich ook wel de geestelijke oppermagt aan over al de geloovigen Mahomeds, doch deze werd slechts in zeer beperkte mate uitgeoefend en erkend. — Ofschoon nu dat kolossale rijk, uit zoo verschillende bestanddeelen

zamengesteld; reeds van den beginne af de kiem zijner ontbinding in zich droeg, zoo werd het toch eerst in de laatste tijden met vernietiging bedreigd. Zóó was de slag van Navarino in 1827 voor Griekenland de beslissende leus om het Turksche juk af te schudden. Ook ontnam Rusland aan hetzelve, door de bezetting van Eriwan en het Persische Tebris, uitgestrekte landstreken aan deze zijde van den Kaukasus. Daarenboven voerde te gelijkertijd de Pacha van Egypte, door zijnen krijgshaftigen zoon Ibrahim, een gelukkigen krijg tegen den Sultan, en toonde in den slag bij Nisib in 1839 de volslagene magteloosheid der Porte; zoo dat zij zich dan ook, vooral onder den tegenwoordigen jongen Sultan naauwelijks meer kan staande houden, zonder zich in de armen te werpen der Europeesche mogendheden. Met behulp der Engelschen zijn nu de Egyptische zaken geregeld, en heeft de Sultan voorshands geen gevaar te duchten.

Tot dusver hadden alle onderdanen des rijks geene gelijke regten, maar waren de Turken of Mahomedanen de heeren, terwijl de Christenen en vooral de Joden ver beneden hen stonden. In deze ongelijkheid is tot dusverre de oorzaak gelegen van de ellende des lands. Overal heerscht gebrek aan arbeid, en daar de landbouw uitsluitend aan de onderdrukte inwoners wordt overgelaten, die zich voor roof- en plundering niet kunnen vrijwaren, zoo wordt hij grootendeels verwaarloosd en blijven er gansche landen onbebouwd liggen. Zelfs zijn vele streken door de inwoners verlaten. Wel is waar wil de Hattischerif (kabinetsschrijven) van Gulhane (1842) thans allen inwoners gelijke regten verleenen, doch

aan de uitvoering van dit plan staan onoverkomelijke hinderpalen in den weg. Overigens treft men er allerlei soort van menschen aan, even zoo vele dierlijke zwelgers als die het grootste gebrek lijden, even zoo vele vrije en roofzieke bergbewoners, die de openbare veiligheid bedreigen, als onbeschaamde overheden, die zich de snoodste afpersingen veroorloven. Daarbij zijn er alle mogelijke soorten en bastaardsoorten van Christendom en Mahomedanismus, die echter nergens vreedzaam met elkander omgaan. — Wanneer men dit in aanmerking neemt, zal men ligt gevoelen, in welke moeijelijke omstandigheden de zendelingen verkeeren. Tegen de invoering van het gezuiverde Christendom worden allerlei listen en kwade praktijken gesmeed, waarbij ook de roomsche kerk zich zeer werkzaam betoont. Aan hare kuiperijen schrijft men immers hoofdzakelijk het edikt des Sultans toe, waarbij in 1824 de heilige schrift verboden werd en alle Europeesche boeken moesten weggenomen en uitgeleverd worden, zoodat er dien ten gevolge duizende bijbels verbrand en de bezitters er van naar de gevangenissen gesleept werden. Terwijl nu de overgang van de eene Christelijke kerkgemeenschap tot de andere, als tot de Grieksche, Roomsche of Maronitische iets zeer gewoons is en dit zonder gevaar plaats heeft, zoo is het evenwel opmerkelijk, dat de overgang tot het protestantisme nog steeds de ergste tegenkanting blijft ondervinden.

Voor eenigen tijd meende men in de veelvuldige nieuwigheden, die door de Porte in de kleeding en zeden der Mahomedanen beproefd werden, het aanbreken eener meer gunstige toekomst te zien, vooral ook, daar in 1840 de Christenen, tegen de

uitdrukkelijke bepaling van den Koran aan, van het hoofdgeld ontslagen werden; doch ook deze hoop schijnt zich niet te verwezenlijken, daar men allengs weder tot het oude tracht terug te keeren. Nog in het jaar 1844 werden er weder hier en daar jegens hen, die tot het Christendom overgingen, vele gruwelen gepleegd, en hoewel na het gebeurde met zekeren Ferman in 1845, geen afvallige meer ter dood gebragt mag worden, zoo is toch de dweepzieke wraaklust geenzins verminderd. Ondertusschen gaan de zendelingen voort, inzonderheid met het verspreiden der Heilige Schrift, die in de laatste jaren in alle oostersche talen is overgezet. Mogt het voorgevoel der Turken ten opzigte eener spoedig ophanden zijnde nieuwe orde van zaken, dat zij onverholen uitspreken, vervuld worden, dan zouden al de tot hiertoe gedane opofferingen eene heerlijke voldoening opleveren.

Wij gaan thans over tot de behandeling der afzonderlijke landen.

1. *Europeesch-Turkije.*

§ 40. Hieronder behoort behalve Griekenland, het geheele schiereiland van den Balkan, benevens Moldavie en Wallachye, aan gene zijde van den Donau. De bewoners, te voren Christenen, hebben thans grootendeels het Turksch geloof omhelsd en de Christenen, die tot de Gricksche kerk behooren, leven er in diepe onkunde nopens het Euangelie. De hoofdstad Konstantinopel bevat 60,000 inwoners, terwijl de voorsteden voornamelijk door Grieken, Armeniers en Jo-

den bewoond worden. Men telt er 500 Moskeeën en 20 Christenkerken, terwijl een Grieksche en Armenische patriarch en ook nog andere bisschoppen er hunnen zetel hebben. In zedenbederf, onkunde en bijgeloof staan alle inwoners tamelijk gelijk. Tusschen 1819 en 1821 begaf zich de zendeling Connor, die in dienst was van het Engelsch Kerkelijk genootschap, het eerst naar Konstantinopel. Hem volgden eenige Londensche zendelingen voor Israël, die inzonderheid bij de Joden, welke van Spaansche vlugtelingen afstammen (zie § 38) en wier getal in de stad op 60 à 80,000 geschat wordt, niet weinig opziens baarden, en in de verspreiding der heilige schrift veel tegenkanting vonden. Het was vooral zendeling Wolff, die een krachtigen ijver betoonde. Deze merkwaardige man, een bekeerde Jood, had bijna de gansche wereld doorreisd, Jerusalem bezocht, en overal, waar hij kwam, door zijne buitengewone bespraaktheid onder de Joden een vuur ontstoken, tot dat hij in Engeland als prediker werd aangesteld. Toen hij zich nu te Konstantinopel tot de Rabbijnen begaf, overlaadden deze hem met vervloekingen en verweten hem, dat hij zijne dwaalbegrippen in Jerusalem verbreid en er, gelijk hun berigt was, ongeveer 300 Joden mede had besmet. »Ik verheug mij zulks te hooren, riep Wolff uit, en ik hoop tevens ook uit ulieden hun getal nog te vermeerderen!" Onverschrokken zette hij zijne prediking voort en had daarbij het geluk eenige Joden te doopen, tot dat hem door den Engelschen gezant berigt werd, dat het hoog tijd voor hem was de stad te verlaten, dewijl er eene zware aanklagt bij de Porte tegen hem was ingediend. Intusschen waren

ren de beide agenten van het Engelsche Bijbelgenootschap, Leeves en Barker, reeds ijverig werkzaam. Zij hadden in vier jaren tijds 21,000 exemplaren der heilige schrift uitgedeeld. Ook werden in 1826 door hen en den zendeling Hartley drie Joden gedoopt, die, zoodra dit bij hunne geloofsgenooten bekend werd, aan de regterlijke magt werden overgeleverd, en op aanhitsing der Joden twee jaren lang in akelige gevangenissen moesten smachten en allerlei pijnigingen ondergaan. Twee hunner stonden dit standvastig door, doch de derde bezweek voor de verzoeking. In weerwil van deze vervolging der Joden zijn er echter sedert 1825 voortdurend zendelingen van het Londensch Joden-genootschap onder hen werkzaam. Ook vormde zich in 1815 eene vereeniging, die zich uitsluitend hunne godsdienstige belangen aantrok en aan welker hoofd de Amerikaansche zendeling Schauffler geplaatst werd. Op diens verzoek werd er eene apotheek voor de Joden opgerigt, en Dr. Leitner, een bekeerde Jood, werd in eene der voorsteden, die hij bezocht, door de Spaansche joden zóó overloopen, dat er geene plaats ruim genoeg was om hen op te nemen, zoodat men hen zelfs naar de synagogen moest brengen. Het geschrei en gekerm der lijdenden, het smeeken om geneeskundige hulp, mitsgaders het gedrang bragten hem schier van zijn stuk. Hij had in den tijd van zes weken 5 à 600 kranken in behandeling.

Ook in Moldavie breidt het genootschap zich uit, in welks hoofdstad Jassy zich in 1845 een 20-tal Israëliten kwamen aanmelden om gedoopt te worden. De in 1841 gestichte post Bucharest

in Wallachye werd spoedig opgegeven, omdat het genootschap zich gedrongen zag den aldaar geplaatsten zendeling te ontslaan.

Middelerwijl waren de in 1831 uit Amerika aangekomen zendelingen, Goodell, Dwight, Schauffler en anderen, niet alleen onder de Joden, maar ook onder de Christenen werkzaam. Hoe ernstig Schauffler zich het belang der eersten aantrekt, hebben wij boven reeds gezien. Nu en dan gelukt het hem ook enkelen te doopen, gelijk hij dit in 1844 Dr. Leitner deed in de Amerikaansche kapel, in tegenwoordigheid eener talrijke schare van Duitschers, Joden en Armeniërs. Hij zorgde ook, dat de Joden, die meestal in de spaansch-hebreeuwsche taal schrijven, eene vertaling kregen van het oude Testament, die in 1843 ten einde gebragt en door den opperrabbijn goedgekeurd werd. De Amerikaansche zendelingen arbeiden evenwel hoofdzakelijk onder de Armeniers, wier getal in de omstreken op 200,000 geschat wordt. Zij stichten scholen en seminarien onder hen, houden godsdienstoefening in eene eigene kapel, verspreiden de heilige schrift, en trachten door dagelijksch verkeer zoo veel mogelijk ingang te krijgen. Daarbij willen zij hen, die Christenen zijn, niet zoozeer van hun kerkelijk genootschap aftrekken als wel hen innerlijk in hunne eigene kerk hervormen. Hieruit ontstonden echter botsingen. Zoo werd in 1837 aan de deur der Grieksche kerk in de voorstad Pera door eenen monnik een geschrift aangeplakt, met eene oproeping aan het volk, om op te staan en de bedervers der jeugd en der godsdienst uit te roeijen. Tegelijker tijd werd het nieuwe Armenische seminarium op order van den

patriarch opgeheven. Over dit laatste was de Armenische bevolking evenwel zeer ontevreden, en een rijke bankier stelde onmiddellijk eene groote som ter beschikking tot de stichting eener school voor jongens en meisjes, die een getal van 600 kon bevatten — en wel in het district Hasz Koy. Het seminarium in Pera werd mede hersteld. Wel is waar rigtten de vijanden thans te Scutari een eigen collegie op, met het doel om de Protestanten tegen te werken, en werd de gemelde Armenische bankier, dien men verdacht hield het Protestantisme te zijn toegedaan, in het krankzinnigenhuis opgesloten (1840). Doch een en ander was van geen langen duur, want dewijl er voor de talrijke Armenische bevolking geene andere scholen waren, zoo werden de Amerikaansche nog altijd bezocht. De zending-school met het zendelingshuis werd in 1842 door zendeling Hamlin eerst verlegd naar Arnaout Kein, een dorp aan den Bosphorus, twee uren van de hoofdstad, in een aldaar zich bevindend kasteel, en van dáár naar Bebek, een ander dorp, dat nog een half uur verder ligt, waar zij thans nog gevestigd is. In Bebek verkeerde de school in den beginne ook in gevaar van gesloten te zullen worden, daar het hoofdbestuur der plaats voornemens was de zendelingen als atheïsten, zoo als een Voltaire was, bij den patriarch aan te klagen, daar zij immers ook op woensdag en vrijdag vleesch, eijeren, boter, melk enz. gebruikten, geen kruis maakten en Maria noch de heiligen aanbaden. Daar het dus te vreezen stond, dat de gezamenlijke ouders door den patriarch zouden gelast worden hunne kinderen niet meer ter school te zenden, zoo

ontsloeg Hamlin de kinderen voor eenigen tijd, tot dat de bestaande spanning eenigzins zou verminderd zijn. Doch na verloop van drie weken keerden de kinderen bijna allen terug. In het seminarium bevonden zich in 1844 twintig jongelingen, waaronder ook een zoon van den dorpspriester, die vroeger een groot tegenstander was geweest. De voornaamste belemmering evenwel voor den bloei van het seminarium, is gelegen in het gebrek aan de noodige middelen, waardoor Hamlin meermalen gedrongen werd onderscheidene veel beloovende jongelingen af te wijzen, en van welke hij naderhand tot zijn diep leedwezen moest hooren, dat zij zich voor een deel tot de Jezuiten gewend hadden, wien het nooit aan middelen en ijver ontbreekt om de Protestanten, waar zij kunnen, te benadeelen. —

De prediking van het Euangelie droeg reeds vele schoone vruchten, en de zendeling Dwight gaf ons in 1842 eene verrassende schildering van den geestelijken wasdom van vele nieuw bekeerde Armeniers, alsmede van den ijver, die hen bezielt, om ook aan anderen het ontvangene licht medetedeelen. » Ja, er zijn menschen, schrijft hij, van grooten invloed, die wij zelfs nooit gezien hebben, maar die toch dagelijks den Zaligmaker prediken en dus de waarheid, om zoo te spreken slechts uit de tweede hand ontvangen hebben. " In 1843 gelukte het hem ook, een klein aantal Armenische vrouwen tot bijwoning der prediking afzonderlijk te vereenigen, daar zij volgens de oostersche zeden geene godsdienst te gelijk met de mannen mogen houden, en ook uit vrees van opzien te zullen baren, niet ligt in grooten getale durven vergaderen. – Van niet weinig belang

is de in 1842 van Goodell uitgekomene vertaling van het Oude Testament (het Nieuwe verscheen reeds vroeger) in de Turksch-Armenische taal met Armenisch schrift. Naarmate onder de Armeniers de magt en de invloed hunner zoogenaamde bankiers, die schier alles te zeggen hebben, vermindert en de regering meer in handen des volks komt, zullen de zaken beter gaan. Reeds is men na langen strijd tot eene overeenkomst geraakt, die door de bankiers goedgekeurd en door de Porte in 1841 bekrachtigd werd, tengevolge waarvan er voortaan een raad zou bestaan van 27 personen, uit alle klassen des volks gekozen en belast met de regeling van alle burgerlijke zaken, terwijl de patriarch zich niet dan met het kerkelijke zou mogen inlaten. Zoo gunstig deze staat van zaken op den bloei der zendelings-scholen werkte, zooveel te meer is het te bejammeren, dat de nieuwe Armenische patriarch, die een zeer begaafd man is; der zending geen goed hart toedraagt. Trouwens hij beval vooreerst in 1845 aan de invloedrijke begunstigers der bekeerde jonge Armeniers hun alle bescherming te onttrekken, wat hetzelfde is als hun de middelen van bestaan te ontnemen. Voorts ook gaf hij aan de priesters bevel, om te zorgen, dat elk gemeente-lid stipt ter biecht en misse kwam, en dat hem de namen der achterblijvenden telken male moesten worden opgegeven. In een en ander ziet men de voorteekenen eener nieuwe vervolging.

Onder de Grieken, die in de stad wonen, arbeiden sedert 1839 ook Amerikaansch-Bisschoppelijke zendelingen. Overigens is er in Europeesch Turkije, behalve de bijbels en traktaatjes, die men bij gelegenheid verspreidde, wel nog niet veel gedaan;

maar toch hebben vele zendelingen, die hetzelve doorreisden, tot hunne blijdschap hier en daar, voor-al in Servie en Bosnie, opgemerkt, dat het lezen der H. Schrift niet geheel zonder werking blijft. Alleen in Wallachye werden in 1838 door Barker 5000 exemplaren van het N. Testament ingevoerd.

2. *Klein-Azie.*

§ 41. In de bloeijende steden van dit groote schiereiland, hetwelk weleer in vele rijken en meer dan 30 volksstammen verdeeld was, begon Paulus het eerst zijnen apostolischen arbeid. Later braken vernielende stormen over hetzelve los, tot dat het ten laatsten, ook met dat gedeelte, hetwelk voornamelijk door Grieken bewoond werd, in 1075 den Arabieren in handen viel. Thans ziet men slechts de puinhoopen van vroegere pracht en heerlijkheid. Het zoo vruchtbare land ligt woest en onbebouwd; wilde horden wonen in ellendige dorpen of leiden een zwervend leven. Men kan dagen lang in het binnenland reizen zonder een enkelen mensch te ontmoeten. Het aantal Christenen, die er nog zijn, is uiterst gering en de volkeren, die men op de gebergten aantreft, belijden schier geene godsdienst meer. De meeste plaatsen, waarvan in het Nieuwe Testament wordt melding gemaakt, als: Ephesen, Sardus, Laodicea, zou men er thans te vergeefs zoeken. In Pergamus zijn van de 15000 inwoners slechts 2000 Christenen, en onder de 10 Moskeeën staat er naauwelijks ééne Grieksche kerk; in Thyatire (thans Ak-Hissar), eene plaats met enge, morsige straten, bevinden zich onder de 30,000 inwoners 3000

christenen. Alleen te Philadelphia bestaat het grootste deel der bevolking uit Grieken en vindt men 25 christelijke bedehuizen. Smyrna geniet desgelijks heden nog zekere mate van uitwendigen bloei, en dáár is dan ook het middenpunt van den tegenwoordigen zendingsarbeid voor Klein-Azie.

Dit Smyrna, hoe dikwijls ook verwoest, heeft zich altijd weder uit het stof weten op te heffen. Zoo werd hetzelve in 1688 door eene vreeselijke aardbeving geteisterd; in 1841 werden 13000 huizen en winkels door brand vernield, terwijl de brand van 1845 almede verschrikkelijke verwoestingen aanrigtte. Nogtans bleef het van wege de gunstige ligging voor den handel, zelfs ook in weêrwil der dikwijls terugkeerende pest, die welligt vroeger in het Oosten niet in dien graad heerschte, de stapelplaats van den zee- en karavanenhandel. Onder de 120,000 inwoners bevinden zich 30,000 Grieken, 10,000 Joden en 50,000 Armeniers, de overigen zijn Turken. Het verblijf der zendelingen Parsons en Fisk, die door het Amerikaansch Algemeene zendelinggenootschap in 1820 derwaarts gezonden waren, was slechts van korten duur, hoewel hun betoonde ijver niet geheel vruchteloos was. In 1826 kwamen er anderen van hetzelfde genootschap, doch deze moesten om den oorlog, die toen gevoerd werd, weder vertrekken. Zij kwamen evenwel in 1828 terug en rigtten er voor rekening van de vrouwen-vereeniging te Newhaven in Noord-Amerika, meisjesscholen op. Te gelijkertijd kwamen er ook Engelsche Joden-zendelingen, zoo als Lewis, en Engelsche Kerkelijken, waaronder Jetter en Fiellstedt, die beide in Bazel opgeleid, hunne eerste zendingspogingen in Indiën beproefd hadden.

In Smyrna en deszelfs omstreken ontstonden nu weldra (1835) 21 verschillende scholen en er openbaarde zich vooral onder de Joden eene groote opgewektheid. Doch hoe levendiger de zending werd, des te heviger werd de tegenstand, en meermalen werd het volk daartegen opgeruid. Vooral is de aartsbisschop van Ephesen, die te Magnesia woont, een verklaarde vijand der zending, hetgeen in 1838 bij een bezoek, dat hem door de zendelingen gebragt werd, ten duidelijkste bleek. Had hij vroeger reeds Nieuwe Testamenten en andere geschriften verbrand, thans sprak hij de vreeselijkste banvloeken uit, ruide het volk op, vaardigde naar alle oorden des lands bevelschriften uit en verbrandde in dolle woede alle geschriften, die hem in handen kwamen. De zendelingen werden daarbij als antichristen, atheïsten, ja als toovenaars uitgekreten, die hoeveel geld zij ook uitgaven, toch altijd even rijk konden blijven. — Hoewel nu op deze wijze bijna alle scholen moesten verloopen, zoo bleef toch het volk den zendelingen niet ongenegen en konden deze in stilte, en niet zonder vrucht, hunnen arbeid voortzetten. Intusschen zijn de Engelsch Kerkelijken, op Wolters na, die te Budschah bij Smyrna nog scholen bestuurt, sedert 1840 allen vertrokken. De Amerikanen hebben in Smyrna 6 zendelingen en 8 medehelpers, benevens eene drukkerij, die veel aftrek heeft van Turksche boeken en vooral van Turksch-Armenische bijbels. De Londensche Joden-zendelingen, Solbe en Russo vinden bij de joden veel ingang, waartoe vooral heeft bijgedragen, dat toen in Februarij 1845 op aanhitsing der vergramde rabbijnen 6 of 7 Israëlieten, die de godsdienstoefening van Solbe bijwoonden, door

den Pacha in de gevangenis geworpen en met foltering bedreigd werden, reeds op denzelfden dag hun losgeld betaald werd, en zij allen in het zendingshuis werden opgenomen. Drie hunner waren op den goeden weg reeds ver gevorderd. Jammer, dat dit zendingshuis met Russo's woning en eene groote menigte boeken, door den brand van 1845 eene prooi der vlammen is geworden. — In het binnenland van Klein-Azie was tot nog toe geen zendeling geregeld werkzaam. Des te meer wordt er aan de kusten gearbeid. Daar zijn thans nog sedert 1834 Amerikaansche posten gevestigd in Brussa aan den westelijken voet van den Olympus, ongeveer 6 uren van de zee van Marmora; alsmede in Trebizonde, eene stad met 15000 inwoners aan de zuidelijke kust der zwarte zee; terwijl de post, die in 1835 op het eiland Cyprus gevestigd werd, in 1842 moest worden opgegeven. Op Candia (Creta) bragt de Amerikaansch Bisschoppelijke zendeling Benton sedert 1837 veel boeken in omloop; echter verliet hij het eiland weder in 1843.

Hoe deze zendingen nu ook in stilte kunnen werken, hebben wij in 1838 te Nicomedie gezien, eene stad gelegen aan de oostelijke kust der zee van Marmora, waar men onder de 25000 inwoners 1500 Armeniers aantreft, van welke er 20 door het lezen van een enkel traktaatje, »het Melkmeisje" getiteld, zoodanig getroffen werden, dat zij zich tot een gezet onderzoek der Heilige Schrift verbonden, zonder nog van eenigen zendeling iets gehoord te hebben. Zendeling Dwight, die hen opzocht, gaf dan ook zijne groote verwondering over deze verstandige en degelijke menschen te kennen. Eene soortgelijke belangstelling had er bij sommigen plaats in Adaba-

sar, eene stad met 12000 inwoners, 6 uren van Nicomedie, waar zendeling Schneider, die op het berigt hiervan haar in 1840 bezocht, gedurende zijn verblijf onder de Armeniers, op de hartelijkste wijze werd bejegend. Ook was er in 1842 op een Armenisch dorp, 10 uren van Trebizonde, een verlicht onderwijzer, die ten behoeve zijner school bij den zendeling Johnston Nieuwe Testamenten kwam vragen; deze gaf ze en beloofde daarenboven hem verder te zullen onderrigten. In Trebizonde zelf werden in 1844 nog vele Armeniers, omdat zij protestantsch geworden waren, in den ban gedaan. Het binnenland van Klein-Azie is reeds door vele zendelingen bezocht, en hoewel Jetter en Fiellstedt hier in 1839 veel tegenstand van de zijde der Grieksche kerk ondervonden en te kampen hadden tegen den invloed der schriften van Voltaire, die hier zeer verbreid zijn, zoo is er toch bij velen in den laatsten tijd, door de verspreiding van Gods woord eenige verandering ten goede merkbaar. Zoo kwam er in 1844 uit Tarsus een Armenische wartabet (geleerde monnik), die door het lezen der zendelingsboeken zich gedrongen voelde, om de verre reize naar Smyrna te doen, ten einde met de zendelingen zelven nader kennis te maken.

Syrie en Palestina.

§ 42 *a*. Dit land, hetwelk door de Middellandsche zee, de aan Klein-Azie grenzende gebergten, den Euphraat, de groote woestijn en steenachtig Arabie wordt ingesloten, was een der eerste landen, welke de Arabieren veroverden. Het is nu in vier Pachaliken of Stadhouderschappen verdeeld, als: Haleb,

Tripoli, Acre en Damascus. Alle veroveraars van het Oosten, zoo als oudtijds reeds de Assyriers, Babyloniers, Perzen, Grieken, Romeinen en Parten, en later de Arabieren, Seldschuken, Mongolen, Turken, alsmede de Westersche volkeren gedurende de kruistogten, en eindelijk de Franschen onder Napoleon en de Egyptenaren hebben hier eene beduidende rol gespeeld, doch bovenal veel bijgedragen, zoowel tot verwoesting des lands als tot de verwildering van deszelfs bewoners. Wel is waar is het land den Egyptenaren, die het sedert 1832 bezaten, in 1840 weder ontnomen, doch de opstanden, die er onder het mishandelde en verbitterde volk gedurig plaats grijpen, ter oorzake van het hoogst gebrekkig bestuur en de willekeur der hebzuchtige stadhouders, gaat alle beschrijving te boven. Nergens kan men dan ook zonder geleide veilig reizen; want overal bestaat het gevaar van door rooverbenden overvallen te worden. En deze binnenlandsche onrust wordt nog vermeerderd door de oneenigheden der tallooze secten, die men hier aantreft. Zoo verdeelen de Joden zich in drie partijen; er zijn, die behalve de heilige schrift ook de overleveringen der Rabbijnen voor Goddelijk houden, de zoogenaamde Rabbinisten; ook, die zich alleen aan de heilige schrift houden, Karaïten; ook, die alleen de boeken van Mozes erkennen, Samaritanen.

Menigvuldig zijn ook de partijen der Christenen. Men heeft er Grieken, Armeniers, Nestorianen of Syrische Christenen, die hunne eigene kerken en bisschoppen hebben; verder Egyptische Kopten en Abissiniers; vervolgens allerlei soorten van Roomsch katholijken, zooals, die uit het westen

oorspronkelijk zijn en den naam van Latijnen of Franken dragen; en dezulken, die zich pas aan de Roomsche kerk hebben aangesloten met behoud hunner eigene kerkgebruiken. Dan heeft men er nog Grieksche, Armenische, en Syrische Roomsch katholijken en de eigenaardige secte der Maroniten, welke nog met Rome verbonden is. Eindelijk zijn er behalve de menigerlei secten van Mahomedanen, ook nog, die een zonderling mengsel vormen van Jodendom, Christendom en Mahomedanismus. Daartoe behooren de Drusen van den Libanon, de Ansariërs of Nazareërs, ook half-Christenen genoemd, de Ismaëliten en Yesidiërs, die men voor duivel-aanbidders houdt. Stelt men zich nu deze menschen voor als onder elkander vermengd en toch in hunne heiligste belangen zoo verbazend uiteenloopend, terwijl nog geen hunner met de waarheid bekend is; dan zal men zich een denkbeeld kunnen vormen van de verwarring, die het gansche land kenmerkt!

Zendeling Thomson schatte de bevolking van Syrië en Palestina in 1841 op 1,350,000, waarbij nog 100,000 rondzwervende Arabieren komen. Van deze zijn 565,000 Mahomedanen, 240,000 Grieken, 180,000 Maroniten, 100,000 Drusen, 30,000 Joden, 235,000 Katholijken; omtrent de overigen is men onzeker, tot welke belijdenis zij behooren. Onder de vele zendelingen, die het land slechts doorreisden, om het eerst te leeren kennen, ten einde er daarna te gelegener tijd den arbeid te kunnen beginnen, noemen wij behalve den leeraar Jowett, die het van 1815 af meermalen bezocht, ook nog zendeling Burkhardt uit Bazel, die in 1819 na een verblijf

van acht maanden te Aleppo overleed, en zendeling Fisk, die in 1825 te Beyreut zijne aardsche loopbaan eindigde Zij hebben ons zeer belangrijke berigten medegedeeld omtrent de gesteldheid dier oorden. Vaste zendelings-posten werden er evenwel eerst later gevestigd.

In Beyreut, het Phenicische Berytus, op weinige uren afstands van Sidon aan den voet van den Libanon, met 5000 inwoners, begonnen in 1823 Amerikaansche zendelingen hunnen arbeid. Naauwelijks hadden zij eenige bekeerlingen gemaakt, of de vijandschap tegen deze lieden openbaarde zich in verregaande mishandelingen. De stad zelf geraakte in opstand en verdeelde zich in twee partijen, die vóór of tegen de zendelingen waren. Daarbij liet de Maronitische Patriarch uit Antiochie een verbod uitgaan tegen de Heilige Schrift. Doch niettegenstaande dit alles gingen de zendelingen tot groote verbazing der menigte onverschrokken voort, zoodat zelfs de scholen in en om Beyreut door een getal van meer dan 600 leerlingen bezocht werden. Ten laatste echter nam de vijandschap dermate toe, dat de scholen moesten gesloten en de broeders in 1828 het raadzaam keurden, om voor eenigen tijd de stad te verlaten. In 1830 keerden zij terug, maar vonden de priesters nog even vijandig. Sommigen der bekeerden zaten in de gevangenis, waaronder de voortreffelijke Assaad Schidiak, die in 1832 in den kerker van het klooster Canobin overleed. Toch beproefden zij den arbeid te hervatten en hielden ook in de Turksche taal godsdienstoefening, ja rigtten een seminarium en nieuwe scholen op, die met elk jaar in bloei toenamen. De zendeling Eli Smith gaf

in 1842 de gunstige getuigenis, dat het land voor den zendelings-arbeid openligt, dat de drukpers er vrij is, de boeken er gezocht zijn en de scholen er ongehinderd bezocht worden, alsmede dat er eenige toenadering gevonden wordt tot het Protestantisme. De helft dergenen, die zich als kweekelingen op het seminarium aangaven, kon niet worden opgenomen. — In Beyreut is sedert 1842 ook een Londensch zendeling (Wisboldt) gevestigd voor de Joden, wier getal evenwel gering is; — doch doorreizenden vindt men er in menigte.

§ 42 *b*. Langzamerhand heeft ook onder de Drusen het zendingswerk ingang gevonden. Dit bergvolk, welks oorsprong en geschiedenis tot hiertoe onzeker zijn, had sedert eeuwen zijne onafhankelijkheid weten te bewaren en van zijne godsdienst steeds een geheim gemaakt; doch toen de Egyptenaren hen in 1836 aan zich onderwierpen, bespeurde men uit hunne heilige boeken, die men uit de schuilhoeken voor den dag haalde, dat zij Jezus en Mahomed beide tot hiertoe vervloekten. Van dien tijd af waren het vooral de Maroniten, hunne naburen, die zich met hunne godsdienstige aangelegenheden bemoeiden. Men schat het getal dezer beide volken op 280,000 zielen (1). De arbeid der Euan-

(1) Zendeling Badger gaf ons in 1841 het volgend overzigt van het Drusen-geslacht, 1) eigenlijke Drusen op den Libanon 30,000 2) in Hasbaya, Safet en Haman 20,000, 3) Nazarcërs om Ladakhia, die in twee secten verdeeld, Ali, den neef van Mahomed, de eenen in de zon, de anderen in de maan aanbidden, en dus volslagene heidenen zijn, 40,000; 4) Ismaëliten tusschen Haman en Labakhia, die weder een afstammeling van dien Ali tot god hebben en onder schandelijke gebruiken eene jonge vrouw aanbidden, 20,000; — zoodat de belijders van dit zonderling mengsel van godsdienst 110,000 zielen bedragen.

gelische zendelingen was bij hen niet zonder vrucht, hoewel de overgang tot het Protestantisme aan de bitterste vervolgingen blootstelt. Zoo werd een der bekeerden, met name Kasem, die zich met zijne familie in 1838 had laten doopen, reeds den volgenden dag in de gevangenis gezet en ten laatsten uit het land gebannen. Hetzelfde gebeurde met zijn' broeder en diens vrouw, die mede verlangd hadden gedoopt te worden; zij werden evenwel trouw door de zendelingen in hunne ballingschap bezocht.

Om dezen tijd viel de oorlog voor tusschen den Pacha van Egypte en het vereenigde Engelsch-Turksche leger, waarbij Beyreut veel te lijden had. Toen gene nu het land verloor en de Drusen, die door de Egyptenaren reeds zoo zeer geteisterd waren, hunne vroegere onafhankelijkheid tegen de Turken poogden te verdedigen, werden zij zeer in 't naauw gebragt, waarbij nog kwam dat zij met de Maroniten in vijandschap geraakten. Onbeschrijfelijk zijn de treurtooneelen, die sedert onophoudelijk plaatsgrepen en eerst een einde namen, toen Schekib Effendi in November 1845, den Libanon door zijne troepen liet ontwapenen, hetgeen niet zonder het plegen van allerlei gruwelen in de Christen-dorpen geschied is. Duizenden Drusen met hunne opperhoofden verlieten daarop den Libanon, die toen onder het bewind van een' Turkschen stedehouder gesteld werd.

Dat de zending onder zoodanige omstandigheden zeer veel leed, is te begrijpen, evenwel maakten de Amerikaansche zendelingen zich elk gunstig tijdstip ten nutte. Zij betrokken in 1841 den onder de Drusen gevestigden post Deir el Kamer; doch toen de Maroniten, mede door de onvoorzigtigheid

van eenen Engelschen zendeling vernamen, dat de Drusen door de Engelschen niet ondersteund werden, overvielen zij Deir el Kamer, en de zendelingen moesten met groot gevaar en achterlating van allen eigendom naar Beyreut vlugten. Een vreeselijk bloedbad, hetwelk hier onder de Drusen werd aangerigt, was er het gevolg van en de strijd eindigde niet, alvorens de magt van den Maronitischen patriarch, die den Drusen en der zending evenzeer vijandig was, geheel gefnuikt was; — waarop de Drusen dan ook weder gemeenschap met de zendelingen aanknoopten, die terstond begonnen met nieuwe scholen onder hen op te rigten. Zij trokken nu in 1843 in Abeyh, een dorp op den Libanon, vier uren van Beyreut, alsmede in B'hamdoun bijeen, en telden weldra in 8 dorpen 350 scholieren. De belangstelling in het onderwijs neemt onder de bergbewoners steeds toe. Zoo werd in 1842 door een' opperhoofd der Metawila's, eene aan de Drusen verwante secte, dringend om scholen verzocht. Dit geschiedde ook door een der grootste Maroniten-dorpen, hetwelk zoodra het maar ontslagen was van de vrees voor den patriarch en andere geestelijken, boden naar de zendelingen afzond. Van Kasrawan, het opperhoofd der Maroniten, werd in 1843 berigt, dat er vele jongelieden, die vurig met het Protestantisme zijn ingenomen, gedurig naar Beyreut gingen om over de godsdienst te spreken, en nooit terug keerden zonder boeken ter uitdeeling mede te nemen. Zij doen in 't geheim poging, om zich tot 500 à 1000 te vereenigen en alsdan openlijk zich voor Protestanten te verklaren. De Scheikh van het dorp benevens 12 andere personen zijn daarvoor reeds gewonnen. — Het

genootschap ter verbreiding van Christelijke kennis heeft in 1841, 500 pond Sterling voor de Drusen beschikbaar gesteld en zal zich verder hunne zaak aantrekken, zoodra maar de staatkundige toestand van zaken eenigermate zal verbeterd zijn.

§ 42. *c.* De Syrische zending begint zich hoe langer zoo meer uit te breiden. Belangrijk is dienaangaande wat er in Hasbaya, een dorp aan den voet van den Hermon, plaats had. Hier scheidde zich in 1844 een groot gedeelte der bewoners van de Grieksche kerk af en verklaarde zich voor protestanten. Ongeveer 40 personen begaven zich daarop tot de zendelingen naar Beyreut en verzochten dringend om leeraars. Hun getal groeide weldra tot 150 mannen aan, behalve de vrouwen en kinderen, zoodat zij ongeveer het derde gedeelte der bevolking dier plaats uitmaakten. Weldra ontstond er evenwel eene zware vervolging tegen hen. Geheel de Grieksche gemeente, die zich in hare woede tegen de protestanten aan geene bevelen van den Pacha stoorde, kwam tegen hen in openlijken opstand. Vóór dezelve echter uitbrak, waren zij reeds naar Abeyh gevlugt, waar zij de godsdienstoefeningen der zendelingen getrouw bijwoonden, en niet eerder terug keerden, alvorens zij de zekerheid hadden, dat de Emir, hun grootste vijand, afgezet en aan den nieuwen stadhouder uitdrukkelijk bevolen was om de protestanten weder in hun eigendom te herstellen en te beschermen. Doch naauwelijks waren zij teruggekeerd, of de vervolging, vooral van de zijde der Grieksche priesters, begon op nieuw, en wel dermate, dat al wie niet naar Abeyh de wijk namen, van hun leven niet zeker waren, en zij in 1845, uiterlijk althans, gedrongen

werden, om zich aan de Grieksche kerk te houden en den gehaten naam van protestanten te laten varen. Van een ander dorp in het midden der Maroniten, Kefr Jukdah geheeten, welks inwoners echter tot de Grieksch-katholijke kerk behooren, begaven zich in 1844 vele aanzienlijken tot de zendelingen te Beyreut, met verzoek om scholen en godsdienstig onderwijs. Hiertoe behoorde de talrijke en krijgshaftige stam Maluf, waarvan het opperhoofd op eigene kosten eene school stichtte en haar van de noodige boeken voorzag. Dit was evenwel van geen langen duur, daar de bisschop, in vereeniging met den Emir, weldra maatregelen beraamde om alles te doen in duigen vallen, en het opperhoofd, op zelfbehoud bedacht, naar de zendelingen moest vlugten. Dergelijke voorvallen hebben in het klein meermalen plaats. Zoo b. v. verliet in 1842 een Syrisch katholijk priester uit Damascus, die sedert jaren met de boeken der zending bekend was, zijne kerk en kwam met zijnen broeder naar Beyreut, ten einde nog grondiger in de waarheid onderwezen te worden.

Damascus is sedert eenigen tijd tot hoofdstandplaats der Syrische Joden-zending gekozen, en de zendelingen Allen en Graham, benevens Dr. Thompson, die in dienst was van het genootschap tot toebrenging van geneeskundige hulp in Syrië, begaven zich in 1844 derwaarts. In Aleppo bevindt zich sedert 1841 de Amerikaansche zendeling Beadle, die zich door den tegenstand der Roomsch-katholijken geenzins laat afschrikken.

§ 43. In Palestina ging de zending met vele moeijelijkheden gepaard, hetgeen vooral het geval was te Jerusalem, de stad, die sedert eeuwen zoo vele

stormen had door te staan. De Joden, Christenen en Turken, die haar thans nog als de heilige stad beschouwen, rekenen hunne bedevaarten naar dezelve als het meest verdienstelijke werk, terwijl allen nog te eeniger tijd de herstelling harer voormalige heerlijkheid verwachten. Van hare 30,000 inwoners zijn 12,000 Mahomedanen, 4000 Joden en de overigen Christenen van verschillende belijdenis. Men vindt er 11 Moskeeën en 20 Christen-kloosters. De beroemde kerk van het heilige graf mag slechts tegen betaling van zekere som gelds door de Turksche pelgrims bezocht worden, waarvan de onderscheidene Christenpartijen bij beurten het voordeel trekken. De Joden staan onder zeven opperhoofden, en het getal hunner pelgrims, die jaarlijks komen om te weenen, en in geval van overlijden dáár verlangen begraven te worden, beloopt 7 à 12000. In een bij de joden gebruikelijk formulier, behelzende een gesprek tusschen het koor en het volk, valt het laatste altijd weeklagend in: »Daar zitten wij eenzaam en weenen!"

Ofschoon de zendelingen een' geruimen tijd weinig vrucht op hunnen arbeid mogten ondervinden, wist toch inzonderheid de zendeling Wolff (zie § 40) de joden voor zich in te nemen (1823). De abt van een Italiaansch klooster te Jerusalem riep eens (op Wolff doelende) openlijk in de kerk uit: »Er is dezer dagen een' man te Jeruzalem gekomen, met het doel, om door het uitdeelen van Nieuwe Testamenten de katholijke godsdienst te schaden. Ik gelast u daarom, mij al de boeken te brengen, die hij heeft uitgedeeld, en mij daarbij de namen op te geven van hen, die dezelve gekocht hebben; en zoo iemand tegen dit gebod mogt handelen, die zal in

den ban gedaan worden!" — De Amerikaansche zendelingen Parsons en Fisk, die eene menigte geschriften in omloop bragten, en daarbij de opmerking maakten, dat de pelgrims er zekere heiligheid aan toeschreven, omdat zij ze in de heilige stad ontvangen hadden, geraakten hierdoor in ongelegenheid en werden voorloopig (1823) gevangen gezet. Eerst in 1834 werd het den Amerikaanschen zendelingen toegestaan onder zekere voorwaarden zich te vestigen, en sedert hielden zij geregeld godsdienstoefening. Er kwamen nu Londensche Joden-zendelingen, zoo als Nicolayson, die ook te voren reeds met vrucht onder de Oostersche joden gearbeid had; alsmede in 1841 Ewald uit Tunis (zie § 38). Daar de joden tot hier toe zeer tegen het Christendom waren ingenomen, uithoofde van de ergerlijke beeldendienst, die er mede gepaard ging, zoo werd er thans besloten tot het bouwen eener Euangelische kerk in Jeruzalem, waartoe de Porte in 1845 zijne toestemming gaf. Intusschen mogt Nicolayson reeds in 1838 het genoegen smaken, dat hij een' aanzienlijken rabbijn, in de stad kon doopen, wiens voorbeeld nog door anderen gevolgd werden.

Van bijzonder gewigt evenwel is het in 1 41 te Jerusalem gesticht Protestantsch bisdom, hetwelk onder de bescherming van Engeland en Pruissen staat, en aan welks hoofd een bekeerde jood, Alexander, geplaatst werd, die hoewel de Porte het bisdom nog niet geheel erkend heeft, toch met blijken van ingenomenheid ontvangen werd, zoodat er al spoedig een 30tal joden door hem gedoopt werden. De Euangelische godsdienst wordt gehouden in eene nabij de kerk gelegen kleine kapel en wel in de Hebreeuw-

sche Engelsche en Duitsche talen. Ook werd er een Hebreeuwsch genootschap opgerigt, benevens een ziekenhuis, waarin hulpbehoevenden inzonderheid uit de joden, worden verpleegd. Alexander is in 1845 op eene reize naar Suez plotseling overleden.

Er werden nu ook pogingen aangewend om de zending naar andere oorden van Palestina uit te breiden, waartoe de zendelingen Sternschusz en Behrens zich in 1843 te Safet vestigden, eene der 4 steden, die de latere joden hunne heilige steden noemen, gelegen in het voormalige Galilea. Zij heeft 7000 inwoners, waaronder 2000 joden, die door de Mahomedaansche bevolking in 1834 op eene wreedaardige wijze werden aangevallen en een verlies moesten lijden van 7 millioen piasters. Van hier uit deden de zendelingen ook bezoekreizen onder de joden in Acre, Kaifa, Tyrus en Sidon, doch toen de landvoogd hen niet meer van behoorlijk geleide wilde voorzien, en Behrens in 1845 door een' zijner bedienden gedurig met den dood bedreigd werd, besloten zij Safet te verlaten, hetgeen des te meer te betreuren was, omdat zij aanvankelijk vruchten op hunnen arbeid zagen. Het Londensch Joden-genootschap is voornemens om ook in Tiberias en Hebron posten te vestigen.

4. *Mesopotamië.*

§ 44. Dit gedeelte van het Turksche rijk, hetwelk aan oostelijk Syrie grenst, ligt tusschen den Euphraat en den Tiger. Het land, dat naar het noorden zeer bergachtig wordt, bestaat voor een deel uit woeste streken, deels uit vruchtbare vlakten. Het

strekte vroeger den veroveraars nu eens ter verblijfplaats, dan weder ten roof. Oudtijds in het bezit der Chaldeën, Assyriers en andere volkeren, viel het in 651 in handen van de Arabieren, waarna het in 1637 in het Turksche rijk werd ingelijfd. Men vindt er nog vele woeste horden, zoo als de Kurden, wier roofzucht en woede in het plegen van geweldenarijen men nog niet heeft kunnen bedwingen. Behalve de Mahomedanen treft men er Christenen aan van allerlei soort, ook nog Johannes-Christenen, aldus genaamd naar Johannes den Dooper.

Voor de zending heeft men van wege de woestheid der inwoners en volslagene regeringloosheid, tot dusverre nog weinig kunnen doen. Wolff bezocht die oorden meermaal, maar ondervond telkens veel moeijelijkheid. Tusschen de jaren 1829—1831, vestigde zich de geneesheer Dr. Grovers in Bagdad, eene stad niet verre van Babylon's ruïnen gelegen met 80,000 inwoners. waaronder 2000 Christenen en 8 a 10,000 joden. Hier kocht hij zich een huis, rigtte eene school op en wijdde zich onvermoeid aan de zedelijke verbetering der bewoners. Zijn verblijf was evenwel van korten duur, daar eene vreeselijke pest, die ook zijne vrouw en beide kinderen wegrukte, hem deed besluiten om naar Indië te vertrekken. Eerst in 1844 werden in Bagdad en Bassorah door het Londensch Jodengenootschap posten gevestigd, en zendeling Stern schrijft in December 1844 uit eerstgemelde stad: » De straten in de nabijheid van ons huis zijn den ganschen dag met joden van allerlei leeftijd, stand en rang, als opgevuld, die allen om

bijbels en boeken komen vragen, en groot is vooral hunne begeerte naar traktaatjes." — Sedert 1840 is er door Amerikaansche bisschoppelijke zendelingen, na aangegane overeenkomst met den nieuwen patriarch der Jakobitische Syriers, in Mardin eene zending gevestigd. Ook in Mossul aan den Tiger, eene stad met 70,000 inwoners, arbeiden sedert 1841 Amerikaansche zendelingen onder de Syrische Christenen, en deze berigten ons, dat men moet zorgen om geen tijd te verliezen, daar er 7 roomsche priesters waren aangekomen, die te Mossul eene vrijschool voor Christen-kinderen geopend, en reeds meer dan 30 leerlingen onder hunne leiding hadden.

5. *Arabië.*

§. 45. Hoewel hier tot nog toe geene zendingen bestaan, kunnen wij toch niet nalaten melding te maken van eene secte, die sedert eene eeuw in deze bakermat van het Mahomedanismus niet weinig onrust verwekt heeft. Het is de secte der Wechabiten, dus genaamd naar zekeren Wechab, die zich in 1691 als den stichter eener nieuwe godsdienstleer opwierp en tegen vele leerstukken van den koran openlijk opkwam. Mahomed werd door hem niet hooger gesteld dan een van God beminden mensch, maar wiens gebruikelijke vereering, als met Gods eere in strijd, hoogst misdadig was. De hoofdzetel dezer secte was gevestigd in de stad Derajah, en allen, die zich tegen hare leerstellingen verklaarden, werden te vuur en te zwaard vervolgd. Met eene ongeloofelijke snelheid breidde zij zich onder bijna alle Arabische stammen uit, en kon weldra

over eene legermagt van 120,000 man beschikken, waarmede zij elken aanval harer vijanden trotseerde. Eerst in 1801 werd zij van de zijde der Porte door de Egyptenaren aangevallen, in welken vreeselijken strijd de steden Mekka, Medina en Djedda haar nog in handen vielen. Doch eindelijk gelukte het aan Mehemed Ali in 1815, haar geheel te bedwingen, waarop Ibrahim in 1818 hare hoofdstad verwoestte, den aanvoerder Abdallah Ben Sund gevangen nam en te Konstantinopel deed onthoofden, terwijl men den opperpriester de tanden uitbrak en vervolgens met kruid in de lucht liet springen. Intusschen zijn alle tot hiertoe aangewende pogingen om die secte uitteroeijen, vruchteloos gebleven, daar zij zich over het gansche schiereiland heeft uitgebreid; terwijl er ook in andere oorden b. v. in Perzie, iets soortgelijks plaats heeft. Wie ziet niet in eene dusdanige versplintering van het Mahomedanismus de voorteekenen van veel grootere verandering, ten gevolge waarvan eindelijk het licht des Euangeliums door de dikke duisternis zal kunnen heenbreken? — In de aan zee gelegen stad Aden, in het zuiden van het schiereiland, die de Engelschen in 1842 in bezit genomen hebben, zal welligt spoedig eene zending, vooral ten behoeve der talrijke joden, gevestigd worden.

6. *Egypte.*

§ 46. Dit, om zijne geschiedenis en oudheden zoo merkwaardige land viel in 640 in handen der Arabieren, in 1250 in die der Mamelukken, en in 1517 in die der Turken. Het is thans zoowel door onophou-

delijke staatkundige gistingen, als door de dwingelandij en heerschzucht van den Egyptischen onderkoning tot eenen staat van ellende gezonken, welken alle reizigers die hetzelve bezochten, onbeschrijfelijk treurig noemen. Evenzoo is het met den toestand der Christenen gesteld, wier overblijfsel, hier Kopten genaamd, naauwelijks 30,000 huisgezinnen telt, en die weinig meer geacht worden dan slaven. Hun Christendom verdient naauwelijks meer dien naam en bijna dagelijks gebeurt het, dat er eenigen van hen uit armoede en vertwijfeling tot het Turksch geloof overgaan. De bevolking, die 3 millioenen telt, bestaat voor een gedeelte uit Arabieren, die zich in twee klassen verdeelen, in landbouwenden, Fellah's, en rondzwervenden, Beduinen. De overigen zijn Turken, waaronder zich ook vele Joden en Armeniers bevinden. Allen zijn in jammerlijk bijgeloof verzonken en hebben eene bijna dierlijke onkunde met de Kopten gemeen.

In 1752 trachtte de Broedergemeente ook in Abissynie het Euangelie te brengen, hetgeen evenwel mislukte. De derwaarts vertrokken zendelingen vestigden zich in Kaïro en deszelfs omtrek, waar Dr. Hokker, die tevens de geneeskunst uitoefende, weldra de toegenegenheid van den patriarch en de Kopten verwierf. Vooral werkte hiertoe mede, dat hij en zijne medgezellen Dauke en Winiger er niet zoo zeer op uit waren om de Kopten van hunne kerk af te trekken, als wel om hen in hunne kerk te hervormen, en hun vooral liefde tot Jezus als den zaligmaker poogden inteboezemen. In het laatst der voorgaande eeuw kregen evenwel de staatkundige verdeeldheden een zoo dreigend en

gevaarvol aanzien, dat de zendelingen zich niet langer in Kaïro wagen durfden, en de zending alzoo in 1783 voorloopig werd opgegeven.

Kaïro of Kahira wordt door den Nijl in twee deelen, oud en nieuw Kairo, verdeeld en bevat 200,000 inwoners. Het is eene zeer woelige handelstad en de hoofdstandplaats der tegenwoordige zendelingen, die van dáár naar Alexandrië, Damiate en het bovenland hunne bezoekreizen doen. Zendeling Wolff (zie § 40), die in 1821 het eerst derwaarts gezonden werd, voornamelijk met het doel om onder de joden te arbeiden, werd later (1830) om zijne onvoorzigtige en overdrevene afkondigingen, die hij aan de muren der stad aanplakte, door den Pacha uit het land gebannen, waarop het Engelsche kerkgenootschap in 1826 de zendelingen Kruse, Lieder en Muller, allen van de Bazelsche school, er heen zond, met last om ook bij anderen, zoo wel Mahomedanen als Kopten, hunne pogingen tot opbouwing van het Godsrijk aan te wenden. Spoedig na hunne aankomst, die alreede veel opzien baarde, waren zij getuigen eener gebeurtenis, die alles behalve geschikt was, om hunnen moed ter bekeering der Mahomedanen aan te wakkeren. Daar was namelijk een Mahomedaansch meisje, hetwelk met een' Christen zou trouwen en daarom ook eenig Christelijk versiersel aangenomen had. Toen men dit zag, werd zij op eene erbarmelijke wijze in den Nijl verdronken, terwijl haar aanstaande man, die ten vure gedoemd was, dezen gruwelijken dood ontkwam, door nog bij tijds tot het Mahomedaansch geloof over te gaan. De zendelingen konden hieruit zien, hoezeer de weg om onder zulke menschen het Euangelie te pre-

diken, nog ten eenenmale gesloten was, en zij zich dus voortaan wel alleen tot de Christenen zouden moeten bepalen. Daar nu de oude Koptische taal niet meer verstaan wordt, zoo verspreidden zij de heilige Schrift in de landtaal, hielden ook godsdienstoefening in 't Arabisch, en rigtten vooral scholen op. Mejufvrouw Holoday, thans de echtgenoot van Lieder, verliet met dit doel uit eigen beweging haar vaderland (Engeland) en rigtte in 1837 eene school voor meisjes op, iets hetwelk den Egyptenaren vreemd toescheen, daar zij te voren naauwelijks gelooven wilden, dat meisjes iets leeren konden. Hoewel de Pacha den zendelingen niet ongenegen is, zoo mag men evenwel niet verwachten, dat de zending er zich zeer zal uitbreiden. Nogtans waren er in 1840 reeds 97 seminaristen en 648 jongens benevens 180 meisjes, die onderwijs ontvingen. De Katholijken, Joden en Armeniers begonnen alstoen hunne scholen naar die der zendalingen in te rigten, en meermalen bezochten hunne onderwijzers deze laatsten, ten einde zich naar hen te vormen. De Arabische scholen, die de Methodisten zendelingen vooral in Alexandrie een tijdlang bestuurden, waren van geen langen duur. Men mag alzoo wel vragen, wanneer toch eens de Turksche halve maan zal plaats maken voor de zon van het Euangelie?

V. RUSLAND.

§ 47. Dit onmetelijk rijk, dat hoofdzakelijk aan Peter den Grooten zijne opkomst te danken heeft, ligt tusschen Europa en Azie en zijne bevolking bevat de meest uiteenloopende bestanddeelen, van welke

men naauwelijks gelooven zou, dat zij zich tot één geheel lieten vereenigen. De staatskerk huldigt de oude Grieksche belijdenis, en is, gelijk het zich in zulk een rijk verwachten laat, tamelijk vast en onbewegelijk ten opzigte harer kerkorde. Het streven der regering schijnt daarhenen gerigt, om alle volkeren des rijks, waaronder ook heidenen en mahomedanen zijn, in de landskerk op te nemen. Ofschoon zij zich nu jegens elke belijdenis verdraagzaam toont en iedere godsdienst of secte, die eenmaal bestaat, ongehinderd in haar regt laat, zal zij toch geene gelegenheid laten voorbijgaan, om de onderdanen tot de staatskerk over te halen, gelijk zulks in 1838 ten duidelijkste bleek uit den overgang van vier millioenen katholijken. Van daar dan ook de minder gunstige houding welke Rusland voortdurend tegen de katholijken aanneemt. Volgens eene vaste, onveranderlijke kerkwet, die door niemand, zelfs niet door den keizer, mag overtreden worden, kan geen onderdaan, tot welke godsdienst hij ook behoort, tot eene andere kerk overgaan, dan tot de landskerk; geen heiden, Jood of Turk mag er gedoopt worden dan alleen tot de grieksche belijdenis, en alleen in deze mogen bij gemengde huwelijken de kinderen opgevoed worden. Maar deze helaas! bevat zoo weinig om weldadig op hart en leven te werken, terwijl ook de godsdienstoefeningen even als bij andere oostersche kerken, grootendeels bestaan in geestelooze plegtigheden en beeldendienst.

Wel wordt er tegenwoordig door seminariën en hooge scholen veel voor de opleiding der geestelijken gedaan, doch dit neemt niet weg, dat de onkunde en stompheid van de meesten hunner nog altijd

alle denkbeeld te boven gaan; immers ook de bijbel, ofschoon nergens geweerd, wordt zeer zeldzaam aangetroffen. Des te verblijdender was daarom het door den voormaligen keizer Alexander gevormde plan, om door middel van bijbelgenootschappen, de heilige Schrift door alle deelen van zijn rijk te doen verspreiden. Het eerste genootschap, hetwelk in 1806 opgerigt, en door Alexander mede ondersteund werd, had weldra in Moskou, Yareslow, Dorpat, Mitau, Riga en andere plaatsen, hulpgenootschappen, waarvan sommige nog heden bestaan; ook begon men de heilige Schrift in onderscheidene landstalen te drukken. — Toen de keizer na den bevrijdingsoorlog in 1814 Engeland bezocht, deed hij met de grootste belangstelling onderzoek naar de aldaar gevestigde christelijke genootschappen, terwijl hij tevens aan de afgevaardigden van het bijbelgenootschap dat hij bij zich toeliet, zijne hooge goedkeuring betuigde. Van toen af ontstond er in Rusland, zoo wel onder de hoogere als lagere standen, eene groote belangstelling in de bijbelverspreiding. Naar alle bisdommen werden rondgaande brieven gezonden, waarop men uit alle oorden des rijks, zelfs uit de Kaukasische streken en het verre Siberie, brieven van aansluiting en dankbaarheid ontving. Evenwel was de zoo spoedig ontstane ijver voor de zaak niet van duur, en de deelneming nam even zoo spoedig af als zij was toegenomen; zelfs werd de arbeid van het bijbelgenootschap voor eenigen tijd verboden.

Het zendelingswerk, dat anders evenzeer onder medewerking des keizers in goede hoop werd aangevangen, zal zich daar ook al moeijelijk kunnen ontwikkelen, zoolang nog het grondbeginsel der landskerk, dat

tot hiertoe der zending steeds in den weg stond, in volle kracht blijft. Intusschen zijn er zendelingen van de grieksche kerk, die met grooten ijver zoowel onder de Kaukasische volken als in Siberie arbeiden Inzonderheid werd in 1840 met veel lof gewaagd van een' hunner, met name Makarius, wiens Euangelie prediking zeer gezegend zijn moet.

1. *Bessarabië.*

§ 48. Deze provincie, die sedert 1812 aan Rusland behoort, maakte vroeger een deel uit van het Turksche rijk. Van daar dat dezelve meerendeels door Tartaren en Zigeuners, alsmede door Wallachysche Christenen bewoond wordt. Sedert een 50 tal jaren vestigden zich hier vele meest protestantsche Duitschers uit Odessa, die zich ook over den Kaukasus naar Grusie verspreidden. Het genootschap te Bazel, dat zich bij deszelfs oprigting voornamelijk ten doel had gesteld, om den bewoners van Zuid-Rusland het Euangelie te brengen, (zie § 1.) zond in 1824, met toestemming der Russische regering, 8 leeraren der Bazelsche zendingsschool derwaarts. De kolonieën zijn in Bessarabië bijzonder talrijk ja de geheele provincie, die gelegen is aan de zwarte zee, tusschen den noordelijken arm van den Donau, de Pruth en den Dniester, telt onder hare bewoners wel 7000 Duitschers, die een 40tal dorpen, in een omtrek van 20 à 26 uren om de hoofdplaats Odessa — bewonen, en onder dezen zijn de zendelingen tot dus ver hoofdzakelijk werkzaam.

2. *Het Schiereiland de Krim.*

§ 49. Dit schiereiland, hetwelk behoort tot de provincie Taurie, ligt aan de zwarte zee. Hoewel door zijne eigene Khans bestuurd, stond het sedert 1475 onder Turksche heerschappij, tot het in 1784 aan Rusland kwam. Het land, hoe dikwerf ook met droogte en sprinkhanen bezocht, is zeer vruchtbaar, en wordt meest bewoond door Mahomedaansche Tartaren, die naar het schijnt, het Christendom, waarvan aldaar weleer nog sporen aanwezig waren, geheel verdrongen hebben. Hier woonde vroeger de sultan Katti Ghori, een afstammeling der oude Khans des lands, van welke de laatste in 1787 op bevel van den Grooten heer werd ter dood gebragt. Deze Katti Ghori namelijk was tot het Christendom overgegaan, met eene Schotsche vrouw gehuwd en had aan de hoogeschool te Edimburg gestudeerd, waarna hij met de noodige ondersteuning van keizer Alexander, die hem groote achting toedroeg, naar zijn land terug keerde, met het heilig voornemen om der zending bevorderlijk te zijn. In 1821 kwamen Schotsche zendelingen bij hem, met het doel, om den arbeid dien zij reeds in Kaukasie begonnen hadden, ook alhier voort te zetten met het stichten van een' bijpost. Katti Ghori woonde met hen te Baktschisarai of Simferopol, de oude residentie-stad der Khans, waar zij aan Tartaarsche jongelingen en meisjes onderwijs gaven en ook eenigen van hen doopten. Meermalen trokken zij het schiereiland door, terwijl de Sultan zelf de scholen bestuurde. Evenwel was dit een en ander niet van duur. De verkleefdheid der Tartaren aan

hunne godsdienst en de zoo diep ingewortelde haat, dien zij het Christendom toedroegen, waren weldra oorzaak, dat de zending verliep. — Toen de Russische regering, onder belofte van 30 jarige vrijstelling van belasting, vele buitenlanders derwaarts lokte, gingen er vele Duitschers heen, onder welke ook leeraars, die door Bazel gezonden werden.

3. *Kaukasië.*

§ 50. Deze aan den voet van den Kaukasus gelegene provincie, wordt door de beide rivieren Kuma en Terek, die zich in de Kaspische zee ontlasten, doorsneden, en grenst tevens aan den boven-Kuban, die in de zwarte zee uitloopt. Het geheele land, dat meest uit ver uitgestrekte steppen bestaat, wordt deels door rondzwervende nomaden, deels door landbouwers bewoond, die zich in kleine dorpen, Auls genaamd, gevestigd hebben. In 't algemeen bestempelt men hen met den naam van Tartaren, hoewel zij in onderscheidene stammen, die elk hun' afzonderlijken naam en dialect hebben, verdeeld zijn. In vroegere eeuwen waren hier alle bewoners Christenen, terwijl thans bijna allen den Islam belijden. Opmerking verdient intusschen eene afgescheidene Christen secte, in den omtrek der stad Mosdok aan de Terek, die evenwel tot in het midden van Rusland hare vertakkingen heeft, en aan welker aanhangers de Russen den spotnaam van Malakanen (Melklieden) geven. Zij bestaan in Rusland meer dan 100 jaren en verwerpen alle ceremoniën, beelden- en heiligen-dienst, nemen geene menschelijke instellingen aan, maar houden zich uit-

sluitend aan Gods woord in de H. Schrift, waarin zij dan ook zeer ervaren zijn. Zij zijn alzoo een bewijs, van hoeveel gewigt de bijbelverspreiding in Rusland zoude kunnen worden.

Wij zullen nu vooreerst spreken over de kolonie Korasz die in 1802 door Schotsche zendelingen onder het genot van bijzondere voorregten gesticht werd. Zij ligt ongeveer 8 uren van de hoofdplaats Georgiewsk, en heeft in hare nabijheid eene beroemde gezondheidsbron, die in den zomer door vele voorname Russen bezocht wordt. Het dorp ligt aan den voet van den hoogen Beschtau, omringd van Tartaren-dorpen en in de nabijheid der roofzieke Tscherkessen, van welke het van den beginne af veel te lijden had, doordien zij dikwijls de dorpen komen plunderen en de bewoners dan met zich voeren. De regering kwam daarom in 1812 tot het besluit, om ter bescherming der kolonie er eene militaire bezetting van 100 man te vestigen, doch desniettegenstaande zagen al de kolonisten zich in 1814 genoodzaakt naar eene naburige stad de wijk te nemen, waarop keizer Alexander, die met den arbeid der zendelingen zeer was ingenomen, 14 dagen na den slag van Leipzig, bij eigenhandige ukase het gouvernement gelastte, dat men ter bescherming der kolonie de krachtigste maatregelen nemen zou. De zendelingen drongen nu allereerst aan op de loskooping van gevangene slavenkinderen, ten einde dezen eene behoorlijke opvoeding te geven, waarop zij weldra een 30tal jongelingen bijeen hadden, van welke zij er eenige doopten. Onder hen bevond zich ook, als een arme, vervolgde wees, de bovengenoemde Sultan Katti Ghori, aan

wien Alexander, nadat hij gedoopt was, gelegenheid verschafte zich in Edimburg verder te bekwamen. De zendelingen zorgden nu ook voor eene vertaling van het nieuwe Testament in het Tartaarsch, en bezochten de omliggenden Tartaren-dorpen. Doch hunne prediking maakte slechts op zeer weinigen indruk en deze durfden nog niet eens openlijk voor hun geloof uitkomen uit vrees voor de hen wachtende vervolgingen. Hierdoor en door het trouwelooze en baatzuchtige gedrag van den zendeling Patterson, was het dat de zending allengs verslapte en in 1835 niet meer dan in naam bestond. De vele Duitschers, die uit den omtrek van Saratow zich mede in dezelfde kolonie waren komen vestigen, vertrokken later meerendeels naar Madschar. Twintig achtergeblevene huisgezinnen bekwamen op hun verzoek (1821) om een' leeraar, van het Bazelsch genootschap den zendeling Lang uit Schaffhausen. Daar nu de Russische regering in 1828 aan het Bazelsch genootschap dezelfde vrijheid gaf, die zij reeds vroeger der Schotsche zending verleend had, om overal in de landen tusschen de zwarte en kaspische zee, zich te vestigen en het Euangelie uit te breiden, zoo trok zich Lang al aanstonds de belangen der Tartaren aan, nam hunne jongelingen in zijne school op en wist zich door zijnen liefderijken omgang aanvankelijk zeer bij hen bemind te maken, zoo dat er velen waren, die blijken gaven van hun opregt geloof, doch er niet openlijk voor durfden uitkomen — hetgeen maakte, dat de zending naar het uiterlijke te oordeelen, geen opgang maakte. Dit werd door de Russische regering tot voorwendsel genomen, bij hare ukase in 1835, waarbij alle zendingsarbeid door

buitenlandsche zendelingen verrigt werd verboden, en de voorregten, die Karasz tot hiertoe genoten had, werden opgeheven (zie § 55). Van dien tijd af zag Lang zich dus uitsluitend beperkt tot de Duitsche bevolking, onder welke hij al vroeger een seminarie had opgerigt, om daarin jongelieden tot medearbeiders opteleiden. Na zijn vertrek in 1840, werd hij door een' anderen leeraar uit Bazel vervangen.

Een gelijk lot trof den post Madschar aan de Kuma, twee dagreizen van Karasz verwijderd. Hier vestigden zich in 1820 een 40tal duitsche huisgezinnen, tot wie in 1827 zendeling König uit Bazel gezonden werd, die met gelijke trouw als Lang in Karasz onder hen arbeidde, en mede de Tartaren en Truchmenen vlijtig bezocht. Doch ook slechts bij weinigen droeg hier de prediking van het Euangelie hare vrucht, want al wie zich bekeerde, moest zich voorstellen, dat hij, met achterlating van zijne bezittingen, uit zijne woonplaats zou verbannen worden. Eens gebeurde het evenwel dat een aanzienlijk Tartaarsch regter op zijn sterfbed, en wel in tegenwoordigheid van vele Mollah's, openlijk beleed, dat hij in Jezus Christus geloofde, en reeds vroeger deze belijdenis zou hebben afgelegd, ware hij niet door de vrees voor de hem dreigende gevaren terug gehouden. — Ten gevolge de boven vermelde ukase (1835) werd ook hier te Madschar alle verdere arbeid der zendelingen gestaakt. De duitsche gemeente, die intusschen van de herhaalde invallen der Tscherkessen, die alles, vooral de kinderen, wegroofde, veel te lijden had, kreeg in 1837 van de Russische regering de vergunning om

voor zich het nieuwe dorp Bethanië, op eenige uren afstands van Karasz, te mogen aanleggen.

Wij maken nu in het kort nog melding van den post Nazran, een Russische militaire post in het Kaukasisch gebergte onder de Inguisen, nabij de stad Wladikaukas. De onderscheidene bergvolken, die den Kaukasus bewonen, dragen vooral roem op hunne algeheele onafhankelijkheid, die zij nog steeds door kracht van wapenen tegen Rusland trachten te handhaven. Velen dezer volken waren vroeger Christenen, anderen schijnen heidenen te zijn gebleven, terwijl thans het Mahomedanisme verreweg de overhand heeft. Schotsche zendelingen, waaronder Blyth, die zich in 1826 in Nazran vestigde, poogden deze wilden met christelijke wapenen te veroveren, en koesterden daaromtrent eene gunstige verwachting, vooral van de Inguisen, die vroeger tot het omhelzen van den Islam gedwongen waren geworden. Daar zij geene Mollah's of Effendi's onder zich dulden, liet het zich des te meer aanzien, dat de zending bij hen ingang zou vinden, doch helaas, alle pogingen waren te vergeefsch! — Te Tiflis in Georgie bestaat evenwel eene belangrijke zending der Russisch-Grieksche kerk, voor de Kaukasische bergvolken, waardoor reeds een groot gedeelte der Osseten in den schoot dezer kerk is teruggebragt, hetgeen echter wel zal hebben plaats gehad zonder eenig voorafgaand onderwijs. Dezelfde zending heeft nu ook op de Inguisen het oog gevestigd, en zal welligt beter slagen dan de Schotsche zending, wier poging regtstreeks inbreuk maakte op de regten der Russische kerk,

waarom dan ook Blyth reeds in 1822 gelast werd zijnen arbeid te staken. Een in 1834 door Bazel ontworpen plan om den Tscherkessen het Euangelie te brengen, werd niet ten uitvoer gebragt. En zoo hoort men dan nog altijd op de gebergten het woeste krijgsgeschreeuw, in plaats van de liefelijke stem der vredeboden.

4. *Astrakan.*

§ 51. Deze provincie ligt aan de westkust der Kaspische zee tusschen de Wolga en Kuma, en wordt voornamelijk door Tartaren, Truchmenen, en Kalmukken bewoond. De stad van gelijken naam, is op een eiland in de Wolga gebouwd, 13 uren boven hare monding, waar zij zich in de Kaspische zee ontlast. Hare 40,000 inwoners bestaan uit Armeniërs, Tartaren, Perzen en Hindoes. Zij drijft een' aanzienlijken handel, zoodat vele Mahomedaansche kooplieden en pelgrims uit Perzie, Bucharye, zelfs uit Indië en China derwaarts trekken. Rond om de stad wonen in 19 dorpen ongeveer 20,000 Tartaren. De Nogaier-Tartaren, die men er aantreft, stammen sedert de 14de eeuw af van de Mongolen onder Timur.

In 1814 vestigden zich in Astrakan Schotsche zendelingen, doch deze konden niet veel meer doen dan zooveel mogelijk traktaatjes en gedeelten der heilige Schrift onder de bewoners verspreiden. Tot in 1823 hadden zij er dan ook reeds meer dan 40,000 in de Hebreeuwsche, Turksche, Perzische en Armenische talen, benevens in vier Tartaarsche dialecten, in omloop gebragt, waarvan vele, door de vreem-

delingen, een gereeden weg naar Azie vonden. Overigens waren alle pogingen, door de zendelingen aangewend, om onder deze bewoners het rijk der waarheid op te bouwen, vruchteloos, zoodat zij in 1826 besloten de zending op te geven. Intusschen bleef zendeling Glen nog tot 1833.

Zij werden in die streken, voornamelijk in Astrakan, waar de Duitschers eene kerk hebben, opgevolgd door zendelingen van het Bazelsch genootschap, waaronder Hegele en Köhnlein, doch ook deze moesten, na door reizen en verspreiding van schriften onder de inwoners, een goed, hoezeer dan ook moeijelijk, begin gemaakt te hebben, in 1835 door de meergemelde keizerlijke ukase dezen post verlaten. Vóór hun vertrek werd nog een jonge Perziaan Mirza Mehemed Ali door hen bekeerd, die bij zijnen doop den naam ontving van Alexander Kasem Beg.

5. *Saratow.*

§ 52. In deze provincie trekt vooral Sarepta, eene kolonie der broedergemeente, onze aandacht tot zich. — Doch vooraf zullen wij de zendingspogingen nagaan, die deze gemeente ten behoeve der Mahomedaansche en oud Christelijke wereld heeft aangewend. Nadat de broeders Grasman en Schneider in 1734 en 1735 te vergeefs getracht hadden, zich in Zweedsch Laplandte vestigen, zond hen Graaf van Zinzendorf naar Archangel, aan de Witte zee, ten einde van dáár toegang te krijgen tot de Samojeden. Kort na hunne aankomst aldaar, begon men hen echter voor Zweedsche spionnen te houden, en zond hen na 5

weken gevangenschap naar Petersburg, waar men, het ongerijmd achtende, dat timmerlieden en schoenmakers heidenen zouden gaan bekeeren, hen weder huiswaarts zond. — In 1740 begaf zich Dr. Richter, niettegenstaande zijne hooge jaren, naar Algiers, en ofschoon zijn verblijf hier slechts zeer kort was, daar hij weldra aan de pest stierf, zoo had het evenwel ten gevolge, dat later vele Engelschen, die er in slavernij verkeerden, tot de Broeder-gemeente toetraden. — De bijzondere vergunning, welke de graaf van Zinzendorf in 1739 van den patriarch van Konstantinopel ontving, tengevolge waarvan in 1740 eenige broeders zich naar Bucharest begaven, werd door verandering van bestuur aldaar verijdeld. Anderen, die in 1742 naar Mongolië en China wilden doordringen, werden in Petersburg, waar zij een pas wenschten te bekomen, verdacht gehouden, en eerst na vijf jaren uit de gevangenis ontslagen. — In 1747 begaven eenigen zich naar Perzie, ten einde dáár onder de Gebern, aanhangers der zonnedienst van Zoroaster, te arbeiden. Zij werden door den Engelschen Consul te Ispahan gunstig ontvangen. Doch toen de Gebern in de laatste burgeroorlogen deels verstrooid of gedood, deels gedwongen werden den Islam te omhelzen, en de broeders daarbij veel van de roofzieke Kurden te lijden hadden, besloten zij spoedig tot den terugkeer. — Hierop werd in 1762 tot de reeds vermelde zending naar Egypte besloten, nadat men te vergeefs beproefd had in Abissinië door te dringen. En kort daarna opende zich ook een weg naar Saratow, waarvan wij thans nader spreken zullen.

In Lijfland aan de Oostzee hadden zich onderscheidene Broeder-gemeenten gevestigd. Deze stonden ten tijde van den zevenjarigen oorlog bij het Russische hof zóó gunstig bekend, dat keizerin Kathrina II, die de onbewoonde streken aan de Wolga door duitsche kolonisten wilde bevolken, hierover met Herrnhut in onderhandeling trad, hetgeen ten gevolge had, dat bij Ukase van 1764, den broederen vrije toegang in het rijk, alsmede volkomene vrijheid van geweten, godsdienst en kerkbestuur verleend werd. Alléén werd hun, op verzet der Russische geestelijkheid de vrijheid ontzegd, om dáár, waar zich ook Russische geestelijken bevonden, de heidenen te bekeeren. — Vijf ongehuwde broeders, die weldra door anderen gevolgd werden, vestigden zich daarop in 1765, ongeveer 6 uren beneden Czarizin, dáár waar de rivier Sarpabach zich in de Wolga stort, in de tegenwoordige provincie Saratow, en wel in de nabijheid der Kalmukken, die weldra in grooten getale, hunne hutten (Kibitken) in den omtrek opsloegen. Te midden dezer woestenij, door zwervende nomaden omgeven, ontstond nu weldra eene kleine stad, Sarepta geheeten, die spoedig de opmerkzaamheid van alle naburen tot zich trok, en inzonderheid van die talrijke vreemdelingen, die langs den grooten weg van Peterburg en Moskou naar Astrakan, Perzie en Indië, er moesten doortrekken. Het telt thans 3,000 inwoners en heeft vele fabrieken. Nogtans waren de vruchten, die de zendelingen op hunnen arbeid onder de Kalmukken mogten inoogsten, uiterst gering. Zij zijn aanhangers der Lama godsdienst, die in Tibet haren hoofdzetel heeft. De opperpriester daarvan Dalai Lama, wordt

voor eenen godmensch gehouden en de priesters (Lama's), die ongehuwd zijn, staan in zóó hooge achting, dat het volk zijne zaligheid van hunne gebeden afhankelijk maakt, en haar met rijke geschenken als 't ware van hen koopen moet. In hunne rijk versierde Kibitken, die tevens voor de godsdienstoefening gebruikt worden, bevindt zich het beeld van den god Schag Dschamuni, in wien zij meenen dat het opperwezen Buddah ligchamelijk is verschenen. Deze heidenen vereeren alzoo mede een' mensch geworden god, zoodat hun wel is waar de verhalen aangaande Jezus konden behagen, doch zonder blijvenden indruk bij hen achter te laten.

De kolonie ontving intusschen vele bezoeken van vreemdelingen, b. v. van Armeniërs, Georgiers, Perzen, Hindoe's, Tartaren enz. die met alles wat zij zagen en vernamen zeer schenen ingenomen te zijn — doch hierbij bleef het dan ook. Voor de Duitschers evenwel die in Saratow wonen, is Sarepta van grooten zegen geweest.

Haar werkkring breidde zich uit, toen in 1814 door het Russische bijbelgenootschap gedeelten van het N. Testament in de Kalmuksche taal werden overgezet, en de broeders van de Londensche agenten te Petersburg den last ontvingen, om eene zending onder de Kalmukken te beproeven. Schill, Hübner en later ook Loos begaven zich hierop in 1815 tot de Choschuden, eene horde, die 53 uren van Sarepta en 13 van Astrakan aan beide zijden der Wolga woonde, welker vorst, Thümmen, de broeders wel als gasten behandelde, maar toch een exemplaar van het eerste Euangelie, hetwelk hem door den Minister Golizin was toegezonden, niet zon-

der wantrouwen aannam; gelijk hij dan ook weldra diegenen zijner onderdanen, die boekgeschenken aannamen, van onvoorzigtigheid beschuldigde. Na zijn overlijden in 1816, werden de omstandigheden niet gunstiger. De Lama's begonnen toen het volk in den waan te brengen, dat de zendelingen volksverleiders waren, hoedanigen niet behoorden geduld te worden; waarbij nog kwam het gebeurde met twee Buriaten van het meer Baikal, hetwelk hen geheel in woede bragt. Deze hadden namelijk in Pétersburg het N. Testament in de Buriatische taal overgezet en in een brief aan hunne landgenooten openlijk te kennen gegeven, hoezeer zij de verspreiding der leer van Jezus wenschten. Een afschrift van dezen brief geraakte den broeders in handen, en kwam door hen tot kennis van de Choschuder-horde, onder welke het algemeene verbazing, doch daarom te meer bij de Lama's afkeuring en haat teweeg bragt. Slechts op éénen, met name Sodnom, die eigenlijk tot de Torguder-horde behoorde, maakte het dien indruk, dat hij met de beide Buriaten eene briefwisseling aanknoopte, en kort daarop tot bekeering kwam. — Ten laatsten wisten de Lama's bij hunnen vorst te bewerken, dat de broeders benevens Sodnom en ook diens broeder, het land moesten verlaten, tenzij zij er van wilden afzien om over Jezus te prediken. — Zij maakten zich alzoo tot hun vertrek gereed, terwijl nog twee Kalmukken van de Dörböder-horde, die tot hen gezegd hadden: »niettegenstaande bijna alle menschen zoo verbitterd tegen u zijn, dat ze u wel in stukken zouden willen houwen, zoo blijft gij toch nog even kalm en gelaten; gij moet voorzeker een' magtigen bescher-

mer hebben!" zich bereid verklaarden om met hen te trekken. Vier mannen en hunne huisgezinnen, 23 personen uitmakende, braken nu met have en vee in 1821 op en kwamen na 4 à 5 weken reizens te Sarepta, waar zij met hartelijke deelneming werden ontvangen. Bijzonder was aan Sodnom en zijne vrouw de kracht des Christendoms zigtbaar, overmits zij al de kenmerkende verkeerdheden hunner natie hadden afgelegd. Inmiddels was de vreugde, die de broeders over deze bekeerden smaakten, van korten duur, daar zij weldra uit Petersburg het bevel kregen, om voortaan geene Kalmukken meer te doopen, noch hun de sakramenten toe te dienen, wijl men zulks met de bepalingen en voorregten der landskerk strijdig achtte. Ook het geven van onderwijs werd hun verboden, tenzij zij zich wilden bepalen tot de verspreiding van Kalmuksche N. Testamenten. Aan Sodnom en de zijnen, die reeds veel van de zijde der Kalmukken te verduren hadden, bleef nu, ten einde erger vervolging te ontgaan, niets anders over, dan om òf tot hunne landslieden weder te keeren òf zich in de Russische kerk te laten doopen, Zij verkozen het laatste en begaven zich naar Czarizin, waar de Russische priester voor hunne verpleging zorgde. Toen de broeders hen in 1824 bezochten, vonden zij hen in eenen kommervollen toestand, waarin zij zich evenwel, gesterkt door het Euangelie, kloekmoedig en getroost wisten te schikken. Hoegaarne ook de broeders zich hunne belangen hadden willen aantrekken, achtten zij dit min raadzaam, uit vrees van door de Russen verdacht gehouden te worden, of hunne ijverzucht op te wekken. Zoo

werd Sarepta grootendeels van zijnen weldadigen invloed op de verblinde heidenen beroofd.

6. *Orenburg.*

§ 53. De hoofdstad dezer provincie van gelijken naam ligt ongeveer 170 uren noordoostwaarts van Astrakan en telt 16,000 inwoners. Zij is de stapelplaats der karavanen tusschen Siberië, Groot-Tartarijë en Europeesch Rusland, en in hare omstreken wonen vele Tartaarsche horden. In 1814 kwamen hier, voornamelijk op aanzoek der regering, Schotsche zendelingen uit Karasz, benevens een aldaar opgevoede Kabardijn, met name Walther Buchanan, die met vurigen ijver aan de zending onder zijne landgenooten deel nam. Zij gold hoofdzakelijk de Kirgisen, die toen nog in de uitgestrekte steppen der provincie in tenten woonden, en den Islam beleden, hoewel zij ook hiervan geene de minste kennis hadden. De zendelingen werden door hen met ingenomenheid ontvangen en hunne schriften met graagte gelezen. Zij mogten zich dan ook al spoedig over de bekeering van eenen eersteling, den Kirgis Mollonazar, verblijden, doch plotseling werden op bevel der regering alle Kirgisen uit het land gebannen, waardoor dus de arbeid onder hen van zelf gestaakt werd. De zendelingen bleven intusschen in Orenburg, verspreidden zoo veel mogelijk de heilige schriften en traktaatjes, en bezochten van daar uit de in den omtrek wonende Tartaren. Ook naar Ufa, eene stad met 7000 inwoners, ongeveer 35 uren ten noorden van Orenburg, werden bezoekreizen gedaan. Doch

het ging hier even als in het Russische rijk; het bleef bij beginselen, en het was niet mogelijk de menigvuldige belemmeringen te boven te komen. De zendelingen trokken dus allengs terug, en behalve de door hen verspreide schriften, is er thans nagenoeg geen spoor van hunnen arbeid meer overig. —

Wij staan nu aan de grenzen van het woeste Siberië, doch zullen daarover later handelen, en thans liever, om den kring der bij elkander behoorende zendingen te sluiten, terugkeeren tot de landen aan gene zijde van den Kaukasus.

7. *Georgië of Grusie.*

§ 54. Dit land, dat tot voor 40 jaren nog altijd het tooneel was van den strijd tusschen roofzieke horden, is in de laatste jaren, door de krachtige maatregelen der Russische regering, eenigzins begonnen zich te herstellen. De hoofdplaats Tiflis, aan weerszijden der Kur gelegen, werd in 1795 door Aga Mahomed verwoest en kwam in 1801 aan Rusland. De Bazelsche zendelingen, die in Georgië arbeidden, oordeelden het ook hier even als in Astrakan (zie § 51) niet raadzaam, om regtstreeks pogingen bij de Mahomedanen aan te wenden, maar wilden liever vooreerst slechts voorbereidend te werk gaan, waartoe zij drie verschillende wegen insloegen: vooreerst door te arbeiden onder de kolonisten, voorts door de oude kerken weder op te rigten, en eindelijk door schriften te verspreiden, die voor de behoeften der Mahomedanen geschikt waren. Tot het eerste werden zij in Georgië als van zelve geleid. Er hadden zich hier (1817—1819) onder begunsti-

ging der Russische regering, ongeveer 500 Duitsche huisgezinnen, meest uit Wurtemberg, gevestigd. Ontevredenheid met de wijze, waarop in hunne vaderlandsche kerk gepredikt werd, gepaard met de hoop op de nabijzijnde wederkomst des Heeren, waarbij zij het dan wenschelijk achtten in de nabijheid van het heilige land te zijn, waren de voornaamste drijfveeren hunner verhuizing. Zij stichtten in den omtrek der Kurrivier 7 koloniën, die ruim 50 uren van elkander liggen. Dezelve zijn: Neu-Tiflis, Alexandersdorf, Mariënfeld met Petersdorf, Elisabeththal, Katharinenfeld, Annenfeld en Helenendorf. Zij genoten onder andere voorregten, ook in het godsdienstige en kerkelijke volkomene vrijheid, en kozen hunne geestelijke voorgangers meestal uit hun eigen midden. Ofschoon nu de meesten hunner een schat van Christelijke kennis, waarvan zich ook de vrucht in hunnen wandel openbaarde, uit hun vaderland hadden medegebragt, zoo gevoelden zij zich onder vreemde en half woeste menschen toch niet gelukkig. Daarbij hadden zij in den oorlog tusschen Rusland en Perzie (1826) nog het ongeluk, dat zij door roofzieke horden overvallen werden en genoodzaakt waren te vlugten en hunne bezittingen den plunderaars prijs te geven. Een deel werd als slaven medegevoerd en Katharinenfeld verwoest. De zegepraal der Russen, waardoor de oorlog spoedig beslist werd, bewaarde hen nog tijdig voor eene algeheele uitroeijing. Niet minder verderfelijk voor hen waren de verdeeldheden, die reeds van den aanvang af in ieder dorp, maar voornamelijk in Katharinenfeld, onder henzelven bestonden, en haren grond hadden in geloofsverschillen, die zij onderling hadden.

De zendelingen uit Bazel trokken zich de belangen dezer kolonieën krachtig aan. Zij voerden er de Augsburgsche kerkorde in, en Saltet werd in 1824 tot algemeen leeraar aangesteld. Spoedig werden zelfs alle dorpen door Bazel van leeraren voorzien, die onder de leiding van Saltet te Tiflis stonden en ieder eene besoldiging genoten van 1000 roebels. Na Saltets dood in 1830, volgde August Dittrich en na dezen Bonwetsch hem op; — doch hoeveel zij ook voor de geestelijke belangen dezer kolonisten deden, de dank, dien zij er voor inoogstten, was gering, daar de geest van afscheiding, die zich aan geene verordeningen stoort, hoe langer zoo meer toenam. De geheele arbeid dezer zending heeft geene andere winst opgeleverd, dan dat men er weder uit geleerd heeft, hoe schadelijk het separatisme is voor den bloei en de uitbreiding van Gods koningrijk.

8. *Armenië.*

§ 55. Alvorens wij tot de beschouwing der Bazeler zendingen, die hier belangrijk zijn, overgaan, zal een kort overzigt van het zoo merkwaardige, verstrooide Armenische Christenvolk niet overbodig zijn.

Armenië was eens, langen tijd vóór Christus, een zeer bloeijend rijk. Het volk had eene rijke en beschaafde taal en werd door zijne eigene vorsten bestuurd, die evenwel aan vreemde oppermagt ondergeschikt waren. In het midden der 4de eeuw ging de koning met het gansche volk tot het Christendom over. Iets later bekwamen zij eene bijbelvertaling, die benevens vele andere oud-Armenische schriften nog aanwezig is en door het volk op hoogen prijs wordt gesteld. Toen

daarop in het midden der 5de eeuw de strijd over de twee naturen in Christus in de oostersche kerken gevoerd werd, scheurden zij zich van de grieksche kerk te Konstantinopel los en hadden van toen af hunne eigene patriarchen. Later verloor het land door menigvuldige oorlogen, geheel en al zijne onafhankelijkheid en werd eindelijk in de 15de eeuw door de Turken en Perzen ingenomen. De bewoners hadden van nu aan van de zijde der Mahomedanen veel te lijden, zoodat zij bij scharen een land verlieten, waarin hun nog slechts het drijven van handel als middel van bestaan overbleef. Dit bedrijf was dan ook oorzaak, dat zij zich door alle omliggende landen, als Rusland, Turkije, Perzië en zelfs Indië verstrooiden. Ofschoon zij zich te voren ook door meerdere beschaving van de overige oostersche Christenen onderscheidden, zoo zijn zij thans in diepe onkunde, bijgeloof en zedenbederf verzonken. Met hun christendom, dat in de waarneming van allerlei geestelooze ceremoniën bestaat, is het zóó treurig gesteld, dat zelfs de heilige schrift, die in hunne oude moedertaal niet meer verstaan wordt, voor hen schier gesloten is. Intusschen vond men in lateren tijd vele menschenvrienden, die zich de belangen van dit volk aantrokken. Zoo werden deels tot voorkoming van deszelfs algeheelen ondergang, deels tot bewaring van deszelfs beroemde oudheden, vele Armenische boeken te Amsterdam, Venetië, Konstantinopel, Moskou enz. gedrukt. — Het geestelijk opperhoofd van alle Armeniërs is de patriarch of Katholikos te Etschmiazin, bij Eriwan, in het noorden van Perzie. Hij wordt door de aartsbisschoppen gekozen, en onder hem staan de beide patriarchen te Konstantinopel en te Jeruzalem, alsmede alle aarts-

bisschoppen en bisschoppen met de wartabets of geleerde monniken.

Bij den vrede van 1828 kwam een groot gedeelte van Perzisch Armenië aan Rusland, terwijl in een ander deel, dat reeds vroeger aan Rusland gekomen was, de zendelingen uit Bazel zich vestigden. Van deze zullen wij nu spreken.

Nadat de keizer in 1822 hun vergund had om onder het genot derzelfde voorregten als vroeger, in Karasz aan gene zijde van den Kaukasus, eene kolonie te stichten, kozen zij daartoe Schuscha, in de nabijheid der Perzische grenzen, en ook niet ver van het Ottomanische rijk. Het is de hoofdplaats der Russische provincie Karabagh, en ligt op eene hooge bergvlakte, door diepe afgronden omgeven. Men heeft er frisch bergwater, en daarbij is de lucht zoo gezond, dat vele Tartaren en Armeniërs er den zomer komen doorbrengen. Er wonen ongeveer 1500 Tartaarsche en 500 Armenische huisgezinnen, welke laatsten 5 kerken met 12 geestelijken hebben. In geheel Karabagh zijn omtrent 20.000 Tartaren, deels nomaden, deels dorpbewoners, en in het zuiden treft men ongeveer 4000 Kurden aan.

De komst der zendelingen (allereerst kwamen Dittrich, Zaremba, Hohenacker, later Wöhr, die evenwel spoedig stierf, Pfander, Haas, Judt, Sprömberg, en het laatst Hörnle, Schneider en Kreis) was te nieuw en te onverwacht, dan dat men er zich aanstonds tegen zou verzetten. Onverhinderd bouwden zij dan ook al ras een schoolhuis, rigtten een leesgezelschap op, en legden zich toe op de kennis der hun noodige talen. Weldra kwam er mede eene drukkerij tot stand, waar-

voor Bazel eene bijdrage afzonderde van 4000 gulden. Sommige traktaatjes werden overgezet, gedrukt en verspreid. Vooral echter mag men onder de schoonste vrucht dezer zending rekenen de overzetting van het N. Testament in de Turksch-Tartaarsche en Nieuw-Armenische taal, waartoe een vroom Armeniër, Mirza Farruch, en twee Armenische diakenen veel hebben bijgedragen. Ook de scholen en andere inrigtingen van onderwijs kregen door de belangstelling der ouders in hetzelve meerdere uitgebreidheid. In 1828 werd het zendingswerk door den keizer bekrachtigd en den zendelingen vrijheid gegeven, om in de landen tusschen de Kaspische en Zwarte zee gelegen, reizen te doen, de heilige schrift te verspreiden, scholen te bouwen, en alzoo aan de bekeering der Tartaren te arbeiden. Van toen af doorreisden zij het land in alle rigtingen, en menig Tartaar en Armeniër werd door hen gewonnen. Niet alleen in Schuscha, waar zich vele diakenen bij hen voegden, maar ook in Schamasi ontstond eene vereeniging tot onderlinge opbouwing in de kennis der heilige schrift. Zoo zijn de namen van eenen Gregorius, Moses, Parsegh, Sarkis en meer anderen, aangename gedenkteekenen van den zegen op dezen zoo spoedig weder onderdrukten Euangelie-arbeid.

Het eerste, wat den zendelingen veel moeite en onrust baarde, was de oorlog, door den Perzischen kroonprins Abbas Mirza, in 1826 met Rusland gevoerd, en waarin Schuscha door eene talrijke en ruwe legerbende 6 weken lang belegerd werd. Reeds waanden de vijanden zich zeker van de overwinning, zoodat zij ook al bij voorraad de woningen der stad,

alsmede het fraaije zendingshuis, waaraan de broeders nog steeds bleven voortbouwen, onder zich verdeeld hadden, toen op het onverwachtst de aankomst van het Russische leger hunne hoop teleurstelde. Nu namen de zendelingen uit dit dreigend gevaar, even als later bij het heerschen der cholera, waarvoor zij bewaard bleven, aanleiding om de kracht des geloofs en der liefde ter uitbreiding van het Godsrijk aan te wenden, doch hoe meer zich het Christelijk zaad bij sommigen begon te ontwikkelen, des te meer openbaarde zich ook de ijverzucht der Armenische geestelijkheid. Had deze tot hiertoe zich slechts tot schelden en smaden bepaald, nu toonde zij ook gezind te zijn tot vervolging. — Zij koesterde de meeste vrees voor Gods woord, en verklaarde zelfs reeds het geloof aan deszelfs onfeilbaarheid voor kettersch, waarom dan ook hunne synode besloot, om allen, die zich uitsluitend aan de heilige schrift hielden, te straffen. »Wij willen niet," werd er verklaard, »dat er een bijbel in de volkstaal aan het volk worde in handen gegeven." Te gelijkertijd werden de beide diakenen Mozes en Parsegh, als afvalligen voor de synodale regtbank naar Erschmiazin geroepen. De een bezweek onderweg, terwijl de andere in eene akelige gevangenis, naar het schijnt aan vergiftiging stierf. Daarop wendde diezelfde synode zich nog met eene akte van beschuldiging tot het gouvernement, waarbij zij de zendelingen onbevoegd verklaarde om zich in de aangelegenheden der Armenische kerk te mengen (1830). En hoewel deze in een verdedigingsgeschrift te kennen gaven, dat zij volstrekt niets tegen die kerk in den zin hadden, maar slechts wilden medewerken tot de opbouwing van het in-

wendige Christendom, zoo werd hun evenwel in 1832 door de regering gelast, dat zij zich overeenkomstig de Russische staatswet, van allen godsdienstigen invloed op de Armeniërs moesten onthouden. Reeds vroeger had de aartsbisschop niet alleen de revisie der vertaling van het N. Testament, maar ook de toestemming tot den druk er van geweigerd; maar toch wist een aanzienlijk Armenisch geestelijke de vergunning te bekomen, dat het in Moskou gedrukt werd. Zoo verscheen het dan in 't licht en werd door colporteurs alom verkocht. Overigens echter konden de broeders weinig of niets onder de Armeniërs doen, en moesten zich dus uitsluitend bepalen tot de Tartaarsche zending. Van de hiervoor gedrukte schriften maakten zij op hunne verre reizen een gepast gebruik. Reeds te voren (1829) had Pfander met den Engelschen geneesheer Groves (zie § 44) eene bezoekreis naar Bagdad gedaan en waren de Perzische en Turksche provinciën bij den Ararat door Zaremba bezocht, doch nu poogden zij nog dieper in de Mahomedaansche gewesten door te dringen. Judt en Sprömberg zochten de Tartaren van den Karabagh in hunne hutten op, en Hörnle begaf zich tot de zuidelijke Kurden, een woest volk, dat trotsch op zijne onafhankelijkheid, zich heinde en ver gevreesd gemaakt heeft, in welks taal men den bijbel zou trachten over te zetten, terwijl nog anderen tot de Perzen gingen.

Intusschen hielden de Armenische geestelijken, die nog altijd voor de aanwezigheid der broeders beducht waren, niet op met klagten bij de hooge regering in te dienen, tot dat eindelijk (23 Aug. 1835) bij eene keizerlijke ukase alle zendingen,

in het geheele Russische rijk werden opgeheven en alzoo aan de gansche zaak den bodem werd ingeslagen. Alleen gaf men den zendelingen vrijheid, om zoo zij wilden, in Schuscha te blijven, maar dan op voorwaarde, dat zij zich op den landbouw of het fabriekwezen zouden toeleggen. Intusschen hebben Mirza Farruch in Schuscha, de Armeniër Sarkis in Schamachi, en Hakub in Baku hun werk nog voortgezet door scholen in stand te houden als anderzins, en zijn er bewijzen genoeg voorhanden, dat het uitgestrooide zaad ook voor de toekomst niet vruchteloos zal zijn.

VI. PERZIË.

§ 56. Dit groote en heerlijke land ten oosten van den Tiger gelegen, wordt door willekeurige vorsten, Schachs genaamd, geregeerd, van welke de Khan's of stadhouders, in de onderscheidene provinciën afhankelijk zijn. Weleer bloeide ook hier het Christendom, maar thans zijn er van 10 tot 20 millioenen inwoners, naauwelijks 200,000 Christenen, en deze zijn deels Armeniërs, Syriërs of Chaldeën, die te Chosrabad en Mardin hunne afzonderlijke bisschoppen hebben, deels Nestorianen. Ook vindt men er nog uit den ouden Perzischen tijd, vooral bij de natuurlijke Naphthavuren, vuur-aanbidders. De overige Perzen zijn Schiiten en worden daarom door de Turken zeer gehaat. Onder hen treft men secten aan, die zich even als de Ssufi's of vrijdenkers, van den Koran willen ontslaan en alzoo het Mahomedanismus dreigen te ondermijnen. Intusschen werkt dit de invoe-

ring van het Christendom niet in de hand. Bijzonder invloedrijk was het bezoek van den geleerden prediker Henry Martin, die in de jaren 1811 en 1812 eenigen tijd in Shiras doorbragt. Deze was sedert 1805 als Engelseh prediker op onderscheidene plaatsen in Bengalen werkzaam geweest. Hij had eene vertaling van het N. Testament in het Hindostansch geleverd en ondernam nu ook eene vertaling van hetzelve in het Perzisch, tot welker voleindiging hij zich naar Schiras begaf, den hoofdzetel der Perzische geleerdheid, teneinde aldaar rustig hieraan te arbeiden. Zijne komst evenwel baarde weldra opzien, zoodat hij zich spoedig van allerlei soort van geleerden omringd zag, die hem godsdienstige strijdvragen kwamen voorleggen. De geleerde antwoorden, die hij met onverschrokkene vrijmoedigheid gaf, maakten al aanstonds op zijne hoorders een diepen indruk. Zelfs bij gastmalen, waarop hij genoodigd werd, werden velen door zijne gesprekken gesticht, en toen eindelijk een opper-mollah een stuk in het licht gaf ter verdediging van het Mahomedanismus, werd dit op eene waardige wijze door Martin wederlegd. Onbeschrijflijk was dan ook de indruk, dien zijne vlugschriften maakten, zoodat velen in hun hart het Christendom toegedaan werden. Zijne uiterst zwakke gezondheid liet hem echter niet toe, hier langer te blijven en hij stierf te Tokat in Klein-Azië, den 16 October 1812 in 31 jarigen ouderdom. Zijne zoo wèl gelukte Perzische vertaling werd te Petersburg gedrukt.

Kort hierop (1814) wilde het Engelsch Kerkgenootschap Perzië in zijnen werkkring opnemen;

dan, hoe uitlokkend dienaangaande de berigten van Anderson ook waren, kwam dit plan toch niet tot stand, terwijl intusschen de Schotsche zendelingen te Astrakan hun best deden, om zooveel mogelijk, door aan Perzische reizigers geschriften uit te reiken, op Perzië te werken. Even zoo deden ook de zendelingen te Schuscha, die er zelfs meermalen heen reisden, nadat zij door den Armenier Mirza Farruch, die als jongeling naar Perzië was weggevoerd en in 1827 van daar terugkeerde, met de taal waren bekend geworden. In 1832 namen zij zelfs de proef van eene Perziaansche zending, daar Haas en Wolters zich in Tebris vestigden en Hörnle en Schneider tot de Kurden gingen. In Tebris gaven zij onderwijs aan Perzische jongelingen, hetwelk zich echter voornamelijk bepalen moest tot hunne uiterlijke beschaving, daar de minste poging om hen tot het Christendom te bekeeren, hun duur zoude te staan zijn gekomen. Inmiddels was een Armenische colporteur met name Nicoghos er op uit, bijbels en geschriften onder hen te verspreiden, waardoor echter in vele steden onder het dweepzieke volk opschuddingen ontstonden, hetgeen hem in Ispahan bijna het leven had gekost. Haas verwierf zich wel is waar door zijne kennis vooral ook in de geneeskunde, een groot aanzien inzonderheid bij de voornaamsten des lands, doch dit nam niet weg, dat de toestand der zendelingen, die immers hunne zaak zoo geheim mogelijk moesten drijven, met iederen dag pijnlijker en drukkender werd, zoodat het genootschap te Bazel, in aanmerking nemende, wat der Russische zending (zie § 55) wedervaren was, besloot om de Mahomedaansche

zending te staken en andere oorden op te zoeken, die voor den zendings-arbeid meer geschikt schenen. Zoo werd dan Perzië in 1837 opgegeven en vertrokken de zendelingen meerendeels naar Indië. Intusschen hadden zich reeds Amerikaansche zendelingen in Perzië gevestigd, die in 1835 onder de Nestorianen en in 1839 onder de Armeniers in en om Erzerum werkzaam waren. In laatstgemelde plaats, de hoofdstad van het oude Armenië, die 30,000 inwoners telt, waaronder 3500 Armeniërs, van welke er even zoo veel in de naburige steden verstrooid wonen, begint zich, vooral onder deze Armenische bevolking eenige meerdere opgewektheid te vertoonen. Bovenal zijn de in 1845 medegedeelde berigten uit de omstreken van Erzerum verblijdend. Eene school, die de zendeling Merrick in 1840 voor Perzische Mahomedanen te Tebris had opgerigt, werd echter twee jaren later door hem weder opgeheven, omdat hij het beter oordeelde aan den arbeid onder de Nestorianen deel te nemen.

§ 57. De zending onder de Nestorianen verdient wel onze bijzondere opmerking. Deze Christenen bewonen hoofdzakelijk de oorden van het oude Assyrië, thans Kurdistan genoemd, achter de rivier den Tiger. Zij zijn van aloude afkomst, maar kregen eerst in de vijfde eeuw hunnen tegenwoordigen naam van den patriarch Nestorius, die te Konstantinopel als ketter veroordeeld zijnde, bij hen zijne toevlugt zocht. Langen tijd lieten zij zich aan de uitbreiding des Christendoms in Hoog-Azië zeer gelegen zijn, zoodat hunne zendelingen zelfs het geheele Chineesche rijk doortrokken. Hun patriarch woonde te Seleu-

cia aan den Tiger. Thans bedraagt hun getal ongeveer 200,000, die in schatpligtigen en vrijen verdeeld zijn. Genen zuchten deels onder het Turksche, deels onder het Perzische juk, terwijl de anderen nog tot voor korten tijd een rotsachtig land bewoonden, waar zij elken vijandelijken aanval konden trotseren. Zij hadden daarbij, in vele stammen verdeeld, hunne eigene vorsten, die wederom aan het wereldlijk en geestelijk gezag van den Patriarch te Julamerk onderworpen waren. De woeste Kurden, die rondom hen woonden, maakten het tevens den Europeanen onmogelijk hen te bereiken en zelfs de natuuronderzoeker Schulz, die in hunne nabijheid kwam, werd door eerstgenoemden omgebragt. Eerst de Amerikaansche geneesheer en zendeling Grant, die in 1839 tot hen wist door te dringen, heeft ons nadere berigten omtrent hen medegedeeld, waaruit blijkt, dat de Nestoriaansche kerk zich door hare eenvoudigheid en reinheid gunstig onderscheidt. Zij verwerpt b. v. de aanbidding van beelden, de oorbiecht, het vagevuur, de mis, den ongehuwden staat der geestelijken — en houdt den bijbel, dien zij echter helaas slechts in de onverstaanbaar geworden oude Assyrische taal bezit, in hooge achting. De drukkunst was er tot hiertoe onbekend, weshalve de heilige Schrift zeer zeldzaam wordt aangetroffen. Dit nu, gevoegd bij hunne liturgie, die zij zelven naauwelijks verstaan, is voornamelijk oorzaak, dat zij thans diep onkundig zijn, en de priesters den toenemenden achteruitgang der gemeente betreuren. Hunne zeden hebben overigens veel aantrekkelijks, en zwemen naar het aartsvaderlijke, ofschoon er toch ook hier en daar heidensche ruwheid in

doorstraalt. De schatpligtige Nestorianen zijn zeer blootgesteld aan het indringen van roomsche zendelingen, daar men alles aanwendt, om hen aan den Paus te onderwerpen. Zij, die zich daartoe laten overhalen, dragen in onderscheiding van de overigen den naam van Chaldeën. Over het geheel echter zijn de roomsche zendelingen er zeer gehaat, zoodat zij zich op de bergen zelfs niet eens durven vertoonen.

De Nestorianen wekken zeer de belangstelling op door de ontdekking, die zendeling Dr. Grant meent gedaan te hebben, dat zij namelijk herkomstig zouden zijn van de 10 stammen Israëls, die in het jaar 721 vóór Christus door den Assyrischen koning Salmanasser gevankelijk werden weggevoerd, en waarvan sedert de vijfde eeuw elke historische spoor verdwenen is. De meesten dier gevangenen waren, volgens de Schrift, naar de omstreken van de rivier Habor, het eigenlijke Kurdistan, gevoerd — en nu meent Grant in de aldaar wonende Nestorianen onmiskenbare trekken hunner Israëlitische afkomst te vinden. Zij komen, zegt hij, wat spraak, voorkomen, zeden en kleeding betreft, zoo zeer met de joden dier streek overeen, dat zij dikwijls met hen verwisseld worden. Men vindt bij hen ook nog overblijfsels van offerdienst, die aan de Israëlieten doen denken; insgelijks sporen van Nazireër-geloften, eerstling-gaven, reinigingen en wasschingen, paaschfeest, reine en onreine dieren, en wat dies meer zij. Ook treft men tallooze joodsche namen bij hen aan — en daarenboven is het de bloedwraak, de buitengewone heiliging van den sabbath, de hoogepriesterlijke betrekking, waarin de patriarch tot het volk staat, de inrigting hun-

ner kerken, waarin zich een allerheiligste bevindt, dat alleen voor den priester toegankelijk is, de vrees voor verontreiniging, zelfs hun herdersleven — dit en veelmeer nog is het, waardoor het evengemelde vermoeden bevestigd wordt, terwijl hetzelfde denkbeeld bij alle omliggende volken, en bij de joden, ja ook bij hen zelven niet vreemd is. — Jammer dat in het jaar 1843 de Turksche Pacha van Mossul, dit volk op eene verschrikkelijke wijze teisterde, waarbij het letterlijk op de verdelging der Nestorianen scheen gemunt te zijn. Dorpen en steden werden verbrand, de veldvruchten vernield, en alles wat zich niet door de vlugt kon redden, met het zwaard omgebragt. Zelfs eenige broeders van den patriarch, die naar Mossul ontvlugtte, werden vermoord, terwijl zijne moeder en zuster in stukken gehouwen werden. Daarenboven werd zijne kostbare boekerij bij de plundering van het district Disz geheel vernield. En toen naderhand de Nestorianen eene poging deden om zich van hunne verdrukkers te ontslaan, werd de gruwel der verwoesting hernieuwd, zoodat zij zich ten laatste moesten onderwerpen, en van toen af hunne onafhankelijkheid geheel verloren.

In den herfst van het jaar 1835 begaven zich Amerikaansche zendelingen naar de Nestorianen, en wel naar de aanzienlijke stad Urumiah, gelegen in eene schoone vlakte achter het gebergte, langs een meer, hetwelk zich ruim 30 uren ver uitstrekt. Men vindt op deze vlakte ongeveer 300 dorpen, die meest door Nestorianen bewoond zijn en wier getal in Urumiah omtrent 20,000 bedraagt. De provincie is aan Perzië onderworpen en de zendelingen staan onder be-

scherming der regering, die in 1840 aan zendeling Perkins een loffelijk getuigenis toezond. Zendeling Grant, die tevens de geneeskunde uitoefende, bragt er door sommige gelukkige genezingen veel toe bij, dat men meer met de zendelingen werd ingenomen. Ook treden deze niet als tegenstanders der bestaande kerk op, en dit is de reden, weshalve de bisschoppen en priesters hun niet alleen niet tegenwerken, maar zelfs alle medewerking belooven, ten einde Christelijk leven onder het volk te wekken, waarvan zij dan ook werkelijk reeds blijken gegeven hebben. Door eene onlangs opgerigte drukkerij wordt er de heilige Schrift benevens andere boeken in de landstaal gedrukt. Ook zijn er op vele dorpen vrijscholen geopend, die door priesters en diakenen worden bestuurd, terwijl er in de hoofdstad een seminarium bestaat tot opleiding van godsdienstleeraars en ook een opvoedings-gesticht voor meisjes. De patriarch is der zending mede zeer genegen. En mogt zij soms van de eene of andere zijde ook nog tegenkanting ontmoeten, toch kon in 1840 van haar gezegd worden, dat zij vasten voet gekregen had. Op de gansche vlakte van Urumiah, alsmede op de gebergten van Kurdistan stond naauwelijks eene kerk, die niet gaarne door den priester aan den zendeling afgestaan werd, opdat het volk zich tot het aanhooren zijner prediking zou kunnen verzamelen. Het aantal vrijscholen was in 1845 tot bijna 50 geklommen, die door een 1000tal leerlingen bezocht werden, ja ook de gansche bevolking begint meer en meer in de Euangelie-prediking belang te stellen. —

Een in 1842 onder de berg-Nestorianen gevestig-

de post te Ascheta in den Tyary-stam, moest ten gevolge van den oorlog weêr verlaten worden. Toen de zendelingen Smith en Laurie van Mossul de plaatsen Ascheta en Julamerk in den zomer van 1842 bezochten, werden zij overtuigd, dat de arbeid onder het kleine overblijfsel der Nestorianen aldaar weinig vrucht zou kunnen opleveren. De door Grant (in 1843 overleden) gestichte zendings-gebouwen te Ascheta waren in de magt van Kurden, die er eene sterkte van gebouwd hadden, terwijl van het dorp zelf, hetwelk vroeger 3000 inwoners telde, nog slechts vier hutten overig waren.

De voorspoed, dien de Amerikaansche zendelingen ondervonden, wekte intusschen weldra de ijverzucht der roomsche kerk op, zoodat de paus in 1842 den bisschop van Elkosch met eenen Italiaanschen priester tot de Nestorianen zond; doch niettegenstaande de rijke geschenken, die zij medebragten, moesten zij onverrigter zaken terugkeeren. De patriarchen en priesters waren op hunne hoede en betoonden zich zeer aan de protestantsche zendelingen gehecht. Later evenwel, en vooral na den oorlog, is het den roomschen gelukt met geweld eenige Nestoriaansche kerken aan zich te trekken en de bewoners van sommige dorpen tusschen Mossul en Amadich tot de aanneming van het katholicisme te dwingen — waarbij nog kwam, dat de Fransche zaakgelastigde aan het Perzische hof, de Sartiges (1845), ten believe der vroeger verjaagde roomsche zendelingen; zich veel moeite gaf ten einde den Schach van Perzië te bewegen, om de Amerikaansche zendelingen uit Urumiah te verdrijven, ter bereiking van welk doel hij

hen op allerhande wijze trachtte in verdenking te brengen.

VII. ABISSYNIË.

§ 58. Dit ver afgelegen Christenland, hetwelk in de zendings-geschiedenis zoo belangrijk geworden is, wordt ook wel Habesch en Aethiopië genoemd en was waarschijnlijk de woonplaats van den Moorschen kamerling. Het is een, aan de oostzijde van Afrika hooggelegen en bergachtig land. Ofschoon het schier onder de evennachtslijn ligt, zoo is toch het klimaat door de hooge bergen bijna het gansche jaar door gematigd en aangenaam, maar tevens toch zoo warm, dat de bewoners zich het hoofd noch de voeten behoeven te dekken. Zij zijn bruin van kleur en behooren niet tot den negerstam. Vandaar, dat zendeling Blumhardt, die van hier naar Indië werd verplaatst, op het zien der Hindo's verbaasd stond, dat er tusschen hen en de Abissyniërs zooveel overeenkomst bestond, hetgeen hem op het vermoeden bragt, dat de oude Aethiopiërs, wier staatkundige en godsdienstige vormen ook zoo veel met de Indische overeenkwamen, Indische landverhuizers zijn geweest. Het land, ten zuiden van Egypte en Nubië, aan de Nylbronnen gelegen, heeft jaarlijks vier oogsttijden en bevat 4 millioenen inwoners. De twee hoofdprovinciën, Tigre en Amhara, waarin het land verdeeld wordt, grenzen ten zuidwesten aan het heidensche Schova. — De bewoners belijden het Christendom, waarmede zij in de vierde eeuw,

voornamelijk door de Egyptische gevangenen Frumentius en Edesus zijn bekend geraakt; evenwel wordt de oud-Aethiopische bijbel nog slechts door weinigen verstaan en is de kerk in groot verval, daar zoowel de priesters als de leeken even onkundig zijn. Geen wonder dus, dat hunne eeredienst, waarbij Christus beneden de heiligen, of althans geheel en al op den achtergrond gesteld wordt, een ijdel ceremonieel geworden is, terwijl hunne leerstellige bespiegelingen over den Heer ook hoogst onvruchtbaar en kleingeestig zijn. Voorts hebben zij in elke maand 18 rustdagen, en zijn onder hen de besnijdenis, het houden van den sabbath nevens den zondag, en de onthouding van het vleesch van onreine dieren nog in zwang. Misdaden worden met vasten geboet, ten ware men ze door betaling van geld op de priesters wilde overdragen. Doch de veelwijverij, hoezeer burgerlijk nog gewettigd, wordt door de kerk niet geduld en met censuur gestraft. Hun geestelijk opperhoofd draagt den naam van Abuna, en wordt hun door den Egyptischen patriarch toegezonden. In 1841 was dit een leerling en vriend der Egyptische zendelingen, die slechts 22 jaren telde. — In het begin der 17de eeuw kwamen er Jesuiten in het land, om de Aethiopische kerk aan den pauselijken stoel te onderwerpen, waarop de koning met een gedeelte zijner onderdanen in 1626 het roomsch geloof aannam. Doch toen men nu de overigen door allerlei dwangmiddelen mede hiertoe wilde overhalen, ontstond er een algemeene opstand waarbij 8000 van 's konings onderdanen omkwamen en de Jesuiten geheel verdreven werden. Een volkslied uit dien tijd behelst onder andere

deze sterke uitdrukking: »Komt juichen wij en laat ons opspringen van vreugde, nu de schapen van Aethiopië aan de klaauwen der hyëna's van het westen zijn ontkomen en Aethiopië van de hyëna's verlost is!" En toen eene eeuw later zich wederom eenige Duitsche Franciskaner monniken als afgezanten van den paus vertoonden, was de herinnering aan de gehate roomschen nog zóó levendig, dat een geruimen tijd alle vreemdelingen uit het land geweerd werden. — Eene zonderlinge omstandigheid gaf tot de protestantsche zending aanleiding. De Abissyniër Abi Rumi, die reeds in 1770 den beroemden reiziger Bruce tot tolk verstrekt had, kwam op eene handels-reize naar Syrië in kennis met den geleerden William Jones, dien hij op zijnen togt naar Indië mede behulpzaam was. Toen hij daarop bij zijn terugkeer, te Kaïro vertoevende, aldaar gevaarlijk ziek werd, nam hem de Fransche consul Asselin welwillend op en beloofde hij altijd bij dezen te zullen blijven, in geval hij herstellen mogt. Hij genas — en Asselin liet hem daarop den bijbel in de Amharische taal overzetten, waartoe hij zelf zich tweemaal 's weeks met hem afzonderde. Na 10 jaren werd dit moeijelijk werk volbragt en in 1820 door het Londensch bijbelgenootschap aangekocht. De druk dezer vertaling gaf aan het Engelsch kerkelijk zendeling-genootschap gereede aanleiding tot eene zendings-poging in Abissynië, waartoe dan ook in 1826 reeds twee kweekelingen uit Bazel, Gobat en Kugler, bestemd werden, die in 1829 de gevaarvolle reize ondernamen. Bij hunne aankomst in de provincie Tigre, werden zij door den vorst Sabagadis zeer vriende-

lijk ontvangen. Gobat vertrok vervolgens naar Gondar, de hoofdstad van Amhara, waar de vorst Marie regeerde. Kugler stierf weldra, zoodat de andere nu geheel alleen stond; doch zijne eenvoudige en bescheidene woorden, waarmede hij tot geloof en bekeering zocht op te wekken, maakten op velen zoodanigen indruk, dat hij spoedig de genegenheid van het volk won. Zelfs waren de priesters hem niet vijandig gezind: want, deed men hem al eens nuttelooze vragen over de natuur van Christus en dergelijke, dan wist hij den twist te mijden en eindigde liever met te zeggen: »ik weet het niet!" Toen kort hierop tusschen Marie en Sabagadis een oorlog uitbarstte, waarin laatstgenoemde gevangen genomen en vervolgens omgebragt werd, begaf Gobat zich voorshands naar een afgelegen klooster in Schoholand, van waar hij gelegenheid zocht om naar Egypte terug te keeren. Zijn driejarig verblijf in Abissynië was ook hierdoor merkwaardig, dat hij onder roovers en moordenaren, in ziekte, honger en naaktheid, onder wilde dieren en in woestijnen, kortom onder de gevaarlijkste omstandigheden des levens steeds een toonbeeld was van de bewarende zorg der Goddelijke voorzienigheid. De beginselen eener landziekte, die in Abyssinië vele slagtoffers wegrukt, bragten vooral zijn besluit om het land te verlaten tot rijpheid. Velen hadden hem gaarne in hun midden gehouden, en roerend was het afscheid, hetwelk zij van hem namen, met de dringende bede, dat hij toch spoedig mogt wederkomen (1833).

Na het vertrek van Gobat, die in 1839 naar Maltha verplaatst werd, volgden de zendelingen Isenberg, Blumhardt en Krapf hem op — terwijl

nog een ander, Knoth, reeds op zijne heenreize te Kaïro stierf — en om nu de zending op een meer hechten grondslag te vestigen, kochten zij een stuk gronds, en bouwden een zendingshuis, hetwelk tevens strekken zou tot eene school voor jongelingen. Isenberg leverde eene vertaling van het N. Testament en de Engelsche kerkformulieren in de Tigre-taal, terwijl Blumhardt zich al aanstonds bezig hield met het zamenstellen van een Amharisch woordenboek. — Doch toen nam de zaak een ongunstigen keer, want zoodra begon het volk niet te begrijpen, dat men veranderingen in hunne kerk wilde brengen, of algemeen openbaarden zich misnoegen en wrevel, terwijl tegelijkertijd de tegenkanting der priesters zich liet gevoelen. Deze begonnen de zendelingen bij hunnen vorst Ubie aan te klagen als lieden, die vreemde leeringen trachtten in te voeren, en daarbij ten doel hadden om allengs het land in de handen van den koning van Engeland te spelen; hetwelk ten gevolge had, dat de koning, die overigens den zendelingen genegen, maar tevens voor zijn reeds wankelenden troon beducht was, hun gelastte binnen vijf dagen te vertrekken. Daar alle tegenwerpingen zonder gevolg bleven, werd de zending opgeheven (1838). Blumhardt werd naar Bengalen verplaatst, terwijl Isenberg, Krapf en Müleisen, ten gevolge eener reeds vroeger gedane uitnoodiging van den koning van Schoa, tot de heidensche Gallas gingen. Doch ook dáár ondervonden zij zoo veel belemmering en tegenkanting van allerlei aard, vooral van wege de hebzucht der inlandsche vorsten en de ijverzucht der priesters, dat zij, toen hun ook den weg naar Tadschura en Zeila

werd afgesneden, besluiten moesten deze oorden te verlaten.

§ 59. Zoo hebben wij dan de Mahomedaansche en oud-Christelijke wereld aan de Middellandsche zee, eens doorloopen. Mogt ook al de uitslag van zooveel arbeid en opoffering als we daar aanschouwd hebben, niet zeer bemoedigend zijn, men ziet toch, dat er zich in de laatste jaren eenig licht vertoont. In alle geval moet men diep getroffen worden door den rusteloozen ijver, waartoe zoovele edele menschenvrienden, door de liefde van Christus zich laten dringen om voor het Godsrijk te arbeiden, en eenmaal gewis, in den grooten dag der dagen zal het blijken, dat hun werk veel minder ijdel en vruchteloos geweest is dan het ons kortzigtigen, die slechts aanzien wat voor oogen is, thans nog toeschijnt.

DERDE AFDEELING.

HEIDENSCH AZIË.

§ 60. Onmetelijk groot zijn de landen der heidenen in het overig Azië, waartoe wij thans overgaan. De blindheid en duisternis vertoont zich hier in eene gansch andere gedaante dan bij de volken, die wij tot hiertoe beschouwd hebben. Het heidendom rust er ook voor een gedeelte op aloude, wijsgeerig ontwikkelde leerstelsels, wier geest en inhoud op alle burgerlijke en maatschappelijke betrekkingen tot in 't kleinste toe een doortastenden invloed heeft verkregen. Intusschen schijnt men in weerwil der algemeene verdorvenheid, nog altijd een levendig Gods-bewustzijn te hebben bewaard, alsmede een diep gevoel van zonde, zoodat men zich alle verloocheningen en zelfskwellingen wil getroosten, om slechts rust voor de ziel te vinden; en over 't geheel mag men zeggen, dat hoe nadeelig ook de wijsgeerige stelsels van afgoderij op de zending werken, deze laatste toch altijd veel kans heeft van eenmaal door het evengemelde gevoel van zedelijke behoefte, bij die menschen ingang te zullen vinden.

Niet zonder groote verwachting beginnen wij dus met dit gedeelte der zendings-geschiedenis, en zullen wederom de onderscheidene volken afzonderlijk in oogenschouw nemen.

I. HINDOSTAN.

§ 61. Dit groote schiereiland, ook oost-Indië of voor-Indië genoemd, strekt zich uit tusschen de rivieren Ganges en Indus, wier mondingen 400 uren van elkander verwijderd zijn, terwijl het van den Himelaya tot aan kaap Comorin eene lengte heeft van 500 uren. Het land is in het noorden zeer bergachtig, doch heeft overigens meest groote vlakten, die door talrijke rivieren besproeid en door de natuur op het rijkst gezegend worden. Het zuidelijk gedeelte, dat tot op 8 graden de evennachtslijn nadert, is zeer warm. Reeds lang waren de schatten van dit land, die te voren door Oostersche volken werden uitgevoerd, den Europeanen bekend, zonder dat zij evenwel het land zelve kenden. Eerst in 1492 vonden het de Portugezen, die Afrika hadden omgezeild, en van dien tijd af trokken ook Spanjaarden, Nederlanders, Franschen, Denen en Engelschen derwaarts, tot dat de laatsten in de moorddadige oorlogen, die er gevoerd werden, de overhand kregen, en zich tot dusver reeds meer dan de helft des lands onderworpen hebben — terwijl de bezittingen der Franschen, Denen en Nederlanders minbeduidend zijn. Nog gaan de Engelschen voort den eenen Rajah (inlandschen vorst) na den anderen, aan hunne heerschappij te

onderwerpen. Het bestuur berust bij de zoogenaamde Oost-Indische Compagnie, die oorspronkelijk bestond uit eene maatschappij van kooplieden, aan wie sedert 1600 door de regering uitsluitend de handel met Indië gewaarborgd werd. Deze maatschappij, op wier kosten de veroveringen geschiedden en die zich hierdoor allengs tot eene staatkundige magt vormde, staat thans onder de leiding der kroon, met welke zij van tijd tot tijd weder een nieuw verdrag sluit. Het laatste loopt van 1834 tot 1854. De Engelsche bezittingen zijn thans verdeeld in vier presidentschappen, Calcutta, Madras, Bombay en Agra, over welke een Gouverneur-generaal gesteld is. Men schat de bevolking op 132 millioenen, waarvan ongeveer 114 millioenen tot de eigenlijke Hindo's behooren. Reeds voor 3000 jaren waren zij een zeer beschaafd volk, waarvan hunne prachtige tempels en de velerlei werken van kunst, maar vooral ook hunne beschaafde taal en geleerde geschriften getuigen. Intusschen heeft er nu al sedert eeuwen in de ontwikkeling des volks een stilstand plaats, die voornamelijk is toe te schrijven aan hunne maatschappelijke klassen of standen. Deze, kasten genaamd, van welke men er eertijds vier had, zijn thans tot een getal van meer dan 100 toegenomen, die elkander volstrekt uitsluiten en bij wie alles van ouders op kinderen overgaat. De voornaamste dezer kasten is die der Brahminen, die tevens voor de geleerden des lands doorgaan, terwijl die der Sudrah's, waartoe de handwerkslieden en dienstboden behooren, voor de laagste gehouden wordt. Dan heeft men ook nog de Paria's, die, omdat zij eigenlijk zonder kaste zijn, algemeen veracht

worden en zich naauwelijks in 't openbaar durven vertoonen.

De overoude godsdienst der Hindo's welke in de heilige boeken van Beda en in de boeken van Menu vervat is, en welker stelsel op zeer verschillende wijze opgevat en ontwikkeld kan worden, is over 't geheel zoo duister en verward, dat het schier niet mogelijk is er een klaar denkbeeld van te geven. De oorspronkelijke grondbeginselen zijn echter eenvoudig: God wordt drievoudig voorgesteld, als Brahma, schepper, Sciva, verwoester, en Wischnu, behoeder. Intusschen heeft de vergoding, zoo van voorwerpen der natuur, als van menschen, het getal goden tot vele millioenen doen stijgen. De hoogste eer wordt bewezen aan Wischnu, van wien men gelooft, dat hij 9 of 10 maal mensch is geworden — en in den persoon van Krischna, een aartswellusteling, is hij de lievelingsgod van het volk. Daarenboven hebben de Brahminen ook nog hunne wijsgeerige stelsels, waarvan het verderflijke pantheistische zuurdeeg ook in de godsdienstige begrippen des volks is doorgedrongen. Heerschend blijft echter de meening, dat de mensch in een' gevallen toestand verkeert, en tot straf en loutering in een ligchaam geplaatst zijnde, hieruit weêr moet verlost worden, om tot zijnen oorsprong terug te keeren. Die verlossing nu geschiedt deels door zelfverloochening en zelfskwellingen hier op aarde, deels na den dood, als wanneer de ziel, na in allerlei soort van dieren verhuisd te zijn, na millioenen jaren eindelijk zal kunnen geraken in den staat van goddelijke rust, d. i. geheel opgelost zal worden in den algemeenen wereldgeest.

De schandelijkste en belagchelijkste dingen worden van de goden verteld en onder allerlei vormen verzinnelijkt. Oneindig is het getal afgodsbeelden; want behalve aan zijne huis- zak- en tempelgoden, bewijst de Hindo ook aan vele dieren goddelijke eer. De koe is onder anderen zoo heilig, dat met de mest er van huizen en menschen gewijd worden; zelfs aan insecten, b. v. aan moskieten en vlooijen wordt hulde bewezen, zoodat men die niet gaarne zou aanraken uit vrees van ze te beleedigen. Men vindt eene afzonderlijke kaste, die zich geheel aan de aanbidding des boozen overgeeft. In de tempels gaat het zóó schaamteloos toe, dat zelfs het natuurlijk gevoel van den betergezinden Hindo er door ontstemd wordt. Het toppunt van dwaasheid en verkeerdheid ziet men echter bij de feesten in groote steden, waar duizenden ja honderdduizenden uit verre streken heenstroomen. Dan worden de afgodswagens onder een ontzettend gejoel en getier uit de tempels gehaald en voortgetrokken — doch wie heeft niet wel gehoord van de feesten van den afgrijselijken Juggernaut, den zoogenaamden *wereldvorst!* — Verder treft men overal Jogi's of boetelingen aan, die door zelfskwellingen alle zinnelijk gevoel trachten uit te dooven om daardoor voor heiligen te worden gehouden. Soms begeven deze zich naar holen en afgelegene plaatsen, leggen zich neder op puntige spijkers, of nemen eene moeijelijke houding aan, waarbij zij langen tijd onbewegelijk blijven zitten of staan; dan eens stellen zij zich bloot aan de hitte der zon en aan het steken der moskieten, of laten zich tot aan den hals toe begraven. Dikwijls laten zij zich aan ijzeren haken door

de ruggehuid geslagen, in de lucht ronddraaijen; steken linten tusschen de ribben, die zij dan gedurig heen en weder trekken; dansen met bloote voeten op gloeijende kolen — en wat dies meer zij. Tot zulke bedrijven is de Hindo geneigd en bereid, omdat hij meent daardoor zijn geweten te stillen, onheilen van zich af te wenden, en ook ziekten uit zijn huis te weren. Op raad der priesters kan hij er zelfs toe komen om zich onder de raderen van den afgodswagen te laten verbrijzelen, of zich in eene rivier of in het vuur werpen, ten einde alzoo vrijwillig zijn leven te offeren. Maar dit zelfde beginsel vervoert ook tot allerlei soort van menschenoffers. Zoo kost het den ouders weinig moeite om hunne kinderen, door ze te begraven, te verbranden of te verdrinken, aan de goden te wijden. Aan de oevers hunner heilige rivieren ziet men bestendig nieuwe scharen van zieken en ouden van dagen zich aan den dood prijs geven, zelfs moeders die hare kinderen in den stroom aan de krokodillen ter prooi werpen. In vele provinciën zoo als in Gumsur, zijn nog openbare menschenoffers in gebruik, en over 't geheel hebben die veel meer plaats dan men tot hiertoe wel meende. Eindelijk zijn het nog de bedevaarten, die aan tallooze menschen het leven kosten. In de heiligste steden zijn de straten geheel met menschenbeenderen, de overblijfsels van omgekomene pelgrims, bedekt, wier ligchamen onbegraven blijven liggen en den honden, wolven en gieren tot spijs verstrekken. —

Onder meer andere gruwelen, die wij nog zouden kunnen mededeelen, maken wij nu nog alleen melding van het allerdroevigste lot van het vrou-

welijk geslacht, dat van de geboorte af in de uiterste verachting verkeert, en daar er geen zweem van huwelijkstrouw bestaat, slechts tot slavinnen en voorwerpen van dierlijken wellust gebruikt wordt. Van hier die beruchte gewoonte om de weduwen terstond na den dood des mans te verbranden, alsmede het te vondeling leggen van pas geboren meisjes, die men dagelijks in menigte hulpeloos op de straten der groote steden zag liggen. Gelukkig echter, dat het Engelsch gouvernement in den laatsten tijd aan deze onmenschelijke gebruiken paal en perk stelt!

§ 62. Hoezeer nu deze verdorvene en rampzalige toestand van Indië al aanstonds het mededoogen der Christenvolken had behooren op te wekken, duurde het evenwel geruimen tijd alvorens iets in het belang dezer diep gezonkene volken werd ondernomen. Wel is waar poogden de Portugezen, die de eerste ontdekkers van Oost-Indië waren, door roomsche priesters de katholieke godsdienst in te voeren, en ontstonden er aan de kusten van Malabar en verder op naar Bombay onderscheidene gemeenten; — doch de bekeerde Hindo's mogten daarbij hunne heidensche gebruiken behouden, en bleven dus in den grond dezelfden onder den christelijken naam; terwijl de inquisitie te Goa, die eerst in 1815 geheel werd opgeheven, althans geene minder erger gruwelen pleegde, dan er ooit door de inlandsche heidenen konden gepleegd worden. Later stond de katholijke zending in Indië bijna geheel stil, doch thans rigt zij zich weder op en tracht de protestantsche zooveel mogelijk tegen te werken; zoo als b. v. het geval is met die drie Dominikaner monniken, welke in 1839 te Pondichery zijn aangekomen. Van de protes-

tantsche natiën, die zich in Indië gevestigd hebben, gaven de Denen (sedert 1705) voor de uitbreiding des Christendoms een goed voorbeeld op de kust van Koromandel. Intusschen bleef de Engelsche Oost-Indische Compagnie langen tijd tegen de zending ingenomen, uit vrees dat daaruit voor haar belang en haren invloed nadeel zou voortkomen. Van daar, dat beter gezinde Engelschen, in vereeniging met het in 1698 in Engeland gestichte genootschap ter bevordering van het Christendom, niet meer doen konden dan de Deensche zending in Indië ondersteunen. Er werd namelijk geen zendeling in de Engelsche bezittingen toegelaten zonder vergunning der Compagnie en slechts zeer zelden werd die gegeven. Ja zelfs had de Compagnie nog bepaald, dat de bekeerde Hindo's geene landsbetrekkingen mogten bekleeden, terwijl die voor Mahomedanen en heidenen wèl open stonden. Ook het verspreiden van den bijbel werd door haar tegengegaan, en geene de minste poging aangewend, om het afschuwelijke verbranden van weduwen en het offeren van kinderen af te schaffen. En het ergerlijkste van alles was nog, dat zij van alle pelgrims, die ter bedevaart naar de feesten gingen, schatting vorderde, waardoor deze bedevaarten in de oogen der Hindo's eenen verhoogden schijn van heiligheid kregen. Alles wat toen in het belang der zending geschieden kon, bepaalde zich dus tot hetgeen enkelen der aldaar aangestelde Engelsche predikers beproefden. Onder deze heeft vooral Dr. Buchanan, die een groot deel van Indië doorreisde en de eerste naauwkeurige beschrijving der heerschende duisternis leverde, zich in het begin dezer eeuw bijzonder verdienstelijk gemaakt. Hij was het ook, die in

welijk geslacht, dat van de geboorte af in de uiterste verachting verkeert, en daar er geen zweem van huwelijkstrouw bestaat, slechts tot slavinnen en voorwerpen van dierlijken wellust gebruikt wordt. Van hier die beruchte gewoonte om de weduwen terstond na den dood des mans te verbranden, alsmede het te vondeling leggen van pas geboren meisjes, die men dagelijks in menigte hulpeloos op de straten der groote steden zag liggen. Gelukkig echter, dat het Engelsch gouvernement in den laatsten tijd aan deze onmenschelijke gebruiken paal en perk stelt!

§ 62. Hoezeer nu deze verdorvene en rampzalige toestand van Indië al aanstonds het mededoogen der Christenvolken had behooren op te wekken, duurde het evenwel geruimen tijd alvorens iets in het belang dezer diep gezonkene volken werd ondernomen. Wel is waar poogden de Portugezen, die de eerste ontdekkers van Oost-Indië waren, door roomsche priesters de katholieke godsdienst in te voeren, en ontstonden er aan de kusten van Malabar en verder op naar Bombay onderscheidene gemeenten; — doch de bekeerde Hindo's mogten daarbij hunne heidensche gebruiken behouden, en bleven dus in den grond dezelfden onder den christelijken naam; terwijl de inquisitie te Goa, die eerst in 1815 geheel werd opgeheven, althans geene minder erger gruwelen pleegde, dan er ooit door de inlandsche heidenen konden gepleegd worden. Later stond de katholijke zending in Indië bijna geheel stil, doch thans rigt zij zich weder op en tracht de protestantsche zooveel mogelijk tegen te werken; zoo als b. v. het geval is met die drie Dominikaner monniken, welke in 1839 te Pondichery zijn aangekomen. Van de protes-

tantsche natiën, die zich in Indië gevestigd hebben, gaven de Denen (sedert 1705) voor de uitbreiding des Christendoms een goed voorbeeld op de kust van Koromandel. Intusschen bleef de Engelsche Oost-Indische Compagnie langen tijd tegen de zending ingenomen, uit vrees dat daaruit voor haar belang en haren invloed nadeel zou voortkomen. Van daar, dat beter gezinde Engelschen, in vereeniging met het in 1698 in Engeland gestichte genootschap ter bevordering van het Christendom, niet meer doen konden dan de Deensche zending in Indië ondersteunen. Er werd namelijk geen zendeling in de Engelsche bezittingen toegelaten zonder vergunning der Compagnie en slechts zeer zelden werd die gegeven. Ja zelfs had de Compagnie nog bepaald, dat de bekeerde Hindo's geene landsbetrekkingen mogten bekleeden, terwijl die voor Mahomedanen en heidenen wèl open stonden. Ook het verspreiden van den bijbel werd door haar tegengegaan, en geene de minste poging aangewend, om het afschuwelijke verbranden van weduwen en het offeren van kinderen af te schaffen. En het ergerlijkste van alles was nog, dat zij van alle pelgrims, die ter bedevaart naar de feesten gingen, schatting vorderde, waardoor deze bedevaarten in de oogen der Hindo's eenen verhoogden schijn van heiligheid kregen. Alles wat toen in het belang der zending geschieden kon, bepaalde zich dus tot hetgeen enkelen der aldaar aangestelde Engelsche predikers beproefden. Onder deze heeft vooral Dr. Buchanan, die een groot deel van Indië doorreisde en de eerste naauwkeurige beschrijving der heerschende duisternis leverde, zich in het begin dezer eeuw bijzonder verdienstelijk gemaakt. Hij was het ook, die in

1814, toen de Oost-Indische Compagnie met de Regering een nieuw contract moest aangaan, een voorstel, door 66 verzoekschriften ondersteund, aan het parlement deed, om aan het Christendom in Indië meerdere ruimte te geven. Hij toonde daarbij aan, hoe onbarmhartig, onchristelijk en ongerijmd men tot hiertoe gehandeld, en hoe weinig gevaar men van de uitbreiding des Euangelies te duchten had. Dien ten gevolge werd tot de invoering eener kerkelijke wet in Indië besloten en tevens een bisschop aangesteld, die te Calcutta zijn verblijf houdt. Doch dit was nog geenzins voldoende; — gelukkig echter werd in 1834, toen weder een nieuw contract moest worden aangegaan, alles zoo geregeld, dat de zending geheel vrij kon zijn, en ieder zendeling in gansch Indië, waar hij maar verlangde, zich zou mogen vestigen, terwijl voortaan ook alle bekeerde Hindo's, met opzigt tot het bekleeden van openbare betrekkingen, bij de onbekeerden niet zouden mogen achterstaan, noch door hunne nabestaanden worden onterfd, zoo als tot hiertoe het geval was geweest. Men wist mede te bewerken, dat er tegen den kindermoord en het verbranden der weduwen een verbod uitging, zoodat deze gruwelen in de Engelsche bezittingen thans hebben opgehouden. Desgelijks werd in 1840 de schatting, die den pelgrims was opgelegd, alsmede de belasting der afgodstempels in 1842 opgeheven, terwijl Madras en Bombay afzonderlijke bisschoppen kregen. Het is dus eerst sints kort, dat de Indische zending zich over eenen ongestoorden arbeid verblijden mag; hoewel het altijd nog te betreuren blijft, dat de afgoderij op velerlei wijze door de plaatselijke besturen

schijnt begunstigd te worden. Het Engelsch Kerkelijk genootschap spoorde daarom in 1840 zijne hulpgenootschappen aan, om op nieuw bij het parlement op de afschaffing van bijzondere begunstigingen der afgoderij in Indië aan te dringen, aangezien er toen nog, ondanks de toezeggingen der ministers, niets wezenlijks in dezen gedaan was. Men mag echter voor de toekomst veel goeds verwachten. Immers de bestuurders der Compagnie hebben in 1841 aan hunne beambten en soldaten bereids verboden om aan de afgodische feesten deel te nemen. Mogt dit verbod overal maar beter worden gehandhaafd! (zie § 83). Sedert 1840 heeft zich echter nog weder een nieuwe vijand op het zendingsgebied in Indië vertoond, namelijk het Engelsche Puseyisme, hetwelk met de roomsche leer veel overeenkomt, en waartoe helaas vele Engelsche zendelingen in Indië zich hebben laten overhalen, iets, dat natuurlijk oneenigheden en verwarring moest teweeg brengen (zie § 89).

Er zijn thans in Indië, buiten de vele bijbeltraktaat- en opvoedingsmaatschappijen en andere grootere of kleinere vereenigingen, acht hoofdgenootschappen werkzaam. In Engeland, behalve het Londensche, dat der Engelsche kerkelijken, der Baptisten, der Methodisten en Schotsch kerkelijken. In Amerika het Algemeene zendelinggenootschap en dat der Presbyteriaansche kerk. Hier komt nog bij de Duitsche zending van het Bazelsche genootschap. In het geheel waren er in 1845 op 120 posten 160 zendelingen, naauwelijks dus op een millioen Hindos één zendeling! Daarbij zijn die posten in dit groote land zeer ongelijk verdeeld, zoodat uitgestrekte landstreken in het binnenland en in het noorden nog ge-

heel onbezocht blijven. De taak der zendelingen is hier ook zeer moeijelijk, daar zij zich niet moeten ontzien om bij groote volksfeesten, in de meest volkrijke straten der stad of ook wel in de nabijheid der tempels te verschijnen, en tot de menigte te spreken. Soms laten zij ook wel door eenen bekeerde het een of ander godsdienstig geschrift voordragen. Op die wijze geeft men minder aanstoot, omdat ook de Brahminen even zoo hunne geleerdheid aan den man zoeken te brengen. Niet zelden echter gebeurt het daarbij, dat de zendelingen worden uitgelagchen en bespot, ja zelfs met slijk en steenen geworpen. Daarenboven zoeken de Brahminen hen bestendig in de rede te vallen — zoodat zij dus wel alle bedachtzaamheid en kloekmoedigheid noodig hebben. Zulke openbare redevoeringen hebben intusschen ook wel ten gevolge dat velen uit belangstelling den zendeling opzoeken en nader onderwijs van hem verlangen of door eene gezette bijwoning der godsdienstoefeningen eindelijk zoover komen, dat zij onder de doop-kandidaten kunnen worden opgenomen. Doch het kost den Hindo niet weinig strijd, alvorens hij hiertoe overgaat, daar hij van geheel zijne kaste niet dan haat en vervolging te wachten heeft, en wanneer hij zich doopen liet, er zeker van zijn kon, dat hij niet slechts van have en goed beroofd, maar ook door zijne bloedverwanten onterfd en van de betrekking, die hij mogt bekleeden, ontzet zou worden. Bij de Brahminen zou de opoffering nog grooter zijn, daar zij uit den hoogsten stand, waarin hun bijna goddelijke eer te beurt valt, zich op eens aan de diepste verachting zouden moeten prijs geven. Overigens zijn de scholen, die alom worden opgerigt en meer

voor uiterlijke beschaving dienen, den Hindo's in het algemeen zeer welkom. Daarin worden wel inlandsche, heidensche onderwijzers en zelfs Brahminen geplaatst; maar er wordt toch ook hier en daar door christelijkgezinde meesters onderwijs gegeven, hetwelk op de kinderen regtstreeks en zijdelings op de ouders op den duur wel een gunstigen invloed moet uitoefenen. Men tracht ook zooveel mogelijk seminariën op te rigten ter opleiding van catechiseermeesters. Ieder zendeling heeft gewoonlijk een groot district met vele dorpen te bezoeken, waardoor hij meermalen aan de grootste ontberingen en gevaren is blootgesteld, vooral ook ten gevolge van het heete klimaat, hetgeen de krachten van den sterksten weldra ondermijnt.

Over het algemeen mag men zeggen, dat in Indië de velden wit zijn tot den oogst — en wij zullen hiervan door de beschouwing der afzonderlijke zendingen nader overtuigd worden.

1. *De Westkust van Hindostan.*

§ 63. Deze kust strekt zich uit van de rivier den Indus langs de Arabische golf. Aan de mondingen van den Indus bevindt zich de aanzienlijke staat Sind met de hoofdstad Hyderabad, die eerst sedert kort (1842) door de Engelschen op den Beludschen Emir is veroverd, waardoor de scheepvaart op den Indus vrij is geworden. Hierop volgt de provincie Guzerat, een schiereiland tusschen de golf van Cutsch en Kambay dat mede aan de Engelschen onderworpen is, mitsgaders het overig gedeelte der kust, dat zich onder den naam van Conkan,

Canara en Malabar ongeveer 300 uren tot aan kaap Comorin uitstrekt. Achter deze bevindt zich in gelijke lengte een hoog gebergte, de westelijke Ghauts, hetwelk slechts eene smalle vlakte langs de kust van omtrent 20 uren overlaat. De geheele streek, die buitengemeen vruchtbaar is, is met steden en dorpen als bezaaid. Hier werd eertijds de Indische wereldhandel gedreven en hadden de Arabieren en later ook de Portugezen hunne hoofdmagt, tot dat ten laatsten de Engelschen de overhand kregen. Achter de Ghants zijn evenwel nog vele onafhankelijke staten, zoo als de Mahratten. Doch die meer zuidwaarts in het hoogland Dekkan wonen, hebben zich in 1845 mede aan de Engelsche heerschappij moeten onderwerpen.

a.) ACHMEDABAD.

§ 64. De meest noordelijke post aan de westkust is Achmedabad, ongeveer 20 uren ten noorden van Kambay, in de provincie Guzerat, waarheen het genootschap ter uitbreiding van het Euangelie in 1842 het eerst zendelingen zond. De stad telt onder hare 120,000 inwoners 55,000 Mahomedanen, bij welke men even als bij de Hindo's prachtige gedenkteekenen en overblijfselen uit den ouden tijd vindt. Eene Moskee, die op 400 granietpilaren rust bevat het graf van Achmed I, den grondlegger der stad. De Hindo's zijn een werkzaam, moedig en oorlogzuchtig volk. Men vindt hen altijd, zelfs onder het akkerwerk, met schild, boog en pijlen gewapend. Vooral talrijk is de Biel- of Koli-kaste, welke geheel uit dieven bestaat, die in dorpen zamenwo-

nen en zeer gevreesd zijn. Ook andere kasten, zoo als de Barrias en de inwoners van Deesa zijn niet veel beter dan roovers, hoewel de vrees voor vervolging hen in den laatsten tijd een weinig in teugel houdt; zelfs schijnt het, dat er bij hen eenige zedelijke verbetering plaats heeft. Zeldzaam gebeurt het wel, dat Europeanen overlast van hen lijden; nogtans werd zendeling Allen in Maart 1844 op den weg naar Deesa door roovers overvallen en had het alleen aan de duisternis te danken, dat hij aan hunne handen ontkwam. Over het geheel zijn de Hindo's hier zeer welvarend en behooren tot de Jaina-secte, die zeer tegen het dooden van levende schepselen is, zoodat zelfs voor oude en zwakke dieren groote hospitalen onderhouden worden. De zendelingen hebben ook Futtun op het oog, dat 23 uren meer noordelijk ligt en waar zich eene boekerij van 2000 meest oude handschriften bevindt. Vaste zendelingen waren tot hiertoe in deze provincie niet aangesteld, zoodat zij slechts nu en dan van Surat uit bezoekreizen deden, inzonderheid naar Kaïra ten zuiden van Achmedabad, welk land voor de zending niet ongunstig schijnt te zijn, gelijk zij dan ook hier binnen den tijd van twee jaren elf volwassenen, waaronder ook het opperhoofd en twee hoofdpersonen der Deesa-secte, mogten doopen.

b.) SURAT.

§ 75. Op de grenzen van Guzerat, aan den linker oever der rivier Tupti, ongeveer 6 uren van hare monding, ligt Surat, eene zeer oude Hindostad, van welke in de oude heldendichten van Ra-

mayana reeds melding wordt gemaakt, en waarvan de ringmuur met zijne 12 torens meer dan 3 uren in den omtrek had. Een groot deel der stad werd in 1837 in de asch gelegd, terwijl weinige maanden daarna eene overstrooming 2000 huizen vernielde. Hare bevolking werd op een half millioen inwoners geschat. De stad was vroeger de voornaamste stapelplaats der meest kostbare voortbrengselen uit het binnenland van Hindostan, die van dáár naar de roode zee, de perzische golf, en zelfs naar China vervoerd werden. Tijdens de Arabische overheersching noemde men haar eene der poorten van Mekka, dewijl de Mahomedaansche pelgrims uit Indië bij gansche scharen op hunne bedevaart er doortrokken, en vóór dat Bombay aan de Compagnie overging, was zij de zetel van den president der westkust. In het jaar 1800 stond de Nabob (vorst) van Surat de stad en het district aan de Engelschen af, terwijl de oostelijke Mahratten in 1803 genoodzaakt werden hunne aanspraak op de stad te laten varen. In 1812 begaf zich voor 't eerst een bekeerde Armeniër, die te Seranpore bij de Baptisten in dienst was, naar Surat, en was er negen jaren lang voornamelijk door middel van scholen werkzaam. Van de Londensche zendelingen, die er mede in 1815 aankwamen, verdienen vooral genoemd te worden William en Alexander Fyvie. Zij stichtten bedehuizen voor de Hindo's, waarin zij sedert 1823 geregeld godsdienstoefening hielden, rigtten scholen op en doopten in 1826 hunne drie eerstelingen. Eene eigene drukkerij leverde in de Guzerattaal de heilige Schrift en vele andere boeken, die heinde en ver verspreid werden. En toch bleef de

vrucht der zending, door den hardnekkigen tegenstand, welke zij van de heidenen ondervond, van zoo weinig beteekenis, dat deze post in 1844 moest worden opgegeven. Intusschen werd zendeling Clarkson in dat zelfde jaar door gunstige vooruitzigten uitgelokt, om Baroda en omliggende dorpen, ongeveer 23 uren van Surat, eens te bezoeken; en inderdaad vond hij op onderscheidene plaatsen de gemoederen voor zijne prediking zoozeer geopend, dat hij de vreugde smaakte van in 4 maanden tijds aan 24 personen den doop te kunnen bedienen.

c.) BOMBAY.

§ 66. Hier openbaart zich bij de zending eene meer krachtige en omvattende werkzaamheid. Bombay is een klein onvruchtbaar eiland, dat naauwelijks 3 uren lang en ruim een half uur breed is, en hetwelk slechts door eene smalle zee-engte van het vaste land gescheiden is. De nabijliggende eilanden Sallette en Elephante zijn vooral om ruïnen, die men er vindt, beroemd. De stad van gelijken naam (Bombay) werd in 1530 door den Indischen vorst aan de Portugezen afgestaan en kwam in 1661, als bruidschat eener Portugeesche prinses, aan de Engelsche kroon, die haar in 1668 tegen eene jaarlijksche schatting weder aan de Compagnie afstond. Thans vormt zij het derde Presidentschap, is daarbij de zetel van den nieuwen bisschop en eene der grootste steden van Indië, in wier prachtige winkels (bazars) men alle mogelijke zoowel Oostersche als Europeesche voortbrengselen vindt uitgestald. Van hare 250,000 inwoners zijn

drie vierden Hindo's, 13,000 Perzen, 28,000 Mahomedanen en van 5 tot 6000 Joden. De Perzen zijn waarschijnlijk tijdens de Arabische veroveringen derwaarts getrokken. Zij stammen af van de oude vuuraanbidders van Zoroaster en onderhouden zoo wel in hunne tempels als in hunne huizen heilig vuur, hetwelk uit te blusschen voor de grootste misdaad gerekend wordt. Velen hebben zich door handel en nijverheid een groot vermogen verworven en staan over 't geheel bij de Hindo's in hooge achting.

Het Amerikaansche algemeene zendelinggenootschap zond in 1813 zijne eerste zendelingen naar Bombay. Zij rigtten er eene drukkerij op (1816), die aan de heilige Schrift en andere boeken in de Mahratta taal het aanzijn gaf en met elk jaar meer te doen kreeg. Tot 1832 bestonden er, zoo op het eiland als op het vasteland in 't geheel 30 scholen. Intusschen schijnen de zendelingen ook meer naar het binnenland door te dringen, en heeft de zending in 1842 zich in twee afdeelingen gesplitst, namelijk in die van Bombay met Malcolm Peth, waarbij de drukkerij behoort en die van Ahmednuggur met het Seminarie. Dit Ahmednuggur, dat ruim 50 uren noord-oostwaarts van Bombay, op het hoogland van Dekkan ligt, en 2000 voet boven den zeespiegel verheven is, was tijdens de Arabische heerschappij eene zeer aanzienlijke stad, welke thans nog slechts 50,000 inwoners, meest Hindo's telt, die de Mahratta taal spreken. De zending, die hier in 1831 gevestigd werd, vond al dadelijk ingang, zoodat men zich weldra over eenige bekeerlingen mogt verblijden. Het getal kinderen in de scholen groeide tot 700 aan, terwijl nog een seminarie, eene

kostschool en een weeshuis voor verwaarloosde meisjes werden opgerigt. De zendelingen bezoeken ook de omliggende plaatsen en prediken op plaatsen, waar nog nooit het Euangelie gehoord werd; terwijl juist dáár, waar het bestuur hen weren wil, zich bij de bevolking het meeste verlangen naar onderwijs en boeken openbaart. Sedert 1842 behoort ook tot deze zending, het aan den grooten weg van Ahmednuggur naar Punah gelegene Serur, 8 uren van eerstgemelde plaats.

In 1819 begonnen de Engelsche kerkelijke zendelingen in en om Bombay hunnen arbeid, die zich evenwel voornamelijk bepaalde tot het vaste land. Zij heeft thans in den omtrek van Bandora ruim een uur van Bombay 7 scholen. Ook kwamen zij in 1827 te Tannah, hetwelk 7, en in 1830 naar Bassin, dat 12 uren ten noorden van Bombay ligt, en waar zich eene inrigting bevindt tot opleiding van catechiseermeesters, die hoofdzakelijk onder het bestuur staat van bisschop Carr. Zendeling Valentin doopte hier in 1841 twee Brahminen, die hem sedert op zijne predik-reizen door het land vergezellen, en zich zeer ijverige medehelpers betoonen. Dit genootschap heeft zijnen werkkring ook tot over de Ghauts uitgebreid, waar zich aanzienlijke Hindo-steden bevinden. Zoo werd ook in 1832 de stad Nassuck met 30,000 inwoners, eene bedevaartsplaats in Dekkan en tevens het middelpunt van het Brahmanisme, door zendelingen van hetzelve bezocht. De stad ligt 40 uren oostwaarts van Bombay. In den beginne baarde de zending in deze afgodische stad, waarin thans reeds 15 scholen zijn, niet weinig opzien. De zendelingen

evenwel hielden moed en predikten zelfs van de trappen des Schiwa-tempels aan de toestroomende Hindo's, het heil, dat ook hun door Christus was aangebragt. — Hoezeer zij dan ook het verlies betreurde van den ijverigen Warth uit Bazel (1842), mag de zending die in 1845 4 zendelingen en 11 inlandsche medehelpers telde, zich voortdurend over hare vorderingen verheugen.

Een Schotsch genootschap, dat zich in 1835 met het Schotsch-kerkelijke vereenigde, zond in 1823 ook zijne zendelingen naar Bombay, die in den beginne meer aan de kust, zoo als in en om Bankote, 17 uren ten zuiden van Bombay, waar zij in 1829 zelfs 42 scholen hadden, en in Hurni, 4 uren zuidwaarts, werkzaam waren. Hoewel die scholen thans opgeheven zijn, ondervinden de zendelingen nog telkens bij hunne bezoekreizen, dat zij veel tot verspreiding der Euangelische kennis hebben bijgedragen. Daarentegen is de arbeid in Bombay zelve en in het nabijgelegen Punah sedert 1828 toegenomen. In vereeniging met de Amerikaansche zendelingen, verdeelde Dr. Wilson de stad in vijf districten, ten einde daardoor beter de bezoeken te kunnen regelen. Het seminarie te Bombay, in welker kosten voor twee vijfde gedeelten, bij inschrijving door de bewoners wordt voorzien, telt ruim 1000 kinderen, terwijl tevens voor de verpleging van verlatene meisjes gezorgd wordt. En ofschoon nu de Perzen, die bijzonder aan hun afgodisch geloof verkleefd zijn, bij voortduring het volk tegen de zendelingen trachten op te zetten — waartoe zij vooral in 1839, toen twee hunner zich lieten doopen, alles in 't werk stelden, zoo zelfs, dat twee

der heiligste Brahminen onder aanroeping van Ganeza (eene Indische godheid met een' olifant's snuit) een verbod aan het volk rigtten om voortaan geene kinderen meer naar de scholen te zenden, waar men hun van Jezus Christus sprak — zoo werd evenwel het schoolonderwijs hierdoor niet gestremd, maar nam integendeel meer en meer in bloei toe en werd vooral door de Joden bijgewoond. Zoo berigt Dr. Wilson in 1842, dat hij van deze laatsten 153 jongens en 53 meisjes in de school telde, waarbij zendeling Mitchell nog de opmerking voegt, dat zij zich met opzigt tot hunne geestelijke ontwikkeling zeer gunstig onderscheiden. Zij leeren allen het Oude Testament lezen, terwijl men hun soms ook gedeelten van het Nieuwe in handen geeft, beide in de Mahratta taal. Hoewel allen hebreeuwsch lezen, zijn zij toch met de rabbijnsche schriften onbekend. Wat hunne zeden betreft staan zij ver boven de Hindo's en zijn daarom voor de zendelingen meer toegankelijk. — De Schotsche zending heeft zich in 1842 in eene kerkelijke en vrije gesplitst, waarop de meeste zendelingen zich aan de zijde der laatste schaarden, aan welke in 1844 door een officier der Compagnie eene som van 2674 pond sterling vermaakt werd tot vestiging eener zending in Nagpur (Midden-Indië), en waartoe zendeling Hislop bestemd werd. Het kerkelijk genootschap van Schotland zond eerst in 1845 twee afzonderlijke zendelingen naar Bombay.

In 1842 ondernam ook het genootschap tot uitbreiding van het Euangelie eene zending in Bombay, en zond zendeling Candy derwaarts, die een groot voorstander is der nieuw opgerigte In-

disch-Britsche kweekschool, welke tusschen de 90 en 100 kinderen telt, van welke er 30 in 't gesticht zelve gehuisvest zijn.

Verder poogde het genootschap van Goszner te Berlijn zich onder de Mahratten, aan gene zijde der Ghauts te vestigen, waartoe zendeling Lösch, die vroeger aan de Bazelsche zending verbonden was, in November 1841 met 5 broeders van Bombay naar het binnenland vertrok, en zich bij het dorp Karanja, aan gene zijde van Jubbelgur nederzette. Doch naauwelijks was hunne woning gereed, of reeds in Julij 1842 stierven 4 der broeders, onder welke ook Lösch, waarop de overigen naar Nagpur vertrokken, waar zij zich thans aan de Schotsche zendelingen hebben aangesloten. Voorts zond nog de Presbyteriaansche kerk in Ierland, ten gevolge van een synodaal besluit van Ulster in 1841, hare eerstelingen Glasgow en Kerr naar Rajkot naar de ten noorden van Bombay gelegene provincie Katiawar. Kerr stierf reeds na weinige maanden, doch werd in 1843 door 4 andere zendelingen opgevolgd.

d. MANGALORE.

§ 67. De stad Mangalore met 30,000 inwoners, 133 uren ten zuiden van Bombay, in de provincie Beneden-Canara, aan den oever van het zoutmeer, dat door eene zandbank van de zee gescheiden is, is de hoofdzetel van de Bazeler zending. Zij behoort tot het gebied, dat eerst in 1818 door de Engelschen verkregen werd. Het nieuwe verdrag met de Compagnie opende den weg voor

deze zending. Zij werd in 1834 door Hebich, Lehner en Greiner begonnen, die zich eerst in de landtaal oefenden. De geringe klassen spraken deels de Tulu of Tulawa-taal, deels het Konkanische, een' vermengden tongval; de voorname standen echter de Canaresische (karnatische) taal. Behalve deze spreken de Mahomedanen meest ook het Hindostansch.

De op zichzelven staande posten zijn: 1) Mangalore zelf in Tulande, sedert 1804, waar behalve Greiner, Sutter, Ammann, Bührer en Metz, ook nog de beide Wurtembergsche predik-candidaten Mögling en Weigle aangesteld zijn. Zij hadden grooten angst uittestaan, daar zij voor de Kurgs, een' wilden volkstam in de Ghauts, die eerst sedert 4 jaren onderworpen waren en nu de stad overvielen, moesten vlugten. De orde keerde echter spoedig weder. De zending heeft twee Canaresische scholen in de stad, en nog andere in de voorstad Bukkupatna, alsmede in de dorpen Kadike, Karnadu en Adur, en in Udapi, de hoofdstad van Tululand, en bovendien sedert 1838 eene Engelsche school voor aanzienlijke Hindo-knapen. Ook bezit zij eene drukkerij, welke gedeelten van het N. Testament en andere schriften in onderscheidene talen, en ook een tijdschrift in de Canaresische taal uitgeeft. In Januarij 1844 werden 5 jonge Brahminen gedoopt, waardoor de geheele woede der Brahminen zich vertoonde. Nadat list en overreding en gevangenzetting van een' jongeling niet gebaat hadden, en een wilde overval, om de nieuwbekeerden met geweld mede te slepen, niet was gelukt, ontwijdden zij eene Mahomedaansche

moskée, wel wetende, dat dit altijd oproer en onderdrukking der Europeërs ten gevolge heeft. Dit zou ook nu het geval geweest zijn, indien de opgewondene menigte zich niet door den Britschen ontvanger van de onschuld der zendelingen had laten overtuigen. De scholen echter stonden van toen aan geheel stil, en zijn nog niet geheel van den schok hersteld. De bekeeringen echter gaan voort. De nieuwbekeerden hebben in 1845 eene kerk-orde bekomen, voor welker handhaving vier oudsten moeten zorgen.

2) Te Dharwar, eene stad 60 uren noordoostelijk in het bovenste gedeelte des lands, heerscht het heidendom nog sterker dan op de kust, ten deele ook, omdat de inwoners welgestelde lieden zijn. De Brahminen zijn er trotscher, invloedrijker en vijandelijker. Nevens het Brahmanisme heerscht de Linga-godsdienst, en de gruwelijke geesten-dienst, wier priesters op eene goddelijke wijze vereerd worden. De zending werd in 1837 door ondersteuning van Engelsche vrienden en regerings-beambten geopend, en de broeders Lehner en Albrecht leidden haar. De indruk op de Canaresen is nog niet bijzonder groot; en slechts 5 volwassenen en 4 kinderen der Tamulen en Telugu's werden tot in 1845 gedoopt, welke ook reeds eene kleine zendings-vereeniging vormen. Er bestaan 5 scholen met 250 en eene meisjesschool met 16 kinderen, ook eene kerk wordt er door giften van Engelsche vrienden gebouwd.

3) Te Hubly, 3 uren van Dharwar, met 15,000 heidenen en geen Europeanen, arbeidt Joh. Müller sedert 1839. Eenige heilbegeerigen kwamen zich bij het zendelingshuis nederzetten en leefden van hunnen handenarbeid. Doch spoedig trok-

ken zij allen weder heen, en slechts een enkele bleef met zijne moeder, onder veel nood en strijd. Er bestaan in den omtrek 12 scholen met 300 kinderen. Eenige meisjesscholen echter moesten, wegens slecht bezoek, weder opgeheven worden. Onder de volwassenen is nog niets tot wasdom gekomen. Er is wel veel verlangen en men is begeerig het Woord Gods te hooren, doch de angstige vrees van alles te verliezen, houdt van de erkenning der waarheid terug. Echter kon eenmaal een Hindo zeggen: » predikt slechts met geduld voort, wij zullen vervolgens wel komen."

4) Bettigherri, een dorp 8 uren ten oosten van Dharwar. Een merkwaardig voorval gaf aanleiding tot het oprigten van deze zending. Er kwamen namelijk afgevaardigden van eene zekere sekte tot de broeders, met de verklaring, Christenen te willen worden. Zij noemden zich Kalagnana of Tijdkenners. Zij geloofden aan de voorspelling van een Arabisch heilig boek, dat na de verovering van Seringapatam, (de hoofdstad van het rijk Mysore, in 1799 door de Engelschen veroverd), en na den val van het Indisch koningrijk, een koning van het westen, die de ware God was, zijne gezanten zou zenden, welke de aanbidding van den eenigen God en de afschaffing der afgodsdienst en der kasten zoude leeren. Nu geloofden zij, in de Duitsche zendelingen die gezanten te herkennen en begeerden, dat men hun het woord Gods prediken en eene plaats zou aanwijzen, waar zij hun bestaan vinden en voor vervolging zeker konden zijn. De zendelingen bezochten hen herhaalde malen in hunne dorpen en bevonden toen, dat de meesten nog geheel aan vleeschelijke begeer-

lijkheden overgegeven waren. De dorpen Bentur, Bettigherri en Mulagunda telden de meeste leden dezer sekte, waaronder vele verstandige menschen. In 1841 werd Bettigherri bepaaldelijk een post. De broeders Hiller en Hall zetten zich daar in 1845 neder. Doch 10 voor den doop voorbereide heidenen vielen trouweloos weder af, en ook de ééne, die gedoopt werd, ging later tot het heidendom terug.

5) Malasamudra, ruim een uur van daar, eene in 1841 van de regering verkregen plaats, werd tot een nieuw dorp voor verstandige heidenen ingerigt, die hunne kasten en afgoden, veelwijverij en ontucht verlieten, eerlijk van hunnen handenarbeid leefden en regelmatig onderrigt ontvangen wilden. Er zijn daar sedert 1845 12 huisgezinnen. Broeder Stanger (Essig stierf in 1845) is zeer ijverig in het opsporen van zulke inboorlingen, die de nieuwe kolonie onafhankelijk van de heidenen en van de stoffelijke ondersteuning van hunne bloedverwanten kunnen maken.

6) Cannanore, 16 uren ten zuiden van Mangalore, heeft eene groote militaire bezetting der Britten. Onder de soldaten zijn vele gedoopte Hindo's, vooral Tamulen, die echter zonder geestelijke verzorging en daarom diep gezonken waren. Om de gemeente zoo mogelijk in orde te brengen, kwam de zendeling Hebich in 1840, van Mangalore; het gelukte hem in weinige maanden, en men vestigde hier eenen vasten post. Zijn indrukmakend woord had veel vrucht onder de heidenen, Mahomedanen, Portugezen, heiden-Christenen en Europeesche soldaten. Hij predikte ook in het visschersdorp Tahy, en op den nevenpost

Tschirakal. Aan de grooten weg naar Mangalore werkt met zegen de katecheet Jakob, zoon van den Rajah van Cochin.

7) Tellitscherry ligt 4 uren zuidelijker aan de kust. Een Engelsche vriend, R. Strange, beloofde een huis benevens een' tuin ten geschenke, wanneer hier eene zending wierd opgerigt. Dus werd de zendeling Gundert hier heen gezonden, een Wurtemberger Candidaat, die in gezelschap van den Heer Dr. Groves (zie § 44) naar Indië gekomen, een tijd lang in Tinnevelly werkzaam was geweest, en in 1839 van de Broeders in Mangalore uitgenoodigd was geworden zich aan hen aan te sluiten. Het Tamulisch en Sanskritisch volkomen verstaande, betooonde hij eene groote werkzaamheid. Hij predikte niet alleen in Tellitscherry, maar ook te Antscharkandy, Cannanore en Mahe, rigtte onderscheidene scholen op en ook eene meisjesschool en een opvoedingsgesticht voor jongens, was daarin zelf werkzaam en had spoedig eene gemeente van 40 zielen verzameld. Hij heeft nu de broeders Irion en Ch. Muller tot medearbeiders bekomen.

8) Te Calcutta, 13 uren zuidelijker, werd in 1842 eene zending begonnen, die door de zendelingen Fritz en Huber bestuurd werd, terwijl de katecheten Titus en Tehinnappa hen hielpen. In de nabijheid zijn de Nayadis, eene bedelkaste, die tot hiertoe een wild en armzalig leven in de bosschen en op de straten leidden, zonder van vaste woonplaats, van ordelijke kleeding en voeding te weten. Zij zwierven naakt als wilde dieren om en krokodillen en apen waren hun liefste voedsel. De Britsche beambten bedachten een middel om het

van dezen vloek te bevrijden. Zij wezen hun namelijk eene streek land aan de zee aan, die zij konden bebouwen. Zoo ontstond Cottacal; doch er zwerven nog scharen van hen in de bosschen rond. Hun ne godsdienst was de aanbidding van hunne eigene voorvaderen en gruwelijke afgodsdienst; thans bemoeijen zich de Mahomedanen zeer met hen. De zendelingen werden verzocht, zich hunner aan te trekken, wat zij ook nu doen. Zij zonden een' voormaligen Syrischen Christen als schoolmeester, die met een meisje uit het gesticht te Tellitscherry gehuwd is; alzoo ontstond daar in de woestijn eene woning Gods.

9) Honore, onlangs door den zendeling Layer bezet.

Het berigt van 1845 meldt: dat het aantal aller in de inrigtingen opgevoede knapen 78 is, der meisjes 63. Die in heidensche scholen onderwijs ontvangen, zijn te zamen 1773, de katecheten en schoolmeesters 57; eindelijk de gemeenteleden, ook de nog niet gedoopten medegeteld, 565; de Christenen in het algemeen 750; terwijl het geheele getal der met de zending in naauwer verbinding staande personen over de 2500 bedraagt.

e) Cochin en Tritschur.

§ 68. Cochin, eene zeestad der provincie van gelijken naam, is een post van het Engelsch kerkelijk genootschap. Twee derde van de provincie wordt door eenen schattingpligtigen Rajah geregeerd, die in Tripondary zijn verblijf houdt. Er zijn 16,000 Joden, die 7 synagogen bezitten, en deels wit, deels

zwart van kleur zijn; de eersten, zegt men, zijn van landverhuizers uit de tien stammen, de laatsten van inlandsche proseliten afkomstig. De stad Cochin, 44 uren van kaap Comorin, is eene zeehaven op een laag eiland aan den mond eener rivier gelegen, de helft der 20,000 inwoners zijn Roomschen. Hier hadden de Portugezen sedert 1503 hunne eerste bezitting. De Nederlanders echter maakten zich in 1663 en de Engelschen in 1795 van de stad meester; en aan de laatsten bleef zij bij den vrede in 1814. De zending begon in 1817 en opende ook in 1827 een seminarium. Toen echter onlangs door de Compagnie een eigen kapellaan aangesteld werd, besloot het genootschap in 1842 de zending naar Tritschur, 15 uren noordoostelijk in het binnenland te verleggen, waar nog een streng heidendom heerscht, en in eene Sanskritische school de Brahminen uit verschillende oorden in de geheimnissen hunner afgodendienst worden ingewijd. Het district heeft eene bevolking van 52,000 zielen en 648 Hindo-tempels, ook zijn in de nabijheid groote steden, die door Roomsch-katholieken, Syriërs en heidenen bewoond zijn en allen tot het koningrijk Cochin behooren. Hier vond de zending eenen vruchtbaren bodem. Want op het einde van 1844 bedroeg de gemeente reeds 155 zielen, waaronder 45 avondmaalsgangers. Behalve 11 gedoopte heidenen behoorden deze allen te voren tot de Roomsche en Syrische kerk, terwijl zij thans openlijk het protestantisme belijden. De zendeling Harley werd door ver afgelegene plaatsen om onderwijs verzocht, doch wilde zich liever tot Tritschur bepalen. Hij heeft 9 nationale helpers en 6 scholen. Te Cochin bestaat overigens nog eene vrij-

school, en Laseron, een bekeerde Duitsche Jood, in dienst der Schotsche kerk, arbeidt onder de Joodsche bevolking. Ook de in 1826 door den zendeling Ridsdale begonnen meisjesscholen duren voort, en eene zekere jufvrouw Burge heeft in 1844 een meisjesschool met 35 kinderen in de Jodenstad geopend.

f. ALLEPIE.

§ 69. Op 12 uren zuidelijk van Cochin ligt Allepie, de hoofdstapelplaats der Compagnie voor peper en specerijen, met 30,000 inwoners. De stad behoort tot het koningrijk Travancore, hetwelk zich van de provincie Cochin tot kaap Comorin 40 uren zuidelijk uitstrekt en van het tegenover liggende Karnatik door de Ghauts gescheiden is. Het land is in 30 districten verdeeld, en heeft 1½ millioen inwoners, welke de Malayalim-taal spreken. De hoofdstad is Trevandrum. Daar het niet aan de Mahomedanen onderworpen is, zoo heeft de afgodendienst nog meer het oude karakter dan dit wel aan de overige westkust het geval is. De adel van het land is de stam der Nairs, die het naaste bij de Brahminen komt en streng op de regelen zijner kaste staat. Bij het begin van deze eeuw stond het land onder het regentschap van eene Ranni, dat is, van eene koningin, omdat de Rajah, haar neef, nog minderjarig was. Zij ruimde aan de Engelsche kerkelijke zendelingen die in 1816 aankwamen, een huis en tuin in, en te Allepie werd in 1818 eene ruime kerk geopend. Wel boden de Roomschen veel tegenstand, vooral omdat er zich een tijd lang een Bisschop bevond; echter werden reeds in 1819 26 personen

gedoopt, en thans bestaat de gemeente uit 500 zielen, terwijl berigt wordt, dat de invloed der Brahminen altijd meer afneemt, en de Heilige Schrift vlijtig wordt gelezen.

g. COTYN OF DE THOMAS-CHRISTENEN.

§ 70. Bijzonder belangrijk is de zending in Cotyn, 8 uren van Cochin, onder de zoogenaamde Thomas- of Syrische Christenen, die nog van den Apostel Thomas zouden afstammen. Zij verhalen: dat Thomas, van Aden te Kranganor geland, door den koning, met name Masdeus, goed was ontvangen en diens zoon Zuzan gedoopt en tot Bisschop gewijd heeft. Hij zou ook de kust van Koromandel hebben bezocht en te Malapur gepredikt, en ten laatste op den Thomasberg bij Madras gedood zijn. Van het Christendom in Indië verneemt men werkelijk de sporen reeds in de 2de eeuw, en op de kerkvergadering te Nicaea in 325 verscheen ook een Indische Bisschop, met name Johannes. In de 5de eeuw verhuisde een Bisschop van Antiochië met eene kleine Syrische gemeente naar de Malabaarsche kust, en deze Christenen ontvingen voortdurend van den Patriarch te Antiochië hunne Bisschoppen, weshalve de Syrische taal bij hen moeder- en kerketaal werd, in welke zij ook het Nieuwe Testament en vele andere boeken bezitten. Vasco de Gama ontdekte hen en verhaalde, dat hij vele Christelijke kerken en zelfs den schepter van den laatsten Christen-koning Beliarte heeft gezien. Sedert dien tijd vernam men niet meer van hen, maar ten laatste werd het gerucht verspreid, dat zij de

verschrikkelijkste vervolgingen hadden uit te staan, daar men hen als ketters behandelde, wien men geene rust moest laten, vóór zij het Roomsch-katholijk geloof hadden aangenomen. De Christenen aan de kust werden in 1509 door het geweld van wapenen en de inquisitie ten onder gebragt, en heeten thans, omstreeks 150,000 in getal, Syrisch-Roomsche Christenen. De Christenen echter in het binnenland wilden zich niet onderwerpen, maar vlugtten in het gebergte, verbergden hunne boeken, en bragten ze bij de vorsten van het land, onder wier gebied zij stonden, in zekerheid. Zij hebben nog 55 onafhankelijke gemeenten en worden op 13,000 huisgezinnen geschat. Het meerendeel hunner is arm, en leeft van hunnen handenarbeid. Dr. Buchanan, die hen met groote belangstelling opzocht, vond hen in 1805 weder, en leerde hunne kerkelijke inrigting kennen, die veel eenvoudigs en aanbevelingswaardigs heeft. Doch ook het verval van kerk en zedelijkheid is overal zigtbaar, zoodat ook hunne priesters, Katanaren genoemd, stellig iets beters wenschen.

Men bezorgde aan iedere kerk vóór eenige jaren een Syrisch N. Testament, en eerst in 1816 rigtte de overste Munro een seminarium op tot opleiding van Syrische priesters, bij de stad Cotym of Cottayam. De Engelsche kerkelijke zendeling Bailey bragt de inrigting spoedig in bloei, daar ook de geestelijkheid voor die instelling goed gezind was, en ook zelfs heidensche vorsten haar op het vrijgevigst te hulp kwamen. De kweekelingen, thans 70 in getal, worden na ontvangen onderwijs, als Diakenen aangesteld. Ondertusschen werd de Engelsche liturgie in de landtaal overgezet en door onderschei-

den Kataranen ingevoerd. Ook zette Bailey, die nog leeft, het N. Testament over in de Malyalimtaal. Er zijn 5 zendelingen aanwezig, en ofschoon later zich moeijelijkheden opdeden en de priesters wederstrevig werden, zoo schreef toch Baker in een berigt van 1842: »De uitzigten worden van dag tot dag helderder."

Sedert 1839 werkt de zendeling Peet ook te Mavelicare, eene stad, waar Syriërs en Hindo's bij elkaâr wonen, doch de Brahminen overwegenden invloed hebben. De hoogere klasse van beide kanten stelde eerst alles in het werk om zijnen arbeid te verhinderen. Peet werd echter bewaard, en thans hebben alle vijandelijkheden opgehouden. In 1844 had hij 4 gemeenten met 385 menschen, welke tot de Engelsche kerk zijn overgegaan, en 120 avondmaalgangers. Hij verblijdt zich over een aantal toehoorders van 2—5000, en heeft 7 scholen, ook wordt aan eene Gothische kerk voor 8000 toehoorders gearbeid, waartoe Hanna Moore een aanmerkelijk legaat heeft achtergelaten.

h. QUILON.

§ 71. In Travancore ligt verder Quilon, 23 uren ten noordwesten van kaap Comorin, eene zeestad met 40,000 inwoners, van welke de eene helft Hindo's, de andere Mahomedanen, Parsen, Katholieken enz. zijn. Er zijn hier sedert 1841 Londensche zendelingen, welke zich ook op de naburige dorpen uitbreiden en een seminarium bezitten. Onder 900,000 Hindo's zijn 98,000 slaven, die in de rijstvelden of aan de kusten wonen. Allen, van

welke godsdienst ook, houden zulke slaven. Als men hen niet tot veldarbeid gebruikt, dan blijft hun niets anders over dan zich met ellendige spijs te voeden of dood te hongeren. De zending heeft 16 nationale medehelpers en 15 scholen, en bovendien eene in gang zijnde drukpers.

i. NAGERCOIL EN NEYUR.

§ 72. Deze Engelsche posten mogen zich over bijzonderen zegen verheugen; de eerste omvat de oostelijke, de laatste de westelijke afdeeling van den arbeidskring in Travancore. De zendeling Ringeltaube, de eerste in deze streek, begon de zending in 1805 te Malaudy, en tot in 1812 kon hij in het geheel 677 menschen tot den doop toelaten. Toen in 1818 Nagercoil, 4 uren van kaap Comorin, tot hoofdpost werd, bemerkte men onder het volk een bijzonder verlangen om Christenen te worden, en 500 Hindo's werden gedoopt. In 1822 bestonden er 9 en in 1824 reeds 48 verzamelingen in den wijden omtrek, en thans worden 186 dorpen regelmatig bezocht. Zelfs onder de vervolgingen vermeerderde de toevloed, en alleen in 1838 verlieten 7 dorpen met 1000 inwoners het heidendom. Meer dan 80 nationale helpers en voorlezers, welke in het in 1819 gestichte seminarium gevormd waren, zijn in de omtreken aangesteld, en behalve 83 jongens bestaan er ook 15 meisjesscholen. Een stevige kerk bestaat sedert 1836 in Nagercoil, en door bijdragen der inwoners zelven worden in de dorpen voortdurend kapellen opgerigt. De zendelingen talmen echter wat te zeer met de mededeeling der Chris-

telijke regten, want er waren in 1842 slechts 265 ledematen, terwijl het getal dergenen, die zich aan de zendelingen hadden aangesloten, ongeveer 6000 beliep.

Een gelijke zegen wordt waargenomen in de westelijke afdeeling, die sedert 1827 te Neyur, ruim 1 uur van de hoofdstad Trevandrum, haar middelpunt heeft. Aldaar bestaat een seminarium sedert 1831, en ieder jaar vermeerderen de bijeenkomsten, scholen en kapellen. Van de 95,000 menschen hebben zich 10,000 aan de zendelingen aangesloten en de zending telde in 1844, 154 nationale helpers, 56 schoolmeesters, 17 onderwijzeressen, 46 nevenposten en 195 dorpsposten. De landsregering is er tegenwoordig bijzonder op uit, om aan den voortgang des Christendoms paal en perk te stellen; doch hare magt is beperkt, daar de Engelschen volgens een verdrag tegen de door het hof afgevaardigde besluiten, naar believen protesteren kunnen. — Ook sedert 1838 bestaat te Trevandrum, den zetel des Rajahs, 10 uren noordwestelijk van Nagercoil, eene zending, die ook begonnen is zich krachtig te ontwikkelen.

2. HET ZUIDELIJK DEKKAN MET MYSORE.

§ 73. Het hooge land van noordelijk Indië draagt in het algemeen den naam Dekkan, van welke het zuidelijk Mysore een gedeelte is. Mysore was een zeer uitgebreide staat, die onder Brahminsche Rajah's, sedert 1755 echter onder Mahomedaansche Sultans stond. De laatste hunner Tippo Said, een onverzoenlijk vijand der Engelschen, verloor

in den strijd met deze, in 1799 leven en gebied. De Engelschen deelden toen eenige districten onder hunne bondgenooten, behielden voor zich 764 □ mijlen, en stichtten op de overige 1200 □ mijlen het tegenwoordige Nabobschap Mysore, over hetwelk een afstammeling van den ouden Rajah werd gesteld, die echter geheel afhankelijk is van de regering te Madras. De hoofdstad is Seringapatam of Patana met 20,000 inwoners. In deze binnenlanden, waar het heidendom nog veel vaster voet heeft dan aan de kusten, zijn de volgende posten:

Belgaum, niet zeer ver van Dharwar met 25,000 inwoners, een militaire post. Hierheen kwam de zendeling Taylor in 1820. Scholen bestaan ook in het nabijgelegen Shawpore. Over de ongevoeligheid der menschen wordt sterk geklaagd.

Bellary, 50 uren ten noorden van Seringapatam, in een gezond oord, met 36,000 inwoners, van welke $\frac{1}{5}$ Mahomedanen zijn. De zendeling Hands arbeidde hier van 1810—1835. De eerstelingen werden in 1820 gedoopt; en in dat zelfde jaar werd er ook eene drukpers geplaatst. De zendelingen bezoeken in eenen omtrek van 30—40 uren, 50 dorpen en verspreiden jaarlijks 20,000 traktaatjes. De invloed der zending is overal zigtbaar, en zoude het nog grooter zijn, indien de toenemende dronkenschap daartegen geen slagboom opwierp.

Bangalore ligt zuidelijker, slechts 20 uren van Seringapatam. Het is eene sterke vesting en staat onder den Rajah van Mysore, waarom dan ook de vervolging hevig en de tegenstand tegen de scholen grooter is. De stad is in twee deelen verdeeld. De in 1820 begonnen zending maakte spoedig een goeden voortgang; doch er

kwam eene groote vervolging wegens de menigte der gedoopten, zoodat de toevloed verminderde. De prediking van de nationale helpers in 20 dorpen droeg ook hare vrucht, vooral in Kiaggere en Beggur. Met de scholen evenwel was men minder voorspoedig; nogtans bestaan er 12 sedert 1844 en een seminarium. Te Bangalore zijn ook sedert 1821 Methodistische zendelingen, alsmede sedert 1837 in de 15 uren ten noordwesten gelegen stad Gubi met 5,000 inwoners.

Mysore, de hoofdstad van het district van gelijken naam, werd door vroegere Sultans verwoest, doch in 1799 weder opgebouwd en tot zetel des Rajahs gemaakt. Zij is tevens de hoofdzetel van de afgodsdienst. Onder hare 65,000 inwoners zijn 14,000 Brahminen en 12,000 Mahomedanen. Ofschoon de stad vroeger door zendelingen bezocht werd, zoo is zij echter eerst sedert 1839 een post geworden. Ook kwamen er in 1841 Methodistische zendelingen, die zich tegelijk te Cunghul, 7 uren aan de eene, en Tumkur, 2½ uren aan de andere zijde van Mysore verwijderd, nederzetten. Op de laatste plaats met 10,000 inwoners geeft de Regering toelage voor eene school.

Salem, 30 uren ten zuidoosten van Bangalore, hoofdstad van het district van denzelfden naam, met 60,000 inwoners. In de dorpen, welke in den omtrek liggen, zijn omstreeks 100,000 inwoners. De invloed der Brahminen is weinig merkbaar, en de Katholieken zijn ten hoogste onwetend. De zending begon in 1827.

Coimbatore, 32 uren ten zuiden van Seringapatam, hoofdplaats van het distrikt van denzelfden

naam, drijft eenen uitgebreiden handel, heeft 20,000 inwoners, en werd in 1830 zendingspost. Vooroordeel en vrees zijn reeds in groote mate afgenomen, en in 1839 verklaarde zich de overste Pandaram, een heilig persoon, openlijk voor de zendelingen. De zending heeft 7 nevenposten.

Eindelijk maken wij nog gewag van de Nilgherry-bergen, noordwestelijk van de voorgaande plaats, 11 uren lang en 6 breed, bereikende eene hoogte van 9000 voeten. Dit gezond bergland werd eerst in 1820 ontdekt. Thans is het voor de Europeanen van onschatbare waarde, omdat de kranken hier verademing en genezing vinden. In de warmste maanden stijgt de thermometer van Fahrenheit slechts tot 68°, in de koudste daalt zij tot 40° en soms ziet men op sommige plaatsen ijs. Overigens is de afwisseling onmerkbaar. Er zijn vooral twee plaatsen, die sedert 1825 tot genezing van zieken worden gebruikt, en daarom ook door de kunst steeds een schooner aanzien verkrijgen, namelijk Kotagherri, 6000 voet hoog en Utucamond of Utucamana, nog 1500 voet hooger. In de eerste had het Genootschap tot uitbreiding van het Evangelie in 1841 eene zending onder de inboorlingen geopend, die echter spoedig wederom te niet ging.

3. DE OOSTKUST VAN HINDOSTAN.

§ 74. Van de Nilgherrybergen, ten zuidoosten afdalende, komt met aan het zuideinde van de oostkust, die onder de namen van Koromandel, benevens Karnatik, Circar en Orissa, langs den

Bengaalschen zeeboezem loopt, omstreeks 330 uren lang, tot aan Calcutta. De kust met wijde zandvlakten, is woest en heeft gebrek aan goede havens. Slechts de Delta-landen, vruchtbaar gemaakt door de jaarlijksche overstrooming der rivieren, vormen rijke korenschuren voor de naburige streken. Onder de inwoners zijn vele Mahomedanen. De Engelschen echter hebben, vooral sedert den val van Tippo Saib in 1799, de geheele kust bezet, en Madras is hun tweede Presidentschap, dat het geheele zuiden omvat, en tot aan Orissa reikt. Bovendien zijn er nog Nederlanders sedert 1609 te Palicat, Denen, sedert 1620 te Tranquebar, Franschen te Pondichery sedert 1672 gevestigd. Traquebar is echter in 1844 door Denemarken aan de Engelsche Compagnie afgestaan.

a) Tinnevelly.

§ 75. Het Evangelie maakt bijzonderen voortgang in Tinnevelly, eene provincie, die aan de zuidelijke punt reikt, en door de rivier Ghauts van Travancore gescheiden is. De inwoners, 700,000 in getal, onder welke 175,000 Brahminen en 30,000 Katholieken, zijn in 60 kasten verdeeld en spreken het Tamulisch. De stad Tinnevelly is slechts door eene kleine ruimte van de vesting Palamcottah gescheiden. In de provincie verzamelde de zendeling Schwarz reeds in 1798 eene gemeente van 200 zielen, en sedert 1800 werken ten dienste van het Genootschap tot verspreiding van Christelijke kennis, twee zendelingen, die inboorlingen zijn, in de dorpen Mothellur en Nazareth. Zij bouwden 27

kapellen. Ook werkte Ringeltaube hier van 1806—1816, zoo als ook te Travancore, en doopte vele honderden Hindo's. Het genoemd Genootschap stond in 1819 de zending aan het Engelsche Kerkelijke af, hetwelk daarop den welbekenden zendeling Rhenius hier heen zond, welke, nadat hij zijne werkzaamheid reeds sedert 1815 in de streek van Madras getoond had, met Schmid en anderen, buitengewone toegenegenheid ondervond.

Zij reisden van Palamcottah naar andere plaatsen, schreven en verspreidden eene menigte traktaatjes, predikten overal, waar zij eene verzameling menschen vonden, en stroomsgewijs snelden de heidenen tot hen, in spijt van de ontstane heftige vervolgingen. Vooral begon sedert 1815 de zegen toe te nemen, toen er uit het opgerigte seminarium kweekelingen naar de omliggende dorpen gezonden werden. Aan ieder hunner wees men een paar dorpen aan, in welke hij de geheele week bij afwisseling moest prediken of uit de Heilige Schrift voorlezen. Na 14 dagen keerden zij eene week tot de zendelingen terug, om zelven weder onderwezen en gesterkt te worden. Ongeloofelijk was de vrucht van dezen maatregel. Want het duurde niet lang, of men telde reeds 90 dorpen, in welke het Evangelie ingang had gevonden en meer dan 3000 heidenen die hunne afgoden verpletterd of in het vuur en water geworpen hadden, en op het groote feest bleef meermalen de afgodenwagen stil staan, omdat er niet genoeg menschen wilden helpen trekken. Wanneer er hier en daar beambten in woede ontstoken tegen de nieuwe leer opkwamen en zeiden: »hier zal toch het Christendom niet geplant worden," dan kwamen er huisvaders, in naam

van 20 en meer met het verzoek om leeraars. Zoo telde men in 1832 meer dan 10,000 zielen in 140 dorpen, die het christendom hadden aangenomen, en over de 150 kerken of bedehuizen, die gedeeltelijk uit heidensche tempels waren opgerezen.

§ 76. Helaas! de wakkere Rhenius geraakte in 1836, benevens eenige zijner Duitsche medehelpers met zijn genootschap in twist, omdat het hem binnen de grenzen der Engelsche kerk te eng werd. Hij stichtte toen eene eigene Tinnevelly-zending, die door bijzondere bijdragen moest onderhouden worden, en aan welke zich het grootste deel der bekeerden aansloot. Ook na zijnen dood in 1838 duurde de scheiding nog voort, tot dat de zendeling Müller in 1841 tot het Engelsch genootschap terugkeerde. Die hereeniging was des te meer dringende behoefte, omdat de vijandelijkheden der heidenen wegens de voortgaande toeneming der christenen steeds heviger werden. In het begin wilden de heidenen zich bij de overheid beklagen, doch omdat zij meestal valsche en boosaardige beschuldigingen te berde bragten, zoo werden zij niet alleen afgewezen, maar ook wel gestraft, hetgeen hunnen haat nog meer ontvlamde.

Zij hielden toen in 1841 raad te Tritschendur, den hoofdzetel der afgodendienst, en stelden lasterlijke vlugschriften op, waarin zij de zendelingen als moordenaars, dieven, roovers enz. uitmaakten. Dan weder vielen zij in grooten getale dorpen aan, wier inwoners de afgodsdienst verlaten hadden, en dwongen hen, onder groote mishandeling, den duivel te aanbidden. Ten laatste vereenigden zij zich tot een bijzonder genootschap, Aschgenootschap gehee-

ten, welks leden bij de heilige asch moesten zweeren, dat zij de oude godsdienst en zeden des lands getrouw blijven en zich standvastig tegen het christendom zouden verzetten. Zij zonden boden uit met harde bedreigingen, die zij ook begonnen te vervullen, daar zij bedehuizen nederwierpen, woningen plunderden, de katecheten en het volk met geweld uit de kerken dreven en niets onbeproefd lieten, om schrik aan te jagen. Ondertusschen rigtten zij hierdoor niets anders uit, dan dat zij eenige nog weinig onderwezen christenen tot afval bewogen, maar de meesten werden nog meer bevestigd in hun geloof, zoodat van 1841—1842 het getal christenen van 13,000 tot 19,600 is vermeerderd en dat der gedoopten van 4,5000 tot 5,600. In meer dan 360 dorpen prediken 234 nationale helpers. Ook is in laatstgenoemd jaar de zending over het geheele district uitgebreid, en hare tegenwoordige 6 groote districten zijn: Palamcottah, het noorden, Satankullam, Suviseschapuram, Meignanapuram en Donavur. In 1844 werden niet minder dan 1220 heidenen gedoopt, en het getal gedoopten bedraagt thans 7336 (zie ook § 80).

b) Madura enz.

§ 77. Verder ten noorden, 20 uren van de kust, ligt Madura, residentie der oude Tamulische koningen en zetel van den Brahminen-trots in dat gedeelte van Indie, met 50,000 inwoners. De stad kwam in 1801 aan de Engelschen, en sedert dien tijd werken er inlandsche leeraars en katecheten. Doch sedert 1834 is zij een post van het Amerikaansche Al-

gemeene zendelinggenootschap, en zijne zendelingen schreven in 1842: »Wij kennen in het gansche district van Madura geene stad, dorp of vlek, waar wij niet, zoo ver de middelen reiken, scholen opgerigt hebben en godsdienstig onderwijs kunnen geven. Het geheele district is in den vollen zin toegankelijk voor de goddelijke waarheid en christelijke leeraars. Ja nog meer, er is naauwelijks eene stad of dorp van eenige beteekenis, waar wij niet verzocht, ja gebeden zijn om leeraars te zenden." In 1844, bestonden er 287 scholen, ook een seminarium, en onderscheiden kostscholen, en de zending tot 4 posten uitgebreid. Dindigul, 18 uren ten noordwesten, Schevagunda, 8 uren ten zuiden, Terupuvanum, 3 uren ten zuidoosten, en Terumongalum, 3 uren zuidoostelijk.

c) NEGAPATAM.

§ 78. Negapatam, eene zeestad met 30,000 inwoners, is sedert 1821 een post der Methodisten. Daar de grond reeds aan vele plaatsen (zie § 79) goed bearbeid is, zoo kan men ook op vrucht rekenen. Zendelingen van dat genootschap zijn ook thans te Melnattam, 13 uren zuidelijk, te Manargudy, met 30,000 inwoners, sedert 1839 te Porto Novo, eene zeehaven met levendigen handel, en in de kleine stad Tschillumbrum, belangrijk wegens de jaarlijks door vele pelgrims bezochte pagoden, die eenen grooten omvang beslaan. In 1844 werd een nieuwe post te Trivalur bij Negapatam opgerigt, bij eenen grooten tempel gelegen, waar zich reeds 2 Brahminen en 2 andere Hindo's

bekeerd hebben. Te Ammayappen, eene groote stad, 1 uur van Trivalur, hebben 5 katholieken het pausdom verlaten, en 20 dáár wonende heidenen, werden te Negapatam gedoopt. Met Manargudy is Trichinopoli verbonden, en in het midden tusschen Manargudy en Melnattam ligt het groote dorp Panganadu, waar in 1844 eene school en predikantsplaats werd opgerigt.

d) TRANQUEBAR.

§ 79. Wij naderen thans het gebied van de belangrijke Deensch-Hallsche zending, welke te Tranquebar haren hoofdzetel heeft. De laatste is eene zeestad met ongeveer 20,000 inwoners, die sedert 1620 aan de Denen behoort, en eerst in 1844 aan de Engelschen is afgestaan. Onder de bescherming van den vromen koning Christiaan IV, begonnen de zendelingen Barth, Ziegenbalg en Plütschow in 1705 de zending. Doch de daar gevestigde christenen traden hun in den weg, en zelfs het strengste bevel des koning behoedde hen niet voor mishandelingen, zoodat Ziegenbalg eens in eene vesting 4 maanden gevangen zat. Tot het aanleeren der taal waren nog geene middelen voorhanden, en zij moesten zich bij een Hindo-schoolmeester onder de kinderen zetten en met deze de letters in het zand schrijven. De taal echter magtig geworden, trokken zij in een wijden omtrek van oord tot oord, overal groote opmerkzaamheid en heilbegeerte aantreffende, en reeds in het volgende jaar konden zij 5 Hindo's doopen. Spoedig werden scholen opgerigt, kapellen gebouwd, bijbelvertalingen ver-

vaardigd, en het woord des levens vond meer en meer ingang. Er werd toen te Koppenhagen een zendings-collegie opgerigt, aan hetwelk zich de Universiteit te Halle, waar Francke toen bloeide, op het krachtigst aansloot, zoo als ook het Engelsch genootschap ter verspreiding des christendoms, hetwelk in het begin slechts door bijdragen ondersteunde, tot dat het in 1728 een' eigen zendeling overzond. Dit drievoudig verbond gaf aan de zending eene buitengewone kracht, en ofschoon ook de wakkere Ziegenbalg in 1719, en Grundler in 1720 hunne loopbaan reeds voleind hadden, zoo ontbrak het toch niet aan mannen, die met gelijken ijver het aangevangen werk voortzetten. Het Nieuwe Testament was reeds door Ziegenbalg vertolkt en Schulz voleindigde in 1727 het Oude Testament. Ook andere schriften werden in menigte verspreid. Spoedig werd ook de weg naar Madras, Tanjore en Cuddalore gebaand, en in 1736 waren 24 nationale helpers aangesteld en 3517 menschen gedoopt. Uitstekend was vooral de werkzaamheid van den zendeling Schwarz, die eene halve eeuw lang (van 1749—1798) met onvermoeide kracht dat oord doortrok, en zich onder alle klassen van menschen zulke achting verwierf, dat heden nog zijn aandenken onder vorst en volk in zegening is. Hij werd door de Engelschen wegens zijnen roem tot vredesonderhandelaar met Tippo Saib gebruikt, welke later, toen hij met 100,000 man het land verwoestte, aan zijne officieren het bevel gaf, den eerwaardigen vader Schwarz ongehinderd overal te laten gaan, »want hij is," zeide hij, »een heilig man en meent het goed met mij." Hem werd ook

door den magtigen Rajah te Tanjore, toen deze op zijn sterfbed lag, zijn troonopvolger ter opvoeding toevertrouwd, en deze hing later met kinderlijke liefde aan hem. Schwarz was de grondvester van den 5den post Tritschinopoli. Nevens en na hem onderscheidde zich van 1772—1813, Dr. John door werkdadigheid voor scholen en seminariën. Het getal der bekeerden, die in de vorige eeuw op deze zending gedoopt werden, schat Dr. Carey op 40,000, Dr. Buchanan op 80,000.

§ 80. Te Tranquebar zelf is thans geene Engelsche zending meer. Langzamerhand verslapte de medewerking van Denemarken en Halle, en dezelve bepaalt zich thans meer tot de bezoldiging van prekers in de gestichte gemeenten, ten welken einde Halle aanmerkelijke fondsen bezit. Het Engelsch-kerkelijk genootschap nam in 1816 de scholen en het seminarium van Tranquebar over, en het genootschap zelf werd in 1825 naar Mayaveram (zie § 82) verlegd. Daarentegen hebben sedert 1839 Luthersche zendelingen (Cordes, Ochs, Schwarz) van Dresden gezonden, Tranquebar tot de plaats van hunne werking gekozen. Echter zet het genoemde Engelsche genootschap nog hare werkzaamheden voort, en heeft voornamelijk de volgende posten: Vepery, een dorp in de nabijheid van Madras, sedert 1727; — St. Thomas en de nevenposten Punamalli en Trippassore; — Tanjore, waarheen Schwarz in 1766 kwam, en in zijn 72ste jaar stierf. Tot dezen post, welke nog een' werkkring van 600,000 menschen omvat, behoorden in 1809 omstreeks 12,000 inlandsche christenen. Als de bisschop Heber haar in 1826 bezocht en de talrijke christenen overzag, werd hij zoo

sterk aangedaan, dat hij niet nalaten kon te zeggen: »hier is het middenpunt van de kracht des christendoms in Indië!" — Combaconum, tusschen Tranquebar en Tanjore, had reeds in 1647 eene gemeente van meer dan 500 zielen; — Tritschinopoly met 80,000 inwoners, sedert 1766; — Cochin; — Dindigul, eene versterkte stad in Mysore, sedert 1787.— Madura sedert sedert 1801; — Nazareth en Mothellur of Mudalur in Tinnavelly, sedert 1800, met 4000 bekeerden; Vellore; — Negapatam sedert 1785; — Cuddalore in Carnatik, nabij de vesting St. David, sedert 1737. De apostolische zendeling Gericke, die meer dan 30 jaren in Indië arbeidde, kwam hier in 1767; Secunderabad en Valaveram;— Pulicat, dat sedert 1609 eene Hollandsche zeestad is, 10 uren zuidelijk van Madras, hoofdzakelijk door Gericke bezocht; — en eindelijk Tinnevelly zelf. De zendeling Kämmerer te Nazareth berigt in 1844: »Bijna de geheele Schanarbevolking, die van hier een uur ver tot aan de rivier, welke de noordelijke grenzen besproeit, vertrooid woont, heeft het Euangelie aangenomen. Sedert October 1814 hebben 227 huisgezinnen, in 7 dorpen wonende, de afgodsdienst verlaten." Als een bewijs van hunne opregtheid melde Kämmerer, dat zij hem den sleutel van hunnen afgodstempel overgegeven, de afgoden naar buiten gesleept en vernield hadden. In een dorp Mukupury is het bouwen van eene nieuwe kerk met 800 zitplaatsen noodzakelijk geworden.

e) COMBACONUM EN CHITTORE.

§ 81. Posten des Londenschen genootschaps in dat oord zijn Combaconum en Chittore. Het eerste, 6 uren noordelijk van Tanjore, en in de provincie van dien naam gelegen, is zeer oud. Vroeger was het de zetel van den Chola-stam, eene der oudste vorstenfamiliën van zuidelijk Indië, en heeft altijd nog overblijfsels van haren ouden luister. Het heeft 42,000 inwoners. Nevens de andere zending grondvestten hier de Londensche zendelingen in 1825 eene nieuwe, die in den beginne aan onderscheidene inlandsche medehelpers bleef overgelaten, tot dat er in 1829 een vaste zendeling kwam. Ook hier is het heidendom aanmerkelijk in achting gedaald.

Chittore ligt 23 uren ten westen van Madras en heeft 10,000 inwoners; in eenen omtrek van 8 uren wonen 60,000 inwoners. Op het verzoek van een daar wonenden Engelschman, kwamen het eerst in 1827, bij wijze van bezoek, zendelingen van Madras, die reeds 40 volwassenen tot den doop voorbereid vonden. Nog tenzelfden jare stichtten vaste zendelingen den post; en nog in 1841 werden wekelijks 23 godsdienstoefeningen gehouden. Nevenposten waren: Walatschapettah, Arni, Vellore, Palamanair en Oud-Arcot. Echter trok de zendeling David in 1843 naar Madras terug, en van Mittore werd niets verder berigt.

f) MAYAVERAM.

§ 82. Mayaveram, grenst onmiddellijk aan Tranquebar, van hetwelk het slechts 3 uren

verwijderd is, en heeft 10,000 inwoners. Hier rigtten in 1819 Engelsche kerkelijke zendelingen, die sedert 1816 de scholen in Tranquebar gegrondvest hadden, eene bijzondere school op, tot dat zij in 1825 den hoofdzetel der scholen, als ook het seminarium en de zending daarheen verplaatsten. Het zendinggebouw ligt tusschen de stad en het dorp Koinadu. De zendeling Bärenbruck, uit de school van Jänicke te Berlijn, voerde het oppertoezigt over het geheel met veel geschiktheid en ijver, doch moest in 1831 wegens verzwakte gezondheid Indië verlaten en stierf in zijn vaderland. Van toen aan hielden de inlanders het aangevangen werk zooveel zij vermogten aan den gang, tot dat er weder in 1839 een zendeling gezonden werd. Evenwel stond de post sedert 1841 nogmaals ledig, en werd in 1843 door het Kerkelijk genootschap geheel opgeheven. Later nam de Collector Stocker te Guntur, in gemeenschap met eenige vrienden, het zeer wel ingerigte zendelingshuis benevens een stuk grond voor drie jaren in huur, voor het Luthersche zendeling-genootschap te Dresden, en de zendeling Ochs kwam in het begin van 1845 dáár aan.

g) MADRAS.

§ 83. Levendig is de zending in en om Madras, waar reeds in 1620 of 1640 de Engelschen van den koning van Galconda het verlof ontvingen om zich neder te zetten, en het zeer sterke fort St. George bouwden. De stad, de zetel van het tweede Presidentschap en sedert 1814 van een' bisschop, ligt op eenen onvruchtbaren grond en is in tweeën

verdeeld. De zoogenaamde witte stad, waarin het fort ligt, wordt door Europeanen bewoond, meestal rijke kooplieden, en is de stapelplaats van menigvuldige koopwaren. Eene mijl vandaar is de zwarte stad, voormaals Chinapatam geheeten, die eenen omtrek heeft van 3 uren, welke even als de witte stad met een muur van 17 voet dik omgeven is. Alle natiën, volken, talen, zeden en gewoonten worden hier aangetroffen. Het getal der pagoden, moskéen, kapellen, kerken, tempels en bedehuizen kan men op 1000, en dat der bevolking op 800,000 tellen. De stad, die eene tamelijk goede reede heeft, is de hoofdmarktplaats van geheel Zuid-Indië.

Het oude Deensch-Hallsche genootschap legde den grondslag tot de vele thans in Madras bestaande zendingen. Het vestigde zich reeds in 1827 in de voorstad Vepery en telde tot in 1760 aldaar reeds 1470 bekeerden. Aan het met hetzelve verbonden Engelsch genootschap tot uitbreiding des Christendoms, werden in latere tijden (zie § 80) nevenposten door het Kerkelijk genootschap afgestaan. — In de stad zelve kwamen in 1805 Engelsche zendelingen, die in 1819 ook te Persewankun nabij Vepery, eene kapel bouwden, verder eene school tot vorming van schoolmeesters aanlegden, en ook te Punamalli en Tripassore werkzaam zijn, zoo als ook sedert 1834 te Pulicat, waar reeds langer eene zending bestond. — Het Engelsch kerkelijk zendeling-genootschap heeft sedert 1815 te Madras een corresponderend committé, en zond in dit jaar ook de zendelingen Schnavre en Rhenius, die spoedig zoowel in de zwarte stad als op de dorpen met zeer goed gevolg predikten, tot dat

Rhenius in 1819 naar Tinnevelly verplaatst werd. Zij rigtten scholen op, eene leesbibliotheek, eene drukpers (die echter thans niet meer gebruikt wordt), ook meisjesscholen. Hunne zendelingen verheugen zich over de bijzondere deelneming van den bisschop Corrie, die in 1839 een katecheten-instituut opende. Dit genootschap heeft in 1841 eene zending in Masulipatam en Telugulande begonnen. — Te Madras zijn verder Methodistische zendelingen sedert 1817, Schotsch-kerkelijke sedert 1834, welke de nevenposten Triplicane, Conjeveram en Chingleput hebben, en sedert eenige jaren ook Amerikaansche, die inzonderheid arbeiden in de voorsteden Royapuram en Chintadrepettah. — Het Telugu-land telt van 6 tot 10,000 zielen. Aldaar ligt Guntur, waarheen de Luthersche zendelingen uit Dresden Schwarz en Ochs zich in 1844 begaven. Zij waren te Guntur uitgenoodigd van den door de Duitsch-Luthersche kerk in Noordamerika afgezonden zendeling Meyer, die over zijn zendelingswerk hoogst te vreden is. Ochs kon spoedig twee huisgezinnen doopen, doch is nu (zie § 82) naar Mayaveram verplaatst. Schwarsz had plan in de stad Ellore aan het meer van Colair, met ongeveer 11,000 inwoners, voorloopig een huis te huren, daar die stad bijzonder gunstig gelegen is. De van het Hamburger genootschap in 1844 naar Madras afgezonden zendeling Valett, heeft Radscamundry aan den Godavery-stroom tot zijnen post gekozen. Daar bestond tot hiertoe in den geheelen omtrek geene zending. Eindelijk zette zich in 1840 Amerikaansche Baptistische zendelingen te Nellore,

34 uren ten noorden van Madras, neder, ook met den blik op Teluguland. Als een hunner, Day, in Maart 1844 met eenige medehelpers, het jaarlijksch afgodsfeest te Dschanavadu bijwoonde, om, zoo als gewoonlijk, te prediken, werd hij door eenige Brahminen geweldig aangevallen en genoodzaakt zich te verwijderen.

De zending in en om Madras gaat over het geheel zeer voorspoedig voort, hetgeen men reeds daaruit kan opmaken, dat de bisschop bij gelegenheid der inwijding van eene nieuwe kerk in Vepery (in 1842), waarbij hem 14 geestelijken, behalve eenige candidaten ter zijde stonden, kon zeggen, dat toen zijn Archidiaken in Indië aanlandde, naauwelijks zoovele geestelijken in het geheele Bisdom waren, terwijl er thans in het Archidiakonaat van Madras alleen 68 geestelijken woonden. — Ondertusschen is de tegenstand der heidenen dikwijls zeer groot. Toen in 1844 de Schotsche zendelingen eenen Brahmin doopten, ontstond er zulk een opstand onder de heidenen, dat de scholen geheel verlaten werden. Om voor het vervolg de bekeering tegen te gaan, en de ouders van de scholen afteschrikken, heeft zich onder de heidenen een genootschap gevormd, hetwelk, onder andere maatregelen in 1844 eene afkondiging afvaardigde, *de Bril* genaamd, waarin zij, na de christenen te hebben gelasterd, de ouders vermanen op hunne hoede te zijn en de kinderen niet meer naar de scholen te zenden, opdat zij niet voor altijd verloren gaan. Tengevolge hiervan werden bijna alle zendelingsscholen in en om Madras een tijdlang verlaten. Nog ergerlijker is de handelwijs der regering, die nog altijd aan het hei-

dendom eer bewijst en voorregten verleent. Onder anderen geeft de regering de vrijheid aan de Brahminen, om, indien er geene menschen genoeg onder hen zijn, om den afgodswagen te trekken, de lieden daartoe te dwingen. Ook heeft zij verboden, dat een heidensch soldaat zou mogen geslagen worden, maar wel een christen enz. (zie § 62).

h) CUDDAPAH.

§ 84. De naaste hoofdpost aan de oostkust benedenwaarts is Cuddapah, 42 uren ten noordoosten van Madras. De stad was langen tijd de zetel van eenen onafhankelijken staat en is thans de hoofdplaats van het oostelijk Collectoraat, zoo als Bellary van het westelijk. Zij heeft 60,000 inwoners, van welke twee derde Hindo's zijn. De taal van het land is de Telugusche. De zendeling Howell van het Londensche genootschap, begon hier in 1822 eene zending. Hij rigtte scholen op en had reeds in 1824 in het geheel 119 volwassenen met 67 kinderen gedoopt. Hij deed steeds groote reizen in het binnenland, 30—60 uren ver, op de straten en markten en huizen het woord predikende, waarbij ijverige voorlezers hem ondersteunden. Ook werd in 1825 een christelijk dorp naar bepaalde grondslagen aangelegd, en thans zijn nevenposten Budiapully, Chintacomadinna, Ramadu enz.

i) CIRCARS.

§ 85. Ditzelfde genootschap heeft verder eenen post te Vizagatatam, eene zeehaven in Circars,

met 40,000 inwoners, 16 uren noordoostelijk van Madras, en slechts nog 150 van Calcutta verwijderd. In de nabijheid der stad is eene groote pagode, welke aan de apen is toegewijd, waarvan er een groote menigte in die streek is. De landstaal is het Telugusche. De eerste zendelingen kwamen in 1805, en Ananderayer, een bekeerde Brahmin, sloot zich later aan hen aan. Doch allen stierven in 1809 en 1810. De hen opvolgende zendelingen zetten de H. Schrift over, en rigtten in vele steden of dorpen scholen en bedehuizen op, en vingen godsdienstoefeningen aan, zoo als te Chicacole, Chungulrowpettak, Visianagram, Ankapilly, Mullupur en Madrepollam. Het weeshuis voor meisjes, dat in 1835 opgerigt werd, is hoofdzakelijk voor kinderen, die aan de offermessen der Khunds op het heuvelland van Gumsur onttrokken zijn (zie § 86). De zendeling Gordon verhaalt in 1842, dat in het dorp Ramiapatam, onder eenen schoonen boom, een eerwaardige Brahmin in den kring van onderscheidene menschen zittende, een christelijk traktaatje voorgelezen en verklaard had.

k) ORISSA.

§ 86. Eindelijk moeten wij nog gewag maken van de posten van het algemeene genootschap der Baptisten te Orissa, eene provincie, die thans tot Bengalen wordt gerekend. Hier is de beruchte Jaggernaut de voornaamste afgod; doch de ongehoorde menschenscharen, welke te voren uit de verwijderste streken tot zijn feest zamenstroomden, zijn ten gevolge der zendingen aanmerkelijk afgenomen. In 1840 kwamen

slechts 5 á 6000 pelgrims op, terwijl vóór 30 jaren zich honderdduizend verzamelden. De hoofdstad des lands is Cuttack, met 70,000 inwoners, 80 uren van Calcutta verwijderd, waarin iedere voet gronds voor heilig gehouden wordt. De eerste zendelingen kwamen aldaar in 1822, en ofschoon menigeen hunner stierf, zoo moest toch in 1839 de kapel tweemaal vergroot worden, en meer dan 100 bekeerden vergoten heete tranen van ontroering bij de inwijding. De werkzaamheid van jufvrouw Kirkman in de meisjesscholen is ook uitstekend. De zendelingen kwamen in 1823 naar het zuidelijke Puri, aan de kust nabij den grooten tempel. Khundita ligt 9 uren ten noorden van Cuttack, niet zeer ver van de groote stad Jagipore. Hier werd in 1839 door bekeerde inlanders een klein christelijk dorp gevormd, dat met 8 menschen begon en omstreeks 100 andere tot zich trok. Het heet Choga en de inlanders noemen het Odyapur, dat is: dorp des opgangs. De Baptisten zonden verder in 1810 naar Balisore, eene stad met 16,000 inwoners, 25 uren ten noordoosten van Cuttaik, eenen Bengaalschen prediker, Peter genoemd, die met een' anderen inlander, Christno Das, het land doorreisde. Door krijgsonlusten was hij in 1817 genoodzaakt zich naar Calcutta terug te trekken, en eerst voor weinige jaren werd de zending weder hervat. Een verdere post is Midnapore, sedert 1836, slechts 30 uren van Calcutta met 30,000 inwoners, onder welke de Bengaalsche taal reeds heerschende is; verder Berhampore, aan den noordoostelijken grenspunt van Orissa, slechts $1\frac{1}{4}$ uur van Murschedabad verwijderd (zie § 91). Eindelijk bezetten de zendelingen in 1840

ook Ganjam en Pipli, zoodat hunne werkzaamheid zich thans over de geheele provincie uitstrekt. Alleen op de oostkust zijn nog vele gapingen aan te vullen.

De zendeling Wilkinson meldt van Februarij 1844, dat hij er over denkt, om onder de Khunds, de bewoners van het Gumsur-gebergte, bij welke altijd menschenoffers in gebruik zijn, iets te beginnen. Deze menschenoffers, Meria Puja geheeten, vinden jaarlijks plaats, en wel bij afwisseling in de onderscheidene districten. De slagtoffers steelt men in de benedenlanden, of verschaft men zich uit een ver afgelegen oord, en verkoopt ze aan dat district, hetwelk aan de beurt is om het offer te brengen. Als het kinderen zijn, bewaart men ze tot den bepaalden leeftijd. Wanneer de dag dáár is, verzamelen zij zich in feestkleederen getooid, de priester maakt het slagtoffer vast, en de menigte brengt het onder allerlei martelingen om. Wilkinson schrijft, dat kapitein Macpherson, aan wien door de regering was opgedragen, de slagtoffers te bevrijden, in 1843 met 100 kinderen, die hij van den schrikkelijksten dood gered had, was terug gekeerd. Het volgende jaar bevrijdde hij er 140. Er zijn stammen, welke hunne eigene dochters aan de offermessen prijs geven.

4. HET NOORDEN VAN HINDOSTAN.

§ 87. Wij naderen de mondingen van den beroemden Ganges, die wel 100 in getal in de noordelijke punt van den Bengaalschen zeeboezen uitloopen. De Ganges uit het Himalaya-gebergte ontspringende, doorloopt de heerlijke streken van Delhi, Oude, Bahar en Bengalen, en stort zich ein-

delijk in den oceaan. Vele veranderingen zijn er sedert eenige duizenden jaren in de dalstreken voorgevallen. Van het noorden kwam het Brahmanisme over de volkeren, en een der oudste rijken was Oude. In de 10de eeuw braken de Mahomedanen, door oneensgezinde Rajah's gelokt, van Bochara, Perzië en Kabul in de bloeijende landen door en bedreven naamlooze gruwelen, terwijl zij millioenen menschen vermoordden, steden en tempels verbrandden, en vele provinciën in woestijnen veranderden. De Afghanen rigtten in 1211 te Delhi hunnen troon op; vervolgens drongen zij de Mogolen uit Thibet, en vormden het rijk van den grooten Mogol, die bijna geheel Indië onderwierp. De Engelschen zetten zich het eerst in 1640 aan den vloed Hugly neder, bouwden in 1696 het fort William en Calcutta, en rigtten in 1707 in die stad een presidentschap op. Ondertusschen verslapten de groote Mogols, en de verstrooide Nabobs werden gedurig moediger tegen hen. Zoo ontstonden er gedurige veeten en bloedige oorlogen, waarin Franschen en Engelschen zich mengden, tot dat de eene Nabob na den anderen bezweek en ten laatste bij den aanvang dezer eeuw, ook de magt van den grooten Mogol verbroken en bijna het geheel Ganges-dal aan de Engelschen onderworpen werd. Alles behoorde sedert dien tijd tot het presidentschap Bengalen of Calcutta, in 7 hoofdprovinciën, en in 1834 werd in Agra het vierde presidentschap opgerigt.

De bevolking in deze schoone landen is zeer gemengd. Talrijk zijn nevens de Hindo's de Mahomedanen, bijzonder aan den boven-Ganges. De Hindo's hebben afgodsdienst en bijgeloof met die

van het overige Indië gemeen, hoewel men vele afwijkingen aantreft in onderscheiden bergstreken; ook vindt men er het ruwe Feticisme. Vooral heerscht hier de beruchte verbranding van weduwen, gelijk er ook nog in afgelegen deelen afschuwelijke menschenoffers plaats hebben. De vereering van den Ganges, aan wiens wateren groote wonderkracht wordt toegeschreven, is zeer eigenaardig. Die vóór zijnen dood nog van het water drinkt, behoeft niet weder in de wereld terug te komen, om een nieuw leven aan te vangen. Die ver wonen, bewaren het water in koperen flesschen, om het in het doodsuur bij de hand te hebben. Men schat het getal der inwoners op 40 millioen. De zendingen zijn hier van veel later dagteekening dan in het presidentschap Madras, waar de Engelschen hunne opperheerschappij eerst met de wapenen moesten vestigen en de regering de zending langen tijd vreesde. Ondertusschen neemt men sedert 40 jaren eene belangrijke verandering onder de geheele volksmassa waar; en de zendelingen vinden gaande weg meer achting en vertrouwen, terwijl het wantrouwen tegen het heidendom toeneemt. In het overzigt houden wij ons aan de 7 provinciën van het tegenwoordig presidentschap.

a.) DE PROVINCIE BENGALEN.

§ 88. De naaste provincie aan de kust aan beide zijden van den Ganges, 113 uren lang en 85 breed, is in 8 districten verdeeld en telt over de 25 millioen inwoners. De kust tusschen den Hugly en den Ganges, 50 uren lang, is kaal en onvruchtbaar en voor handelschepen ontoegankelijk. De binnenlanden zijn vruchtbaar.

De eerste plaats namen tot hiertoe de Baptistische zendingen van Serampore in, welke na de eerste poging van den zendeling Thomas (van 1783—1791), door Dr. Carey, Dr. Marstman en Ward in 1792 gegrondvest werden. Onder hen was Dr. Carey vooral met eenen uitnemenden geest bezield; hij was door vlijt en talent van schoenmakersknecht tot doctor in de godgeleerdheid opgeklommen. Van alle kanten wilde men het hun afraden en de regering hield hen voor gevaarlijke menschen, wier streven slechts oproer ten doel zoude hebben. Daarom werden zij eerst naar de Deensche (in 1844 aan de Engelsche afgestane) volksplanting Serampore, 4 uren boven Calcutta, verwezen. Hier, in eene stad van 20,000 inwoners, welke geheel en al het heidendom waren toegedaan, arbeidden zij 7 jaren lang, zonder vrucht te zien. Eindelijk kwam er een timmerman tot het geloof, spoedig daarop een aanzienlijk geleerde, vervolgens een Fakir en anderen meer, en van 1804—1806 werden 35 Hindo's gedoopt. Het getal der zendelingen was tot 14 gestegen, en vele kerken werden gebouwd. Bijzondere verdienste verwierf zich de zending door hare schriften. In 25 talen werden de H. Schriften en tallooze traktaatjes vertaald en gedrukt, ook woordenboeken en spraakleeren vervaardigd. In een seminarium werden voortdurend 30—40 jongelingen uit de Hindo's opgevoed; en men zond naar verwijderde plaatsen inlandsche leeraars en predikers, zoodat met Serampore ten laatste 20 posten verbonden waren, en er in 54 steden en dorpen tot in 1837 omstreeks 1500 Hindo's gedoopt werden. Er geschiedde ook veel voor de scholen; en daar Carey van de grond-

stelling uitging, dat eene goede vorming in het uiterlijke, reeds eene voorbereiding voor het Christendom kon wezen, zoo zocht hij ook onder de heidensche Hindo's goede scholen te bevorderen. De normaalschool in Serampore vond bijval; het eene dorp na het andere zond leerlingen in dezelve, en dergelijke scholen verhieven zich in den omtrek van 8 uren, spoedig tot 61. Men moet zich over dit schoon gevolg te meer verwonderen, wanneer men bedenkt, dat in 1812 de gansche drukkerij ter waarde van 120,000 gulden afbrandde, en dat nog in 1816 de Engelsche regering aan Dr. Carey en zijne medewerkers alle werkzaamheden betrekkelijk de zending verbood. Zelfs het parlement zocht men tegen de zendelingen opteruijen. Doch de stem van verstandige Christenen dempte ten laatste dit onverstandig geschreeuw der ongeloovigen en de standvastigheid der broeders te Serampore baande den weg tot den rijken oogst, die meer en meer uit Bengalen te hopen is. De zendeling Ward stierf in 1823. Dr. Carey en Dr. Marshman bleven gespaard tot 1837. Tot dien tijd droegen de zendingen een groot deel der kosten zelven; thans echter worden die geheel door het Engelsche genootschap der Baptisten gedragen, zoodat zij niet meer den naam van Serampore-zendingen voeren. Genoemd genootschap heeft thans nog de volgende hoofdposten in Bengalen: Calcutta en de voorsteden Eutally, Haurak en Salkiya, Narsingdarchoke met 7 nevenposten, Lyckyantipore, Khari met 6 nevenposten; verder Dumdum, een militaire post, 2 uren ten noordoosten van Calcutta; Jessore, 16 uren ten noordoosten; Burissal, 94 uren oos-

telijk, sedert 1829; Sury, 16 uren noordwestelijk; Cutwa, aan den westelijken oever van den Hugly, 20 uren ten noorden van Calcutta; Dakka of Selapore, de hoofdstad van een district van denzelfden naam, met 300,000 inwoners, 46 uren noordoostelijk, sedert 1816; en Dinagepore, met 40,000 inwoners, 80 uren ten noordoosten, benevens Sadamahl, 5 uren verder, sedert 1805. — Het seminarium te Eutally telt 54 kweekelingen, en de ouderen onder hen nemen deel aan het openlijk prediken in en om Calcutta, in de kapellen, straten en markten.

§ 89. Het middenpunt van alle Bengaalsche zendingen is thans de hoofdstad Calcutta. Zij ligt aan den linker oever van den Hugly, ten naastenbij 30 uren van den mond der rivier, en strekt zich omstreeks 2 uren ver aan den vloed uit. In het begin was het een onbeduidend dorp, dat in 1717 slechts eenige honderde bewoners telde, doch het werd door het kappen van het nabij zijnde bosch, welgelegener. De stad werd in 1756 door den Subah van Bengalen veroverd en verwoest, waarbij 146 Engelschen gevangen genomen en in het zoogenaamde »zwarte gat," werden geworpen, waarin den volgenden morgen slechts nog 23 hunner leefden, terwijl de overigen ellendig gestikt waren. Thans is de stad eene der prachtigste steden der wereld, met omstreeks 800,000 inwoners. De Engelschen bewonen er een vierde gedeelte van in steenen huizen, welke wegens de hitte van het klimaat niet digt op een staan. Het gedeelte der stad, waar de inwoners huisvesten, heet de zwarte stad (Pettah) en heeft kromme, enge en ongeplaveide straten, tus-

schen welke vele tuinen en regenbakken. Het fort William, dat de rivier bestrijkt, kan 15,000 man bevatten. De stad gelijkt in levendigheid naar Londen.

Ook de zendelingen zijn talrijk in deze magtige wereldstad en er wordt op zoo velerlei wijze voor het rijk van God gearbeid, dat het voor een' van verrestaanden aanschouwer naauwelijks mogelijk is, den arbeid goed te overzien. Talrijk zijn reeds de instellingen van allerlei aard, onder welke in 1784 het zoogenoemde Aziatisch genootschap een begin maakte, hetwelk door zijne schriften ook veel heeft bijgedragen tot eene meer grondige kennis van Azië. In Junij 1800 werd in fort William gesticht het collegie voor Engelsche jongelingen, welke in de Indische talen onderrigt worden, om er naderhand onderwijs in te geven. Hier was ook Dr. Carey sedert 1801 eenige jaren werkzaam. In 1816 ontstond een Hindo-collegie, door de Hindo's zelven opgerigt, ter onderwijzing hunner zonen in de talen, als ook in de Europeesche letterkunde en wetenschappen. In 1820 legde het genootschap ter verbreiding van het Evangelie den grond tot het Bisschops-collegie, waarin jongelingen tot predikanten, katecheten en schoolmeesters gevormd worden. De Baptisten vestigden ook in 1821, een Armen-instituut en het Engelsche kerkelijk genootschap in 1823 een Meisjesweeshuis. Ieder genootschap heeft zijne bijzondere plannen voor scholen en instituten. Wat slechts eenigzins nuttig kan zijn voor de bevordering van het rijk Gods in kleineren of grooteren kring, heeft zijn bijzonder genootschap, dat wederom zijne eigene vertakkingen heeft. Voor de opvoeding wordt het meest gedaan, en bijzonder te schatten zijn de

pogingen voor het verachte vrouwelijk geslacht; onder anderen was het Jufvrouw Wilson, die sedert 1822 een Meisjes-instituut, hetgeen omstreeks 500 kweekelingen telt, met zeldzame wijsheid bestuurde. Daarbij wordt de prediking niet veronachtzaamd, en ook in de onderscheiden naburige dorpen en voorsteden door zendelingen en nationale predikers uitgebreid. Het genootschap tot verbreiding van het Evangelie verzamelde reeds sedert 1766 door den zendeling Kiernander eene gemeente, en onderhoudt op nieuw zendelingen in de voorsteden Howrah, Boischkotty, Tallygunge, ook in Barripore, 4 uren ten zuiden van Calcutta, en in het nog zuidelijker gelegene Tamlook en Culpee. De Barripore-zending, sedert 1829 begonnen, is thans in 6 deelen verdeeld, tot welke ook een aantal dorpen behoort, uit welke de bekeerden zich tot de godsdienstoefening verzamelen: Barripore, Sulkea, Andermanik, Mogra Homfray's, Mogra Hat en Chandpore. Van de werkzaamheid der Baptisten in en om Calcutta, hebben wij hierboven (zie § 88) gesproken. Het kerkelijk genootschap, (sedert 1815), met hetwelk de voortreffelijke Bisschop Wilson naauw verbonden is, heeft een instituut in de voorstad Mirzapore en vier nevenposten. Het Londensch genootschap (sedert 1816) onderhoudt 6 zendelingen, die zich in verscheidene rigtingen bewegen; tot hen behoort de wakkere zendeling Lacroix uit Genève. Eindelijk ook heeft de Schotsche kerk sedert 1830 in Calcutta goede zendelingen, onder welke de uitstekende Dr. Alexander Duff.

Hoe talrijk nu alle deze pogingen zijn, zoo schij-

nen zij zich echter nog onder die groote volkmassa te verliezen. Ondertusschen kan het niet missen, of de heidensche duisternis moet langzaam verdwijnen. In de prachtige hoofdkerk, aan welke sedert 1841 gebouwd wordt, zullen inlandsche geestelijken als kanunniken staan. Dit is het begin van eene geestelijkheid uit inlanders. Men maakt de opmerking, dat terwijl de pogingen in de hoofdstad, om de menschen door opvoeding tot de waarheid te leiden, tamelijk onvruchtbaar blijven, zij bij de ruwe landbewoners in de wildste en ongezondste streken ingang vinden. Somtijds komt er ook wel van tijd tot tijd een stilstand door de vervolgingen. Zoo had in 1842 in Barripore een vrij erge opstand plaats, ter oorzaak van eene vervolging onder aanvoering van den Zemindar tegen een' Brahmin van hooge afkomst, welke met ernst begon het Christendom te omhelzen. Toen verder de zendeling Dr. Duff in April 1845 een' kweekeling van het onder zijne leiding staande instituut met zijne vrouw doopte, verhief zich overal het geschreeuw: weg met het Christendom, weg met de zendelingen! en alle klassen en sekten, ofschoon elkander onderling hatende, vereenigden zich om aan het Christendom paal en perk te zetten. Eindelijk bood zelfs een rijk Hindo-koopman aan, om op eigen kosten eene inrigting te vestigen, waarin alles behalve het Christendom zou geleerd worden. Tegelijk werden alle ouders met verlies hunner kaste bedreigd, wanneer zij hunne kinderen verder naar de Christelijke scholen zonden. Dat gaf aan de laatste natuurlijk een' hevigen schok, en de inrigting van Dr. Duff ging van 1200 tot 600 kinderen achteruit. Doch zulke

oproerigheden zijn altijd voorbijgaande. Daarentegen zijn de grondbeginselen der Puseyisten, die door kerkelijke zendelingen verkondigd worden, veel nadeeliger, en rukken veel omver, wat de zendelingen van andere genootschappen hebben opgebouwd. Zij schijnen zelfs, helaas! in het anders zoo gezegende Bisschops-collegie ingang te vinden, en de aanwezig zijnde zendelingen vergenoegen zich niet meer met ten nutte van de heidenen te arbeiden, maar laten zich door kerkelijken partijgeest en verwerpelijk proselytisme verleiden, om zich in de gemeente der Baptisten en Independenten te mengen, hunne predikers als schandelijke indringers afteschilderen en de gemeenteleden tot zich overtehalen. De Bisschop zelfs predikt wel krachtig tegen de dwaalleer, doch slaat geene handen aan het werk, en zoo komen voortdurend menigvuldige botsingen en ergernissen te voorschijn, die niet dan schadelijk op den geheelen zendelingsarbeid kunnen terugwerken.

§ 90. Vooral is de zegen der zending zigtbaar in het 15 uren noordwestelijk gelegen district Burdwan, waartoe ook Kirchnagur behoort. De hoofdstad Burdwan, welke nabij eene der mondingen van den Ganges ligt, werd reeds in 1816 door de Engelsche kerkelijke zendelingen bezocht, die er in het volgende jaar 10 scholen met 1000 kinderen hadden opgerigt. Hierheen kwam ook in 1819 de zendeling Dürr. Ofschoon er nog geene vrijheid tot prediken was, werd er toch veel licht in den omtrek verspreid; want de kinderen kwamen uit niet minder dan 100 dorpen te zamen; en in 1832 bestonden er in het geheel 14 jongens- en meisjes-

scholen. De zendelingen, welke reeds jaarlijks een aantal konden doopen, en bij welke zich van 1831 af nog meer arbeiders voegden, die in Bazel gevormd waren, zooals Weitbrecht, Lincke, Kruckeberg, een tijd lang ook Häberlin en Schneider, breidden hunnen arbeid uit tot de nabijgelegen stad Culna, met omstreeks 80,000 inwoners, alsook tot Krischnagur, Bankurah, enz. en bezochten gedurig de dorpen in den omtrek. Verbazend was de opgewektheid, die eindelijk in die oorden ontstond, zooals ook in Anundabad, Ranabund enz. Zij begon bij eene sekte: aanbidders van den Schepper genoemd, die aan gedurige vervolging blootgesteld was, doch zich thans in Bengalen sterk uitbreidt. Zij stamt van een' Mahomedaansche Derwisch af, bidt slechts éénen God aan, en gelooft, dat God in eene menschelijke gedaante op de wereld is gekomen. Deze lieden droegen de vervolgingen met geduld, en de zendeling Dürr bezocht hen sedert 1835 meermalen en vond hen altijd toegenegener en opgewekter. Eindelijk doopte hij er eenigen. De daarop volgende vervolgingen vermeerderden de geestdrift; en van 55 dorpen met 3000 inwoners, werden in 1839, na zorgvuldig onderzoek, 550 gedoopt. Men telde in 1844 reeds 3290 gedoopten in 120 dorpen. Al mogt ook de beweeggrond bij allen niet zuiver zijn geweest en menigeen tijdelijk voordeel hebben gezocht, daar zij zich meestal in bittere armoede bevinden, zoo is het toch eene in de nieuwere zendeling-geschiedenis ongehoorde gebeurtenis, die bewijst, welke diepe wortelen het Evangelie door den aangewenden arbeid heeft ge-

maakt en hoeveel zich van Indië laat hopen. De zendelingen Kruckeberg, Blumhardt, Krauss, Lipp en Alexander, hebben het geheele zendelingsveld in 5 distrikten verdeeld: Krischnagur, Chupra, Solo, Kabastanga en Rottenpur, en zijn ijverig bezig met de opbouwing en zuivering van de nieuwe gemeente. De Jezuitische kunstgrepen geven ook aan de zendelingen de handen vol.

§ 91. Er bestaat ook eene zending te Chinsurah, eene stad en vesting met 30,000 inwoners, aan den westelijken oever van den Hugly, 9 uren ten noorden van Calcutta, die eerst in 1825 door Nederland aan Engeland is afgestaan. Sedert 1799 bestond daar eene school, van 1813 af onder het bestuur der Engelsche zendelingen, die later ook in verschillende dorpen bedehuizen oprigtten. — Ook in Berhampore, waarvan wij boven in § 86 bij de Orissa-zending melding hebben gemaakt, zijn nevens de Baptisten, sedert 1814 Londensche zendelingen. Niettegenstaande de afkeerige stemming van het volk, lieten zij niet na, in de bazars en hoofdstraten luide van Christus te getuigen. Sedert 1835 betraden zij ook de naburige stad Murchedabad, vroeger hoofdstad van Bengalen, welke zich ruim één uur lang aan de beide zijden van den Ganges uitstrekt en omstreeks 200,000 inwoners telt.

b) DE PROVINCIE BAHAR.

§ 92. Deze ligt het naast aan Bengalen, den Ganges opwaarts, is zeer vruchtbaar en rijk aan rivieren, en heeft bijna 11 millioen inwoners, meest

Hindo's, die land- en ambachtslieden zijn. De provincie is op verre na nog niet zoo bearbeid als Bengalen, en slechts Baptisten uit Serampore hebben er zendelingsposten geplaatst. De gewigtigste zijn: Monghyr, 80 uren van Calcutta, aan den linker oever van den Ganges, sedert 1816; Digah, 93 uren van Calcutta, aan den regter oever, in de nabijheid van den Engelschen militairen post; Dinapore, waar wijlen Henry Martyn in 1806 als kapellaan werd aangesteld, met 300,000 inwoners, sedert 1809 een post, die in 1840 opgeheven werd; eindelijk Patna, slechts 2½ uur van Digah, de hoofdstad van het distrikt, met 320,000 inwoners, waar veel nijverheid en handel is, ook een aantal pagoden en moskéen en eene R. K. kerk. — In dit oord hebben zich de door den predikant Gossner te Berlijn in 1839 gezonden broeders nedergezet. Zij moesten zich, bij het prediken van het Evangelie, door eigen handenarbeid onderhouden, en eene christen-volkplanting trachten aanteleggen, maar werden intusschen ook door den Engelschen resident Start en andere Engelsche volkplanters ondersteund. Zij zijn zeer ijverig en trouw, en doen veel zelfs met levensgevaar. In het begin zou men naauwelijks hebben kunnen gelooven, dat hun plan uitvoerbaar was, vooral toen onderscheidene hunner, veelal ten gevolge van hunne voetreizen bij eene brandende zon, stierven. Ondertusschen gaat het thans toch iets beter, en zij mogen eenige aangename vruchten van hunnen arbeid zien. Hunne eerste hoofdposten waren Hajipur, Muzaffipur, Chupra, Ribbelgundsch, Monghyr, Patna, Dinapore en Arrak, ruim

één uur van Chupra. Te Muzaffipur hebben zij tot in 1844 over de 30 menschen gedoopt, en ook te Arrak, waar zij in 1843 kwamen, smaakten zij de vreugde een' Hindo met vrouw en kind te kunnen doopen. De man was van de aanzienlijke schrijvers-kaste en in de Hindostansche en Mohamedaansche geschriften zeer ervaren. Sedert den dag van zijnen doop predikte hij dagelijks in de stad en de dorpen, doch heeft veel verachting te lijden.

Andere zendelingen van dat genootschap wendden zich in 1845 tot de Khols, arme en veronachtzaamde bergbewoners, van welke berigt wordt, dat zij 40—50 duitsche mijlen ten westen van Calcutta bij Hazaribagh wonen. Zij zijn een van de Hindo's tamelijk afgescheiden bergvolk, waarschijnlijk de oorspronkelijke inwoners van die streek. Zij zijn kleiner, maar sterker dan de Hindo's, donker van kleur en met afhangende lippen. Zij hebben bijna in het geheel geene godsdienst; alleen, zegt men, dat zij jaarlijks offeren aan de geesten der afgestorvenen. De Brahminen echter zijn voortdurend bezig hen tot hunne belijdenis over te halen.

c) DE PROVINCIE ALLAHABAD.

§ 93. Deze ligt ten westen van Bahar en heeft 7 millioen inwoners in 6 distrikten. Tot haar behoort Benares, 122 uren van Calcutta en 16 van Patna, aan den linker oever van den Ganges. Zij is de heiligste Brahminenstad der Hindo's, die wel 40,000 Brahminen bevat. Zij bezit den beroemden tempel van Mahadewa, die jaarlijks door honderdduizenden uit alle provinciën bezocht wordt, en bovendien,

eene tallooze menigte pagoden, tempels, zalen en kloosters, die door de Rajah's en rijke Indianen worden onderhouden. Haar oude naam is Kasi, de heerlijke, welken de Hindo's nog behouden. Zij is zóó heilig, dat vele verwijderde Rajah's er hunne gezanten hebben, welke de noodige offers en wasschingen voor hen waarnemen. Er verzamelen zich hier vele Grooten en Vorsten, om in die heilige plaats te sterven, omdat de priesters verzekeren, dat dit zalig maakt. Tot het heilig bad in den vloed nadert men met marmeren trappen, en overal verheffen zich aan den Ganges heilige prachtgebouwen. De Hindo-Universiteit met 5000 leerlingen, 300 leeraars en eene sterrenwacht, de talrijke collegiën en scholen, in welke de Brahminen hunne verschillende wijsgeerige stelsels uitleggen, maken Benares eigenlijk tot een zetel der wetenschappen, tot het Athene van Indië. De straten zijn bijzonder naauw, en worden dikwijls door heilige stieren, apen, bedelaars, kranken, Fakirs enz. in den eigenlijken zin van het woord versperd. Van de 30,000 huizen, zijn de helft smerige hutten. Het getal inwoners is 600,000. Bijna in het midden der stad is eene aanzienlijke Mahomedaansche moskée, om welke te bouwen een prachtige heidensche tempel verwoest werd, en van welks top men een heerlijk uitzigt heeft over de stad en den omtrek. De Rajah van Benares woont te Ramagur, een groot uur van de stad, aan den tegenovergestelden oever. De stad werd in 1775 aan de Engelschen afgestaan.

De zendelingen konden deze heilige stad niet voorbij gaan. Merkwaardig is vooreerst de stichting van een Hindo-collegie, door den Engelschman Duncan, ter bevordering eener geleerde vorming

der Brahminen, dat een zeer invloedrijk instituut is geworden. De Regering geeft daarvoor jaarlijks 20,000 ropijen. De studietijd duurt 12 jaren, en kweekelingen van 12 tot 18 jaren worden toegelaten. Het eerste openlijk examen had in 1820 plaats, en 2 jaren later waren 172 kweekelingen in het instituut aanwezig, van welke meer dan 100 geene ondersteuning uit het fonds genoten. Het heeft wel geen dadelijk Christelijk doel, doch eene goede verlichting der Brahminen moet noodwendig ten laatste de omverwerping van de afgodsdienst en de daarmede verbonden zedeloosheid ten gevolge hebben. Verder heeft het genootschap tot uitbreiding van het Evangelie eene kostbare verzameling boeken in de stad, en bezit ook te Cawnpore, eene andere distriktshoofdstad aan den Ganges met 500,000 inwoners, waar H. Martijn in 1809 en 1810 als prediker aangesteld werd, een' niet onbelangrijken post, zoo als ook te Tamluk. De Baptisten zonden in 1816 den eersten zendeling W. Smit naar Benares, wien het spoedig gelukte, onderscheiden Hindo's, zelfs een' aanzienlijken Brahmin, te doopen. Zijn eerste optreden veroorzaakte groot opzien, dat nog verscheidene jaren voortduurde. Eens riep een Brahmin, nadat hij het Evangelie had hooren prediken, uit: »binnen 80 jaren zal de aanbidding van Gunga verdwenen, zullen de banden der kasten verbroken zijn, en zullen allen de ware kennis Gods hebben en Christenen worden." Ondertusschen kon het niet aan vijandigen tegenstand ontbreken, en velen, die met vreugde het woord aannamen en een tijd lang geneigd schenen, aan het Evangelie ieder offer te brengen, werden door bedreigingen en beschimpingen van

hunne bloedverwanten zoo verschrikt, dat zij zich terug trokken. Evenwel beginnen de afgoden reeds zeer in minachting te komen.

Er zijn ook Baptistische zendelingen te Chunar. Het kerkelijk genootschap zond er in 1817 zijne zendelingen heen. Een inwoner ruimde hun een groot huis in de stad in voor eene school en gaf daarvoor nog maandelijks 200 ropijen. Later verplaatsten zij hun zendelinghuis naar Sigra, ¼ uur van de stad. De zending werd levendiger sedert 1833, toen ook Knorpp (gestorven in 1838) en Leupold aankwamen, door wie regelmatig in meer dan 10 oorden van de stad gepredikt werd en te Secrob, Caschipur enz. kerken werden gebouwd. Zij hebben nu ook een aanzienlijk weeshuis, waarin eerst ook weezen uit Agra werden gebragt, die gedurende eenen grooten hongersnood hunne ouders hadden verloren. Van 79 kinderen echter stierven 14 uit honger en ziekte onderweg of na hunne aankomst. In 1845 had de instelling 96 knapen, die alle gedoopt zijn, en 85 gedoopte meisjes, benevens ruim 40 heidensche meisjes. In de vrijschool zijn 232 knapen. De gesprekken met de Hindo's op de straten en markten zijn wel nergens belangrijker dan in Benares, omdat dáár de gemaakte tegenwerpingen fijner, wijsgeeriger en doordachter zijn dan ergens elders. Nevenposten zijn Buxar en vooral Chunar, slechts weinige uren van Benares, eene stad en vesting op eene rots gelegen, waar de Indo-Brit, W. Bowley sedert 1816 met buitengewone werkzaamheid arbeidt. Jaunpore werd in 1841 een hoofdpost, doordien de zendeling Hawes er werd verplaatst. Het is eene Mahomedaansche stad, 12 uren van Benares en telt 20,000 zie-

len. In 1832 werd er eene vrijschool opgerigt, en later door Engelsche volkplanters eene Gothische kerk gebouwd, die nu aan het kerkelijk genootschap is afgestaan. Sedert 1820 zijn er Londensche zendelingen in Benares, en zij hebben zich ook in 1838 begeven naar Mirzapore, 8 uren van Chunar. Dit is eene der gewigtigste handelssteden van Indië, van welke men zegt, dat zij, ten aanzien van den handel, dezelfde plaats bekleedt, als Benares ten aanzien der godsdienst. Ook hier is een weeshuis. Beneden Benares ligt eindelijk ook Ghazipur, hetwelk Berlijnsche zendelingen (§ 92) in 1844 tot een' post uitgekozen hebben.

§ 94. Nog is gewigtig de distrikthoofdstad Allahabad zelve, ter plaatse, waar de Jumna en de Ganges zich vereenigen. Aan het einde van de landtong staat de oude en vaste burgt, welke door den keizer Akbar gebouwd is. Ofschoon de stad klein is (slechts 20,000 inwoners bevattende) en zoo arm, dat men haar de »bedelaars-herberg" noemt, is zij toch eene der heiligste plaatsen van Indië, en haar gebied in den omtrek heet »de koning van de heilige plaatsen." Van de pelgrims, die tot het bad komen, hief de voormalige Vezier jaarlijks 20,000 ropijen. De heiligheid van de beide vloeden vordert hier meer dan elders menschenoffers. De zendeling Ward verhaalt daarvan ijsselijke voorvallen. De zendelingen Chamberlain en Peacock kwamen in 1811 van Serampore naar Agra door Allahabad. De faam ging hun vooruit, en in verscheidene plaatsen troffen zij menschen aan, die naar de »nieuwe priesters" vroegen. Te Allahabad vooral verzamelden zich de menschen bij groote hoopen, en Hindo's en

Mohamedanen, geleerden en ongeleerden schenen begeerig te zijn hen te hooren. Echter kwam er eerst in 1819 de zendeling Mackintosch aan, die nog leeft. Ook kwamen in 1836 Amerikaansche Presbyterianen, bouwden midden in de stad eene kapel, rigtten openbare scholen en eene pers op, en doorreisden het land ver in den omtrek. Zij stichtten ook eene hoogere zendelingsschool, welke in 1841 een schoon natuurkundig toestel uit Noord-Amerika ten geschenke heeft gekregen.

d) DE PROVINCIE OUDE.

§ 95. Deze ligt het meest noordelijk van Allahabah, is bergachtig in het noorden, vlakker in het zuiden, wordt door den Ganges bespoeld, doch is weinig bebouwd. Zij heeft ten naastenbij 4 millioen inwoners, staat deels onder Engelsch gebied en is deels vasallen-staat. De oude residentie Oude is heilig en heeft vele merkwaardige bouwvallen. Het eenige oostelijk gelegen distrikt is Gorruckpore met de hoofdstad van denzelfden naam aan den Ganges, 25 uren van Benares, met 70,000 inwoners. Hier is ook de eenige zendelingpost van het Engelsch kerkelijk genootschap sedert 1823, en de zendeling Wilkinson en de nationale helper W. Churrun waren er zeer werkzaam. Thans zijn er de zendelingen Wendnagel en Menge. In 1840 werd een Christelijk dorp, Bascharatpore, een klein uur van Gorruckpore aangelegd, welks kerk »de kerk in de woestijn" heet. Er zijn 21 volkplanters met omstreeks 100 zielen. Bovendien worden er weeskinderen opgevoed. In de hoofdstad van

het schatpligtig koningrijk Lucknow aan den vloed Gumty, bijna 40 uren van Allahabad, met 500,000 inwoners, bestonden vroeger aanzienlijke scholen, thans niet meer. De Mohamedanen te Lucknow en Gya hebben in 1839 traktaatjes tot verdediging van den Islam tegen de zendelingen uitgegeven, en een Nabob liet den Koran met eene Hindostansche vertaling drukken en kosteloos uitdeelen.

e) DE PROVINCIE AGRA.

§ 96. Deze vlakke provincie is vruchtbaar en heeft 5 distrikten. Bijna in het midden ligt het distrikt en de stad Agra, de voormalige residentie, door den Sultan Akbar met ongehoorde pracht gebouwd. Thans ziet men daarvan schier niets dan bouwvallen in eenen omvang van 1½ uur. Zij ligt aan den Jumna, heeft 40,000 inwoners en is zeer gezond. De Mahomedanen zijn overal talrijk. De stad bleef tot in 1803 in het bezit der Maratten, toen zij door de Engelschen werd ingenomen, die haar nu tot het vierde Presidentschap hebben verheven. De Baptistische zendelingen Chamberlain en Peacock kwamen in 1811 naar Agra; doch de vijandige gezindheid van den kommandant was oorzaak, dat gene spoedig als gevangene naar Calcutta werd gevoerd, waar men hem evenwel zonder eenig verhoor weder in vrijheid stelde. Peacock bleef er tot in 1816, en eerst in 1834 kwamen weder Baptisten-zendelingen. Deze zetten zich ook in 1842 te Mathura of Muttra, 8 uren ten noordoosten van Agra aan den Ganges neder, eene door de geboorteplaats van Krischna beroemde bedevaart-stad.

De Engelsche kerkelijke zending in Agra werd sedert 1812 gewigtiger door eenen bekeerden Mahomedaan, die waarlijk apostolische geschiktheid aan den dag legde. Hij noemt zich nu Abdul Messih, doch heette oorspronkelijk Scheik Salib en is te Delhi geboren. Hij ontving als Mahomedaan eene goede vorming, werd door H. Martijn te Cawnpore (zie § 56) bekeerd, toen als schrijver aangesteld en eindelijk te Calcutta gedoopt. In dienst van het Engelsch kerkelijk genootschap, keerde hij in blakenken zendelingsijver naar Agra terug. Zijne liefde, vriendschap, leerzaamheid, wijze gesprekken en onvermoeide werkzaamheid namen alle harten voor hem in. De geheele stad kwam door hem in rep en roer, en allen wilden den wonderman zien, die met zoo veel onverschrokkenheid zijn nieuw geloof beleed. In 16 maanden had hij 72 menschen, onder welke 50 volwassenen, gedoopt. Ondertusschen werden er ook allerlei vervolgingen tegen hem verwekt en zijn leven was menigmaal in gevaar. Evenwel trok hij voortdurend stad en land door, en waar hij slechts zijnen mond opende, liet hij onuitwischbaren indruk achter. Hij werd in 1820 te Calcutta geordend, en besloot in 1827 zijn leven. Men kan zeggen, dat, wanneer slechts honderd zulke krachtvolle mannen in Indië optraden, de afgodendienst met al hare gruwelen spoedig in puinhoop zoude liggen. Bij den zendelingspost zijn sedert 1839 de Duitsche zendelingen Hörnle, Pfander en Kreis, nadat zij Armenië en Perzië verlaten hadden (zie § 56), aangekomen; en behalve onderscheiden scholen onderhouden zij te Secundra, twee uren van de stad, een aanzienlijk weeshuis, waarin zij vele ouderlooze kin-

deren van den hongerdood redden. Er bestaat thans ook een christelijk dorp in de nabijheid, hoofdzakelijk door weezen aangelegd, die later huwden en nu zich zelven onderhouden. Het heet Kapasdanga en bestaat uit 16 huisgezinnen met omstreeks 50 zielen. Hier had de zendeling Kreis op het Kersfeest van 1844 het genoegen, een aantal personen te kunnen doopen. Eene dergelijke zending en inrigting hebben de Amerikaansche presbyteriaansche zendelingen te Futteghur, een half uur van Furruckabad, met 100,000 inwoners in 1838 gesticht. Sedert 1840 arbeidden zij ook in laatstgenoemde plaats en sedert 1843 te Mynpurie, 10 uren van daar.

f) DE PROVINCIE DELHI.

§ 97. Deze ligt ten deele woest, omdat staatkundige rampen het land ontvolkt hebben. Echter bezit zij nog eene gemengde bevolking van 8 millioen, die aan de Britten onderworpen zijn. Land en volk herstelden zich eerst sedert den vrede in 1806. De stad Delhi, waar nog de schatpligtige Groote Mogol woont, is het beeld van de vervlogen magt der Hindo's en Mohamedanen. Ten tijde van haren hoogsten bloei had zij eenen omvang van 6 uren, thans nog van 1½, is met eene muur omgeven en heeft 7 poorten. Het paleis aan den Jumna bevat 19,000 vrouwen en 500 mannen. Wat men zich groots en heerlijks uit den ouden en lateren tijd denken kan, is in deze stad, ofschoon dan ook in puinhoopen, te zien. De inwoners, eertijds 2 millioen in getal, worden nu op slechts 150,000 geschat, en houden zich zich met handel en han-

denarbeid bezig. — De zendeling Thompson kwam er in 1812 van Patna, en arbeidt er nog met afwisselend gevolg. Op groote reizen verkondigt hij het Evangelie in die plaatsen, waar nooit iets daarvan is gehoord, doch heeft ook gelegenheid te zien, tot hoever zich de gruwel der weduw-verbranding uitstrekt. Heinde en ver zijn N. Testamenten en traktaatjes uitgedeeld.

In die provincie ligt ook Meerut, 6 uren ten zuidoosten van Delhi, een aanzienlijke militaire post aan den Jumna. Het Engelsch kerkelijk genootschap stelde hier eerst twee inlandsche leeraars aan, en sedert 1815 deed de kapellaan Fischer gewigtige diensten, tot dat de zendeling Richards in 1828 aankwam, door wien een groot aantal Hindo's bekeerd werd. Thans is er geen zendeling. Hetzelfde genootschap heeft sedert 1827 in de stad Kurnaul, 20 uren ten noorden van Delhi, eenen nationalen leerar aangesteld, zooals ook te Bareilly, 40 uren ten oosten van Delhi, aan gene zijde van den Ganges, een volkrijke stad, in 1802 afgestaan aan de Britten, die er sedert 1820 meer dan 2270 huizen bouwden. Hier kwam in 1818 de katecheet Fuez Messi; te Murschedabad geboren, werd hij, het Hindoïsme moede zijnde, in zijn 18de jaar Mahodaan, leefde als Fakir in de grootste gestrengheid en bekwam wegens zijne vermeende heiligheid vele leerlingen, tot dat hij in 1817 door het N. Testament van Martyn werd bekeerd. Echter werden Kurnaul en Bareilly sedert 1841 verlaten. — Sedert 1836 zijn er ook Amerikaansche Presbyteriaansche zendelingen in de provincie Delhi gekomen, met name te Saharunpur, 30 uren ten noordoosten

van Delhi, te Ludiana, Sabathu en Merat; doch in 1843 moest de post te Sabathu worden opgeheven, omdat het zendelingsgebouw wegens de aanmerkelijke versterking der bezetting van dezen militairen post, tot kazerne in beslag werd genomen. Te Ludiana brandde in 1845 het zendelingsgebouw af.

g) DE PROVINCIE GORWAL.

§ 98. In deze provincie, die zich tot aan den Himelaya uitstrekt, waren tot in den laatsten tijd geene vaste zendingen. Over 't geheel worden de landen, die wij nu genaderd zijn, schaarsch bezocht. Aan de bergruggen van Hoog-Azië, in Butan, Nepal, Thibet enz. is nergens een zendeling te zien, noch ook in Kaschmir onder de Seikhs in Multan, en evenmin in alle dalstreken van Indië, en in het zoogenaamd Centraal-Indië tot aan den vloed Nerbudda. Slechts eenige traktaatjes worden misschien hier en daar in 't verborgen gelezen. Ondertusschen vormde zich sedert 1841 in de Himelaya-bergen, een nieuw zendelinggenootschap, dat zich naar het gebergte noemde. Deszelfs leden zijn Engelschen, die zich zich te Simlah hebben nedergezet, hetgeen in den laatsten tijd in het noorden, eene plaats is, waar zieke Europeanen herstelling van gezondheid zoeken, zoo als in het zuiden de Nilgherry-bergen (zie § 75). Het kocht ook land en huizen aan te Koteghur, 30 uren van Simlah, en opende in April 1843 door de Berlijnsche zendelingen Rudolph en Procknow, voormalige agenten van den heer Start (zie § 92), de zending, nadat zij in verbindtenis gekomen waren met het Engelsche kerkelijke zendelinggenoot.

schap. De zending kan gewigtig worden, omdat zij aan den grooten weg het binnenste van Azië, een tot hiertoe voor het Christendom geheel afgesloten deel der wereld, ligt. Zes uren verder, te Rampur, wordt jaarlijks eene zeer aanmerkelijke markt gehouden, waarop de inwoners van Thibet hunne waren brengen. De zendeling Wilkinson uit Engeland is nu ook bij dien post aangekomen. Van de verblinding, waarin de inwoners van die streken leven, getuigt het dorp Chepaal, dat op de doorreizen dikwijls wordt bezocht, waar een steen op den top eens bergs is, welken de inwoners voor hunnen God houden; hunne godsdienstbegrippen zijn overigens zeer onbepaald. De vrouwelijke kinderen werden vroeger gewoonlijk vermoord, doch werden nu door de tusschenkomst van Engelsche commissarissen gered. Daarbij heerscht Veelmannerij, omdat eene vrouw al de broeders van haren man moet huwen. Men bedenke, welk kwaad door deze onnatuurlijke zeden ontstaan. Mogt het genoemde genootschap spoedig eene gezegende uitwerking hebben!

Overigens hebben zich de Berlijner broeders reeds voorheen tot den Himelaya gewend. Te Dardschiling bouwden zij in 1842 met hulp der inwoners, een bedehuis, en bebouwen nu het land, om zichzelven te onderhouden, de inwoners tot zich te trekken, en hun ligchamelijk en geestelijk welzijn te bevorderen. Zoodanig handelden zij ook te Tagbor, waar zij nog daarenboven een stuk lands van de regering aankochten, om zonder ondersteuning zelve de zending te onderhouden. Dardschiling ligt 7—8000 voet hoog, Tagbor 2000 lager. De Engelschen hebben vóór 13 jaren het land van den koning

der Ziebernen gekocht, welke als nomaden of herdersvolken nooit lang aan ééne plaats blijven. De bodem is zeer vruchtbaar, maar ten hoogste verwilderd en onbebouwd.

II. CEYLON.

§ 99. Dit merkwaardig eiland is slechts door eene smalle zeeëngte, de Palkstraat genaamd. van het vaste land van Hindostan gescheiden, maar door eene reeks zandbanken en koraal-eilanden daarmede verbonden, welke de Hindo's voor de door Rama gebouwde brug, de latere Portugezen voor de Adamsbrug houden, over welke de eerste mensch, uit het paradijs verbannen, naar deze eenzaamheid zou gevlugt zijn. De inwoners noemen het eiland Cingala; vandaar hun naam Cingalezen. Het heeft eene eironde gedaante. Het binnenste wordt met steile, door digte wouden bedekte bergen doorsneden, die het eiland in twee bijna gelijke deelen verdeelen, en wier hoogste top, de Adamstop genoemd, zeker 7000 hoog is boven de oppervlakte der zee. In het graniet van dit gebergte wordt een voetpad getoond, hetwelk van Buddha (of Adam) zou afkomstig zijn, eer hij ten hemel voer. De eenige aanmerkelijke rivier is de Mahawilla in het oosten. Ondertusschen wordt de grond door vele kleine wateren bevochtigd, en er zijn vele meeren en moerassen. De keerkringshitte wordt aan het zeestrand door de winden zeer gematigd, doch is in het binnenland zeer drukkend. Het eiland is rijk in voortbrengselen van allerlei

aard, voornamelijk in kaneel, waaruit eene bijzondere kaste hare inkomsten vindt.

In Ceylon bloeiden reeds vóór Christus magtige Hindo-staten. Boven en nevens hen verhieven zich in de 12 en 13de eeuw acht Arabische volksplantingen. In 1505 kwam door toeval de Portugees Almeida op het eiland, en zijne natie legde er wegens de kaneel vele volkplantingen aan. Door wreedheid echter, hebzucht en geweldige onderdrukking der godsdienst van het land, maakten de Portugezen zich zoo gehaat, dat de Cingalezen ten laatste aan de Nederlanders allen mogelijken bijstand verleenden, om ze te verdrijven. Dit geschiedde na eenen 25jarigen oorlog in het jaar 1656; doch de Nederlanders zelve handelden even zoo willekeurig, en wegens hunne gewelddadige pogingen, om de protestantsche godsdienst in te voeren, ontstond menig bloedig gevecht, waarin echter de Europeesche krijgskunst zegepraalde. Eindelijk bezetten de Engelschen in 1795 het eiland, aan welke het bij den vrede van Amiens in 1802 formeel werd afgestaan, en die het zich door de verovering van Kandy geheel onderwierpen. Het staat overigens niet onder de Engelsche compagnie, maar onmiddelijk onder de Britsche kroon.

De inwoners, van verschillende afkomst, bedragen $1\frac{1}{2}$—2 millioen zielen. De oorspronkelijke bewoners schijnen de Wadda's of Weda's te zijn, die slechts 10,000 in getal, het zuiden bewonen. Dit is een ruw, zonder maatschappelijke orde in de digste wouden levend volk, dat noch akkerbouw beoefent, noch zich op de veeteelt toelegt, maar alleen van de jagt leeft. Zij zijn koperkleurig, slank, dragen lang-

haar, gaan bijna naakt, zijn altijd door honden vergezeld, en trotseerden tot hiertoe alle beschaving en geweld van wapenen. Echter is men omstreeks 1840 begonnen hen in dorpen te verzamelen, welke nu drie in getal zijn, doch gezamenlijk niet boven de 400 zielen tellen. Daar vindt men scholen en godsdienst, en ofschoon zij, die er zich hebben nedergezet, nog weinig uitwendige beschaving toonen, zoo hebben zij evenwel hunne duivelsdansen laten varen, en zijn voorbereid om het woord des levens te hooren. Zij bezoeken meer en meer de Methodistische zendelingen. — Van het vaste land zijn verder hierheen verhuisd de Malabaren of Tamulen, welke de Hindo-godsdienst, voornamelijk de sekte des Schiwa aanhangen, en het noordelijk deel des eilands bewonen. Zeer ver beneden hen staan de Cingalezen in het midden en zuiden van het eiland, die het zoogenaamde Buddhisme belijden, hetwelk hier zijnen hoofdzetel heeft en bovendien nog in het achterste gedeelte van Indië en het oostelijke van Azië heerschend is. Van deze eigendommelijke godsdienst moeten wij hier het een en ander mededeelen.

De naam Buddha doelt op de vleesch- of mensch-wordingen der Indische godheid Wischnu; en de invoerder der nieuwe godsdienst Sakja Muni, omstreeks 1000 jaren vóór Christus in Bahar geboren (zie § 92), werd voor de negende vleeschwording aangezien. Muni trad als hervormer der verontreinigde Brahminenleer op, bestreed de bloedige offers en het onderscheid der kasten en leerde, dat ieder, wie het ook zij, zich door reiniging en boete tot den rang van eenen

Buddha kon verheffen. Zijne leer is in de zoogenaamde Pali boeken opgeteekend. Zij ademt wel is waar den geest van ruime vrijzinnigheid, doch is pantheïstisch, daar zich ten laatste alles in een Niets oplost; waarom men haar hoofdzakelijk heeft tegengeworpen, dat zij in den grond in het geheel geene godsdienstleer is. »Het hoogste," zoo heet het daar, »is het Al, onbegrijpelijk, boven alle aanbidding verheven, rustig in zich zelf, zonder hart, zonder geest, zonder deugd, zonder eenig vermogen, eene zuivere zelfstandigheid, uit welke alles volgens een onveranderlijk noodlot uitgaat en tot welke alles weder terugkeert. De goden zijn niets dan menschen, die zich door deugd en wijsheid het regt hebben verworven, aan alle geschapen wezens wetten voor te schrijven. Alles zal vergaan; het ligchaam is niets. De ware vrijheid is: vrij van alle aandoening en hartstogt, in gemoedelijke bespiegeling, zonder gebruik van het verstand en der rede, tot de goddelijke rust van de eerste Zelfstandigheid te geraken. Zoolang moeten de zielen omdolen; dan echter worden zij als een fakkel, uitgebluscht, en sluimeren eenen eeuwigen zaligen slaap in de zaal der heerlijkheid." De priesters echter stemmen volstrekt niet in gevoelens overeen, en hebben in ieder land hun bijzonder begrip. Deze worden vrijwillig gekozen, leven meest in den ongehuwden staat en wonen in kloosters bij den tempel. De beroemdste afgod is Buddha, die als Gaudama en onder andere namen, millioenen malen in dezelfde gedaante in oostelijk Azië wordt aangetroffen. In Ceylon, waar omstreeks 1500 priesters zijn, zijn de beelden van Buddha in de talrijke tempels in reusachtige groot-

te, 30—40 voet lang, ten toongesteld. Viermaal in de maand wordt openbare godsdienst gehouden, waarbij spijzen en bloemen worden geofferd. Overigens worden ook in de huizen gebeden gedaan en vasten gehouden.

Behalve deze heidenen treft men in Ceylon omstreeks 70,000 Mahomedanen aan, en ongeveer 200,000 Christenen, van welke een vierde deel R. Katholieken, die van de tijden der Portugeesche en Nederlandsche regering dagteekenen. Deze laatste bevorderde het Christendom zoo bijzonder, dat men van 1656—1663 reeds 62,558 Christenen kon tellen, en in 1683 waren er alleen in het district Jaffna 180,363 Christenen. Men rigtte 240 kerspelen op, die echter meest uit bloote naam-christenen bestonden en voor een deel ook nog afgodendienaars bleven. De regering evenwel liet er zich aan gelegen zijn om het volk te verlichten, en onderscheidene geloovige predikers hebben ook echten zendelingszin aan den dag gelegd. Hunne hoofdverdienste was de afschaffing van het gebruik om weduwen te verbranden, en van de veelwijverij, zooals ook de vertaling der H. Schrift in de Tamulische en Cingaleesche taal. Echter maakte het Christendom in het hart der inwoners niet genoeg voortgang; en toen de Engelschen, zoodra zij heeren van het eiland waren, aan de inwoners vrije godsdienst toestonden, ja zelfs de Nederlandsche predikers uit het land banden, keerden de inwoners bij menigte tot het heidendom terug, en het getal der afgodstempels onder de Tamulen nam in 11 jaren weder van 300 tot op 1200 toe. Dit was waarlijk een groote misslag van den kant der Engelschen, die ook niet weder kon goedgemaakt wor-

den, ook niet, toen men ten laatste aan de predikers veroorloofde terugtekeeren. Want deze werden later niet vervangen, en de Christenen bleven verlaten, tot er zendelingen kwamen, die dan ook bitter klagen moesten over de ongevoeligheid der inwoners. Daar ondertusschen de regering, welke op eigen kosten 5 kapellanen en 5 volkpredikers onderhoudt, als ook 36 scholen, de zendingen thans zeer begunstigt, zoo is er voor de toekomst van Ceylon veel goeds te hopen, zoo als wij ten slotte zullen zien. De Engelsche kerk heeft in 1844 besloten, Ceylon van het bisdom Madras te scheiden, zoodat er nu een afzonderlijke bisschop voor Ceylon benoemd is. Wij slaan een blik op de zendingen, volgens de gewone verdeeling in het Cingaleesche en Tamulische distrikt.

1. HET CINGALEESCHE DISTRIKT.

§ 100. Dit distrikt omvat nagenoeg het midden- en zuidelijk deel van het eiland. In hetzelve ligt de stad Colombo, in 1638 door de Portugezen gebouwd. In den naastbijzijnden vloed liggen omstreeks 300 plat-geboomde schuiten voor anker, in welke geheele gezinnen wonen. De stad heeft 50,000 inwoners en is eene stapelplaats voor het eiland. Hier deden de zendelingen der Broedergemeente, Eller en Nitschmann in 1740 hunne eerste poging, om de inwoners tot het Christendom te brengen. De Gouverneur Imhof maakte hun de reizen in het binnenland gemakkelijk; en toen het vooroordeel, dat zij godloochenaars waren, was opgeheven, hoorden de Cingalezen hen opmerkzaam prediken. Een nieuwe Gou-

verneur echter, aan wien de huiselijke bijeenkomsten niet bevielen, verbood hun het verblijf op het eiland. Een geneesheer, Christiaan Dober, later in dienst der Broedergemeente, werd door hen bekeerd, en de Malabaar, die hen begeleidde, werd in 1746 gedoopt.

Onder de nieuwere genootschappen kwamen vooreerst de Baptisten van Serampore in 1812 ten voorschijn. Ofschoon zij spoedig in de nabijheid van Colombo een hoopje volks om zich verzamelden, zoo konden zij echter eerst in 1824 doortasten, toen onderscheidene Cingalezen, en onder deze aanzienlijke mannen, zich lieten doopen. De zendelingen wendden zich tot de Katholieken, Mohamedanen en heidenen, en hebben thans op 11 nevenposten 12 nationale predikers aangesteld. Ook in de stad Kandy arbeiden zij sedert 1841, met zegen, op 5 nevenposten. In het geheel hebben zij 39 scholen.

Spoedig traden de Methodisten op, Dr. Coke, de grondvester der Methodistische zendingen (zie § 165) begaf zich nog in hoogen ouderdom met 6 zendelingen op weg naar Ceylon, om op eigen kosten dáár eene zending te beginnen. Doch de edele man mogt het doel niet meer bereiken. Men vond hem 's morgens den 3den Mei 1814, op het schip, met gevouwen handen, dood op den grond liggen, en zijn ligchamelijk overblijfsel moest aan den afgrond der zee worden toevertrouwd. Zijne togtgenooten, toen van alle hulpmiddelen beroofd, bevonden zich in groote verlegenheid. Na vele verdrietelijkheden te hebben ondervonden, kwamen zij toch over Indië naar Ceylon, waar zij gedeeltelijk besoldigde kerkelijke aanstellingen bekwamen, zonder

echter het doel hunner zending uit het oog te verliezen. Harvard en Clough bleven te Columbo en hadden het geluk spoedig onderscheidene Buddhapriesters te bekeeren, die openlijk tot de christelijke godsdienst overgingen. De zending werd later vaster gegrond en heeft te Columbo en in den omtrek thans 13 schoolmeesters. De Methodisten trokken ondertusschen het geheele eiland door. In 1815 kwamen zij te Negombo, 5 uren ten noorden van Columbo, waar zij thans ook eenen uitgebreiden werkkring hebben. Waar geen aanzienlijk man de steun van het Buddhisme is, dáár zijn de Buddhisten den zendelingen zeer genegen. Zóó is het te verklaren, dat, volgens een berigt van 1834, in 12 dorpen rondom Negombo het Buddhisme reeds geheel is verdwenen. Ook te Kornegalle, de hoofdstad van een der 7 distrikten van het Kandysche land, 12 uren ten oosten van Negombo, zijn sedert 1821 Methodistische zendelingen gevestigd. Vooral zijn zij in het zuiden werkzaam. Zij kwamen in 1817 naar Caltura, een dorp aan eene der mondingen van den Muliwaddy, 12 uren ten zuiden van Columbo, spoedig ook naar het verder gelegen Bentotte en het naderbij liggende Pantura. Ieder huis stond hun tot het doen van gebeden open, en de schoolkinderen begonnen het Buddhisme te verafschuwen, hoewel van tijd tot tijd nog de wrok der Buddhisten ontwaakt, bijzonder wanneer hun traktaatjes in handen komen, die hunne leer nadrukkelijk aantasten. Een verdere post in het zuiden is Galle, eene zeehaven met eene sterke vesting, 20 uren van Colombo. Hier kwam Clough in 1814 voor korten tijd; en een geleerde en aanzienlijke Buddhapriester, Pe-

trus Panditta Sehara genoemd, liet zich door toespraak, weenen noch dreigen van alle overpriesters terug houden om tot het Christendom over te gaan. Thans zijn 10 leeraars aangesteld. Andere posten zijn onlangs opgerigt te Sidua, Morotto, Hickhoddy. Verder oostelijk aan de zuidkust liggen nog de posten Dondra, Matura, Goddapitiya. Hier heeft het heidendom, dat tegen het zuiden nog altijd meer toeneemt, zijn hoogste toppunt bereikt. In Matura was reeds van 1804 tot 1815 de Londensche zendeling Erhardt werkzaam. De Methodisten kwamen in 1815 en legden in vele oorden scholen aan; echter bevinden zij deze plaats een der onvruchtbaarste op Ceylon. In 1836 vernielden de Buddhisten te Dondra door brand eene kapel en school.

De zendelingen der Engelsche kerk zetten zich eerst te Kandy neder, de hoofdstad van het voormalig koningrijk, 25 uren ten noordoosten van Colombo. De koning was dáár langen tijd onafhankelijk en omringd met alle pracht en heerlijkheid van een Aziatisch beheerscher. De inwoners zochten hulp bij de Engelschen tegen de tiranny van den laatsten koning, en deze namen in 1815 de hoofdstad in en bragten den gevlugten vorst gevangen naar Colombo en van daar naar Vellore. Volgens een verdrag met de Kandysche overheden, werd de koning afgezet en het rijk aan de Britsche regering onderworpen. Kandy heeft vele Buddha-tempels, vooral wordt die van Malcgawa in eere gehouden, omdat hij eene kostbare reliquie, namelijk een tand van Buddha, zou bevatten. De zendelingen kwamen in 1818, rigtten een seminarium en vele scholen op, en ver-

echter het doel hunner zending uit het oog te verliezen. Harvard en Clough bleven te Columbo en hadden het geluk spoedig onderscheidene Buddhapriesters te bekeeren, die openlijk tot de christelijke godsdienst overgingen. De zending werd later vaster gegrond en heeft te Columbo en in den omtrek thans 13 schoolmeesters. De Methodisten trokken ondertusschen het geheele eiland door. In 1815 kwamen zij te Negombo, 5 uren ten noorden van Columbo, waar zij thans ook eenen uitgebreiden werkkring hebben. Waar geen aanzienlijk man de steun van het Buddhisme is, dáár zijn de Buddhisten den zendelingen zeer genegen. Zóó is het te verklaren, dat, volgens een berigt van 1834, in 12 dorpen rondom Negombo het Buddhisme reeds geheel is verdwenen. Ook te Kornegalle, de hoofdstad van een der 7 distrikten van het Kandysche land, 12 uren ten oosten van Negombo, zijn sedert 1821 Methodistische zendelingen gevestigd. Vooral zijn zij in het zuiden werkzaam. Zij kwamen in 1817 naar Caltura, een dorp aan eene der mondingen van den Muliwaddy, 12 uren ten zuiden van Columbo, spoedig ook naar het verder gelegen Bentotte en het naderbij liggende Pantura. Ieder huis stond hun tot het doen van gebeden open, en de schoolkinderen begonnen het Buddhisme te verafschuwen, hoewel van tijd tot tijd nog de wrok der Buddhisten ontwaakt, bijzonder wanneer hun traktaatjes in handen komen, die hunne leer nadrukkelijk aantasten. Een verdere post in het zuiden is Galle, eene zeehaven met eene sterke vesting, 20 uren van Colombo. Hier kwam Clough in 1814 voor korten tijd; en een geleerde en aanzienlijke Buddhapriester, Pe-

trus Panditta Sehara genoemd, liet zich door toespraak, weenen noch dreigen van alle overpriesters terug houden om tot het Christendom over te gaan. Thans zijn 10 leeraars aangesteld. Andere posten zijn onlangs opgerigt te Sidua, Morotto, Hickhoddy. Verder oostelijk aan de zuidkust liggen nog de posten Dondra, Matura, Goddapitiya. Hier heeft het heidendom, dat tegen het zuiden nog altijd meer toeneemt, zijn hoogste toppunt bereikt. In Matura was reeds van 1804 tot 1815 de Londensche zendeling Erhardt werkzaam. De Methodisten kwamen in 1815 en legden in vele oorden scholen aan; echter bevinden zij deze plaats een der onvruchtbaarste op Ceylon. In 1836 vernielden de Buddhisten te Dondra door brand eene kapel en school.

De zendelingen der Engelsche kerk zetten zich eerst te Kandy neder, de hoofdstad van het voormalig koningrijk, 25 uren ten noordoosten van Colombo. De koning was dáár langen tijd onafhankelijk en omringd met alle pracht en heerlijkheid van een Aziatisch beheerscher. De inwoners zochten hulp bij de Engelschen tegen de tiranny van den laatsten koning, en deze namen in 1815 de hoofdstad in en bragten den gevlugten vorst gevangen naar Colombo en van daar naar Vellore. Volgens een verdrag met de Kandysche overheden, werd de koning afgezet en het rijk aan de Britsche regering onderworpen. Kandy heeft vele Buddha-tempels, vooral wordt die van Malcgawa in eere gehouden, omdat hij eene kostbare reliquie, namelijk een tand van Buddha, zou bevatten. De zendelingen kwamen in 1818, rigtten een seminarium en vele scholen op, en ver-

breidden de godsdienst heinde en ver. Het volgend jaar kwamen zij ook tegen het zuiden in het dorp Baddagame, 12 uren van Caltura, waar in 1834 eene kerk op eene rots gebouwd werd. Eindelijk betrokken zij in 1822 het dorp Cotta met 4500 inwoners, ruim 1 uur ten oosten van Columbo, waar de Christenen in betreurenswaardige onkunde verkeeren. Hier heen verplaatsten zij de drukpers, van welke reeds de H. Schrift in de taal der Cingalezen, die in den dagelijkschen omgang in zwang is, in 't licht is gekomen. Bovendien hebben zij hier een seminarium, 16 nationale medehelpers en 30 scholen. De Cingalezen houden den berg, op welken het dorp ligt, voor eenen Duivelsberg, en menigeen beklimt dien slechts met sidderen en beven. Even als in Kandy, zoo is ook hier veel domheid onder de menschen; evenwel schiet het Evangelie steeds diepere wortelen.

Het genootschap tot verbreiding des Euangelies zond eindelijk in 1840 zendelingen, die vooral te Matura werken, eene stad met 12,000 inwoners, in een distrikt van 100,000 inwoners. Nevenposten zijn Tangalle en Hambantolle, van welke het een 6, het andere 12 uren van Matura ligt. Een bijzondere post is Neura Ellia.

2) HET TAMULISCH DISTRIKT.

§ 101. Dit strekt zich uit van het noorden van Jaffna naar het westen tot aan Negombo en tegen het oosten tot aan het eiland Batticaloe. Jaffna of Jaffnapatam is de tweede hoofdstad van het eiland, zelve op een eiland gelegen, dat 10

uren lang en 2 breed is. Zij is eene oude Arabische volkplanting, later de trots der Nederlanders, thans in groot verval. De Nederlandsche gemeenten hebben zich hier gevormd, doch deze zijn onder de Engelschen grootendeels tot het Hindoïsme teruggekeerd. Echter arbeiden hier sedert 1816 met grooten ijver en zegen vooral Amerikaansche zendelingen. Men ruimde hun in Tillipally en Batticotta, in de nabijheid der hoofdstad, oude vervallen kerken in; doch wegens de domheid der inwoners moesten zij alleen heil van de scholen verwachten, die zij in menigte oprigtten, waaronder ook kost- en meisjesscholen. Toen zij echter in 1820 eene drukpers plaatsten, vertoonde zich eene tegenwerkende gezindheid onder de Engelsche regeringsbeambten tegen de Amerikanen; de drukker werd uit het land verbannen en aan andere zendelingen geweigerd zich er neder te zetten. Dit verbod was 11 jaren van kracht, en werd eerst onder den volgenden Gouverneur in 1832 opgeheven. In dezen tijd van verdrukking evenwel ondervonden de zendelingen bijzonderen zegen, want zij konden hunne zorg bij bestendige gezondheid tot over 90 scholen uitbreiden. Hun seminarium, sedert 1823 gesticht, vormde vele christelijke medehelpers, en de drukpers, die toch aan den gang werd gebragt, leverde tallooze traktaatjes, die met hunne gesprekken over godsdienst, gedurig heilzamer invloed op de bevolking in het groot uitoefenden, terwijl ook menige ziel zich tot het levendige geloof wendde. Thans zijn er 9 zendelingen, 13 vrouwelijke en 36 nationale medehelpers aangesteld. De hoofdposten zijn: Tillipally sedert 1816; Batticotta sedert 1817 met het seminarium; Uduville sedert

1820; Panditeripo sedert 1820; Manepi sedert 1831, alwaar nog 10 afgodstempels zijn en zich ook de drukpers bevindt; Chavagacherry sedert 1833 en Varany met 6 nevenposten.

In het Tamulisch distrikt arbeidt ook Meth met eenige zendelingen der Engelsche kerk. Deze hebben de volgende posten: Batticaloe en Bintenne sedert 1824; Trincomali, 20 uren noordelijker met eene uitmuntende haven voor 1000 schepen, sedert 1821; Pedrospitze en Jaffna zelve. In het geheel hebben de Methodisten in het Tamulisch distrikt 22 predikantsplaatsen; en hunne zending is zoo gezegend, dat zij in 1842 en 1843 264, en in 1844 113 menschen doopten. De zendelingen der Engelsche kerk zijn sedert 1818 te Nellore nabij Jaffna, eene stad van tusschen de 5 en 6000 inwoners, waar de afgodsdienst haren hoofdzetel heeft. — Het genootschap tot uitbreiding van het Evangelie heeft eindelijk sedert 1842 aan de westkust den post Calpentyn, omstreeks 20 uren ten noorden van Colombo.

§ 102. De volgende woorden van den hoogbejaarden en waarheidlievenden zendeling Clong, in 1839, geven een algemeen overzigt van het geheele zendelingswerk op Ceylon: »Het heidendom bevindt zich, in den strijd der waarheid met de dwaling, in eene groote, ja krampachtige beweging. De priesters verliezen overal de achting; hun invloed op het volk gaat achteruit; de tempels vervallen uit gebrek aan inkomsten; de openlijke feesten en plegtigheden nemen zoozeer af, dat menige priester in armoede geraakt; en slechts de onbeschaafden, en vooral de vrouwen houden den ge-

heelen ondergang van het heidendom nog terug. Het ontbreekt wel niet aan vijandige aanvallen der priesters, doch de zendingen staan vast, de scholen breiden zich naar alle zijden uit; het aantal der voorlezers vermeerdert dagelijks, christelijke kennis wordt wonderbaar snel verbreid; de leer van het Euangelie dringt gedurig meer in de gemoederen des volks, regelmatige godsdienstoefeningen worden overal gehouden, christelijke leeraars staan op uit alle volksklassen en dragen het zaad van het woord Gods al verder heen; bedehuizen worden in toenemend aantal door de inwoners zelven gebouwd; de H. Schrift wordt met meer begeerte gezocht; duizende traktaatjes komen in onderscheidene talen van de pers, en de zendelingen en hunne medehelpers kunnen er niet genoeg van uitdeelen. Bovendien hebben de zendelingen van tijd tot tijd de vreugde, voorbeelden van eene grondige bekeering te zien, en menig stervende laat de bevredigendste getuigenis achter van zijne gewisse hoop des eeuwigen levens."

III. ACHTER-INDIË.

§ 103. Dit ontzaggelijk groot land, dat tegen het zuiden in eene langwerpige landtong uitloopt, vertoont in ieder opzigt eene merkwaardige en eigendommelijke wereld, die, zooals alle andere landen van Azië, op verre na niet genoeg bekend is. De Portugezen ontdekten het en veroverden in 1811, onder Albuquerque, Malakka, waar zich wel een levendige handel aan de westkust vestigde, maar het eiland bleef in de laatste tijden geheel

sloten. Het land wordt door groote stroomen besproeid, en de groote rijken, als dat van Birmah, Siam, Cochinchina, grenzen op vele plaatsen aan elkander. Het klimaat is over het algemeen zeer gezond. Het land telt omstreeks 24 millioen inwoners, ofschoon het wel 200 millioen zou kunnen voeden.

Taal, zeden, en godsdienst zijn zeer onderscheiden in de verschillende rijken; alle volken hebben echter dien zonderlingen hoogmoed gemeen, dat zij hun land als het middenpunt der wereld, en hunnen vorst als den koning van het menschdom beschouwen. Veelwijverij heerscht overal, alsmede wellust en onkuischheid, en allerlei ondeugden. Tot zedelijke ontaarding draagt vooral het gruwzaam despotisme hunner beheerschers veel bij; de koning is de onafhankelijke gebieder over leven en dood, have en goed, en wordt daarom op het hoogst vereerd en gevreesd. Wat de godsdienst aangaat, in het noorden zijn bergvolken, die de hemelligchamen, en anderen, die de rotzen, stroomen en wouden als hunne goden aanbidden, als ook zulken, die het Hindoïsme en den Islam hebben aangenomen. Brahminen uit Bengalen zoeken er op het ijverigst het Brahmanisme uit te breiden. In het zuiden echter heerscht het Buddhisme. Aan de kust van Malakka zijn overblijfsels van het donkerste heidendom en van tooverij, en Mahomedaansche ijveraars zoeken onder de heidenen aanhang te verwerven.

Het koningrijk Birmah heeft zich in de vorige eeuw den grootsten invloed weten te verschaffen, daar het onder zijne koningen veroveraars had, die vele volken aan zich onderwierpen. In 1782 onderwierpen zij Arrakan, in 1793 Siam. Koning

Boa drong in 1819 in het noorden en onderwierp zich Assam en Brahmaputra. Een deel echter der inwoners vlood naar het Engelsche gebied, dat hen wel deed ontwapenen, maar niet wilde uitleveren of verdrijven. Boa ruide nu Indische volken, zooals de Mahratten, tegen de Engelschen op, vorderde den afstand van Bengalen en viel in 1824 in Kadschar, dat zich onder de hoede van Engeland gesteld had. De Engelschen verklaarden daarop den overmoedigen koning den oorlog, welke door de inneming van Rangun spoedig beslist was. Vier provinciën werden aan de Engelschen afgestaan, aan Assam zijne onafhankelijkheid teruggegeven en Rangun tot eene vrijhaven verklaard. Zoo kwamen de landstreken langs den Bengaalschen zeeboezem aan Engeland, en van dien tijd af is het land zoowel open voor Europeeschen invloed als voor het christendom. Daar de trots der Birmanen, die eer het instorten van den hemel, dan eene nederlaag duchtten, nu gebroken is, zoo ontbreekt het in de laatste tijden niet aan bloeijende zendingen. Wij beschrijven de volgende rijken, van het noorden beginnende.

1. ASSAM.

§ 104. Assam of Azam, een heerlijk land in het noorden, 200 uren lang en 20 breed, bevat 10 volkstammen, met even zooveel talen. De inwoners zijn over het algemeen Hindo's, doch vermengd met Mahomedanen, Chinezen en Buddhisten. De Nabobs heerschten er eerst met groote willekeurigheid; ook waren menschenoffers bij begrafenissen niet

zeldzaam. De eerste proeven van eene Euangelische zending, welke er in 1829 van Serampore uit in Goahatty werden genomen, duurden slechts eenige jaren. Maar des te ernstiger trokken zich de Amerikaansche Baptisten in 1836 het land aan, van welke er 3 benevens een boekdrukker en andere helpers aankwamen. Bij het binnenkomen echter in het land, terwijl zij den stroom opwaarts voeren, stortte een zware boom op het vaartuig en de zendeling Thomas vond aldus den dood. De anderen zetten zich onder den stam der Schyans in Sadiya neder. In 1839 trokken zij naar Jypore (Jaipur) in Opper-Assam, aan den oever van den Dihings-vloed, hetwelk in 1841 een post werd, gelegen in de nabijheid van Johatt en Debrupur, waarop men tegelijk de oogen vestigde. De post werd in 1843 door onderscheiden aanvallen van den stam der Singpho's verontrust. De zendelingen zetten zich verder in 1841 te Sibsagore neder, aan den regter oever van den Dilcho, dat de hoofdstad van het distrikt Sibpur is, en 200,000 menschen in 1000 dorpen bevat. Hierheen werd in 1843 de drukpers verplaatst, welke traktaatjes, abcboekjes, woordenboeken en proeven van tot hiertoe niet beärbeide talen levert. Een andere post is Nowgong, sedert 1841 in Midden-Assam gevestigd, eene regeringsplaats aan de rivier Kallang. De Hindo's echter zijn hier niet gezind, de kinderen naar de school te zenden, omdat zij het christelijk onderwijs, dat daarin gegeven wordt, vreezen. Op hunne reizen evenwel vinden de zendelingen veel begeerte en ingenomenheid.

2. DSCHITTAGONG.

§ 105. Eene provincie der westkust, aan Bengalen grenzende, 35 uren lang en 6 uren breed. Zij kwam in 1760 in de magt der Britten. De inwoners, omstreeks een millioen in getal, zijn Hindo's, Mahomedanen en Mughs. De laatsten zijn vlugtelingen uit Birmah. De hoofdstad van denzelfden naam, ook Islamabad geheeten, heeft benevens vele volkrijke dorpen, 12,000 inwoners. Hier arbeidde de zendeling de Bruyn, die tot de zending te Serampore behoorde, sedert 1812 met een gunstig gevolg, bijzonder onder de Mughs, doch slechts voor korten tijd. Want een jongman, dien hij in zijn huis had genomen en als zoon behandelde, werd bij een verwijt zóó toornig, dat hij hem een mes in het ligchaam stiet, aan welke wonde hij na 24 uren overleed, nadat hij nog eerst voor den moordenaar aan het geregtshof om genade geschreven had. De zending behield toen Reveiro, een inlander, die onder de eersten was gedoopt geworden, tot dat Peacock in 1818 overkwam, door welken de gemeente spoedig tot 100 zielen aangroeide. Hij stierf in 1820, en in zijne plaats trad Johannes op, die in het instituut was opgevoed. In 1824—1826 had de provincie veel door de invallen der Birmanen te lijden, en de gemeente van 150 zielen werd geheel uit een gedreven. Ondertusschen bleven de meesten standvastig en keerden na den vrede terug, met hunnen herder aan hun hoofd. Uit het instituut kwamen vele geschikte jongelingen voort; en de in de 4 meisjesscholen opgevoede jonge dochters genoten algemeene achting. Johannes predikte ook in ver-

scheidene oorden in den omtrek. Ilij stond steeds met Fink in Arrakan in verbinding, en ook deze begaf zich ten laatste in 1819 naar Dschittagong. Een nevenpost is Chandgao, en 5 inlandsche predikers helpen de zendelingen in de stad, op de hoofdplaatsen, in de hutten en in de bazars het Euangelie prediken. In 1844 werden 9 menschen gedoopt, onder welke twee uit een weversdorp, die zelfs door eene hevige vervolging zich geen schrik lieten aanjagen. De zending behoort nu aan Engelsche Baptisten.

3. ARRAKAN.

§ 106. Deze provincie grenst onmiddellijk aan de vorige en loopt 150 uren langs de kust voort, wordt echter tegen het zuiden al smaller en smaller, en is van 15 tot 2½ uren breed. Zij is de oorspronkelijke zetel der Birmansche taal, en wordt door het Buddhisme nog niet geheel en al overheerscht; men ziet slechts weinige pagoden en zeer armzalige kloosters. De hoofdstad ligt niet ver van de zee aan de rivier Arrakan. De provincie is in 4 distrikten verdeeld: Akyab, Aeng, Ramri en Sandoway. Het eerst rigtte zeker genootschap te Serampore in 1821, op Akyab, een eiland aan de monding van den Arrakan, eene zending op, en men vestigde hier door den werkzamen en waardigen zendeling Fink, een' bekeerden inwoner der Molukken, van het eiland Ternate, eene volkplanting. Fink had spoedig nationale predikers gevormd, die ijverig rondtrokken en even als hij op straten en markten predikten. Daar het land door vele rivieren en beken

doorsneden is, kocht Fink eene kleine boot, met welke de broeders gemakkelijk een aantal gewigtige plaatsen op aanmerkelijken afstand konden bezoeken. De tegenstand hield geheel op, en de eerbied voor de Gaudama-beelden nam sterk af. Sedert 1832 werden van uit Akyab 4 nevenposten opgerigt, die 10 uren van elkander lagen. Later kwamen Amerikaansche Baptisten te hulp, en hun werd in 1839 het geheele zendelingsveld overgelaten, dat zich sedert dien tijd zeer heeft uitgebreid. Naar Akyab, waar de zendeling Kincaid tot in 1843, toen hij naar Amerika terugkeerde, werkzaam was en waar thans nog Nilson arbeidt, komen van tijd tot tijd Birmanen (zooals in 1842 uit Ava) als vlugtelingen, die door den Birmanschen koning vervolgd worden, omdat zij als beminnaars »der witte boeken," het Buddhisme gering achten. Onder hen werkt het woord met grooten zegen. Bovendien zijn er sedert 1841 zendelingen in de distrikten Ramri (zoo heet ook het eiland aan de Bengaalsche kust) en Sandoway. In het laatste distrikt is de toetreding tot het Christendom bijzonder groot, terwijl de bewegingen onder de Karenen in Birmah zich tot hiertoe uitstrekken. De zendeling Abbott berigt in 1842 van 184 menschen, die gedoopt werden, deels in de stad Sandoway, deels te Megezzin, 5 dagreizen zuidelijker, deels te Bombi, nog zuidelijker gelegen, in welke beide plaatsen nu gemeenten van 30—40 zielen opgerigt zijn. Andere bekeerden, 102 in getal, wonen in 36 dorpen in de nabijheid van Bassein in Birmah, waar zij nu, omdat zij zeer vervolgd worden, des nachts hunne bijeenkomsten houden. Ook op het eiland

Cheduba met 10,000 inwoners, beneden Ramri gelegen, zijn nationale helpers.

Een belangrijk zendelingsveld staat in het binnenland open, waarheen in 1842 de zendelingen Kincaid en Nilson op dringend verlangen van een berg-opperhoofd der Kemmi-natie, en van onderscheidene zijner onderdanen, eene bezoekreis deden. Zij kwamen te Taroke, een door de Kemmi's en Rakhaing's bewoond dorp, ten noorden van Ava. De hoofdman verwelkomde de bezoekers met levendige vreugde, en wilde voor hen dadelijk een groot huis bouwen. Volk en priesters waren zeer opmerkzaam en begeerig. Ook bij later bezoek vond Nilson veel opgewektheid. Hij is van plan zich eerst hunne spraak, die zeer eenvoudig is, eigen te maken. De talrijke dorpen der Kemmi's liggen in eene lengte van 60 uren aan den oever van den Koladan, op welken de reis door hem gedaan werd.

4. BIRMAH.

§ 107. Wij komen eindelijk, de reis in den zeeboezem van Martaban voortzettende, naar Birmah zelf, het magtigste en glansrijkste rijk van Indië. Het bestaat uit de dalen van den Irawaddy en Thalnayn of Mutama, met de rijken Ava, Pegu en vele bergstammen in het noorden. De rivier vormt met zijne mondingen eene groote delta, is ver landwaartsin bevaarbaar, treedt in Junij buiten hare oevers, en herschept dan het land, even als de vruchtbaarmakende Nijl, in eene zee. De Birmanen omstreeks 5 millioen sterk, zijn in 18 stammen verdeeld, die ofschoon zij in spraak en zeden verschillen, echter

ééne natie uitmaken. Hunne zeden zijn zonderling en zeldzaam; de ellebogen van de meisjes b. v. worden zóó verdraaid, dat zij naar binnen staan. De wellust heerscht er algemeen. Zij zijn levendig van aard en ongeduldig, daarbij roofzuchtig, valsch en wreed. Hunne trots is zóó groot, dat zij zich zonder eenige twijfeling voor het grootste, rijkste, magtigste en verstandigste volk houden en zelfs laag op de Europeanen nederzien. Ook de Birmansche keizer gelooft, dat hij zijns gelijke niet heeft. Dit is ook in zoo ver waar, dat er geen wreeder regering op de wereld kan bestaan, dan de zijne, want op de minste overtreding is de dood gezet, die van vele martelingen wordt voorafgegaan. De heerschende godsdienst is het Buddhisme (§ 99), voor hetwelk prachtige tempels, schitterend van goud, worden opgerigt. Gaudama wordt in kapellen, bij obelisken en pagoden van onderscheidene soort vereerd, en het land is met tempels bedekt, door priesters overstroomd. De laatsten gaan barrevoets en leven in kloosters zeer ingetogen en in ongehuwden staat. Ieder huisgezin heeft een medelid, hetwelk de bewaker der godsdienst is. Men bewijst den priesteren bijna goddelijke hulde, zelfs van den kant des keizers. In de Paliboeken wordt den afvalligen de vreeselijkste straf gedreigd. Door den oorlog met Engeland (1824—1826) werd de trots der Birmanen een weinig verbroken (zie § 103). Ondertusschen is er veel gisting in het land, vooral sedert 1837, toen de waanzinnige koning afgezet, en zijn broeder Tharawaddi onder bloedige opstanden ten troon werd verheven. Deze verklaarde zich tegen de verdragen met de Engelschen en had plan om hen

ernstig aan te vallen, hetgeen hij echter van wege hunnen voorspoed in China, tot hiertoe nog niet heeft durven uitvoeren.

§ 108. Niet ligt is eene zending onder zoo ongunstige voorteekenen begonnen, en toch in het vervolg zoo glansrijk voortgezet, als de Birmansche. De eerste zendelingen kwamen in 1807 van Serampore, op eenen tijd toen Birmah zich nog geheel in duisternis bevond. Eenigen werden ziek, anderen stierven, en Felix Carey, zoon van den beroemden Dr. Carey, die ten laatste alleen nog overbleef, moest op den Irawaddy bij eene schipbreuk, vrouw en kinderen voor zijne oogen in den vloed zien verdrinken. Door wonderbare lotgevallen werd eindelijk in 1813 de Amerikaansche Baptist-zendeling, Dr. Judson, later de Apostel der Birmanen genaamd, herwaarts geleid. Hij was voor O. Indië bestemd, maar naauwelijks daar aangeland, moest hij op bevel der Engelsche regering ijlings het land verlaten. Het eerste zeilvaardig schip bragt hem naar het Oost-Afrikaansche eiland Isle de France. Ook hier niet geduld, kwam hij nogmaals naar Indië, en ofschoon in eene andere streek aangeland, moest hij echter weêr vlugten. Daar er nu juist in de haven geen ander schip lag, dan een, dat naar de Birmansche stad Rangun voer, bleef hem niets anders over, dan naar de Birmanen te varen. Onder groote vrees en moedeloosheid naderde hij de kust met zijne niet minder voortreffelijke vrouw. Deze moest ziek aan land worden gedragen, en daar waren zij nu als in de akeligste woestijn verplaatst. Wel vonden zij eene verblijfplaats in het vroegere zendelinghuis buiten de stad, maar niet een eenigen mensch, met wien zij konden omgaan, terwijl

heersch- en hebzucht, wreedheid, gruwelijke afgoderij zich onder duizenderlei vormen aan hen vertoonden. Spoedig werden zij door roovers uit hun huis verdreven, en moesten zich nu wel in de stad wagen, waar de vrees voor de willekeur en wreedheid der regering hen nitermate beangstigde. Later werd hun een kind, hunne eenige aardsche vreugde, door den dood ontnomen; zware ziekten volgden, en Judson zweefde 4 maanden lang tusschen leven en dood. Daarbij kwam de cholera, welke duizenden rondom hen wegmaaide, en meer dan eenmaal veranderde het geween over de dooden in krijgsgeschreeuw, omdat de vijandelijkheden met de Engelschen begonnen. Echter hadden zij voor zich de overtuiging gekregen, dat zij nu voortaan met de Birmanen leven en sterven moesten.

Door andere zendelingen versterkt, waagden zij het in 1819 in eene der hoofdstraten een bedehuis, Zayat genaamd, te openen. Slechts 15 Birmanen kwamen in de eerste bijeenkomst. Ook begon de vrouw van Judson eene meisjesschool. Nog in hetzelfde jaar werd de eersteling Moung Nau in eenen grooten vijver gedoopt, en twee andere geleerde Birmanen volgden. Nu echter verhief zich de vijandigheid der priesters, en dat schrikte de Birmanen af, dewijl zij alles te vreezen hadden, wanneer de regering mogt opgezet worden. Toen besloten de zendelingen tot den gevreesden keizer zelven in de residentiestad Amerapura te reizen, met het verzoek om te mogen prediken. Zij kregen een plegtig gehoor, bij hetwelk alle aanwezenden hun hoofd op den grond legden en zij zelven op de knieën met gevouwen handen den keizer aanzagen. Spoedig ech-

ter wierp de trotsche keizer hun overgereikt verzoekschrift verachtelijk op de grond. »Waarom vraagt gij zulk een verlof?" riep hij hun heengaande toe, en liet hun, als men hen daarop zonder verder antwoord uit de zaal weg zond, geen twijfel meer over, dat de overgang van eenen Birman tot het Christendom met den dood zou gestraft worden. Met gebroken hart wandelden zij des avonds bij maanlicht uit de stad, bijna geheel aan de zending wanhopende, omdat nu wel niemand het meer zou wagen, met hen over geloofszaken te spreken. Doch zij ontmoetten een Birman, wien zij des keizers handelwijze opregt verhaalden, en daarbij onverschrokken bekenden, dat zij toch in hunne poging wilden volharden. Ook in Rangun bevonden zij tot hunne beschaming, dat het kleine hoopje Christenen zich standvastig wilde houden, daar zij hen met smeekingen en woorden, die eenen geloovigen zin openbaarden, tot nieuwen moed aanzetten. Slechts weinig gestoord, zetten zij dan ook het prediken voort, en de gemeente nam toe in getal en genade. Zelfs ten hove, bepaaldelijk te Ava, werden de uitzigten gunstiger, daar de keizer een' der zendelingen, Dr. Price, als geneesheer tot zich riep, onder wiens begeleiding ook Judson verscheen, die nu in Ava zelve zijn' arbeid begon, terwijl Wade en Hough te Rangun bleven.

Niet zonder grievende smart kan men de geschiedenis der nu volgende jaren lezen. Toen de Engelschen in 1824 aanrukten, werden de zendelingen te Rangun, benevens hunne vrouwen, in eenen vreeselijken kerker geworpen, doch te midden der zwaarden van de Birmanen en de kanonsko-

gels der Engelsche schepen slechts als door een goddelijk wonder bewaard. Engelands zegepraal verschafte hun de vrijheid. Nog schrikkelijker lot hadden Judson en Price te Ava uit te staan. Ook zij werden dadelijk gegrepen en met andere Engelschen in den dusgenoemden doodskerker geworpen, waar zij 11 maanden lang, twee aan twee geketend, zaten te smachten. Zij ondervonden naamlooze mishandelingen, en akelig was de toestand der vrijgeblevene vrouwen, die dagelijks de tijding verwachtten, dat hunne mannen ter dood waren gebragt. Eindelijk werden de gevangenen te voorschijn gehaald en reeds naar de plaats gesleept, waar zij als menschenoffers zouden geslagt worden, om den toorn van Buddha te verzoenen en den Birmanen de zegepraal over de Engelschen te verzekeren. Doch ook hier werd een Achitophels raad tot dwaasheid; want de omstandigheid, dat de raadgever in ongenade viel, verhinderde de uitvoering op het oogenblik der beslissing. Echter duurde de gevangenschap volle twee jaren. De vrouw van Judson stierf in 1826 te Amherst, toen haar man afwezig was.

De zending, die door zulke gebeurtenissen geheel vernietigd scheen, zou nu nog des te heerlijker te voorschijn treden. Want thans was de geheele kust, die den Engelschen ten deel viel, vrij; en zelfs bij de Birmanen waren de deuren geopend. Nog gedurende den oorlog zonden de Noord-Amerikaansche Baptisten nieuwe zendelingen; er kwamen tot 1831 niet minder dan 31 hunner en 24 vrouwen. Wel werden velen een offer van het klimaat, of moesten wegens ziekte weder vertrekken, maar de overblijvenden ontwikkelden eenen verbazen-

den geloofsmoed. Judson bleef steeds de ziel van het geheel; hij heeft ook de vertaling van de H. Schrift bezorgd, alsmede vele traktaatjes opgesteld, die nu in tallooze menigte naar alle zijden in Birmah worden verbreid. Waar het voor de zendelingen zelve te moeijelijk is, dáár dringen de bekeerden in, welke het onder de voortdurende vervolgingen moedig uithouden. Treffend was het, het hoopje bekeerden, na den tijd van schrik, nog volhardende in het geloof te vinden en de verhalen te hooren, hoe zij met aandrang dagelijks voor de gevangenen hadden gebeden. Sedert zijn vele honderden gedoopt, en de groote nood zoowel als de openbaar geworden onmagt van de afgoden heeft door geheel Birmah eene buitengewone begeerte naar het woord van God veroorzaakt, zoodat thans ten minste aan alle plaatsen van de nieuwe godsdienst wordt gesproken; en uit de verst afgelegene oorden menschen aankomen, om van nabij met zekerheid te aanschouwen, wat zij in de verte slechts verward gehoord hebben.

§ 109. Wij vermelden hier nog eenige zaken betreffende deze belangrijke zending, en spreken het eerst van Rangun. Deze stad met 50,000 inwoners is eene vrijhaven, doch onder het gebied der Birmansche regering, en de zetel van bijzonder heftige verdedigers van het Buddhisme. In de nabijheid staat de beroemde pagode van Schudagon, omgeven van kleine pagoden, kloosters en statige boomen. Des morgens stroomen van alle kanten mannen en vrouwen toe, en knielen biddend achter hunne offergaven met opgeheven handen. Tegelijk omringen honden en kraaijen de altaren, en nemen

de aangebragte offers weg. De stad heeft nog over de 100 kleinere pagoden en kloosters. Na den oorlog wandelde een bekeerde Birman Ko Thaba, meer dan 50 jaren oud, van dorp tot dorp en trok scharen van inwoners tot zich. In 1829 tot herder gewijd, doopte hij 13 Birmanen, waarna een groote opstand ontstond, zoodat Judson, die in 1830 in de stad kwam, niet openlijk durfde optreden, ofschoon hij vele geheime bezoeken ontving. Daarentegen deden de bekeerden vele en verre reizen in het land, naar Pegu, in het oosten, en Pantanau en Bassein in het westen. Judson bemerkte spoedig te Rangun de vrucht van zulke reizen, omdat hij uit de bezochte oorden gedurig bezoek ontving. »Door het geheele land," schrijft hij, »is de begeerte naar onderzoek onder de natie opgewekt, en somtijds schrik ik voor mij zelven, als voor iemand, die eene geweldige machine, welke hij niet meer in zijne magt heeft, in beweging ziet." Door de proef van den zendeling Bennet in 1835, om scholen te openen, brak eindelijk de vervolging uit. De ouders der kinderen moesten geldboeten betalen, de meesters werden in het openbaar gegeeseld. Ko Thaba werd in den kerker gezet, en 4 maanden lang verontrustte men de Christenen in de stad. De inlandsche prediker Sanlone werd eerst na veel marteling en bedreiging losgelaten, en slechts, omdat hij een Engelsch onderdaan was, niet ter dood gebragt. Ondertusschen gingen bekeerden voort in het nabij gelegen Engelsche Maulmein ongestoord te prediken, en telkens kwamen nieuwe vruchten te voorschijn. Bijzonder gezegend was de prediking onder de noordwaarts van Rangun in eenzame en verborgen dorpen wonende Karenen (zie

§ 111), welke spoedig met het Christendom zóó ingenomen waren, dat zij zich bereid verklaarden hunnen laatsten penning om Christus wil te geven. In het dorp Maubi werden op éénen dag 89 Karenen gedoopt, en 60—80 volgden later. Nog later lieten zich in andere dorpen 128 doopen, en verder nog 50, onder welke geheele gezinnen, met hunne bejaarde aartsvaders aan het hoofd. Ook tot deze dorpen drong de vervolging door, toen een oud hoveling, een als moordenaar en roover berucht mensch, de Christenen aanklaagde. Niettegenstaande de bedreigingen werden echter de boden des heils voortdurend met open armen ontvangen; en toen eens de zendeling Simons diep in eene woudstreek een dorp bezocht, waarheen bekeerden uit Maubi gekomen waren, ontving hij op de vraag, hoe vele Christenen er waren, met luider stem het antwoord: »allen, allen, het geheele dorp!" Zoo ras grijpt het Christendom om zich heen, ofschoon men zelfs in Rangun martelaarswerktuigen gereed heeft voor hen, die de prediking gaan hooren. Van daar hebben de zendelingen zich sedert 1838 terug getrokken, omdat hunne toehoorders voor opstandelingen worden gehouden. Er zijn evenwel 15 nationale helpers aangesteld, te Rangun, Maubi en Pantanau, en de zendeling Abbot, van Awakan, doopte, zoo als wij boven (§ 106) vernomen hebben, in 1842 niet minder dan 102 Karenen uit 36 dorpen in de nabijheid van Bassein (zie het verdere § 111).

De Irawaddy-rivier opwaarts is ook reeds veel geschied, vooral door Judson sedert 1831. In Prome, eene zeer oude heilige stad, was hij eens 3 maanden lang, dag aan dag de goddelijke waarheid pre-

dikende, bij een' buitengewonen toeloop der inwoners, tot dat het bevel van den keizer kwam, om dadelijk de stad te verlaten. In de groote residentieplaats Ava met 100,000 inwoners, bleef Dr. Price, na de krijgsonlusten, en arbeidde door gesprekken en scholen, zoo ver zijn ziek ligchaam het gedoogde. Op een' morgen echter vond hem zijn bediende dood op zijn' stoel; het was in 1828. Eerst in 1833 volgde hem de zendeling Kinkaid op (welke later naar Akyab ging), die met twee kloeke medehelpers te Maulmein regelmatig predikte. Ook kwam de zendeling Simons met anderen aan. Het zendelingshuis en de blanke menschen met hunne zeden behoorden tot de merkwaardigheden der stad, welke ieder vreemdeling, van welke er velen uit de afgelegenste streken naar Ava stroomden, moest bezoeken. Menige Birman werd gedoopt, en anderen beleden Christus in het geheim. Maar in 1837 braken de twisten over de bezitting der kroon uit, ten gevolge waarvan groote krijgsbenden zich rondom Ava zamentrokken en de voorsteden plunderden en verwoestten. De nieuwe koning verbood op het strengst de Christenboeken. Toen de oorlog met Engeland op het punt was van uit te breken, hielden de zendelingen het voor geraden de stad te verlaten. Doch de kleine gemeente, steeds met den dood bedreigd, hield onbewegelijk stand, en de liefde tot de »witte boeken" nam zoo toe, dat de regering werkelijk in 1842 ernstige maatregelen ter vervolging nam, ten gevolge waarvan vele Birmanen naar Arrakan vlugtten, zoo als wij boven gezegd hebben. Nog voor zijn vertrek deed de zendeling Kincaid eene reize. Hij kwam tot de Schyans en Kalhyans, wier woestenijën

hij niet verkon doortrekken; want naakt uitgeplunderd, moest hij weldra geheel alleen door de paden der wildernis zijn' terugweg naar de hoofdstad zoeken. Al is nu ook Birmah door de zendelingen verlaten, terwijl er alleen nog maar nationale helpers kunnen arbeiden, zoo wordt er des te meer gedaan voor de Birmansche zending in Tenasserim.

5. TENASSARIM.

§ 110. Met dezen algemeenen naam worden in den laatsten tijd de Birmansche kust-provinciën, ten zuiden van Rangun aangeduid, die sedert 1826 aan Engeland zijn afgestaan. Zij bestaan uit de provinciën Martaban, Ye, Tavoy, Tenassarim (welken naam een eiland en eene rivier in het zuiden draagt), of Mergui. De geheele kust heeft in de lengte ten naasten bij 133, in de breedte 16 uren. Het land is meest bergachtig en grenst aan Siam. De inwoners schat men op 200,000 zielen. Het was natuurlijk, dat de in Birmah nog zeer bevreesde zendelingen zich na den krijg op dit Engelsche grondgebied terugtrokken. Wij noemen vooreerst hunne hoofdposten op: 1) Amherst, eene nieuw gebouwde stad aan den mond van den Martaban, die het Engelsch gebied van het Birmansche scheidt. De inwoners zijn Peguanen, 70,000 in getal. Hier verzamelden zich in 1826 de zendelingen en Birman-christenen, en stierf de echtgenoot van Judson. Tegenwoordig is Haswellerer zendeling. 2) Maulmein, de zetel der Regering, met eene levendige markt en vrijhaven en 18,000 inwoners. De stad bestaat uit eene enkele, zeer lange straat, 78 pagoden en

29 kloosters staan rondom haar. Hier kwam in 1827 de zendeling Boardman, die van de Regering een stuk lands verkreeg, waar thans het zendelinggebouw, vele scholen en een seminarium zijn opgerigt. Als hij later naar Tavoy verplaatst werd, kwamen Judson en Wade. Zij rigtten eene woonstede op en doortrokken de dorpen. De priesters, die de tempels verlaten zagen, gingen spoedig tot gewelddadigheden over en zonden ten laatste heidensche zendelingen uit. Doch de afgodsdienst ging achteruit. Vooral van belang was in 1830 de oprigting van eene pers. In de Birmansche afdeeling van dezen vier nevenposten omvattende post, arbeiden Dr. Judson, Osgood, Stevens, Howard, Bullarden Ramsay. 3) Tavoy aan de oostzijde van de rivier van dien naam, 10 uren boven den mond, met 9000 inwoners. Aan beide kanten der rivier ligt eene keten van dorpen met 18,000 zielen. De stad is zeer overgegeven aan het Buddhisme. Men heeft er 1000 pagoden en 200 kloosters. Hier kwam Boardman in 1818, met eenige nationale medehelpers, en na hem Wade, Mason en Bennet. De eerste heeft eene meisjesschool van omstreeks 30 kinderen geopend; en er zijn 7 nevenposten. 4) Mergui, op een eiland in den hoofdmond van den Tenassarim, op een heuvel gelegen, met 10,000 inwoners. Hier legden Boardman en Mason in 1819 bezoeken af en inlandsche leeraars predikten er standvastig en met geluk onder de vervolgingen. Eene oneenigheid onder de priesters, die zich in twee partijen scheidden, van welke het eene hoofd stierf, bevorderde het rijk van God, omdat de aanhangers van den overledene nu zonder geestelijken leidsman zijnde, hun-

ne toevlugt tot de zending namen. Thans zijn er de zendelingen Ingalls en Brayton met 10 nationale medehelpers. Alle deze posten bekomen eerst waarde door het merkwaardig volk der Karenen, van hetwelk wij nu omstandig zullen spreken.

§ 111. De Karenen of Kareianen, eene voortijds geheel onbekende natie, in twee stammen verdeeld, met eene eigen taal, zijn aan de Birmanen, die hunne onderdrukkers waren, steeds vreemd gebleven, en wonen in verstrooide dorpen en vlekken, tot welke buiten henzelven en de wilde dieren, bijna niemand den weg kan vinden. Deze afgezonderdheid maakte de Karenen tot eenvoudige natuurkinderen, zoo als men ze zelden aantreft. Zij zijn zeer schuw en bevreesd, missen alle vorming en weten zich met het geringste te behelpen. De eenige zorg, die zij kennen, is het geld te verzamelen, om de belasting te betalen, waaronder zij zuchten. Van de godsdienst der Birmanen willen zij niets weten. Slechts enkelen hebben zich laten verleiden, om kloosters en pagoden te bouwen, opdat zij niet in de andere wereld, als varkens, honden of slangen zouden leven, of wel in de hel als lamp-pitten zouden moeten branden, na te voren door molensteenen vermorzeld te zijn. Overigens hebben zij geene hoop op een toekomend leven, zoo als zij ook in het geheel niet van eenen God weten, ofschoon vele tooveraars en leugen - profeten onder hen opgang maken. Onder elkander leven zij vreedzaam in eene soort van broederschap. Dronkenschap is hun grootste kwaad. Het is opmerkelijk, dat zij zich zoover uitstrekken, want zij bewonen alle bergstreken van het zuidelijk en oostelijk Birmah, en

alle provinciën van het land Tenassarim, tot aan het westelijk deel van Siam, en van daar nog verder noordelijk onder de Schan's. In de provincie Tavoy schat men ze op 3000, bij Maulmein en Rangun zullen er 20,000, in Siam en Laos misschien 10,000 zijn.

Men werd het eerst met deze Karenen in de stad Tavoy bekend. Hier hadden zij, 10 jaren vóór de aankomst der zendelingen, door eenen vromen volkplanter eene nieuwe godsdienst ontvangen, welke in de aanbidding van een *boek* bestond, dat zij zorgvuldig inwikkelden. Boardman schreef het eerst aan hen eenen brief, welken hij door iemand, die hunne taal kende, van huis tot huis liet voorlezen. De uitwerking hiervan was, dat kleine scharen naar de stad kwamen, en Boardman spoedig een' hunner landslieden, welken hij te Tavoy gedoopt had, als verkondiger van het woord tot hen kon zenden. Terwijl deze rondtrok, kwamen er afgezanten naar Tavoy, met de verklaring, dat zij van nu aan het Euangelie wilden aannemen. Zelfs de oude tooveraar, die aan hun hoofd stond, verscheurde zijn feestgewaad en wierp het in eene beek, zoodra de zendeling hem van de nietswaardigheid er van verzekerd had, Spoedig bragten de goedhartige Karenen ook hun *boek*, en zie — dit was de Engelsche liturgie. Na vele dringende aansporingen waagde eindelijk Boardman hen te bezoeken, en zoo kwam hij in 1829, onder ontzaggelijke moeijelijkheden, wegens de ongebaande wegen, in het dorp Dschikku. Reeds hadden de menschen eene woning gereed gemaakt, en hunne liefde kende geene grenzen. Met gespannen opmerkzaam-

heid luisterden zij naar alles, wat hij zeide. Sedert dien tijd kwamen de Karenen bij hoopen, wel 20 uren ver, zelfs van de grenzen van Siam, en door de aanhoudende reizen der nationale medehelpers werd de opgewektheid steeds grooter.

Het was echter, helaas! aan Boardman niet lang vergund, in dit gezegend arbeidsveld te vertoeven. In spijt van het verval zijner krachten, herhaalde hij nog wel in 1831 met Mason het bezoek en kwam drie dagreizen ver in de bergstreken. Doch toen naderde zijn einde. Naast zijn doodsbed doopte Mason 30 Karenen, en Boardman riep vrolijk uit: »Heer, laat nu uw dienstknecht in vrede gaan, want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien." Den volgenden morgen stierf hij aan boord van het schip, dat hem zou terugvoeren. Ondertusschen zette Mason met zijne helpers het werk ijverig voort, en velen werden gedoopt. Reeds schreef hij in 1832 midden in de gebergten der Karenen: »Niet langer behoef ik van de gruwelen des heidendoms, maar mag veel meer van de zegeningen des Evangelies spreken. Mijn brief is niet meer uit een heidensch land gedagteekend, want de afgodsdienst is van den oever dezer rivier verdwenen. Mijne oogen rusten op velden, welke de hand der Christenen bebouwd heeft." Bijzonder muntte het dorp Mata Min uit, hetwelk in 1834 met 100 bekeerden in 18 nieuwe woningen werd aangelegd, door hooge bergen van alle kanten omgeven. De verandering, welke met die menschen is voorgevallen, is verbazend. Waren zij voorheen in diepe domheid verzonken, zij vertoonen zich thans verstandig, en geschikt voor alles goeds, en onbeschrijfelijk is de liefde, welke zich

onder hen openbaart. Scholen en kapellen werden nu overal opgerigt, en bijzonder opmerkelijk was het, hoe spoedig de dronkenschap ophield. Zelfs zendeling- en matigheids-genootschappen bloeijen onder hen. Zij die tot schoolmeesters bestemd zijn, zijn steeds bereid, hunne huisgezinnen te verlaten en reizen van 6 maanden naar verwijderde dorpen te doen, met hunne boeken en levensmiddelen op den rug. Onderweg verdragen zij allerhande ontberingen. Zoo gaan 20 schoolmeesters en medehelpers rond. Het getal der posten is tot boven de 15 gestegen; en in 1837 werd er reeds in de Karenen-taal gedrukt.

Het bij Tavoy ontstoken vuur sloeg weldra tot de Karenen van alle streken over. Van die om Rangun wonen, spraken wij met een woord in in § 109. Wij voegen hier nog verdere mededeelingen bij. De zendeling Abbot kwam in 1842, van Sanderay op zijn tweede bezoekreis onder de Karenen in den omtrek van Rangun aan, hij had het vorige jaar op zijne eerste reis, 57 van dat volk gedoopt, en vond nu al wederom veel geestdrift. Op 7 onderscheiden plaatsen doopte hij er 278 en vestigde onderscheidene kerken. Allen waren door nationale helpers genoegzaam voorbereid, en van deze stelde hij de bekwaamsten tot leeraars aan in die gewesten. Op eene plaats hield hij het avondmaal met meer dan 100 Karenen. Ook onder het Pgho-volk, zegt men, dat vele christelijke huigezinnen zijn, en dat leeraars uit de Karenen, die hunne taal verstaan, er somtijds prediken. Later schreef Abbot, dat hij en zijne medehelpers in de eerste helft van 1844 er 2000 gedoopt

hadden. Deze voortgang wordt verklaard uit de rust, welke de Karenen-gemeenten in Birmah genieten. In de provincie Bassein, waar geheele dorpen bekeerd zijn, wordt niemand verontrust. De politie bekommert zich niet om het geloof en de gebruiken der Karenen, wanneer deze slechts hunne burgerlijke pligten waarnemen.

Veel goeds beloven ook de Karenen bij Maulmein, van waar langs den ganschen oever der rivier, 5 a 6 dagreizen ver, het Euangelie wordt verkondigd. Op eenen afstand van 60 uren rigtte Jones de eerste kleine Karenen-gemeente op, nit 14 geloovigen bestaande. Vooral werkt de zendeling Vintow in deze dorpen; hij reist er geheel alleen van dorp tot dorp. Posten onder de Karenen zijn: Nieuw-Chumerah met 5 a 6 dorpen, en Dong-Yahn, 9 uren van Maulmein en Newtown sedert 1834. De beweging onder de Karenen strekt zich ook tegen het zuiden tot Mergui uit, waar tot in 1838 meer dan 70 Karenen gedoopt waren. — Somtijds zijn zij aan groote mishandelingen blootgesteld, en werden de huisgezinnen van hun eigendom beroofd, bij opstanden, die van de Buddhisten en Mahomedanen uitgingen; doch zij gedroegen het geduldig en werden in hunne begeerte naar het Euangelie te vuriger. In de nabijheid van Mergui vestigen zich al meer en meer Karenen uit Siam, waar zij in groote dorpen en steden leven. Zoo kwamen in 1844 omstreeks 200 gezinnen, meest Pgho's, door een' Engelschen kapitein uitgenoodigd, naar Ulak bij Mergui, om den hongersnood en de verdrukking in Siam te ontgaan. De zendelingen trachten nu ook onder hen te arbeiden. In 1840 bezocht

een afgezant der Baptisten uit Noord-Amerika, Malcolm, de gezamenlijke posten; met de hoogste verwondering zag hij den toenemenden arbeid in des Heeren wijngaard.

6. HET SCHIEREILAND MALAKKA.

§ 112. De zich naar het zuiden uitstrekkende landtong Malakka, loopt bij eene breedte van 35—40 uren, meer dan 200 uren lang tot aan kaap Romania, van een granietgebergte doorsneden. De kusten zijn laag, met digte bosschen bezet en waterrijk, de bergen beroemd wegens tinmijnen. Zeewinden en zachte dagelijksche regenbuijen verkoelen de hitte en veroorzaken eene schier altijddurende lente. De noordoostelijke gedeelten zijn aan Siam onderworpen; in het zuiden echter zijn 6 onafhankelijke Maleische vorsten, Sultans genaamd, die hunne distrikten langs de kusten hebben, terwijl in het binnenland en in de bosschen ook wilden leven, onder welke zelfs menscheneters zijn. De inwoners, omtrent 300,000 in getal, zijn meest Maleijers, een van de bewoners der naburige landen verschillend geslacht, wiens oorsprong raadselachtig is, en gewoonlijk uit de vermenging met Arabisch bloed verklaard wordt (zie echter § 115). In den ouden tijd speelden hunne Sultans eene glansrijke rol, en hun handel was ver uitgebreid. Het overwigt der Europeanen was oorzaak van hun verval. Oploopendheid, trouweloosheid, woestheid, roof- en moordlust liggen in hun karakter. Altijd met dolken gewapend, leven zij onder elkander in geduriger krijg. Te huis zijn zij lui en laten den arbeid

aan hunne slaven over. Hunne taal verdeelt zich in vele tongvallen, doch is zeer welluidend. Zij zijn allen Mahomedanen en hebben buiten den Koran, ook menig plaatselijk wetboek. De stad Malakka behoort aan de Engelschen, zooals ook de eilanden Pulo Pinang en Singapore; en op deze 3 plaatsen werden zendelingsposten opgerigt.

De stad Malakka behoorde sedert 1509 aan de Portugezen, sedert 1641 aan de Nederlanders. Wel werd zij in 1795 door de Engelschen bezet, maar moest in 1814 aan de Nederlanders teruggegeven worden, tot dat zij in 1824 bij verdrag in het bezit der Engelschen bleef. Hun distrikt bevat 13 uren aan de kust en 8 uren binnenwaarts. Onder de 25,000 inwoners zijn omstreeks 5000 Chinezen, de overige meest Maleijers. De stad ligt als zeeplaats niet zeer gunstig, omdat de haven slecht is; het is er daarom zeer doodsch en stil. — Dr. Milne zette zich hier neder in 1814; hij was in dienst van het Londensch genootschap en had het plan, om op het afgesloten Chineesche rijk te werken. Hij rigtte eene drukpers en scholen op, bezocht ook de huizen en winkels der stad, ofschoon alle volksklassen verachting jegens het Christendom toonden, en gaf het belangrijke tijdschrift: »het Chinesche Magazijn," uit, benevens vele Maleische, Chineesche en Engelsche geschriften. Er kwamen nog vele andere zendelingen, zooals Thomson, Medhurst, later Milton, Ince, Beighton enz. De eersteling, die in 1816 gedoopt werd, was de bekende Chineesch Leang-Afa (zie § 126). Belangrijk werd vooral het Engelsch-Chineesche Collegie, hetgeen in 1818 werd opgerigt. Doch Milne stierf in 1822, zon-

der de Chineesche vertaling van het O. Testament te kunnen voleindigen. Dr. Morrison zette in 1823 aan het collegium een nieuw leven bij; Tomlin bestuurde het sedert 1822, later Dr. Legge. De zending had weinig dadelijk gevolg. Zij werd steeds als voorbereiding voor China aangezien en was meermalen het toevlugtsoord voor Christen-Chinezen, die wegens hun geloof uit China verdreven werden. Men dacht na de opening van China meer en meer daaraan, om den post op te heffen, hetgeen eindelijk in 1843 geschiedde; het zendelinggebouw werd verkocht, en Dr. Legge werd naar Hongkong verplaatst.

Pulo Pinang, ook Prins Wales-eiland genoemd, met de steden Georgetown en Jamestown, was ook tot hiertoe een gewigtige zendelings-post. Het eiland bestrijkt den ingang van de straat Malakka, heeft eene veilige en ruime haven, en maakt den handel tusschen China en Indië gemakkelijk. De O. I. Compagnie kocht het eiland met het tegenoverliggend land van eenen Engelschen kapitein in 1786, die het als huwelijksgift van zijn' schoonvader, den Sultan van Quedah, had ontvangen. Het werd in 1819 door zendelingen van Malakka bezocht. Er werden scholen, godsdienstoefeningen en ook een drukpers ingevoerd. Beighton en Stronah zijn thans daar voornamelijk werkzaam.

Singapore of Sinkapoer is een eiland aan de zuidelijke punt van het schiereiland in de nabijheid van de evenachtslijn. De haven is door 20 onbewoonde eilanden omgeven, die haar geheel tegen den wind beveiligen. De Compagnie kocht het eiland in

1818 van de Sultan van het land, en legde eene volkplanting van Chinezen en Maleijers aan, die thans 30,000 inwoners telt. In de haven en op het eiland is veel levendigheid, omdat hier het belangrijkste punt is van den handelsweg tusschen Indië en China. Het eiland is ook eene zendelingsplaats van den Islam, en bij menigte worden de heidensche stammen daartoe overgehaald. De Britsche beambten, onder welke bijzonder Sir Stamford Raffles zich als een' edel menschenvriend kenmerkte, zorgden van het begin af aan voor scholen, persen, en vertalingen der H. Schrift; en daar van hier het gemakkelijkst christelijke geschriften door geheel achter-Azië kunnen verspreid worden, zoo vestigden er zich vier zendelinggenootschappen, die allen den blik op China geslagen hielden. Londensche zendelingen kwamen in 1819 en verdeelden den Chineeschen en Maleische arbeid onderling. Morrison stichtte in 1823 het Maleisch collegie; ook zag men eenigen tijd Smith, Tomlin en Gutzlaff op dezen post. De zendelingen houden hier geen vast verblijf, gelijk als op andere plaatsen, omdat het rondreizen tot verbreiding van het woord meer nuttig scheen. Sedert 1834 zond het Amerikaansche algemeene zendelinggenootschap zijne zendelingen, het Engelsche kerkelijke sedert 1837, en ook Amerikaansche presbyterianen vestigden zich op dezen voorpost van China. Langzamerhand echter trok het hoopje strijders het nu geopende China binnen, terwijl in Singapore zelve het gewoel van menschen slechts weinige vruchten tot rijpheid liet komen. De Londensche zendelingen Strouah en Keasbury zijn er alleen nog gebleven.

7. SIAM.

§ 113. Siam is zoo als Birmah een uitgebreid en magtig rijk in Achter-Indië, dat een' onafhankelijken koning tot beheerscher heeft. Het strekt zich langs de rivier Menam wel 300 uren ver uit, doch is naauwelijks 35 uren breed, door hooge bergen ingesloten; het dal door die bergen gevormd, wordt alleen bebouwd, de bergen zelf zijn onvruchtbaar en met bosschen bedekt. De voortbrengselen van het land, dat regelmatig door den Menam overstroomd wordt, zijn menigvuldig en voortreffelijk; maar de handel is weinig. Inwoners zijn er omstreeks 5 millioen, onder welke ook vele Chinezen, die er zich echter slechts tijdelijk ophouden. De Siamezen zijn rustiger en zachter, doch niet minder in onkunde verzonken, dan de Birmanen, met welke zij het Buddhisme, als ook den hoogmoed en het zelfvertrouwen gemeen hebben. Ook zijn zij zeer wispelturig en listig, en het is ten hoogste bezwaarlijk in hen een hooger gevoel op te wekken. Het land was meermalen aan zijne naburen schatpligtig, doch stond op andere tijden weder op zich zelf, en was voor anderen te vreezen. Nog in 1829 vereenigde de toenmalige koning het koningrijk Laos met het zijne. De Portugezen bezochten Siam het eerst, en maakten zich verdienstelijk door aan hetzelve hulp te verleenen tegen roofzuchtige naburen. Sedert 1680 vonden de Franschen er toegang, doch maakten zich spoedig bij de regering gehaat. Later werden de Nederlanders de gunstelingen der regering, behalve welken het ook aan Engelschen gelukte faktorijen aan te leggen. In het geheel evenwel was Siam tot in den

laatsten tijd weinig door Europeanen bezocht. Uit de tijden van den Portugeeschen en Franschen invloed, in welke vele katholieke zendelingen zeer werkzaam waren, stammen nog zeer veel katholieken af, die echter zeer zijn ontaard. De versterkte hoofdstad Schudia ligt op een eiland in den Menam; maar de tegenwoordige residentie is Bankok.

Bankok is ook de zetel der zending, welke eerst vóór weinige jaren is begonnen, en van de zijde der regering minder tegenwerking dan in Birmah ondervindt, omdat men alle godsdiensten duldt. De stad ligt 10 uren landwaarts in op een klein eiland in de rivier; zij wordt door kanalen en grachten doorsneden, en velen huizen zelfs, van bamboesriet gemaakt, kunnen zwemmende huizen genoemd worden, dewijl zij op het water drijven. De inwoners maken een getal uit van omstreeks 100,000 (anderen zeggen 500,000), van welke meer dan de helft Chinezen zijn. Gützlaff en Tomlin, en spoedig ook de Amerikaan Abeel waren de eerste zendelingen, die zich iets langer in de stad ophielden. De Siamezen verschrikten in het eerst, omdat er eene overlevering onder hen bekend is, volgens welke eene godsdienst uit het westen het Buddhismus zal verstoren, en sedert de Engelschen in Birmah overwinnaars werden, vreest men, dat hunne godsdienst ook spoedig zal zegepralen. De vrees bedaarde ondertusschen; doch de zendelingen bevonden, dat de bodem zeer moeijelijk was om te bearbeiden, omdat de domheid zoo groot is. Gützlaff bleef bij afwisseling 3 jaren in het land, en verliet het ten laatste niet onbevredigd, omdat het verlangen naar kennis zigtbaar was geworden. Hij verzocht de Baptisten van Maulmein

om ook in Siam te arbeiden, en hieraan beantwoordende, zond het Amerikaansch Baptistisch zendelinggenootschap in 1832 den zendeling Jones, die er met nog anderen kwam. De eerste Siamees werd in December 1840 gedoopt, en hem volgden jaarlijks eenigen, zoo als in 1844 een vijftal. Ook de zending van het Amerikaansch algemeen zendelinggenootschap vatte sedert 1834 dieperen wortel door Johnson en Robinson, zoo als ook door den geneesheer Bradley, die bij het hof in gunst kwam, en door het kosteloos toedienen van geneesmiddelen den toeloop van duizenden won. Amerikaansche presbyterianen, welke in 1840 in Siam kwamen, verlieten het weder in 1843. Nog andere zendelingen volgden, onder welke Benham, die in April 1840 door het omslaan der boot in den Menam verdronk. Er bestaat sedert 1840 een opvoedingsgesticht voor Chinesche jongens; men heeft er scholen en persen en houdt er godsdienstoefeningen, en het verlangen onder alle klassen neemt toe, ofschoon de duisternis groot is, vooral bij de door opium zeer bedorven Chinezen. Eene oneenigheid tusschen den Engelschen stadhouder van Singapore en de Siamezen legde in 1843 aan de zendelingen veel moeite in den weg, omdat men hen verdacht hield met de Engelschen in betrekking te staan; hetgeen ten gevolge had, dat men alle door hen verspreide boeken, zoo veel men er maar krijgen kon, verbrandde, en het verkoopen er van verbood. Ondertusschen zochten de menschen weder spoedig en met meer begeerte dan ooit de boeken en traktaatjes. De zendelingen geven ook sedert 1844 een maandelijksch tijdschrift uit.

8. COCHIN-CHINA enz.

§ 114. Hier en in andere provinciën van Achter-Indië treffen wij geene Evangelische zendelingen meer aan, gelijk dan ook het verkeer en de bekendheid met die oorden zeer gering is. Vele millioenen liggen daar nog in de duisternis. In Cochin-China alleen schat men de bevolking op 12 millioen, welke allen of den Confucius der Chinezen, of Buddha aanbidden. De moedige ondernemingen van Katholieke zendelingen sedert 1624 blijven achtenswaardig. Trots de hevige vervolgingen, welke zij steeds uitstonden en die somtijds het Christendom met wortel en tak dreigden uit te roeijen, telt men echter door hunne bemoeijing in Cochin-China en Assam nog altijd over de 100,000, volgens anderen bij de 400,000 christenen. In de jaren 1840 en volgende werd vooral veel omtrent die vervolgingen berigt.

IV. DE INDISCHE ARCHIPEL.

§ 115. Deze groote eilandenwereld, volgens de overlevering het overblijfsel van een in de zee verdronken land, vormt ten naastenbij eene brug naar het verwijderde werelddeel Australië, en van daar weder noordwaarts naar China. De uiterste halvemaanvormige boog begint met de Andamanen en Nicobaren, dan volgen twee der groote Sunda-eilanden, Sumatra en Java, op welke de kleine Sunda-eilanden volgen. Dan liggen weder noordelijk de Molukken, tot welke de eilanden Banda, Amboina, en Ternate behooren. Op deze volgen de Philippijnen, en ten laatste Formosa.

Binnen deze eilandenboog liggen de beide andere groote Sunda-eilanden, Borneo en Celebes. Al die eilanden, te zamen 34,000 □ mijlen bevattende, houden ten naastenbij 20 millioen menschen, van allerlei kleur en gedaante. De oudste schijnen de Papo's te zijn, de eenige bewoners op de Andamanen, doch die verder in het oosten in wouden, bergen en spelonken als verstotelingen leven, en eerst weder in Nieuw-Guinea de hoofdbevolking uitmaken. Zij werden eenmaal door de Maleijers verdrongen, die voor duizende jaren uit Achter-Indië verhuisd, door vermenging met Papo's, Hindo's, Arabieren, Chinezen, Siamezen, ook met Europeanen tot een zonderling veelvormig volk zijn geworden. In den laatsten tijd werd de zeekust meer en meer door Chineesche landverhuizers bezet, welke aan de Maleijers hetzelfde lot dreigen, als deze den Papo's bereid hebben. Zoo verscheiden de volkeren en stammen en ook de taalvormen zijn, zoo menigvuldig zijn ook de godsdiensten. Men treft nog den overouden laagsten trap van godsdienst aan, bestaande in de aanbidding van bergen, rotsen, wouden, stormen, vuurspuwende bergen, als ook het Brahmanisme en Budhisme, de Chineesche dienst der adelijken en vorsten, den Islam, en de dienst der heiligen van de roomsche kerk. De aanbidding van God in geest en waarheid is hun echter tot hiertoe onbekend gebleven, en wat sedert 40 jaren, een 70tal zendelingen beproefd hebben, heeft betrekkelijk nog niet veel gevolg gehad.

1. DE NICOBAREN.

§ 116. Ten zuiden van het eigenlijk Birmah, benedenwaarts, liggen de Andamanen, voor wier

woeste bewoners, Papo's, tot hiertoe nog niets is geschied. Onder deze liggen de Nicobaren, ook Sambilang (dat is 9 eilanden) genoemd, met Maleische bewoners van eene bruine kleur, korten en sterken ligchaamsbouw, zonder eenige beschaafdheid of kennis van eenig ander hooger wezen, dan van den boozen geest. Hier plaatste de Deensche regering in 1756 eene handelskolonie, en door haar gevraagd, vertrokken twee jaren later zendelingen van de Broedergemeente. Na 8 jaren oponthoud in Tranquebar kwamen deze eindelijk in 1768 naar het eiland Nancawery. Doch zeker heeft eene zending nimmer met zooveel ontberingen en verdrietelijkheden te kampen gehad, als deze, daar de inwoners geheel onvathaar bleven voor iets beters. Daarenboven was het klimaat zoo doodelijk, dat de aangekomenen na korten tijd werden weggerukt. Evenwel eerst in 1787 werd de zending opgegeven, nadat 11 zendelingen op Nancawery begraven en 13 anderen ten gevolge van het daar ingezogen vergif gestorven waren, zonder eenige vrucht van hunne zending gezien te hebben.

2. SUMATRA.

§ 117. Dit eerste Sunda-eiland, door de Evennachtslijn bijna in twee gelijke deelen verdeeld, is 320 uren lang en 55 breed, en heeft ten westen eene steile rotskust, welke verder naar binnen tot een het geheele eiland doorloopende gebergte aangroeit, welks hoogste top 13,000 voet hoog is. In het oosten zijn talrijke rivieren en door deze besproeide dalen, waardoor een heerlijke plantengroei

ontstaat, maar waaruit ook tevens voor Europeanen doodelijke dampen opstijgen; terwijl er allerhande soorten schoon gevormde dieren gevonden worden. De bewoners des eilands, op 7 millioen geschat, zijn Maleijers, die de hevigste en blindste aanhangers van den Islam zijn. De Batta's in het noorden, en de Lampungs in het zuiden van het binnenland zijn merkwaardige, doch weinig bekende volken. Toen de Portugezen in 1511 aankwamen, hadden de Maleijers hunne hoofdmagt op het schiereiland Malakka, en de Sultan van Atschin aan de noordelijke punt van Sumatra, greep de daar ingedrongen Portugezen zevenmaal in 130 jaren aan. De Nederlanders echter veroverden in 1664 de stad Palembang in het zuiden, en vergrootten hunne magt al meer en meer, terwijl ook de Engelschen zich in het westen te Benculen en Tappanuli nederzetten. Sedert 1825 werd ook die Engelsche volkplanting aan de Nederlanders afgestaan, en wanneer het dezen gelukt het koningrijk Atschin te overweldigen, zijn zij geheel in het bezit der landen aan de kust.

Tot dien tijd toe hadden de Engelsche Baptisten onderscheidene zendingen op Sumatra begonnen; het eerst in 1820 te Benculen, in welker nabijheid het fort Halborough ligt, vervolgens te Padang, 85 uren noordelijker, in 1821, en eindelijk in het Battadorp Sebolga in de nabijheid van Tappanuli, in 1822. Doch de zending werd door de regerings-verandering opgeheven, omdat de zendelingen zich den haat der Maleijers op den hals haalden, zoodat krijg, brandstichting en plundering altijd meer toenamen. De zendeling Burton moest

ook uit Sebolga terugkeeren, omdat de dweepzieke Maleijers, Padri's genoemd, stormenderhand voortrukten, om de Batta's aldaar tot den Islam te dwingen. Behalve de Baptisten bragten ook Nederlandsche zendelingen van tijd tot tijd eenige bezoeken te Padang en Palembang; doch het schijnt hun genootschap aan middelen te hebben ontbroken, om goed door te tasten. In 1833 liet eindelijk het Amerikaansch algemeen zendeling-genootschap door de zendelingen Munson en Lyman eene onderzoekingsreis op het eiland ondernemen. Deze drongen door wildernissen en bergen voorwaarts, maar werden ten laatste bij het dorp Sacca door verblinde Batta's wreed ter neêr geveld. Ook de zendeling Ennis, die zich in 1837 van Padang naar het binnenland waagde, ontkwam ter naauwernood den dood. Sedert dien tijd geschiedde er niets voor de zending op Sumatra, en slechts te Padang is de Baptistischen zendeling Ward bezig met het uitdeelen van geschriften, omdat het hem wegens de oploopendheid der Maleijers niet mogelijk is iets meer te doen.

Ondertusschen is de zending des te werkzamer en gezegender op eenige eilanden aan de oostkust van Sumatra, namelijk op Bintang met het kleine eiland Loz, beneden Singapore; en ook op Linga, iets zuidelijker, en op het groote eiland Banka, tegenover de provincie Palembang. De beide eersten hebben inlandsche Rajah's, die echter van de Nederlanders afhankelijk zijn, aan wie Banka geheel is onderworpen. De Nederlandsche zendeling Wentink kwam in 1827 naar Bintang, wien Gützlaff eenigen tijd krachtdadig hielp. Zij wonnen

vele Chinezen en Maleijers, ook op de nabijgelegen eilanden Muntok, Pulo Piningat, Terkolie, zoodat de anders vriendschappelijke Rajah ijverzuchtig begon te worden. De opvolger van Wentink, Röttger, breidde de zending ook op Linga en Banka uit, en heeft in 1836 menigen Muhamedaan en Maleijer op Banka gedoopt.

3. JAVA.

§ 118. Dit tweede Sunda-eiland is ruim 185 uren lang en in doorsnede bijna 30 breed. De zuidkust bestaat uit hooge rotzen, achter welke de bergen zich van 5—8000 voet hoog verheffen, met 38 deels uitgebrande, deels nog brandende vuurspuwende bergen. De noordkust wordt door geen land ter wereld in heerlijkheid en pracht overtroffen. Het eiland behoort ook tot een der gezondste keerkringslanden, weinige plaatsen uitgezonderd, zooals Batavia, hetwelk aan eene rivier in een moerassig oord ligt. — De inwoners, wier uiterlijke gestalte edeler is dan die der Maleijers, zijn omstreeks 8 millioen. Zij bekwamen vorming en godsdienst uit Indië en waren eerst in onderscheiden koningrijken verdeeld, die ten laatste aan slechts één vorst onderworpen werden. In 1327 echter kwamen de Arabieren, onderwierpen zich het gansche eiland, en voerden de Mahomedaansche godsdienst en zeden in. Ondertusschen waren de Javanen op het punt zich onafhankelijk te maken, toen de Nederlanders kwamen, zich te Batavia en elders vestigden, meer en meer de magt in handen kregen, ook de Franschen, Portugezen en

Engelschen verdreven, en eindelijk de opperheerschappij over geheel Java behielden. De Engelschen namen het hun in 1811 af, doch het kwam weder in 1815 in hun bezit. Aan de noordelijke kusten hebben de Chinezen eene reeks van koloniën gevormd; in het oosten en westen zijn nog heidensche stammen; terwijl in het midden en zuiden twee inlandsche Sultans zijn, wier residentie Soerakarta of Solo en Djokjokarta, steden zijn van 100,000 inwoners. Het aan Nederland onderworpen gedeelte is in 17 provinciën, aan welker hoofd Javanen staan, verdeeld, en deze wederom in steden en negorijen (dat is dorpen of gehuchten). De gouverneur woont op eene buitenplaats te Buitenzorg, omdat Batavia, de hoofdstad met 45,000, zoo als gezegd is, ongezond is. Overigens zijn de steden Samarang Soerabaya en Soerakarta met 100,000 inwoners, de aanmerkelijkste. Het Londensche genootschap zorgde eerst hoofdzakelijk voor de Chinezen op Java. Onderscheidene in Nederland en te Berlijn gevormde zendelingen werden aan hetzelve afgestaan en landden in 1813 te Batavia. Van deze begaf zich Bruckner, die in 1816 tot het Baptistisch genootschap overging, naar Samarang Daarentegen bleef Supper te Batavia tot aan zijnen dood in 1816 ijverig werken voor de Chinezen, hoofdzakelijk door het uitdeelen van geschriften. Hem volgde in 1819 de zendeling Slater, die een groot aantal boeken medebragt, en door de Chinezen, wie hij huis aan huis bezocht, vriendelijk werd behandeld. Wel verwoestte een brand zijne woning, doch dat verwekte ijver onder de Christenen te Batavia, en spoedig werden zende-

linghuizen en scholen, ook eene kapel opgebouwd. In 1821 kwam tot zijne hulp de zendeling Medhurst van Pinang, wiens ijver en werkzaamheid zeer geroemd werden. Hij predikte onder anderen in het dorp Depok, hield voorlezingen op openbare plaatsen en wekte veel heilbegeerte onder de Chinezen op. Daar de regering hem volle vrijheid liet, deed hij meermalen groote reizen op Java en andere eilanden. Menige Chinees en Maleijer werd gedoopt en voor eenen nog rijkeren oogst werden de zaden gelegd. Op Depok heeft ook nog na 1818 de zendeling Akersloot gearbeid, die er zich nederzette en tot aan zijnen dood in 1829 bleef. In 1834 werd de zendeling Wentink er geplaatst, die er eenige jaren heeft gearbeid, en onder wiens zorg de gemeente ook is vooruitgegaan. Zij bestaat uit afstammelingen der vroegere slaven, waarbij zich nog eenige andere Christenen gevoegd hebben, zoodat zij meer dan 300 zielen telt. Het onderwijs der jeugd werd door een' inlandschen meester onder zijn opzigt gegeven. De kinderen komen met hun 6de jaar op school en blijven er tot hun 14de. De meisjes kregen des namiddags onder het opzigt van de echtgenoot van Wentink onderwijs in al hetgeen haar tot goede huismoeders kon vormen. De Baptistische zendeling Bruckner trof in 1842 in de nabijheid van Soerabaya een dorp aan, Noja, in hetwelk zich des morgens en des avonds 20 personen in het gebed plagten te vereenigen. Hun hoofd was 24 jaren lang een Mahomedaansch priester geweest en, door traktaatjes, op het N. Testament opmerkzaam gemaakt, was hij Christen geworden, gelijk ook zijn huisgezin en vele ande-

ren met hem. Langzamerhand heeft deze gemeente zich al meer en meer uitgebreid. In 1848 was het getal der gedoopten reeds tot 338 aangegroeid. Later is het verder opbouwen der gemeente toevertrouwd aan den zendeling Jellesma, en de gunstigste berigten zijn sedert van haren toestand ingekomen. In November 1848 ontving hij eene uitnoodiging van het dorpshoofd van Modjowarno, omstreeks 17 uren van Soerabaya op den weg naar Kediri, om hemzelven en een 60 tal personen te doopen, daar zij het Christelijk geloof hadden aangenomen. Hij vertrok er heen en na behoorlijk onderzoek, werden 56 personen gedoopt, onder welke 31 na belijdenis des geloofs. In April 1849 bediende hij aldaar het Avondmaal aan 104 personen. In December doopte hij in een ander dorp Sidokaree 16 Javanen, en in 1849 te Sringat 21 personen, die door zekeren Javaan Mattheus onderwezen waren, een man vlug ter taal, en van helder begrip.

Men legde den Baptisten, die ook in 1813 kwamen en het meest voor de Maleijers arbeiden, grootere zwarigheden in den weg. Robinson had wel te Batavia en in de nabijheid van Weltevreden spoedig eene gemeente bijeen, doch de Nederlandsche regering liet deze zending onder de Maleijers niet ongehinderd voortwerken. Op velerlei wijze gedwarsboomd, begaf hij zich in 1821 naar Beneulen op Sumatra. Ondertusschen was Trowt naar Samarang gekomen, stichtte veel goeds, en legde zich op de Kawi-taal toe, de oude heilige taal van Java, die nog op het eiland Bali gesproken wordt. Hij stierf eechter in 1816. Met hem had zich de

zendeling Bruckner vereenigd, die, dewijl hij te Samarang niet veel vrucht op zijn arbeid mogt zien, in 1823 naar Salatiga vertrok, in het hooge binnenland, en van daar bemoedigende berigten mededeelde. Doch een zwaar oproer tegen de Nederlanders in het rijk Djokjokarta noodzaakte hem om naar Samarang terug te keeren. Hier verboden hem de Nederlanders den druk van de bijbelvertaling in de volkstaal, en als deze in 1831 te Singapore toch gedrukt was, de verspreiding. Ook de pogingen van Medhurst waren ijdel. »Laat de Javanen" »zoo sprak men, »wat zij zijn; het dunkt ons niet goed, dat zij verlichter worden." Daarentegen werden spoedig zoo veel te meer traktaatjes gedrukt, die met begeerte in de hospitalen, gevangenissen en op de markten gezocht werden en voortdurend hunne uitwerking doen, ofschoon eigenlijke bekeeringen weinig volgen. Jaarlijks worden 30—40,000 traktaatjes in omloop gebragt. Ook heeft men van den zendeling Gericke te Soerakarta, in dienst van de Nederlandsche regering, de overzetting van den bijbel in de Javaansche taal te wachten.

4. DE KLEINERE SUNDA-EILANDEN.

§ 119. Deze liggen ten oosten van Java naast elkander en strekken zich uit tot straat Ombay, achter welke de Timor-eilanden beginnen, die men in eenen wijderen zin reeds tot de Molukken rekent. De aanzienlijksten dezer eilanden zijn: Bali met 1 millioen inwoners, die het Hindoïsme aanhangen en dus de weduwen met hare mannen begraven; Lombock, ook Sasak genoemd, met 180,000 meest

Mahomedaansche inwoners, aan de Balinezen onderworpen; Sumbara, 60 uren lang met 800,000 inwoners; Sandelhout, slechts weinig bekend en Flores, 80 uren lang, eenmaal Portugeesche bezitting. Medhurst ondervond in 1831 op Bali eene zeer onvriendelijke ontvangst. De Rajah verbood hem met de inwoners te spreken en zeide hun, dat zij zouden vergiftigd worden als zij zich tot hem om geneesmiddelen wendden, en toen hij zich nu over deze beperking beklaagde, zoo zeide men hem: »niemand heeft u geroepen; wanneer het u niet bevalt, ga dan heen van waar gij gekomen zijt." Doch de zendeling Ennis vond het in 1838 reeds geheel anders; hij kon vrij over geestelijke zaken spreken, genoot achting en vriendschap en werd meermalen verzocht daar te blijven.

5. BORNEO.

§ 120. Borneo, het derde groote Sunda-eiland, door de inwoners Brunai genoemd, 265 uren lang en 200 breed, is slechts aan de kusten bekend. In het binnenland en aan de oostkust zijn hooge bergen, welke diamanten en edele metalen in menigte bevatten en van welke vele rivieren in watervallen nederstorten. Deze laatsten maken de grenzen tusschen de Mohamedaansche Maleijers aan het kustland en de heidensche Dajakkers van het binnen- en bovenland. De eersten, eenige millioenen sterk, zijn wèl onderwezen, slim, dweepziek, leggen zich toe op den akker- en bergbouw, den handel en bijzonder den zeeroof. De Dajakkers, die vele millioenen tellen, worden in barbaarsch-

heid en ruwheid door geen volk overtroffen. De naastgelegen stammen, meest aan de Mahomedanen onderworpen, zijn wel goedig en vriendelijk, maar dom en lui; de verafgelegene echter vinden slechts in oorlog en moord hunnen lust. Het bezit van vele menschenschedels maakt het kleinood en de eer der familiën uit. Een offer van menschenschedels is hun de zekerste beschutting tegen de booze geesten, aan welke zij alle krankheden toeschrijven. Van hunne godsdienst is weinig bekend. Niet minder toomloos zijn de Buggi's uit Celebes, die 30,000 zielen sterk zijn. De vriendelijkste inwoners zijn de in de mijnen werkende Chinezen, omstreeks 300,000 in getal.

Magellaans togtgenooten waren de eerste Europeërs, die in 1521 het eiland betraden, doch latere Portugeesche volkplantingen mislukten. Sedert 1643 grondvestten de Nederlanders te Pontianak in het westen eene handelsfaktorij, en hun gebied op de zuidkust is eerst sedert 1812 aanmerkelijk toegenomen. Aan beide kusten hebben zij nu overwegende magt, ofschoon de inlandsche vorsten nog veel vermogen en de Dajakkers nog geheel onafhankelijk blijven. In het oosten is de Sultan van Koti en in het noorden die van Brunai de magtigste gezaghebber.

Eerst in den laatsten tijd werd aan de bekeering der wilde eiland-bewoners gedacht. Nadat Medhurst en Abeel in 1828, op korte bezoeksreizen, den grond veel belovend hadden gevonden, zond het Barmer zendelinggenootschap eenige zendelingen, onder welke Barnstein, die zich te Batavia voorbereidden, en in 1835 te Bajermassing (verkort Banjer) in het zuiden, landden. Van Batavia kregen zij eenen medehelper me-

de, Lucas Monton, van Menado op Celebes geboortig, en sedert kort bekeerd en gedoopt, die spoedig zeer grooten invloed bij de Chinezen der stad vond en ook de Maleijers in hunne dorpen en booten opzocht. De zendelingen trokken ook langs de rivieren eerst tot de groote, toen tot de kleine Dajakkers, en de hoofdman der laatsten in Gohong was beleefd genoeg, om het bloedverbond met hen te sluiten; men maakt daarbij namelijk eene snede in den regter schouder, en het bloed dat er uit vloeit, wordt in een' zekeren drank gemengd en door allen gedronken. Barnstein onderzocht ook de westkust, daar hij van Pontianak dieper het land inging, waar hij de magt der Mohamedaansche priesters zwaar drukkend vond, en ook de eerste menschenschedels nevens varkenskoppen als sieraad om de huizen zag hangen. Ondertusschen volgden meer zendelingen uit Barmen, ook Julius Berger uit Halle, en de zending in het zuiden kwam in eenen vasten en zeer gezegenden gang. Te Banjer, de hoofdpost, zijn scholen en een seminarium opgerigt. Hier heen komen uit het binnenste des lands Dajakkers om het woord Gods te hooren en in den omtrek openbaart zich veel begeerte om te leeren lezen. De zendelingen verbinden ook Dajakkers aan zich door hen uit de slavernij los te koopen. Verder in het gebied van Pulopetak, eene landstreek van 4 uren lang aan den oever der rivier, met 8—10,000 kleine Dajakkers in 42 geringe dorpen, is de post Palingkau sedert 1838 gevestigd, waar reeds de kerk te klein werd, en in October 1842 tegelijk 20 Dajakkers, onder welke twee opperhoofden, gedoopt werden. Verdere posten zijn Sungei Bin-

tang sedert 1842, waar een seminarium is, om medehelpers voor de zendelingen te vormen uit bekeerde inlanders; ook Palanang in het distrikt Mentangei, eene halve dagreize van Poelopetak, bij het begin van de rivier Capua. — Onder de groote Dajakkers werd in 1840 de post Gohong, in het distrikt Kahayan opgerigt, waar wel een groot gevaar wegens invallen van de menschenetende Dajak-Pavis te vreezen was, doch dat echter voorbij trok en de inwoners nog vertrouwelijker jegens de zendelingen maakte; later ook Tumbang Bungin. Volgens berigten van 1845 waren de zendelingen genoodzaakt die laatste posten te verlaten, omdat hun door de Dajakkers de dood was gedreigd, en zij daarom van plan waren Potei te bezetten. De toekomst moge beter uitzigt beloven!

Sedert 1839 hebben ook Noord-Amerikaansche zendelingen aan de westkust de posten Pontianak, Sambas en Montrado bezet; en naar de noordelijk gelegen stad Brunai heeft Tradescant Lay, agent van het Engelsch Bijbelgenootschap in China, in 1837 eene reis gedaan, die hem overtuigde, dat het aldaar goed zou opgenomen worden, indien er zendelingen kwamen prediken. Ook de Amerikaansche zendelingen Youngbloed en Thomson deden in April 1842 eene reis van Pontianak landwaarts in, en bevonden, dat de menschen overal goedwillig waren, doch geen groot verlangen hadden om leeraars te bekomen. Zij vestigden zich echter daarna te Karangan, 1 uur van Landak, aan eenen arm van de rivier, 1½ uur van hare monding. In den regentijd kunnen

ook grootere booten tot aan Karangan opvaren.

Omtrent de zending op de zuidwestzijde van het eiland wordt van het jaar 1846 medegedeeld, dat het den zendelingen door vlijtige oefening gelukt is, na 10 jaren aldaar te zijn geweest, het geheel N. Testament in de taal der Dajakkers te vertalen en hun in handen te geven. Te Bintang in Poelopetak hadden zij eene kweekschool van inlandsche medehelpers opgerigt, die reeds verscheidene zeer bruikbare en nuttige kweekelingen opleverde. Hunne scholen telden 300 leerlingen en werden vlijtig bezocht; ook bij hunne godsdienstoefeningen groeide het getal der hoorders aan, bij welke zich meer opmerkzaamheid dan vroeger liet waarnemen. De zendeling Becker schreef in genoemd jaar: »Onze school neemt niet alleen toe in uitgebreidheid, maar ook in degelijkheid, het woord Gods begint krachtig op de kinderen te werken en hunne gansche denkwijze, ja ook hunne spreekwijze te hervormen. Een groot deel mijner scholieren heeft 55 christelijke gezangen in de Dajaksche taal van buiten geleerd; de geschiedenis van Adam tot Jozef en de geheele geschiedenis van het N. Testament is velen goed bekend; en dat het heidensch bijgeloof dien ten gevolge bij hen zijne kracht verliest en al de dwaze verhalen uit den voortijd hun belagchelijk worden, is niet te verwonderen."

De zendeling Barnstein, van welken hierboven melding is gemaakt, ontving in 1847 door het Bijbelgenootschap te Batavia 100 Maleische Bijbels en 400 Nederduitsche ter verspreiding; en daar de Maleijers vele scholen hebben en de meesten onder hen kunnen lezen, zoo wordt door die Bijbels veel

kennis van het Euangelie te Banjermassing en in zijne omstreken verbreid. De zendeling Beier kwam er in den zomer van 1847 aan en meende te mogen gelooven, dat de Euangelische geschiedenis op 5 dagreizen afstands in het rond bekend was. Op het eind van Julij 1848 kwam Beier te Poelopetak om er met Becker te werken, doch eene ziekte noodzaakte hem naar Banjermassing terug te keeren. Becker woont thans in het distrikt van Palingkau; naast zijn huis is eene kerk en school. Er waren in 1848 reeds 13 personen gedoopt, en eene kolonie van 70 door hem vrij gekochte slaven woont rondom hem; 8 kinderen van deze wonen bij hem in, hij leerde hen lezen en gewendde hen aan tucht en gehoorzaamheid. Becker maakt bijzonder melding van een te Palingkau wonend opperhoofd Nicodemus Tomogong, die zelf vele bijbels en traktaatjes in de Dajaksche en Maleische taal verspreidde. »Hij is de beste" zegt Becker, »van de gedoopten en van alle Dajakkers die ik ken." Na den natuurkundige Dr. Schwaner op eene reis vergezeld te hebben, werd hij door dezen aan den Gouverneur te Batavia voorgesteld, en wel op zijn eigen verlangen, om van hem namelijk te verzoeken, dat hij toch meer zendelingen naar Borneo zou zenden, ten einde dáár de bevolking tot Christus te brengen. — Becker heeft, vroeger, ten deele in gemeenschap met den zendeling Hardeland, die later naar Zuid-Afrika vertrokken is, een Dajaksch-Hollandsch woordenboek zamengesteld, dat voor rekening van het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen is gedrukt; alsook eene bijbelsche geschiedenis, gedrukt

door het Bataviaasch Bijbelgenootschap, en die in de scholen te Poelopetak wordt gebruikt. De vertaling des N. Testament door beide zendelingen, is ook reeds gedrukt, en Becker was bezig met de overzetting van het O. Testament. Doch hij overleed den 23. September 1849, slechts den ouderdom van 37 jaren bereikt hebbende.

Na den dood van den zendeling Berger, van wien wij hier boven hebben gesproken, nam de zendeling Hupperts zijne plaats in en breidde zijne werkkring, oorspronkelijk tot den post Bethabara bepaald, aanmerkelijk uit, door te Brassak, een half uur vandaar, een' nevenpost aan te leggen waar hij eenen Dajakschen jongeling, Idol genaamd, als onderwijzer aanstelde, terwijl hij nog een half uur verder te Soengei Palinget, door een' anderen Dajakschen jongeling Paman insgelijks eene school deed oprigten. Doch al oefende hij ook eenigen invloed op de kinderen uit, met het volk in het algemeen was het treurig gesteld. — In de plaats van Hupperts, die naar Bintang vertrok, is de zendeling van Hoefen gekomen, die tot dusver te Bintang had gearbeid. In die plaats is eene kerk, die door 200 personen bezocht werd; 41 waren er gedoopt en 110 bezochten de school. Er woonden 54 pandelingen of vrijgekochte slaven in den omtrek, aan wier kinderen hij onderwijs gaf. Zijn inlandsche medehelper Philip Djala, onderwees er te Poelantelo, in het distrikt Mentangei, nog 20, en aan een anderen medehelper Isa te Mengkatib zijn er nog 10 toevertrouwd. Na het vertrek van Hupperts, is de zendeling Denninger hem opgevolgd.

6. CELEBES.

§ 121. Zoo noemden de Portugezen het vierde groote Sunda-eiland Nigri-Orang-Buggess (land der Buggis-menschen), een hooggelegen eiland met 4 zich veruitstrekkende schiereilanden, waar de natuur even heerlijk is, als op Java. De 3 millioen inwoners zijn verdeeld in Buggi's en Makassaren. Genen zijn de beschaafdste eilanders van deze zee, maar ook de beruchtste zeeroovers; deze een lomp slag van menschen, in het westen; beiden houden zich streng aan den Islam, staan onder het gebied van Sultans, doch die zelven van kleinere Rajah's zeer afhankelijk zijn. Oorspronkelijk waren zij heidenen, doch in 1612 noodigde de koning, die besloten had eene andere godsdienst aantenemen, twee Mollah's en twee Jesuiten tot zich. De eersten waren het eerst gekomen, en spoedig werd de Islam aan de bewoners opgedrongen, namelijk in het rijk Boni. In 1656 kwamen de Nederlanders op het eiland Butong in vijandschap met de Makassaren, en sedert 1677 bleven deze en de Buggi's onderdanen der Nederlanders, die zich vooral in het noorden te Menado, en in het zuiden te Makassar hebben nedergezet. — In de vorige eeuw werd in het noorden een groot deel van de inwoners, die den Islam niet hadden aangenomen, door een' Nederlander bekeerd en gedoopt, en voor deze sedert lang vergeten zending werd in 1820 door het Nederlandsch zendelinggenootschap weder met ijver gezorgd. De zendelingen oogstten spoedig rijken zegen, vooral Hellendoorn (van 1825—1839) van Amboina hierheen verplaatst. In Menado al-

leen werden in één jaar 260 heidenen gedoopt, en in 1832 telde men in de Manahasse, dat is in het geheele noorder-distrikt, over de 5000 christenen.

Talrijke scholen werden aangelegd, zoodat in 1843 het getal leerlingen 4000 beliep. Hoofdplaatsen der zending zijn Menado en Kema, een dorp aan de kust, wiens opperhoofd 23 kleine dorpen onder zich heeft, in welke sedert 1832 scholen zijn opgerigt; voorts nog Tondano, Langowang, Tomohon en Amoerang. De zendeling Riedel doopte te Tondano in 1841, 136 volwassenen, en 195 kinderen van heidensche en 63 van christelijke ouders; en Herrmann te Wuwukh in 1844, 30 heidensche slaven, onder welke 3 opperhoofden met hunne vrouwen. Ook omtrent Langowang werd in 1843 door den zendeling Schwarz veel bevredigens berigt. In de stad Makassar, in het zuiden is een predikant aangesteld. Op het einde van 1845 meldde Schwarz, dat hij dat jaar 208 heidenen had gedoopt, en er zich in zijne gemeente en in het gebergte 727 Christenen bevonden. Zijne scholen waren 26 in getal, met nagenoeg 1200 kinderen, terwijl het getal ingeschrevenen 1400 te bovenging. Na 14 jaren arbeid begon hij veel vrucht te zien. Hij liet zich ook zeer aan de opleiding van zijne schoolmeesters gelegen liggen. De zendeling Wilken had te Tomohon en in de Manahasse minder stof tot roemen in 1845 en 1846, ofschoon hij toch in April 1846 kon schrijven, dat de gemeente toenam. De zendeling Hermann aldaar kon in het laatst van Maart weder eenige nieuwe leden aannemen, en velen kwamen om met hem over het woord der waarheid te spreken. Den 5den Julij

doopten Wilken te Tataaron 25 oude lieden, bij welke gelegenheid de kerk vol menschen was, en hij veel nieuwe leerlingen aannam. De inspector van Rhijn gaf ook omtrent de zending op Celebes, en bijzonder omtrent de zendelingen, die wij reeds hebben genoemd, en bovenal van Riedel te Tondano, de voldoendste getuigen, welke laatste ook in 1846 schreef, dat er weinig slaven te Tondano waren, die niet wenschten christenen te worden.

Wij vinden van hem deze opgaaf: »aan het eind van 1846 had ik in de genootschapsscholen 489 kinderen. Gedurende dit jaar heb ik gedoopt 327 bejaarden van 16 tot 80 jaren oud, 190 kinderen van christenouders, en 172 heidensche kinderen, op verzoek van christelijke getuigen; te zamen 689. Ik heb 210 lidmaten aangenomen, zoodat wij nu het H. Avondmaal met meer dan 300 lidmaten vieren. In het huwelijk heb ik 70 paar godsdienstig ingezegend." Schwarz meldde in 1847, dat hij het vorige jaar 128 volwassenen en 186 kinderen had gedoopt, zoo te Kakas, Tompassaw, Tombassian, als te Menado, Kema, Kamanganen elders. — Den 21sten Augustus 1846 waren 3 nieuwe zendelingen uit Nederland te Batavia aangekomen, Ulfers, Bossert en van Cattenburch. — De zendeling Linemann, vroeger op Timor werkzaam, werd in 1846 op Celebes verplaatst, en zag zich vooral Menado als standplaats aangewezen. Schriftelijk werd hij door de Christenen aldaar in 1847 aangezocht, om hier zijn vast verblijf te vestigen, daar zij jaren lang verstoken waren geweest van geregeld onderwijs en godsdienstoefeningen. Hij had daar gelegenheid om velen te doopen; veel meer nog ver-

voegden zich bij hem om onderwijs, en de aldaar bestaande Nederlandsche en Maleische gemeente werd ijverig door hem, ook in geregeld huisbezoek, bezocht en tot ware kennis en geloof opgeleid. In het verslag van den heer van Rhijn in 1848, vinden wij omtrent het distrikt Tondano, waar de zendeling Riedel werkzaam is, opgeteekend dat er 11,300 Alfoeren wonen, van welke in 1847 reeds 3,905 christenen waren. De werkkring van den zendeling Schwarz, die toen reeds 17 jaren met ijver gearbeid had, omvatte in het distrikt Langowang, 54 negorijen met 21,000 Alfoeren; de voornaamste dier negorijen hadden scholen en beginselen van christelijke gemeenten; reeds waren er 1613 door hem gedoopt, in 1847 nog 654, en 21 leden aangenomen. Deze zendeling werd ijverig bijgestaan door zijne echtgenoot, die, uit Europeesche ouders in den omtrek woonachtig geboren, met de Alfoersche landtaal in vele verschillende tongvallen ten volle bekend was.

Den 18den April 1848 werd de nieuwe kerk te Langowang, die Schwarz alleen met behulp zijner onbedreven Alfoeren gebouwd had, in tegenwoordigheid van den heer van Rhijn, en de zendelingen Jellesma en Herrmann met veel plegtigheid ingewijd, bij welke gelegenheid de menschen reeds vroegtijdig tempelwaarts stroomden, Schwarz over Exod. 20:24*b* predikte, en de schoolmeester van Sonder, een zeer ijverig man, Adrianus geheeten, als hulp-zendeling werd aangesteld. Aan den zendeling Herrmann, wiens standplaats Amoerang is, komt de verdienste toe, dat hij zich het eerst meer bijzonder met de Alfoersche taal heeft bekend gemaakt, die in schrift en tot een geregeld zamen-

stel gebragt, en door deze bekendheid met die taal den weg heeft geopend, om meer bij dien stam te kunnen werkzaam zijn. In 1848 waren aan de zorg van dien zendeling 81 negorijen met omtrent 24,000 Alfoeren toevertrouwd. Ook hij wordt ijverig door zijne vrouw geholpen, eene zuster van die van Schwarz; onder haar staan eenige meisjes, die zij bijzonder opleidt; ook vergezelt zij haren man meermalen op zijne reizen. — Het distrikt Tomohon, waar de zendeling Wilken werkzaam is, bevat 15,000 Alfoeren, van welke 959 christenen zijn. In 1848 doopte hij 68 volwassenen en 8 kinderen; later nog veel meer. Op geheel Noord-Celebes waren in 1848 van de 90,000 Alfoeren, reeds 11,000 christenen. In dat jaar was een nieuwe zendeling, Hartig, aangekomen en Schwarz had 382 kinderen en 958 volwassenen gedoopt, 7 lidmaten aangenomen en 214 paren in het huwelijk ingezegend. Toen beliep het getal christenen in zijn distrikt reeds 2,951. Riedel doopte in dat jaar 223 kinderen en 440 volwassenen, nam ongeveer 800 lidmaten aan, en zegende 136 paren in het huwelijk in. Herrmann doopte in hetzelfde jaar 177 kinderen, 321 volwassenen, nam 21 lidmaten aan en zegende 93 paren in. Hij heeft in zijn distrikt 23 scholen en houdt op 8 plaatsen godsdienstoefening. Lineman doopte 44 kinderen, 47 volwassenen, nam 40 ledematen aan, en zegende het huwelijk in van 21 paren. — Hartig doopte 83 kinderen en 299 volwassenen; door hem werden 25 ledematen aangenomen en 41 huwelijken ingezegend.

In Julij 1849 werd een klein huiskerkje, door Riedel te Tondano gesticht, dat omtrent 300

menschen bevatten kan, ingewijd. De dekking van het dak, omtrent ter waarde van *f* 100, was door de inwoners ten geschenke gegeven, allen hadden er iets voor gemaakt of bijgedragen. De nieuwe zendeling Bossert te Tanowanko geplaatst, meldt van daar van den 2den October van genoemd jaar, dat er de gemeente bestond uit 500 christenen, doch alleen christenen in naam, daar zij zeer verwaarloosd zijn, zoodat er naauwelijks 25 of 30 ter kerk komen, terwijl zij ook nog aan de heidensche feesten deel nemen. Genoemde zendeling kon onder hen vooreerst weinig uitrigten, omdat hij hunne taal nog niet verstond. Hij heeft 8 negorijen onder zijn opzigt, van welke Talety veel goeds belooft. Dáár is eene school met 150 kinderen. Hij doopte er 29 volwassenen.

DE MOLUKKEN.

§ 122. In ruimeren zin rekent men tot de Molukken alle tusschen Nieuw-Guinea en Celebes liggende eilanden, en derhalve behooren daartoe: 1) de Timor-eilanden, in het zuiden (Timor, Rotti, Simao, Dao enz.), — 2) de Banda-eilanden, welke eenen groep van 10 kleine eilanden vormen, om welke in een' wijden boog, ten zuidwesten, de eilanden Wetter, Roma, Kisser, Letty, Damm, Moa enz., ten zuidoosten, Timorlaut, met de omliggende eilanden, ten oosten tot aan Nieuw-Guinea, de Aru-eilanden liggen, — 3) de Amboina-eilanden (Amboina, Ceram, Buro enz.), — 4) de eigenlijke Molukken of Ternata's, met de eilanden Dschilolo,

Morty, Ternate, Tidor, Motir, Matchian, Vatschian enz., — eindelijk 5) de Sangireilanden, welke de overgangsketen tot de noordelijke Philippijnen vormen. Deze eilanden hebben eene heerlijke natuur en zijn bijzonder rijk aan planten van allerlei aard; vele vuurspuwende bergen bevinden er zich op. Ondertusschen is hier het verkeer van menschen veel geringer dan op de overige eilanden, en zelden ziet men Europeesche schepen. De inwoners zijn deels losbandige, trotsche Maleijers, deels woeste oorspronkelijke bewoners, Alfoeren en Papo's of Papua's, door eigen Rajah's bestuurd. In het jaar 1521 namen de Portugezen bezit van de eilanden, nadat 40 jaren te voren de Islam aan de inwoners was opgedrongen. Hun hoofdzetel was Ternate, maar zij maakten zich door hunne wreedheid zoo gehaat, dat de inwoners zich eindelijk in de armen der Nederlanders wierpen, welke in 1617 de Portugezen uit Amboina verdreven en hunne veroveringen steeds verder uitstrekten. De Nederlanders echter maakten het niet beter, zoodat er vele opstanden ontstonden, aan welke zij echter het hoofd boden. Slechts voorbijgaande was het bezit van Amboina door de Engelschen (van 1810—1815). Hadden de Portugezen het Katholicisme verbreid, zoo ijverden de Nederlanders, die bij de oprigting van hunne Oost-Indische compagnie mede de uitbreiding des Christendoms ten doel hadden, voor het Protestantisme, en reeds aan het einde van de 17de eeuw telde men niet minder dan 40,000 christenen, meest naamchristenen, die dikwijls ook nog aan de afgoden offerden, en ten laatste als kudden werden, geheel van herders verlaten. Eerst

in den laatsten tijd werd dit belangrijk zendelingsveld door het Nederlandsch zendelinggenootschap bearbeid, daar er van 1814—1817 een zoon van den beroemden Dr. Carey van Serampore, te Amboina met grooten zegèn werkzaam was.

Den eersten arbeidskring der Nederlandsche zendelingen omvatten de Amboina-eilanden, op welke vooral de zendeling Kam (van 1814—1833), ook als door de regering aangestelde predikant en schoolopziener, met buitengewonen ijver en voorzigtigheid arbeidde. Binnen weinige jaren, ofschoon hij nog alleen stond, had hij het genoegen 8000 kinderen te mogen doopen. Daar, waar de afgodsdienst het hoofd weder had opgestoken, zag hij haar ook weder verdwijnen, en zelfs geboren heidenen ijlden met begeerte naar hem toe. Hij deed bestendig reizen, op welke hij iedere gelegenheid zich ten nutte maakte, om de vervallen christengemeenten weder opterigten en uit te breiden. In eenen omtrek van honderde uren had hij 80 kerken te bezoeken, en meer dan 50,000 christenen. Daarenboven stichtte hij een seminarium voor schoolmeesters en rigtte een drukkerij op, welke Bijbels en stichtelijke boeken in menigte opleverde. Eerst in 1818 bekwam hij de zendelingen Finn en Jungmichel als medehelpers, en toen bestonden op Amboina alleen 28 gemeenten, en nog 60 andere op de eilanden Haroeko, Saparoea, Noesalant, Ceram, Buno, Manipa en Buro. Ook het eiland Banda en de Aru-eilanden werden in den arbeidskring opgenomen, toen er in 1820 nog 5 andere zendelingen volgden. Onder de woeste heidenen in Ceram, wier raadhuis met hoofdschedels opgesierd was, verkreeg de zendeling

Starink in 1822 belangrijken invloed, alhoewel hij ook in het begin gevaar liep, dat hem het hoofd voor de voeten zou gelegd worden. Onophoudelijk gaan de zendelingen van het eene eiland naar het andere, geene bezwaren en gevaren achtende, en ofschoon ook de diepgewortelde ongevoeligheid der christenen, en hunne zich steeds vernieuwde neiging tot afgodendienst, hen wel eens moedeloos zou maken, zoo zien zij zich echter voor hunne opofferingen rijkelijk beloond. Van het uiterste belang is de beroemde school tot vorming van inlandsche meesters, onder de leiding van den voortreffelijken Roskott op Amboina. Met een kweekeling daarvan trok Jellesma in 1844 naar Wahaay op het eiland Ceram. En vele anderen zijn elders als onderwijzers geplaatst. In 1844 stond de Gouverneur der Molukken hem toe, om op de nabijgelegen negorij Mardika, ten dienste der kweekelingen eene normaalschool te vormen. In de maand Julij van dat jaar werden 3 kweekelingen door het gouvernement benoemd voor de Aroë-eilanden, en nog 7 anderen kregen ook eene vaste bestemming.

Op de Ambonsche eilanden bevonden zich in 1847, 62 christengemeenten met omstreeks 30,000 zielen. Op de eilanden Haroeko, Saparoca, Noesalant enz. was de zendeling Luyke, onder 15,000 christenen werkzaam. Doch van hunnen toestand geeft onder anderen de Heer van Rhijn het volgend verslag: » De Ambonsche christenen zijn in treurig verval. Het diepstgezonken zijn de zoogenaamde burgers en christenen uit de hoofdplaats, welke, prat op hunne burgerlijke vrijheid, zonder orde en tucht daarheen leven. Ik deel ten

volle in de overtuiging van Roskott, dat hier bij gepaste geestelijke leiding en toezigt, waarlijk goede gemeenten zouden zijn; want zij hebben nog een heiligdom en stellen het op prijs, hoewel zij in hoogen graad bijgeloovig zijn, en aan het water des H. Doops, aan den wijn des H. Avondmaals, of aan het opzeggen van gedeelten der H. Schrift, waarvan zij soms veel van buiten kennen, zonder iets te begrijpen, eene buitengewone, bijna tooverachtige kracht toeschrijven."

Een andere arbeidskring vestigde zich in en om Timor, waar in 1819 de Nederlandsche zendeling de Bruin kwam. Hij vestigde zich te Koepang, den zetel van het Nederlandsch gebied, op de zuidkust (de noordkust bij Dilly behoort aan de Portugezen). Reeds sedert 20 jaren was geen prediker bij de heiden-christenen aldaar geweest. Met des te grooter begeerte drongen zich deze toen om dien leeraar, en reeds in het eerste jaar werden in die uit 3000 zielen bestaande gemeente, 90 heidenen opgenomen. Ook de Rajah van Rotty nam het christendom aan, en in 1823 doopte de Bruin in Klein-Timor, Makisser, Letty en Marora 496 menschen. Heidensche vorsten zelfs leverden bijdragen voor het hulpgenootschap, dat hij grondvestte. Overal legde hij scholen aan, en na de afgelegene gemeenten zond hij, naar de wijze der Apostelen, brieven, van welker werking schoone getuigenissen voorhanden zijn. Weinige jaren vóór zijnen dood in 1829 kwamen nog 8 zendelingen, die zich nu in verscheiden posten deelden, en de bestaande gemeenten meer zochten te bevestigen. Op de eilanden Timor, Babau, Rotty, Makisser, Letty, Moa, Roma, Wet-

ter enz. werden pogingen aangewend, doch van Letty, Kisser en Moa werden in 1841 de zendelingen teruggeroepen, omdat hun arbeid geheel nutteloos scheen. In 1843 verwoestte een geweldige storm op Rotty het huis van den zendeling Hartig te Thie, benevens de school- en woonhuizen der leeraars. Een ander huis voor Hartig was wel spoedig weder opgebouwd, doch dit werd door brand in de asch gelegd, en toen de Overheid weigerde hem nogmaals een ander te geven, ging hij naar Koepang op Timor. Dáár is het goed met de scholen gesteld, zoo als de zendeling Heymering in 1842 mededeelde. Hij had nieuwe scholen te Ukabitie, Bown, Pola en Bakamassie opgerigt, waarin niet minder dan omstreeks 400 kinderen van opperhoofden onderwijs ontvingen. De arbeid is echter hoogst bezwaarlijk en vermoeijend, en ofschoon ook de zendeling Bär uit Bazel sedert 1825 op Makisser spoedig van 5000 inwoners 1500 kon doopen, zoo was zijn post toch zeer moeijelijk. — Op de eigenlijke Molukken is nog weinig geschied, buiten hetgeen sedert 1819 aan den zendeling Jungmichel op Ternate gelukt is. Hij heeft in 1820 ook de Sangir-eilanden, 45 uren ten noordwesten van Celebes bezocht, doch zeer onwetende christenen en slechte scholen aangetroffen.

De zendeling Donselaar berigt van September 1847, dat in de negorij Babaurd, 6 uren van Koepang en in eenige omliggende negorijen, 300 christenen waren, onder welke evenwel nog geen 30 ledematen. Er waren op genoemde plaatsen scholen opgerigt; het getal leerlingen bedroeg omstreeks 400, en dat der bezoekers van de openbare godsdienstoefening nam

toe. Deze zendeling had echter met groote moeijelijkheden en ontberingen te worstelen, en de heer van Rhijn geeft ook geen bemoedigend verslag omtrent zijne bevinding op Timor. Op het eiland Rotty was het iets beter gesteld, de scholen werden daar goed bezocht. Zendelingen echter waren er hoog noodig.

8. DE PHILIPPIJNSCHE EILANDEN.

§ 123. Van deze eilanden, die omstreeks 3 millioen zielen tellen, spreken wij slechts kort, omdat zij geene schouwplaats der protestantsche zending zijn. Hier begon in 1521 de beroemde reiziger Magellan zijne geweldadige bekeeringen. Zoo werden op het eiland Zeboe na eene kanonade 800 Dajakkers of Alfoeren gedoopt. Hij zelf ondertusschen en en zijne officieren werden het offer van dezen ijver, en Zeboe viel weder van het christendom af. Daarop twisten Spanjaarden en Portugezen om het bezit van het eiland, en de eersten behielden de overhand. Zeboe werd in 1564 voor zijnen afval bloedig gestraft. De ergste straf was voorzeker deze, dat men het tot een zetel maakte van het Roomsch-katholicisme, zoodat het door W. Hoffmann, in zijne beschrijving van de aarde, een paradijs der monniken wordt genoemd, dewijl er meer dan 1000 Augustijnen, Dominikanen en Franciskanen in rijke kloosters zich ophouden, en 1200 parochiën door hen zijn bezet. Het burgerlijk bestuur, het onderwijs en alle werkzaamheden der inwoners worden door hen onderdrukt; feesten en processiën volgen elkander bestendig op. Aan het hoofd staan de te Madrid benoemde aartsbisschop van Manilla, de

bisschoppen van Nieuw-Segovia, Zeboe en Nieuw Caceres.

9. HET EILAND FORMOSA.

§ 124. Dit eiland, ook Thaiwan genoemd, vormt den overgang van de eilanden-wereld tot het vasteland van het Chineesche rijk, aan hetwelk het ook grootendeels onderworpen is. De Nederlandsche regering zond hierheen in 1631 den predikant Junius, die met veel moeite de landtaal leerde en bij zijnen dood eene protestantsche gemeente van 5900 volwassenen verzameld had. Doch het licht werd spoedig weder uitgedoofd door voortdurende oorlogen met zeeroovers en de latere onderwerping van het eiland aan den keizer van China, en er zal naauwelijks nog eenig spoor van dat schoone begin aanwezig zijn.

V. CHINA.

§ 125. Thans komen wij tot het magtigste en talrijkste volk der aarde. Tot hiertoe waren van China de kusten alleen bekend. De gebergten van Hoog-Azië maken het ook van de landzijde bijna geheel ontoegankelijk, en waar men het gemakkelijkst zou kunnen binnenkomen, dáár heeft eene reeds 200 jaren vóór Christus gebouwde reusachtige muur het tegen de vreemdelingen versperd. Met zich zelf te vreden, niets dan zich zelf begeerende, bewonen de menschen-massa's de uitgestrekte vlakten; want het gewemel van menschen, die men op 360 millioen schat, is zoo groot, dat het

gansche land, als men het van eene hoogte kon zien, zich als een groot heirleger zou voordoen. Hoe voordeelig er de bodem ook gebruikt wordt (want nergens ter wereld wordt de akkerbouw zóó beoefend), zoo kunnen toch duizenden jaarlijks den hongerdood niet ontgaan, terwijl daarenboven ook de landziekten er oneindig meer doodelijk zijn dan ergens op de aarde.

Die vele millioenen worden door éénen vorst bestuurd, wiens rijk het hemelsche heet, en die bijna in de taal van eenen god tot zijne onderdanen spreekt. Karakter en beschaving bleven sedert duizende jaren dezelfden, ofschoon de beheerschers soms verwisselden. In de 13de eeuw veroverden de Mongolen het rijk, en in 1644 de Mandschoe-Tartaren, die het thans nog beheerschen.

De volkeren van China zijn allen in diepen nacht gehuld en zelfs alle gevoel voor het hoogere en goddelijke is op het meest verstompt. Al hunne rustelooze werkzaamheid bepaalt zich bloot tot de bevrediging van het aardsche genot, zoodat men ze wel eene dierenwereld mogt noemen, die zich slechts door hooger instinct kenmerkt. Men treft er alle zonden in alle schakeringen aan, en zelfs de goede zeden van het volkskarakter zijn met boosheid omgeven. In de verschillende godsdiensten vertoont zich zooveel domheid en dwaasheid, dat zij niets vooruit hebben boven het laagste Feticisme. De oudste godsdienst des volks was eene vereering der geesten en voorvaders, verbonden met natuurvergoding en tooverij. Men schatte het getal der goden gelijk aan het zand van den vloed Hoang-ho. Omstreeks 500 jaren vóór Christus trad Kong-

fu-tse, gewoonlijk Confucius genoemd, als stichter eener nieuwe godsdienst op. Hij liet het oude staan, maar had daarbij vooral de hervorming der zeden op het oog, en de toepassing van zijne zedeleer op den staat. Hij predikte gehoorzaamheid en won alzoo den invloed der grooten, zoodat zijne schriften ook heilig zijn en zijne wijsbegeerte geworden is de heerschende staatsgodsdienst (Yu). Vele uitleggers vereenigden zijne leer met pantheïstische grondstellingen en met het overgeërfde bijgeloof. — Behalve deze Yu-godsdienst geldt ook die van Tao, dat is de godsdienst der rede, van een' tijdgenoot van Confucius, Laokium of Laot-seu afkomende, gegrond op het oude geloof aan de op bergen, en in woestijnen en graven omzwervende geesten der afgestorvenen, die men deels voor goed, deels voor kwaad houdt. Om deze te verzoenen en met hen te verkeeren, daartoe dienen de toovenaars, welke de bespottelijkste guichelarijen, tooverformulieren en fabels hebben uitgevonden. — De derde godsdienst is die van Fo, omstreeks 50 jaren vóór Christus uit Indië gekomen. Het is dezelfde, welke in Achter-Indië, Gaudama, en onder de Hindo's Buddha heet. Zij wordt door millioenen priesters (Bonzen) in tallooze tempels en kloosters uitgeoefend. — Ook slopen nog vele vreemde godsdiensten in. Er kwamen Joden uit het rijk der tien stammen en Nestorianen in de 7de eeuw, die vele kerken stichtten; ook de Islam vond hier en daar ingang. Sedert 1552 eindelijk begonnen Jesuïten, wien Franciscus Xaverius den weg baande, invloedrijk te worden. Maar hoe talrijk ook hunne aanhangers eens waren, en hoeveel opofferingen zij zich ge-

troostten, zoo is toch, na menige vreeselijke vervolging tot in den laatsten tijd, de katholieke zending als in het niet weggezonken. Daarenboven verbood de regering de invoering van iedere nieuwe godsdienst, en op de aanneming van het Christendom werd de doodstraf gezet (zie echter § 127 aan het slot). Eerst in den laatsten tijd hebben de grondbeginselen van het rijk eenen schok geleden, daar het den Engelschen gelukt is, den Chineeschen keizer eenen vrede op te dringen, bij welken het eiland Hongkong, aan den mond van de rivier van Canton, hun is overgegeven, en een vrij handels-verkeer is verzekerd geworden met de provinciën Schangae, Ningpo, Futschoe en Emoy. — Hiermede begon een nieuw tijdvak voor de millioenen inwoners van China, en het laat zich nu verwachten, dat het Euangelie er met kracht vorderingen zal maken.

1. Dr. ROBERT MORRISON.

§ 126. De grootste verdienste ten aanzien van de Chineesche zending verwierf zich Robert Morisson, geboren den 5 Januarij 1782, een wijs en voorzigtig man. Geheel alleen, maar goed voorbereid, kwam hij door het Londensche genootschap gezonden, in 1807 op Makao aan, een klein eiland aan den mond van de rivier Taa, toen de eenige plaats in China, waar Europeërs zich hadden nedergezet, daar zij in 1580 aan de Portugezen was afgestaan en ook de Engelschen er faktorijen hadden. Dadelijk na zijne aankomst moest hij naar Canton varen, eene stad met een millioen inwoners, en de

eenige, in wier voorsteden Europeesche handel werd geduld. Hier leefde hij geheel verborgen, moest zijne boeken en papieren aan aller oog onttrekken, droeg Chineesche kleeding en gedroeg zich geheel en al als een inlander. Hij legde zich met alle kracht op de taal toe. Door oneenigheden tusschen de Engelschen en Chinezen, moesten de eersten en ook hij mede naar Makao terugkeeren, waar zijn verblijf hoogst onveilig was, daar hij ter naauwernood des avonds en 's nachts zich in de vrije lucht durfde begeven, om niet door de Chinezen ontdekt te worden. Hij werd echter spoedig tot tolk benoemd, en nu begon hij in stilte voor het rijk Gods te werken, hield des nachts eene kleine vereeniging en predikte des zondags met gesloten deuren het Euangelie. Naar aanleiding van woelzieke bemoeijingen der katholieken vaardigde de regering in 1812 een bevel uit tegen de uitbreiding van het christendom, hetwelk vooral tegen de Engelschen gehandhaafd werd, want op de Amerikaansche zendelingen zag men zoo naauw niet, omdat de Chinezen van hen niets vreesden; ofschoon ook zij zich niet in het binnenland durfden begeven, uit vreeze dat zij naar Canton gebragt en uit het land zouden gejaagd worden, terwijl het aan iederen Chinees op doodstraffe verboden was, hen te herbergen. Wel kwam in 1813 een medearbeider aan, Dr. Milne, doch de gouverneur van Macao gebood hem binnen 18 dagen het eiland te verlaten, waarop hij naar Malakka vertrok. (zie § 112).

In dat zelfde jaar voleindigde Morrison de vertaling van het N. Testament in de midden-taal van China; want er is daar eene hooge-, midden- en

lage-taal. Dat hij ze goed verstond, mag men daaruit besluiten, dat de Chineesche overheid zich verwonderde over den goeden stijl, waarin Morrison zijne brieven schreef, en men onderzoek deed naar de leermeesters, die hem de geheimen der taal hadden bekend gemaakt. Nu was ook een der grootste bezwaren, om zendelingen te vormen, weggeruimd; want tot hiertoe had men gemeend, dat het onmogelijk was het Chineesch te leeren. Toen er dus in 1819 eene pers te Macao werd opgerigt, verschenen er tallooze traktaatjes en verscheiden tijdschriften, alsmede een woordenboek in 3 kwartodeelen. Hij werd wegens zijne verdienste door de Universiteit te Glasgow tot de waardigheid van Doctor verheven.

Morrison mogt het genoegen smaken enkele Chinezen in de gemeente intelijven. De eersteling was Tsaako, dien hij in een afgelegen oord doopte. De schoonste zegepraal echter behaalde hij in den bekenden Leang-Afa, dien hij in 1816 met zich naar Malakka nam en daar doopte. Deze wakkere Chinees brandde van verlangen, om zijne landgenooten te bekeeren, en hij schreef, toen hij naar Canton was teruggekeerd, met dit oogmerk een boek; doch de policie ontdekte zijn voornemen en hij werd gevangen genomen, in ketenen geslagen en zijn geschrift verbrand. Den Engelschen gelukte het wel zijne bevrijding te erlangen, doch niet dan nadat hij stokslagen ontvangen en eene geldboete betaald had. Later werden zijne vrouw, zoon en dochter, en een tiental anderen door hem bekeerd. Ook Morrison doopte er nog eenigen, en zoo vormde zich

eene kleine kudde, die den geloove ook getrouw bleef. Daarbij rigtte hij ook nog een soort van hospitaal op, waarin de zieken goede indrukken ontvingen, en was tevens werkzaam voor de verwaarloosde matrozen uit Engeland, Indië en Amerika. Vóór zijn' dood, welke in 1834 plaats had, had hij het geluk nog verscheiden zendelingen te zien aankomen, en hij ontsliep in de zekere verwachting, dat de duisternis in China eindelijk zou worden opgeklaard.

2. NIEUWSTE ZENDINGEN.

§ 127. Behalve het Amerikaansch algemeen zendeling-genootschap, was het de bekende Gützlaff, eerst door het Nederlandsch zendeling-genootschap gezonden, die in 1830 de zending in China begon. Gützlaff betoonde groote werkzaamheid, werd spoedig met de taal bekend, en deed groote reizen langs de oevers der rivier. De geschriften, op wier verspreiding hij zich vooral toelegde, werden gretig aangenomen, en hij liet niets onbeproefd, zelfs niet gedurende den oorlog, om die in handen der Chinezen te doen geraken; ook de onderhandelaars over den vrede ontvingen van hem de H. Schrift. — Na den dood van Morrison, stond de kleine gemeente in en om Canton onder de leiding van diens zoon John, van Leang-Afa, en van den Amerikaanschen zendeling Bridgman. Men begon vrijer te worden, en Afa deelde zelfs voor de oogen van de overheid boeken uit. Ook de andere broeders begonnen zich onder het volk te begeven, om het

Euangelie aan te bevelen. Toen echter de vijandelijkheden tusschen Engelschen en Chinezen begonnen, werd de verspreiding van christelijke geschriften streng verboden; zelfs hadden er huiszoekingen plaats, sommigen werden voor het gerigt gedaagd, en Afa moest zich snel door de vlugt redden. Zoo werd dan de kleine kudde verstrooid. Bridgman echter trok te Macao jonge lieden tot zich, sprak met volwassenen, zorgde voor de pers en de tijdschriften, en bevorderde de pogingen der christelijke weldadigheid. Daar men dringend vroeg om nieuwe zendelingen, kwamen er ook in 1836 Baptisten en van de Amerikaansche Bisschoppelijke kerk, en Medhurst in 1835. Van invloed werd het hospitaal voor oogziekten door den zendeling Parker, een geneesheer, sedert 1834 in Canton opgerigt. Medhurst deed in 1836 eene gewaagde reis, en ofschoon ten gevolge daarvan de bedreigingen der overheid vernieuwd werden, ondervond hij toch, dat China voor de heilleer niet gesloten was. In 1838 werd te Macao een geneeskundig zendelinggenootschap opgerigt, en vervolgens nog een tot verbreiding van nuttige kennis, behalve het opvoedingsgenootschap, dat Morrison reeds gesticht had. Door den oorlog gingen al die instellingen achteruit; doch thans mag men China een wijd geopend zendelingsveld noemen.

Er waren in 1845 reeds 30 zendelingen, deels van het Londensche, deels van de Amerikaansche genootschappen, wier hoofdzetel Hongkong is, waar reeds 2 protestantsche kerken bestaan. De Amerikaansche Baptisten hebben hier ook een bazar geopend, waarvan de deuren den geheelen dag openstaan,

om ieder die zich aanmeldt, van boeken en onderwijs te dienen. Hierheen werd ook het opvoedingsgesticht van Morrison verplaatst, hetwelk over de 20 kweekelingen telde. Het hospitaal van het geneeskundig genootschap werd in Januarij 1843 geopend en dagelijks werden daar door inlandsche christenen, in het Chineesch morgen- en avondgodsdienstoefeningen gehouden, waaraan vele zieken deelnamen. Daar de bekeerden zich zeer gedrongen gevoelen om hunne landgenooten met het Euangelie bekend te maken, zoodat men wel zeggen kan, dat ieder bekeerde een zendeling wordt, zoo heeft zich te Hongkong nu een bijzonder zendeling-genootschap gevormd, dat zich naar alle kanten uitbreidt. Het staat onder de leiding van Gützlaff, die er verblijdende berigten van mededeelt. — Ook wordt er te Canton en Macao in het openbaar gepredikt. — In December 1842, zette zich de Londensche zendeling Milne te Ningpo neder; hij nam midden in de stad eene woning, en werd vriendelijk ontvangen.— Daarenboven vestigde zich in April 1843 de zendeling Abeel en anderen van het algemeene Amerikaansch genootschap te Emoy, waar zij veel bezoeken ontvingen, en uren lang met de Chinezen spraken. Hij voer in 1844 meermalen naar onderscheiden eilanden en plaatsen in de nabijheid van Emoy, zonder eenige hindernis te ontmoeten, maar wel veel begeerte om hem te hooren. Ook werd een ziekenhuis te Emoy veel bezocht, doch alleen door menschen van geringe klasse. Eindelijk kozen Medhurt en Dr. Lockhardt in 1843 de havenstad Schangae tot het middenpunt van hunne werkzaamheid, eene stad met 300,000 inwoners, in eene

vruchtbare vlakte. Lockhardt bediende in het ziekenhuis in 8 maanden 8000 zieken.

Toen de Chineesche keizer in 1845 het bevelschrift tegen het Christendom introk, konden de zendelingen met meer kracht werkzaam zijn; waarbij kwam, dat de Europeanen verlof kregen om in de 5 voor hen geopende havens kerken te bouwen en hospitalen op te rigten. Maar de katholieken wendden ook sedert dien tijd hunne pogingen aan om hunne godsdienst uit te breiden. Van hen bestaan reeds 5 zendingen, eene Italiaansche, eene Spaansche, eene Portugeesche en 2 Fransche, die het geheele rijk omvatten. In 1843 waren er reeds 50 katholieke zendelingen, en 50 waren te Singapore aangekomen.

Uit de berigten, meerendeels door Gützlaff medegedeeld, blijkt dat in het laatstgenoemd jaar de Euangelieprediking ook ruim veld heeft gewonnen. Hij beschouwt het als een zegen voor de Chinezen, dat de meeste zendelingen gehuwd zijn, opdat hunne vrouwen zich zooveel mogelijk de belangen der Chineesche vrouwen zouden kunnen aantrekken. Zoo ontving zijne nicht, de echtgenoot van Lockhardt, die in het Chineesch geoefend is, dagelijks vrouwen bij zich, om met deze over Christelijke onderwerpen te spreken. Toen bewees ook eene Engelsche dame, Miss Aldersey veel dienst, die geheel door eigen middelen, aan de uitbreiding van het Euangelie arbeidde. Te Ningpo had zij twee kleine scholen, een voor jongens, en een voor meisjes geopend, van welke laatste reeds twee openlijk belijdenis hadden afgelegd. De Baptistische zendelingen Robberts en Shuck waren te Canton ook ijverig

werkzaam. — Omtrent de inlandsche medearbeiders werd berigt, dat zij aanmerkelijk vermeerderden; 4 waren in de oostelijke gewesten, twee gingen naar het eiland Hainam; te Hongkong waren er 3 gevestigd, te Canton 6, en 2 waren werkzaam in het binnenland, op eenen afstand van omtrent 100 uren. Te Canton werd regelmatig voor de melaatschen en voor de ouden in het werkhuis gepredikt. Op het laatst van 1845 was het getal Europeesche zendelingen 37; maar dat was toch nog slechts één voor elke tien millioen Chinezen.

Het Amerikaansch zendelinggenootschap had te Canton Dr. Parker geplaatst, met het doel, om zoo wel ligchamelijke als geestelijke hulp toe te dienen. In zijn hospitaal bevonden zich in 1846 niet minder dan 4,760 zieken, die tevens, zoo veel mogelijk, met het Euangelie werden bekend gemaakt. Genoemd genootschap zond nog voortdurend vele zendelingen, zoo als ook het Londensche. Maar ook hebben de genootschappen van Bazel en Barmen zich de Chineesche zending aangetrokken. In de berigten van Gützlaff, tot op het laatst van October 1846 werd medegedeeld, dat vooral door de hulp van medearbeiders, velen tot het Christendom gebragt waren. In Maart 1849 waren er reeds 112 Chinesche predikers, en ook te Peking was het getal der Christenen weder vermeerderd. Gützlaff was met de Mahomedanen, Joden en de Sekte *der verstandigen* in briefwisseling getreden, om hun de waarheid in Christus bekend te maken; zijne pogingen werden boven verwachting gezegend. Onderscheiden gemeenten hadden reeds bijdragen gezonden tot uitbreiding van het Euangelie.

De zendeling van het Rhijnsche genootschap, Genähr vestigde zich in laatstgenoemd jaar te Sai Heong, eene havenstad niet ver van Taiping gelegen. Hij beoefende daar tevens de geneeskunde, en liet de kranken, die tot hem kwamen, door een' Chineeschen prediker toespreken. Genähr was echter later verpligt Sai Heong te verlaten, daar de inwoners zich vijandig tegen hem begonnen te gedragen en hij van hen alles te vreezen had. Ook is een ander zendeling van dat genootschap, Lobscheid, werkzaam, die tevens de geneeskunde beoefent. Gützlaff blijft nog steeds met voorbeeldigen moed en rusteloozen ijver voor China werkzaam. Door zijne uitgaaf van het N. T. en vele andere godsdienstige geschriften in 't Chineesch, dat hij volkomen meester is en vooral door zijne bijzondere betrekking tot het volk en zijne regering, oefent hij den meest gezegenden invloed uit. Op zijne reize door Europa in 1850 heeft die merkwaardige man door geheel zijne persoonlijkheid en zijne hoogstbelangrijke mededeelingen, allerwege eene buitenwone geestdrift voor de Chineesche zending weten te verwekken.

VI. JAPAN.

§ 128. Nog meer afgesloten voor het Christendom, dan China tot voor eenige jaren was, is het merkwaardige Japan, wiens inwoners tot de beschaafdsten van Azië behooren. Het ligt noordelijk van China en bestaat voornamelijk uit drie groote eilanden: Nipon, Gikok en Kuisiu, die door eene menigte kleine eilanden omgeven zijn. De eilanden zijn vol bergen en heuvels, en de kusten met rotsen be-

zet, terwijl er duidelijk sporen bestaan van omkeeringen door vuurspuwende bergen aangerigt. De landbouw wordt ijverig beoefend, de grond is vruchtbaar, de theeplant groeit er bijna zonder aankweeking, en kostbare metalen worden in den schoot der aarde gevonden. Menige groote stad geniet bloei en welvaart. Het land heeft eenen geestelijken en eenen wereldlijken keizer. De eerste Dairi genaamd, heeft zijne residentie te Miako, de laatste te Kubo of Jedo. De landswetten, die weinig in getal zijn, worden streng gehandhaafd, en de schuldige met vele martelingen ter dood gebragt. De taal is van de Chineesche onderscheiden. Er bestaan in het geheel 3 godsdienstige sekten: die van den Sinto, of de vereering van de hemelsche geesten, in wier tempels een groote metalen spiegel staat, om aan te duiden, dat voor de oogen der goden alles duidelijk is; verder die van Buddha, die de meeste aanhangers heeft; eindelijk de godsdienst Sukdo, welke eene nabootsing is van de wijsgeerige leer van Confucius.

Zoo als in China, zoo werd ook in Japan voor het Christendom de weg door de katholieke zending wel geopend, maar ook weêr gesloten. De Jesuïten arbeidden daar sedert 1559 en voor hen en de Portugezen stond het geheele land open. Tot aan 1616 haalden zij bijna de helft van Japan en zeer vele kleine vorsten tot het Christendom over. Doch toen kwam eene andere dynastie aan de regering, welke de Portugezen op het bitterste haatte en hen en de zendelingen ten eeuwigen dage uit het rijk verbande. Met ongehoorde woede werd tegen het Christendom gestreden en in veertig jaren verloren

vele millioenen menschen het leven, zoodat ieder spoor van het Christendom verdelgd werd. Nog wordt van het jaar 1816 gemeld, dat de regeringsbeambten jaarlijks de huizen onderzoeken, en zoo zij slechts één stukje papier met eenig christelijk kenmerk vinden, dan wordt het gansche huis tot op den grond vernield, en de bewoners ter dood gebragt. Ieder vreemdeling wordt streng onderzocht, zoodra hij den grond van Japan betreedt, en vindt men bij hem eenig christelijk schrift, dan wordt hem dadelijk het land ontzegd. Ook de handel wordt voortdurend aan banden gelegd, en alle havens zijn, behalve voor de Nederlanders en Chinezen, gesloten; doch ook deze moeten zich aan strenge voorwaarden onderwerpen. De Engelschen hadden zich een tijd lang op Ferato nedergezet, doch dit daarna weder verlaten. Later beproefde ook Rusland handelsbetrekkingen aan te knoopen, doch te vergeefs. De Nederlanders hebben wel eenige Christelijke boeken in het Japaneesch vertaald; ook zijn er van hen nog exemplaren van den Heidelbergschen katechismus voorhanden, doch zij zijn weinig verspreid en nu ook verouderd. Gewigtig was het echter, dat Medhurst in 1827 te Batavia toevallig een aantal Japansch-Chineesche woordenboeken ontdekte, die hij dadelijk door Chinezen liet afschrijven. Hij ontdekte, dat de Japansche taal, eene lettergrepentaal is met 47 teekens, en spoedig ontstond het eerste Japansche woordenboek, dat een Europeaan uitgaf, nadat hij eerst de letters had laten gieten. Gützlaff kwam ook eens in betrekking met drie gestrande Japanezen, die hij in zijn huis opnam om hunne taal aan te leeren. Hij vervaardig-

de daarop het eerste Japansch traktaatje, en hoopte reeds het land te zullen binnenkomen, daar hij die Japanezen met 4 anderen in 1838 naar hun vaderland wilde begeleiden. Doch in de haven Napa-Keang aangekomen, werden zij met geschut begroet, en moesten hun heil in de vlugt zoeken. Ondertusschen hoopt men, dat door de openstelling van China, ook spoedig eene deur voor Japan zal worden gevonden. Reeds in 1839 heeft Gützlaff het Euangelie van Joannes in het Japaneesch uitgegeven en in 1841 meldde hij den doop van 5 Japanezen, die in hun vaderland hoopten terug te keeren om daar den naam van Christus te prediken.

VII. SIBERIË.

§ 1-9. Tot hiertoe hebben wij meer van de kusten van het groote werelddeel Azië gesproken. Over de gebergten heen, die zich in het binnenste des lands bevinden, komt men in het hooge-Azië, waar onmetelijke vlakten en zandwoestijnen zijn, door bergketens afgebroken. Voornamelijk zijn er drie landstreken, waarin nog het overblijfsel woont van eertijds groote en magtige volken. De noordelijke streek bezitten de Mongolen en de Songaren of Kalmukken; de middenste grootendeels de Turken; en de zuidelijke de Thibetanen. In de hooge bergdalen woont nog het overschot van die overoude natiën, welke in de zoogenaamde volksverhuizing zich over Europa hebben uitgebreid. Men berekent de inwoners, de Mandschoeren medegerekend, op 20 millioen, welke meestal als Nomaden rondtrekken. Zij zijn of Mahomedanen, of woeste afgoden-

dienaars en aanbidders van Dalai Lama; maar het Euangelie is hun geheel vreemd. Zij zijn allen meer of min aan de Chinezen schatpligtig of staan onder hunnen invloed. Men is daarom op de gedachte gekomen, eenen doortogt naar China te land alzoo te beproeven, dat men in de steppen van het hooge Azië eene zending oprigtte; dit gaf aanleiding tot eene op zich zelve staande zending in de zuidelijke deelen van Siberië, aan het meer Baikal.

Siberië, dat onherbergzame, koude, onmetelijke land, bevat naauwelijks 1½ millioen menschen, die uit de meest verschillende geslachten en stammen bestaan. Men vindt er schier alle Aziatische godsdiensten. Oorspronkelijk is er het bijgeloovige Schamanisme. De zending werd onder de dusgenoemde Buriäten opgerigt, die, omstreeks 100,000 zielen sterk, hunne woonplaats aan het meer Baikal hebben, en voor het grootste deel tot de nomadische Mongolen behooren, wier taal zij ook spreken. Hunne godsdienst stamt uit Thibet af, daar zij (zie § 52) den Dalai Lama vereeren, dien zij voor een hemelsch, zoo niet goddelijk wezen houden. Ook vereeren zij nog ontelbare voorwerpen; hebben echter geen bloedig offer, maar vele zonderlinge en smakelooze plegtigheden. Eenigen belijden het Schamanismus, van hetwelk de Lama's of priesters hen zoeken te bekeeren. Hunne wijs van bidden is, dat zij hunne formuliergebeden op een groot stuk papier schrijven. Dit hangen zij dan aan eene plaats op, waar het door den wind wordt bewogen, of binden het aan de wieken van een' molen, die bestendig draait. Zulke gebedmolens zijn zeer talrijk; ze zijn ook zeer gemakkelijk, daar men

nu zonder den mond te openen onophoudelijk kan meenen te bidden. — De Selinginsk-Buriäten in het gouvernement Irkutsk, wonen oostelijk van het meer Baikal en worden op 15,000 geschat. Zij hebben 10 tempels en niet minder dan 2000 Lama's. De Chorinsk-Buriäten munten uit door welvarendheid; zij wonen aan de Uda en staan onder een eigen vorst, zijn in 11 stammen verdeeld, 30,000 zielen sterk, en hebben 4 tempels en bijna 200 Lama's.

§ 130. Met het oog tevens op de Mongolen en op China, zond het Londensche genootschap in 1818 daarheen den werkzamen zendeling Stallybrass. Met zijne vrouw, en den Zweedschen prediker Rahmn, die evenwel spoedig naar Sarepta en van daar naar huis terugkeerde, kwam hij in 1819 over Petersburg, door keizer Alexander zeer begunstigd, naar Irkutsk en vestigde zich te Selinginsk. Over die stad, die te voren aanzienlijk was, doch daarna zeer in verval geraakt is, gaat de Chineesche handel naar Kjachta. Nog in hetzelfde jaar kwamen de zendelingen Swan en Ynille, en de keizer stond een aanmerkelijk stuk lands toe voor de zending. Zij begonnen de Buriätische horden op te zoeken en beproefden door woord en schrift op hen te werken. Aan den oever van den Ona stichtten zij een nevenpost, vooral voor de Chornisk-Buriäten, die, het Schamanismus moede, zich tot Dalai Lama lieten vervoeren; en nog eenen in 1828 aan den Rhodon. De zendelingen legden zich vooral op de Mongoolsche taal toe, waarin zij traktaatjes opstelden en verspreidden, en in 1832 werd de geheele H. Schrift vol-

eindigd, welke met bijzonder verlof van den keizer te Selinginsk gedrukt werd. Zij rigtten ook in 1825 een seminarium op, waarin zich 25 kweekelingen bevonden, benevens kleinere scholen en meisjesscholen. Bovendien deden zij groote reizen. Het ruwe en zwervend leven des volks, het diep ingewortelde bijgeloof, en de invloed der priesters waren oorzaak, dat men lang geen vrucht zag. Langzamerhand echter scheen er eenig leven te komen, dat na 1835 gedurig toenam. Sedert dien tijd waren ook twee inlandsche medearbeiders den zendelingen tot hulpe, Schadgur en Tehschie. Zoo velen het christendom aannamen, hadden diep besef van hunne zonden en verheugden zich met warmte in het door Christus aangeboden heil; ook gaven zij geschenken ten beste der zending. Doch eensklaps trof der zending dezelfde slag, welke in 1835 de overige Russische zendingen vernietigd heeft. Door de ukase van 29 September 1840 werden ook aan de Siberische zendingen alle voorregten ontnomen, en de zendelingen moesten van den reeds wit geworden oogst scheiden. Ondertusschen voer Schadgur voort, door scholen, traktaatjes en bijbelverspreiding naar zijn vermogen te werken en in des Heeren hand staat het, ook door het kleine het grootste te verrigten!

VIERDE AFDEELING.

AUSTRALIË.

§ 131. Wij gaan thans over tot de beschouwing der zoogenaamde nieuwe wereld, die voor 350 jaren ontdekt werd, en vestigen vooreerst onze aandacht op Australië. Dit bestaat enkel uit eilanden, waarvan het grootste, Nieuw-Holland, gewoonlijk het vaste land genoemd wordt. Deszelfs tallooze groepen van eilanden liggen in de Zuidzee, gelijk men den oceaan noemt, tusschen Azië en Amerika, die onder de evennachtslijn 3000 uren breed is. De eerste zeereiziger Magellan, die op zijne vaart, gedurende vier maanden toevallig stil weder had, gaf aan denzelven ten onregte den naam van Stille zee. Even als het in die streken nacht is, wanneer *wij* dag hebben, en omgekeerd; zoo heeft men ook *dáár* zomer, terwijl *hier* alles met sneeuw en ijs bedekt is. De zeelucht maakt echter, dat de hitte dáár, zelfs onder den heeten aardgordel, niet zoo drukkend is als in Indië en Birmah. Nadat nu de Portugees Magellan in 1519 het werelddeel ontdekt had,

waren het voornamelijk de Nederlanders, die later de ontdekkingen voortzetten. Daarna werd in 1770, door den beroemden zeereiziger Cook de ligging der eilanden nader bepaald, terwijl nog voortdurend in deze ontzaggelijke zeeruimte nieuwe eilanden ontdekt worden. Deze eigenaardige wereld nu verschilt in alles van de tot hiertoe beschouwde deelen des aardbols. Vooral is het ook de mensch, die zich sterk onderscheidt, daar hij hier wel op den laagsten trap der ontwikkeling staat. Er zijn in 't geheel twee hoofdrassen: de zoogenaamde Papua's of Austraal-Negers, die zwart van kleur zijn, en voornamelijk in Nieuw-Holland en op de noordoostwaarts van daar gelegen eilanden te huis behooren; menschen, die naauwelijks boven het red[illegible] vee verheven schijnen; en de Austraal-Indi[illegible]; die van Maleijers afstammende, bruin van kleur, geregeld gevormd zijn en eene ranke gestalte hebben (zie § 138). De gezamenlijke inwoners worden op 3 à 4 millioen geschat.

I. NIEUW-HOLLAND.

§ 132. Dit grootste eiland der aarde, is ruim 500 uren breed en 800 uren lang, zoodat het wel verdient het vaste land van Australië genoemd te worden. Het oostelijk gedeelte is bergachtig en aldáár verheft zich de Blaauweberg ruim 7000 voet boven de zee. Aan de zuid-west en noordkust maken ondiepten en hevige brandingen het landen bezwaarlijk; van daar, dat men aan die zijden schier nergens eene veilige haven aantreft. Daarbij hebben eenige kusten een ruw, onvruchtbaar aan-

zien; andere daarentegen bevatten uitgestrekte vruchtbare streken, waar zoowel planten als dieren, die uit andere werelddeelen daarheen zijn overgebragt, voortreffelijk gedijen. Het binnenland is intusschen nog niet onderzocht. Men schat de oorspronkelijke bewoners (Papua's) op 200,000 zielen.

In 1788 namen de Engelschen de oostkust, Nieuw-Zuid-Wallis, in bezit, en legden er eene kolonie voor misdadigers aan, waartoe vooral het verlies van Noord-Amerika, waar zij vroeger deze menschen heen zonden, aanleiding gaf; waarbij nog kwam de aanbeveling, welke Cook had gegeven van het gezond klimaat, de vruchtbaarheid des lands en het geringe aantal der oorspronkelijke bewoners. De kust is wel is waar voor een groot gedeelte zandig en dor, doch hoe dieper men landwaarts inkomt, hoe weelderiger de natuur zich vertoont. De kolonie, waartoe door Arthur Philips met 760 misdadigers en 570 vrijwilligers de grond werd gelegd, kreeg den naam van Botanybaai. De stad Sidney, gelegen aan Port Jackson, met 17,000 inwoners, is de zetel van den Gouverneur-Generaal, en kan thans met de schoonste steden wedijveren. Allengs nam de kolonie in welvaart toe en werden de planters zelfs rijk in vee. Later begon men zich ook met meer vlijt op den landbouw toe te leggen, omdat men begreep, dat zulks op de zedelijke vorming der misdadigers gunstig zou werken — en zoo werden er eene ontelbare menigte Europeesche en keerkringgewassen aangekweekt. Er ontstonden verder langs de kust nog een aantal steden, zooals Parmatta, ruim een uur van Sidney, voorts Newcastle, Liverpool, Bathurst, Windsor, Camden,

Argyle, Macquarie en andere. De kolonisten worden thans op ongeveer 40,000 geschat.

Het valt ligt te begrijpen, dat de zedelijke toestand eener kolonie, die meest uit boosdoeners bestaat, en wier getal jaarlijks door nieuwe aankomelingen van allerlei soort vermeerderd wordt, op een' lagen trap staan moet. Men droeg daarom van den beginne af zorg, dat zij bekwame en werkzame leeraren had, van welke vooral Samuel Marsden, die van 1793 tot 1838 in Parmatta arbeidde, zich wel het meest onderscheidde. Hij werd niet alleen voor duizende Europeanen het gezegend werktuig tot redding hunner zielen, maar hij was het ook voornamelijk, die tot de Zuidzee-zending aanspoorde, waardoor hij zich den naam van Apostel van Australië verwierf. Hij was het, die in het belang van zoovele heidenen, welke om hem heen en door geheel de zuidzee verspreid zijn, de Europeesche christenen tot medewerking schriftelijk poogde op te wekken, terwijl hij zijn eigen tegenwoordige werkkring als een geschikt middenpunt van den arbeid der aankomende zendelingen, voorstelde. En niet te vergeefs had hij gesproken, want Sidney werd inderdaad het voorname toevlugtsoord van de zendelingen der zuid-zee, terwijl Marsden door hen allen als een vaderlijke leidsman bemind werd. Gelijk wij zien zullen, was hij inzonderheid met de zending in Nieuw-zeeland belast. In later tijd is er in de kolonie ook een Engelsche Bisschop gekomen.

§ 133. Aan de oorspronkelijke bewoners, of Papua's, kon tot hiertoe slechts weinig gedaan worden. Zij behooren tot de meest verwaarloosde men-

schen, gaan geheel naakt, gebruiken alles raauw, slapen onder den blooten hemel, of in ellendige stulpen en rotskloven. Daarbij leiden zij een zwervend leven, blijven niet langer dan eenige dagen op ééne plaats, en leven voornamelijk van de jagt en visscherij. Veelwijverij, echtbreuk en vrouwenroof zijn aan de orde van den dag. Bij hunne buitengewone vraatzucht, die hen uiterst lui en slaperig maakt, zijn zij in den hoogsten graad morsig, zorgeloos en dom. Zij kennen geen hooger wezen dan eenen boozen geest, voor wien zij zeer beangst zijn. Ook hebben zij geene regering, noch opperhoofden, zelfs geen begrip van meerderen en minderen. Als zoodanig vertoonen zij zich in het oostelijk gedeelte; en hoewel nu op andere plaatsen, zoo als in 't zuiden, de zeden eenigzins anders zijn, zoo is toch over 't geheel genomen hun toestand overal even beklagenswaardig. De Engelsche koloniale regering, die mede voor de belangen dezer menschen zorgde, rigtte hier en daar scholen voor hunne kinderen op, terwijl in 1826 een Engelsche zendeling zich in Bahtabah nederzette, die hunne taal aanleerde; doch de stompheid der Papua's, gevoegd bij den nadeeligen invloed der kolonisten en den schrik, die deze hun inboezemden, deden de onderneming mislukken, tot dat in 1832 de Engelsche kerkelijke zendelingen Watson en Hand, waarbij zich naderhand ook Günther uit Bazel voegde, in Wellington-dal ongeveer 70 uren ten noordwesten van Sidney, eene geregelde zending vestigden, waartoe hun door de regering eenige gebouwen met wat land werden in gebruik gegeven. Hun eerste streven was om

zoo mogelijk het vertrouwen der heidenen te winnen, en hen vervolgens door eigen voorbeeld tot geregelde werkzaamheid, zoo als het uitoefenen van eenig handwerk of den landbouw, aan te sporen; zij legden zich daarbij toe op hunne taal, die zeer arm is. Na een woordenboek zamengesteld te hebben, vertaalden zij het Euangelie van Matthens, benevens andere boeken. Vervolgens leerden zij aan vele inboorlingen lezen; doch het zwervend leven en de diepe onkunde dezer lieden, gevoegd bij den beklagenswaardigen toestand der volkplanters, werden de oorzaak, dat deze post later werd opgeheven. Er werd hierop in 1838 door Schmidt en Eipper een' andere post te Zionsheuvel bij Moretonbaai gesticht, 130 uren ten noorden van Sidney, waarbij zich in 1841, op last van Goszner, ook Berlijner zendelingen aansloten, met het voornemen om zelven door handenarbeid in hun onderhoud te voorzien.

Ook aan de Zuid-kust, waar sedert 1835 eene Engelsche kolonie bestaat, is men begonnen posten te vestigen. Zoo heeft men die der Methodisten (1838), in Seelong bij Port Philipp, en in Buntingdal ongeveer 30 uren ten westen van Melbourne; die der Lutherschen uit Dresden in Adelaïde, de hoofdplaats der kolonie, waar reeds eene kerk gebouwd is en de zending rijke vruchten belooft; vervolgens in Encounterbai, 16 uren oostwaarts van laatstgenoemde, en in Port Lincoln. Zendeling Teichelmann kocht in 1842 ten zuiden van Adelaïde een stuk gronds van 80 morgen, met het doel om hier eene kolonie voor inboorlingen te stichten, het-

geen al aanstonds bij velen bijval vond, zoodat zich nog in hetzelfde jaar eene vereeniging van Engelschen vormde, om de zending tot deze onderneming met de noodige bijdragen te ondersteunen. Niet alleen bevindt zich daar eene school, waar de inlandsche meisjes, onder de leiding van Mejufvrouw Klose, het noodige onderwijs ontvangen, maar volgens het berigt van 1844, heeft het bestuur ook gezorgd, dat zij buiten den schooltijd door eene geschikte persoon in huiselijke werkzaamheden, als koken, wasschen enz. onderwezen worden. — Zendeling Mayer, die in 1844 van Encounterbai zich eenige uren westwaarts naar Ramong begaf, waar de inboorlingen van dit distrikt zich ophonden, en waarheen ook jaarlijks een groot getal hunner van de Murray-rivier op de walvischvangst gaat, berigt, dat deze menschen zich in hun gedrag gunstig onderscheiden, en zij hem met liefde en vertrouwen ontvingen. — Eindelijk heeft men nog sedert 1840 eene zending der Methodisten voor inboorlingen in Perth aan de Zwaan-rivier (westkust) ter plaatse waar de Engelschen in 1828 eene kolonie voor armen stichtten. Te Freemantle, de haven der kolonie, bouwden de zendelingen in 1842 eene kapel, terwijl hunne school door een 30tal inlandsche kinderen bezocht werd, van welke men zich voor de toekomst iets goeds mogt beloven.

II. VAN DIEMENSLAND.

§ 134. Dit eiland, hetwelk ongeveer 50 uren lang en 40 breed is, wordt door eene breede straat

van 40 uren van Nieuw-Holland gescheiden, en werd eveneens in 1804 door Groot Brittannie tot eene kolonie voor misdadigers gebezigd. Het telt thans tusschen de 20 en 30,000 volkplanters, en was tot in 1825 van Nieuw Zuid-Wallis afhankelijk, doch men heeft sedert een eigen zelfstandig bestuur. Daar nu reeds een gedeelte der Noord-kust van Nieuw-Holland naar zekeren Nederlandschen gouverneur van Diemen haren naam draagt, zoo heeft men later voorgesteld om dit eiland Tasmanië te noemen. Het wordt in twee deelen gesplitst, als: Buckingham, dat het meest bevolkt is, aan de rivier Derwent, in het zuiden met de hoofdplaats Hobartsown; en Cornwalt, bij de rivier Tamor, in het noorden met de hoofdplaats Georgstown; terwijl de onverbeterlijke misdadigers naar het westen aan de Macquare-haven verbannen worden. — Over 't geheel vinden wij op dit eiland dezelfde verschijnselen als in Nieuw Zuid-Wallis. Men dient in de eerste plaats de belangen der misdadigers te behartigen, die hoewel in naam christenen, den heidenen schier gelijk zijn, en voor wie, onder medewerking van onderscheidene genootschappen, inderdaad ook veel gedaan wordt. Vooral hebben zich daarbij sedert 1820 de Methodisten zendelingen in Hobarttown en op vier bijposten, die echter nu weder opgeheven zijn, verdienstelijk gemaakt. — Sedert 1842 heeft van Diemensland een' eigen Engelschen bisschop.

De inboorlingen schijnen tot een ander ras te behooren als de Nieuw Hollanders, daar zij wollig haar hebben, hetgeen bij dezen niet het geval is,

en daarbij eene zwarte huidkleur; doch in verwildering staan zij met hen volkomen gelijk, gaan geheel naakt en brengen hun leven in alle saizoenen rondom hunne vuren onder den blooten hemel door. Daarbij zijn zij met het bestaan van God en een toekomstig leven even onbekend als de Nieuw-Hollanders, terwijl ook het voorbeeld der planters in de bebouwing van den grond op hunne oorspronkelijke woestheid geen den minsten invloed heeft uitgeoefend; zoodat dan ook tot hiertoe, voornamelijk door hun zwerfziek leven, alle aangewende pogingen tot hunne verbetering vruchteloos zijn gebleven.

III. NIEUW-ZEELAND.

§ 135. Dit land, hetwelk 260 uren ten zuidoosten van Nieuw-Holland gelegen is, bestaat uit twee groote eilanden, die door eene zeeëngte van 3 tot 4 uren breedte van elkander gescheiden worden. Die eilanden zijn 40 uren breed en te zamen 180 uren lang. Zij werden in 1643 door den Nederlander Tasman ontdekt, en eerst in 1770 door Cook nader beschreven. Het zuidelijk eiland is zeer bergachtig, onvruchtbaar en weinig bevolkt, heeft havens noch bogten, en levert daarbij geen spoor op van de monding eener rivier. Wij zullen alleen het noordelijk eiland behandelen.

De bergen zijn hier minder steil, met hout begroeid, en wisselen met vlakten en dalen af, die door kleine rivieren en beeken besproeid worden, terwijl men aan de kusten genoegzame havens en baaijen vindt. De lucht is gematigd en gezond, het land allerbekoorlijkst, terwijl de natuur zich er in

al hare pracht vertoont. In de uitgestrekte wouden, door ruischende stroomen met hooge watervallen doorsneden, vindt men boomen, die eerst ter hoogten van 100 voet hunne kroon schieten, en 12 voet middellijn hebben. De inwoners, die op 180,000 geschat worden, zijn van Maleisch ras (zie § 138), bezitten eene schoone gestalte, een' krachtigen ligchaamsbouw, en hebben daarbij allezins het voorkomen van een edel en hooghartig karakter. Nog in hunnen wilden staat, leerden zij spoedig Europeesche kunsten, den akkerbouw, handel enz., en toen reeds waren de jaarlijksche uitvoeren van vlas reeds vrij aanzienlijk. Niettemin kon men, wat hunnen zedelijken toestand betreft, wel geene dieper gezonken menschen zich voorstellen. Zoo werd nog in 1830 en later het volgende van hen berigt: »Even gelijk bij krachtige natuurvolken het geval is, zoo beschouwt ook de Nieuw-Zeelander, zijne ruwheid en zijn' krijgslust als de grootste deugd. Zoo worden reeds den kinderen in hunne prilste jeugd bij zekere plegtigheid, kleine keisteentjes in den hals gedrukt, om, zoo als zij zeggen, hun hart te verharden en hen voor het mededoogen ongevoelig te maken. Van kind af aan worden zij tot haat en toorn gestemd en in alle boosheden ingewijd, daar de grootste booswicht bij hen de grootste man is. Hunne prikkelbaarheid en hartstogtelijkheid laten zich naauwelijks beschrijven, want bij de geringste beleediging ontvlammen zij in ontembare wraakgierigheid, die slechts door bloed kan bevredigd worden, en zoodra is niet één als slagtoffer gevallen, of het is als of eene lont in 't kruid is geworpen, en met de snelheid des bliksems zullen geheele familiën en stammen in volslagen ra-

zernij elkander aanvallen en niet eerder rusten, vóór een der beide partijen tot den laatsten man is uitgeroeid. Daarbij is het geene spoedig opwellende en ras weder voorbijgaande drift; neen, lang kunnen zij loerende op wraak het land doorkruisen, en geraken dan wederzijds tot zulk eene woede, dat zij van niets weten te spreken, dan hoe zij zich aan het bloed hunner vijanden zat drinken, en aan de ligchamen hunner verslagenen vergasten zullen. Het eten van menschenvleesch gaat bij hen alle denkbeeld te boven. Dikwijls worden uit wraakzucht honderden gegrepen, achter elkander geslagt en verslonden, waarbij tooneelen plaats hebben, waarvan het verhaal ons doet sidderen. Ook vinden zij er niets in, om wanneer zij zelfs buiten den krijg kinderen of slaven kunnen meester worden, die te slagten en te verslinden. En wat nu hunne godsdienstige begrippen betreft, deze beantwoorden geheel en al aan deze barbaarschheid, daar zij hunnen god, Atua genaamd, zich voorstellen als een onzigtbaren menschen-eter, die in de smarten der menschen zijn vermaak schept, en dien men slechts door haat en nijd van zich afweert. Is dus iemand ziek, dan zeggen zij: » Atua is in zijn ligchaam gevaren om hem op te eten!" en uiten daarbij de vreeselijkste vloeken en verwenschingen tegen dien god, ten einde hem hierdoor vrees aan te jagen. Intusschen zal de trotsche Nieuw-Zeelander zich nooit verlagen om een steenen beeld te aanbidden; van daar, dat er ook bij hen geene afgoden gevonden worden. Hunne godsdienstplegtigheden bepalen zich bijna geheel tot de inachtneming van den Tabu (zie § 138 en 157). Merkwaardig is overigens hunne ge-

woonte om zich het gansche ligchaam met kringvormige streepen te tatouëren." Ziet daar, hoe het voor weinige jaren nog in Nieuw-Zeeland gesteld was. Nu zullen wij zien, hoe dáár het Euangelie zich heeft verheerlijkt.

§ 136. Het was de boven (§ 132) vermelde leeraar Samuel Marsden in Nieuw-Zuid-Wallis, die zich al vroeg de bekeering dezer bloeddorstige menschen ten doel stelde. Te Paramatta had hij dikwijls de gelegenheid om de Nieuw-Zeelanders, welke zich om den ruilhandel derwaarts begaven, te leeren kennen. De Engelschen behandelden hen gewoonlijk ruw, hetgeen Marsden leed deed, want hij had het schoone, dappere en verstandige volk lief. Hij rigtte daarop voor hen te Parmatta een genootschap op, ten doel hebbende om hen te beschermen; dit ontving hen minzaam, voorzag hen van spijs en drank, beschermde hen tegen de onregtvaardige behandeling der kolonisten, toonde hun alles wat zij graag zien wilden, en schonk hun daarenboven ijzeren werktuigen, waarop zij bijzonder gesteld waren. Bij hunnen terugkeer vertelden deze wilden dit alles aan hunne landslieden, leerden hun den naam van Marsden kennen, en spoedig zongen hunne kinderen den lof van den goeden blanken man, die de bruinen zoo lief had. Daarop wendde Marsden zich tot het Engelsche kerkelijk genootschap en verzocht om zendelingen.

Maar Nieuw-Zeeland was nog altijd te zeer berucht als een land van menschen-eters — zoo als nog niet lang geleden gebleken was met een Engelsch kapitein, die met al zijne manschappen door hen was afgemaakt —en niemand had zich tot hiertoe on-

der hen durven vestigen. Ofschoon er dus nu drie zendelingen kwamen, zoo moesten zij toch lang wachten, alvorens er een schip was, dat hen naar Nieuw-Zeeland bragt. Eindelijk vertrokken zij in 1814 met de noodige aanbeveling van Marsden aan de inlandsche opperhoofden. Zij landden aan de noordwestkust, kochten daar 200 morgen land, en maakten er een koop-contrakt van op, hetwelk het opperhoofd met de streepen onderteekende, waarmede zijn aangezigt getatoueerd was. Alzoo ontstond de post Rangihu. Het jaar daarop kwam Marsden zelf, die veler harten innam, en door zijne bemiddeling nog een' oorlog wist voor te komen, die op het punt stond van uit te breken. Zijn eerste werk bestond voornamelijk in het oprigten van scholen en een instituut ter vorming van jonge Nieuw-Zeelanders tot onderwijzers. De inboorlingen bezochten dikwijls de zendelingen en hunne kinderen gingen gaarne ter school, hoewel het in de eerste maanden volgens het schrijven van zendeling Kendall, in de school al zonderling toeging. Immers, hetgeen zij voornamelijk van de zendelingen leeren wilden, was landbouw, handwerken en kunsten, terwijl de onderwijzing tot zaligheid en bekeering des harten een' geruimen tijd geen ingang vonden. Zoo toonde een der opperhoofden, Pomarre, zich zeer verbolgen, dat men hem geen smid had medegebragt, waarop Marsden hem eenige bijlen schonk, die hem voor den oogenblik bevredigden.— In 1819 stichtte Marsden den tweeden post Kiddikiddi, op 3 uren afstands van den vorigen, waartoe hij van het opperhoofd Schongi 1300 morgen lands kocht.

Verder werden nog in 1823 en 1825 de posten

Paihia en Kauakaua gesticht, terwijl te gelijker tijd de Methodisten zich in Wangarua vestigden, hetwelk 7 uren ten noordwesten der baai gelegen is.

Ondanks deze aanvankelijke vorderingen, zal men toch bezwaarlijk eene zending vinden, die deze in moeijelijkheid en bezwaren evenaarde; want al hadden de zendelingen nu voor zichzelven minder te vreezen, schoon toch altijd nog het doel hunner komst den wilden tegenstond, zoo was evenwel reeds het aanschouwen van zooveel gruwelen, waarvan zij telkens getuigen waren, schier ondragelijk. Zoo werden onder anderen in Kiddikiddi de menschelijke slagtoffers in de meest mogelijke nabijheid der zendingsplaats gedood, en plaatste men tot terging en bespotting der zendelingen de hoofden der verslagene vijanden op staken voor hunne woning, aan welk afgrijselijk gezigt zij zich alleen door het sluiten hunner vensters konden onttrekken. Op andere plaatsen gebeurde het niet zelden, dat kinderen, die ter school gingen door de vijanden geslagt en opgegeten werden. Vooral hadden de zendelingen veel leeds te verduren van den boven reeds vermelden Schongi, een man, die immer met zichzelven in tegenspraak, aan den eenen kant der zending uiterst genegen, den zendelingen altijd tot een krachtigen steun verstrekte, maar aan den anderen kant een onmensch en bloedhond was, zoo als zich geen tweede denken laat. Hij had voor Marsden groote achting en bezocht in 1822 Engeland, waar men zich alles goeds van hem beloofde, doch bij zijn' terugkeer openbaarde zich zijn moordlust met verdubbelde woede. Hij ondernam uit

wraakzucht de ongehoordste strooptogten, terwijl het menschen-eten bij hem zoo geliefkoosd was, dat hij het door voorbeelden uit de natuurlijke historie der dieren zocht te regtvaardigen. Zoo liet hij eens door zijne onderhoorigen drie honderd gevangenen te gelijk ombrengen en opeten. Op een anderen tijd, als eenigen der zijnen een tienjarig meisje hadden gedood en verslonden, en zijne dochter, die den volgenden dag bij de zendelingen kwam om haren arm te laten verbinden, door deze gevraagd werd of het waarheid was, antwoordde zij op lagchenden toon: Nu ja, zij hadden honger en hebben haar gebraden en vervolgens met aardappelen opgegeten. —Zoo afgrijselijk zag het er om en bij de zendelingen uit, en toch moesten zij met Schongi op een goeden voet trachten te blijven, daar hij langen tijd hun eenige steun onder deze menschen was.

Inzonderheid leefde Schongi in bittere vijandschap met den stam, waartoe de Methodisten-post Wangarua behoorde. In 1827 ondernam hij tegen dezen een' krijgstogt, hetgeen de zendelingen noodzaakte de vlugt te nemen, en naderhand hoorden zij, dat alle zendelingsgebouwen verwoest waren geworden. In dezen oorlog verloor Schongi het leven, waardoor de Engelsche kerkelijke zendelingen het raadzaam oordeelden zijn gebied te verlaten, uit vrees, dat de zoo lang door hem mishandelde stammen nu ook op hen wraak zouden nemen. Doch het viel gansch anders uit, want behalve eenige enkele opperhoofden, die tot wraakneming gezind waren, was Schongi's dood het teeken des vredes, en werd van nu voortaan de zending vruchtbaarder. Niet alleen ontvingen velen toen diepere indrukken

van het Euangelie, maar zij begonnen ook meer en meer de dwaasheid van hun bloedvergieten in te zien, en leerden hunne driften betoomen, zoodat men in Nieuw-Zeeland allengs eene geheele omkeering der dingen ontwaarde, die nog voor eenige jaren volstrekt onmogelijk scheen. Zoo kreeg men reeds inlandsche medehelpers, die met den meesten ijver werkzaam waren, en werd de heiliging van den zondag reeds bij een groot gedeelte in achtgenomen. Er ontstonden kerken, wier klokkengelui en orgeltoonen weldadig op de gemoederen werkten. De wilden zaten gedurende de godsdienstoefening vreedzaam onder elkander, terwijl de voorstelling van de waarde, welke God aan eene ziel hecht, hen allengs van hunne vroegere bloeddorstigheid terugbragt. Eindelijk begonnen ook akkerbouw, handwerken en kunsten, die door de zendelingen zeer werden voorgestaan, meer en meer ingang te vinden. En zoo is dan nu dit zoo vreeselijke land, op het gebied der zending, een der meest gezegende geworden! — De zendingsposten namen verbazend snel toe. Er ontstonden 40 nren zuidwaarts aan de Thems-baai, alsmede aan een binnenmeer in 1835 vijf Engelsche kerkelijke posten, terwijl aan de noordzijde de Methodisten sedert 1826 tien posten bezaten.

Wel is waar werden in 1837, de zuidelijke posten opgeheven, ten gevolge van eenen krijg, waarbij de vroegere schriktooneelen weêr vernieuwd werden, zoodat men zelfs kinderen slagtte; doch dit was slechts voor korten tijd, daar het den ouden Marsden, die nu voor de zevende maal het eiland bezocht, gelukte, weldra den vrede te herstellen. Het

was hem daarbij eene hemelsche vreugde nog kort vóór zijnen dood (hij stierf 12 Maart 1838 in den ouderdom van 73), het rijpe oogstveld te mogen aanschouwen, en met een bewogen hart er zijnen laatsten afscheids-zegen over te kunnen uitspreken.

§ 137. Het geheele noordelijk eiland, dat buitengewoon vele groote en kleine bogten en baaijen telt, heeft eene landtong, die zich ver naar het noord-westen uitstrekt, en in een oostelijk en westelijk deel onderscheiden wordt. Beneden dezelve krijgt het eiland eene aanzienlijke breedte; men heeft alsdan het midden-gedeelte en vervolgens het zuiden, dat zich wederom in een oostelijk en westelijk distrikt onderscheiden laat. De hoofdplaats van Nieuw-Zeeland, waar de gouverneur en de bisschop hun verblijf houden, en in 1843 de eerste hoofdkerk (eene Engelsch-bisschoppelijke) onder den naam van St. Pauluskerk werd ingewijd, is Auckland, eene havenplaats en gelegen in het middendistrikt. In 1844 telde het Engelsche kerkelijk zendeling-genootschap in 't geheel op 22 hoofdposten 328 arbeiders, waaronder 12 zendelingen en 17 Europeesche katechiseermeesters; verder 283 onderscheidene scholen met 15,431 leerlingen en 35,000 Nieuw-Zeelanders, die aan de godsdienstoefeningen deelnamen. Het zendingsgebied bepaalt zich tot 4 distrikten, als: 1) het noordelijke distrikt, op bovenvermelde landtong, met de posten Kaitaia, sedert 1834, gelegen in het noordwesten; verder aan de oostelijke baai, Tepuna (1815), Kerikeri, vroeger Kiddikiddi genaamd, met de bijposten Wangaroa (1839), Paihia (1823) en Waikare, Korerarika en Waimate (1831). In dit distrikt bevin-

den zich 10 houten kerken en 30 à 40 kapellen, die naar de gewoonte des lands van stroo gebouwd zijn. — 2) Vervolgens heeft men het Middendistrikt met de posten Waika-to, aan de monding der rivier van gelijken naam aan de westkust, en Manukau 7 uren noordwestwaarts; verder Kaitotehe, Otawao (1843), Hauraki, ten oosten van Manukau, Opotiki, Tauranga aan de oostkust, alwaar in 1843 binnen 7 maanden tijds 500 inboorlingen gedoopt werden, en Rotorua, midden in het eiland aan een meer van den zelfden naam gelegen. Dit distrikt telt ongeveer 100 inlandsche kapellen. — 3) Het oostelijke distrikt tusschen de Plentij- en Hawkesbaai, met de posten Turanga in de Povertybaai aan de oostkust, op nagenoeg den zelfden breedtegraad als Rotorua, waar de aartsdiaken Williams woont; Uwawa 10 uren noordwaarts van Turanga, waar zendeling Baker in 1844 een nieuwen post stichtte; verder Rangitukia nabij Waiapu, dat even eens een nieuwe post is; Kauakaua in de Hicksbaai, waar zendeling Kiszling in 1844 bij eene bezoekreis 186 inboorlingen doopte, en Opotiki, hetwelk sedert 1844 in dit oostelijk distrikt is opgenomen. — 4) Het westelijk distrikt eindelijk, dat in het zuiden van Port Nicholson af door de Cooksstraat heen, die de beide hoofdeilanden van elkander scheidt, tot aan de noordelijke rivier Wanganui zich uitstrekt, bevat aan de zuidwestkust den post Entry-eiland of Kapati, waarvan het ontstaan zeer opmerkenswaardig is. Een Nieuw-Zeelander namelijk, die zich een geruimen tijd op den post Paihia opgehou-

den en aldaar kennis aan het Euangelie gekregen had, keerde in 1839 naar zijne voormalige woonplaats op het kleine eiland Kapati terug, maakte aldaar het Euangelie bekend, waarop weldra de opperhoofden boden naar de zendelingen te Paihia zonden en hen om onderwijzers verzochten. Dien ten gevolge gingen de zendelingen Williams en Hadfield derwaarts, waarvan laatstgenoemde er bleef. Hij trof zelfs op Kapati, het zuidelijk middeneiland, en het tegenoverliggende vaste land ongeveer 4000 Nieuw-Zeelanders aan, die reeds op de ontvangst van het Euangelie waren voorbereid en zich in den gebede met hem vereenigden. Ook Williams kwam op zijne terugreize aan de rivier Wanganui te midden van stammen, die niet minder naar Gods woord begeerig waren, en onder welke twee andere zendelingen mede een' post vestigden. En hoewel kort na hunne vestiging de wilde heidenen van het Taupo-meer in het binnenland alle christenen aan de westkust poogden uit te roeijen, werd dit hun voornemen gelukkig verijdeld, doordien zij zelven geslagen werden. Jammer evenwel, dat hier de christelijke overwinnaars hunne gevangenen niet spaarden, maar ombragten (1841).

De Methodisten, die in 1844 393 onderwijzers, 2651 lidmaten en 4989 scholieren telden, hebben hunne posten hoofdzakelijk in het westelijk gedeelte der landtong, alsmede in het bovengemelde westelijke en oostelijke distrikt des eilands. Zij zijn: Auckland, de hoofdplaats, waar zendeling Lawry als opperbestuurder der Methodisten zendingen in Nieuw-Zeeland sedert 1843 woonachtig is; voorts Mangungu, Oruru, Waima,

Newark, Wairoa, Kaipara, Waingaroa, Waipa, Aotea, Kawia, Makau, Noord- en Zuid-Taranaki, de Midden-eilanden, Port Nicholson en Kapiti, de Claudy-baai, (Wolkenbogt) en Koningin Charlotten-Sund benevens Port Nelson en Waikowaiti, nabij Olago. Vooral bloeijend waren de posten aan de Claudy-baai, waartoe 10 bijposten met even zoovele kapellen behoorden, en waar zendeling Ironside in de jaren 1841 en 1842, ruim 170 huwelijken inzegende en 613 volwassenen, benevens 155 kinderen, doopte. Hoezeer was het dus niet te bejammeren, dat er in het volgende jaar tusschen Europeanen en Nieuw-Zeelanders oneenigheden ontstonden. Hoewel een christelijk opperhoofd den Europeanen het N. Testament voorhield en daarbij uitriep: »Voert toch geen krijg, voert toch geen krijg! Dit boek zegt, dat het onbetamelijk is krijg te voeren. De zendelingen hebben het land goed gemaakt, maakt het nu niet weder slecht!" dit alles baatte niet; het kwam tot een gevecht, waarbij 19 Europeanen omkwamen. Men zag evenwel, dat de christelijke inboorlingen zich veel menschelijker betoonden dan deze. Het gevolg hiervan was, dat de gansche stam, waarin deze strijd voorviel, verstrooid raakte en de zending moest worden opgegeven.

Overigens is de ijver der inboorlingen overal merkwaardig; want niet alleen de zulken, die door de zendelingen onderwezen zijn, maar ook anderen, die slechts weinig van het Euangelie hoorden, wenden bij vrienden en vijanden alle pogingen aan om hen tot het geloof in Christus te brengen. Op vele plaatsen in het binnenland, die nooit door Euro-

peanen bezocht werden, treft men reeds, even als wij hier boven zagen, tot verbazing der zendelingen, kapellen aan, en lieden, die lezen kunnen en geregeld godsdienstige bijeenkomsten houden. Zoo begonnen de oude gruwelen allengs te verdwijnen en wordt er in vele oorden zelfs geen spoor van dezelve meer gevonden. Wat nu in lateren tijd vooral bekommering wekt, is de inmenging van Fransche katholieke zendelingen, die sedert 1837 zijn ingedrongen, en vooral aan de Eilandbaai en de Hokianga-rivier tegen de protestantsche zendingen vijandige aanslagen smeden. Zoo zoeken zij de bekeerden tot zich overtehalen en maken het den heiden tevens zeer gemakkelijk christen te worden. De roomsche bisschop Pompallier laat hun hunne volksdansen behouden, mits zij slechts Maria aanbidden, en poogt hun te doen gelooven, dat het boek der Engelsche zendelingen uit zijne kerk gestolen is, en de zendelingen slechts voorloopers zijn van planters, die het volk zullen ombrengen. Nogtans maken de roomsche priesters weinig opgang, omdat zij bij het verspreiden van boeken het volk toch even onkundig laten en het zelfs niet eens leeren lezen. — Maar wat vooral nadeelig werkt, is het sedert 1839 door Engeland ingevoerde koloniale stelsel, hetgeen ten gevolge heeft gehad, dat reeds 46 opperhoofden het regt van souvereiniteit over Zeeland aan de Britsche kroon hebben afgestaan. En ofschoon de Engelsche regering den zendelingen te dezen aanzien geruststellende toezeggingen gedaan heeft, namelijk, dat Nieuw-Zeeland geenzins in het lot van andere

koloniale landen zou deelen; zoo wordt toch reeds op vele plaatsen, en vooral op de posten der Methodisten, de nadeelige invloed der kolonisten gevoeld. Ook hebben er in den laatsten tijd (1843), tusschen de planters en inboorlingen aan de Eilandbaai reeds oorlogzuchtige bewegingen plaats, waardoor de Engelsche-kerkelijke zendingen zelven in groote moeijelijkheden zullen geraken. Dat overigens de zonen der zendelingen tot hun bestaan landerijen hebben aangekocht, waarover de vijanden der zending zoozeer geroepen hebben, is onlangs door der zake kundigen, bevonden billijk, doelmatig, ja noodzakelijk te zijn, en dus volkomen geregtvaardigd.

Wij maken nu nog melding van de 5 broeders Schirmeister, Muller, Beyer, Bauke en Engst, die door het genootschap van Goszner te Berlijn, naar de Blinde-baai op Nieuw-Zeeland gezonden werden, doch bij hunne aankomst in de Claudy-baai, den weg derwaarts zoodanig versperd vonden, dat zij in Februarij 1843 op het 145 uren oostwaarts van Nieuw-Zeeland gelegen eiland Tschattam landden. Zij vestigden zich dáár op drie plaatsen, die zij van scholen voorzagen. En ofschoon de inwoners thans reeds voor een gedeelte gedoopt zijn, geven zij evenwel nog weinig blijken van een vernieuwd leven, daar zij nog zeer ruw, lui en boosaardig zijn. Het midden gedeelte van het eiland is moerassig en met varenkruid en kreupelhout bezet. Het zuidelijk deel is vruchtbaar en meer bevolkt, hoewel overal groote armoede heerscht. Volgens de laatste berigten heb-

ben de broeders veel leeds te verduren van zekeren Nieuw-Zeelandschen meester, Piripi, die het volk allerwege tegen hen poogt op te ruijen.

IV. OOSTELIJK POLYNESIË.

§ 138. In den grooten oceaan, dien wij nu binnen treden, en wiens uitgestrektheid bijna al het vasteland der aarde zou kunnen bevatten, treffen wij nu verder niet dan middelmatige, meest kleine eilanden aan, waaraan men gezamenlijk den naam van Polynesië of Oceanië gegeven heeft. Hoezeer ook verstrooid en op verre afstanden van elkander, liggen zij meest bij groepen, en worden naar hunne vorming door zendeling Williams in drie klassen verdeeld. De eenen zijn bergachtige eilanden, wier hooge toppen zich soms tot 10,000 ja 15,000 voet verheffen, en sporen dragen van vulkanischen oorsprong, terwijl zij daarbij alles opleveren, wat zich in de natuur bekoorlijks denken laat. Anderen, die niet minder schoon en bekoorlijk zijn, verheffen zich met golvende heuvels van 40 tot 200 voet boven de zee; terwijl weder anderen, bij aanslibbing ontstaan, minder vruchtbaar zijn en zich slechts een paar voet boven de oppervlakte der zee verheffen. Zeer vele eilanden, zoo als de Gezelschaps- en Hervey-eilanden, zijn met een koraal-gordel omgeven, die van 3 tot 20 ellen breed is, zich van den rand des eilands een uur ver in zee uitstrekt, en als 't ware tot eene beschutting voor de zeegolven dienende, soms ten hoogsten ééne kleine opening heeft, waardoor alleen eene landing mogelijk is.

De eilanden, die kapitein Cook het eerst ontdekte, schijnen wel het meest ter bewoning van den mensch geschikt, want overal heeft men op dezelven een zuiver en gezond klimaat, terwijl de grond in alle tijdelijke behoefte van de bewoners voorziet. Vandaar dan ook, dat de eerste ontdekkers, die deze landen als paradijzen beschouwden, in de bewoners slechts onschuldige, gelukkige natuurkinderen meenden te zien. Doch hoezeer werden zij in hunne verwachting teleurgesteld! Want bijna overal waren menschenoffers, dikwijls ook menscheneterij, kindermoord, schaamtelooze wellust, moorddadige oorlogen, walgelijke afgoderij en andere ongehoorde gruwelen heerschende. Waar geene volslagene verdierlijking bestond, vond men het zeldzame en vreeselijke juk van den Tabu, d. i. van eene godsdienstige wijding, die naar goeddunken des priesters aan zekere dingen, plaatsen en personen gegeven werd en op straffe des doods niet mogt geschonden worden, en dikwijls voelden de bewoners zich door dezen Tabu zoo gegedrukt, dat zij zich naauwelijks bewegen of iets gebruiken konden zonder het leven te verbeuren (zie § 157). Merkwaardig is het, dat de bewoners van zoover van elkander verwijderde eilanden in zeden, godsdienstgebruiken en taal zoozeer overeenkomen; doch men dient hierbij op te merken, dat zij even als de amphibiën zoowel aan het water als aan het land gewoon zijn, en dikwijls te water de verste afstanden ondernemen, waardoor zij naar alle rigtingen heen het verkeer met elkander onderhouden, hetgeen dan ook der uitbreiding van het Euangelie, die in de zuid-zee vooral snelle vor-

deringen maakte, zeer te stade kwam. — Zendeling Williams verdeelt de gezamenlijke eilandengroepen, met opzigt tot het ras harer bewoners in Oostelijk en Westelijk Polynesië, of Indische en Australische Eilandenwereld, gene in de rigting van Amerika, deze van Nieuw-Holland gelegen. In het Oostelijke woont de Maleijerstam (zie § 131), waartoe ook de Nieuw-Zeelanders, alsmede de bewoners der Sandwich-eilanden behooren. Zij hebben op weinige uitzonderingen na eenerlei spraak, hoewel die der laatstgenoemden acht onderscheidene tongvallen heeft. Wij zullen nu met deze Oostelijke, ofschoon verder af zijnde groepen, en wel het eerst met de Georgische eilanden, beginnen.

I. GEÖRGISCHE EILANDEN.

§ 139. Hier komen wij tot de bakermat aller Zuid-zee zendingen, en worden daarbij met onze gedachten teruggeleid tot den aanvang der nieuwere zendingen in 't algemeen. Het was vooral Melville Horne, die door zijne brieven aanleiding gaf, dat in September 1795 de eerste groote algemeene zendings-bijeenkomst te Londen plaats had, en in tegenwoordigheid van 200 leeraren en een groot aantal andere christenen van alle Euangelische geloofsbelijdenissen de grond gelegd werd tot het Londensch zendelinggenootschap. Reeds toen besloot men om met de Zuid-zee eilanden, en wel voornamelijk met Otaheite, als zijnde het grootste der Georgische eilanden te beginnen, waartoe al aanstonds de noodige bijdragen van alle kanten toestroomden. Ook ontbrak het niet aan mannen,

welke zich aanboden, vaderland en maagschap te verlaten. Eenigen hunner werden behoorlijk uitgerust en aan den ervaren scheepskapitein Wilson toevertrouwd. In Julij 1796 werden zij vooraf in 't bijzijn van meer dan 8000 menschen plegtig in hunne bediening ingewijd. Ieder ontving geknield uit de hand eens leeraars een' bijbel met de woorden: »Ga geliefde broeder, naar het bevel van dit heilig Woord en verkondig, naar uwe roeping, uwe gaven en uw vermogen, den heidenen het Euangelie!" Waarop de zendeling antwoordde: »daartoe helpe mij God!"— Den 10den Augustus, die voor hun vertrek bepaald was, bestegen zij het schip, welks hooge mast met eene purperroode vlag voorzien was, waarin drie zilveren duiven met een olijftak in den bek gestikt waren, ten einde van verre te doen zien, dat het boden des vredes overbragt. De reis om Amerika henen, die 7 maanden duurde, was zeer voorspoedig, en den 5den Maart 1797 zetten zij te Otaheite voet aan land.

Otaheite of Tahiti wordt in twee schiereilanden verdeeld, die door eene landengte ter breedte van een uur vereenigd zijn, en waarvan het grootere, Opureonu, ongeveer 30 uren, en het kleinere, Taiarapu 8 uren in omvang heeft. Beide zijn in het midden bergachtig. De hemel is er altijd helder, en de lucht zoo zacht, dat de bewoners hunne stroohutten wel zouden kunnen ontberen. Behalve de tallooze planten en gewassen, waartoe ook de broodboom behoort, die op den zoo vruchtbaren grond welig tiert, vindt men er eene verbazende menigte van varkens, en hoenders, terwijl nergens eenig verscheurend of vergiftig gedierte wordt aan-

getroffen. Daarbij levert de zee overvloed van smakelijken visch op. Zoo bekoorlijk nu het eiland zelf was, zoo treurig was het gesteld met de bewoners. Behalve eenige hoofdgodheden vereerden zij vele bijgoden, aan welke zij op bepaalde plaatsen, Morai's genaamd, dieren, vruchten en ook menschen offerden; terwijl dierlijke wellust, kindermoord, diefstal, en zwelgerij algemeen heerschende waren. Er bestond zelfs eene vereeniging, waartoe de koningin en vele aanzienlijke mannen en vrouwen behoorden, die zich tot eene wet gesteld hadpen, om hunne kinderen bij de geboorte terstond om te brengen; waarbij nog kwam, dat de Europeanen er walgelijke ziekten hadden overgebragt, waardoor vele inwoners in het beste van hun leven weggerukt werden en de ellende dus nog was toegenomen. En als of dit een en ander nog niet genoeg was, heerschte er een voortdurende krijg, waarin de overwinnaars niet alleen de overwonnenen maar ook de vrouwen en kinderen van deze ombragten. Had Cook de inwoners nog op 200,000 kunnen schatten, thans na 30 jaren, trof men er naauwelijks 16,000 meer aan!

De nieuwe aankomelingen werden door de bewoners vriendelijk ontvangen, zoo zelfs, dat de koning Pomare I. zich bereid toonde eene woning voor hen te doen bouwen en hun eene geheele landstreek af te staan. Ook werden de gesprekken en toespraken der zendelingen gaarne gehoord, waarbij een Zweedsch matroos, die al sedert geruimen tijd hier woonachtig was, hun tot tolk verstrekte.

Het schip, hetwelk nu de terugreis ondernam en in Julij 1798 behouden in Engeland aankwam, had

op Otaheite 25 personen, waaronder 16 zendelingen, achtergelaten, terwijl 10 andere zendelingen op Tongatabu, een der vriendschaps-, en twee op de Marquesas-eilanden waren afgezet geworden. Toen evenwel in het volgende jaar weder 29 nieuwe zendelingen met hetzelfde doel derwaarts zouden overgevoerd worden, werd het schip bij Zuid-Amerika door de Franschen genomen en als oorlogsbuit verkocht, waarop de zendelingen, onder het doorstaan van vele bezwaren, allengs terug keerden. De berigten, die men van Otaheite ontving, waren tevens onrustbarend. Niet alleen waren de zendelingen, kort na hunne aankomst, al getuigen geweest van de ijsselijkste tooneelen, onder anderen dat de koningin haar kind reeds bij de bevalling had doen ombrengen, om niet te spreken van de gruwelen van onkuischheid en roof; maar er hadden zich ook al spoedig onder het volk onrustige bewegingen geopenbaard, zoodat men vrees koesterde van des nachts te worden overvallen. Men had dan ook werkelijk reeds 4 broeders gevangen gezet en éénen mishandeld, toen er een schip aankwam, hetwelk 11 zendelingen naar Nieuw-Holland tot Samuel Marsden overbragt, terwijl van de 10 zendelingen op Tongatatu, waar het nog erger gesteld was en men zelfs drie hunner vermoord had, drie naar Londen terugkeerden, drie anderen naar Nieuw-Holland vlugtten, en de tiende, die door zijn slecht en heidensch gedrag afvallig werd, zich bij de wilden voegde. — Niettegenstaande deze teleurstellingen, verkoelde de ijver niet. Er werd in 1800 op nieuw een schip met 8 zendelingen uitgerust, die bij hunne aankomst op Otaheite, de

achtergeblevene broeders nog sterk vonden in het geloof, ofschoon tevens in bestendigen angst en gevaar. Inmiddels stierf Pomare I, en zijn zoon Pomare II, die voor de toekomst weinig deed hopen, volgde hem op. Acht jaren verliepen, waarin de prediking der zendelingen ten eenenmale vruchteloos bleef, tot dat in 1808 Pomare geslagen werd en hij met al de zendelingen genoodzaakt was naar het nabij liggende eiland Eimeo de wijk te nemen, terwijl twee jaren later alle zendelingen, op twee na, naar Sidney vertrokken, zoodat nu de gansche onderneming verijdeld scheen. Doch dit was juist de tijd, welken de Heer zich had uitverkoren. Het hart des konings was door het ondervonden leed des oorlogs veranderd, zoodat hij de gevlugte zendelingen dringend verzocht om terug te keeren, onder betuiging, dat er eene geheele omkeering met hem had plaats gegrepen, hetgeen dan ook, bij hunnen terugkeer naar Eimeo in 1811, volkomen bevestigd werd, daar hij zich bereids van alle afgoden ontdaan had, en vele andere bewoners hierin zijn voorbeeld gevolgd hadden. Ook op Otaheite was een betere zin ontwaakt. Dáár hadden zich twee voormalige bedienden der zendelingen onderling verbonden om voortaan slechte gezelschappen te mijden, hunne afgoden te verzaken en zich dagelijks tot het gebed te vereenigen. Hun voorbeeld vond weldra navolging, zoodat, na verloop van korten tijd, het getal der betergezinden tot 500 was aangegroeid, die geregeld door de zendelingen van Eimeo bezocht en onderwezen werden. Zelfs voorname priesters ontdeden zich van hunne afgoden en wierpen ze openlijk in het vuur, het-

welk nu zoo op Otaheite als op Eimeo door vele honderden evenzeer gedaan werd. Welken diepen indruk dit een en ander op den koning maakte, daarvan kunnen zijne vele brieven getuigen.

Naarmate echter de overgang tot het Christendom sterker werd, naar die mate namen ook de haat en verbolgenheid der afgodspriesters en oversten op Otaheïte toe, zoodat men zelfs overeen was gekomen, om al de Christenen in éénen nacht om te brengen (7 Julij 1815). Gelukkig evenwel werden deze bij tijds hiervan verwittigd, zoodat zij nog naar Eimeo konden vlugten, en toen de scharen des vijands zich in hun plan bedrogen zagen, keerden zij hunne wapenen tegen zichzelven en had er een vreeselijk bloedbad plaats, hetgeen ten gevolge had, dat reeds des anderen daags weder een 90 tal nieuwe leden op de lijst der bekeerden geplaatst werd. De spanning tusschen beide partijen nam meer en meer toe. De bekeerden hielden een algemeenen bededag, en lieten zich eindelijk door een vredelievend voorstel, dat hun gedaan werd, met den koning overhalen, om weder naar Otaheite terug te keeren.

Den 12 November 1815 brak echter de storm op nieuw los. De vijanden, die andermaal den ondergang der Christenen gezworen hadden, daar hun door de afgodspriesters de overwinning beloofd was, zouden hen gedurende de godsdienstoefening overvallen. De Christenen waren intusschen gewaarschuwd en hadden zich gewapend, zoodat, toen men hen op 't onverwachtst overviel, zij zich met heiligen ijver krachtig te weer stelden, terwijl zij, die niet aan het gevecht konden deelnemen, den Heer smeekten, dat

het Hem behagen mogt, nu te toonen, dat Hij waarlijk God was. De strijd was vreeselijk en eindigde niet, alvorens de aanvoerder der afgodendienaren gevallen was, waarop de laatsten, gansch moedeloos geworden, de vlugt namen. Terstond hierop gaf Pomare bevel geene vlugtelingen, noch ook de vrouwen en kinderen der overwonnenen te dooden, maar hen allen liefderijk te behandelen, ook hunne bezittingen niet te plunderen of te verwoesten, maar te sparen, en daarenboven nog de ligchamen der verslagenen behoorlijk te begraven. Dit menschlievend bevel, gevoegd bij de door hen behaalde zege, had de gezegendste uitwerking. De afgodendienaars verklaarden eenstemmig hunne goden voor leugen-goden, die hun wel de overwinning beloofd, doch niet hadden kunnen geven, en wilden voortaan in plaats van deze magteloozen, alleen dien God aanbidden en dienen, die aan zijn volk niet slechts de overwinning, maar ook zulk een menschlievend hart gaf. Nu werden dan ook overal op het eiland vuren ontstoken en de afgoden verbrand, ja zelfs de offerplaatsen en altaren vernietigd. Pomare werd weder algemeen erkend, de burgeroorlogen hielden op, kindermoord en menschenoffers werden voor altijd afgeschaft en alle bewoners der vier eilanden Otaheite, Eimeo, Yapuamanu en Taturua, gingen te gelijk tot het Christendom over. Op Otaheite alleen verhieven zich 90 bedehuizen.

Deze triumf des Euangeliums na 19 jaren, was van onberekenbaar gevolg, want even als of een storm was opgestoken, zoo verspreidden zich de vonken des lichts naar alle kanten en sloegen van eiland tot eiland over, terwijl de bekeerden de ijve-

rigste voortplanters van het Euangelie werden. Reeds in 1818 werd een Otaheitisch hulpgenootschap opgerigt, bij welks eerste vergadering ongeveer 2000 personen tegenwoordig waren en waarbij de koning zelf met buitengewonen ernst en nadruk het woord voerde Overigens ontbrak het den menschen, die nog slechts in de eerste stralen der Euangelie-zon zich koesterden, nog maar al te zeer aan de noodige kennis, zoodat de zendelingen zoo veel mogelijk de eilanden doortrokken, kerken en scholen oprigtten, posten vestigden en er voor zorgden, dat de dagelijksche bijeenkomsten tot het gebed, die de Otaheiters zelven overal hadden vastgesteld, geregeld gehouden werden. Het volksonderwijs werd met den meesten ernst behartigd, en allerwege openbaarden zich, zoo onder volwassenen als kinderen, een buitengewoon verlangen om lezen en schrijven te leeren. Zelfs verdrong men elkander, zoodra er boeken uitgedeeld of verkocht werden. Die lezen kon, verzamelde anderen om zich heen onder een' lommerrijken boom, en las hun het een of ander geschrift voor. — Reeds in 1818 schatten de zendelingen het getal dergenen, die lezen konden op 6000. Op vele eilanden leerden de inboorlingen lezen en schrijven, zonder dat de zendelingen hiervan kennis droegen, en toen eindelijk gedeelten der heilige Schrift gedrukt werden, was de begeerte naar dezelve zoo sterk, dat men gedrongen werd, hun elk vel, dat van de pers kwam, af te staan. — Toen eenmaal de bijbel geheel was afgedrukt, bonden zij dien zelf in, en droegen hem als hun bestendigen leidsman, zorgvuldig in linnen gewikkeld, altijd bij zich.

Tot hiertoe hadden de zendelingen slechts aan stervenden den heiligen doop bediend. Thans begon ook de koning meer en meer zijn verlangen er naar te openbaren. Hij liet eene groote, prachtige kerk bouwen, van 712 voet lang en 54 breed, met 133 vensters en 29 deuren, rustende van binnen op 36, en van buiten op 230 pilaren, en voorzien van drie predikstoelen, die 280 voet van elkander stonden. Hoe ondoelmatig zulk eene kerk ook wezen mogt, Pomare, die haar koninklijk wilde hebben ingerigt, was van zijn plan niet af te brengen. Zij werd in het begin van 1819, in tegenwoordigheid van 5 tot 6000 menschen plegtig ingewijd. Daarop werden de nieuwe burgerlijke wetten afgekondigd, die hoewel slechts met geringe medehulp der zendelingen ontworpen, daar zij zich liever niet in staatkundige aangelegenheden wenschten te mengen, echter op godsdienstige beginselen gegrond waren. De koning, dit dit eerste wetboek der Zuidzee met eigen hand geschreven had, las het ook zelf voor, waarop al het volk antwoordde: »Wij stemmen van ganscher harte daarmede in!" Het bestond uit 18 artikelen, die met verwerping van andere vroeger heerschende gruwelen, met eenvoudigheid en krachtigen ernst vooral tegen moord, diefstal, sabbath-schennis, echtbreuk, oproer enz. gerigt waren; het waarborgde ook de regten des konings en bevatte tevens bepalingen voor de handhaving van het regt en den eigendom. Eenige dagen daarna (16 Mei 1819), werd de koning met zijne gansche familie en eenige grooten des lands gedoopt, terwijl kort hierop talrijke eilanders mede den doop ontvingen. Pomare II stierf den 7den December

1821, in den ouderdom van 57 jaren. »Jezus alleen!" waren de laatste woorden, die van zijne stervende lippen vloeiden. Zijn zoon Pomare III, die nog slechts 18 maanden oud was, werd door hem tot opvolger benoemd, met bijvoeging van deze woorden: »wordt hij een braaf mensch, neem hem dan als koning aan, doch zoo niet, verban hem naar Huahine!" Naar Europeesche wijze werd hij, ook volgens begeerte van den overledene, in 1824 plegtig gekroond, terwijl Pomare Bahine, zuster der koningin-weduwe, het regentschap op zich nam. Doch Pomare III stierf in 1827, en nu bleef Minata, dochter van Pomare II, die thans mede den naam van Pomare aannam aan het bestuur. Zij huwde vervolgens met den koning van Borabora, van wien zij evenwel, van wege zijne verregaande verslaafdheid aan den drank, verpligt was te scheiden, waarop zij 12 jaren later op verlangen van haar volk met een aanzienlijk opperhoofd van Huahine in het huwelijk trad.

§ 140. De buitengewone verandering. die bij het volk plaats had, beschrijven wij het best met de woorden van een' ooggetuige, den verdienstelijken zendeling Ellis, die in 1819 het navolgende schreef: »De tijd zou te kortschieten, indien ik alle veranderingen, die er om mij heen plaats grijpen, beschrijven wilde. De landen worden nu op vele plaatsen naar behooren bebouwd; de vroeger zoo ellendige met riet bedekte hut, is thans eene nette boerenwoning geworden, terwijl het wellustige, roofzieke en morsige volk een zedig en werkzaam leven leidt, en een ongekend huiselijk geluk smaakt. Was de regering weleer wreed en willekeurig, thans is zij

vrijzinnig en menschlievend. Ook zijn er op Otaheite geregtshoven, regters en gezworenen. De ellende van den oorlog wordt er niet meer gekend. De zoo gruwelijke afgoderij heeft geheel opgehouden, en van de verschrikkelijke menschenoffers, die geregeld vóór de uitbarsting van een' oorlog plaats hadden, is geen spoor meer te vinden. Bij de sterfbedden wordt niet meer gelijk weleer het angstgeschrei gehoord van nagelatene betrekkingen, want velen hebben reeds den hemelschen troost gesmaakt, dien het geloof in Christus in de ure des doods kan schenken. Gelijk overal, zoo is ook op Otaheite, na de invoering van het Christendom, de uitoefening van landbouw, en allerlei handwerk gevolgd. Daarom ook heeft het genootschap reeds vele zendelingen, die in landbouw, kunsten en wetenschappen bedreven zijn, derwaarts gezonden; terwijl de inboorlingen zoo leergierig zijn, dat thans reeds in zekere mate de kunsten en handwerken onder hen bloeijen, zelfs hebben zij eene boomwolspinnerij. Alle heidensche spelen en dansen zijn mede afgeschaft; en mogt vroeger onder de vele ondeugden, ook vooral het vloeken en zweren genoemd worden, zoo wordt dit nu nog slechts gehoord, wanneer er Europeesche schepen aan de kust liggen. En waar nog kortelings de ouden en hulpbehoevenden den hongerdood prijsgegeven of zelfs levend begraven werden, daar vindt men ziekenhuizen en gestichten, waarin de oude lieden worden verzorgd."

Deze geheele geestelijke herschepping had schier op eens plaats, daar het gansche volk in ijver voor het Christendom ontvlamd was; en mogt ook die

die geestdrift later eenigzins verkoelen, en er nu en dan bij sommigen zich eenige laauwheid in het goede openbaren, gelijk men dit helaas ook bij de beste Christenvolken maar altezeer aantreft, zoo zijn toch de bewoners dezer eilanden een christelijk beschaafd volk geworden, hetwelk in geenendeele bij eenig ander behoeft achter te staan.

Aan deze geschiedkundige feiten moge men toetsen den laster, die vooral in 1830 door den Russischen zeekapitein Otto von Kotzebue, aangaande deze zending werd uitgestrooid. De plotseling ontstane ingetogenheid der eilanders wekte natuurlijk den haat der matrozen op, daar de vroeger zoo wulpsche vrouwen nu bij de aankomst der schepen de kust ontvloden. Ook het afschaffen van den brandewijn, die vroeger eene beduidende winst opleverde, was hun tot ergernis, zoodat zij dus, bij zooveel teleurstelling, onder verwenschingen de zeilen weder bijzetten, en waar zij dan aankwamen bijkans geene woorden wisten te vinden om de schijnheiligheid en huichelarij der eilanders, alsmede de dweep- en heerschzucht der zendelingen af te schilderen, als die dit onnoozele natuurvolk derwijze onderdrukten, dat de bevolking er jaarlijks wel door moest afnemen. Doch juist het tegendeel is waar, want sedert de invoering des Christendoms is zij merkelijk toegenomen.

De zendings-posten op de Georgische-eilanden, zijn als volgt: op het groote schier-eiland van Otaheite: Vaughtown en Hankeytown, in het distrikt Matawai, waar de zendelingen het eerst landden, doch niet dan na eene verwijdering van 19 jaren gunstig werden ontvangen;

Burderspoint in het distrikt Atahura (1819); Haweistown in het distrikt Papara, waar na den oorlog de kapel gebouwd werd; Wilkshaven in het distrikt Pare, waar de koninklijke familie woont en de hoofdkerk staat. Op het kleinere schiereiland Taiarapu werd in 1823, op dringend verzoek der inwoners, de hoofdpost Boguestown gesticht.

Het eiland Eimeo heeft de posten Roby's place en Griffie's-town. Op laatstgenoemden post werd de eerste drukkerij aangelegd, en hier bevindt zich ook sedert 1824 de Zuidzee hoogeschool, waarin de zonen der zendelingen worden opgeleid. Op het eiland Hidia ligt Roby's-town, waar almede een zendeling woonachtig is, terwijl men door de inlandsche medehelpers in staat gesteld is te zorgen, dat er op alle eilanden behoorlijk onderwijs gegeven wordt. — Er werden ook matigheids-genootschappen opgerigt, waarvan de koning medelid was, terwijl hij in 1835, ten gevolge van een besluit der wetgevende vergadering, openlijk deed afkondigen, dat het aan een ieder, hetzij vreemden of inlander, op zware straffen verboden was eenigen sterken drank te gebruiken of dien in bewaring te hebben, waardoor eene bron van verlerlei kwaad gestopt werd. — Jammer maar, dat de bevolking dezer eilanden door eene ramp getroffen werden, die hun geestelijken wasdom eensklaps belemmerde en niet weinig achteruit zette.

§ 141. Deze ramp kwam van Frankrijk, in bondgenootschap met de Roomsch-katholieke kerk. Wij mogen noch willen die treurige geschiedenis, van welke naauwelijks een tweede voorbeeld bestaat,

met stilzwijgen voorbijgaan, maar moeten haar, vooral omdat er zoo vele leugenachtige voorstellingen van verbreid zijn, zelfs eenigzins omstandig mede deelen. — Bij eene verordening der propaganda te Rome (Junij 1833), door Paus Leo XII bekrachtigd, werd aan het genootschap Picpus, eene godsdienstige vereeniging in Frankrijk, den last opgedragen, om alle eilanden van den stillen oceaan onder pauselijke magt te brengen. Dien ten gevolge werden 2 priesters, een Iersche meester en een apostolische prefect afgezonden, die den 13den Mei 1835 te Valparaiso in Chili (Zuid-Amerika) aankwamen, en weldra van dáár naar de Gambier-eilanden, en vervolgens naar Tahiti, nadat zij nog Akona hadden aangedaan, vertrokken, in de hoop zoo als zij zeiden, om de genen, die tot ketterij verleid waren, en onder het juk der Methodisten zuchtten, tot de katholieke kerk te bekeeren. Er bestond hier evenwel eene wet, waarbij het aan ieder kapitein verboden was, iemand zonder toestemming der bevoegde magt aan land te zetten, zoodat, toen de beide priesters Laval en Caret in 1836 te Taiarabri, op een van de haven verwijderd en afgelegen gedeelte van het eiland landden, hun door het opperhoofd der plaats gelast werd, terstond weder te vertrekken; doch op hun voorgeven, dat zij slechts gekomen waren, om de koningin een bezoek te brengen en zich alsdan weder inteschepen, werden zij toegelaten. Bij hunne aankomst in de havenplaats Papiti, namen zij bij zekeren Moerenhout, een' Belg van geboorte, die sedert 1828 aldaar een handelshuis had, en nu ook de betrekking van Amerikaanschen consul bekleedde, hunnen intrek, en

toen zij nu weldra bij de koningin hun verzoek indienden, om te mogen blijven, werd hun geantwoord, dat de opperhoofden zulks in overweging zouden nemen. Hun oordeel over deze zaak was echter niet twijfelachtig, en de beslissende uitspraak luidde: »Waarom zijt gij hier gekomen? wij hebben al sedert lang leeraars, die ons in het woord onderrigten; wij hebben u dus niet noodig; daarenboven is er bij ons eene wet, die u het verblijf in dit land ontzegt; keert daarom terug en blijft niet langer aandringen!" — Desniettegenstaande poogden zij bij de koningin nog al het mogelijke in het werk te stellen, en haar wijs te maken, dat de protestantsche zendelingen geene gezanten van God, terwijl zij zelven alleen bevoegd en gezonden waren om het ware woord Gods te verkondigen. Maar toen zij daarbij door het betrekken eener woning duidelijk te kennen gaven, dat zij geenszins gezind waren om te vertrekken, bragt men hen met geweld aan boord van het schip terug — waarop zij den 31sten December 1836 weder op de Gambier-eilanden aankwamen. Caret vertrok terstond naar Europa en werd te Parijs en Rome met veel eerbewijs ontvangen, terwijl hem behoorlijke voldoening en bijstand verzekerd werd. De Fransche regering deelde terstond dit wedervaren aan de bevelhebbers van het eskader in de Zuidzee mede, waarop kapitein Dupetit Thouars met het fregat Venus van 60 stukken, naar Tahiti gezonden werd (27 Augustus 1838), en in last had, om van de koningin eene schriftelijke verklaring, waarbij zij den koning der Franschen vergiffenis vroeg, en tevens eene boete van 2000 dollars te eischen.

Daarbij werd beslag op de schepen gelegd, die in de haven lagen, en wat de koningin ook mogt aanwenden om eenig uitstel te verkrijgen, opdat men de zaak nader onderzoeken zou, alles te vergeefs. Men dreigde dood en verwoesting over het gansche eiland te zullen brengen, indien zij aan al de vorderingen niet onmiddellijk voldeed. Intusschen werd de gevraagde som van 2000 dollars reeds terstond door vreemde ingezetenen, die de wraak der priesters vreesden, voorgeschoten. Doch dit was niet genoeg; de koningin werd genoodzaakt, een door Thouars opgemaakt verdrag te teekenen, waarbij het den Franschen voortaan niet alleen zou vrijstaan zich op het eiland te vestigen, maar ook bepaald werd, dat zij zouden beschermd worden. — De koningin, die in dezen neteligen toestand de bescherming van Engeland inriep, kreeg helaas slechts een onbestemd en ontwijkend antwoord. Hierop kwam in het volgende jaar kapitein La Place, met het fregat Artemise naar Tahiti, verlangde de bijeenroeping der opperhoofden, en eischte in hunne tegenwoordigheid de vrije uitoefening der Roomsche godsdienst in het gansche gebied der koningin, benevens een stuk gronds tot opbouwing eener katholieke kerk. Ofschoon nu hier aan volstrekt geene behoefte bestond, aangezien er slechts één enkele roomsche aanwezig was, zoo moest men evenwel toegeven. Later (1841) gelukte het Moerenhout, die nu Fransche consul geworden was, om eenige opperhoofden zóó te misleiden, dat vier hunner een door hem gestelden brief onderteekenden, waarvan zij naderhand vernamen, dat de inhoud gansch anders was dan hun was voor-

gedragen, daar dezelve de overgave der heerschappij aan de Franschen behelsde, zoodat zij hunne handteekeningen poogden terug te nemen. Doch niettegenstaande de brief in de eerste plaats door de koningin had behooren onderteekend te zijn, zoo schreven de Franschen er toch alle kracht aan toe, en ofschoon de koningin zich ook al tot Engeland en Frankrijk wendde, het was alles te vergeefs! — Intusschen had Thouars, die toen tot admiraal was verheven geworden, in 1842 de Marquesas-eilanden in bezit genomen, en werd nu door Moerenhout uitgenoodigd naar Tahiti te komen. Nog op denzelfden dag zijner aankomst, leverde hij bij de koningin eene gezochte klagte in over schending van het verdrag en mishandeling den Franschen aangedaan, en eischte binnen 48 uren 10,000 dollars, als waarborg voor toekomstig goed gedrag, mitsgaders de overgave van het fort tot bezetting met Fransche troepen, tot dat aan de vordering voor de voorgewende beleediging zou voldaan zijn. Daarbij werden de 4 bovengemelde opperhoofden aan boord van het schip gehouden, en zoo door bedreigingen als door de belofte van 1000 dollars aan ieder hunner, overgehaald, om nogmaals eene verklaring te onderteekenen, tengevolge waarvan een voorloopig bestuur, bestaande uit drie Franschen met Moerenhout als koninklijken Commissaris aan het hoofd, werd aangesteld, terwijl de koningin, onder bedreiging, dat de admiraal anders zijne kanonnen tegen het eiland zoude rigten, mede tot de onderteekening gedwongen werd, waarbij zij onder bittere tranen tot haar 6 jarig zoontje zeide: »mijn lief kind, thans heb ik de vernietiging van uw regt on-

derteekend!" Reeds in het eerste edict der nieuwe regering vernam men de bedreiging, dat wie door handeling of gesprek het Tahitische volk tot opstand tegen de Fransche regering zocht aan te sporen, verbrand zou worden. Daarbij werd het losbandig leven der matrozen, alleen om den invloed der zendelingen tegen te gaan, op allerlei wijze begunstigd; » want, schreef een officier, de admiraal zou ons nooit toelaten de vrouwen aan boord te nemen, indien de zendelingen zich niet zoozeer daartegen verzet hadden!"

Inmiddels hoopte men altijd, dat de Fransche regering nog te veel regtvaardigheid en eergevoel zou bezitten, dan dat zij de handelingen harer scheepsvoogden en officieren zou bekrachtigen. Maar helaas, tot hare eeuwige schande, aanvaardde zij, in weerwil van het algemeen misnoegen der bevolking, de opperheerschappij over Tahiti. En Engeland, terwijl het openlijk bekende, dat de koningin deels door list, deels door vrees voor geweld, van hare onafhankelijkheid beroofd was geworden, besloot lafhartig genoeg, zich niet in de handelingen der Franschen te mengen, en nam alzoo met de verzekering van den Franschen minister, dat de Engelsche zendelingen in de vrije uitoefening hunner godsdienstpligten beschermd zouden worden, genoegen.

In November 1843 ging de admiraal Thouars nog verder, en leverde bij de koningin eene klagt in, met bevel, dat zij de vlag, die als teeken harer souvereiniteit nog altijd boven hare woning woei en haar ook in het eerste artikel van het verdrag gewaarborgd was, zou innemen. Toen zij evenwel aan dezen laaghartigen eisch weigerde te voldoen, gaf de admi-

raal bevel haar af te zetten, en nam den volgenden morgen het eiland in bezit.

Nu echter nam ook Pritchard, vroeger zendeling, doch sedert 1837 Britsch consul, zijne vlag in, verklarende, dat hij geen gevolmagtigde eener Fransche kolonie was. Hierop werd kapitein Bruat tot gouverneur aangesteld, terwijl de koningin aan boord van een Engelsch oorlogschip vlugtte, waarop haar huis verbeurd verklaard en zij zelve aan de bitterste ellende prijs gegeven werd. Dit laatste gruwelstuk werd echter door de Fransche regering niet goed gekeurd, zoodat Thouars door een' anderen admiraal vervangen werd. Intusschen was het vrijheidlievende en beschaafde Frankrijk toch eerloos genoeg om, onder den schijnschoonen naam van beschermheerschappij, zijne dwingelandij te blijven uitoefenen. De vrucht van zoo snoode ongeregtigheid was evenwel spoedig rijp geworden. In Januarij 1844 weigerden de inboorlingen den Franschen, van wege hunne slechte betaling, langer ossen te leveren. Daarbij meenden de policiedienaren ontdekt te hebben, dat de veehandelaars te zamen overeen gekomen waren om voor hun vee een' hoogeren prijs te bedingen, terwijl zij het inmiddels naar het gebergte voerden, waarop de gouverneur, op straffe dat zij hun eigendoms-regt zouden verliezen, van alle bezitters eene opgave van hun vee verlangde. Toen de opperhoofden, die veehandelaars waren, zich hiertegen verzetteden, werd een hunner gevangen gezet, hetgeen ten gevolge had, dat geheel de bevolking in opstand geraakte en de opperhoofden van Tairabu verklaarden, dat zij niet den gouverneur, maar uitsluitend der koningin hadden te gehoorzamen,

die zich onder bescherming der Engelschen had gesteld. Nu werden door de Franschen krijgstoerustingen gemaakt, blokhuizen opgerigt, en de Tairabu-opperhoofden voor oproermakers verklaard. Ook Pritchard had veel van de Franschen te verduren: hij werd gevangen gezet, van zijne bezittingen beroofd, en kwam alleen, omdat hij Engelsch onderdaan was, nog met verbanning vrij. Doch nu, hoewel nu eerst, besloten de inboorlingen om zich gewapenderhand tegen de Franschen te verzetten. Onder aanvoering van Amerikaansche en Europeesche kooplieden en gelukzoekers, die niet weinig vergramd waren, dat de Franschen den vrijen handel zoo belemmerden, verlieten zij hunne dorpen, en rukten verbitterd op den vijaud los, terwijl er van hunne zijde 80 sneuvelden, telden de Franschen 120 dooden. En toen deze laatsten daarop vredesvoorslagen deden, kregen zij ten antwoord, dat alvorens hieraan gedacht kon worden, de gouverneur hunne verslagene landgenooten levend moest teruggeven, terwijl de koningin verklaarde, dat zij en haar volk voor God gezworen hadden Tahiti door geene andere magt dan door Engeland te laten beheerschen. De ongelukkige vrouw begaf zich daarop naar Rajatea, terwijl bijna alle zendelingen mede het eiland verlieten. Zendeling Mac Keen was echter door een' kogel voor zijne woning doodelijk getroffen.

Sedert bleef nog steeds de grootste verwarring heerschen — en elk, die dit leest, moet zeggen, hoe droevig, wanneer het koningrijk Gods in strijd geraakt met de aardsche magten! Hoe roekeloos en wreedaardig kan overal de schoonste oogst, gelijk op Tahiti,

door de koningen der wereld, wanneer zij met Rome heulen, vernield worden!

2. DE GEZELSCHAPS-EILANDEN.

§ 142. Deze bestaan uit zes grootere eilanden, en zijn gelegen noord-westelijk van de Georgische eilanden, door welker nabijheid deze beide groepen dikwijls onder dezelfde benaming voorkomen. De overwinning op Tahiti werkte mede, dat het Christendom ook hier heerschende werd.

Huahine, dat ruim 5 uren in omvang heeft en door een aantal kleine eilanden omringd wordt, is slechts 36 uren van Tahiti verwijderd. Toen de zendelingen Ellis en Barff in 1818 daar aan kwamen, vonden zij wel veel goeden grond, doch de afgoderij was nog in volle kracht. Zij vestigden zich aan den schoonen zeeboezem Fare, van waar zij het eiland in alle rigtingen doorkruisten. Hunne prediking was hier zoo gezegend, dat de bewoners weldra de afgoden wegwierpen en het Christendom omhelsden. Vroeger gewoon in tenten te wonen, hebben zij thans eene fraaije stad gebouwd, die steeds in bloei toeneemt, terwijl de inwoners meer en meer een werkzaam leven beginnen te leiden en zich aan orde en welvoegelijkheid gewennen. Vele schrikverwekkende plaatsen en holen getuigen nog van de vroegere barbaarschheid.

Kleiner is het hieraan grenzende eiland Maiaoti, welks dappere koning, bij het gebeurde op Tahiti den aanvoerder der heidenen verslagen hebbende, zich bij zijne te huiskomst dus hooren liet: »de afgodsdienaars zijn door het geloof overwonnen!" Door zijne

bescheidenheid en echt christelijken zin verwierf hij zich het algemeene vertrouwen.

Het voornaamste eiland is Rajatea, dat 13 uren in omvang, vele goede havens en ongeveer 1300 inwoners heeft. Hier was de hoofdzetel der afgodsdienst, er werden van alle naburige eilanden de menschenoffers aangevoerd, om in de toenmalige residentie Opoa aan den god des oorlogs Oro te worden geofferd. Ook aan de koningen werd goddelijke eer bewezen. Eenigen der inwoners hadden in 1809 te Eimeo onderwijs ontvangen, en toen nu de zendeling Wilson met den koning Pomare, in 1816 naar Rajatea verzeild was, gelukte het aan hunne vereenigde pogingen om den koning Tamatoa te bekeeren, waarop de opperhoofden en het volk mede de nieuwe leer aannamen. Zoo werden dan ook hier menschenoffers, afgoderij, kindermoord en wat dies meer zij, afgeschaft en bedehuizen opgerigt. Onder het opzigt van den beroemden zendeling Williams, verhief zich weldra eene fraaije stad met eene kerk, die ruim 1000 menschen kon bevatten. Landbouw en handwerken werden ingevoerd, alsmede een wetboek gemaakt, dat aan het volk het leven, de vrijheid en den eigendom verzekerde, en hetwelk door koning noch onderdaan ongestraft mogt overtreden worden. Daarbij krijgt de eerste, die vroeger van zijne onderdanen slechts nam wat hem goed dacht, nu geregeld om de drie maanden, wat hij voor zijn onderhoud behoeft. Toen de afgezanten Tyerman en Bennet het eiland in 1823 bezochten, gaven zij er onder anderen het volgende berigt van: »wij waren getuigen, hoe op éénen dag 150 menschen gedoopt werden, zoo

dat het gansche aantal gedoopten thans 1100 beloopt, en er nog slechts ongeveer 200 ongedoopten op het eiland overig zijn. Wij bezochten de verwoeste Morai's of tempels te Opoa, en konden ons bij het aanschouwen dier bouwvallen naauwelijks voorstellen, dat zij nog vóór zes à zeven jaren gebruikt werden. Wanneer wij in deze talrijke vergadering, zoo vele achtbare mannen en vrouwen zagen, zeiden wij dikwerf tot elkander: kunnen dat dezelfden zijn, die te voren aan zulke afschuwelijke misdrijven als kindermoord en andere gruwelen deelnamen? Ja het ging ons begrip te boven, ook wanneer wij hen in hunnen handel en wandel, in hunne kleeding en hunne ingetogene zeden nagingen."

Het eiland Tahaa, ruim een uur van Rajatea verwijderd, heeft 12 uren in omvang en vele zeer goede havens. De bevolking, die ook hier zeer verbasterd was, is door ziekte, zwelgerij, kindermoord, menschenoffers enz. tot op 700 verminderd. Het eiland behoorde vroeger aan Tamatoa, koning van Rajatea; doch toen deze de afgoderij in zijn land afschafte, en haren zetel Opoa verwoestte, ruidde de opperpriester Faaridi den onderkoning van Tahaa op, om er zich tegen te verzetten en voor de afgodsaltaren der vaderen te strijden. Hij werd evenwel bij zijne landing op Rajatea geslagen, en zelf gevangen genomen. Schoon hij nu naar landsgebruik als oproermaker den dood verdiend had, schonk de koning hem het leven, hetgeen op hem en zijn volk, alsmede op den opperpriester Faaridi zulken indruk maakte, dat allen getuigden: de God der Christenen is onoverwinnelijk! Zij verlieten daarop hunnen

Oro, en de gansche bevolking van Tahaa in het distrikt Patuo, vestigde zich in 1822 om de woning van den zendeling en in de nabijheid der kerk.

Borabora, dat van vele kleine eilanden omgeven is, ligt ruim drie uren van Tahaa. De koraalbanken, waardoor hetzelve omringd is en die zich ver in zee uitstrekken, maken slechts op weinige plaatsen den toegang mogelijk. Het eiland wemelde weleer van tooveraars, die de ongehoordste geweldenarijen pleegden, terwijl tot de heerschende gruwelen ook deze behoorde, dat men de bejaarde bloedverwanten van een' overledene levend begroef of hen op het onverwachtst met spiesen doorboorde. Niettemin was Borabora een der eerste eilanden, die na de behaalde zege op Tahiti het Euangelie aannam, en toen zendeling Osmond, op verzoek van het opperhoofd in 1820 derwaarts ging, doopte hij er in vier jaren 543 volwassenen. Weldra werden ook van hier uit 12 inlandsche predikers naar andere eilanden afgezonden. Van deze kwamen in 1822 ook eenigen naar Maupiti, het laatste Gezelschaps-eiland, 12 uren van Borabora, waar het Christendom almede spoedig ingang vond, en even als elders een ordelijk en ingetogen leven deed geboren worden.

3. DE AUSTRAAL-EILANDEN.

§ 143. Deze liggen ongeveer 140 uren meer zuidwaarts en bevatten onder vele kleine de volgende grootere eilanden: Reiwawai, Tupuai, Rurutu, Rematara en Rapa. Deze inwoners werden gezamenlijk in de jaren 1820 tot 1826 door inlandsche leeraren tot het Christendom gebragt.

Raiwawai, om deszelfs steile rotswanden ook Hoog-eiland genoemd, telt 2000 inwoners. Het wordt door hooge bergruggen in een oostelijk en westelijk gebied verdeeld, waarvan de bewoners elkander eertijds onophoudelijk beoorloogden, tot dat Pomare, wiens koninklijk gezag ook hier geëerbiedigd werd, bij zijn bezoek in 1820, tusschen beide partijen eene verzoening bewerkte. »Ziet toe en wacht u," zeide hij, »de man die weder aanleiding tot krijg geeft, moet oogenblikkelijk ter dood veroordeeld worden!" Dit had ten gevolge, dat de bewoners, bij wie wel geen kindermoord, maar toch nog menschenoffers plaats hadden, het Christendom aannamen, waartoe twee bekeerde Tahitiërs mede veel bijdroegen. Er werd nu aan de zeekust eene 180 voet lang en 80 voet breede kerk gebouwd, die weldra met nog eene kleinere in een ander distrikt vermeerderd werd, terwijl er in 1823 door zendeling Nott 52 volwassenen gedoopt werden. Tupuai, 26 uren ten noordwesten van het vorige, werd door twee Tahitiërs bekeerd. Eene ziekte, die hier in 1820 door Europeesche matrozen was aangebragt, rukte in vier jaren tijds twee derde gedeelten der bewoners weg, zoodat er slechts 300 zielen overbleven.

Rurutu ligt 90 uren ten zuiden van Rajata. De inwoners onderscheiden zich door hun' smaak voor kunst. Hunne bekeering is merkwaardig. Bovengemelde zickte namelijk heerschte ook hier dermate, dat van de 6000 inwoners er ten laatsten slechts 314 overbleven. Twee opperhoofden schaften zich nu (1821) een paar booten aan, plaatsten daarin zooveel menschen als maar mogelijk was, en ver-

trouwden zich vervolgens aan den wind en de golven toe, teneinde eene betere woonplaats op te zoeken. Eene dier booten werd weldra eene prooi der baren, terwijl de andere onder het opperhoofd Auüra, met 25 personen bemand, naar Rajatea dreef. Hier aankomende en de kleeding, de nette woningen en handwerken der eilanders ziende, en daarbij het gezang in de kerk en de prediking in hunne taal hoorende, gaven zij eerst hunne bevreemding hierover en spoedig ook hun verlangen te kennen om mede onderwezen te worden. Toen zij, na een verblijf van eenige maanden te Rajatea, naar hunne voormalige woonplaats terugkeerden, trokken twee diakenen op verzoek van Auüra met hen. Bij hunne landing op Rurutu knielden zij neder om God voor hunne bewaring te danken, zonder er om te denken, dat de plaats waarop zij stonden aan Oro was toegewijd. De Rurutanen dat ziende riepen met luider stem: »zij zullen sterven!" en toen zij hen gemeenschappelijk met de vrouwen zagen spijzigen, hielden zij het er voordat hunne ligchamen weldra opzwellen en zij sterven zouden. Toen evenwel noch het een noch het ander gebeurde, achtten zij zich door den boozen geest bedrogen. Niettemin waren zij nog niet gezind, om op aandrang van Auüra de afgodsdienst te laten varen, tenzij vooraf nog ééne proef genomen werd, deze namelijk, dat men, tegen de zeden des lands, in gemeenschap met de vrouwen en kinderen vleesch eten zou, en in geval hun daarbij geen ongeval mogt overkomen, alsdan zouden de afgoden door hen worden afgezworen. Zij hielden woord; want toen ook deze proef zonder gevolg bleef, na-

men alle inwoners het Christendom aan, terwijl men de afgodsbeelden tot spot ten toon stelde. Na verloop van een jaar was in Rurutu alles zoo veranderd, dat het naauwelijks meer te herkennen was. De inwoners, die nu allen het Christendom beleden, waren behoorlijk gekleed, hadden 60 à 70 nette woonhuizen met wel aangelegde tuinen en eene kerk in hun midden, en leidden daarbij een geregeld leven. Rimatara, dat mede door twee Tahitiërs in 1822 bekeerd werd, nam in korten tijd zeer in bloei toe. Van Rapa eindelijk, het meest zuidwaarts gelegen Austraal-eiland, bragt een scheepskapitein in 1826 twee inboorlingen voor Tahiti mede, waar zij door zendeling Davies onderwezen werden. Toen deze nu na verloop van eenigen tijd teruggevoerd werden, beproefde Davies te gelijker tijd eene zending onder hunne landgenooten, die even voorspoedig gelukte als op de overige eilanden. Op de gezamenlijke Austraal-eilanden zijn thans 9 inlandsche medehelpers werkzaam.

4. DE PAUMUTU-EILANDEN.

§ 144. 20 à 50 uren oostwaarts van Tahiti liggen de nog niet lang ontdekte talrijke, kleine Paumutu- of Palliser-eilanden, ook wel de gevaarlijke Archipel genoemd, wier bewoners voor de minstbeschaafden der Zuidzee gehouden worden. Zij waren gestaâg met elkander in oorlog, waardoor velen hunner naar Tahiti de wijk namen (1807), en alzoo kennis kregen aan het Christendom. Pomare bragt hen eindelijk na veel moeite tot onderwerping. En toen nu in 1822 twee

inboorlingen van Paumutu, die in Tahiti hunne opleiding ontvangen hadden, als onderwijzers naar hun vaderland werden gezonden, vonden zij de afgoden niet alleen weggeworpen, en het Christendom voornamelijk op het eiland Aana reeds ingevoerd, maar men vierde ook alrede den zondag en hield in elke hut huiselijke godsdienst. Zij leerden al heel spoedig lezen, waartoe uitsluitend de bijbel gebruikt wordt, en naar men ons berigt, hebben zij alle onwelvoegelijkheid en ruwheid afgelegd, zoodat er thans allerwege op de eilanden een gewenschte vrede heerscht. Op drie bijposten bevinden zich 4 inlandsche medehelpers.

5. DE MARQUESAS-EILANDEN.

§ 145. Deze verder noordwaarts gelegen eilanlanden bestaan uit 6 groepen, die elk 5 eilanden bevatten. Tot de noordelijken behooren: Nukuhiva, Uapu, Huakua, Hergets-rots en Roberts-eiland; tot de zuidelijken: Tuhuata of Santa Christina, Hivasa of La Dominika, Mehatone of San Pedro, Fatuivia of La Magdalena en Fetunha of Hudseiland. Zij werden in 1595 door een' Spaanschen zeevaarder ontdekt en door kapitein Cook in 1774 nader beschreven. Dominika, dat 19 uren in omvang heeft, is verreweg het grootste. De bewoners dezer eilanden zijn van een' krachtigen ligchaamsbouw, en zeer werkzaam. Zij hebben eene bruin-geele huidkleur, doch maken zich bijna zwart, omdat zij hun gansche ligchaam tatouëren. Alle afschuwelijke misdaden der Zuidzee, ook

het eten van menschenvleesch, zijn hier heerschende, waarbij nog de ongehoordste buitensporigheden en geweldenarijen komen, die tot op dezen dag door Europeesche, maar vooral Spaansche en Fransche zeelieden gepleegd worden.

In 1797 bragt het eerste zendings-vaartuig Duff er twee zendelingen heen, van welke de eene echter spoedig terugkeerde, terwijl de andere (Crook), die meer moeds bezat, op het eiland Tahuata alleen achterbleef, waar hij meende, dat de opperhoofden en het volk hem genegen zouden zijn. Na verloop van een jaar keerde hij naar Engeland terug, om meerdere arbeiders te halen, doch slaagde daarin niet; en ofschoon hij sedert nog dertig jaren op de Gezelschaps-eilanden werkzaam bleef, kon hij toch voor Tahuata weinig uitrigten. Wel zond hij in 1825 nog 3 Tahitische onderwijzers derwaarts, doch deze keerden spoedig terug, gelijk dan ook de in 1826, 1829 en 1831 aangewende pogingen vruchteloos afliepen.

Eindelijk kwamen in 1834 twee zendelingen met vier Tahitiërs, waarbij zich later ook de zendelingen Stallworthy en Thomson voegden, naar Tahuata, en vestigden zich in Baitahu, alwaar zij door het opperhoofd Totite gunstig ontvangen werden. Weldra echter verschenen ook (1839), Fransche katholieke zendelingen, die door het genootschap te Valparaiso in Chili gezonden werden, aan wie Totite, hoezeer hij ook den Euangelischen zendelingen genegen was, door geschenken verlokt, eenig land afstond. Het gevolg hiervan was, dat de Franschen reeds in 1842 het eiland in bezit namen, en thans voornemens zijn er eene kolonie voor mis-

digers te stichten. Door de listen en geweldenarijen der Roomsche partij is de Euangelische zending in 1841 verdrongen.

6. DE GAMBIER-EILANDEN.

§ 146. Ongeveer 200 uren in Zuid-oostelijke rigring van Tahiti, ligt eene groep van 6 kleine eilanden met omtrent 2000 inwoners, die in 1797 door kapitein Wilson met het schip Duff ontdekt, en naar den toenmaligen president van het Londensch zendelinggenootschap, Lord Gambier, genaamd werden. Het voornaamste is Manganeva. De zendingspogingen, zoo door Tahitische broeders, als door het bekeerde opperhoofd Terura van Taravai op deze eilanden aangewend, liepen meestal vruchteloos af, tot dat zendeling Orsmond, een inlandsche leeraar, zich in 1833 op Akona vestigde, waar hij door de inboorlingen goed ontvangen werd en een aantal boeken verspreidde. Doch juist om dezen tijd smeedde men te Rome het plan, om waar men slechts kon, de protestantsche zendingen tegen te werken (zie § 141) — en zoo kwamen dan de handlangers van den Paus, die de Gambier-eilanden de deur van den Archipel noemden, in Augustus 1835 mede naar Akona, nadat zij op Manganeva waren afgewezen. Zij wisten hier al spoedig zoozeer de algemeene aandacht der inboorlingen tot zich te trekken, dat de protestantsche leeraars weldra genoodzaakt werden naar Tahiti terug te keeren. Toen de priester Caret daarop in 1838 naar Rome vertrok, kreeg hij van den Paus rijke geschenken, waaronder een

bronzen Mariabeeld voor het pas bekeerde koningspaar, terwijl de koning van Frankrijk hem voor den Gambier-koning een' eeredegen medegaf. In 1844 namen de Franschen deze eilanden in bezit. De berg Duff op het eiland Peard is als baak in zee bekend en belangrijk.

7. DE HERVEY-EILANDEN.

§ 147. Wij komen nu aan andere eiland-groepen, die ten westen van de Gezelschaps-eilanden liggen en waarop het Euangelie met onbegrijpelijke snelheid verbreid is. Die hieraan het meest toebragt was de voortreffelijke zendeling John Williams, (zie § 142), die van 1821 af 18 jaren lang rond trok, tot hij eindelijk als martelaar zijn gezegend leven onder de moordbijlen der wilden verloor (zie § 156). Hij vooral verstond het, om waar hij kwam, de inboorlingen, van welken aard ook, zoo aan zich te verbinden, dat men er meestal terstond eene goede uitwerking van zag.

De Hervey-eilanden zijn zeven in getal (Hervey, Mauke, Mitiaro, Arire, Mangea, Rarotonga en Aitutaki). Zij liggen 130 à 160 uren ten westen van Tahiti, en waren vóór de aankomst van Williams ten eenemale onbekend. Zij zijn allen koraal-eilanden, waardoor zij vrij laag liggen, slechts hier en daar met eenige heuvels bezet. De koraalbanken, waarmede zij omgord zijn, laten op enkele plaatsen slechts eene kleine opening voor de schepen, zoodat de toegang dikwijls zeer moeijelijk is. Men vond er geene viervoetige dieren behalve eene menigte ratten. De inwoners, wier taal overeenkomst

heeft met die der Tahitiërs, waren tot hiertoe woeste barbaren, terwijl Hervey, waarnaar de geheele groep genaamd wordt, door onophoudelijken krijg in 1829 tot op 5 mannen, 2 vrouwen en 2 kinderen na, geheel ontvolkt was. Williams bezocht deze eilanden in 1821, bij gelegenheid eener reis, die hij van Rajatea naar Nieuw-Zuid-Wallis tot herstel van de zwakke gezondheid zijner echtgenoot deed. Hij had van Rajatea eenige onderwijzers medegenomen om die hier of daar in het westen af te zetten, want de wonderbare gebeurtenissen op de Austraal-eilanden, hadden op Rajetea zoo grooten ijver doen ontstaan, dat velen zich bereid toonden, om mede te gaan en allen aanzienlijke bijdragen leverden.

§ 148. Allereerst naderde Williams het eiland Aitutaki, dat ongeveer 5 uren in omvang en 2000 inwoners heeft, die zich van het hoofd tot de voeten tatouëren of met pijpaarde en rooden oker, ook wel met koolstof besmeeren. Op de vraag van het opperhoofd Tamatoa, waar dan toch de groote god Tangaroa zich thans bevond, en hoe het met den god Oro op Rajatea gesteld was? gaf Williams hem ten antwoord, dat zij beide door vuur verteerd waren, en dat hij twee onderwijzers bij zich had, die hen met den waren God zouden bekend maken. Hierop roeiden de wilden met de beide onderwijzers Papeiha en Bahapata aan land, terwijl Williams zijne reize voortzette. Naauwelijks echter betraden deze de kust, of zij werden aangegrepen en voor de afgods-altaren gebragt om geslagt te worden. Doch het was als of eene onzigtbare hand de moordenaars belette dit

plan te volvoeren. Zij werden gespaard — en ofschoon er kort daarop een bloedige krijg uitbrak, waarbij zij al hun eigendom verloren, trokken zij evenwel het eiland door, en mogten zich al spoedig over den goddelijken zegen op hunnen arbeid verblijden. De aankomst van een schip van Rajatea (December 1822) dat vele geschenken voor de opperhoofden, benevens een aantal varkens en geiten inhield, die den eilanders onbekend waren, mitsgaders eene menigte schoolboeken, had de allergunstigste uitwerking. »Ziet," zeiden zij toen, »wij noemden onze onderwijzers drijfhout, dat aan de kust was komen aanspoelen, maar nu zien wij, dat zij rijke vrienden hebben, die een schip met geschenken gezonden hebben en ons goed doen!" Eerlang werd nu de afgodsdienst afgeschaft en eene bijeenkomst gehouden, waarin besloten werd, om al de altaren op de eilanden af te breken, de afgodsbeelden naar Rajatea te zenden en een groot bedehuis op te rigten. Men verbeelde zich, hoe Williams opzag, toen hij na anderhalfjaar het eiland weder aandeed. Zijn gansche schip werd door booten omringd en van alle kanten hoorde men: »Het woord Gods is goed!" Sommigen hielden hunne stroohoeden, anderen hunne spelboeken in de hoogte, terwijl het opperhoofd met zelfvoldoening vertelde, hoe een en ander was tot stand gekomen. Onder een daverend gejuich ging Williams aan boord, en toen wilden allen hem laten zien, welke vorderingen zij reeds gemaakt hadden. Men riep de menigte te zamen, waarop Williams, in den geest verblijd, in het 200 voet lange bedehuis, eene leerrede hield over Joh. 3:16. alzoo lief heeft God de wereld gehad enz. Er was eene schare bij-

een van meer dan 1500 menschen, die nog vóór anderhalf jaar menscheneters waren, maar nu als eene kudde lammeren geknield lagen om den God des vredes en der liefde gemeenschappelijk te aanbidden. Toen Williams vertrok, nam hij een' kleinzoon des konings en den vromen Papeiha met zich, om weder andere eilanden op te zoeken. Toen hij eenige jaren later op Aitutaki eene zendings-collecte hield, bragt deze aan onderscheidene voorwerpen de waarde op van meer dan 2200 gulden.

§ 149. Nadat Williams te vergeefs gepoogd had Rarotonga, van hetwelk hij veel gehoord had, op te zoeken, kwam hij in 1823 bij het eiland Mangea, dat ongeveer 7 uren in omvang is en 3000 inwoners telt. De inwoners staken eene witte vlag uit, ten teeken dat men hen vriendelijk ontvangen zou, doch toen daarop Papeiha de kust naderde, stelden zij zich met hunne lansen als in slagorde. Maar op zijne betuiging, dat hij vreedzame bedoelingen had, legden zij de wapenen neder, waarop twee onderwijzers met hunne vrouwen aan land gingen. Doch naauwelijks waren deze aangekomen, of de woestheid des volks openbaarde zich. Alles wat de onderwijzers bij zich hadden werd aan stuk geslagen of verscheurd, terwijl zij de vrouwen met zich voerden. Een kanonschot van het schip joeg hen echter uiteen, waarop terstond eene sloep werd uitgezonden, die de deerlijk gehavenden weder innam. — Eenige maanden later kwam het schip der Engelsche afgevaardigden met twee ongehuwde onderwijzers uit Rajatea naar Mangea. Boven alle verwachting vond men toen de inboorlingen in eene gansch andere stemming.

Eene besmettelijke ziekte, die zij als eene straf van der vreemdelingen God beschouwden, had hunne woestheid gebroken, zoodat zij eene gelofte gedaan hadden, om de schepen voortaan vriendelijk te zullen ontvangen. De onderwijzers werden alzoo vrij toegelaten en begonnen, hoewel onder velerlei bezwaren, hunnen arbeid. Dikwijls hielden de heidenen bij het bedehuis hunne dansen en spelen, en bedreigden niet zelden de onderwijzers met hunne woning te zullen verbranden en van hunne hersenpannen drinkschalen te maken. Doch in weerwil van dit alles waren hunne pogingen gezegend en nam het aantal Christenen meer en meer toe. Toen Williams in 1830 voor de tweede maal M a n g e a bezocht, werd hij er feestelijk ontvangen. Hij vond er welingerigte zendelingswoningen, vele nette hutten, en mannen en vrouwen behoorlijk gekleed, ofschoon ook het getal heidenen nog zeer groot was. Daar nu het voorname voedsel der bewoners uit ratten bestond, raadde Williams den Christenen aan, om vooral voor het aanfokken der huisdieren, die hij had medegebragt, zorg te dragen. Bij een derde bezoek, dat hij het jaar daaraanvolgende bragt, vond hij er reeds een bedehuis van 120 voet lang, waarin hij bij gelegenheid eener godsdienstoefening ongeveer 1600 menschen verzameld zag. Op zijne bezoekreizen, die hij door het eiland deed, liet hij overal bij de bevolking een' gezegenden indruk achter. Intusschen waren de Christenen in de bekeering der heidenen helaas te zeer werkzaam met ijver zonder verstand. Zij deden zelfs reistogten, waarbij ieder hunner zorgen moest, dat hij ten minsten éénen bekeerling medebragt. Dit dringen en dwingen bragt

bij de heidenen verbittering te weeg, zoodat zij besloten de Christenen aan te vallen. Gelukkig werd dit gevaar door de tijdige komst van Williams, die nu voor de vierde maal Mangea bezocht, nog afgegewend. Hij reisde van het eene distrikt naar het andere, waarbij het hem gelukte de heidensche bevolking van hun voornemen af te brengen. — Volgens de laatste berigten heeft de afgoderij er geheel en al opgehouden.

§ 150. Nadat Williams, gelijk wij boven zagen, de eerste maal op Mangea zoo onvriendelijk was afgewezen, niettegenstaande hij de afgoden van Aitutaki aan boord had, zocht hij andere eilanden op (1823) en gelukte het hem bij die gelegenheid nog drie Hervey-eilanden te winnen. Hij kwam vooreerst op het eiland Atiu, dat 2000 inwoners telt, en waar voor eenige maanden eene sloep met drie onderwijzers, die van Rajatea naar Tahiti bestemd waren, gestrand was. Deze, door de bewoners vriendelijk opgenomen zijnde, hadden reeds veler harten gunstig voor het Euangelie gestemd Van daar dat, toen Williams aankwam, de magtige koning Romatane hem in eene boot te gemoet kwam, waarop de kleinzoon van het opperhoofd van Aitutaki, die met Williams reisde, hem verhaalde wat er op zijn eiland gebeurd was. Met vurigen ijver spoorde deze hem aan om toch die magtelooze afgoden weg te werpen, bragt hem in het onderste ruim van het schip, en toonde hem, hoe de zoo gevreesde afgoden dáár op den bodem door elkander lagen. Romatane bleef den ganschen nacht met de leeraars in gesprek, terwijl hij nu en dan van ergernis stampvoette, dat hij zich zoo lang door zijne goden

had laten bedriegen. » Waarheid is alles, wat gij zegt," riep hij uit, » zij hebben oogen maar zien niet, ooren maar hooren niet!" Het gevolg was, dat kort daarna de afgoderij op gansch Atiu werd afgeschaft, en toen Williams het volgend jaar terug kwam, vond hij reeds een fraai dorp aan de kust, benevens eene kerk, die 1500 menschen kon bevatten. De inboorlingen lieten hem en zijnen medgezel Barff dag noch nacht rust, teneinde toch geen oogenblik te verliezen, om zich de heilige schrift te laten uitleggen.

Romatane liet zich nu ook overhalen om andere eilanden, die aan hem onderworpen waren, met Williams te bezoeken. Zij kwamen het eerst aan Mitiaro, waar hij het opperhoofd gelastte de afgoden weg te werpen en onderwijzers toe te laten. »Zullen de goden dan niet toornig op ons zijn, en ons ombrengen?" vroeg het volk. »Dat," hernam de koning, »dat kan een stuk hout niet doen, 't welk wij tot dusver God genoemd hebben!"— »Maar," vroeg er een, »moet Taria Nui (een voorname afgod) dan ook verbrand worden?"— » Zekerlijk, werpt ook hem maar met de overigen in de vlammen!" Dit geschiedde, en weinige jaren na dit voorval waren de bewoners Christenen. Williams ging voorts naar het eiland Mauke, alwaar Romatane met denzelfden ijver beval, dat men de afgoden verbranden en de onderwijzers vriendelijk ontvangen zou. En — dat deed hij, die weinige jaren vroeger deze beide laatstgenoemde eilanden met vreeselijke woede overvallen en het grootste gedeelte van derzelver bewoners omgebragt had, zoodat Mitiaro nog slechts 100 en Mauke 300 zielen telde! — Zoo moest nu

diezelfde man in de hand der Voorzienigheid het eerste werktuig zijn om het overblijfsel der verslagenen den vrede aantekondigen! — Het bleef intusschen te bejammeren, dat het geestelijk belang der bekeerden op velen dezer eilanden, uit gebrek aan zendelingen, niet naar behooren behartigd kon worden, waardoor er bij hen nog altijd heidensche gewoonten en verkeerdheden overbleven. Dit ondervond zendeling Krause, die met zijne vrouw en schoonzuster in 1842 door het genootschap van Goszner te Berlijn naar Atiu gezonden werd. Hij vond er schier geen geestelijk leven, terwijl een huis, dat eerst kortlings gebouwd was, het gasthuis der kerk genaamd, nog steeds met afgodsbeelden versierd was. Desniettemin scheen er op die menschen een bijzondere zegen te rusten, zoo als bleek uit de buitengewoon gunstige ontvangst, die Krause ten deel viel. Op allerlei wijzen gaven zij hunne blijdschap te kennen over zijne komst en liepen zelfs tot aan de armen door het water, om de vrouwen en de goederen, welke zij bij zich hadden, over het koraal-rif heen te dragen, waarna men ze in eene nette woning bragt en van al het noodige voorzag. Den volgenden dag kwamen al de bewoners, onder geleide hunner opperhoofden hen begroeten, terwijl ieder een klein geschenk medebragt. Krause opende nu eene school voor volwassenen en nog eene voor kinderen, die beide spoedig druk bezocht werden. Jammer maar, dat hij reeds in Maart van 1843 door den ziekelijken toestand zijner echtgenoot, ten gevolge van den vochtigen grond des eilands, zich genoodzaakt zag dit gezegende arbeidsveld te verlaten.

De droefheid der bevolking over zijn vertrek was zoo groot, dat zij weigerde hem bij het vervoer zijner pakkaadje behulpzaam te zijn. Hij vertrok weder naar Rajatea, waar hij door het Londensch genootschap werd in dienst genomen.

§ 151. Wij keeren tot Williams terug, die nu met Romatane het aan Cook nog onbekend gebleven eiland Rarotonga trachtte op te sporen, ofschoon men hem reeds in Aitutaki gewaarschuwd had, dat de bewoners van hetzelve monsters van wreedheid en valschheid waren. Na dat zij lang te vergeefs gezocht hadden, riep eindelijk een inboorling, die in den mast geklommen was: »Daar is het land, dat wij zoeken!" — en met een kloppend hart begaf zich nu Papeiha in eene sloep aan land. — Rarotonga heeft 8 uren in omtrek en is het grootste der Hervey-eilanden. Hoewel door koraalbanken omgeven, heeft het echter menige goede ankerplaats en is zeer bevolkt. Reeds waren de bewoners eenigermate voorbereid, want eene heidensche vrouw, vroeger van Tahiti daar aangekomen, had met veel ophef van de wonderen gesproken, die zij gezien had, namelijk van de velerlei kunsten en handwerken, die de Cooki's (mannen als Cook, d. i. Europeanen) verstonden. Daar nu Papeiha vriendelijk door hen ontvangen werd, zoo gingen twee onderwijzers met hunne vrouwen, benevens zes bekeerde Rarotonganen aan land. Doch den volgenden morgen keerden de onderwijzers naar het schip terug, met de klagt, dat hunne vrouwen er niet veilig waren. De moedige Papeiha evenwel liet zich niet afschrikken, maar bleef onder de wilden. Eene groote schare bragt

hem naar de woning van den reeds bejaarden koning, wiens zoon Makea, een man van een ontzagwekkend voorkomen, naderhand de voornaamste steunpilaar der zending geworden is. »Spreek met mij," zeide de koning, »opdat wij weten mogen, waartoe gij hier gekomen zijt!" Toen Papeiha nu op het verbranden der afgodsbeelden aandrong, riep het volk met ontzetting uit: »Hoe, onze goden verbranden? welke zullen wij dan hebben? en wat zullen wij zonder goden beginnen?" Papeiha had echter spoedig een 20-tal personen, benevens zeker opperhoofd Tinomana, uit wiens distrikt men gewoonlijk de menschenoffers nam, voor zich gewonnen. Hij kreeg nu ook weldra uit Rajatea een' medehelper Tiberio, met wien hij van toen af het eiland bestendig doortrok, en zelfs met levensgevaar de opperhoofden bezocht. Toen nu eindelijk een priester met zijnen afgod tot hem kwam en het beeld in tegenwoordigheid van het volk in het vuur wierp, zonder dat hierop eenig onheil volgde, werden velen door dit voorbeeld aangemoedigd om er zich eveneens van te ontdoen. Zoodra Williams deze gunstige verandering, die op het eiland had plaats gegrepen, vernam, begaf hij zich in Mei 1827 derwaarts, en vond de zaak zooals ze hem berigt was. Reeds den dag na zijne aankomst sprak hij tot eene vergadering van 3000 menschen, hetgeen zoodanigen indruk maakte, dat de meesten hunne afgodsbeelden verbrandden. Deze waren van hout, meestal over de vijf ellen lang, en ieder had een met veêren getooid menschenhoofd. Daar het bedehuis te klein was, werd onder de leiding van Williams, door de bewoners zelven in twee maan-

den tijds eene kerk gebouwd van 150 voet lengte en 60 breedte. Ook zorgde hij, dat er eene burgerlijke wet in Euangelischen zin in werking kwam, waardoor vele onmenschelijke gebruiken, ook de veelwijverij, werden afgeschaft, terwijl hij vóór zijn vertrek, dat allen met een beklemd hart te gemoet zagen, het eiland in vier zendings-distrikten verdeelde. Inmiddels hing den bewoners eene vreeselijke bezoeking boven 't hoofd. Eenige Europeesche schepen, die om handelsbelangen het eiland aandeden, bragten er eene besmettelijke ziekte, die binnen korten tijd een groot gedeelte hunner naar het graf sleepte, terwijl de Europeanen zelven, zonderling genoeg, allen gespaard bleven. Toen Williams in den zomer van 1831 terug kwam, vond hij, dat er op elken post honderden gestorven waren. Sedert is dit Roratonga, hetwelk nu nog 6000 zielen telt, van welke minstens drie vierden gedoopt zijn, een der belangrijkste zendingsplaatsen der Zuidzee geworden. De zendelingen, die er zich voor goed gevestigd hebben, zijn Pitman, Buzacott, Gill en Royle.

8. DE SAMOA-EILANDEN.

§ 152. Wij komen nu verder aan eene nieuwe aanzienlijke en volkrijke eilanden-groep, die ook wel de Navigator's- of Schippers-eilanden genoemd wordt. Zij ligt ongeveer 200 uren ten noordwesten der Hervey-eilanden en beslaat van het westen naar het oosten vier graden, en heeft dus eene doorsnede van 80 uren. De eilanden zijn acht in getal: Manna, Orosenga, Ofu, Tutuila,

Manono, Aborima, Sawaji en Upolu. Sawaji, dat het grootste is, heeft 70, Opulu 50 à 60, Tutuila ongeveer 30 uren in omvang, terwijl de overigen veel kleiner zijn. In vruchtbaarheid staan zij met de andere Zuidzee-eilanden gelijk. Zij werden in 1787 door eenen Franschman ontdekt, doch nadat de beroemde zeereiziger La Peyrouse er in 1788 met 11 zijner medgezellen den dood had gevonden, werd men door de woestheid en sluwheid der bewoners afgeschrikt, om ze weder te bezoeken. Eerst Williams heeft dit in 1830 gewaagd, en te gelijker tijd de banier des Euangelies midden onder hen geplant. De bewoners, wier getal op 160,000 geschat wordt, hield hij toen nog wel niet voor menscheneters; maar nader onderzoek heeft toch doen zien, dat znlke gruwelen niet vreemd waren. Althans hunne moorddadige oorlogen, waarbij zij niet alleen dorpen en plantagiën verwoestten, maar ook de gevangenen ombragten, ja zelfs ten vure doemden, hadden nimmer een einde. Bij de aankomst van Williams was juist weder een zoodanige krijg uitgebroken, omdat men een' vreeselijken dwingeland, Tamafainga van de Malo-partij, die op Manono en Upolu te huis hoorde, had omgebragt. Jaren lang werd deze krijg, ook na de komst der leeraren, met ongehoorde wreedheid voortgezet, totdat eindelijk de kracht van het Euangelie over beide partijen de zegepraal behaalde, en de gezamenlijke eilanden in onbegrijpelijk korten tijd tot zekeren trap van Christelijke beschaving geraakten. Wij zullen van de geschiedenis dezer verandering hier iets mededeelen. — Reeds vroeger had Williams eene onweerstaanbare begeerte gekoesterd om den

Samoanen het Euangelie te brengen; doch werd daarvan door zijne vrouw, die voor zijn leven beducht was, teruggehouden, totdat eene ziekte haar tot andere gedachten bragt, en zij er nu zelfs toe kwam om hem tot volvoering van zijn besluit aan te sporen. Met de geringe middelen, waarover hij beschikken kon, bouwde hij te Rajatea een geschikt vaartuig, waaraan hij den naam van vredebode gaf, en stak in den zomer van 1830, door zendeling Barff en acht bekeerden vergezeld, in zee, terwijl hij nog zekere Fawea, een bewoner der zoo zeer gevreesde eilanden aan boord had, wien de bekeering zijner landgenooten zeer ter harte ging. Deze werd bij het zien van Sawaji zigtbaar ontroerd, en toen men hem naar de reden vroeg, gaf hij zijne groote vrees te kennen voor Tamafainga, die de schrik der bewoners was. Algemeen, zeide hij, hield men het er voor, dat de geest der goden in hem woonde, en wanneer de zendelingen hem tegen hadden, dan kon men, al waren ook de overige opperhoofden op hunne hand, de onderneming gerust voor mislukt houden. Ofschoon dat berigt niet zeer bemoedigend was, zeilden zij toch voort, en toen zij nu de kust bereikten, was natuurlijk de eerste vraag van Fawea aan de zaamgevloeide menigte, »hoe is het met Tamafainga?" — »Hij is dood," riepen de eilanders, zigtbaar verblijd, »tien dagen geleden hebben wij hem omgebragt!" Men verbeelde zich nu de vreugde van Fawea, die terstond naar Williams ging en uitriep: »hij is niet meer en de eenige verhindering, die ik duchte, is dus uit den weggeruimd!" De zendelingen dankten God voor deze genadige beschikking, wier-

pen het anker uit en begaven zich aan land, waarop Fawea de menigte in korte woorden met het doel hunner komst bekend maakte. Malietoa, het voornaamste opperhoofd van Upolu, gaf al aanstonds zijne blijdschap over het doel der zendelingen te kennen en achtte het gelukkig, dat het volk onderwezen zou worden. Intusschen had er juist op dien dag nog een gevecht plaats gehad, en in de verte zag men uit de woningen der overwonnenen een rookwalm opgaan, waarbij tevens de ligchamen der verslagenen verbrand werden. Malietoa, hoewel nog op dat oogenblik niet tot vrede gezind, beloofde toch, dat zoodra deze krijg geëindigd was, hij voor altijd de wapenen zou nederleggen. Williams liet daarom de acht onderwijzers deels op Sawaji, deels op Manono achter, en beloofde na een jaar nog anderen te zullen brengen. Er verliepen evenwel twee jaren alvorens hij terug kwam. Hij bezocht toen het eerst Manua, waar eene groote menigte hem van de kust toeriep: » wij wachten een schip, dat ons menschen zal brengen, die van Jezus Christus vertellen; is dit het verlangde schip?" — Nog treffender tooneel had plaats bij het eiland Tutuila. Daar was de geheele kust met inboorlingen als bedekt, van welke een hunner Williams toeriep: »onder mijn volk zijn 50 Christenen; wilt gij niet aan land komen en ons bezoeken?" — „Ik weet niet of ik u vertrouwen kan, antwoordde Williams, want ik heb gehoord, dat gij nog ruw en woest zijt." — » Wij zijn geen wilden meer, sprak de man terstond, want een voornaam opperhoofd der blanken, Williams genaamd, kwam voor twee jaren naar

Sawaji, en liet aldaar onderwijzers in de godsdienst achter; velen onzer, die juist aldaar waren, hebben hunne vrienden hier onderwezen, waardoor velen kinderen des Woords zijn geworden; zie zij staan hier allen aan de kust!" Zoodra Williams zich nu bekend maakte, schoot de gansche menigte toe en trok het schip naar 't strand. Daarop bragten zij hem voor eene hut, die zij de kerk noemden, en waarin dezelfde man, die Williams het eerst had toegesproken, godsdienstoefening hield. Op de vraag van Williams, wie hen daarin onderwezen had, gaf hij ten antwoord: »Ziet gij daar die kleine boot niet naast de uwe? dat is de mijne, daarmede bezoek ik de onderwijzers op Sawaji, en wat ik van hen ontvang, deel ik des zondags aan mijne landgenooten mede; is mijn voorraad op, dan vaar ik er weer heen om nieuwe te halen." Toen men vernam, dat Williams geene onderwijzers voor Tutuila bij zich had, waren allen uiterst bedroefd, zoo dat hij moeite had hen te troosten en gerust te stellen. — Dit alles geschiedde in dezelfde baai, waar La Peyrouse in 1788 door de wilden was omgebragt. Op Manono waren schier alle bewoners reeds bekeerd; er bevond zich eene kerk voor meer dan 700 personen, die elken zondag vol was, terwijl het Christendom in meer dan 30 dorpen op andere eilanden was verspreid geworden. In eene algemeene vergadering riep de oude koning Malietoa, zich tot zijn volk keerende, uit: »wij zijn allen van hetzelfde gevoelen, niet waar? wij willen allen Christenen worden?" Daarna sprak hij tot Williams: »ga heen en haal zoo spoedig mogelijk uwe vrouw en alles wat gij hebt, en kom onder ons wonen,

en leer ons den waren God aanbidden en Jezus Christus dienen!"

Niet lang daarna begaf Williams zich naar Engeland, waar hij door zijne mededeelingen de algemeene belangstelling in de Zuidzee-zending opwekte, zoodat hij weldra over 6 zendelingen voor de Samoanen beschikken kon. Daarbij werd nu ook een schip (de Camden) aangekocht en toegerust, hetwelk uitsluitend der Zuidzee-zending zou toebehooren, teneinde het onderling verkeer tusschen de eilanden te onderhouden. Nadat dit vaartuig vijf jaren den zendelingen ter dienst gestaan had, werd het om zijn gebrekkigen staat vervangen door een ander, John Williams geheeten, hetwelk in October 1844 naar Hobartstown vertrok.

In Junij 1836 had Williams de zendelingen naar Samoa gebragt. De oorlogen hadden thans op de eilanden opgehouden en alle gevangenen vrijheid bekomen om naar hunne vroegere woonplaatsen weder te keeren. Wonderbaar inderdaad was de verandering, die in korten tijd op deze eilanden had plaats gegrepen. Gansche scharen werden er gedoopt en onder hen zulken, die als de meest roekeloozen vroeger bekend stonden. Reeds in 1839 telde men op Upolu, hetwelk in de distrikten Aana, Tuamasana en Atua verdeeld is, omtrent 20,000, op Sawaji 12 à 13,000, op Tutuila 6000 Christenen, en behalve deze nog verscheidene honderden op de kleinere eilanden, mitsgaders al de bewoners van Manono, die men op 1000 schat. En evenwel — hoe is het mogelijk! — werd er acht jaren te voren nog geen enkele Christen op de eilanden gevonden. Sedert is de

wasdom ook niet verminderd. Zoo werden in 1841 alléén op Tutuila nog 500 menschen gedoopt en zendeling Bullen zegt: ik heb met velen dezer Christenen drie maanden lang onder één dak doorgebragt en ben getuige geweest, hoezeer zij door hunnen wandel van het Euangelie getuigenis geven." — Ten zuidoosten van Tutuila ligt de kleine uit 3 eilanden bestaande groep Manua met ongeveer 1000 inwoners. Hier kwamen van tijd tot tijd inlandsche Christenen, zoodat men besloot er den Europeeschen onderwijzer in de godsdienst Hunkin heen te zenden, die er ook zoo groote opgewektheid vond, dat hij in Mei 1844 uit 300, die belangstelling toonden, 30 tot lidmaten kon aannemen en doopen. Er zijn thans op deze onderscheidene eilanden 14 zendelingen werkzaam. Nadeelig helaas werkt nog altijd het schandelijk gedrag der matrozen van Europeesche schepen, ofschoon thans geene vrouw meer de havens wil bezoeken. Zendeling Murray schreef dienaangaande in 1841: »voor eenigen tijd begaven zich eenige jongelieden van een schip, dat in de haven lag, naar de dorpen, blijkbaar met een slecht doel. Zij traden een huis binnen en hoorden de bewoners Gode lofzingen; daarop bezochten zij een tweede, alwaar men bezig was den bijbel te lezen, terwijl zij in een derde komende, de eilanders geknield en biddende vonden. Dat maakte op hun gemoed een onweerstaanbaren indruk. Zij vereenigden zich met de arme eilanders in het gebed en keerden daarna diep bewogen naar het schip terug."— Over 't geheel kan men zeggen, dat deze volken, gelijk zij door hunne geschiktheid om huizen en vaartuigen te bouwen en kunsten te beoefenen, boven de

overige bewoners der Zuidzee verre uitmunten, zich nu ook evenzeer door hunne geestelijke beschaving hoogst gunstig onderscheiden.

9. DE VRIENDSCHAPS-EILANDEN.

§ 153. Deze liggen ten zuid-oosten der Samoa-en ongeveer 270 uren ten westen der Hervey-eilanden. Zij bestaan gezamenlijk uit omtrent 150 meest kleine, gedeeltelijk onbewoonde koraal-eilanden, die zich naauwelijks 7 tot 13 voet hoog boven de zee verheffen. Slechts Tongatabu of Tonga heeft 33 uren in omvang. In drie kleinere groepen, de Tonga-, Haabai- en Vavou-elanden, worden zij verdeeld. Iets verder liggen de eilanden Niva en Kebel, die er mede toe behooren. Suikerriet, bananen, platanen en yams groeijen er in 't wild; ook worden de broodvrucht- en kokosnootenboom er menigvuldig aangetroffen. Behalve varkens en honden waren er geene Europeesche huisdieren bekend. Met opzigt tot de godsdienst en zeden der bewoners, stonden zij met alle zuidzee-bewoners gelijk. De zending was ook hier niet minder gezegend. Men begon haar, hoewel niet zonder bangen strijd, op de Tonga-eilanden. Ja de eerste poging, die door 10 zendelingen met het schip Duff (1797) op Tongatabu werd aangewend, mislukte ten eenemaal, vooral door toedoen van zekeren Engelschman Morgan, een uit Botanybaai ontvlugten misdadiger. Deze zette namelijk de inboorlingen tegen de zendelingen op, door hen wijs te maken, dat deze tooveraars waren, die hen poogden omtebrengen, om het

eiland aan Engeland over te leveren. Hij stortte evenwel zelf in den kuil, dien hij anderen groef; want een opperhoofd doorstak hem en wierp zijn ligchaam in zee. Intusschen waren toch reeds drie zendelingen vermoord en hunne woningen verbrand geworden, terwijl de overigen nog gelegenheid hadden gevonden op een Engelsch schip te vlugten. De zending werd dus voorloopig gestaakt, tot dat zij in 1822, nadat het eiland door binnenlandschen krijg grootendeels zijne bewoners verloren had, door Methodisten weder ondernomen werd. Zendeling Lawry, die zich toen met eenige medgezellen derwaarts begaf, vond er eenen Engelschman met name Singleton, die 16 jaren op het eiland verkeerd had, en hem tot tolk verstrekte. Doch ook zij vonden het al spoedig geraden, wilden zij hun leven niet verbeuren, om te vertrekken, zoodat deze poging al weder mislukte. nmi ddels waren Tahitische onderwijzers, die omstreeks denzelfden tijd waren aangekomen, gelukkiger. Deze hadden een zendingshuis en kerk, benevens reeds een 400-tal volgelingen, en toen later in 1826 en 1827 de Methodisten terug kwamen. stonden zij aan deze hunnen arbeid af. De twee hoofdposten, die zij opgerigt hadden, waren Hihifo en Nugalofa. En ofschoon nu de gemoederen allengs gunstiger jegens de zendelingen gestemd werden, hadden zij toch vooral op Hihifo nog veel leeds te verduren van het grillige en achterdochtige opperhoofd Ata, die steeds in den waan bleef, dat de zendelingen eene doos vol booze geesten medegebragt hadden, die het Tongavolk zouden ombrengen. Hij bedreigde zelfs met verbanning allen, die hunne godsdienstoefeningen bijwoon-

den, alsmede de meisjes, die in het naaijen of lezen onderwezen werden. Op Nagalofa ging het iets beter. Hier was het vooral het opperhoofd Tubo, die zich, in weerwil van alle hem gedane bedreigingen, de belangen van het Euangelie aantrok, en door zijn overwegenden invloed weldra vele afschuwelijke volkszeden, als kinderoffers en het afkappen van de voorste vingerleden bij gevaarlijke ziekten, afschafte. Er kwam gaande weg meer opgewektheid; de bewoners vereenigden zich in hunne woningen tot godsdienstige bijeenkomsten, en de aanwas nam spoedig zoo toe, dat men in 6 jaren tijds de bekeerden op de Vriendschaps-eilanden op 8 à 10,000 schatte. Op Hihifo was de stiefzoon van het vijandige opperhoofd Lolohea de eerste, die het Christendom aannam. De overige posten op Tongatabu waren Bea, Mua, Baini en Houma, terwijl de begeerte naar onderwijs op andere eilanden zoo groot werd, dat een scheepskapitein reeds in 1828 daarvan zeide: »overal waar ik kom, is de eerste vraag: hebt gij geene zendelingen aan boord?" Zoo had men op een der eilanden reeds eene kerk gebouwd, in de hoop van spoedig een zendeling te zullen bekomen.

Merkwaardig is vooral de verspreiding des Christendoms op de Haabai-groep. Deze bestaat uit 30 à 40 eilandjes, waarvan er ongeveer 20 bewoond zijn en die onder de heerschappij staan van het voorname opperhoofd Tanfaahau. Het grootste is Lefuga. Gemeld opperhoofd, die al van der der jeugd af aan een afkeer van afgoderij scheen gehad te hebben, had naauwelijks van de werkingen des Euangeliums in Tongatabu gehoord, of hij

nam terstond het besluit de zaak te gaan onderzoeken, waarvan het gevolg was, dat hij in 1830, niet alleen op Lefuga, waar zendeling Thomas toen uitsluitend werkzaam was, maar ook op andere hem onderworpene eilanden alle afgodsbeelden en altaren liet uitroeijen, terwijl hij de kostbare geschenken, die zijn neef Tinau, opperhoofd der Vavou-eilanden, hem toezond, om, ware het mogelijk, hem nog van zijn voornemen af te brengen, met verachting van zich wierp. Zoo behaalde dan Taufaahau, die bij zijnen doop den naam van koning George ontving, door zijn vastberaden gedrag eene schitterende zegepraal op het treurige bijgeloof zijns volks. Hij ontdeed zich ook van zijne vrouwen en leefde een geruimen tijd er geheel zonder, totdat hij eindelijk met ééne een wettig huwelijk sloot. Verder schonk hij aan al zijne slaven de vrijheid, nam een belangrijk aandeel in alles wat maar tot bevordering van het Christendom strekken kon. Hij werd bouwmeester, zeevaarder, leeraar en president van een hulpgenootschap der zending. Hoe kon het anders, of zijne woonplaats Lefuga werd spoedig de gewigtigste zendingspost der Vriendschaps-eilanden!

Het voorbeeld van Taufaahau werd ook weldra door den reeds opgenoemden Tinau, opperhoofd der Vavou-eilanden, eene zeer talrijke groep, gevolgd. Ook deze beval zijne onderdanen zich van al hunne afgoden te ontdoen en liet den tempel in brand steken; waarop zendeling Crosz in 1832 derwaarts ging. De zending was er zoo gezegend, dat men in weinige jaren op deze eilanden reeds 20 predikplaatsen met 40 leeraren tel-

de. Na den dood van Tinau kwamen zijne eilanden onder het gebied van Taufaahau, die van dien tijd af aan zijn volk gepaste wetten gaf (1839), ja ook zelf het woord Gods predikte.

Sedert 1834 zag men allerwege op de Vriendschaps-eilanden, waar zich Euangelische leeraren bevonden, dezelfde heilbegeerigheid als op de Samoa-eilanden, zoodat er duizenden tot het geloof in Christus gebragt werden. En mogten er nu nog hier en daar vijandige opperhoofden gevonden worden zoo als op Tongatabu, waar geen algemeen opperhoofd is, aan wien afzonderlijke stammen onderworpen zijn, zoo kan men toch zeggen, dat ook hier de zaak des Heeren zegeviert.

Om nu aan het dringende verzoek om leeraars eenigzins te gemoet te komen, heeft men op Vavou eene inrigting gevestigd om inboorlingen tot zendelingen op te leiden. Intusschen zijn er ook al Roomsche zendelingen ingedrongen, en wonen er in Bea sedert 1841 drie priesters, die met een aantal roomsch gewordene Tonganers van het eiland Wallis gekomen zijn, en zich der protestantsche zending zeer vijandig betoonen.

§ 154. Tot de groep der Vriendschaps-eilanden, rekent men gewoonlijk ook de Sauvage- of wilden-eilanden, door de inboorlingen Nine genoemd. Zij werden in 1774 door Cook ontdekt, liggen tusschen de Hervey- en Samoa-groepen, ongeveer 50 uren van laatstgenoemden verwijderd, en tellen 3000 inwoners. Deze hebben weinig verkeer met andere eilanders. Nadat Williams meermalen te vergeefs getracht had ook hier het Euangelie te brengen, gelukte het hem in 1830 twee inlanders te beko-

men, die hij naar Rajatea bragt, van waar zij na eenige maanden, met de noodige kennis toegerust, op hun eigen verlangen naar hun land wederkeerden om er het Euangelie bekend te maken; doch beide werden vermoord. Intusschen gaf Williams de hoop niet op, maar trachtte andermaal pogingen aan te wenden, waarin hij echter door zijn' spoedigen dood in 1839 gestuit werd. Zendeling Murray, die naderhand de eilanden ook wilde bezoeken, werd door de woestheid en barbaarschheid der bewoners zoodanig afgeschrikt, dat hij den grond zelfs niet durfde betreden. Zij leven geheel van visch en besmeeren hun gansche ligchaam met zwarte kool, hetgeen hun een ruw voorkomen geeft. Zij zijn daarbij in twee partijen verdeeld, die elkander op den duur beoorlogen; zij schijnen echter geene menschenetters te zijn. Een der bewoners bevond zich in 1846 op de Samoa-eilanden, en daar hij van harte Christen geworden is, zoo laat zich van hem iets goeds verwachten, wanneer hij te eenigen tijd naar vaderland mogt terugkeeren.

V. WESTELIJK POLYNESIË.

1. *De Fidschi-eilanden.*

§ 155. Al de eilanden, die wij nu van § 139 tot 154 beschouwd hebben, rekent Williams tot Oostelijk Polynesië. De inwoners behooren gezamenlijk tot den Maleischen stam (zie § 138) en worden Austraal-Indiërs genoemd; terwijl met de Fidschi-eilanden, wier bewoners den overgang

tot de Australaal-negers of Papua's vormen, het Westelijk Polynesië begint. Hiertoe behooren verder de Nieuw-Hebriden, Nieuw-Caledonië, de Salomons-eilanden, de Louisiaden, Nieuw-Ierland, Nieuw-Brittannië en Nieuw-Guinea. De taal van de bewoners dezer eilanden, welke inderdaad van die der Oostelijke Polynesiërs afwijkt, is zeer weinig bekend en tot hiertoe nog niet in schrift gebragt. Het Euangelie heeft dan ook hier de eerste kluisters nog te verbreken, want behalve onder de Fidschi's, waar thans de eerste lichtstralen beginnen door te breken, is het in deze oorden nog niet doorgedrongen. De Fidschi-eilanden, die zeer talrijk, doch van welke slechts vijf van grooteren omvang zijn, liggen ten noord-westen en niet ver van Tonga, waardoor er wederzijds een bestendig verkeer plaats heeft. Hunne talrijke bevolking is vreeselijk ontaard, aan de grofste afgoderij overgegeven en hoogst bloeddorstig. De onderscheidene stammen ontrooven elkanderen de menschen voor hunne bloedige offers, van welke bij vijf tot twintigtallen geslagt worden, telkens wanneer er een tempel wordt ingewijd. Er wordt alzoo uit wraakzucht een voortdurende krijg gevoerd, waarbij de afschuwelijkste tooneelen plaats grijpen. Zoo werden eens 30 gevangene kinderen levend in manden van kokosbladeren gelegd en boven in de mast van een vaartuig geheschen, om aan wind en weder blootgesteld, tot eereteekenen der bloedige zegepraal te verstrekken, totdat de ongelukkige schepseltjes, door het heen en weder stooten tegen de mast, onder een bitter gekerm, hun leven eindigden, of

ook wel aan andere kinderen ten doelwit voor hunne pijlen moesten verstrekken. De menschenschedels gebruiken zij als drinkschalen, terwijl bejaarde, zieke of zwakke personen den hongerdood prijsgegeven, levend begraven of in zee geworpen worden ter prooi voor de haaijen. Sterft een opperhoofd, dan worden al zijne vrouwen verworgd. Ook is het eten van menschenvleesch nog in zwang. Van hunnen god, dien zij in eene slang vereeren en aan wien zij tevens kinderen en kleinkinderen toeschrijven, wier getal steeds aangroeit, gelooven zij, dat hij zich geenzins met de wereld bemoeit, maar dat er daarentegen booze geesten zijn, die bestendig dag en nacht op aarde rondwaren om den mensch kwaad te doen of met akelige ziekten te kwellen.

In 1835 begaven zich Methodisten-zendelingen met eenige bekeerde Fidschi's naar het eiland Lakemba. Bij hunne aankomst stonden ongeveer 2 à 300 inwoners met geweren of knodsen gewapend aan de kust om hen te ontvangen. Op hunne toespraak: »het is uit liefde, dat wij tot u komen!" zagen zij elkander verbaasd aan, en de koning liet vragen, wat zij dan wilden? Toen hij nu het doel hunner komst vernomen had, klapte hij in de handen en zeide: »weest welkom, ik neem u in mijne bescherming, ik zal huizen voor u bouwen, u een stuk gronds ter bebouwing afstaan en geenzins dulden, dat men u moeite aandoe of uwen eigendom wegneme!" De koning hield woord; er mogten geene afgodstempels meer gebouwd of onderhouden worden, en vele eilanders bekeerden zich.

De posten op Lakemba zijn: Wathiwathi,

Waitambu, Narothake en Nukunuku. Op het zuidelijke eiland Ono verspreidde zich het Euangelie, zonder dat er een zendeling kwam; want de inboorlingen kwamen van daar bij scharen naar Lakemba, van waar men hun vervolgens inlandsche onderwijzers zond, die er 200 tot het Christendom bragten. Even zoo arbeiden inlandsche zendelingen op Ovalau, Kandavu, Bua en Nandrongo, terwijl op het eiland Bau, waar het opperhoofd Tanoa zich bijzonder ijverig betoont, alsmede op Rewa en Somosomo, sedert 1839 mede zendelingen aanwezig zijn. Merkwaardig was de bekeering van het zoozeer gevreesde opperhoofd van Viwa, met name Namosimalua. Deze had eens al de manschappen van een Fransch vaartuig omgebragt, waarop in October 1839 twee oorlogsschepen verschenen om voldoening te eischen. Uit vrees vlugtte hij naar Tanoa, opperhoofd van Bau, dien hij nog kort te voren had willen ombrengen. Deze maakte hem met den zendeling Crosz bekend, waarop hij, die de geesel der eilanden was, grondig bekeerd en ieders vriend werd. Hij predikt nu den bewoners der Fidschi-eilanden: »uwe goden zijn niets, en wat de priesters zeggen is leugen en bedrog. Bekeert u tot Jezus en den God der vreemdelingen! Ik voor mij gevoel dat deze waarlijk God is, want naauwelijks hoorde ik de prediking der zendelingen, of ik moest Hem eerbiedigen. Wel dacht ik aan mijne zonden en werd beangst voor zijnen toorn, maar wanneer ik dan van Jezus hoorde, dat Hij zoowel voor ons als voor de vreemdelingen gestorven is, dan werd mijn hart warm van liefde. Bekeert u tot God en wordt met

mij aanbidders van Hem!" Hoe groot nu ook aan den eenen kant bij de bewoners het verlangen naar de waarheid is, zoo talrijk zijn aan den anderen kant de vijanden, die het Euangelie met alle kracht tegenstaan, en de aanhangers van hetzelve benevens de leeraren zelven soms bitterlijk vervolgen. Als men nagaat, dat zij den zendelingen nu en dan stukken menschenvleesch voorwerpen, of ook wel hen betasten of zij goed zouden zijn om gegeten te worden, dan kan men zich voorstellen, hoe zij soms te moede worden. Evenwel wordt het met elk jaar beter. In de taal hebben de zendelingen, vooral Dr. Cargill, groote vorderingen gemaakt. Volgens de berigten van 1842, waren er 74 vrijwillige onderwijzers aangesteld, werden de scholen druk bezocht en telde men over de 1000 bekeerden. Daarbij namen de barbaarsche gewoonten af en lieten opperhoofden en volk meer en meer hun vertrouwen op de afgoden varen. Zelfs begonnen de priesters, die in den naam der godheden spreken, hunne groote bezorgdheid te openbaren, nu de groote God der Christenen onder hen gekomen was. Honderden hebben het bewijs geleverd, dat het Euangelie eene kracht Gods tot zaligheid is voor een iegelijk die gelooft. Daarentegen werd in December 1844 met het schip Triton, dat van Fidschi kwam, het berigt naar Nieuw-Zeeland gebragt, dat men tengevolge van een uitgebroken krijg genoodzaakt was geworden, de drukkerij benevens zendeling Jaggar en familie van Rewa naar Bau te verplaatsen, hetgeen nog in tijds, zonder dat hun eenig letsel wedervoer, had kunnen geschieden. De vijanden hadden 3 dagen vóór hun vertrek 23 menschen verslonden en besloten de gan-

sche bevolking uit te roeijen en de stad in brand te steken. De opperhoofden zelfs zouden, tegen de gewoonte, opgegeten worden. Hoe opmerkelijk, voegt de berigtgever er bij, dat ook op deze plaats, de genade Gods zegeviert.

2. DE NIEUW-HEBRIDEN.

§ 156. Van Tahiti uit dringt het Euangelie steeds verder naar het westen door. Zoo werden in 1836, met het zendings-vaartuig Camden, dat in 1844 (zie § 152) door een ander onder den naam van John Williams vervangen werd, op nieuw pogingen aangewend om heidensche eilanden van Christen-leeraars te voorzien. Voornamelijk had men nu de Nieuw-Hebriden, 10 graden ten westen der Fidschi's, en Nieuw-Caledonie, dat meer zuidelijk ligt, op het oog. Williams evenwel vond in den herfst van 1839 op zijne reis met het schip Camden zijnen dood. Hij voer met 12 onderwijzers uit, die bij op geschikte plaatsen hoopte af te zetten. Twee van deze bleven op het Nieuw-Hebriden-eiland Rotuma, hetwelk 7 uren in omvang is en 12,000 inwoners telt, waar zij weldra in het opperhoofd Marof eenen vriend vonden, onder wiens bescherming zij veilig konden arbeiden. Op het eiland Tauna, welks bewoners zich zeer bereidwillig toonden, werden er drie achtergelaten, terwijl men den volgenden dag (20 November 1839), het noodlottige eiland Erromanga in het gezigt kreeg. De laatste brief, die Williams toen nog schreef droeg kenmerken van een angstig voorgevoel, hetwelk helaas maar al te zeer bevestigd werd. In de nabijheid van

het eiland gekomen, begaf hij zich met Harris, die voor de Marquesas bestemd was, in eene boot en roeide naar land. De inboorlingen, die zeer wantrouwend en sterk gewapend waren, gaven op hunne vriendelijke toespraak geen acht maar weken terug, terwijl de broeders zich lieten verlokken om met hen landwaarts in te trekken. Op eens evenwel ziet men Harris vlugten, doch al spoedig werd hij achterhaald en met knodsslagen afgemaakt. Williams, die mede zijn vaartuig niet bereikte, trof hetzelfde lot. Van hunne ligchamen, die men toen niet had kunnen meester worden, kreeg men naderhand van de inboorlingen eenige beenderen terug, welke door de diep bedroefde bewoners van Rarotonga werden ter aarde besteld. Een eenvoudige grafsteen siert hunne rustplaats. Dat de moordenaars tot straf door een' anderen stam zouden zijn uitgeroeid, heeft zich niet bevestigd.

Onbeschrijfelijk groot was de droefheid der Zuidzeebewoners over Williams dood. Er was nu maar ééne stem over de noodzakelijkheid om zoo spoedig mogelijk den moordenaren het Euangelie te brengen. Reeds in den zomer van 1840 vertrok dan ook het schip Camden met zendeling Heath en andere leeraren derwaarts. Vooraf bezocht het de eilanden Rotuma en Tauna, waar men de broeders welvarende vond, benevens Niua of Immer, waar men gelegenheid vond twee leeraren af te zetten, en op Erromanga eindelijk, vond men aan de kust tegenover die, waar de moord had plaats gehad, de bewoners werkelijk genegen twee hunner op te nemen. Men kwam nu ook bij de Pijn-eilanden, die tot Nieuw-Caledonië behooren, doch vond het

nog niet geraden dáár onderwijzers achter te laten. Intusschen waren de beide zendelingen op Erromanga het volgende jaar nog in leven, doch als 't ware door een wonder aan de tanden der inboorlingen ontsnapt; want naar hetgeen zij later mededeelden, bestaat op het eiland de gewoonte, om ieder éénloopend persoon, dien men aantreft, het zij man of vrouw, te dooden en op te eten. Dit is zelfs zoo sterk, dat wanneer man of vrouw zich naar het bosch begeven om te werken, zij verpligt zijn de kinderen met zich te nemen. Van persoonlijke veiligheid en van eigendoms-regt heeft men geen het minste begrip. Somtijds dooden zelfs familie-leden elkander, waarvan de onderwijzers meermalen getuigen waren. Ook zagen zij wel eens de hoofden van vreemdelingen, die bij hunne landingen terstond waren omgebragt, op palen gestoken. Er was dus hier voor de onderwijzers voorshands aan geen blijven te denken. —

Intusschen werden op dezelfde vaart met het schip Camden, de onderwijzers op Anatom of Ekeamu, een der Hebriden, op de innemendste wijze ontvangen, zoodat de inboorlingen met groene takken als vredeteekens groepsgewijze aan de kust hen stonden optewachten, en zelfs door het water naar het schip gingen om hunne goederen mede aan land te helpen dragen. Des te treuriger evenwel was het op de Pijn-eilanden, waar thans ook Samoa-onderwijzers gebragt werden. Terwijl het schip Stax aldaar in Augustus 1842 voor anker lag, en de kapitein en zijne manschappen, die de inboorlingen vriendelijk bejegend hadden, aan land gingen om eenig hout te kappen, werden zij plotseling door

het volk aangevallen, met hunne eigene bijlen omgebragt en vervolgens op eene afgrijselijke wijze verslonden. Daarop trokken de moordenaars het schip aan land en nu werden ook de onderwijzers het slagtoffer hunner woede.

Op Tauna, werwaarts de Londensche zendelingen Turner en Nisbett zich begeven hadden, ging het niet beter. De zendelingen werden er bedreigd door zekere daar heerschende partij van de zoogenaamde Gewijden, aan wie het volk de magt over leven, dood en ziekten toeschrijft, en daarom alleen door vele geschenken kan verzoend worden. Het gevaar, waarin de broeders verkeerden, werd zoo groot, dat zij zich te middernacht met hunne vrouwen in een bootje begaven en aan de zee toevertrouwden. Gelukkig werden zij nog in tijds door een Amerikaansch schip, dat langs Tauna voer, opgenomen en en alzoo gered, terwijl de achtergeblevene Samoa-onderwijzers onder de handen der woestaards den dood vonden. Men dient hierbij tevens op te merken, dat dit alles niet zoozeer geschiedt uit vijandschap tegen het Euangelie, dan wel uit wraakzucht, daar de eilanders de menigvuldige beledigingen, die hun te voren door schepen, die er aanlandden, zijn aangedaan, nog maar niet vergeten kunnen.

Ten noorden liggen nog vele eilanden-groepen, die insgelijks groote behoefte hebben aan het Euangelie; doch de Heer, die in 40 jaren zooveel gedaan heeft, zal voorzeker ook op zijnen tijd dáár wel eene deur openen en het wonderbaar licht van zijn koningrijk doen opgaan!

IV. DE SANDWICHS-EILANDEN.

§ 157. Al de tot hiertoe beschouwde eilandengroepen zijn gelegen ten zuiden van de evennachtslijn. De Sandwichs-eilanden evenwel, de voornaamsten der gansche Zuidzee, liggen 20 graden ten noorden, en wel onder denzelfden meridiaan als de Hervey-eilanden, die 20 graden ten zuiden daarvan liggen, zoodat er tusschen beide groepen een afstand bestaat van 40 graden of 800 uren. De eilanden zijn 13 in getal, van welke echter 5 niets dan naakte, onvruchtbare rotsen zijn. De 8 overigen zijn: Owaihi of Hawaii (190 □ m.), Maui (28 □ m,), Toharawa of Kahulawe (3 □ m.), Ranai of Lanai (5 □ m.), Morokai of Molokai (8 □ m.), Oahu (25 □ m.), Kauai (25 □ m.) en Niihau, dat het kleinste is. Zij zijn allen van vulkanischen oorsprong, en niet alleen treft men, vooral op Owaihi, nog groote massa's lava aan uit vroegeren tijd, maar er is ook nu nog een vuurspuwende berg. Hier vindt men ook de meer dan 13,000 voet hooge bergen Mauna Koa en Mauna Roa. Over het algemeen echter worden de bergen door vruchtbare dalen afgewisseld. Men treft er planten in overvloed aan, doch weinig dieren. Alleen vond men er enkele varkens, honden, hagedissen, en eene soort van muizen, doch geene wilde dieren, slangen of insecten. Naderhand zijn er echter paarden, rundvee en geiten ingevoerd; doch voor schapen is het klimaat er te warm. De inboorlingen zijn van eene lange gestalte, welgebouwd en sterk gespierd, terwijl de op-

perhoofden, die van der jeugd af beter gevoed worden, zich zoozeer door hunnen krachtigen ligchaamsbouw onderscheiden, dat men hen bijna voor een bijzonder geslacht zoude houden. Zij zijn olijfkleurig of roodbruin en hebben zwart kroes hoofdhaar. Cook schatte hunne bevolking op 400,000 zielen, doch hunne ontaarde zeden, waartoe vooral kindermoord en menschenoffers behooren, en nog meer de losbandigheden en ziekten, die door Europeesche schepen er zijn overgeplant, hebben de bevolking in de laatste jaren zoo doen afnemen, dat zij volgens eene in 1832 gedane telling nog slechts 130,000 bedroeg, welke men in 1836 nog weder met 31,000 verminderd vond — ofschoon de naauwkeurigheid dier beide tellingen betwijfeld wordt. — Intusschen is de sterfte onder het volk buitengemeen groot, want van eene bevolking van 5600 zielen, stierven er in 1842 niet minder dan 434, terwijl er slechts 90 geboren werden. In zoo verre dit onder wilden mogelijk is, waren de bewoners blijkens hunne woningen, kleeding en kunstvaardigheid, niet geheel zonder beschaving; zelfs bestond er een regeringsstelsel, waarvan de grondslagen, bij het nieuw ontwerp na hunne toebrenging tot het Christendom, dezelfden konden blijven. Het verkreeg zijn beslag door den magtigen veroveraar Tamehameha of Kamehamea I, die 1819 na eene meer dan 30jarige regering stierf en de Napoleon der Zuidzee genoemd werd. Hij onderwierp al de eilanden aan zijn gezag, en trachtte zoowel door zijne verbindtenissen met zeevarende volken als door zijnen ijver om Europeesche beschaving in te voeren en te verspreiden, zijn volk allereerst uit deszelfs ruwheid op te heffen.

Volgens het aloude regeringsstelsel strekt zich de magt des konings ook over den eigendom des volks uit. Onder hem staan de opperhoofden als leenmannen en stadhouders over de afzonderlijke distrikten en eilanden. Sterft er een opperhoofd, dan komen al zijne landerijen aan anderen, en de familie des overledenen moet vertrekken en andere landen gaan opzoeken of van gebrek omkomen. Overigens waren hier tot aan den dood van Tamehameha, die in de oude godsdienst-gebruiken weinig verandering bragt, bijgeloof en afgoderij, met al de daaraan verbondene gruwelen evenzeer heerschende als in het overig gedeelte der Zuidzee. Men had er groote afgodstempels (Morai's), opgetooide, reusachtige afgodsbeelden en listige, invloedrijke priesters. Vooral gaven de vuurspuwende bergen veel stof tot bijgeloof. Immers naar de meening des volks woonde daarin de moeder aller goden (Pele), en wilde men hare verbolgenheid, die zich door het uitwerpen van lavastroomen openbaarde, niet op zich laden, dan was men verpligt aan tempels en priesters ruime offers te brengen. Men geloofde, dat de zielen der afgestorvenen des nachts op ééne plaats zich vereenigden, en alsdan door de goden werden verteerd of dat zij in de onderwereld van hagedissen en vlinders moesten leven. Nergens evenwel vertoonde zich de druk van den Tabu (zie § 138), die in de gansche Zuidzee, maar vooral in het oostelijk gedeelte heerschende was, zoo verschrikkelijk als hier. — Misschien is het niet overbodig, daarvan nog iets mede te deelen. Tabu beteekent iets, dat den goden geheiligd of toegewijd is, en geeft te kennen, dat eene zoodanige zaak door gewone menschen niet

mag worden aangeraakt. Die den Tabu overtreedt, waarop ten strengsten gelet wordt, verbeurt het leven. De wijding geldt òf enkele personen òf allen, en wordt voor korteren of langeren tijd, soms ook wel voor altijd geldende verklaard. De goden en tempels, de naam des konings en zijner familie, vooral de priesters, hunne woningen, kleedingstukken enz. waren altijd Tabu's, dus onschendbare dingen. Zoo ook het vleesch van varkens en vogels, en verder alles wat als offergaven den goden gebragt werd, zoodat alleen de goden en priesters soms ook andere mannen, maar nooit de vrouwen het gebruiken mogten. Soms werd een geheel eiland of distrikt getabueerd, hetwelk alsdan door niemand op doodstraffe mogt worden betreden. Met vruchten en visch had dit ook plaats, en door niemand mogten ze dan gegeten worden. Was een Tabu algemeen, dan mogten de mannen geen werk verrigten, maar moesten het morgen- en avondgebed in de tempels bijwonen. Was de Tabu streng, dan moesten alle vuren op het eiland worden uitgedaan en niemand mogt zich buiten zijne woning vertoonen. Het geluid van varken, hond noch haan mogt op verbeuring van het leven des eigenaars, gehoord worden; en ging een opperhoofd uit, dan moest elk zich voorover op den grond werpen. Zelfs mogten de koning en de priesters niets aanroeren; zoodat zij door anderen moesten gevoed worden. Gewoonlijk werd zoodanige Tabu door een priesterheraut luide afgekondigd, en de overtreder er van terstond aan de goden geofferd of geworgd. Deze Tabu drukte vooral zwaar op het vrouwelijk geslacht; want een meisje mogt van de geboorte af

geene spijze gebruiken, welke de vader had aangeraakt of die op zijn vuur was toebereid; en wanneer de vader met zijn' zoon aan tafel zat, moest de moeder voor de deur op den grond liggen en wachten tot haar iets werd toegereikt. Ontbraken er menschenoffers, omdat er toevallig geene misdadigers voorhanden waren, dan werd slechts een nieuwe Tabu uitgeroepen, die ligt kon overtreden worden, of men hield hem geheim om des te zekerder een slagtoffer te bekomen. Hoe sterk deze afschuwelijke gebruiken, ook onder de regering van Tamehameha I, en in weerwil der groote veranderingen, die er toen in de zeden des volks plaats grepen, door de priesters nog werden vastgehouden, blijkt uit het berigt, dat het tijdschrift *de Hawaïsche Waarnemer* ons van de laatste ziekte des konings mededeelt: »Toen Tamehameha gevaarlijk ziek werd en de priesters geene kans zagen om hem te genezen, zeiden zij: wees goedsmoeds en bouw een huis voor den God, opdat gij herstellen moogt! Deze raad der priesters werd mede door de hovelingen bekrachtigd. En toen er nu een bedehuis voor Kukailimoku was opgerigt, sloegen zij hem voor, om, teneinde zijn leven te verlengen, dezen god menschenoffers te brengen; — waarop het volk in doodsangst wegvlugtte en zich verschool, totdat deze Tabu was opgeheven. Het is evenwel niet zeker of Tamehameha den raad der opperhoofden en priesters om menschen te offeren gebillijkt hebbe; want volgens andere berigten zou hij gezegd hebben: de menschen zijn den koning geheiligd."

§ 158. De Sandwichs-eilanden werden door kapitein Cook, in 1778 ontdekt, die helaas het

volgend jaar op Owaihi vermoord werd. Van dien tijd af aan werden die eilanden door vele Europeesche en Amerikaansche schepen bezocht, die er op hunne vaart naar China of Oost-Indië eene geschikte gelegenheid vonden om zich van versche levensmiddelen te voorzien. Deze bezoeken hadden het nadeel, dat er ten gevolge van de losbandigheid der matrozen velerlei ziekten, en door het invoeren van brandewijn nieuwe misdaden ontstonden; maar aan den anderen kant wekten zij bij het volk, en vooral bij de opperhoofden, de begeerte op naar meerdere beschaving; want men vond er reeds, die hunne zonen naar Noord-Amerika zonden, van welke vijf hunner in Cornwall bij New-york tot de zendingsdienst werden opgeleid. Hun wensch om ook de zegeningen van het Euangelie deelachtig te worden, wekte in Noord-Amerika eene algemeene belangstelling, zoodat het algemeene zendeling genootschap in 1820 de vijf eerste zendelingen met vier bekeerde Sandwichs-eilanders derwaarts zond. Juist viel daar omstreeks dien tijd iets voor, dat den zendelingen zeer te stade kwam. De dood van Tamehameha I, wiens gezag tot hiertoe zeer gevreesd werd, gaf thans (1819) aanleiding tot een' algemeenen opstand, en daar het gros der bevolking al sedert lang, den Tabu benevens hunne afgoden en altaren moede was, werden nu, vooral door medewerking van den nieuwen koning, alle Tabu's-offerplaatsen en afgodische gebruiken afgeschaft, hetgeen alles in weinige maanden en nog vóór de komst der zendelingen plaats had, die door dit een en ander niet weinig verrast werden. »Tamehameha is dood! — riep men hun toe. — De Tabu's

zijn opgeheven, de goden verbrand, de Morai's verwoest, de afgodspriesters afgezet!" De zendelingen vertrouwden naauwelijks hunne oogen, toen zij nergens altaren meer aanschouwden. Overal werden zij met hartelijke vreugde en met dringend verzoek om onderwijs ontvangen. Op verlangen van den nieuwen koning Rihoriho (Liholiko) (1) of Tamehameha II, vestigden de zendelingen zich terstond (1820) op het hooge eiland Oahu of Woahu, waar thans Honolulu tot eene fraaije, op Europeesche wijze gebouwde stad van 40,000 inwoners is aangegroeid. Voorts zijn er nog de posten Punahau, Ewa, Wailua en Kaneohe. In hetzelfde jaar werd ook het eiland Owaihi bezet met de posten Kailua, Kealakekua, Kau, Waimea, Hilo en Kohala; alsmede het eiland Kauai (ook Tauai en Hauai genaamd) met de posten Waimea, Koloa en Waioli, Toen er in 1823 uit Amerika 20 zendelingen aankwamen, werd ook het eiland Maui voorzien, waar vervolgens de posten Lahaina, Lahainaluna, Wailuku en Hana ontstonden; terwijl in 1832 op het eiland Molakai de post Kaluaaha, door een' zendeling bezet werd — zoodat er toen op vijf eilanden 23 posten met 29 zendelingen aanwezig waren. De zending maakte snelle vorderingen, vooral toen haar ook zendeling Ellis van het Londensch genootschap werd toegevoegd, die eenigen tijd op Otaheiti vertoefd en aldaar de taal mag-

(1) In het oogvallend is in de eigen namen de dikwijls voorkomende verwisseling der letter R en L, K en T, welke haren grond in eene onbepaalde uitspraak schijnt te hebben.

tig geworden was, daar de oost-polynesische taal op geringe afwijkingen na, ook op de Sandwichs-eilanden gesproken wordt. De koning zoowel als de opperhoofden en velen van het volk betoonden al aanstonds genegenheid om zich te laten onderwijzen. Er verrezen eene menigte scholen, die weldra met jongen en ouden waren opgevuld. Ook werden er seminariën en drukkerijen opgerigt, en reeds telde de kapel te Honolulu in de eerste jaren meer dan 1000 toehoorders. Het ontbrak intusschen nog wel niet aan tegenstand, zoodat in sommigen nog wel eens de neiging tot hunne vroegere afgoden bespeurd werd. Ook was de eerste aanneming der nieuwe leer niet altijd een bewijs van een vernieuwd hart, zoomin als vroeger de wegwerping hunner goden. Velen toch kon de ernst, waarmede men de zonden der wellust en dronkenschap bestreed, niet behagen, en zij werden hierin gestijfd door den invloed van zedelooze Europeanen. Desniettegenstaande had er in korten tijd, wat de zedelijke toestand des volks betreft, eene gunstige verandering plaats; want in 1825 konden de slechte matrozen van Europeesche schepen, op sommige eilanden althans, geene gelegenheid meer vinden om hunne dierlijke lusten te bevredigen. De zending werd vooral door den koning en de opperhoofden zeer bevorderd, en toen Tamehameha II op zijne reis naar Londen in 1824 stierf, werd de minderjarige prins Kauikeouli of Tamehameha III, aan de opvoeding der zendelingen toevertrouwd, terwijl de verstandige en godvruchtige koningin Elisabeth of Kaahumanu I, die sedert 1832 veel tot het welzijn des volks bijdroeg, het regentschap op zich nam. Tot 1827 hadden

zich 21 opperhoofden aan de zendelingen aangesloten, die hun' vroegeren krijgslust aflegden en thans een Christelijk leven leidden. Er werden nu ook nieuwe wetten ingevoerd, als tegen moord, diefstal, echtbreuk enz., waardoor deze en andere misdaden werden te keer gegaan, en tevens de viering van den Zondag bevolen. Zoo nam de beschaving meer en meer toe. Europeesche kunsten en handwerken kwamen in gebruik, terwijl men alles, wat een staat tot aanzien en welvaart brengen kan, van alle zijden zag te voorschijn treden.

Over deze zedelijke veranderingen was wel niemand meer ontevreden dan de manschap der Europeesche schepen, zoodat zij wel eens met moord en brandstichting dreigde, en zelfs de woningen der zendelingen vijandig aangreep. Zij waren het ook, die, gelijk wij boven reeds opmerkten, de schandelijkste geruchten van de zendelingen verspreidden, daar zij hen voor de grootste huichelaars en dwingelanden uitmaakten, onder wier juk de arme eilanders als slaven zuchtten. Deze geruchten hebben helaas maar altezeer ingang gevonden, en men staat verbaasd, wanneer men ze zelfs in anders goede aardrijkskundige werken voor goede munt ziet opgenomen. Zelfs heeft men de afneming der bevolking, die, gelijk zonneklaar bewezen is, alleen moet worden toegeschreven aan den voortdurenden invloed der Europeesche misdaden en dranken, op rekening der zendelingen willen schuiven. Deze, teneinde zich eenigzins te regtvaardigen, verzochten daarom van de koningin en de opperhoofden, met opzigt tot hunne werkzaamheden schriftelijke getuigschriften, die veelal de roerendste uitdrukkingen van

dankbaarheid behelsden. Zoo schreef onder anderen de koningin aan zendeling Loomis, vóór zijn vertrek naar Amerika 1829, het volgende: »Gij, dien ik liefheb, vraagt mij, welke uwe gebreken zijn? Ik zal u de waarheid zeggen, ik ken geene gebreken van u, of het moest zijn, dat gij ons Gods woord geleerd hebt; maar mijn hart zegt, dat dit eene goede zaak is. In die gedachte ben ik en blijf ik altijd en ik kan daar niet afgaan. Neen, ik kan geene gebreken in u noch in anderen van de uwen vinden. Uwe landgenooten uit Engeland en Amerika rigten verwarring op ons eiland aan en smaden ons, doch wij zullen hun geen kwaad met kwaad vergelden. Ik geloof, dat onze verkeerdheid in hun oog daarin bestaat, dat wij overal in groote menigte den Heer Jezus volgen. Doch wij zijn het niet alleen die gehaat worden! — Ik zeg u, groet den president der Vereenigde Staten, zoo ook alle zendelingen en broeders. Onze liefde is tot God. Zeg hun allen, dat ik de wondervolle werking van Gods Geest aan mijn hart gevoel. Wij en onze vrienden willen niet meer terugkeeren. Het booze ligt ons allen nog wel bij, maar wij willen ons niet door hetzelve laten verleiden. Bij hen ligt waarlijk de schuld, daarvan zijn wij zeker. Ik ben uw aller zuster." — In dezen geest waren al de getuigschriften gesteld, en zij zoowel als elk ander naauwkeurig onderzoek, hebben toch allengs de verkeerde beoordeelingen der zending in het licht gesteld; — doch er zijn menschen, die niet willen hooren!

§ 859. Met den dood van bovengenoemden koning in 1832, begon voor de zending een nieuw tijdperk. Wel nam wederom eene vrome prinses, Kinau,

onder den naam van Kaahumanu II, het regentschap op zich (1840), doch de jonge Koning Tamehameha III, ligtzinnig van aard, hield reeds het volgend jaar met eenige zijner jonge vrienden eene vergadering, waarin tot de afschaffing van sommige goede wetten besloten werd, en kort daarop verklaarde hij zelf de teugels van het bewind in handen te willen nemen. Al spoedig deed zich de invloed zijner slappere regering gevoelen; de scholen werden minder druk bezocht, de zondag werd door buitensporige vermaken ontheiligd, en de geest van onverschilligheid begon zich weder meer te openbaren. Gelukkig echter bleef, zedelijk althans, de oppermagt nog steeds bij de koningin Kinau berusten, en was ook de invloed, dien sommige opperhoofden op den koning uitoefenden, niet zonder gevolg. Omstreeks dezen tijd begon men tevens meer behoefte te gevoelen, om aan den invoer van brandewijn, dien men al reeds lang als eene pest voor de natie beschouwd had, paal en perk te stellen, zoodat eindelijk de koning en de opperhoofden in eene vergadering van den staatsraad het volgende besluit namen: 1) van 1 Januarij 1839 af zal de invoer van brandewijn, wijngeest en alle gedestilleerde wateren volstrekt verboden, en het niet geoorloofd zijn dergelijke dranken in eenige haven of landingsplaats te ontschepen. 2) Wanneer een kapitein, eigenaar of gezagvoerder van een schip of wie ook, dit verbod mogt overtreden, zal hij met eene geldboete van niet minder dan 100 en niet meerder dan 1000 dollars, naar gelang der verkochte waar, gestraft worden. 3) Ieder, die dezelve koopt, maakt zich met de verkoopers aan dezelfde overtreding schuldig en zal mitsdien gelijke straf ontvangen."

Inmiddels werd de zending herhaaldelijk van de zijde der Roomsche kerk bedreigd. In 1827 verschenen twee Roomsche priesters en 6 handwerkslieden, die alleen werden opgenomen, omdat de kapitein voorgaf geene genoegzame levensmiddelen aan boord te hebben, doch zoodra de koning en de hovelingen begonnen in te zien, hoedanige verwarring hunne leer aanrigtte, deed hij hen na vierjarig verblijf met al hunne have naar Kalifornië overvoeren. En toen zij daarna in 1837 weder beproefden met een Engelsch schip terug te keeren en op nieuw werden afgewezen, verscheen in 1839 het Fransche fregat Artemisia, en vorderde ter voldoening hiervoor 25000 dollars, benevens de toelating der priesters, de bouwing eener kerk en vrije uitoefening der roomsche godsdienst. Daar nu de scheepsbevelhebber geweld dreigde te gebruiken, waarbij hij echter aan de Europeanen, uitgenomen de Amerik. Evang. zendelingen, veiligheid verzekerde, was de regering verpligt toe te geven, en tevens den invoer van Franschen wijn en brandewijn toe te staan, zoodat dus de bovengemelde wet door vreemd gezag schandelijk verkracht en de deur voor veel kwaads wederom opgezet werd. De Fransche zendelingen bouwden hunne kerk op Honolulie naast die der Euangelische, terwijl de Iersche priester Walsh al aanstonds begon met de ingevoerde bijbels te verbieden, het gebruik van tabak, wijn en brandewijn aan te moedigen en de bewoners diets te maken, dat zij niet wettig getrouwd waren, daar ook de zendelingen eigenlijk in overspel leefden, en dat het ongeoorloofde verkeer tusschen beide geslachten niet te zeer moest afgekeurd worden. Hij kreeg intusschen niet veel aanhang, daar de men-

schen tusschen hunne vroegere heidensche gebruiken en die van het katholicisme groote overkomst vonden. En al mogten de Roomschen, door hun rusteloos ijveren, naderhand op het eiland Oahu ook al schijnbaar zoo veel aanhang krijgen, dat hunne kapellen aldaar die der protestanten in aantal overtroffen, later ging hunne zaak weder merkbaar achteruit. Daarentegen zegende de Heer den Euangelischen arbeid kennelijk, want er ontstond bijna te gelijkertijd, van 1838 af, op alle eilanden, waar zich zendelingen bevonden, zoo groot eene opgewektheid, dat men naauwelijks woorden kan vinden om haar te beschrijven. Zoo vermeldt onder anderen zend. Erau op Owaiki het volgende: »de ouden, kreupelen, lammen, blinden en anderen met ziekten en kwalen bezochten, komen op hunne krukken aan de tafel des Heeren of worden er door hunne vrienden heen gedragen. Onder deze ziet men dan den grijzen afgodspriester, die vroeger zijnen lust in menschen-offers had, met die te voren dieven waren en echtbrekers, tooveraars, moordenaars of roovers, en met moeders, die hare handen in het bloed harer eigene kinderen gedoopt hebben, mede aanzitten. Zij allen komen nu voor het kruis van Christus zich nederbuigen. Zij hebben hunne vijandschap afgelegd en zijn door den naam des Heeren Jezus en den Geest onzes Gods afgewasschen, geheiligd en geregtvaardigd. Dit zijn de kostelijke vruchten van het Euangelie onder dit diepgezonken volk! O wie zou niet gaarne bij het verrigten van dit heerlijke werk willen leven en sterven!"

Ten gevolge dezer groote opgewektheid werden allen in 1840 ruim 10,000 inboorlingen gedoopt,

en ofschoon naderhand nog vele ongunstige omstandigheden plaats grepen, als het overlijden der koningin regentesse Kinau en andere opperhoofden, die tot hiertoe steunpilaren der zending waren, zoo bleef de zending nogtans gezegend, en werden er in 1841 1473 en in 1844 1110 gedoopt, terwijl in 1845 het geheele aantal Christenen ongeveer 23,000, dat der scholen 300 en der scholieren ruim 18,000 bedroeg. Daarenboven vindt men er aanzienlijke seminariën en opvoedingsgestichten voor de zonen der opperhoofden. Zelfs worden er tijdschriften uitgegeven — en dat onder een volk, hetwelk vóór 20 jaren nog geene schrijftaal bezat, maar dat nu reeds met volkomen regt een Christenvolk mag heeten. Teneinde voortaan voor aanvallen van Fransche schepen beveiligd te zijn, zond de koning in 1842 afgezanten naar Engeland en Noord-Amerika om als een zelfstandig rijk erkend te worden, hetgeen in Engeland ook gelukt is; doch de vrijwillige afstand der eilanden aan Engeland, waartoe een Engelsch kapitein ze op eigen gezag alreede had overgehaald, werd door de Britsche kroon niet aangenomen.

VIJFDE AFDEELING.

AMERIKA.

§ 160. Wij zijn hiermede aan het laatste werelddeel gekomen, dat eerst in 1492 door Christophorus Columbus is ontdekt geworden. Het beslaat van het hoogste noorden tot het zuiden eene lengte van ongeveer 2700 uren, en ligt alzoo onder alle luchtstreken. Echter is de luchtsgesteldheid onder dezelfde breedtegraden en bij gelijke zeehoogte er gematigder dan in de oude wereld, wijl deszelfs breedte driemaal kleiner en de invloed van den oceaan alzoo sterker is. De oostelijke en westelijke kusten worden beide in hare gansche lengte door de Atlantische en Stille zee bespoeld, terwijl de landengte van Panama of Darië het werelddeel in twee groote schier-eilanden, Noord- en Zuid-Amerika verdeelt, die als 't ware weder door eene groote eilandenboog verbonden worden, welke van het schiereiland Florida in Noord-Amerika tot aan de monden van de Orinoko in Zuid-Amerika zich uitstrekt en West-

Indië genaamd wordt. De oppervlakte bedraagt omtrent 700,000 □ mijlen.

De inwoners, die op 40 à 50 millioen geschat worden, zijn zeer verschillend van aard. Zij bestaan uit oorspronkelijke bewoners en vreemdelingen. Gene, behalve de Eskimo's in het noorden en de Peschersäh's in het zuiden, gewoonlijk Indianen genoemd, kan men naauwelijks nog op 10 à 12 millioenen schatten, aangezien ten minsten $\frac{7}{8}$ derzelven door de aankomst der vreemdelingen zijn verdrongen en uitgeroeid. Slechts in weinige oorden mogten zij hunne vrijheid behouden. Zij zijn schoon, gespierd, hebben het voorhoofdsbeen buitengewoon afgeplat, vooruitstekende kakebeenen, gebogen neus, groote oogen en een breed, doch niet plat aangezigt. Hunne huidkleur gaat al naar de luchtstreek, die zij bewonen, van de kaneelkleurige tot de kopertint over. Waarschijnlijk zijn ze, wat hun' vroegsten oorsprong betreft, van Azië herkomstig en behooren tot het Mongoolsche ras, dat zich onder een ander klimaat, en bij veranderde leefwijze allengs zoo gevormd heeft als zij zich thans vertoonen. Bij Amerika's ontdekking vond men bij hen in eenige staten geene geringe mate van beschaving; doch hunne tegenwoordige nazaten verkeeren meest in een verwilderden toestand en dwalen als jagers of visschers in bosschen en aan rivieren rond. Merkwaardig is hunne buitengewone verscheidenheid van talen. Behalve ongeveer 2000 dialecten treft men er 4 à 500 hoofdtalen aan, die geheel van elkander verschillen en daarbij aan woorden, vormen en zamenstellingen rijk zijn. Zelfs kleine zeer nabij elkander wonende stammen kunnen soms malkander volstrekt niet verstaan. —

De vreemde bewoners van Amerika zijn meest Europeanen van allerlei natiën, en overigens Negers, die sedert 1517 als slaven uit Afrika zijn overgevoerd. Gene worden op 20, deze op 10 millioen geschat. — Door de vermenging van Europeanen, Indianen en Negers ontstonden daarenboven nieuwe rassen: b. v. van Mestisen uit Europeanen en Indianen, van Mulatten uit blanken en Negers, en van Zamba's uit Negers en Indianen. Bijna overal treft men deze rassen wederom onder elkander vermengd aan. De in het land uit blanken geborenen, noemt men Kreolen. De zending bepaalt zich hoofdzakelijk tot de overblijfsels der oude bewoners en de ingevoerde Negers. —

I. WEST-INDIË.

§ 161. Dit werd door Columbus alzoo genoemd, omdat hij meende met de ontdekking van hetzelve het westelijk deel van Indië gevonden te hebben. Het bevat voornamelijk twee eilanden-groepen; de groote Antillen en de kleinere Bahama of Lucaïsche eilanden. Zij bestaan uit meer dan 360 bewoonde eilanden, buiten welke men nog honderden ziet, die slechts naakte rotsen zijn en dus niet bewoond worden. Zij vertoonen als 't ware de overblijfsels eener groote landvlakte, die eens door den vloed verzwolgen werd. De meesten zijn zeer bergachtig, en daar zij bijna geheel in de warme luchtstreek liggen, hebben zij slechts twee jaargetijden, het vochtige en het drooge, waarvan het eerste duurt van April tot November, als wanneer de regen bij stroomen nedervalt. De voch-

tige lucht, die er dan is en de brandende hemel in den zomer, maken het verblijf in de lagere deelen der eilanden voor de Europeanen ongezond en gevaarlijk, en vooral is de dikwijls heerschende geele koorts doodend. Daarbij rigten de aardbevingen en orkanen er groote verwoestingen aan. De vlakke inhoud dezer eilanden te zamen schat men op 467 □ mijlen, waarvan 257 voor de Bahama-eilanden en 4417 voor de Antillen gerekend worden, terwijl het aantal bewoners thans ongeveer 3½ millioen zal bedragen, waaronder men 600,000 blanken rekent; de overigen zijn deels vrije kleurlingen en negers, deels slaven, van welke men er in de niet tot Engeland behoorende bezittingen nog 700,000 telt.

Daar wij bij de beschrijving der Amerikaansche zendingen, niet gelijk tot hiertoe de geographische orde kunnen behouden, zoo zullen wij vooraf een overzigt van de evengemelde eilanden geven. De Antillen worden verdeeld in groote en kleine. Tot genen behooren Cuba, Jamaika, Hayti en Portorico. Cuba het grootste, is 200 uren lang en 15 tot 40 uren breed; het telt een millioen inwoners en behoort den Spanjaarden, die de hoofdstad er van, Havana, tot het middenpunt van hunnen handel op Amerika gemaakt hebben. Aan hen behoort mede Portorico met 400,000 inwoners, waaronder slechts 45,000 slaven zijn, daar de regering bijzonder de Europeesche volkplanters begunstigt, waardoor er zich eene nieuwe klasse van blanke arbeiders gevormd heeft. Hayti, ook St. Domingo en Hispaniola genaamd, ruim 100 uren lang en 16 tot 20 breed, is het vruchtbaarste ei-

land en behoorde weleer aan de Franschen, doch maakt nu sedert 1794 eenen uit Mulatten en Negers bestaanden vrijstaat uit, waarin de Roomsche godsdienst de heerschende is. Jamaika (hoofdstad Kingston), 50 uren lang en 17 breed, is het voornaamste Britsche eiland, en telt 415,000 inwoners, waaronder 312,000 Negers. Tegenwoordig is het in drie distrikten met 21 kersspelen verdeeld.

Tot de kleine Antillen behooren vooreerst de Virginische-eilanden, ongeveer 60 in getal, van welke eenige weinige aan Spanje behooren, maar St. Thomas, St. Croix, en St. Jean aan Denemarken; Virginië, Gorda, Tortola, en Anagada, Anguilla, Barmuda, St. Christoph of St. Kitts, Newis, Montferrat, Antigua, Dominika, St. Lucie, St. Vincent, Barbadoes, Grenada en de Grenadillen, Tabaga en St. Trinidad aan Engeland; St. Eustatius, St. Martin, Curaçao en Saba aan Nederland; St. Barthelemy aan Zweden; Guadeloupe en Martinique aan Frankrijk; terwijl eindelijk Margarita aan den Zuid-Amerikaanschen vrijstaat Venezuela behoort. — Ten noordoosten van Cuba liggen de Bahama-eilanden, ongeveer 500 in getal, waarvan de meesten uit klippen bestaan en in 't algemeen door koraalriffen en ondiepten omringd zijn. Zij behooren aan Engeland en tellen gezamentlijk slechts 16,000 inwoners. De grootsten zijn Bahama, Lucayo of Abaco, Providence met de hoofdstad Nassau en Guanahani of St. Salvador, het eerste eiland dat Columbus ontdekte. — Ten noorden dezer eilanden liggen geheel afgezonderd de Ber-

mudas of Zomer-eilanden, die mede tot West-Indië gerekend worden. Zij bestaan grootendeels uit smalle rotsen en zijn door eene menigte kleine klippen en ondiepten omgeven. Slechts drie derzelven, die aan Engeland behooren, zijn bewoond en tellen 12,000 inwoners. — Reeds van den aanvang af hebben er over het bezit der West-Indische eilanden tusschen de Europeesche volken bloedige oorlogen plaats gehad, waardoor zij meermalen van beheerschers veranderden, totdat bij het laatste groote Europeesche vredes-congres hun laatst opgegeven staatkundige toestand geboren werd. —

§ 162. Toen Columbus in 1492 West-Indië ontdekte, trof hij er een eigenaardig menschengeslacht aan, meestal van geelbruine of roode kleur, dat op een zeer lagen trap van ontwikkeling stond en aan dierlijke buitensporigheden was overgegeven. Er waren voornamelijk tweederlei rassen, van welke het eene veel zachtheid en goedhartigheid bezat, en het andere, de Kariben (dapperen), zoo wild was, dat zij bestendig met elkander in krijg waren, en zich alsdan met het vleesch hunner gevangenen voedden. De eenvoudigheid van de eersten maakte het den Spanjaard gemakkelijk, en de ruwheid van de anderen strekte hun tot voorwendsel om alle mogelijke geweldenarijen te plegen. Niet alleen werden zij gedwongen hun land en bezittingen af te staan, zij moesten ook als slaven in de mijnen werken, terwijl zij bij een in 1504 te Madrid genomen besluit, geheel en al hunne vrijheid en zelfstandigheid verloren. Zelfs vormde men het plan om alle Kariben op de Antillen uit te roeijen, en behalve de vele duizenden, die aan geen zwaren arbeid gewoon, in de mijnen stierven,

werden talloozen even als wilde dieren doodgeschoten, of wel door de afgerigte bloedhonden der Spanjaarden verscheurd; ja sommigen dreven den euvelmoed zoover, dat zij de gelofte deden, om ter eere van den Heiland der wereld elken morgen 13 ongeloovigen te zullen verworgen. Later maakten de Franschen en Engelschen, die onderling en ook met Spanje om het bezit der Antillen streden, zich de wraak en krijgszucht der Kariben ten nutte en noodigden hen tot een bondgenootschap uit, waarvan het gevolg was, dat de meesten hunner door het zwaard en allerlei ellende omkwamen; waarop de Franschen en Engelschen in 1760 overeenkwamen, om de overigen naar de eilanden St. Vincent en Dominika over te plaatsen. Doch toen de zwarte Kariben aldaar door vermenging met de gevlugte Negers zich vermenigvuldigden, werden zij later door de Franschen omgebragt. Alleen zijn er nu nog op Dominika ongeveer 30 huisgezinnen overig, die alzoo het overblijfsel uitmaken van drie millioen menschen, die ten tijde van Columbus op de eilanden werden aangetroffen! — Zie verder over de Kariben in Zuid-Amerika § 198.

Daar de Spanjaarden nu door zoodanige handelwijze spoedig aan werklieden gebrek kregen, begonnen zij in andere werelddeelen naar menschen om te zien, die tegen den zwaren arbeid bestand waren. Deze meenden zij in de krachtig gebouwde Negers van West-Afrika te vinden, vanwaar men reeds in 1503 de eerste slaven aanvoerde, terwijl bij een staatsbesluit in 1517 de Negerhandel in Spanje werd ingevoerd, waaraan weldra alle zeevarende natiën deelnamen (zie § 4); zoo werd dan

West-Indië allengs met zwarte bewoners bevolkt. Op de plantagiën werden door de slaven voornamelijk koffij, suiker, indigo en boomwol verbouwd. Rondom elke plantagie stonden een 50tal ellendige negerhutten, wier bewoners alle dagen op een bepaald uur door opzieners naar hun werk gedreven werden, terwijl zij des avonds en morgens eenige vrije uren voor zich hadden. Velen bragten het door arbeid zoover, dat zij zich los koopen konden, en werden alsdan vrije negers genoemd.

Over de wreede behandeling, waaraan zij door de willekeur hunner heeren zijn blootgesteld, zullen wij maar niet uitwijden. Zelfs was het lot dergenen, die eene mildere behandeling ondervonden, al rampzalig genoeg. Op vele plaatsen ontliepen zij dan ook hunne meesters en vlugtten naar ontoegankelijke gebergten, waar zij zich onder den naam van Maronnegers tot rooverbenden vormden. Het gevaarlijkst werden zij op Jamaika, waar zij slechts door de krachtigste maatregelen der regering in 1796 konden onderdrukt worden (zie mede § 199. 202). Allengs echter begon in Engeland het christelijk gevoel te ontwaken. De Kwakers waren de eersten, die sedert 1727 hunne slaven vrij verklaarden, en in 1751 den Negerhandel geheel afschaften. Ook andere voortreffelijke mannen als Grandville, Sharp, Clarkson, Wilberforce, trokken zich de zaak der slaven aan, zoodat het Parlement in 1788 de opheffing van den slavenhandel ernstig in overweging nam. Wel is waar deed de handelsgeest het besluit vertragen, totdat in 1806 de minister Fox in het Parlement optrad met de woorden: »Ik zal het daarvoor moeten houden, dat ik

mijne staatkundige loopbaan van bijna 40 jaren nutteloos heb doorgebragt, indien het mij niet gelukt, deze zaak haar beslag te doen erlangen." Hij slaagde dan ook volkomen, want het volgende jaar besloot het Parlement tot de opheffing des slavenhandels, die nu nog slechts in het geheim kon gedreven worden. Allengs gingen ook andere natiën hiertoe over; de slavenhandel werd voor zeerooverij verklaard, terwijl Engeland in 1834 den beslissenden stap deed, om alle slaven in zijn gebied vrij te verklaren, en ten einde bij deze afschaffing der slavernij, de bezitters van slaven schadeloos te stellen, zich de opoffering eener som van 20 millioen pond sterling getroostte. Hierdoor is in de laatste jaren het aantal eigenlijke slaven in de West-Indiën met 700,000 verminderd. De zending poogde reeds vroeger de arme Negers van de slavernij der zonde vrij te maken, en roerend is het te zien, welke vorderingen zij onder dit zoo arme en verdrukte geslacht gemaakt heeft. Het lijden ontsloot hunne harten voor de prediking, en de liefde, die zij van de zendelingen ondervonden, was weldadige balsem in hunne bloedende wonden. Wel is waar stond der zending alleen op protestantsch grondgebied eene deur open, en zij werd dan zelfs hier nog door de barbaarschheid der eigenaars tegengewerkt, doch desniettemin schatte men in 1846 het aantal gedoopte en bekeerde Negers in West-Indië, reeds op 120,000. Wel waren de Spanjaarden van den beginne af gewoon hunne slaven te doopen, doch deze bleven zoo als zij waren — heidenen zonder troost en hoop.

1. ZENDINGEN DER BROEDERGEMEENTE.

a) Op de Virginische Eilanden.

§ 163. Het was de Broedergemeente te Herrnhut, die zich het eerst de West-Indische belangen aantrok. Toen namelijk de Graaf van Zinzendorf in 1731 te Kopenhagen eene koningskrooning bijwoonde, gebeurde het, dat zijn bediende met een' aldaar zich bevindenden Neger, Anton genaamd, kennis maakte, die hem veel van den toestand vertelde, waarin de Negers in West-Indië verkeerden, alsmede dat zijne zuster, die naar St. Thomas was verkocht geworden, zoo gaarne over het Christendom hoorde spreken, en zelfs meermalen den grooten God gebeden had, dat Hij toch iemand zenden mogt die haar den weg der zaligheid leerde kennen. Dit alles hoorde van Zinzendorf met de meeste deelneming, zoodat hij van dien oogenblik af al reeds eenige plannen maakte. Hij liet Anton naar Herrnhut komen, waar deze door zijne mededeelingen zoozeer de belangstelling wekte, dat men tot eene zending naar West-Indië besloot. Dit was echter aan groote bezwaren onderhevig, aangezien de Negers geen tijd overig hadden om het Euangelisch onderwijs bij te wonen, tenzij dit bij het verrigten van hunnen arbeid kon geschieden, zoodat de onderwijzers noodwendig verpligt zouden zijn, om zelven slaven te worden, ten einde alsdan hunne lotgenooten te kunnen onderwijzen. Groote zelfverloochening werd dus vereischt, doch velen toonden er zich desniettemin toe bereid, en in 1732 vertrokken twee hun-

ner Leonhard Dober en David Nitschmann derwaarts, vast besloten hebbende om zich voor de zaak van den Heer Jezus alles te getroosten en des noods zelven slaven te worden, teneinde slaven voor Christus te winnen. Ofschoon men hen in Kopenhagen uitlachte en voor dwazen hield, vonden zij echter aan het hof bescherming en ondersteuning, en toen zij op St. Thomas aankwamen, werd er gelukkig niets onredelijks van hen gevorderd. Een planter nam hen zelfs vriendelijk op en stelde hen tot opzigters over zijne slaven aan. Doch daar hun zendingsarbeid hierdoor minder vruchtbaar was, legden zij dezen post neder en huurden eene woning, die zij voor de heilbegeerige slaven openstelden. Wel hadden zij het toen zeer armoedig, doch des avonds kwamen de Negers, na hunnen arbeid, met gansche scharen en bragten dikwijls geheele nachten met de broeders door. De zuster van Anton was de eersteling der nieuwe gemeente. Nitschman keerde echter reeds na een verblijf van 14 weken terug.

Omstreeks dezen tijd (1733), kocht de Deensch-West-Indische handelmaatschappij het groote eiland St. Crux (of St. Croix), dat sedert 38 jaren door de Franschen verlaten, toen in zeer verwaarloosden toestand verkeerde. Op haar verzoek aan de Broedergemeente gerigt, om 12 leeraars te mogen hebben, die tevens opzieners over de slaven zijn zouden, zond deze onder de leiding van Tobias Leupold, 18 personen naar St. Thomas, van welke 12 naar St. Crux vertrokken, terwijl Dober, die te Herrnhut tot eene andere betrekking gekozen was, naar Europa terugkeerde. St. Crux was echter door den ver-

wilderden staat, waarin het geraakt was, zoo ongezond geworden, dat spoedig 10 broeders benevens anderen, die hen opgevolgd waren, stierven, en de laatste, Matheus Freundlich, nog in tijds naar St. Thomas de wijk nam. Evenwel liet de Broedergemeente zich niet afschrikken, en weldra vertrok Friedrich Martin in 1735 naar St. Thomas, die er tot aan zijnen dood in 1750 onvermoeid werkzaam bleef, en als de grondlegger der Deensch-West-Indische zending te beschouwen is. Door zijne krachtige toespraak bij het herhaald bezoeken der plantagiën, trok hij meer en meer de opmerkzaamheid tot zich, zoodat allen, die hem hoorden, het aan anderen mededeelden, waardoor er op het gansche eiland als 't ware een vuur ontstoken werd. Wel begonnen de planters, toen hunne Negers wijzer en de Negerinnen kuischer werden, hunne ergernis daarover te openbaren, doch de slaven lieten zich door hunne bedreigingen en slagen van het bijwonen der prediking niet aftrekken, en in 1736 werden in tegenwoordigheid van den bisschop Spangenberg de drie eerstelingen gedoopt, terwijl Martin het volgende jaar aan zeven den doop toediende. Hij voorzag hen tevens van inlandsche medehelpers, verordende christelijke huwelijken, handhaafde met grooten ernst de kerkelijke tucht, en zorgde voor het onderwijs in de christelijke leer, alsmede in het lezen en schrijven. Daarbij sloeg hij de slaven op 't naauwkeurigst gade, bood hun als vrienden de hand, onderhield zich als huns gelijke met hen en deelde den hongerigen zijn brood mede. Daardoor won hij de harten dezer zoozeer verachte lieden, — van wie men plagt te zeggen: zij zijn schepselen des

duivels, en een gedoopte slaaf is slechts brandhout voor de hel! — zoodat de gemeente na drie jaren reeds 800 personen telde, die op de in 1738 aangekochte plantage Posaunenberg (Nieuw-Herrnhut) eene kerk hadden.

Thans echter brak er over het schoone werk een geweldige storm los, en wel tengevolge van de kwaadwilligheid van den Deenschen Predikant; waardoor zelfs Martin en Freundlich in de gevangenis kwamen en de bekeerden aan de bitterste vervolgingen blootstonden. Op het onverwachts echter en zonder iets van het gebeurde te weten, kwam graaf Zinzendorf in 1759 op St. Thomas. Ten einde met goeden grond een verwijt van zich afteweeren, als of hij lieden naar een ongezond land zond, waar zij weldra sterven moesten, had hij thans zelf de reis ondernomen. Door zijne tusschenkomst werden de gevangenen terstond in vrijheid gesteld, en wist hij bij den koning te bewerken, dat de broeders in hunne vrijheid met opzigt tot kerkelijke aangelegenheden bevestigd werden. Van toen af was hun arbeid voorspoedig en begonnen de planters ook allengs in te zien, dat de zending in hun voordeel was, daar de bekeerden verreweg de getrouwste, vlijtigste en gehoorzaamste arbeiders werden, zoodat zij dan ook meer en meer door de regering beschermd werd, en de zending zich weldra tot zeven posten uitstrekte, waar geordende gemeenten gevestigd en kerken, scholen en andere gebouwen opgerigt waren. Op het eiland St. Thomas bloeiden Nieuw-Herrnhut (1735) en Niski (1771); op St. Crux Friedensthal (1751), Friedensberg (1771), Friedensfeld (1805) en

Greenkay (1843); eindelijk op het eiland St. Jan, de posten Bethanië (1749) en Emmaus (1782). De Negers, die met de zending in betrekking stonden, werden in klassen van leerlingen, doopkandidaten, gedoopten, avondmaal kandidaten en avondmaalgangers verdeeld, terwijl men tot elk dezer klassen afzonderlijke toespraken hield. Doch ofschoon nu het nut, dat door de zending gesticht werd, tamelijk algemeen erkend werd en men met goedkeuring sprak van de verandering, die bij de Negers had plaatsgegrepen, zoo had de zending toch nog steeds met groote moeijelijkheden te worstelen. De ongezondheid van het klimaat eischte nog altijd nieuwe offers, zoodat er in 25 jaren van 66 broeders en 33 zusters op de eilanden 35, en onderweg 10 stierven, en in 100 jaren in het geheel 185 van de bij de zending in dienst zijnde personen werden weggerukt. Ook werden door een vreeselijken orkaan in 1772 Friedensthal, in 1785 Friedensberg en in 1793 Bethanië geheel verwoest, terwijl misgewas en hongersnood mede niet zeldzaam waren. Doch niettegenstaande dit alles, was de zending toch zoo gezegend, dat zij bij haar honderdjarig bestaan (1832) op 32,310 gedoopten kon terugzien, en er toen nog 9822 personen onder hare zorg stonden. Sedert April 1844 zijn op de Deensche eilanden al de tot de Broedergemeente behoorende Negers vrij verklaard. — Vooral werd er in den laatsten tijd op de eilanden van de zijde der regering veel voor het schoolwezen gedaan, zoo zelfs, dat de minister van koloniën, Lord Stanley, in 1841 daarvoor 900 pond sterling bestemde en tevens in 1841 eene schoolwet in werking bragt, volgens welke alle ne-

gerkinderen van 4 tot 8 jaren geregeld de scholen moesten bezoeken, waarbij in 1844 nog de verordening kwam, dat op de Deensche eilanden aan alle negerkinderen van 8 tot 15 jaren de gelegenheid moest gegeven worden om des zaturdags en zondags het schoolonderwijs bij te wonen.

b) OP DE ENGELSCHE EILANDEN.

§ 164. Weldra gaven de broeders, die van den beginne af alleen op de Deensch-Virginische eilanden werkzaam waren, hun verlangen te kennen, om ook aan de Negers der naburige Engelsche eilanden het Euangelie te brengen, waartoe hun bij parlements-akte in 1749 verlof gegeven werd. Samuel Isles, een Engelschman, die 8 jaren in dienst der zending op St. Thomas gearbeid had, maakte weldra 1756 op Antigua, veel opgang en stichtte in 1761 in de hoofdstad St. Johns den post Springgarden. Buitengewoon gezegend was mede zendeling Braun, onder wien, tusschen de jaren 1769 en 1791, vele duizenden Negers tot het Christendom werden gebragt. Dikwijls werden er des zondags 30, 40, 50 en meer gedoopt. Zij bouwden zelven in hunne ledige uren bedehuizen en woningen en hun wandel was zoo onberispelijk, dat zij van hunne heeren de meest loffelijke getuigenis bekwamen. Zelfs op Negers, die zich buiten de kerk hielden, maakte het voorbeeld der geloovigen dien indruk, dat zij zich van buitensporigheden onthielden. Op de posten Gracehill en Gracebay, die in 1782 en 1796 gevestigd werden, waarbij later nog Cederhall, Newfield

en Libanon kwamen, zijn thans meer dan 15,000 gedoopte Negers. Even voorspoedig was de zending op het eiland St. Christoph of St. Kitts, waar van 1775 af de posten Basseterre, Bethesda met Estridge en Bethel ontstonden; alsmede op het eiland Barbadoes, waar in 1765 de posten Bridgetown, Saron, Mount-Tabor en Clifton-Hill gevestigd werden. — Op verzoek van den Engelschman Hamilton, die op het Fransche eiland Tabago eene plantage had, werd ook dáár eene zending in 1790 beproefd, doch de plaatshebbende omwenteling in Frankrijk, gaf er aanleiding tot onlusten, zoodat de zending voorloopig geschorst werd. En toen in 1799 het eiland aan Engeland kwam, was hare hervatting wederom slechts van korten duur, en moest zij nogmaals, om de door Hamiltons dood in 1803 ontstane opschuddingen, gestaakt worden. Eerst in 1827 werd zij op verzoek van den zoon van Hamilton vernieuwd, en zijn alstoen de posten Montgommery en Moria gesticht, die voortdurend in bloei toenemen.

Vooral werd ook de zending van gewigt op het groote Engelsche eiland Jamaika, waar sommige eigenaars van plantagiën zich tot Zinzendorf wendden, die hun in 1754, broeder Caries en anderen toezond. In Karmel werden reeds in het volgende jaar 26 Negers gedoopt, terwijl meer dan 800 het onderwijs bijwoonden. Later ontstonden nog de posten Mesopotamië, Bogue en in 1815 Irwinhill, Williamsfield, Nieuw-Eden, Fairfield (vroeger Karmel) en anderen. Inmiddels braken er in 1824 onder de Negers groote onlusten uit, die voorname-

lijk daarin haren grond hadden, dat eigenaars van slaven op Jamaika zich op het hevigst tegen Engeland uitlieten over de afschaffing der slavernij. Zij schreven deze onlusten aan het Christelijk onderwijs der zendelingen toe, en verwoestten onder anderen 16 kapellen der Methodisten en Baptisten; terwijl broeder Pfeifer van Nieuw-Eden in 1831, voor een' krijgsraad geroepen werd. Intusschen werd de onschuld der zendelingen volkomen bewezen en namen de botsingen tusschen de blanken en negers weldra een einde. Daar nu deze laatsten van dien tijd af vrij verklaard werden, zoo genieten thans de gezamentlijke zendingen den schoonsten bloei, en hebben de broeders op Jamaika de volgende posten: Fairfield, Nieuw-Eden, Irwinhill, Nieuw-Karmel, Nieuw-Bethlehem, Nieuw-Fulnek, Nieuw-Nazareth, Bethanië, Beaufort, Nieuw-Hope, Lititz en Bethabara.

Ten einde men zich een denkbeeld zou kunnen vormen van deze zendingen, deelen wij hier nog eenig berigt, door een' vreemd ooggetuige uit Nieuw-Fulnek medegebragt, van den 22 December 1835: »Tot hiertoe had ik van den arbeid eens zendelings slechts een duister begrip, nu echter zie ik, hoe zij onophoudelijk, tijdig en ontijdig, bij dag en bij nacht ingespannen zijn en nimmer gedaan werk hebben. De arme negers van allerlei leeftijd en geslacht ijlen in hunne ledige uren, en vooral na vier uur des middags, met gansche scharen over berg en dal naar de woning der zendelingen, waar zij weten, dat zij altijd met open armen ontvangen worden en onderwijs en troost zullen genieten. Zij la-

ten zich noch door afstand of weder, noch door de duisternis van den nacht hiervan afschrikken, ja zelfs de ontoegankelijkste wegen, die met scherpe vuursteenen en rotsen bedekt zijn, waardoor zij dikwijls hunne naakte voeten verwonden, kunnen hen niet terughouden, en bij hunnen terugkeer doen zij bergen en dalen van lofzangen over de liefde des Heilands weergalmen, hetgeen inzonderheid plaats heeft, wanneer de kinderen voor een aanstaand Christenfeest zich in beurtgezangen oefenen."

2. ZENDINGEN DER METHODISTEN.

§ 165. Niet minder verdienstelijk maakten zich de Methodisten in het bekeeren der arme West-Indische Negers. Dr. Thomas Coke, een der voornaamste personen in de zendingsgeschiedenis, werd de grondlegger hunner zendingen. Hij was een leerling van den beroemden John Wesley, den voornamen stichter van het genootschap der Methodisten. Van 1735 af deed deze herhaalde reizen naar Noord-Amerika, deels om de nieuwe Methodisten-gemeenten in haar geloof te versterken, deels ook om onder de heidensche Indianen voor het Godsrijk te arbeiden. En toen nu zijne hooge jaren hem verpligtten dezen arbeid te staken, droeg hij denzelven over aan Dr. Coke, die ten gevolge zijner meer ernstige rigting van eene predikantsplaats in Engeland ontzet, nu van 1780 af met onvermoeiden ijver in alle deelen der wereld zich aan de zaak des Heeren wijdde. Meer dan 30 jaren was hij bestendig reizende; hij kwam negen malen naar Amerika, en viermalen in West-Indië, en stierf in 1813 op eene

reize naar Ceylon (zie § 100). Hij was ook van diegenen, die om hunnen afkeer van den slavenhandel op vele plaatsen gehaat en vervolgd werden, zoo zelfs, dat men in Amerika sluipmoordenaars op hem afzond, doch zijne onverschrokkenheid wist hen altijd te ontwapenen.

Op de tweede reis, die Coke in 1786 naar Amerika ondernam, landde hij, na vele gevaren en onaangenaamheden vooral ook van den bijgeloovigen kapitein te hebben doorgestaan, in December van dat jaar in de haven van Antigua (West-Indië). Hier vond hij behalve de negerkolonie der Broedergemeente, in onderscheidene gedeelten van het eiland vele heilbegeerige zielen, zoodat hij besloot de drie leeraren Warrener, Clarke en Hammet, die hem op de reis vergezeld hadden en eigenlijk voor nieuw-Schotland bestemd waren, hier te houden. Wel had reeds vóór 30 jaren zekere Gilbert onder de negers zijner plantage eenig licht verspreid, doch dit was na zijnen dood grootendeels weder uitgedoofd, totdat in 1778 een vrome scheepsbouwmeester (Baxter), mede Methodist, de verstrooide kudde bijeen verzamelde en hun in 1783 een bedehuis stichtte, hetwelk geregeld door 2000 negers bezocht werd. Daar nu de arbeid voor Baxter alleen te zwaar werd, was de komst van Coke dubbel welkom, die nu tweemaal daags godsdienstoefening hield. Bij zijn vertrek werd Warrener met algemeene stemmen tot leeraar verkozen, en deze werd dus de eerste Methodisten zendeling in West-Indië. Op Dominica trof Coke mede geloovige negers aan, die door bekeerden uit de Broedergemeente onderwezen waren, en op St. Vincent was de be-

geerte zoo sterk, dat Clarke volstrekt als zendeling daar blijven moest. Overal riepen de negers: »de storm heeft deze menschen naar ons heen gedreven!" Hammet werd door Coke op St Cristoph achtergelaten, van waar hij tevens het eiland Newis bezoeken moest. Op St. Eustatius, waar door een' bekeerden negerslaaf, Harry genaamd, de eerste goede zaden gestrooid waren, vond de voorslag van Coke om er eene zending te vestigen, bij de beambten geen ingang, en later werd zelfs Harry aldaar openlijk gegeeseld, een geruimen tijd opgesloten en ten laatsten van het eiland verbannen.

Toen Coke in 1788 voor de tweedemaal West-Indië bezocht en op Barbadoes kwam, vielen hem op het onverwachtst eenige soldaten om den hals, die hem in Amerika hadden leeren kennen en thans met eenige door hem gedoopte slaven, in de woning van zekeren koopman Button bijeenkomsten hielden. Terstond werd besloten, dat Pearce, die Coke vergezelde, als zendeling daar blijven zou. Intusschen was op het Nederlandsche eiland St. Eustatius het volgende besluit van regerings wege bekend gemaakt: wanneer een blanke met eenige zijner broeders, waar dan ook, biddende wordt gevonden, zoo zal hij voor de eerste en tweedemaal met eene geldboete gestraft, en bij de derde overtreding zullen zijne bezittingen verbeurd verklaard en hij zelf na eene geeseling van het eiland verbannen worden. Een zwarte zal, als hij bidt, 39 stokslagen bekomen en zoo hij ten tweeden male betrapt wordt, gegeeseld en verbannen worden. Een slaaf eindelijk, wanneer het uitkomt, dat hij gebeden heeft, zal gegeeseld

worden. Diep bedroefd verliet Coke dan ook de uit 258 zielen bestaande negergemeente. Op Saba, Tortola en Santa Cruz, liet hij nog vele sporen van zijnen onvermoeiden arbeid achter. Op Antigua en St. Cristoph waren de gemeenten aanzienlijk toegenomen, terwijl op 10 eilanden met 200,000 negers thans veelbelovende posten gevestigd zijn. — Op zijne derde zendingsreis in 1790 bezocht hij ook Grenada en Jamaika, op welk laatstgenoemd eiland hem in Montegobaai, eene plaats ter bijeenkomst werd afgestaan, doch zijne verschijning te Kingston, op hetzelfde eiland gelegen, was minder aangenaam, overmits hij Hammet, die hij vroeger aldaar had achtergelaten, naar ziel en ligchaam gansch uitgeput, en tengevolge van mishandeling doodelijk krank vond. Ook zelf had hij er vele onaangenaamheden door te staan; doch daar hij zich op de Engelsche regering beriep, volgens welke hij wettig verpligt was voor de veiligheid der reeds bestaande gemeente te waken, werd het hem vergund zendeling Merril achter te laten om de negers het Euangelie verder te verkondigen. — Op zijne vierde zendingsreis eindelijk (1792), moest hij nogmaals van de vervolgingswoede op St. Eustatius en St. Cristoph getuige zijn. Zoo was op laatstgenoemde plaats verordend geworden, dat niemand den negers eenig onderrigt geven mogt, dan die na een jarig verblijf daartoe zeker regt had bekomen, terwijl de overtreder dezer verordening de eerstemaal met eene gevangenis van 90 dagen, de tweedemaal met ligchamelijke tuchtiging en altijddurende verbanning, en die er zich voor de derdemaal aan schuldig maakte, met de doodstraf

bedreigd werd. En toen nu de zendeling van Coke, om overtreding hiervan gevangen gezet werd, riep deze voor beide eilanden de tusschenkomst van Engeland en Nederland in, doch vond geen gehoor, zoodat de omstandigheden op dat eiland niet dan na 10 jaren veranderden, toen er een nieuwe gouverneur kwam, die de goede diensten der zendelingen waardeerde. Van Engeland echter werd aangaande de Methodisten-zendingen in West-Indië slechts een getuigschrift gevorderd, hetwelk zoo bevredigend uitviel, dat er voortaan geene onaangenaamheden van belang meer plaats hadden. In 7 jaren tijds werden daarna 6570 negers bekeerd.

Tot dusver was de Methodisten-zending nog slechts de zaak van enkele vrienden, die zonder bepaalde aansluiting elk naar hun vermogen deden, en onder welke vooral Coke door zijn aanzienlijk vermogen uitmuntte. De vereeenigde zending dagteekent eerst van het jaar 1816, sedert welken tijd de pogingen buitengewoon toenamen, en haar krachtige invloed vooral onder de vervolgingen zich openbaarde. Vooral droeg de vrijlating der slaven veel tot de vermeerdering van posten bij, zoodat er in 1842, Demarara en Guana medegerekend, de volgende hoofdposten, bestonden: 1) Het Antigua-distrikt met de 9 afdeelingen: Antigua, Dominica, Montferrat, Newis, St. Cristoph, St. Eustatius en Barthelemy, St. Martin en Anguilla, Tortola en Bermuda; — 2) het St. Vincent-distrikt met de 5 afdeelingen: Kingston en Biabon, Granada, Trinidad en Tabago; — 3) het Demarara- en Barbadoes-distrikt bevatte Georgetown, Arabian, Coast en Mahaica in

Demarara en Barbadoes; — 4) het Jamaika-distrikt had in deszelfs oostelijk gedeelte: Kingston, Spaansch-town, Morantbaai, Graceful-Hill, Bath, Stony-Hill, Port Antonio, Oracabessa, Clarendon, Yallah's, Grand Caymanas: en in het westelijk gedeelte: Montegobaai, Falmouth, St. Annabaai en Ebenezer, Ocho Rios en Watsonville, Beechamville, Lucea, Blackrivier, Savannah la Mar, Mount Ward, Brown'stown, Belize en in de Hondurasbaai Charibbstadt; — 5) het Bahama-distrikt: New Providence, Eleuthera, Harbour-eiland en Abaco; — 6) het Hayti-distrikt: Port au Prince, Kap Haytien, Port au Plaat, Samana, Jeremie en Turkseiland. Velen dezer posten voorzien zelven reeds in hun onderhoud, bouwen op eigene kosten kerken en scholen. en beginnen allengs zelfstandige predikantsplaatsen te worden. Er zijn 86 zendelingen en medehelpers onder hen werkzaam, terwijl in 1845 het aantal ledematen 56,946 en dat der scholieren 17,679 bedroeg.

3. ZENDINGEN DER BAPTISTEN.

§ 166. Het Engelsch genootschap der Baptisten besloot in 1813, op verzoek van eenen Mulat, Moses Baker genaamd, die vele jaren als onderwijzer op Jamaika was werkzaam geweest, om aldaar eene zending te beproeven, en zond daarop zendeling Rowe, die te Falmouth eene school oprigtte en godsdienstig onderwijs gaf. Van wege de groote deelneming, die hij ondervond, werd hij weldra door meerdere zendelingen gevolgd, van welke vooral Coultart zich bijzonder verdienstelijk maak-

te. Het ontbrak evenwel niet aan de schroomelijkste vervolgingen, vooral van de zijde der planters, die alle pogingen aanwendden om de arme negers van het onderwijs af te houden. In Spaanschtown had men het zelfs op het leven van zendeling Godden toegelegd (1820), die echter gelukkig het gevaar ontkwam, ofschoon zijne gansche woning afbrandde. En mogten nu ook al de planters hunne negers dwingen om ook des zondags te werken, of dreigen hen anders te zullen opsluiten, ten einde hen buiten de kerk te houden, hun ijver en verlangen namen des te meer toe, zoodat zendeling Knibb onder anderen in 1831 schreef: In weerwil van alle tegenkantingen en beproevingen, gaat de zaak van den Heer Jezus zegevierend vooruit. De negers gevoelen zich door het geloof, dat zij hebben aangenomen, getroost en gesterkt om allen hoon en spot met gelatenheid te dragen, en zien met kalmte hunnen dood te gemoet. Niet alleen heb ik hen aanschouwd bij de wreedaardigste geeselingen, zoodat hun ligchaam als met bloed overgoten scheen, maar ik heb hen ook gekluisterd langs de straten zien rondleiden, en nooit hierover eenig gemor of verwijt tegen hunne beulen uit hunnen mond gehoord." In 1831 bereikten de vervolgingen haar toppunt (zie § 164), toen er onlusten onder de negers uitbraken, die men uitsluitend aan de zendelingen toeschreef. Inderdaad vernielden de verbitterde vijanden toen 16 kapellen en daagden verscheidene zendelingen voor de regtbank, waar men de zwaarste beschuldigingen tegen hen inbragt. Het liet zich toen aanzien, dat de zending zou moeten worden opgegeven, doch de Heer was ook hier zij-

ne dienaren nabij. Weldra mogten de zendelingen terugkomen en den zoo zeer verdrukten woorden van troost en bemoediging toespreken. Van dien tijd af begon het licht van het Euangelie meer en meer op het gansche eiland door te breken, en in 1845 hadden de Baptisten er niet minder dan 51 posten met ongeveer 34.000 bekeerden, terwijl allen sedert 1 Augustus 1842 aan het genootschap hebben te kennen gegeven, dat zij voortaan geene geldelijke ondersteuning meer behoefden, daar zij uit eigene middelen in hunne kerkelijke behoeften konden voorzien.

De posten op Jamaika waren in 1842 in de drie provinciën des eilands als volgt: 1) in de provincie Surrey: Kingston met twee posten, Port-Royal, Yallahs, Annatto-Baai, Buff-Baai en Manchioneal; 2) in de provincie Middlesex: Spaanschtown en Sligotown, Vale Lionel, Mandeville, Jericho, Mount-Hermon, Mount-Charles, Smyrna, Springfield, Mount-Nebo, Port-Maria, Oracabessa, Mount-Aucus, St. Anna-Baai en Coultart-Grove, Ocho-Rios en Stacey-Ville, Four Paths en Ebonykapel, Brownstown, Bethanië en Clarksonville, Old-Harbour; — 3) in de provincie Cornwall: Calabar, Rio-Bueno en Dry-Harbour, Stewarttown en Nieuw-Birmingham, Falmouth en Refuge, Waldensia en Unity, Montego-Baai en Watford-Hill, Mount-Carey, Shortwood en Betheltown, Salters-Hick, Beththephil, Bethsalem en Middle Quarters, Savanna la Mar, Fullersfield, Lucea en het Groene eiland, Gurney's-Mount en Fletcher's-Grove. — Behalve deze hebben de Baptisten op de Bahama-eilanden 12 posten, waaronder

Nieuw Providence, Eleuthera, St. Salvador, Rum-Key, Exuma, Grand Bahama, Andros- en Turks-eiland. De Baptisten hebben op Trinidad nog Port of Spain en 4 andere, en op Hayti Port au Plat benevens 3 andere posten.

4. ZENDINGEN DER OVERIGE GENOOTSCHAPPEN.

§ 167. Dat er nog veel voor de West-Indische negers gedaan wordt, zal ons uit het volgende overzigt blijken. Vooral bleef het Engelsch kerkelijk genootschap daarin niet achter, hetwelk voornamelijk zijnen arbeid begon in de jaren 1823 en 1824, toen de regering twee kerkelijke bisschoppen naar West-Indië zond, van welke een op Jamaika en de andere op Antigua zijn verblijf houdt. Hunne eerste posten op Antigua, Barbadoes, Dominika en St. Vincent zijn later weder vervallen en slechts die op Jamaika, 21 in getal, werden tot in den laatsten tijd met ijver behartigd. De voornaamste derzelven waren: Port-Morant, Grove, Rural-Hill, Port-Antonio, Birnamwood, Woodfort, Sommerset-Hall, Prattville, Elstree, Old-Engeland, Siloah, Mount-Hermon, Nain, Chichester en Churchill. Intusschen heeft het genootschap in zijne vergadering van Julij 1839 besloten, om de Jamaika-zending als zoodanig allengs op te heffen en te bewerken, dat hare posten zelfstandige predikantsplaatsen worden, hetgeen gedeeltelijk ook reeds gelukt is. Overigens had zij op Trinidad sedert 1836 nog twee posten. —

Het Londensch zendelinggenootschap heeft op Jamaika slechts enkele posten, als: First-Hall,

Drij Harbour, Claremont, Mandeville, Tellus, Whitefield, Four Paths, Brixton Hill, Chapelton, Mount-Sion, Kingston, Shortwood, Morant-Baai en Prospect Penn. Ook heeft het Schotsche genootschap er de posten: Hampden, Lucea, Port Maria, Cornwall, Carron Hall, Groen-eiland en Brownsville. Ten einde nu het stichten van kerken, kapellen en scholen, wier getal steeds toeneemt, te bevorderen, zendt het genootschap ter uitbreiding van het Euangelie jaarlijks aanzienlijke sommen naar West-Indië, terwijl het vrouwen-genootschap aan de negerscholen op Jamaika, Antigua, Guiana en Bermuda mede de noodige ondersteuning schenkt. Eindelijk worden ook de fondsen van de Mico-charity, oorspronkelijk bestemd ter bevrijding van Christenslaven uit de roofstaten, tot het evengemeld doel aangewend; want daar de slavernij reeds sedert geruimen tijd heeft opgehouden, zoo was het fonds tot 100,000 pond sterling aangegroeid, en begreep men de interest van af 1836 wel tot het oprigten van scholen in West-Indië te mogen bezigen. In 1842 werden er op 94 posten 168 scholen met 176 onderwijzers onderhouden. Met verbazing aanschouwt men den voortgang van het Godsrijk in de West-Indiën, want bijna nergens had de zending met zoo vele moeijelijkheden te kampen als hier. Christenen zelven woedden tegen het Christendom; vooral de slavenhouders, die bezorgd waren, dat de negers hun niet meer zouden gehoorzamen, wanneer zij door het Euangelie tot beschaafder menschen zouden gemaakt zijn, of dat het vrijheidsgevoel te zeer in hen zou worden opgewekt door de gelijkstelling van heeren en slaven voor God; terwijl ook velen de prediking

niet verdragen konden, omdat aan de negers velerlei kwaad werd voorgehouden, waaraan de heeren zelven zich althans niet minder schuldig maakten. Ofschoon nu dit een en ander de invoering van het Christendom onder de negers dikwerf zeer bezwaarlijk maakte, toch werden de met zoovele opofferingen gepaarde pogingen schitterend beloond, zoodat ten laatsten zelfs de mond der bitterste vijanden van Christus gestopt werd, want de ondervinding deed weldra zien, dat het Euangelie den weldadigsten invloed op de slaven uitoefende. Het goede zuurdeeg had hen zoozeer doortrokken, dat men van hunne ruwe geaardheid niet het minste meer te duchten had. Thans maakt het Christendom onder hen zoodanige vorderingen, dat men weldra geheel West-Indië een Christenland zal kunnen noemen. Hoe wonderlijk zijn toch des Heeren wegen, en hoe heerlijk weet Hij uit het kwade der menschen, het goede te doen voortkomen! Zoolang het vaderland zelf der negers voor de gezanten van Christus schier ontoegankelijk was, moest Afrika in Amerika bekeerd worden, opdat te spoediger dat woord zou vervuld worden: ook Moorenland zal zijne handen naar God uitstrekken!

II. NOORD-AMERIKA

§ 168. Wij gaan thans over tot het vaste land van Noord-Amerika, waar de zending voornamelijk onder twee oorspronkelijke volkstammen, de Eskimo's en de Indianen werkzaam is. Wij zullen vooraf van beide in het algemeen iets mededeelen.

De Eskimo's (wier benaming men van hunne gewoonte om raauw vleesch te eten wil afleiden, daar Eskimantik »raauw vleesch eten" beteekent) bewonen de barre woestijnen der Poolzee, benevens ruim de helft van de kusten der Yszee, die binnen den noordpool-cirkel liggen. Tot hun geslacht behooren 5 hoofdstammen: 1) de Oostelijken, dat zijn de Groenlanders; 2) de Zuidelijken, of de bewoners van Labrador; 3) de Westelijken van de Hudsonsbaai tot aan de Behringstraat; 4) de Aleuten, op het schiereiland Alaska en de Aleutische eilanden en 5) de Tschuktschen, die op eenige eilanden van de Behringzee, vooral op het noordelijkste schiereiland van Amerika Prins Wallis-kaap en aan de noordkust van Kamtschatka in Azië wonen. Hunne taal, die bij allen tamelijk dezelfde is, behoort tot de beschaafdste en moeijelijkste der wereld. Overigens staan zij op den laagsten trap van beschaving. Zij bereiken zelden eene lengte van vijf voeten, hebben zwarte, lange haren, zwarte oogen, groote en breede hoofden, dunne beenen en eene donker geele kleur. De voornaamste kleeding der mannen bestaat uit vellen van zeehonden of ook wel van vogels, en die der vrouwen uit eene soort van jakken, die tot aan de hielen reiken. Vischgraten bekleeden bij hen de plaats van naalden, en den draad maken zij van dun gespletene peesen van rendieren. Des winters wonen zij in steenen- of ook wel in sneeuwhutten, die gewoonlijk 6 voet hoog, 12 voet breed en 24 tot 72 voet lang zijn, en wier ingang niet meerder ruimte toelaat dan noodig is om op handen en voeten er binnen te kruipen. Het inwendige

bestaat hoofdzakelijk uit eene lange bank, die hun tegelijk tot tafel en bed dient, terwijl in het midden eene traanlamp hangt, die tot verlichting en tevens ook tot het bereiden van spijzen dient. Deze enge woningen nu worden door verscheidene familiën bewoond, waardoor de warmte, en de walgelijke lucht, die er heerschen, voor den Europeaan ondragelijk zijn. Daar hun land schier geheel van plantengroei ontbloot is, zoo leven zij meest van visch en zeehonden, waarop zij met hunne vaartuigen, kajaks genoemd, voortdurend jagt maken. Overigens leven zij in volkomen gelijkheid, zonder regering of rangen, hebben geene vaste woonplaatsen, geene steden of dorpen, maar zwerven onophoudelijk met hunne gezinnen op sleden rond, voor welke een aantal honden gespannen zijn, die in éénen dag zonder voedsel te gebruiken wel 40 uren kunnen afleggen. Hunne godsdienstbegrippen zijn zoo weinig ontwikkeld, dat velen zelfs van God en eene voorzienigheid geen denkbeeld hebben. In Groenland en Labrador evenwel heeft het Euangelie reeds groote vorderingen gemaakt.

§ 189. Geheel onderscheiden van de Eskimo's zijn de Indianen, die in het overige gedeelte van Amerika verspreid zijn, (zie § 160). Vele stammen schijnen sedert de ontdekking van Amerika met hunne taal gansch verdwenen te zijn. Nogtans zou men ook nu wel eene lijst kunnen maken van 200 stammen, waarvan sommigen naauwelijks 300 zielen tellen, terwijl toch ieder zijne eigene taal spreekt, zoodat de eene stam den anderen volstrekt niet verstaat. Deze verscheidenheid is deste onbegrijpelijker, naarmate het zekerder is, dat alle Indianen

van Noord-Amerika van dezelfde herkomst zijn. Ook hebben zij nog, bij veel verschil in bijzonderheden, over 't algemeen dezelfde zeden en hetzelfde karakter. Meestal leven zij van de jagt en bij schaarschte van wild verkeeren zij dikwijls in den uitersten nood, en leven dan enkel van wortels. Zij zijn van eenen schoonen ligchaamsbouw, snel in hunne bewegingen en zeer behendig. Daarbij hebben zij vele edele hoedanigheden; zij zijn menschlievend, grootmoedig, en in hunnen huiselijken kring vredelievend, welwillend en gastvrij. Overigens dragen zij geheel en al den stempel van wildheid. Zij zijn zorgeloos, onbekommerd voor den volgenden dag, en even zoo traag in het werken als onvermoeid in het jagen en krijgvoeren. Men vindt hen altijd met pijl en boog gewapend en hunne wraakzucht kan slechts door het bloed der vijanden worden voldaan. Afgrijselijk zijn de wreedheden, die nog steeds bij hun krijgvoeren plaatsgrijpen en waarbij jong en oud, maar vooral vrouwen en kinderen meêdoogeloos worden omgebragt. Naauwelijks is een oorlog verklaard, of alle mannen grijpen naar hunne wapenen en zijn dan aan geene menschen meer gelijk. De liefdevolle, rustige en bedaarde huisvader is in een' razende veranderd, keert alles wat hem dierbaar is den rug toe, pijnigt en misvormt zich het ligchaam door het toebrengen van wonden en langdurig vasten, ten einde zich te gewennen om alle smart geduldig te dragen. Intusschen vindt men ook stammen, die meer vredelievend van aard zijn. — De veelwijverij met al hare onheilen is ook hier algemeen, en daarbij is de vrouw bij vele stammen zoo zeer veracht, dat

tallooze meisjes reeds terstond bij de geboorte worden omgebragt; ja soms gebeurt het ook, dat de moeder zelve haar kind tegen de muur verplettert om voor te komen, dat het eenmaal in haar lot deele. Immers zij is weinig meer dan slavin, die terwijl de man zich om niets bekommert, veroordeeld is om den zwaarsten arbeid te verrigten. Weleer hadden er ook menschen-offers en maaltijden van menschenvleesch onder hen plaats. Hunne godsdienstige denkbeelden zijn zeer verschillend; velen vereeren den grooten geest in eenen buffel, wolf of beer, ook wel in eenen vogel of eene slang, ofschoon bijna elk kruipend dier vereering vindt. Overigens gelooven zij aan een leven en eene vergelding na den dood, doch hunne begrippen van goed en kwaad zijn zeer verward. De dapperste onder hen is de beste, en hij, die zijn huisgezin overvloedig verzorgt, al geschiedt het ook door middel van diefstal en moord, wordt in eere gehouden. Elk die iets bezit, dat men hem zou willen ontnemen, is een vijand. — Hoezeer verdienen nu zulke ontaarde en rampzalige menschen ons medelijden! Aandoenlijk is het vooral te zien, hoe deze overblijfsels van aloude en magtige volkstammen meer en meer hun algeheelen ondergang naderen, want met elk jaar nemen zij, deels door hunne onophoudelijke oorlogen, deels door de slechte levenswijze, en het gebrek aan levensmiddelen in talrijkheid af. Vreeselijk zijn vooral de verwoestingen, die de pokken en andere besmettelijke ziekten onder hen aanrigten, zoodat dikwijls geheele stammen tot den laatsten man toe uitsterven; en hierbij komt dan nog de verschrikkelijke uitwerking van den

brandewijn, die door de winzucht der Europeanen wordt aangevoerd, en waaraan zij hartstogtelijk zijn overgegeven, zoodat wanneer ze bij de blanken komen, deze hen zoeken dronken te maken, ten einde zich alsdan in den handel met hen des te beter te kunnen bevoordeelen. Dikwijls heeft de dronkenschap de uitroeijing van geheele huisgezinnen ten gevolge gehad, waarbij zij elkander bij gebrek aan moordtuigen zelfs met de tanden verscheurden. Het Euangelie alleen is in staat om dit zoo diep gezonken geslacht nog op te heffen.

1. GROENLAND.

§ 170. Dit meest noordelijk gelegen zendingsland, dat, zoo het geen eiland is, in het verre noorden misschien wel als een schiereiland van ruim 330 uren lang, met Amerika verbonden is, loopt naar het zuiden bij Kaap Farewel of Staatenhook allengs puntig toe, zoodat het eene Oostelijke en Westelijke kust vormt. Deze kusten zijn met hooge ijsbergen omgeven, die zelfs gedurende de zomermaanden in het zuiden nooit geheel smelten, terwijl zij in het noorden den breedsten doortogt voor schepen versperren. De landbergen, die men er heeft, zijn reeds bij matige hoogte met altijddurende sneeuw en ijs bedekt, die bij elken noorden wind over de zuidelijk gelegen landstreek eene vreeselijke koude verspreiden. Opmerkelijk is het, dat de koude met elk jaar schijnt toetenemen. Voor 800 jaren toch waren er aan de kusten bloeijende plaatsen, die door Noormannen uit Denemarken en Noorwegen bevolkt werden, en ontstonden

er ongeveer 300 Christen-dorpen met bisschoppen uit Noorwegen, doch sedert 1387 heeft alle verkeer opgehouden, en is men zelfs niet kunnen te weten komen, wat van de Noormannen, die later nergens meer gevonden werden, geworden is. Vermoedelijk zijn ze door eene algemeen heerschende pestziekte weggerukt, of door wilde volken uit Amerika uitgeroeid.

Sedert 1721 werden onder de leiding van Hans Egede nieuwe Deensche volksplantingen aangelegd, wier getal thans van Lichtenau af in het zuiden tot Upernamick in het noorden 20 bedraagt, en in twee afdeelingen Godhaab en Godhaven (op het eiland Disko) verdeeld zijn. Wat de voortbrengselen van den grond betreft, deze zijn uiterst schaarsch en bepalen zich voornamelijk tot mos-soorten, die voor een gedeelte eetbaar zijn. Men vindt er acht soorten van viervoetige dieren, waartoe de rendieren, beeren, hazen en honden behooren, benevens eenige soorten van landvogels, vele watervogels, eene menigte walvisschen aan de kusten, zeehonden, walrussen en veel visch. De oorspronkelijke bewoners, wier getal op 10,000 geschat wordt, behooren tot de Eskimo's (zie § 168), die hoewel niet geheel zonder verstandelijke vermogens, toch zeer stomp en onkundig zijn. In hunne godsdienstige begrippen lieten zij zich weleer geheel en al leiden door bedriegelijke tooveraars, Angekoks genaamd. Zoo hielden zij b. v. het noorderlicht voor zielen van afgestorvenen, die daar boven in hunne woningen zich verlustigden; het zoogenaamde sterreschot, voor zielen, die uit den hemel een bezoek aan de hel bragten. De

aarde, meenden zij, rustte op pilaren, die reeds lang zouden versleten zijn, indien de Angekoks dezelven niet telkens vernieuwden. In weerwil nu van hun rampzalig bestaan, bezitten zij zooveel zelfgevoel, dat zij zich bij uitnemendheid Innuit, d. i. *menschen* noemen, en zich beter en beschaafder wanen dan de Europeanen, hetgeen in zooverre ook waar is, als zekere ondeugden onder hen minder heerschend zijn. Zoo zeggen zij van een' Europeaan, die hun bevalt: »Hij is bijna zoo goed als wij; hij begint een mensch, een Groenlander te worden."

§ 171. Het eerste zendingswerk werd begonnen door den Noorweegschen leeraar Hans Egede, die al sedert 1708 eene onweerstaanbare begeerte gevoelde om den Groenlanders het Euangelie te brengen. Nadat hij voor zijn ambt had bedankt, ging hij, door het Deensche gouvernement ondersteund, in 1721 derwaarts. Gedurende de eerste tien jaren had hij met veel gebrek en de onvatbaarheid der Eskimo's te worstelen, zoodat hij in 1731, toen hem ook zijne vrienden in het vaderland schenen te verlaten, bijna besloot om weder te vertrekken, waardoor alsdan het gansche werk zou zijn te niet gegaan. Zoodra echter de graaf von Zinzendorf dit vernam, gaf hij er aan de gemeente te Herrnhut kennis van, waarop in 1833 Christiaan David, alsmede Mattheus en Christiaan Stach, door de Broedergemeente hem ter hulpe werden toegezonden. Op hunne reize derwaarts ontvingen zij van den graaf von Plesz te Kopenhagen 50 thalers tot het bouwen eener woning, waarvoor zij zich het noodige tim-

merhout, waaraan in Groenland gebrek is, konden aanschaffen. — Egede ontving de broeders, die het volgend jaar nog door twee anderen, Beck en Böhnisch gevolgd werden, met groote blijdschap. Zij kozen zich nu eene plaats ter vestiging, die zij Nieuw-Herrnhut noemden en sloegen aldaar eene woning op. Hun eerste werk was het aanleeren der in vele opzigten zeer moeijelijke taal, en toen zij het daarin zoover gebragt hadden, dat zij de tien geboden, de geloofsartikelen en het Onze vader konden overzetten, waagden zij het, zich onder de Groenlanders te begeven, doch ondanks hunne vriendelijke toespraak en al hunne beden, wilde niemand zich bij hen nederzetten. Men dreef met hun onderwijs den spot en betoonde zich jegens hen zoo vijandig, dat hun zelfs de noodigste dingen tegen den duursten prijs geweigerd werden, zoodat de zendelingen gedwongen waren, met schelpdieren en zeegras hunnen honger te stillen. Soms ook wierpen de inwoners hen met steenen, vernielden hunne have, poogden hun vaartuig te doen wegdrijven, en dreigden hen zelfs met moord. — Nadat nu deze toestand vijf jaren geduurd had, ontbrandde eindelijk in 1738 de eerste vonk van liefde tot Christus in het hart van eenen armen wilde. Met eenigen van de zijnen kwam hij eens tot de broeders, terwijl een hunner bezig was met de overzetting van het N. Testament. Op hunne vraag, wat hij toch schreef? nam de zendeling de gelegenheid waar om hun woorden des eeuwigen levens te doen hooren, en las hun de geschiedenis van Christus strijd in Gethsemané voor, waarop er één, Kajarnak genaamd, met groote belangstel-

ling uitriep: »Hoe was dat? laat mij dat nog eens hooren; ik zou ook gaarne zalig worden!" Onbeschrijfelijk was de blijdschap, waarmede de zendeling voor het eerst zulke woorden uit den mond van eenen Groenlander hoorde. Hij verhaalde daarop in het kort het leven en sterven van den Zone Gods, waarop sommigen onverschillig heen gingen, maar anderen de hand op den mond legden en hun verlangen te kennen gaven om te leeren bidden, terwijl zij niet slechts beloofden terug te zullen komen, maar ook deze dingen aan hunne landgenooten bekend te maken.

In Maart 1739 werd Kajarnak met zijne gansche familie gedoopt, en ofschoon nu nog wel van tijd tot tijd de woede der vijanden zich openbaarde, zoodat zij zelfs eenen der medgezellen van Kajarnak ombragten, en hem eveneens den dood dreigden, zoo ontstond er toch allengs groote opgewektheid voor het Godsrijk, zoodat de wilden van alle kanten toestroomden om de prediking van den gekruisigden Christus te hooren. Ook maakte zij, in weerwil van den tegenstand der toovenaars, op de gemoederen den gewenschten indruk. In 1747 werd de eerste kerk te Nieuw-Herrnhut gebouwd, en in het volgend jaar waren er op die plaats reeds 230 Groenlanders, waaronder 35 gedoopten. Later werden meerdere koloniën aangelegd, als in 1758 Lichtenfels, in 1774 Lichtenau en in 1824 Friedrichsthal. De Groenlanders bezitten nu in hunne taal het N. Testament, een gezangboek en vele andere godsdienstige geschriften, terwijl hunne kinderen met graagte de scholen bezoeken. In het geheel hebben zich thans 2000 inlanders in de 4 koloniën gevestigd, waaronder meer dan 800 avondmaalgan-

gers. Er zijn 16 zendelingen onder hen werkzaam, die nu en dan ook de verder afwonende heidenen bezoeken. Ten gevolge van een zoodanig bezoek, kwamen in 1844 twee familiën naar Friedrichsthal, met het vaste besluit om nimmer tot de heidenen terug te keeren. Verder wordt nog in 1845 berigt, dat men langs de gansche westkust naauwelijks ongedoopte Groenlanders meer aantreft. — Van den arbeid der weinige Deensche zendelingen, hebben wij geene berigten.

2. LABRADOR.

§ 172. Even als in Groenland zoo maakte zich ook hier de Broedergemeente zeer verdienstelijk. Labrador, ook wel Nieuw-Brittannië geheeten, een schiereiland, dat zich van Canada af tot ver in het noorden uitstrekt, is ruim 20,000 vierk. mijlen groot. Het land behoort thans aan het Engelsch gouvernement van New-foundland, van waar uit de walvisch- en zeehondenvangst voornamelijk gedreven wordt. Tot hiertoe zijn alleen de kusten van hetzelve bekend, daar het binnenland om deszelfs hooge bergen en de strenge koude, die er nog ondragelijker is dan in Groenland, voor de Europeanen als gesloten is. De brandewijn bevriest er even als het water, terwijl de spiritus zich even als olie verdikt. Zelfs in de huizen der zendelingen, die met warme kagchels gestookt worden, zijn de vensters en zelfs de muren met ijs bedekt. Daarentegen is het er in de weinige zomermaanden, door dat de dagen langer zijn, meestal warmer dan bij ons, doch alsdan is men tevens zeer blootgesteld

aan de plaag der muskieten, waarvoor de bewoners nog meer bevreesd zijn dan voor de beeren.

De bewoners dezer ruwe steppen behooren even als de Groenlanders tot het geslacht der Eskimo's, en leven mede van vischvangst en de jagt op rendieren, zeehonden enz. Zij drinken den traan met volle teugen. — Daar nu deze arme menschen uithoofde van hunne weinige voorzorg, dikwijls het grootste gebrek lijden, zoo is Engeland, sedert de zending bestaat, gewoon hun jaarlijks een afzonderlijk schip met levensmiddelen toe te zenden, waarvan zij de aankomst steeds met het grootste verlangen te gemoet zien. Hunne woningen en levenswijze zijn dezelfden als die der Eskimo's (zie § 168), ook zijn hunne begrippen van godsdienst uiterst ruw. Vele stammen, tot wie de boodschap des Euangeliums nog niet is doorgedrongen, hebben naauwelijks eenig denkbeeld van God. Sommigen gelooven aan het bestaan van een' goeden geest, die door een kwaden van gelijke magt onophoudelijk vervolgd wordt. Bij zware ziekten slagten zij soms eenen hond, terwijl zij tot afwering van tooverij, amuletten om den hals dragen. Ofschoon vroeger door hunne wreedheid berucht, bezitten zij toch wel eenige trouwhartigheid en goedaardigheid. Men schat hun gering getal langs de kusten slechts op 1600, doch meer zuidwaarts en in het binnenland vermoedt men, dat de bevolking vele duizenden bedraagt. Intusschen neemt zij langs de noordelijke kusten door ziekte en gebrek aan levensmiddelen steeds af.

§ 173. Nadat in 1752 drie Londensche zendelingen te vergeefs getracht hadden zich in Labra-

dor aan eene schoone bogt, die zij Hoffenthal noemden, te vestigen, en ook een zeker koopman Erhardt, die zich met de matrozen van zijn schip landwaarts in gewaagd had, niet terug was gekomen, begaf zich in 1764 een timmerman der Broedergemeente, met name Jens Haven, die in Groenland de taal geleerd had, derwaarts, terwijl hij spoedig gevolgd werd door zendeling Drachart. Op zijne stoute toespraak in de taal der Eskimo's, dat zij tot hem zouden komen, stonden zij verbaasd, en riepen uit: »Onze vriend is gekomen!" Nogtans betoonden zij zich wantrouwend en omtrent de Christelijke waarheid ten eenemale onverschillig, zoodat men besloot de onderneming voorloopig op te geven.

Intusschen ontstond er eenige jaren later (1768) weder opgewektheid om de zending te hervatten, en werden er door het Engelsch bestuur 100,000 bunders land op Labrador aan de Broedergemeente afgestaan tot de vestiging eener kolonie. De zendelingen, die daarop in 1770 derwaarts vertrokken, oordeelden het evenwel raadzaam dien grond ook nog van de inboorlingen te koopen. Hun ontvangst door de Eskimo's was zoo gunstig, dat in een volgend jaar nog 14 personen der Engelsche zending zich inscheepten. Zij stichtten nu op de plaats, die zij vroeger hadden moeten verlaten, de eerste kolonie, welke zij Naïn noemden, en bouwden een zendingshuis, waartoe zij de noodige bouwstoffen uit Engeland hadden medegebragt.

De broeders werden door de Eskimo's met de meeste vriendelijkheid behandeld. Durfden zij het weleer naauwelijks wagen een' nacht bij hen

door te brengen, thans doorkruisten zij het land, zonder het ruwe jaargetijde te ontzien, zochten de menschen in hunne winterwoningen op, en werden overal gastvrij ontvangen. Doch ofschoon men met oplettendheid naar hunne prediking hoorde, zoo kostte het den zendelingen toch veel moeite, hen tot gevoel van zonde en behoefte aan verlossing te brengen. Zij wisten hunne verkeerdheid altijd te verontschuldigen; de leugenaar b. v. troostte zich dat hij geen dief was; de roover verheugde zich dat hij nog nimmer zijne handen met menschenbloed bevlekt had, en zelfs de moordenaar poogde zich gerust te stellen met de gedachte, dat de vreemdelingen toch nog altijd de slechtste menschen waren. Daarbij wendden de toovenaars alle pogingen aan om hen van de aanneming van het Christendom terug te houden. Vooral hinderlijk was ook de zwerfzucht der Eskimo's, want al bleven er ook des zomers honderden van hen bij de zendelings-kolonie, zoo kwam de winter niet of allen gingen uit een en verloren alsdan weder veel van de ontvangene indrukken. De zendelingen waren er daarom op bedacht, om langs de 160 uren lange kust meerdere koloniën te stichten, ten einde het Euangelielicht op verschillende punten te doen schijnen. Het vaartuig evenwel, hetwelk met dit doel in 1774 naar het noorden vertrok, leed 4 uren van Naïn schipbreuk, waarbij twee wakkere broeders omkwamen. Daarentegen hadden zij in 1776 het genoegen het kerkgebouw in Naïn plegtig te kunnen inwijden, bij welke gelegenheid tevens een voormalig toovenaar als eersteling onder de zijnen gedoopt werd. Hij ontving den naam van Petrus, en deed aan alle zen-

delingen bij handslag de gelofte van bij de gemeente der geloovigen te zullen blijven. In hetzelfde jaar werd 40 uren ten noorden van Naïn, in Okak een tweede zendingspost opgerigt. Hier was de plaats gunstiger; er was meer volk in de nabijheid, veel hout en versch water, en eindelijk eene goede haven. In den tijd van 7 jaren hadden zij hier reeds 38 personen gedoopt, en in 1782 stichtten zij 40 uren ten zuiden van Naïn den derden post Hoffenthal. Het bleef intusschen nog altijd moeijelijk de Eskimo's bij de woonplaatsen der zendelingen te houden. Hunne geneigdheid om tot de Fransche en Engelsche koloniën af te dwalen, gevoegd bij den invloed van hunne toovenaars en van slechte Europeanen, waardoor het goede zaad, dat in hen gestrooid was, gedurig weder verstikt werd, was een groote hinderpaal voor hunne bekeering. Evenwel waren in 1800 op de drie plaatsen 228 Eskimo's gevestigd, waaronder 110 gedoopten. Sedert 1804 ontstond er in Hoffenthal eene nieuwe opgewektheid onder de inboorlingen, die zich weldra ook tot Naïn en Okak uitstrekte. Velen lieten zich met ernst aan hunne zaligheid gelegen liggen, vestigden zich in de nabijheid der zendingsposten en lieten zich doopen, vooral ook betoonden eenige inlandsche medehelpers, waaronder zekere Joseph, zich zeer ijverig, en toen daarop de broeders Kohlmeister en Kinoch in 1811 eene bezoekreis in het verre noorden ondernamen, vonden zij heinde en ver reeds belijders van Jezus, die hen met vreugdegejuich ontvingen. In 1830 werd ten noorden van Okak op 59 graden breedte de vierde post, Hebron, gesticht, en thans kan men Labrador, in

zoo verre het toegankelijk is, tot de Christenlanden rekenen. In de scholen wordt behoorlijk onderwijs gegeven, de heilige schrift wordt er gelezen, terwijl men in vrolijke gezangen de liefde Gods groot maakt. Er staan thans onder de leiding van 15 zendelingen meer dan 1000 inboorlingen, van welke ongeveer de helft lidmaten zijn, en ofschoon de zending ook volgens de laatste berigten nog altijd beproevingen ondervindt, zoo door verstrooijing der gemeente als door gebrek aan levensmiddelen, het blijft toch nooit aan blijken van de krachtige werking des Euangelies ontbreken.

3. ENGELSCH NOORD-AMERIKA.

§ 174. Eigenlijk staan al de streken ten noorden van de Vereenigde Staten, in de gansche breedte van Noord-Amerika, onder Engelschen invloed, en heeft men op verschillende afstanden forten en faktorijen voor den pelshandel opgerigt. Evenwel hebben slechts de noordwestelijke streken beneden Labrador een geordend Engelsch bestuur, die daarom uitsluitend tot Britsch Noord-Amerika gerekend worden. Zij zijn: 1) het groote eiland New-foundland, dat behalve de koloniën aan de kust en de stad St. John, bijna geheel onbewoond is; 2) Prins Eduard's of St. Johns-Eiland; 3) Nieuw-Brunswijk en Nieuw-Schotland, aan deze zijde der Laurents-rivier, vroeger Akadië genaamd; eindelijk 4) Opper- en Neder-Canada, hetwelk ten noorden door Labrador en de Hudsonsbaai, ten westen door de landen der vrije Indianen en ten zuiden door de vijf groote Canada-

sche meeren, Erie, Ontario, Huron, Michigan en het Bovenmeer begrensd wordt.

De gezamentlijke landen beslaan eene oppervlakte van 16,000 □ mijlen, en zijn zeer weinig bevolkt. Hnnne tegenwoordige bevolking, die men op anderhalf millioen schat, is hoofzakelijk aan de sterke landverhuizingen toe te schrijven. Buiten de oorden aan den Laurentsstroom, vindt men landwaarts in meest onmetelijke bosschen, en kan men vele mijlen ver en zelfs geheele landstreken doorreizen, zonder dat men één' mensch ontmoet. — Canada, in 1497 door den Engelschman Cabot ontdekt, werd eerst in 1608 door de Franschen bezet, terwijl hetzelve later bij den vrede van 1763 tusschen Frankrijk en Engeland, geheel aan die laatste mogendheid werd afgestaan. Van daar dan ook, dat de bewoners van Neder-Canada, waartoe de steden Quebec en Montreal behooren, meer katholijk-Fransch; die van Opper-Canada, waartoe de steden York en Kingston behooren, meer protestantsch-Engelsch zijn. — Met de oorspronkelijke stammen der Indianen in deze streken, hebben er in de laatste 100 jaren groote veranderingen plaats gehad, want overal waar de Europeaan zich vestigt, worden zij verdrongen. En ofschoon zij dan ook nu nog groote gedeelten van het beste land in Canada als jagtgebied bezitten, is het evenwel te verwachten, dat zij ook van daar zullen verdreven worden, aangezien de landverhuizing uit Europa steeds toeneemt, en het weinig moeite kost om de zorgelooze Indianen, die zich door dronkenschap tot alles laten vervoeren, tot afstand van hun land over te halen. Wij geven hier de voornaamste stammen op, van welke

nog overblijfselen in Canada gevonden worden, doch die zich vroeger ook door al de noordelijke streken der Vereenigde Staten verspreid hadden. Zij zijn: 1) de door de Franschen zoo genaamde Irokesen, die zichzelven Akwanusiani d. i. bondsvolk noemen, en eens de voornaamsten waren. Zij bestonden uit zes volken, die zich onderling verbonden hadden en door dapperheid en volharding uitmuntten, ofschoon zij nooit meer dan 3000 krijgslieden telden. Aan het hoofd van dien bond stonden de Mohawks, van welken stam de Huronen en Ottawa's zijtakken zijn, waar van bij Quebec in Canada nog slechts weinige overblijfselen gevonden worden. Verder behoorden tot den bond de Seneca's, die steeds verder werden voortgedreven en nu nog aan gene zijde van de Missisippi naauwelijks 1600 zielen meer tellen, de Oneida's, Onondago's en Kajuga's of Ganiuga's. Het zesde volk bestaat uit een overblijfsel van de bijna uitgeroeide stammem der Mohegan's of Mohikaners, Abenaki's, Nautikok's en Kanoi's. Deze laatsten zijn een pas beschaafd volk, door de Engelschen Stockbridge-Indianen, geheeten, en die eerst in lateren tijd in den bond werden opgenomen. — 2) De Algonkinen, die thans voornamelijk over Opper- en Neder-Canada verspreid zijn, zijn meestal pelsjagers en nemen, tengevolge van den *verstandsverwoester*, zoo als zij zelven den brandewijn noemen, hoe langer zoo meer in getal af, ofschoon tegenwoordig de zendingen krachtig onder hen werkzaam zijn. Stamverwanten zijn: de Chippewa's aan het Simcoe-meer (tusschen de meeren Huron en Ontario), die in dorpen wonen, den landbouw beoefenen en

thans zendelingen hebben; de Knistino's, die zich tot aan Labrador uitstrekken, en met de Eskimo's zamenkomen, die nog altijd voor hen bevreesd zijn, de Abbitobbi's, Nenawehk's, Chippa's, die tot aan de Mackenzie-rivier meer tot de vrije Indianen behooren. — 3) De Lenappen, wier voornaamste stam Lenni-Lenappe, d. i. *oorspronkelijk volk* heet, en die door de Engelschen Delawaren genoemd worden. Alle andere Indianen heeten dezen stam grootvader, terwijl de zes volken hem oom noemen. Tot denzelven behooren ook de bovengenoemde Mohikanen, verder de Schawanezen, Illinezen, Miami's, Pottowattemee's, Winnibago's, Mekaschaken, Saki's en Ottogami's, of de zoogenaamde Zak- en Vos-Indianen, welke stammen thans meest allen ten oosten van het meer Michigan in de Vereenigde Staten wonen, doch weldra ook al zullen moeten wijken. — 4) De Osagen, van welke de Nadowessiers of Sioux het talrijkst zijn en de Assinipotuks en Assinibonen die tusschen het Boven- en Winipeg-meer in Canada wonen. — Eindelijk 5) de Mikmaks of Surikezen, die vroeger de oostkust van Canada, Nieuw-Schotland en Nieuw-Brunswijk bewoonden, doch thans aan de zuidwestkust van Nieuw-Schotland en, naar men vermoedt, in het binnenland van New-foundland gevonden worden.

De meesten dezer Indianen, zoover zij zich in Canada bevinden, verkeeren in een' jammerlijken toestand. Hun uiterlijk is morsig, en geeft diepe onkunde, bittere armoede en volslagen gebrek aan godsdienst te kennen; zij gaan zelfs in den winter

bijna naakt en maken even als de Laplanders hunne hutten van hout en boombast, terwijl zij des zomers onder tenten wonen, die zij wigwams noemen. De opperhoofden zijn kenbaar aan hunne vederbossen en altijd met bijl, boog en pijlen gewapend. Zij waren weleer in Fransch Canada door Roomsche zendelingen gedoopt geworden, gelijk er dan ook nog bisschoppen, priesters en kloosters onder hen bestaan, doch zij werden in zoo diepe onkunde gehouden, dat hunne heidensche zeden steeds dezelfden bleven. Welligt bestond hunne bekeering enkel daarin, dat zij bijbelsche namen ontvingen, gelijk dan ook de Franschman Lebeau, die in 1730 en 1731 onder hen woonde, verzekert, dat zij niets van hunne heidensche gewoonten hadden afgelegd; zij waren nog dezelfde woestelingen als te voren, offerden den boozen geesten en riepen zelfs Maria aan om hen te sterken, opdat zij hunne vijanden slagten, uit hunne hoofdschedels drinken, hun vleesch braden en eten, en eenmaal in het rijk der gezaligden mogten opgenomen worden. Intusschen werd toch door de Fransche regering de beschaving bevorderd en hielden gemelde gruwelen op, zoodra de roomsche Indianen, die den landbouw uitoefenden, als burgers des lands zoo goed als de Europeanen gerekend en behandeld werden. Veel meer schuld aan de verdorvenheid der Indianen hebben de Engelsche volkplanters en pelshandelaars, die door het geven van den brandewijn op hun nen ondergang werken, en dit vergif is het tevens, waardoor de arbeid der zendelingen, wier getal thans vrij aanzienlijk is, zoo bemoeijelijkt wordt.

§ 175. Wij maken vooreerst melding van New-Fairfield, eenen post der Broedergemeente, gelegen aan de Theems-rivier, 12 uren van hare monding bij het meer St. Clair, tusschen de Huron- en Erie-meeren. Deze post kan bij de vrienden der zending niet dan treurige herinneringen wekken, want hij bevat de geringe overblijfselen van een meer dan 100-jarigen arbeid onder de Indianen in de Vereenigde Staten, en is wel de ongelukkigste, die in de gansche zendingsgeschiedenis voorkomt. Wij zullen later (§ 188) op denzelven terugkomen. Hier merken wij slechts aan, dat Fairfield de plaats is, waar een deel der bekeerden, na 12 jaren rondzwervens, eindelijk in 1792 eene rustplaats vond. Door de Engelsche regering beschermd, nam de gemeente, in weerwil der vele oorlogzuchtige bewegingen, spoedig in bloei toe. Zendeling Denke bezocht van hier ook de naburige Chippewa's, bij wie hij een' geheelen winter doorbragt en het Euangelie verkondigde. Daarna betrok hij in 1803 den post aan de Jongquakamik, 3 uren van Fairfield; doch toen de opperhoofden, die hem in hunne bescherming genomen hadden, kwamen te sterven, werd hij weldra verpligt dezen post weder te verlaten, overmits de wilden zich terstond zeer vijandig jegens de blanken toonden. Even zoo mislukte eene andere poging aan Sanduskij (1804—1811), zoodat de Christenen zich alleen tot Fairfield bleven bepalen. In 1813 trof deze gemeente evenwel een zware slag, doordien zij, in den oorlog der Engelschen met de Noord-Amerikanen, waarbij laatstgenoemden Fairfield verwoestten, genoodzaakt was de wijk te

nemen en op verscheidene plaatsen rond te zwerven, tot zij na het sluiten van den vrede in 1815 weder derwaarts konden terugkeeren. Zij vestigden zich toen aan de tegenovergestelde kust en noemden die plaats Nieuwfairfield, hetwelk thans ongeveer 200 gedoopten en 50 ongedoopte Indianen bevat, die van den landbouw bestaan.

§ 176 Vooral hebben de Engelsche en Amerikaansche Methodisten zich in Engelsch Noord-Amerika verdienstelijk gemaakt, daar zij zich niet alleen de bekeering der Indianen, maar ook de beschaving der uitlandsche Europeanen ten doel stelden, aangezien de toestand dezer laatsten schier even bedroevend is; want daar zij geene behoorlijke scholen hebben, en door hunnen verren afstand van de steden dikwijls niet in de gelegenheid zijn, om ter kerk te gaan, zoo leven zij als 't ware in het wilde daarheen. Velen hunner zijn reeds bij hunne aankomst ten eenenmale ontaard, zoodat zij, zich nu vrij gevoelende, dikwijls een losbandig leven leiden, terwijl hun overdreven vrijheidszin wel eens tot oproerigheid overslaat. Onder hen nu zijn de Engelsche Methodisten zoo krachtdadig werkzaam dat zij tegenwoordig in Canada, Nieuw-Brunswijk, Nieuw-Schotland en Newfoundland ruim 80 posten met ongeveer 90 zendelingen en meer dan 900 vrijwillige onderwijzers en over de 14,000 leden tellen, die zich met hen tot het leiden van een godvruchtig leven verbonden hebben. Onder deze laatsten zijn omtrent 1000 Indianen, die vermengd onder de Engelsche kolonisten wonen. Op gelijke wijze is het genootschap tot uitbreiding van Euangelische kennis werkzaam, hetwelk ruim 50

zendelingen onderhoudt, die in alle steden, en zooveel mogelijk ook op het platte land van Canada, week- en zondags-scholen voor jongens en meisjes trachten op te rigten.

Een meer bepaald doel heeft de zending der Amerikaansche Methodisten, wien het bij den aanvang dezer eeuw en vooral sedert 1822 gelukt is, onderscheidene Indiaansche gemeenten te stichten, die nu onder een geordend bestuur leven en door de liefelijke Euangelie-zon beschenen worden. De talrijkste stam zijn de Chippewa's of Ojibwa's, die met hunne verwante stammen, de Missisauga's, Assinibonen, Knistino's enz. in Canada ongeveer 30,000 zielen tellen, en in wier taal, die van het meer Ontario af tot aan de monden der Mackenzie verstaan wordt, het N. Testament reeds is overgezet. Overigens zijn er in Canada nog 8000 Mohawks en Monsey's of Delawaren, die als Irokezen sedert eeuwen met de Chippewa's in vijandschap leefden, en onophoudelijk oorlog voerden, doch nu, door het Euangelie overwonnen, vreedzaam bij elkander wonen, zoodat de Mohawks, die de vruchtbare vlakten nabij het meer Erie bewoonden, de Missisauga's uitnoodigden om tot hen te komen en het land broederlijk met hen te deelen. Zietdaar de verwonderlijke kracht van het Christendom!

Tot de eerste Indiaansche Christengemeente behooren de Missisauga's, 5 uren ten westen van York of Toronto aan de Credit-rivier. De regering van Opper-Canada trok zich de belangen van dezen stam, die door zware nederlagen tegen de Mohawks veel geleden had, bijzonder aan, en liet in 1825 voor

40 huisgezinnen 20 woningen bouwen. Thans is die plaats reeds tot 130 huisgezinnen aangegroeid, die allen op twee huisvaders na gedoopt zijn en zich door vlijt en vredelievendheid bijzonder onderscheiden. Verder westwaarts heeft men de Grand-rivier, die zich in het meer Erie ontlast. Aan de westzijde van deze rivier ligt eene aan de Mohawks toebehoorende landstreek van 3 uren breedte en 16 uren lengte. Aan het hoofd van den stam stond eens een zeker opperhoofd Johann Brandt, die zich gedurende den Amerikaanschen vrijheidsoorlog als een trouw aanhanger van Engeland deed kennen. Niet slechts maakten zijne dapperheid en krijgskunde hem tot hoofdofficier, maar hij bezat daar en boven ook eene wetenschappelijke beschaving, daar hij eenige jaren aan het Darmouth-collegie ijverig gestudeerd had. Hij verstond daarbij de Grieksche en Latijnsche talen en leverde eener vertaling van het Euangelie van Matheus in de Mohawktaal. Evenwel was hij meer christen door verstandelijke overtuiging dan wel uit den grond zijns harten. Na den vrede tusschen Engeland en de Staten in 1703, verliet hij met zijnen stam het Mohawk-gebied in den staat van New-York, en vestigde zich in het bovengenoemde distrikt aan de Grand-rivier, aan welker oostzijde het stadje Brandtfort gebouwd werd. Intusschen was de stam nog alles behalve Christelijk en vonden de Methodisten leeraars, die nu en dan in die streek kwamen, weinig ingang, totdat het eerst in 1822, toen zendeling Torry tot hen kwam, dezen gelukte denzelven te bekeeren. Hij begon zijnen arbeid onder de blanken aan de monding der Grand-rivier, en kwam van daar allengs in de Indiaansche

landschappen, allereerst tot de Delawaren, die zich zeer bereid betoonden hem te ontvangen; en vervolgens bij de Mohawks, onder welke 'hij geregeld godsdienstoefening hield, waarvan het gevolg was, dat deze zelfs de Missisauga's uitnoodigden tot hen te komen, ten einde in de zegeningen des Euangeliums en tevens ook in het bezit van hun land te deelen. Het gelukte Torry met zijne overige inlandsche medehelpers, om ook onder de Kayuga's en Onondago's het Euangelie uittebreiden. Aan de Grand-rivier, ongeveer 2 uren beneden Brandtfort, wonen mede nog 300 Tuscarora's en Ottawa's, die vroeger ook tot de zes volken behoorden. Deze zijn thans ook Christenen geworden, en onlangs op hun verzoek door den Baptisten zendeling Thomas, tot eene gemeente vereenigd. Over de westelijke bergen van Brandtfort heen, komt men, na eenige weinige uren, aan den oorsprong der Theems, waar men de twee Christelijke Indianen-koloniën Monseytown en Chippewatown aantreft, en alwaar sedert 1825 Methodisten zendelingen met veel vrucht arbeiden. Op geringen afstand van dit Indianen-gebied, aan de Kanarierivier, die bij het fort Malden in de Detroitstraat valt, bevindt zich eene kolonie der Wyandots, waarvan tot hiertoe 30 volwassenen het Euangelie hebben aangenomen. Deze stam, die aan de Sandusky, in den staat Ohio, zijnen hoofdzetel heeft, is onder de overigen het meest gezien. Verder heeft men tusschen de meeren Ontario en Huron, nog twee kleinere meeren, Reis en Simcoe, waar sedert 1827 ook Methodisten arbeiden, en zijn er op drie eilanden van het Reis-meer thans christenkerken

gebouwd, die door 300 Missisauga's bezocht worden, terwijl op de eilanden van het Simcoe-meer eene Algonkinen-gemeente bestaat van 250 volwassenen. Aan het Ontario-meer en de Quinty-baai vindt men 120 Mohawks, die de godsdienstoefeningen bijwonen en op Grape-Island, een eiland in deze bogt, bestaat eene gemeente van 210 geloovige Missisauga's, gelijk mede in Wilberforce aan de Seeging-rivier en in de baai Mahjedusk, aan het oosteinde van het Huron-meer. Deze laatste post is bijzonder belangrijk, omdat de noordelijke Indianen, die er eene pelsmarkt hebben hier voornamelijk bijeenkomen, zoodat er van daar uit veel kan gedaan worden om ook onder de Knistino's en Abbitibbi's het Euangelie te verbreiden. In het geheel wordt hier door de Methodisten aan 2000 volwassenen en 4000 kinderen onderwijs gegeven. Hoe meer intusschen de gemeenten in haren natuurlijken toestand verkeeren, d. i. zich buiten den invloed van Europeesche zeden bevinden, hoe bloeijender en vruchtbaarder de zendingen zijn.

4. HUDSONIA.

§ 177. Hiertoe rekent men al de noordelijke landen van Amerika, die tot het zoogenaamde Hudsonsbaai-genootschap behooren. Zij liggen tusschen de Hudsonsbaai en Canada, de Noordelijke IJszee, de landen der Noord-west kust en de Vereenigde Staten, en heeten ook wel de Binnenlanden der vrije Indianen. Genoemd Engelsch genootschap, dat zich reeds in de 17de eeuw vorm-

de, drijft een zeer levendigen handel in pelterijen, waartoe deze landen bijzonder geschikt zijn. Het liet door beroemde reizigers deze oorden onderzoeken en op onderscheidene plaatsen koloniën aanleggen, waar vaste agenten bij de van heinde en ver komende Indianen de huiden opkoopen, of wel dezelve tegen Europeesche goederen verruilen. Hiertoe worden er uit de provincie Canada geregeld vaartuigen met koopwaren naar de koloniën gezonden, die dan weder huiden terugbrengen. De landen zelven zijn door het genootschap in naam van Engeland in bezit genomen, hetgeen echter slechts zooveel zeggen wil, als dat geen ander volk er koloniën stichten mag; want de oorspronkelijke bewoners zijn geheel onafhankelijk.

Wij zullen vooraf van de aardrijkskundige ligging dezer landen in het kort iets mededeelen. Aan de westzijde der Hudsonsbaai ligt Nieuw-Wallis, dat door de groote Churchill of Mississippi in een noordelijk en zuidelijk deel verdeeld wordt. Overigens ontlasten zich nog in deze baai de rivieren Nelson, Severn, Albany en Moose, aan wier mondingen de Engelschen forten gebouwd hebben. In de IJszee ontlasten zich de Mackenzie, Kopermijn, Hoods en Thluitscho rivieren. De binnenlanden bevatten eene groote menigte meeren, die bijna allen door rivieren met elkander verbonden zijn, hetgeen de gemeenschap met de verst verwijderde oorden zeer gemakkelijk maakt. Waar men niet varen kan, worden de ligte kano's met de koopwaren gedragen tot dat men weder aan bevaarbaar water komt om zich in te schepen. De voornaamste meeren zijn: aan de gren-

zen der Vereenigde Staten, het Regen- en Houtmeer; meer noordwaarts het Winipeg-meer, waarin ten noorden de Saskatschewin (later Nelson) en ten zuiden de Roode-rivier uitloopen; verder het Winipegow-, Athakaska- en Slavenmeer met de forten Providence en Reliance; het Winter-meer met het fort Entreprise; eindelijk het Beeren-meer met de forten Franklin en Confidence. Daar nu deze landen zich van 50 tot 71° N. breedte uitstrekken, zoo is het klimaat in het noorden en zuiden zeer verschillend. De zuidelijke streken bezitten eenen vruchtbaren grond, die geheel met bosschen, van de schoonste eiken-, ceder-, esdoorn-, pijn- en andere boomen bedekt is, terwijl de westelijke streken der Hudsonsbaai naar evenredigheid nog veel vruchtbaarder zijn. Meer noordwaarts neemt echter de groei allengs af en houdt ten laatsten geheel op. De uitgestrekte vlakten zijn daar nog met eenig mos bedekt, doch de bergen vertoonen zich zoowel in den zomer als in den winter geheel kaal. De wateren zijn er dan ook meestal bevrozen, zoodat men slechts gedurende weinige maanden des jaars de afgelegene eilanden kan bezoeken, welke dan ook gezamentlijk ter naauwernood 100,000 bewoners tellen, die van wild leven en van visch, welken zij gewoonlijk raauw eten. De voornaamste rijkdom dezer landen bestaat in pelterijën, die de bevers, vossen, wolven, beeren, bisons, losschen, marders, otters, muskusdieren, damherten, zeekalven enz. opleveren.

§ 178. Men noemt de bewoners in 't algemeen Indianen, omdat zij met de overigen van Ame-

rika veel overeenkomst hebben; doch er zijn onder hen ook Eskimo's in het hooge noorden. Zij worden in vele kleine stammen verdeeld, die onderscheidene talen spreken, ofschoon de Chippewa-taal (§ 176) tot aan Mackenzie verstaan wordt. Veelal staan zij onder zeer beperkte opperhoofden, Kaziken genoemd, en worden in Noordelijke en Zuidelijke Indianen verdeeld. Tot de eersten behooren, van 58—63° N. Br., de Koper-, de Twist-, de Hazen-, de Bever-, de Nathana- en de Walvisch-Indianen. Tot de Zuidelijke Indianen behooren de Chippewa's, die onderscheidene stammen vormen, als: de Nadowessiers of Sioux, de Kri's, de Knistino's en anderen. Wij bepalen ons hier meer tot de Noordelijke Indianen, omdat het aangehaalde in § 169 op de zuidelijken betrekking heeft. De eerstgenoemden zijn op verre na niet zoo vlug, sterk en moedig als de laatsten, maar daarbij zijn hunne zeden ook veel zachter en minder bedorven. Zij zijn b. v. niet zoo wraakgierig en bloeddorstig; ook hunne spelen en dansen zijn niet zoo woest. De vrouw is evenwel de slavin des mans, zij moet niet alleen altijd den zwaarsten arbeid verrigten, maar wordt ook op reis tegelijk met de honden tot het goederen vervoer gebezigd. Daarbij is ook de veelwijverij in zwang, doch dit is meer omdat de man voor zijnen arbeid meerdere vrouwen behoeft. Intusschen heeft hierbij dikwijls eene ruiling van vrouwen plaats, waardoor niet zelden de treurigste tooneelen ontstaan. De oude lieden worden op eene jammerlijke wijze door hen verwaarloosd, zoodat men zelfs de ouders, indien zij niet meer

werken kunnen, aan hun lot overlaat, die alsdan gewoonlijk ter prooi van wilde dieren worden. Met opzigt tot hunne godsdienstige begrippen, is het allertreurigst gesteld. Nergens vindt men een' tempel of altaar. Naar hunne meenig was de aarde eens eene groote zee, welke slechts door éénen grooten vogel bewoond werd, die door zijn gezigt en de beweging zijner vleugelen, het vuur, den bliksem en den donder heeft voortgebragt, terwijl hij door zijnen val in de zee het water zoodanig beroerde, dat de aarde er uit oprees; van dien tijd af dagteekent ook de geboorte der menschen; doch de Indianen zijn van eenen hond afkomstig — en wat dies meer zij. Intusschen schijnen sommige van hunne overleveringen op bijbelsche verhalen te rusten. Men denkt b. v. aan den zondvloed, wanneer ze zeggen, dat de zielen na den dood op een steenen vaartuig naar een gelukkig eiland varen, waar den goeden alle genoegens wacht, terwijl de kwaden in het gezigt er van omkomen.

§ 179. Het Engelsch kerkelijke zendeling-genootschap begon de eerste zending voor Hudsonia aan de Roode-rivier, waar het Hudsonsbaai-genootschap in 1812 het fort Douglas, 13 uren van derzelver monding aan het Winipeg-meer, stichtte. Hier vormde zich eene aanzienlijke kolonie, die uit Europeanen, bewoners van Canada, ook Eskimo's, en vele half-Indianen bestaat. Zendeling West, die in 1820 derwaarts gezonden en weldra door zendeling Jones, Cockran en anderen gevolgd werd, trok zich zeer de belangen dezer volken aan. Allereerst zorgde hij voor het sluiten van wettige huwelijken onder de Indianen, rigtte scholen

op, bouwde allengs twee kerken, waarbij naderhand nog eene derde kwam, en mogt zich over een' buitengewonen toeloop verblijden. Intusschen waren de Indianen er in den beginne zeer tegen, dat hunne kinderen op de zendingsscholen ook in allerlei werkzaamheid onderwezen werden, en zeiden tot de zendelingen: »Wij hebben de kinderen tot u gebragt, opdat gij ze zoudt leeren bidden, en nu maakt gij slaven van hen!" Doch zij kwamen weldra hiervan terug, toen zij bij kinderen en volwassenen de goede uitkomsten daarvan zagen. Er worden nu jaarlijks uit hen velen gedoopt en overal komen landbouw en handwerken in gebruik. Zendeling Roberts schrijft: »Alle menschen, die ik bezoek, zijn nu even dankbaar; ga ik in eene kerk, ik vind haar vol, en bezoek ik eene school, ik vind er de kinderen aandachtig en vlijtig leerende." Deze Indianen behooren voornamelijk tot de stammen der Kri's, Muscaigo's en Saulteux, jegens welke laatsten de Sioux tusschen de Mississippi en Pembina steeds zeer vijandig gezind zijn, zoodat zij nu en dan vreezen door deze wilden overvallen te worden. In het geheel zijn thans aan de Roode-rivier drie posten: de Boven-, de Indiaansche en de Grand-Rapids-post. Dat de uiterlijke welvaart mede zeer is toegenomen, blijkt ook daaruit, dat de ellendige hutten der Indianen door nette, veelal van buiten gewitte woningen zijn vervangen. Het gerucht der zending is ook reeds tot aan de Rocky- of Rotsbergen doorgedrongen, zoodat de Kaziken uit verre oorden hunne kinderen naar de zendingsscholen laten gaan, hetgeen den zendelingen ten spoorslag verstrekt,

om ook hunnen werkkring verder uit te breiden. Zij zonden daarom in 1840 den onderwijzer Budd naar Cumberland-huis, een' post van het Hudsonsbaai-genootschap, en gelegen aan de Saskatschewin bij het Muddy-meer, hetwelk met het Ceder-meer even als dit met dat van Winipeg verbonden is. Eene dagreize van daar en 170 uren van de Roode-rivier verwijderd, vestigde Budd onder de Kri-Indianen, te midden der wouden eenen post, die zoozeer in bloei toenam, dat hij volgens de laatste berigten de hoop koesterde, dat het gansche gebied tusschen het Winipeg-meer en de Rocky-bergen zich aan de zending zou aansluiten. Eindelijk werd in 1842 nog een nieuwe post aan het Manitoba-meer, 34 uren ten westen der Roode-rivier gesticht, waar de Indianen zoowel in het onderwijs als in het uitoefenen van landbouw mede groot belang toonen te stellen. Zendeling Cowley verliet in Augustus de Roode-rivier en ging zijn vast verblijf aldaar vestigen.

§ 180. In noordelijk Hudsonia zijn sedert 1840 Methodisten zendelingen geplaatst, en wel op uitdrukkelijk verzoek van de handelmaatschappij, die de goede gevolgen der zending aan de Roode-rivier ontwarende, er thans meer dan immer op bedacht is, om de Indiaansche bevolking, die zoozeer aan het afnemen is, zooveel mogelijk te beschaven. Van daar dan ook, dat zij den gevaarlijken handel in brandewijn verboden heeft, waarmede deze Indianen gelukkig nog niet zoo bekend zijn als de overigen in Amerika. Zoodra het aanzoek der maatschappij, waarop mede door den gouverneur Simp-

son zeer werd aangedrongen, tot het Methodisten-genootschap in Engeland kwam, werd hetzelve met graagte aangenomen. De nieuwe zending werd door de maatschappij met aanzienlijke sommen ondersteund, en de drie zendelingen, die daarop derwaarts vertrokken, werden, zoo door de agenten als door de aldaar zich bevindende Engelschen allervriendelijkst ontvangen. Daarbij bestaat er tusschen deze laatsten en de Indianen eene goede verstandhouding, zoodat men hier niets van dien haat ontdekt, waarmede andere Indianen tegen de Europeanen vervuld zijn. En al mogen de zendelingen hier ook al met vele ontberingen en bezwaren te kampen hebben, vooral bij het doen van lange en gevaarlijke reizen over ijs- en sneeuwvelden, zoo hebben zij toch geene vijandelijkheden te duchten. Reeds zijn er op honderde uren afstands van elkander zes posten opgerigt, en wordt de prediking overal met de grootste belangstelling aangehoord. Daarbij is de Indiaansche taal in schrift gebragt, en zijn de eigengemaakte letters voldoende bevonden om er gezangen mede te drukken.

De posten zijn: 1) de Moose-factory ten zuiden der Hudsonsbaai, 200 uren van Montreal, in Neder-Canada; 2) Mitschipicoten, aan de oevers van het Boven-meer; 3) het Regenmeer, 360 uren van Montreal; 4) het fort Alexander aan de Winipeg-rivier, 417 uren van Montreal; 5) Edmonton aan de Saskatschewin, 773 uren van Montreal, en eindelijk 6) Norway-huis ten noorden van het Winipeg-meer, 553 uren van Montreal, het voornaamste middenpunt der gezamentlijke posten. — Van eene andere kolonie,

Roszville geheeten, schrijft zendeling Evans in Julij 1844 het volgende: »Zij zal in het voorjaar uit 30 woningen, eene nog niet voltooide kerk, een schoolhuis en eene werkplaats bestaan. Het timmerhout voor de kerk, dat dingsdag te 9 uren nog niet gekapt was, lag zaturdag middag te 4 uren reeds geheel gereed. De opbouw kost ons niets, daar de Indianen alles zelven bewerken en de vrouwen voor de noodige boomschors zorgen, waarmede het dak moet belegd worden. De lust om ambachten te leeren neemt onder den invloed des Christendoms steeds toe. Onze ontgonnen landen, die wij in dit ruwe klimaat slechts met gerst, rapen en aardappelen kunnen bezaaijen, belooven eenen rijken oogst." De school aldaar, die door 60 kinderen bezocht wordt, staat onder het bestuur van den voortreffelijken Indiaan Thomas Hassel. — Zie over de zending in Mackinaw § 192.

5. DE NOORDWESTKUST.

§ 181. Hieronder rekent men al het land aan den grooten oceaan van Nieuw-Albion af, dat aan de Vereenigde Staten behoort, tot aan de Yskaap, hetwelk met de groote krommingen der kust ongeveer eene lengte heeft van 800 uren. Slechts de kusten, waaraan eene menigte eilanden liggen, zijn er van bekend, terwijl evenwijdig met de kust een gebergte loopt, waartoe de 17,000 voet hooge vulkaan St. Elias behoort, achter welken zich het Rocky-gebergte verheft. De landen zijn het eigendom van Engeland en Rusland, behoorende het zuidelijk gedeelte, Nieuw-Georgië en

Nieuw-Hannover met Koningin Charlotten-eiland, alsmede West-Caledonië, dat voor een zesde gedeelte uit meeren en rivieren bestaat, aan Engeland, terwijl het overige gedeelte Nieuw-Cornwallis, en Nieuw-Norfolk met de Vossen- en Aleutische Eilanden tot aan de IJskaap, aan Rusland toebehooren. De oorspronkelijke bewoners zijn ook hier in het zuiden de Indianen; in het noorden de Eskimo's. Beide zijn zeer ruw, leven van jagt en vischvangst en worden in vele stammen verdeeld. In het Russisch gedeelte hebben zich vele Russen gevestigd, die uit den handel in traan en pelterij hun voordeel weten te trekken. Ook hebben de Engelschen in deze hunne bezittingen onderscheidene militaire posten en factorijen aangelegd. Zendelingen zijn er tot dusverre in deze afgelegene oorden nog niet verschenen.

6. DE VEREENIGDE STATEN.

§ 182. Het onmetelijke gebied der Noord-Amerikaansche Vrijstaten, dat zich ten zuiden van Canada en Hudsonia uitstrekt, heeft eene oppervlakte van 106,820 □ mijlen. Na de ontdekking van Amerika, maakten de Engelschen zich allengs van de oostelijke landen meester en werden zij van 1607 tot 1732 in 13 Engelsche provinciën, thans de oude provinciën genoemd, verdeeld, als: Nieuw-Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New-York, New-Jersey, Pennsylvanië, Delaware, Maryland, Virginië, Noord-Carolina, Zuid-

Carolina en Georgië. Naderhand met het moederland (Engeland) in onmin geraakt, werden zij, na een hevigen strijd, bij den vrede te Parijs in 1783 voor een' vrijen en onafhankelijken staat verklaard, waarop de 13 staten een verbond sloten en een hoofdbestuur aanstelden, dat over de algemeene belangen beslissen zou, terwijl elke staat daarom toch zijn afzonderlijk bestuur behield. In de stad Washington wordt het algemeen congres gehouden, aan welks hoofd een president staat, en waarheen dan de Staten hunne afgevaardigden zenden. Intusschen hebben zij hunne bezittingen tot aan de stille zee, en ten zuiden tot aan de golf van Mexiko uitgebreid, waardoor het aantal staten tot 27 is toegenomen, zijnde de 14 nieuw bijgekomenen als volgt: in het noord-oosten Maine en Vermont, in het zuiden Florida (sedert 1839) Alabama, en Mississippi (1817), ten noorden der beide laatsten Tennessa en Kentucky; verder aan den regter oever der Ohio-rivier, de staten Ohio, Indiana, Illinois en Michigan (1836) tusschen het Michigan- en Huron-meer, en eindelijk aan gene zijde der Mississippi Louisiana, Arkansas (1836) en Missouri (1821). Daarenboven zijn er nog landen, die nog geen afzonderlijken regeringsvorm hebben, maar door den president en het algemeen congres bestuurd worden. Hebben zij eenmaal 60,000 inwoners, zoo worden zij in de rij der overige staten opgenomen en bevoegd gerekend, om zich zelven een' regeringsvorm te geven. Zoodanige landstreken zijn er thans twee, Wisconsin (1836) tusschen het Bovenmeer en de Mississippi, vroeger Huron-distrikt gehee-

ten, en Jowa (1838), eertijds het Sioux-distrikt, tusschen de Mississippi en Missouri. Al de overige landen worden distrikten genaamd, die ofschoon wel als bestanddeelen der Vereenigde Staten beschouwd, toch nog geheel in het bezit der Indianen zijn. Tot aan de Mexikaansche Staten en het Rotsgebergte zijn het de distrikten: Ozark, Osage, Mandan, en aan gene zijde van het gebergte tot aan de stille zee, Oregon.

§ 183. Dat de bevolking der Vereenigde Staten, vooral door de landverhuizingen op eene verbazende wijze is toegenomen, blijkt vooral wanneer men nagaat, dat zij in 1783 nog slechts 2½ millioen zielen telde, en dat dit aantal zich telkens om de 23 jaren verdubbeld heeft, zoodat er in 1829 tien millioen waren, die thans wederom tot meer dan 19 millioen zijn aangegroeid. De meeste inwoners zijn Europeanen van allerlei natiën, voornamelijk Engelschen, Franschen, Duitschers en Nederlanders. Intusschen zijn er nog ruim 1½ millioen Negers, die als slaven zijn ingevoerd, doch thans in de noordelijke staten vrij verklaard worden. De oorspronkelijke bewoners, Indianen, zijn bijna allen naar de westelijke distrikten teruggedrongen. De Europeanen zijn meestal protestanten, ofschoon de roomsch katholijken, wier getal op een millioen geschat wordt, thans meer beginnen toetenemen. Niet alleen is er geene staatskerk, maar er heerscht ook de meest volkomene vrijheid van godsdienst, waardoor er eene groote verscheidenheid van kerkgenootschappen en secten bestaat, die zich overal naar eigen goedvinden mogen organiseren. De voornaamsten en meest uitgebreiden zijn: 1) de Con-

gregationalisten, wier kerkelijke aangelegenheden door de gezamentlijke leeraars bij hunne bijeenkomsten bestuurd worden; 2) de Presbyterianen; 3) de Episkopalen; 4) de Methodisten en 5) de Baptisten. Daarbij worden er vele kolonisten gevonden, die schier geheel zonder godsdienst zijn, daar zij door hun afgezonderd leven van alle kerkelijke gemeenschap en zielzorg verstoken zijn, zoodat zij veelal jaren lang, zoo niet geheel hun leven, ongedoopt blijven en alzoo met de ruwste heidenen in onkunde gelijk gesteld worden.

Men behoeft slechts een oppervlakkigen blik te werpen op het ruime veld der Vereenigde Staten, om te kunnen beseffen, hoeveel er voor de zaak van het Godsrijk onder de Indianen, Negers en Christenen te doen valt. Zeer verblijdend is het echter daarbij te zien, dat nergens meer dan dáár, de onderscheidene kerkgenootschappen zelven overal, waar slechts behoefte bespeurd wordt, de grootste werkzaamheid betoonen en geene opofferingen ontzien. Zoo wordt in de Vereenigde Staten de gansche zendingszaak door hen alleen gedreven, en gelijk wij tot hiertoe in alle deelen der wereld vruchten van den Amerikaanschen zendingsijver gevonden hebben, zoo heeft men daarbij geenszins het eigen vaderland uit het oog verloren. Naar binnen en naar buiten ontwikkelt de zending er eene verbazende kracht. Elk der bovengenoemde kerkgenootschappen heeft zijn bijzonder zendelinggenootschap. Het uitgebreidste, hetwelk meest uit Congregationalisten bestaat, is dat van Boston, door ons het Algemeene genoemd, hetwelk zich gevormd heeft in 1810; dat der Pres-

byterianen werd gesticht te New-York in 1817; dat der Episkopalen te Philadelphia in 1820, en dat der Baptisten in 1814, terwijl sedert 1819 ook dat der Methodisten bestaat. Behalve deze verdient ook het genootschap der Broedergemeente genoemd te worden, dat sedert 1741 mede zijne vertakkingen in Noord-Amerika heeft, en waarvan Bethlehem, Nazareth en Lititz in Pennsylvanië, alsmede Hope in New-Jersy en Wachau in Noord-Carolina de hoofdafdeelingen zijn. Al deze genootschappen benevens nog vele anderen hebben hunne afzonderlijke jaarlijksche bijeenkomsten, rekeningen, tijdschriften enz., en pogen, zooveel hunne krachten toelaten, hunnen arbeid steeds uit te breiden. Zoo bestaan er in de Vereenigde Staten zelven ook nog afzonderlijke zendingen tot *verderen opbouw* der Christelijke gemeenten, en zijn er volgens berigt van 1843 niet minder dan 78 zendelingen tot dit doel in 18 Staten werkzaam. Somtijds ook, naar dat de omstandigheden zulks toelaten, zoeken deze de verstrooide Negers op, van welke jaarlijks velen tot het Christendom overgaan. Hier zullen wij evenwel slechts eene nadere beschrijving van de zendingen onder de Indianen geven.

a). DE INDIANEN IN DE VEREENIGDE STATEN.

§ 184. Het hart wordt met weemoed vervuld bij de gedachte aan deze Indianen (zie § 169) en het rampzalige lot, dat ze tot dusver hadden te verduren. Als ruwe wilde volken werden zij van den beginne af overal door de Europeanen met verachting en gewelddadig verdrongen. Poogden zij zich

tegen deze geweldenarijen te verzetten, dan greep men hen met kracht aan en duizenden hunner werden dan meêdoogenloos omgebragt. Daar zij geen geregeld bestuur hadden en zelven onder elkander dikwijls oorlog voerden, zoo konden zij zich ook nergens met goed gevolg tegen hunne onderdrukkers doen gelden. Dikwijls werden zij uit gebrek aan het noodige wild, hun eenig voedsel, door den nijpendsten hongersnood gekweld, die niet zelden met vreeselijke ziekten gepaard ging. Bij dit alles kwam dan nog de brandewijn hunne ellende voltooijen. Werden zij alzoo bij geheele scharen uitgeroeid, de overblijvenden zocht men met list uit de ontgonnen streken te verdrijven. Waar zij nog landerijen in eigendom hadden, daar liet het algemeene congres door listige en hebzuchtige makelaars met hen onderhandelen, die het hun zoo lastig wisten te maken, dat zij, om maar van hen ontslagen te zijn, hun land voor kleinigheden weggaven, en alsdan zelven een goed heenkomen moesten zoeken. Van daar, dat er van de vele millioenen Indianen, die vroeger deze streken bewoonden, nog naauwelijks 500,000 aanwezig zijn, van welke er in 1830 nog ongeveer 120,000 in de Vereenigde Staten gevonden werden. Vele stammen zijn geheel vernietigd en die van de overigen nog aanwezig zijn, kunnen zeer gemakkelijk geteld worden.

Met het jaar 1830 brak er voor de Indianen een nieuw noodlottig tijdperk aan. Tot hiertoe hadden vele stammen, zoo als de Chirokesen in Georgië, door het verkeer met de blanken, beduidende vorderingen in beschaving gemaakt. Zij hadden zich gekoloniseerd, op den landbouw toegelegd, vele

heidensche gebruiken afgelegd, en scholen en zendingen in hun midden laten vestigen, — kortom zij geraakten tot zekeren trap van welwaart en bloei, hetwelk alle menschenvrienden met blijdschap vervulde. Doch gedurende deze gunstige gesteldheid werd op het algemeene congres het onregtvaardige besluit genomen, om al de overige Indianen, die nog in de Staten aanwezig waren, daaruit te verwijderen en naar de digte wouden achter de Mississippi te verwijzen. Te vergeefs begaven zich afgevaardigden uit alle stammen naar Washington, en poogden krachtige en schrandere redenaars uit hun midden met de meest dringende beden den harden slag af te weren; te vergeefs kwamen er van alle kanten de meest ernstige verzoekschriften voor de Indianen in, en hielden deze zelven, voor zoover zij Christenen waren, een' algemeenen vast- en bededag, — het besluit ging er met eene geringe meerderheid door. Dien ten gevolge verloren de Indianen eene bezitting aan landerijen van ten minsten 215 millioen morgen, waarvoor zij slechts eene geringe geldelijke schadeloosstelling, naauwelijks één cent per bunder, ontvingen. Het besluit werd ook weldra zoo streng uitgevoerd, dat er van de 100,000 Indianen, die genoodzaakt werden om te verhuizen, in 1838 reeds 81,000 naar gene zijde der Mississippi vertrokken waren.

§ 185. Wij geven van de tegenwoordige woonplaatsen der Indianen in de Vereenigde Staten, die hun echter nog geenzins ten volle verzekerd zijn, een kort overzigt. In de noordelijke, bij Canada en Hudsonia gelegene staten zijn eenige overblijfsels der stammen, die wij bij Canada (§ 174) hebben opgegeven. Het talrijkst waren zij in den staat

New-York, van waar echter het grootste gedeelte in 1820, na hunne uitgestrekte landen aan de regering verkocht te hebben, naar gene zijde van het meer Michigan vertrok, zoodat er nog slechts ongeveer 5000 Indianen in New-York achter bleven, die zich door zeker voorbehoud van hun tegenwoordig landbezit verzekerd hebben. Onder deze zijn Irokesen, Oneida's, Seneka's, Onandago's, Tuscarora's, (zie § 189). In den staat Ohio, die aan het meer Erie grenst, zijn ter naauwernood meer sporen van Wijandots, Seneca's Shawni's te vinden, en evenmin in het noorden van den staat Michigan, van de Ottowah's (zie § 190). Achter het meer Michigan in het tegenwoordig gebied Wiscousin wonen voornamelijk Chippewa's, Menomoni's, Winnebago's en anderen, die sedert 1820 zeer in beschaving zijn toegenomen, maar evenwel zich hunne verdrijving moesten laten welgevallen (zie § 191 en 192). Hier begint ook reeds het bondgenootschap der Sioux, wier aanzienlijkste stam echter, de Assinipotuk's of Assiniboins, die noordelijker wonen, niet tot den bond behoort, maar met dezen voortdurend in vijandschap leeft. De Sioux, ook wel Nadowessiërs geheeten, noemen zich Dakota. Volgens hunne overleveringen kwamen hunne voorvaderen uit het Noorden, en breidden zich niet alleen aan de Missouri en over het gansche gebied aan de Arkansas, maar ook nog verder zuidwaarts uit. Evenwel zijn zij thans meest in midden-Missouri, in het tegenwoordig gebied Jowa, en aan de boven-Mississippi, van waar zij zich tot aan het meer Winipeg uitstrekken. Men rekent hun getal op ongeveer 8000 zielen (zie § 192). In het

gebied Jowa woonden vroeger ook de Zak- en Vos-Indianen, doch deze hebben in 1832 hunne landerijen aan de Vereenigde Staten verkocht en zijn verder naar het Westen getrokken, zoo dat er thans in al de overige Staten bijna geene Indianen meer gevonden worden, sedert nu ook de in Georgië, Alabama en Mississippi wonende Krihks (Creeks), Chirokesen en Tschoktaw's van daar verhuisd zijn. Eindelijk zijn er in Florida nog vele Seminolen, die bestendig met de regering overhoop liggen, omdat zij niet kunnen besluiten, het land hunner vaderen te verlaten.

§ 186. Er werd intusschen aan de verdrevene stammen een afzonderlijk gebied ingeruimd, waarin het hun vrijstond naar hun goedvinden zich een bestuur te kiezen, en waar zij tevens in volkomene onafhankelijkheid van de Vereenigde Staten leven konden (zie ook § 193). Dit zijn thans de zoogenaamde Osage- en Ozark- districten aan gene zijde der Staten Arkansas en Missouri, welk land zich uitstrekt van de rivier Platte, een zijtak der Missouri, tot aan de Roode-rivier (te onderscheiden van de Roode rivier, die in het meer Winipeg uitloopt, § 179), een zijtak der Mississippi, ter lengte van 170 en ter breedte van 80 à 132 uren.

Het bevat eene oppervlakte van ongeveer 77,000 morgen en heeft, behalve de in de bosschen rondzwervende wilden, omtrent 70,000 inwoners uit verschillende stammen. De grond is er in 't algemeen vruchtbaar en slechts in het zuidoostelijk gedeelte bergachtig. De voornaamste rivieren zijn er de Platte, Kansas, Neoscho, Arkansas, Canadian en Roode rivier, die meerendeels uit de Rotsber-

gen ontspringen en zich in de Missouri of Mississippi ontlasten. Men vindt er uitgestrekte grasvelden en de oevers der rivieren zijn met bosschen bezet. Het klimaat is er gezond, terwijl alle voortbrengselen, die onder gelijken breedte-graad in de Vereenigde Staten worden aangekweekt, ook hier gedijen. Hoe hard het nu ook den Indianen vallen moest, het land hunner kindschheid, en het graf hunner vaderen te verlaten en daarbij hunne eerste vruchten van landbouw vernietigd te zien, zoo kan toch hunne tegenwoordige vestiging voor de toekomst zeer gezegend worden, vooral ook daar zij nu geheel buiten den verpestenden invloed van blanken verkeeren. In het zuidelijk gedeelte van het beschreven district tusschen de Roode- en Canadian- rivier wonen thans de Tschikasaw's; aan gene zijde der Canadian de Krihks en de voor een gedeelte verhuisde Seminolen. Verder noordwaarts naar de Arkansas de Chirokesen en vervolgens de Osagen. Tusschen de Osage (een zijtak der Kansas) en de Kansas, aan de grenzen van den staat Missouri hebben zich de Schawni's en Seneka's en verder op de Delawaren en Kansas gevestigd. Aan de Platte rivier eindelijk bevinden zich de Pani's, Omahaw's en Ottoe's, die in beschaving bij de andere stammen ver achter staan. De wilde Pani's met hunne vertakkingen, de Arrapahoe's, Apatschen, Tetau's of Paduca's strekken zich uit tot aan het rotsgebergte, ook tot aan Texas en de Mexikaansche staten, terwijl aan gene zijde van het rotsgebergte in het district Oregon de talrijke stammen der zoogenaamde Plathoofden wonen.

ELLIOT, MAYHEW, BRAINERD.

§ 187. Terwijl wij nu tot de beschrijving der zendingen overgaan, maken wij vooraf melding van eenige eerwaardige mannen van vroegeren tijd, wier arbeid echter door de daarop gevolgde treurige tijden schier geheel schijnt verloren gegaan te zijn. Het was vooral John Elliot, die zich verdienstelijk maakte, en daarom met regt de Apostel der Indianen genoemd wordt. In 1603 in Engeland geboren, volbragt hij als een vlijtig en talentvol jongeling zijne studiën te Cambridge, doch daar hij als Independent in zijn vaderland op geene aanstelling als leeraar hopen durfde, poogde hij onder de kolonisten in Amerika eene leeraarsplaats te bekomen, hetgeen hem in Roxbury, niet ver van Boston, in 1631 gelukte. Weldra kreeg hij een onweêrstaanbaar verlangen om zich tot de Indianen te begeven. Met rusteloozen ijver leerde hij hunne zoo moeijelijke taal, die hij eerst na 15 jaren meester was. Daarop begaf hij zich in 1646 onder de wilden, op wie hij zoo door zijne gesprekken als door zijn' reusachtigen ligchaamsbouw een buitengewonen indruk maakte. Nadat hij zijn bezoek eenige malen herhaald had, waarbij de belangstelling der bevolking immer grooter werd, besloot hij tot de grondlegging der eerste Indiaansche stad Nonanetum (blijdschap), waar de wilden tegen hunne gewoonte zich vestigden en in beschaving snelle vorderingen maakten. Het gerucht hiervan werd heinde en ver verspreid en in 1647 werd de tweede stad Concord aangelegd. De Indianen begonnen hunne woestheid af te leggen, gewenden zich aan den ar-

beid en lieten zich gaarne in de scholen en bij de godsdienstoefeningen vinden. Nu waagde hij zich verder, zonder eenige moeite of bezwaren te ontzien. »Ik ben," schreef hij eens, van dingsdag tot zaturdag, dag noch nacht droog geweest, en zoo van de eene plaats naar de andere getrokken. Wil ik mij ter rust leggen, dan moet ik mijne laarzen uittrekken om mijne kousen wat te laten droogen. Doch God staat mij bij en helpt mij!" Hij kon dan ook zeggen, wanneer een opperhoofd met zijne woeste bende voor hem stond: »Ik vrees noch u, noch alle opperhoofden, die er in het land zijn; want aan mijne zijde staat Één, die magtiger is dan gij allen!" — Dit werkte verbazend, zoodat wel eens de wolf in een lam veranderd werd. In 1651 ontstond onder de Sowahegen aan de Karelsrivier, 7 uren van Boston, de derde stad Naticke, in den vorm eener sterke vesting. Tot hier toe deed hij alles op eigen kosten, en werd hij door de aanzienlijke bijdragen, die hem hoe langer zoo meer toevloeiden, in staat gesteld, om in 1661 zijne vertaling van het Nieuwe Testament en in 1664 die van het Oude te doen drukken. Hij zond verder twee opperhoofden, onder den naam van oudsten, tot de meer verwijderde wilden. En zijn eigen voorbeeld werd ook gevolgd door andere leeraars, als door Richard Bourne in New-Jersey, door Johann Cotton in New-Plymouth, door Samuel Treat bij kaap Cod, en vooral door de familie Mayhew.

Tot aan 1674 werden 14 zoo kleinere als grootere steden gebouwd, waarin honderden, ja duizenden de kracht van het woord des levens aan hunne ziel ondervonden. Dan kort hierop brak er

tusschen Engeland en zekeren Indiaanschen stam een hoogst noodlottige oorlog uit, na welks afloop er nog slechts vier steden waren overgebleven. De kolonisten waren daarbij deels gedood, deels moedeloos geworden, en hadden met hunne welvaart ook alle vertrouwen verloren. Evenwel wisten Elliot's ijver en onverschrokkenheid veel weder te herstellen, en ofschoon reeds hoog bejaard, bleef hij in zijn herdersambt nog altijd voor zijne geliefde Indianen onvermoeid werkzaam, tot hij in 1690 te Roxbury in den ouderdom van 87 jaren met de volgende woorden zijn leven eindigde: »Heer, laat toch na mijnen dood het aangevangen werk onder de Indianen worden voortgezet!"

Niet minder onderscheidde zich de bovengenoemde familie Mayhew. Om hare godsdienstige denkwijze uit Engeland verdreven, vertrok Thomas Mayhew in 1642 naar Noord-Amerika, waar hem door de regering de eilanden Martha-wijnberg, Nantucket en Elisabeth, aan de Karels-rivier in den tegenwoordigen staat Massachusetts, werden aangewezen. De kolonisten van Martha-wijnberg kozen hierop zijnen zoon tot leeraar, die zich deze keuze, ook om der Indianen wil, die op het eiland woonden, liet welgevallen. Hij leerde hunne taal, ging liefderijk met hen om, en had weldra het genoegen eenen jongen Indiaan, met name Hiakomes, geheel voor zich te winnen. Deze werd wel in den beginne door andere Indianen gehaat en bespot, doch toen hij met zijne familie van eene heerschende ziekte verschoond bleef, zonden zij boden tot hem, opdat hij hen met den God der Engelschen zou bekend maken. Hiakomes voldeed aan

hun verzoek, hetgeen ten gevolge had, dat kort hierop in 1646 het opperhoofd den jongen Mayhew liet verzoeken eene kerk onder hen op te rigten en hen te onderwijzen. »Als gij bij ons blijft zeide hij, zullen wij u altijd dankbaar zijn." Intusschen dacht het volk er niet zoo over, zoodat velen het opperhoofd zelfs naar het leven stonden. Doch toen daarop in 1649 in eene openbare bijeenkomst, de vraag geopperd werd, of men voortaan nog wel het bestaan van toovenaars zoude gedoogen? en sommigen daarop te kennen gaven, dat er dan toch wel niemand zou gevonden worden, die hen niet vreesde; stond Hiakomes op en zeide: »Ik vertrouw op den grooten God des hemels en der aarde, en tart daarom alle toovenaars der wereld uit, dat zij mij eenig kwaad doen, indien zij kunnen!" — hetgeen zoodanigen indruk maakte, dat 22 Indianen de Christelijke godsdienst aannamen. Nu verdubbelde de jonge Mayhew zijnen ijver, trok het gansche eiland door, bezocht de Indianen in hunne hutten, en werd door zijn innemend voorkomen overal met toegenegenheid ontvangen. In 1650 werden zelfs twee toovenaars bekeerd. — Toen Mayhew eenige jaren later op zijne reis naar Engeland overleed, volgde zijn reeds 66 jarige vader hem als leeraar op. Op Martha hadden nu 1500 en op Nantucket ongeveer 300 zielen het Christendom aangenomen, van welke velen opregt bekeerd waren, terwijl men tevens 10 Indianen als leeraars had aangesteld. De oude Thomas stierf in 1680 in den ouderdom van 93 jaren, en werd door zijn' kleinzoon Johan in de zending opgevolgd, die reeds in zijn 37ste jaar overleed, waarop diens zoon Ex-

perience den arbeid onder de Indianen verder voortzette, en 65 jaren lang tot aan 1758 met vrucht onder hen werkzaam was. Eerst met Zacharias Mayhew, den zoon van dezen Experiance, die wederom opvolgde en in 1803 in zijn 88ste jaar overleed, nam de waarlijk apostolische loopbaan dezer familie een einde.

Wij maken nu nog melding van den schranderen David Brainerd, die in dienst van een klein Schotsch zendings-genootschap, in 1743 naar New-York ging en op 5 uren afstands van Albany, zijnen arbeid onder de Indianen begon. Hij bouwde te midden der wildernis voor zich en zijn gezin eene Indiaansche hut en verkondigde het Euangelie met dien zegen, dat velen hunne heidensche offers, zeden en dansen lieten varen, en zich het volgende jaar in Stockbridge vestigden. Daarop trok hij in 1744 naar de Delawaren in de bogt van den staat Pennsylvanië, waar zijne prediking mede niet vruchteloos was. Van hier begaf hij zich meermalen naar de Susquehanna-rivier, waar de eerste doopeling zijn vroegere tolk was, terwijl daarna de vrucht van zijnen arbeid in Croszweeksung (in New-Jersey) zoo verblijdend was, dat zich allerwege onder de Indianen eene buitengewone belangstelling openbaarde. Dikwijls werden gansche scharen door zijne prediking op het innigst getroffen, zoodat zij met ernstige bekommering over hun eeuwig belang, om raad en troost tot hem kwamen. Hij had dan ook spoedig eene gemeente van geloovige Indianen bijeenverzameld, die de meest treffende getuigenis gaven van hun vernieuwd leven, en die hij in 1746 tot eene geregel-

de kolonie in Cronbury vereenigde. Ofschoon nog in de kracht van zijn leven zijnde, hadden de menigvuldige vermoeijenissen en inspanning hem echter zoo zeer uitgeput, dat hij reeds in 1747 in den ouderdom van 30 jaren overleed. Opmerkelijk was het, dat hij zelf bij de treffendste uitwerking zijner prediking op anderen, somwijlen diep bekommerd was over zijn' eigen ziele-toestand en niet zonder zwaren strijd deze droefgeestige opwellingen te boven kwam. Na zijnen dood zette zijn jongere broeder, Johannes Brainerd, met afwisselend gevolg het aangevangen werk tot in 1783 voort; maar sedert dien tijd moest het verzamelde kuddeken weder verlaten worden.

c) DE ZENDINGEN DER BROEDERGEMEENTE.

§ 188. Aandoenlijk is ook de geschiedenis van de zendingen der Broedergemeente in de Vereenigde Staten, daar zij, hoeveel beloovend ook de aanvang was, altijd weder op eene treurige wijze verliepen. De eerste poging geschiedde in 1735 in den staat Georgië, werwaarts zich 20 broeders uit Herrnhut begaven, die zich bij Savanna op het door Creeks bewoonde eiland Irene vestigden, doch van waar zij reeds in 1740 deels door de vijandelijkheid van andere kolonisten, deels door oneenigheid onder elkander naar Pennsylvanië vertrokken. Hier stichtten zij de gemeenten Bethlehem en Nazareth, van welke eerstgenoemde de hoofdzetel werd eener nieuwe afdeeling der Broedergemeente voor gene zijde der wereldzee, terwijl er tevens een pelgrimshuis en

eene zendingsschool werden gevestigd, niet alleen voor de naburige Indianen, maar ook voor de zendingen in West-Indië en Guyana, die van dien tijd af grootendeels van levensmiddelen en zendelingen van hier uit werden voorzien. Zinzendorf, die zelf van 1741 tot 1743 de gemeente bestuurde, sloot daarop met de opperhoofden der Irokesen of zes volken een verbond, waarbij den broeders vrijheid verleend werd om als leeraars onder hen te arbeiden, terwijl zij mede van tijd tot tijd hunne hoofdstad Onandago bezochten. — Inmiddels had men ook in New-York eene zending begonnen, waar eenige Indianen uit Massachusetts, tot den stam der Delawaren en Mohikanen behoorende, heen gevlugt waren, en die aldaar met de grootste minachting behandeld werden. Uit liefde tot hen werd in 1739 Christian Rauch derwaarts gezonden, die door de opperhoofden Tschoop en Schabasch terstond naar hun verblijf Schekomeko medegenomen werd. De wilden evenwel, die vooral ten gevolge van de lasteringen door eenige blanken in den beginne uitgestrooid, den spot met hem dreven, en hem zelfs naar het leven stonden, kwamen, toen zij zagen, dat Tschoop hem beschermde, weldra hiervan terug, en het duurde niet lang, of er ontstond zoo in Schekomeko als in de naburige plaatsen Wechquatnach en Pachgatgoch eene groote opgewektheid. De blanken evenwel, die met de onbeschaafdheid der Indianen hun voordeel wisten te doen, wendden alles aan om het werk tegen te houden. De zendelingen, beschuldigd van in betrekking te staan met de Franschen in Canada, werden voor de regtbank gedaagd,

en ofschoon onschuldig bevonden, toch uit het land gebannen, waarop de verlatene gemeente, ofschoon zij zich nog eenigen tijd staande hield, ten laatsten geheel uit een ging. De meesten verstrooiden zich, terwijl 12 huisgezinnen naar Bethlehem trokken, en zich 8 uren ten noorden van daar aan den mond der Mahony in de Lecha vestigden, waar zij in 1746 Genadehut bouwden, Weldra waren hier een 500-tal Mohikanen en Delawaren bijeen, en had zich ook in het nabij gelegen dorp Meniolagomekah eene geordende gemeente gevormd. Het verbond met de Irokesen was mede in 1745 door den bisschop Spangenberg vernieuwd geworden, ofschoon David Zeisberger, die zich langen tijd onder hen had opgehouden, niet dan zeer geringe vruchten van zijnen arbeid inoogstte.

Van Genadehut bragt men het Euangelie ook naar Wajomik en andere plaatsen aan de Susquehanna, terwijl de Nantikoks en Schawanos in 1752 en 1753 afgevaardigden naar Genadehut en Bethlehem zonden, met verzoek dat de Indiaansche Christenen, die nog onder de blanken woonden, naar Wajomik zouden komen, aan welk verzoek 65 hunner tegen den zin der broeders gehoor gaven en Meniolagomekah verlieten. Genadehut werd daarop aan de andere zijde der Lecha verlegd, terwijl men de huizen aan de Mahony tot eene bergplaats voor veldvruchten en vee gebruikte. Thans (1755) brak er tusschen de Engelschen en Franschen een oorlog uit, waarin de Indianen, die de Engelschen voor onderdrukkers en overweldigers van hun land hielden, de partij der Franschen kozen. Weldra wer-

den de plantagiën in Pennsylvanië door roof en brand geteisterd en het pelgrimshuis benevens de herbergen aan de Mahony den 24sten November des avonds door de wilden in brand gestoken, waarbij 11 personen omkwamen. Nu namen ook de geloovigen in Genadehut de vlugt naar Bethlehem, waarop hunne verlatene woningen mede spoedig in de asch gelegd werden. Waar ze gestaan hadden, verrees naderhand het fort Allen. Bethlehem en Nazareth waren nu het toevlugtsoord van 600 vlugtelingen, die zich nergens veilig achtten, daar zoo wel blanken als wilden hunnen ondergang zochten. Toen evenwel het grootste gevaar geweken was, gaf men hun op een kwartier afstands van Bethlehem eenig land ter bebouwing, en zoo ontstond in 1758 Nain. Dewijl dit echter spoedig te klein werd, stichtte men 8 uren van Bethlehem aan de beek Wechquetank eene tweede kolonie. Pennsylvanie had inmiddels van de wilden geen last meer. Doch nu braken er in 1763 nieuwe onlusten uit, daar de Indianen aan de Canadasche meeren en de boven-Ohio vele honderden ombragten en weder in Pennsylvanië vielen. Vele blanken hielden dit voor eene goddelijke straf, omdat zij niet even als de Israëliten de Kananieten hadden behooren te doen, de gezamenlijke Indianen hadden omgebragt en wilden hen daarom allen zonder onderscheid uitroeijen. Zoo pleegde men reeds jegens de vreedzame Indianen, die onder de blanken woonden, de schandelijkste wreedheden en bedreigde ook de geloovigen met hetzelfde lot. Naauwelijks kon de regering van Philadelphia, door wie zij twee maanden lang waren verzorgd geworden, hen voor de woede der vijanden beveiligen. 80 hunner, die in

1765 Philadelphia verlieten, trokken naar het land der Indianen en stichtten met vergunning der Irokesen, aan de Susquehanna de kolonie Vredehut, die weldra in bloei toenam, en ook aan Tschechschequannink, 8 uren van dáár, het aanzijn gaf. In 1768 begaf zich Zeisberger met drie Indianen-familiën naar Goschgoschünk, eene stad der Delawaren aan de Alleghany, waar het opperhoofd gedoopt werd. In de drie eerste weken hadden zij grooten toeloop, maar toen begonnen de toovenaars de bloeddorstige wilden dermate tegen de broeders op te zetten, dat zij om hunne woede te ontgaan, in 1769 de wijk namen naar Lawunakhannek, van daar in 1770 naar de Bever-rivier, en eindelijk naar Kaskaskunk, waar zij Vredestad aanlegden, dat weldra 24 huizen met 124 inwoners telde. Hoe schoon ook het vooruitzigt hier was, de vijanden wisten hen ook dáár te vinden, zoodat zij gedrongen werden aan eene uitnoodiging naar Muskingum gehoor te geven. Hier bouwden zij in 1772 Schoonbron, dat nu ook de woonplaats werd der bekeerden uit Vredehut en Tschechschequannink, omdat de Irokesen het gansche land aan aan de provincie Pennsylvanië verkocht hadden, terwijl 3 uren boven Schoonbron een tweede Genadehut, mede aan de Muskingum werd aangelegd. In 1574 brak er evenwel tusschen de Virginiërs en Schawanos een strijd uit, waardoor beide plaatsen zeer verontrust werden. In den raad der Delawaren drong men zelfs op de verwijdering der zendelingen aan, doch deze vonden ook dáár eene krachtige verdediging, zoo dat men den geloovigen dezelfde vrijheid verzekerde als aan de

overige Indianen, waarop zich weldra aan de oostzijde der Muskingum eene derde gemeente, Lichtenau, vormde. De bevolking dezer drie plaatsen was in 1775 tot 414 zielen geklommen. Met het uitbreken van den Noord-Amerikaansche vrijheidsoorlog, werden deze gemeenten, die gaarne onzijdig wenschten te blijven, weder met nieuwe gevaren bedreigd. De Engelsche partij hield haar verdacht, als of zij het met de Amerikanen hielden, en beschuldigde haar zelfs van eene geheime briefwisseling met deze laatsten, zoodat de Engelsche Gouverneur in Detroit beval, dat de gemeenten van de Muskingum naar de Sandusky, die zich in het meer Erie ontlast, in den tegenwoordigen staat Ohio, zouden worden verlegd. Toen nu de geloovigen weigerden hunne welingerigte woningen, hunne bebouwde gronden, eenen grooten voorraad van granen en den oogst van 200 bunders land met al hunne have te laten varen, werden de gezamenlijke zendelingen gevangen genomen en op de plaatsen zelve allerlei gruwelen bedreven, ten einde hen alzoo tot het opbreken te noodzaken, hetgeen dan ook den 11den September 1781 gebeurde. Op ruim 30 uren afstands van hunne vroegere woonplaatsen sloegen zij aan de Sandusky een 60tal blokhuizen op en leefden hier aanvankelijk in de grootste armoede. Het baatte hun nu ook weinig, of zij al door de regering van Detroit, van de op hen rustende verdenking vrijspraak, en voor de geledene schade eenige vergoeding ontvingen: gebrek aan voedsel dreef in 1782 een 100tal volwassenen en kinderen naar Muskingum om de nog te veld staande vruchten in te zamelen, doch deze werden door eene

bende van 160 Amerikaansche volkplanters, die aan alle Indianen den dood gezworen hadden, overvallen, waarbij 62 volwassenen en 34 kinderen op de onmenschelijkste wijze werden omgebragt, en daarna met de woningen en den oogst aan de vlammen prijs gegeven. Een gelijk lot hadden de moordenaren der gemeente aan de Sandusky toegedacht, doch deze had nog den tijd om te ontvlugten, en toen zij nu werkelijk verschenen, vielen zij eener Engelsche krijgsmagt in handen. — Aan de andermaal gevlugte gemeente werd nu aan de Huron rivier, boven Detroit (staat Michigan), een toevlugtsoord aangewezen, waar zij in 1782 te midden der bosschen een derde Genadehut bouwden, en door de rust en ondersteuning, die zij er genoten, van de doorgestane rampen eenigzins bekwamen. Na den vrede te Parijs in 1783 vormden velen het plan om hunne oude woonplaatsen aan de Muskingum weder te gaan opzoeken, en vestigden 117 personen zich voorloopig aan den mond der Kayahaga, nademaal de verbittering tusschen de blanken en Indianen aan de Muskingum nog voortduurde. Men verwees hen echter naar Petquotting aan de Sandusky, waar zij aan den oostelijken oever der Huron Salem aanlegden, dat hun vier jaren lang tot een rustig verblijf verstrekte. Toen er evenwel in 1790 tusschen de Vrijstaten en de Indianen over het bezit des lands een oorlog uitbrak, oordeelde de gemeente het eindelijk geraden naar het Engelsche gebied in Canada terug te trekken, waar zij, gelijk wij op § 175 gemeld hebben, aan de Theems-rivier Fairfield stichtte. — Het viel intusschen den zendelingen hard, dat zij nu het gansche Indianen gebied in de Ver-

eenigde Staten, voor hetwelk zij zoo veel hadden opgeofferd, en waar nog zoo vele aanvankelijk bekeerden rondzwierven, te moeten opgeven. De broederschap te Bethlehem zette daarom zijne onderhandelingen met Pennsylvanië voort, ten einde de vroegere eigendommen aan de Muskingum terug te erlangen, en dien ten gevolge werden in 1797 werkelijk 12000 morgen lands verkregen, waarop de eerwaardige 77jarige Zeisberger het volgende jaar met zeven Fairfieldsche huisgezinnen, Gosen, niet ver van het oude Schoonbron, aanlegde. De grijsaard scheen weder geheel te herleven en predikte met nadruk den toestroomenden Indianen het Euangelie. Evenwel was deze nieuwe zending van geen' langen duur, gelijk ook de verdere pogingen, die van Gosen uit beproefd werden, mislukten. Dit was het geval aan de White rivier van 1801 tot 1806, waar meermalen martelaarsbloed vloeide; verder aan de Petquotting van 1804 tot 1809, waar, bij de heerschende verwarring, de gedoopten weder tot het heidendom terugkeerden; en eindelijk aan de Sandusky in 1811 en 1812. Ook Gosen zelf nam niet in bloei toe. Zeisberger stierf in 1808 in den ouderdom van 87 jaren, na 60 jaren lang onder velerlei bezwaren en moeijelijkheden, onder hoon en spot, honger en gevaar, maar toch altijd met telkens vernieuwden moed, aan het wezenlijk heil der Indianen te hebben gearbeid. Na hem kreeg het kwaad der dronkenschap door de verleidingen der blanken zoo zeer bij hen de overhand, dat de broeders in Bethlehem ten laatsten (1821) de zendelingen terug riepen, en hunne grondbezitting aan Pennsylvanië verkochten — waardoor alzoo deze 80jarige zending, die wel de onge-

lukkigste der wereld mag heeten, geheel te niet ging; Nieuw-Fairfield in Opper-Canada is haar eenig overblijfsel. Zie over de latere zendingen onder de Chirokesen en Kriks § 193.

d) DE LATERE ZENDINGEN.

§ 189. Wij zullen hier de latere zendingen zooveel mogelijk naar geographische orde behandelen, en beginnen met de noordelijkste staten ten oosten van New-York, waar wij reeds (§ 187) de familie Mayhew werkzaam hebben gevonden. Hier bestond te voren, sedert 1648, een zendelinggenootschap, hetwelk in de koloniën Plymouth, Massachusetts, Connecticut en Nieuw-haven zijne medeleden had, die door de noodige bijdragen de Mayhew's, benevens Elliot, Bourne en anderen, die zich uit eigen beweging aan de zending toewijdden, ondersteunden. Dit genootschap evenwel ging in 1660 te niet en werd in diezelfde streek door ander vervangen, dat zich voornamelijk de opvoeding van kinderen ten doel stelde en vele Indianen-scholen, vooral die te Cambridge, onderhield. Daar nu velen dezer kinderen door den druk der omstandigheden weder tot het heidendom vervielen, zoo verslapte ook dit genootschap weldra, tot het in 1787 weder vernieuwd werd. Door hetzelve werden in 1846 nog 10 zendelingen en verscheidene onderwijzers in den staat Maine, zoo ook onder de kleine stammen in Nantucket, Martha-Wijnberg, alsmede in het distrikt Narraganset en in Rhode-Island onderhouden. De weinige Indianen zijn

thans bijkans alle Christenen geworden en behoeven dus slechts verdere opleiding in het godsdienstige. — Verder wenden wij ons tot de in New-York nog overgeblevene Indianen (zie § 185), die meestal overblijfsels der zes vroeger genoemde volken zijn. Zij bezitten nog verscheidene *gereserveerde* landstreken, die hun bij zekere aangegane verbindtenissen zijn verzekerd geworden en waaruit zij niet meer geweldadig kunnen verdreven worden. Evenwel zijn er nog altijd, die vrijwillig verhuizen, nadat zij hun regt verkocht hebben, zooals nog in 1842 met de beide gereserveerde streken Tonawanda en Buffalo plaats had, wier inwoners zich bij de meer zuidelijke Kattaraugus en Aleghany vestigden, hetgeen voor de zending dit voordeel heeft, dat zij nu meer van de blanke bevolking verwijderd is. Wel had het verkeer met deze aan den eenen kant de heidensche ruwheid eenigermate getemperd, doch aan den anderen kant is ook daardoor de dronkenschap meer heerschend geworden. De zending werd in 1796 door een genootschap te New-York opgerigt, en in 1826 aan het algemeen Amerikaansch zendelinggenootschap overgegeven, en telt thans vier posten, als: Tuscacora, ruim een uur ten oosten van de rivier Niagara; Seneka, dat even zoover van de Buffalo rivier ligt, Kattaraugus, 8 uren ten zuiden van Buffalo, en Alleghany, dat nog zuidelijker ligt. Het gebruik van sterken drank, dat hier onder de Indianen almede vrij sterk in zwang was, werd zoo door het ontstaan van matigheidsgenootschappen (1842) als door andere krachtdadige maatregelen tegengegaan. In ongeveer 4 maanden werden

meer dan 40 persoonen gedoopt, en volgens een berigt van 1845, waren er in de 4 gemeenten ongeveer 720 ledematen en nagenoeg even zoovelen, die onderwijs ontvingen. Voor Tonawanda en Tuscarora was tot hiertoe ook een Amerikaansch Baptisten leeraar werkzaam. Verder hebben de Indianen eene gereserveerde streek aan het meer Oneida, alwaar een Methodisten zendeling werkzaam is, doch velen dezer Oneida's trekken thans naar gene zijde van het meer Michigan. — Aan de noordelijke grens van van New-York, nabij de stad St. Francis, hebben de Abenaki's eenig land gereserveerd, dat zij nog in 1840 weigerden aan de Canadasche regering af te staan, Onder hen arbeidt een Indiaansch leeraar, in dienst van het Algemeen zendeling genootschap, die hier vooral veel met de Roomschen te kampen heeft, die naar het schijnt zeer op dezen stam zoeken te werken. Evenwel verlieten binnen weinige jaren 66 Indianen de Roomsche kerk, die thans sieraden der Protestantsche zending zijn geworden.

§ 190. Ten zuiden van het meer Erie, in den staat Ohio, werd reeds op onderscheidene tijden den Indianen het Euangelie gepredikt, en waren de pogingen der Broedergemeente niet geheel zonder vrucht, gelijk dan ook de hier wonende Delawaren, Wyandots en Schawni's, min of meer tot Christelijke beschaving kwamen. In 1816 kwam hier John Steward, een vrije kleurling uit Virginië, die nadat hij door Methodisten bekeerd was, alles verlaten had en thans zonder eenige medehulp eene zendingsreis ondernam. Al-

lereerst ging hij tot de woeste Delawaren aan de Sandusky-rivier, en vervolgens naar Opper-Sandusky tot de Wyandots, waar hij besloot te blijven. Zijne toespraken tot het volk, die in de eerste dagen weinig bijval vonden, werden spoedig door velen met belangstelling aangehoord, waartoe de bekeering van zijn' tolk niet weinig toebragt. Zendeling Finley werd in 1819 zijn medehelper, en nu werden allengs honderden bekeerd, die ook in hunnen wandel de treffendste bewijzen van ware zinsverandering openbaarden. Na den dood van Steward in 1823, breidde Finley de zending tot aan de Huron-rivier in den Staat Michigan uit, alwaar de Wyandots en Schawni's nog kleine bezittingen hadden, zoodat daar toen over de 20 predikplaatsen met 400 bekeerden ontstonden. In 1831, toen men over den verkoop der landerijen begon te handelen, kwam er evenwel een stilstand in de zending, en ofschoon nu de gezamenlijke Wyandots hun land werkelijk verkochten en de meesten naar gene zijde der Mississippi trokken, zoo gingen toch de inlandsche leeraars met hen, en hebben zij alzoo het Euangelie naar die uitgestrekte wouden medegenomen.

Gelijke pogingen werden sedert 1820 door Methodisten zendelingen onder de Potowatomee's, Peoria's en andere stammen in de staten Indiana en Illinois aangewend, doch zonder gevolg, daar ook zij in 1830 verhuisden. Ten noorden van hier, in den staat Michigan, woonden voornamelijk de Ottawah's, en in het zuidoosten aan de rivier Maumi, 8 uren van het meer Erie, werd in 1820 mede eene zending begonnen. De Ottawah's bezaten hier

nog vijf eigene landstreken, 66,000 bunders groot, die slechts door 7 à 800 menschen bewoond werden. Drie gedeelten hiervan werden in 1831 door hen verkocht, waarna zij allengs het gebied verlieten. Verder noordwaarts worden nog andere Ottawah's gevonden, die in de grootste behoefte en onkunde verkeeren en onder welke sedert 1840 in de Grand Traverse-baai, aan het meer Huron, een Presbyteriaansche zendeling werkzaam is. Reeds is men begonnen de viering van den zondag bij hen in te voeren en vele misbruiken af te schaffen. In deze zelfde streek bevindt zich ook de Ottawah-post der Baptisten, Richland.

§ 191. Al sedert 25 jaren waren de vruchtbare oorden aan gene zijde van het meer Michigan, de verzamelplaats van onderscheidene Indianen stammen, die door de Vereenigde Staten zelven derwaarts verwezen werden, met de belofte van een rustig bezit. Omstreeks 1820 kwamen de Stockbridge Indianen, die eerst in Massachusetts woonden, vervolgens naar New-York verdreven werden, en eindelijk, om het voortdringen der blanken te ontgaan, naar de Vos-rivier trokken, die in de Greenbai aan den westelijken oever der Michigan zich ontlast. Zij vestigden zich aan den oostelijken oever der rivier, velden de bosschen en bouwden er het fraaije dorp Kawkawlin. Hun aantal bedraagt ongeveer 350 zielen, die sedert lang het Christendom belijden, in Christelijke beschaving ver gevorderd zijn en daarbij vlug Engelsch spreken. De stam, die al sedert 100 jaren de prediking van eenen Edwards en Sergeant hoorde, genoot bijna onafgebroken de zegeningen des Euangeliums.

Thans bevindt zich hier sedert 1827 als hun zielzorger een zendeling van het Algemeene zendeling-genootschap. — In hunne nabijheid, aan gene zijde der Vos-rivier, aan de Duck-rivier vestigden zich in 1821 ongeveer 800 Oneida's uit New-York, die thans mede zeer beschaafd zijn, en omtrent welke het Indiaansche opperhoofd Williams, die in 1815 den Indianen aan het meer Oneida predikte en vervolgens met hen naar Greenbaai trok, zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt. Zij hadden hier weldra bebouwde gronden, woonhuizen, schuren, een schoolgebouw en eene vrij aanzienlijke kerk, terwijl de ver verstrooide Menomenie's en Winnebago's, van wie zij deze landerijen gekocht en met welke zij een plegtig verbond van vriendschap aangegaan hadden, mede eene meer beschaafde leefwijze aanvingen, en hunne heidensche gewoonten lieten varen. Doch eensklaps wisten de blanken het zaad der tweedragt onder hen uit te strooijen, door namelijk de verstrooide wilden in den waan te brengen, dat de New-York-Indianen alleen gekomen waren om zich van hunne bezittingen meester te maken en hen uit te roeijen. Dit gaf aanleiding tot droevige oneenigheden, die hun wederzijdsch welzijn te gronde rigtten, want de heidenen wendden zich met hunne klagten tot de regering, die daarop de handelsposten in het land bezette, haar eigen bestuur bij hen invoerde en vervolgens het land in bezit nam, waarop blanke kolonisten bij scharen binnendrongen. In weerwil van alle tegenwerpingen, werd nu den Christenen in 1830 gelast, meer verwijderde woonplaatsen op te zoeken (zie § 184). Wij gevoelen, hoe smartelijk het

hun moet gevallen zijn, de hun lief geworden woonplaats wederom te moeten verlaten.

§ 192. Wij begeven ons nu al verder noordwaarts van het meer Michigan naar de wateren van het meer Huron, aan welks noordelijke en oostelijke oevers tallooze eilanden liggen. Het wordt door het St. Marie-kanaal, dat ongeveer 8 uren lang is, van het Boven-meer gescheiden. Aan den ingang van het kanaal, omtrent 54 uren van Greenbaai, ligt het eiland Mitschilli-Mackinac, gewoonlijk Mackinaw (Schildpad) genoemd, hetwelk twee uren in omvang heeft. Deszelfs steile rotsoever verheft zich met eene zacht ronde glooijing, die veel naar den rug eener schildpad gelijkt, tot 300 voet, terwijl het oostelijk uiteinde de gedaante van een schildpadstaart vertoont. De meeste bewoners zijn Franschen uit Canada, die in zorgeloosheid en woestheid de Indianen nog overtreffen. Op het eiland is tegelijk het hoofdagentschap van den Noord-Amerikaanschen pelshandel gevestigd, en houden een aantal Noord-Amerikaansche kooplieden hier bestendig hun verblijf. Anderen komen alleen des zomers om in te koopen, terwijl alsdan geheele Indianen stammen naar de noordwestelijke streken trekken om hunne pelterijen tegen Europeesche koopwaren te verruilen.

Tot deze Indianen, die tot hiertoe meer bedorven dan wel verbeterd werden, ging in 1823 zendeling Ferry, die sedert 1826 aan het Algemeen zendeling genootschap verbonden is. Terstond gevoelde hij het belang eener zending op het eiland en legde zich toe op het vestigen van doelmatige scholen. Daarbij kocht hij een stuk lands, om de Indianen

in den land- en tuinbouw te onderrigten, en stelde werkplaatsen daar, om de jonge lieden tot allerlei handwerk op te leiden. Zijn plan vond bij de kooplieden goedkeuring en de noodige ondersteuning, zoodat weldra vele Indianen van heinde en ver hunne kinderen naar het zendingshuis bragten. Van alle oevers der vijf meeren, van de boorden der Mississippi, uit de Roskybergen, zelfs uit Athabaska en de landen der Hudsonsbaai werden jongens en meisjes gebragt, zoodat hun getal al spoedig tot 180 geklommen was; terwijl de goede vorderingen, die zij maakten, bij hun terugkeer in het vaderland veel goeds konden doen hopen. Gelijke scholen worden sedert 1828 in Sault de St. Marie en Michipicoten door Baptisten zendelingen onderhouden.

Weldra stelden zich andere zendingen met die op Mackinaw in gemeenschap en poogden zich onder de westwaarts verspreide Chippewa's of Ojibwa's (zie § 185) te vestigen. Zij kozen daartoe la Pointe, een eiland in het zuid-westelijk gedeelte van het Bovenmeer, omtrent 110 uren van Mackinaw gelegen, waar zich vele honderden Indianen hadden nedergezet; verder Pokeguma en Fond du Lac, terwijl nog een aantal andere plaatsen met vrucht door de zendelingen bezocht werden, zoo als het ruim 50 uren ten zuid-westen van la Pointe gelegen Geele-meer, van waar zij meestal te water naar St. Peter aan de Mississippi-rivier komen kunnen; verder het Sandy-meer, nabij de Mississippi met 300 Indianen, van waar zij in eene bevolkte streek, aan de bronnen der groote rivier, op eene gemakkelijke wijze zich naar alle rigtingen heen

begeven. Ook aan het Leech-meer, dáár, waar de rivier Raben zich in de Mississippi stort, vonden zij in 1833 onder eenen stam der Chippewa's, die vroeger den zendelingen vijandig was, een gewenschten ingang. Dit was desgelijks het geval met de Sioux (zie § 185) aan gene zijde der boven-Mississippi, die eertijds de doodvijanden der Chippewa's waren, en waar thans de beide posten Lac-quiparle en Fort-Snelling gevestigd zijn, die hoewel slechts sedert 1840 bestaande, reeds van behoorlijke bedehuizen zijn voorzien. Ook worden landbouw en handwerken er met goed gevolg beoefend, terwijl de vrouwen zich met ijver op het spinnen en weven toeleggen. Traverse des Sioux en St. Peters hebben sedert 1845 zelve hunne posten en onder de zuidelijker wonende Jowa's-, Zak- en Vos-Indianen (zie § 185), die buitengewoon verbasterd zijn, staan thans, vooral aan de Nemahaw-rivier, ten westen van den staat Missouri, Presbyteriaansche zendelingen. Zoo zien wij, hoe de zendelingen de alom snood verjaagde Indianen in hunne wildernissen weten op te zoeken, en geene opoffering ontzien om hunne met haat vervulde harten door het Evangelie te verzoenen.

§ 193. Het is verblijdend, dat zulks ook in het, aan de verdreven Indianen aangewezen district tusschen de Platte- en Roode-rivier (zie § 186) plaats heeft. Aan de Platte-rivier vindt men de Pani's, Omaha's en Ottonen, van welke de eerstgenoemden, ruim 8000 zielen sterk, vroeger aan de rivier Osage woonden, doch naderhand naar de Platte en Missouri zijn voortgedrongen. Onder hunne drie onderscheidene stammen, als Pani-Indianen, Pani-Wol-

ven en Pani-republikeinen, vindt men sommige zeer welvarende familien, die wel meer dan 200 paarden en muildieren bezitten, welke in het Spaansche gebied opgevangen worden. Overigens zijn zij zeer bijgeloovig en werd eerst in 1820 door eenen pelshandelaar het offeren der krijgsgevangenen onder hen afgeschaft. Sedert eenige jaren arbeidt onder hen een zendeling van het Algemeene zendelinggenootschap, terwijl de regering der Vereenigde Staten mede zoo veel mogelijk de beschaving en het uitoefenen van landbouw onder hen tracht te bevorderen. Ongeveer 300 dezer Pani's hebben zich thans in de nabijheid van den zendingspost gevestigd, en onder deze zijn vele opperhoofden, zoodat men de hoop mag voeden, dat hun voorbeeld nog bij velen navolging vinden zal. Onder de Omaha's en Ottonen zijn Baptisten en Methodisten zendelingen werkzaam, die vooral veel met de onmatigheid dezer lieden te kampen hebben. De Baptisten hebben er den post Bellevue. Dezelfde genootschappen arbeiden tevens met vrucht onder de Delawaren en Kansas, de Schawni's en Seneka's aan deze en gene zijde der Kansas-rivier. De Baptisten hebben er onder den naam van Shawanoe zending, de vier posten Shawane, Ittawa, Putawatomie en Delaware, die omtrent 100 gedoopten tellen. Ook is er eene drukkerij opgerigt. Sedert 1839 heeft de Broedergemeente mede aan de Kansas-rivier den post Westfield.

Aan vatbaarheid voor christelijke beschaving ontbrak het vooral den Osagen, die vroeger aan de Osage-rivier in den staat Missouri woonden, en in Groot- en Klein-Osagen verdeeld werden. Een hunner stammen bewoonde ook eene streek

aan de Neoscho bij de Arkansas. In 1821 rigtte het Algemeene zendeling-genootschap de posten Union, Hopefield, Boudinot en Harmonij onder hen op, doch zonder gevolg, daar zij, te zeer aan het gedurig rondzwerven en krijg voeren gewoon, liever in hunnen woesten staat wilden blijven dan zich laten onderwijzen of zich op landbouw en handwerken toeleggen. Het was dus ook te vergeefs, dat de Vereenigde Staten hen van gereedschappen tot den landbouw, en van lastdieren, molens en smeden voorzagen. Daar nu de Indianen bij de latere verhuizingen van woonplaats veranderden, en de Osagen thans allen aan gene zijde der Arkansas, ten noorden der Chirokesen, zich ophouden, zoo zijn bovengenoemde zendingen opgeheven en nog door geene andere vervangen.

De Chirokesen of Tsulaki's, die thans ten zuiden der Osagen hunne woonplaats gevestigd hebben, zijn verreweg de beschaafdste Indianen. Zij bezaten oorspronkelijk de staten Tennes-meer, Georgië, Alabama enz. en sloten van 1785 tot 1819 met de Vereenigde Staten niet minder dan 16 verdragen, waarbij zij zich van het bezit huns lands verzekerden. Doch toen zij reeds in 1820 meer dan drie vierde gedeelten van hun gebied aan de Vereenigde Staten hadden verkocht, en er van toen af velen naar de Arkansas verhuisden, volgde allengs hunne verdrijving. In 1829 verlangde de staat Georgië, dat zij hunne bijzondere vrijheden opgeven en zich in den staat laten inlijven of verhuizen zouden, waarnit een langdurige twist ontstond, tot dat in 1835 het meerendeel hunner, ruim 16000 besloten, naar de Arkansas-rivier te trekken, werwaarts

nu de gansche bevolking thans is overgeplaatst. — Vóór hunne vermenging met de blanken hadden zij al sedert lang veel van hunne vroegere ruwheid afgelegd, en kwamen de Europeesche zeden, kleederdragt en leefwijze meer en meer onder hen in zwang. Daarbij lieten zij allengs hunne strooperijen varen, legden zich op den landbouw toe, bouwden zich nette woningen, werden in allerlei handwerk bedreven, en begon het bijgeloof des volks, alsmede de veelwijverij langzamerhand af te nemen. Zij hadden ten laatsten reeds 70 welgebouwde dorpen, waarvan het omliggende land in aller behoeften voorzag, en tevens met molens, weverijen, looijerijen en andere fabrijken bezet was. Reeds in 1826 hadden zij zich een welingerigt bestuur gekozen, dat vooral met strengheid op het onmatig gebruik van sterken drank toezag en het onderwijs door het oprigten van scholen zocht uit te breiden. Een inboorling vond voor hunne moeijelijke taal, die meer dan 80 teekens telt, een letterschrift uit, terwijl in hunne hoofdstad Nieuw-Echota een museum, eene volks-bibliotheek en eene drukkerij werden opgerigt. Zelfs wordt er sedert 1828 een weekblad uitgegeven, hetwelk de Chirokeesche Feniks genoemd wordt.

Bij dit alles zijn de meesten nog heidenen, die hoezeer ook door verstand uitmuntende, van hunne voorouders niet dan verwarde godsdienstbegrippen hebben overgenomen, en bij wie aan het streven naar uiterlijke beschaving boven dat naar iets hoogers de voorkeur gegeven wordt. Maar toch zijn de bovengemelde veranderingen grootendeels aan de pogingen der zendelingen te danken en blijft er voor de zending nog veel gelegenheid over om werkzaam te zijn.

De ijverige Broedergemeente, die haren arbeid het eerst onder hen begon en in Springplace aan het Tennes-meer en in 1821 Oochgeloogy, eene dagreize zuidelijker, scholen stichtte en godsdienstoefeningen hield, had vooral met het wantrouwen der Chirokesen te kampen, waartoe de onregtvaardige vorderingen der Vereenigde Staten, die meermalen opschuddingen veroorzaakten, niet weinig aanleiding gaven.

Uitgebreider werden de zendingen, die sedert 1816 waren uitgegaan van het Amerikaansch algemeen zendelinggenootschap, welks afgevaardigde Cyrus Kingsbury van den Raad der Chirokesen verlof kreeg om scholen op te rigten, waarop hij het eerst Brainerd, vier uren van de monding der Chikamauga aan het Tennes-meer, stichtte. Verder ontstonden de posten Yukiladschi, Taloni of Carmel, Kreekpath, Tschatuga, Willstown, Haweis, Kandiskreek, Nieuw-Echota en Ahmobi, wier scholen zoo druk bezocht werden, dat ten laatsten twee derde gedeelten des volks lezen konden. En ofschoon nu al deze zendingen door de verhuizing der Chirokesen werden opgeheven, verhieven zij zich toch weder aan de Arkansas, waar al aanstonds onder de eerste verhuizers de posten Dwight, Fairfield, Forks van Illinois, en vervolgens in 1835 ook Park-Hill, Mount-Zion en Honey-Kreek ontstonden. Ook had de Broedergemeente hare zending naar hier verplaatst en zich in Beattie's-Prairie, Barren-Fork en Spring-Kreek gevestigd, terwijl de Amerikanen sedert 1820 de posten Delaware-town, Flint en Beattie's-

Prairie met eenige bijposten hebben. Het volk zelf is met zijne tegenwoordige vestiging zeer tevreden, heeft eene welgeordende staatsinrigting, en neemt voortdurend in bloei toe. Ten zuiden der Chirokesen aan de rivier Canadian, wonen thans de Kriks, die vroeger de vruchtbare dalen van oostelijk Georgië en westelijk Alabama bezaten. Hun getal wordt op 26,000 geschat. Zij zijn zeer oorlogzuchtig, doch leden in 1813 en 1814 in eenen oorlog met de Vereenigde Staten zware verliezen. En ofschoon zij nu in beschaving bij de Chirokesen ver achterstonden, hadden zij toch bij het verlaten hunner oude woonplaats in 1830 reeds steden en dorpen, en bezaten de Baptisten in Withington en de Methodisten in Aschbury bloeijende posten. Thans zijn er ook aan de Canadian zendelingen van de Baptisten, Methodisten, Presbyterianen en van het Algemeen zendeling-genootschap werkzaam. De taal der Kriks is intusschen nog niet taalkundig bewerkt en in schrift gebragt. Met hen vermaagschapt zijn de beneden-Kriks of Seminolen, die gedeeltelijk in Florida zijn achtergebleven. Anderen weder hebben zich onder de Kriks gemengd en leven broederlijk onder elkander. Alleen de verpligting om hunne slaven mede te nemen, maakt het hun dikwijls lastig.

Aan de Roode-rivier eindelijk wonen thans de Choktau's met hunne stamverwanten, de Chikasau's, wier getal mede op 20,000 geschat wordt, die vroeger beide in den staat Mississippi te huis behoorden, waar zij even als de Chirokesen in beschaving toenamen. Nog dáár zijnde, had het Algemeene zendeling-genootschap in 1818 onder de

Choktau's, en wel midden in het woud, den post Elliot gesticht, waarbij het volk dermate zijne belangstelling in de zending toonde, dat allengs de acht hoofdposten Elliot, Mayhew, Gosen, Emmaus, Juzon's, Hebron, Yoknoksschaia en Hikschubaba ontstonden, en er ten laatsten 33 mannen, zoo zendelingen en onderwijzers als pachters met even zoo vele vrouwen aan de zending verbonden waren; terwijl de zendelingen de taal aanleerden en dezelve in schrift bragten. Onder de Chikasau's arbeidden sedert 1821 het Cumberland- en Methodisten-genootschap (post Monroe) en op de drie posten Tokschisch, Martyn en Canny-Krik sedert 1827, het Algemeene zendelinggenootschap. Tijdens den schoonen bloei der zendingen kwam nu het besluit tot verhuizing, waarop weldra alle posten werden opgeheven, en de zendelingen met de stammen mede optrokken. De Baptisten hebben thans aan de Roode-rivier den post Providence, en het Algemeen zendeling-genootschap de posten Wheelock, Stockbridge, Pine-Ridge, Good-Water, Norwalk en Mount-Pleasant. Ook vindt men er Methodisten en Presbyterianen. In het jaar 1845 werden er in 't geheel 148 volwassenen en kinderen gedoopt. Beide stammen vormen thans éénen staat, die, in vier distrikten verdeeld is, van welke de Chikasau's er een' uitmaken, die ook geschrevene wetten bezit, en even goed ingerigt en veelbeloovend is als die der Chirokesen.

§ 194. Wij werpen nu nog een enkelen blik op de Rocky-bergen in het Oregon-gebergte. Daar vindt men de stammen der Plathoofden, dus

genaamd, omdat zij de zonderlinge gewoonte hebben hunnen kinderen het voorhoofd plat te drukken. Hiertoe behooren de Slangen-Indianen of Alliatan's, tusschen de rivieren Columbia en Multmona de Multmona's aan de zamenvloeijing dezer beide stroomen, de Schahala's aan den regter oever der Columbia, en de Tuschepa's bij de bronnen derzelfde rivier. Deze volken zijn allen zacht van aard en minder groot en sterk dan de andere Indianen. Zij wonen in groote, welgebouwde hutten en leven alleen van wortelen. In neus en ooren dragen zij sieraden, en omwinden zich het ligchaam en de ooren met koraalsnoeren. De kleeding der mannen bestaat eenvoudig in een kleed, dat zij over de schouders hangen, terwijl de vrouwen nog een schort onder hetzelve dragen. Even als alle Indianen verwen ook zij het aangezigt met verschillende kleuren, en daar dikke lippen bij de vronwen voor schoon gehouden worden, schroeven zij in de onderlip een ovaal stukje hout, waardoor dezelve op eene afzigtelijke wijze verbreed wordt. Ieder man neemt zoo vele vrouwen als hij onderhouden kan. Kindermoord is een van de heerschende gruwelen. De pelshandelaars hebben door het invoeren van brandewijn de ellende nog vermeerderd en het eertijds zachtaardige volk wreed en gevoelloos gemaakt.

In 1839 kwamen ruim 330 uren ver van den oever der Columbia vier afgevaardigden van de Indianen naar New-Orleans, om onderzoek te doen naar een gerucht, 't welk zij gehoord hadden, dat er namelijk een volk zijn zou, hetwelk het *groote boek* van God ontvangen had; doch deze arme lieden

schijnen op de terugreis naar hun vaderland omgekomen te zijn, terwijl de door de Christelijke genootschappen uitgezondene boden te vergeefs pogingen hebben aangewend om hunnen stam op te sporen. De zaak gaf intusschen aanleiding, dat er in het Oregon-gebied onderzoekingsreizen gedaan werden en zendingen gevestigd. De Amerikaansche Methodisten gingen er in 1833 heen, en het Algemeene zendeling genootschap heeft er thans de drie posten: Wailatpu, Clear Water en Tschimakain. Ofschoon er nu over de onreinheid, ruwheid en stompheid zeer geklaagd wordt, en de zending nog weinige vruchten belooft, zoo werden er toch in Mei 1843 negen Indianen gedoopt, terwijl van de 25 tot 30, die onderwijs ontvingen, in Junij 1844 weder 10 konden gedoopt worden. Daarbij gaan volgens de berigten van 1845 landbouw en beschaving allengs vooruit.

7. MEXIKO.

§ 195. Ten westen van de Vereenigde Staten treffen wij een ander land aan, vroeger Nieuw-Spanje genoemd, dat zich sedert 1823 tot eenen vrijstaat verhief (vergel. § 197) en thans de Vereenigde Mexikaansche Vrijstaten genoemd wordt, bestaande uit 20 staten en 5 distrikten. Met ongehoorde wreedheid werd vóór 300 jaren dit land door de Spanjaarden veroverd, die er ook, zoo ver hunne wapenen reikten, het Roomsch Katholicisme invoerden, waardoor nu nog de meeste inwoners dit belijden, hoezeer met behoud van vele heidensche zeden en de diepste onkunde. De Indianen, wier ge-

tal van de 7 millioen inwoners 4 millioen bedraagt, spreken meer dan 20 geheel verschillende talen en bestaan uit eene menigte stammen, die deels een zwervend leven leiden en van jagt en roof leven, deels den landbouw en Europeesche neringen en handwerken beoefenen. Overigens liggen er in het noorden der Staten nog 28,000 □ morgen lands van de vrije Indianen, over welke, hoewel zij volstrekt onafhankelijk zijn, Mexiko toch zijn gezag wil laten gelden. Door het midden heen loopt het Cordilleras-gebergte, waaraan zich de Rockybergen aansluiten. De hier rondzwervende Indianen zijn Apatschen, Tetau's, Pani's, Moqui's enz., zeer woeste en teugellooze horden, die der zending veel moeite zouden kosten. Tot hiertoe is er onder hen nog geen protestantsch zendeling verschenen; maar wel hebben de Engelschen in de provincie Yucatan de kleine bezitting Honduras (107 uren lang en 40 breed), met de hoofdstad Belize aan de rivier van denzelfden naam. Deze landstreek bestond vroeger geheel uit bosschen (voornamelijk van Mahonijhout), die allengs door hen geveld zijn geworden. Onder de inwoners, wier getal op 4000 geschat wordt, van welke ruim twee derden tot de negers behooren, zijn thans Methodisten, Baptisten en andere zendelingen met vrucht werkzaam (zie § 196).

8. MIDDEN-AMERIKA.

§ 196. Ten zuiden van Mexiko bevindt zich nog eene kleine republiek, die zich in 1821 vrij verklaarde en de smalle landstreek om de Hondurasbaai en het schiereiland in bezit heeft. Zij bestaat

uit vijf staten met ongeveer twee millioen inwoners, waarvan de meesten Katholieke Indianen zijn. Een gedeelte van den staat Honduras of Comayagua (wel te onderscheiden van het Engelsche Honduras § 195), de Moskito-kust genoemd, wordt bewoond door onafhankelijke Indianen, alsmede door de Mosko's of Moskiten, Poyai's, Tauka's en onder nog meer anderen ook door de Sambo's, een uit verstrooide negers en Indianen bestaand volk. Hun land heeft omtrent 330 uren in omvang en strekt zich ten zuiden van Kaap Gracias a Dios uit. Ofschoon de bewoners nog diep onkundige en bijgeloovige heidenen zijn, zoo treft men bij hen toch niet die hoogst bedorven zeden aan als bij andere barbaarsche volken. Zij zijn den Engelschen, die sedert lang aan de monding der Tinto eene kolonie hadden, zeer genegen, zoodat de koning der Moskiten, die op kosten der Engelsche regering was opgevoed, in 1820 zijn verlangen openbaarde, dat het Christendom in zijne staten mogt worden ingevoerd, terwijl ook andere opperhoofden zich geneigd toonden om hunne kinderen te laten onderwijzen. Er werd evenwel tot hiertoe niets voor dit volk gedaan, behalve dat het Engelsch kerkelijke genootschap in Belize eene zending begon, doch die zich alleen nog maar tot het Engelsche gebied bepaalde. Intusschen trekken de Methodisten, die in Belize 2 zendelingen en 3 bezoldigde onderwijzers hebben, zich meer de belangen der oorspronkelijke bewoners aan. Ook zijn zij ijverig werkzaam onder de Kariben der provincie in Charibtown, waarvan zendeling Stanton in 1841 berigtte, dat nu eindelijk na veeljarigen arbeid, het woord Gods bij deze wilde en ruwe

menschen ingang scheen te vinden, zoodat er zich eene gemeente begon te vestigen. In den staat Guatemala bij St. Thomas begon verder zendeling Krause op last van Goszner te Berlijn eene zending. De daar aanwezige Indianen zijn niets meer dan naamchristenen, doordien zij vroeger door Roomsche priesters tot de aanbidding van kruisen en beelden gedwongen werden. Overigens wordt er van deze zending niet meer berigt. Het Berlijnsche genootschap is ook voornemens om in het land der Moskito-Indianen eene kolonie te stichten, waarvan het opperhoofd, die nu tot koning gekroond is, volgens berigt uit Belize, in April 1845 gedoopt werd, waarbij de Gouverneur en de Britsche Consul-generaal als doopgetuigen tegenwoordig waren.

III. ZUID-AMERIKA.

§ 197. Deze tweede helft van Amerika gelijkt veel naar eenen regthoekigen driehoek, waarvan kaap Rogue ten oosten den regthoek uitmaakt. De noordoostelijke zijde, als regte lijn genomen, is 800, de oostelijke tot aan kaap Hoorn 1100, en de westelijke tot aan de zuidzee ongeveer 1000 uren lang. Langs de westkust loopt het groote en vulkanische Andesgebergte, hetwelk, nergens breeder dan 27 uren, ongeveer 20 uren van de kust verwijderd is. Het Guyana-gebergte dat bij de bronnen van de Orinoko en Branko het hoogste is, benevens het Braziliaansche gebergte, hetwelk in het oosten een uitgestrekt bergland in de gedaante van een hart vormt, schijnen met de Andes in geen verband te staan. Tusschen de Orinoko en het laatstgenoemd gebergte

heeft men een land, Llanos (vlakke weide) geheeten, dat zich van af de zee ter lengte van 320 uren uitstrekt, van 40 tot 90 uren breed is en in het drooge jaargetijde slechts eene dorre heide, doch in den regentijd eene welige grasvlakte vertoont. Een tweede vlak-land, dat 15 malen grooter is, vindt men aan de Maranon- of Amazonen-rivier, een reusachtige stroom, wiens monding 40 uren breed is. Hier zijn de Pampas, of uitgestrekte graslanden van zoo weinig waarde, dat ze geheel verwaarloosd worden; de beken en rivieren stroomen naar de lagere deelen en vormen in den regentijd groote moerassen en meeren, die dan weder in het drooge jaargetijde uitdampen en opdroogen. Een derde vlakland, wordt gevonden ten westen van het Braziliaansche gebergte, aan de rivier La Plata tot aan de straat van Magellan. De westelijke streek is deels heuvelachtig, deels aan eene woestijn gelijk. Aan de kusten van Peru wordt over eene uitgestrektheid van 400 uren lengte nimmer regen of onweder aangetroffen, terwijl daarentegen op de bergen, die met digte wouden bezet zijn, overvloedige regen valt. Het grootste gedeelte van Zuid-Amerika ligt in de verzengde luchtstreek, waardoor men zelfs buiten den steenboks-keerkring tot aan de monden der La Plata altijd een droog en warm klimaat heeft. Aan de Andes, waarvan de hoogste toppen zich tot ruim 20,000 voet verheffen, is de afwisseling der weêrsgesteldheid buitengemeen sterk, zoodat men binnen weinige dagen het meest verschillende klimaat kan hebben. Verbazend rijk is deze bergketen aan metalen, ook aan goud en zilver, gelijk Brazilië aan edelgesteenten, een rijkdom, die sedert de ont-

dekking van Amerika niet alleen de oorspronkelijke bewoners, maar ook hunne onderdrukkers heeft te gronde gerigt.

Nadat de noordkust van Venezuela door Columbus (1498) en Brazilië door den Portugees Cabral ontdekt (1500) waren, begonnen de Spanjaarden en Portugezen zich weldra van deze schoone landen meester te maken en ontstonden er, nadat Pizarro van 1526 tot 1531 het goudland (Peru) veroverd had, allengs vijf Spaansche onderkoningrijken en algemeene regentschappen als: in het noorden Caraccas, in het westen Nieuw-Granada, Peru, Chili, en ten oosten van Chili Buenos-Ayres of Rio de la Plata, die allen van Spanje afhankelijk waren. Daarbij had de Hooge Raad van Indië in Madrid tot 1810 de wetgevende magt in handen en waren de stadhouders der koningen met de uitvoering er van belast. Overal werd een drukkend koloniaal-stelsel ingevoerd, enkel gerigt op de stoffelijke belangen van het moederland, terwijl in die streken, waar mijnen gevonden werden, zelfs de landbouw verboden werd, omdat men zich uitsluitend op het goudzoeken toelegde. Nevens de Spanjaarden breidden zich de Portugezen uit, die het groote Brazilië, dat langs de kust zich 1070 uren uitstrekt, in bezit namen. De Nederlanders, die hun hetzelve sedert 1624 afhandig poogden te maken, moesten echter in 1661 dit voornemen opgeven. Daarop ontstonden er met de Spanjaarden langdurige twisten over de grensscheiding, die eerst in 1778 beslecht werden. De Portugeesche regering had ook hier geen ander doel dan het verzamelen van goud en diamanten, en haar gansche bestuur bestond

in tollen en belastingen te heffen, terwijl sommige Portugeesche grooten met vergunning des konings, en met behulp van aangekochte negers gansche districten in het binnenland veroverden en die naar eigene willekeur bestuurden. Gelijke vergunning kregen de Jesuiten, die in Paraguay zelfs eene geduchte krijgsmagt ontwikkelden (zie § 198).

Allengs echter geraakten de gezamenlijke bezittingen der Spanjaarden en Portugezen met het moederland in groote spanning, en tengevolge van de Europeesche omwenteling, verkreeg ook hier weldra alles eene andere gedaante. Zoo bevocht het Spaansche gebied van 1810 tot 1824 zijne vrijheid en onafhankelijkheid, en ontstond er uit de stadhouderschappen eene vereeniging van vrijstaten, onder soortgelijk bestuur als die der Noord-Amerikanen, t.w. de republieken Venezuela, Nieuw-Granada, Ecuador, Peru, Bolivia, Chili, la Plata en Uruguay; terwijl Paraguay aan eene andere staatsregeling de voorkeur gaf. Brazilië, waarheen de koning van Portugal van 1808 tot 1821 zijne residentie verlegd had, werd sedert dien tijd een van Portugal onafhankelijk keizerrijk met 19 provinciën. Door deze groote veranderingen is er in het algemeen veel in den toestand der bewoners, vooral der Indianen, verbeterd geworden. Zoo werd namelijk de slavernij opgeheven en, in Brazilië ten minsten, de slavenhandel verboden. Intusschen kan men deze staten nog op verre na niet als geordend beschouwen, daar tot hiertoe de geest der bewoners door het despotismus der regering en der priesters te zeer was ter neder gedrukt, en in zekeren staat van onmondigheid verkeerde, waaruit hij zich niet zoo spoedig als dit bij de Noord-

Amerikanen plaats had, kon opheffen. Daarbij kunnen er onder hen geene zendingen worden gevestigd, vermits overal de Roomsche belijdenis godsdienst van den staat is, waartoe mede alle Indianen, als burgers van den staat behooren. Er blijft dus op dit uitgestrekte schiereiland voor als nog geen ander zendingsveld open dan het noordelijke Guyana en het zuidelijke Patagonië met Vuurland, terwijl nog alleen de Bijbelgenootschappen gelegenheid pogen te vinden om de Heilige Schrift in de overige landen te verspreiden.

1. DE INDIANEN IN SPAANSCH EN PORTUGEESCH ZUID-AMERIKA.

§ 198. Alvorens wij de zendingen nagaan, zullen wij over de Indianen in Spaansch en Portugeesch Zuid-Amerika het een en ander mededeelen, om den lezers te doen zien, hoeveel hier nog voor Euangelieboden te doen valt. De 17 à 18 millioen inwoners bestaan uit Indianen, blanken, negers en kleurlingen, wiens verhouding is als volgt: Blanken 4 millioen, Negers, die meest allen aan de oostkust gevonden worden, ongeveer 2 millioen, Kleurlingen 3, en Indianen omtrent 8 millioen. Laatstgenoemden, waarschijnlijk uit Azië herkomstig, hebben ten opzigte der groote verscheidenheid van stammen en talen, eenige verwantschap met de Noord-Amerikanen, terwijl hunne afwijkende kleur, ofschoon zij over het algemeen rood zijn, ons aan onderscheidene verhuizingen doet denken. Het ging hun na de ontdekking van Amerika even als hunne broeders in Noord-Amerika. Zij

werden door de Portugezen uitgeroeid of naar de bosschen gedreven, door de Spanjaarden op de meest barbaarsche wijze onderdrukt en gedwongen om in de mijnen te werken. Zij hebben grootendeels hunne oorspronkelijke ligchaamskracht verloren en zijn naar den geest veel dieper gezonken dan zij vroeger waren. Van de vrije Indianen zijn er nog ongeveer één millioen overig.

Wij zullen de stammen zoo veel mogelijk op de rij af nagaan. In het noorden aan de Orinoko, vooral in Nieuw-Barcelona en in Spaansch Guyana, vindt men nog ongeveer 30,000 Kariben (zie § 162), die, voornamelijk op de dorpen, door monniken beheerscht worden. In Nieuw-Andalusië wonen omtrent 15,000 Chaima's, waarmede zich overblijfsels der Guaqua's, vroeger een zeer oorlogzuchtig volk, vermengd hebben. Hunne oostelijke naburen op de Delta der Orinoko zijn de Guarauno's of Warauen, die door den moerassigen grond veelal genoodzaakt zijn hun leven op boomen of vaartuigen door te brengen, waarbij de menigvuldige rivier-armen hun zeer te stade komen. Zij, met de ongeveer 20,000 Kumanagoten en de aan de boven-Orikono wonende Tamanoken, benevens de stammen der Arawakken (zie § 199), worden om de verwantschap hunner taal, mede tot het geslacht der Kariben gerekend, ofschoon zij in gestalte en gelaatstrekken weinig met hen overeenkomen, en gedeeltelijk in voortdurende vijandschap met hen leven. Volgaarne nemen die stammen de Spaansche monniken onder zich op, hoewel deze hen tot geen' hoogeren trap van kennis en zedelijke beschaving kunnen opvoeren. De Ela-

no's zijn eerst in lateren tijd door kleurlingen, de zoogenaamde Llanero's bewoond geworden, die in het wild rondzwerven en in de vrijheidsoorlogen een beduidenden invloed kregen. In het Andes-gebied, Peru en Bolivia, woont de talrijke stam der koperkleurige Peruanen, die onder den druk der Spanjaarden van een beschaafd volk een ruw, onkundig en lui menschenras zijn geworden. Naar hun zeggen kwam er ongeveer in de 12de eeuw een blank echtpaar, Mauko Kapak en Mama O-ello, die zich kinderen der zon noemden, in het land; deze gaven wetten, voerden eene godsdienst in en leerden akkerbouw, weven en spinnen. Manko's opvolgers, Inka's geheeten, oefenden zeer gestrenge tucht. Hun wenk was reeds heilig gebod, terwijl op de geringste overtreding de doodstraf bepaald was. In den tempel der zon verrigtten jonge meisjes de dienst, en der priesteren leer was op sterrekundige waarnemingen gegrond. De nog voorhanden zijnde pijramiden en puinen van gebouwen en straten geven ons een grooten dunk van de kunstvlijt der aloude Peruanen.

De door de Inka's ingevoerde welluidende en smaakvolle taal wordt thans nog door de inboorlingen gesproken, en daarom zijn de Spaansche priesters, indien zij, bij den haat der Peruanen tegen de Spanjaarden, eenigen invloed willen uitoefenen, verpligt haar aan te leeren. Zij die uiterlijk het Katholicismus omhelzen, heeten *geloovigen*, de aanhangers van de leer der Inkas *barbaren*. Deze laatsten, die omtrent 10 stammen tellen, leven in den Selvas des Marannon en in de dalen der Andes onafhankelijk onder hunne eigene Kaziken.

Merkwaardig, maar tevens zeer dubbelzinnig waren de zendingen der Jesuiten in Brazilië. De eersten hunner kwamen aldaar reeds in 1550. Doch sedert de oprigting der groote Junta tot bekeering der wilden, te Lissabon in 1568, doorkruisten de Jesuiten de bosschen, ten einde de verjaagde Indianen op te zoeken en tot den terugkeer naar hunne velden te bewegen. Deze begonnen dan ook onder hunne leiding het woud te verlaten en zich aan den arbeid te gewennen. Daarbij wisten de Jesuiten hen van de overmoedige kolonisten, hunne verdrukkers, af te houden en wierpen zich tot bemiddelaars op tusschen de regering en de Indianen, terwijl zij door eene menigte verordeningen het zoover bragten, dat de onafhankelijkheid van den Jesuiten-staat in Brazilië, als ware het een' nieuwe *Kerkelijke staat*, bekrachtigd werd. Aldus verhief zich een zeer bloeijend gebied, hetwelk in alle takken van industrie groote vorderingen maakte, en in alle voortbrengselen van natuur en kunst een' aanzienlijken handel dreef. Het lag tusschen de Parana en Paraguay, en werd het paradijs der nieuwe wereld genoemd. Binnen weinige jaren hadden zich 150,000 Guarani's, een goedaardig en vreedzaam volk, dat eens over gansch Brazilië en het grootste deel van het voormalig Spaansch-Amerika verspreid was, in 20 dorpen bijeenverzameld. Ook aan den linker oever der Uruguay hadden zich in zeven groote dorpen 75,000 Tapes gevestigd, die even als alle aan de Jesuiten onderworpen volken verpligt waren de Guarani-taal te spreken, weshalve alle bekeerden, die men ten laatsten op 300,000 huisgezinnen schatte, Guarani's genoemd werden. Iedere bekeering

was tevens eene gedwongene onderwerping. De Jesuiten hielden er tot dat einde hun Guarani-krijgsvolk op na, waarmede zij den heiligen oorlog voerden en zorgden wel, dat zij in het bezit bleven van de geweerfabrijken en kanongieterijen. Hunne legermagt bestond uit ruim 300,000 Indianen, die telkens weder werd aangevuld met krijgsgevangenen, waarmede zij naar hun welgevallen handelden, en die zij tevens als fabrijkarbeiders gebruikten. Het kon wel niet missen, of deze zending, die in den beginne als een wonder beschouwd werd, begon allengs afkeer te verwekken. En toen nu de Jesuiten zich daarenboven ook maatregelen van geweld tegen de kolonisten en de regering veroorloofden, werd de verbittering nog grooter, ja werd zij mede eene hoofdoorzaak, dat de gansche Jesuiten-orde in 1767 door den Paus werd opgeheven. — Ofschoon nu daarna elke kolonie eenen afzonderlijken bestuurder kreeg, zoo lieten toch de Indianen, die nooit van werken gehouden hadden, zich door geene beloften daartoe meer bewegen, maar verlieten bij scharen hunne dorpen, terwijl de later volgende omwenteling aan het arme volk der Guarani's den doodsteek gaf. Immers zij werden toen geheel aan hunne stille en vreedzame leefwijze onttrokken, tot soldaten of liever tot roovers gevormd, en nu eens door de Portugezen, dan weder door de troepen van Dr. Francia; die van 1817 tot 1842 als onbeperkt Dictator den door hem gevormden staat Paraguay beheerschte, vervolgd en nedergesabeld, zoodat men in 1825 nog slechts 7000 zielen telde. Ook deze werden door list en geweld naar de provincie Rio-Grande gevoerd, waar zij in de kommervolste om-

standigheden verkeerende, gedwongen werden eene stad te bouwen. En toen zij hierdoor in opstand geraakten en de Charrua's zich mede aan hen aansloten, nam de generaal Ribeira eene schrikkelijke wraak. Beide stammen werden uitgeroeid; en mogten er ook al enkelen zijn overgebleven, die in de wouden der Uruguay in 't verborgen rondzwierven, zoo bestaat er evenwel thans geen Guarani-volk meer.

Onder de vele volkstammen van Brazilië, die aan de Jesuiten onderworpen waren en wier getal men in het bronland van Paragruay, in de provincie Mato-Grosso (groot woud) op 53 schatte, was die der Guaykuru, waarmede de Payagua's aan de neder-Paraguay vermaagschapt waren, de voornaamste. Beide hadden onder het bestuur der Jesuiten eenige vorderingen in beschaving gemaakt, doch vervielen wederom tot hunne vroegere levenswijze, en onderscheiden zich thans, ofschoon tot 8 à 900 verminderd zijnde, nog altijd door hunne wreedheid. De Guana's daarentegen, die den landbouw bleven uitoefenen, nemen in zuidelijk Mato-grosso zeer toe, en breiden zich immer verder naar de boven-Paraguay uit, terwijl zij telkens door minnelijke schikking hunne onafhankelijkheid zoeken te handhaven. De Kabri's, het meest noordelijke volk, aan hetwelk de Jesuiten zich lieten gelegen liggen, bleven voor alle beschaving ontoegankelijk. Zij zijn erfvijanden der Kariben, vormen eene soort van aristokratisch bondgenootschap, en zijn in drie klassen, adellijken, krijgslieden en slaven verdeeld; daarbij worden zij als afschuwelijke menschen-eters afgeschilderd. — Aan de oevers der Amazonen-rivier, nabij derzelver monding, wonen de Omagua's,

een zeevarend volk, dat buiten het bereik der Jesuiten bleef en thans zeer in zielental is afgenomen. Overigens vindt men in het binnenland van Brazilië nog vele rondzwervende stammen, zoo als de Botokuden, Koroado's, Korago's en Puris. Deze allen zijn van eene kaneelbruine kleur en middelmatige grootte, hebben een' korten hals, kleine oogen, platten neus en dikke lippen. Hun zwart glanzig hoofdhaar laten zij los neêrhangen, of scheeren het aan het achterhoofd kort af; en terwijl men nu bij hen reeds alles aantreft, wat den meest verwilderden toestand kenmerkt, zoo misvormen zij daarenboven nog op eene afzigtelijke wijze hun gelaat door houten schijven in hunne doorboorde lippen en ooren te dragen. Allermeest ontaard zijn de Botokuden, die aan de helling der hoogvlakte van Minas-Geraes tusschen de rivieren Rio-Pardo en Rio-Doce wonen, en langen tijd zoozeer de schrik der Europeanen waren, dat zij vogelvrij verklaard werden. Terwijl die aan de Rio-Doce werden uitgeroeid, beginnen de overigen aan de Belmonte, ofschoon tot nu toe afschuwelijke menscheneters gebleven, zich wat meer op den landbouw toe te leggen.

Aan de westelijke oevers der Parana, in het voormalig Spaansche gebied, wonen de Macoby's en Abiponen, die uiterst op de Spanjaarden verbitterd en zoo door oorlog als ziekten in aantal sterk verminderd zijn. Inmiddels zwerven er in het noorden van het vlakke land van La Plata nog eene menigte krijgszuchtige stammen rond, die met de Gaucho's, een nomadisch volk van gemengd Spaansch bloed, in onverzoenlijke vijandschap leven. De bo-

vengenoemde Charrua's, die vroeger aan de monden der La Plata woonden, en naderhand met de Minuano's, Guaykana's, Pato's en woest geblevene Tapes naar gene zijde van Montevideo en naar de provincie Rio-Grande verdreven zijn, werden in den verdelgingskrijg van Ribeira geheel en al uitgeroeid. Overigens treft men ten westen van La Plata op de Chilische gebergten nog een onafhankelijk, talrijk en krachtig menschenras aan, terwijl ten zuiden van Chili de Araukanen, ten zuiden van La Plata de Patagoniërs, en geheel in het zuiden de Pescherah's in volkomene onafhankelijkheid leven, van welke wij later op § 206 tot 208 spreken zullen. Wij hebben intusschen gezien, met welke dikke nevelen dit uitgestrekte land nog bedekt is, en hoeveel reden er bestaat om te wenschen, dat er met de staatkundige vrijheidszon weldra ook voor den geest een helderen dag moge aanbreken!

2. GUYANA.

§ 199. Dit is de eenige provincie, waar zich thans protestantsche zendingen bevinden. Het ligt tusschen de Orinoko en Marannon en vormt eenigermate een schiereiland. Naar het zuiden grenst het aan de evennachtslijn en ligt alzoo in de warmste luchtstreek. Alleen kent men nog maar de kusten, die door Europeanen bewoond zijn, daar de vele wouden en moerassen het dieper indringen te voet schier onmogelijk maken. Inmiddels geven de tallooze beeken aanleiding, dat men niet gedwongen is zich uitsluitend tot de kust te bepalen, daar men met vaartui-

gen ook gemakkelijk landwaarts in komen kan. De menschen hebben hunne woningen overal langs de rivieren opgeslagen, en ofschoon het klimaat vrij ongezond is, zoo heeft toch de rijkdom der natuur al vroeg de Europeanen, in weerwil van de vele bezwaren, derwaarts gelokt. Te voren hadden de Spanjaarden, Portugezen, Engelschen, Nederlanders en Franschen de kusten onder zich verdeeld. Toen evenwel beide eerstgenoemde volken hunne blikken naar de aangrenzende grootere landen rigtten, hielden de overigen de kusten in bezit, zoodat er thans alleen van een Engelsch, Nederlandsch en Fransch Guyana sprake is. Het Fransche met de hoofdstad Cayenne en slechts 23000 inwoners, van welke 19000 slaven zijn, ligt ten zuiden tusschen de rivieren Marony en Oyapoc en is langs de kust 60 uren lang. Nederlandsch Guyana, met 70,000 inwoners, waaronder 2000 blanken, ligt in het midden tusschen de rivieren Marony en Korentijn. Het is 61 uren lang en wordt mede besproeid door de rivier Suriname, waaraan de hoofdstad Paramaribo, alsmede het 11 uren van daar gelegen schoone en door joden bewoonde dorp Savana liggen. Het Engelsche gebied, dat eerst in 1796 aan de Nederlanders ontrukt werd, en omtrent 100,000 inwoners telt, waaronder 7000 blanken, reikt van de rivier Korentijn tot aan den mond der Moroco en is ongeveer 60 uren lang. Behalve de grensrivieren zijn er nog: de Berbice, de Demerary, de Pomarun en de Essequebo, die de grootste is, en in wier breede monding drie eilanden liggen. De Gouverneur woont in de provincie Demerary, terwijl de provincie Berbice eenen on-

der-gouverneur heeft. Op de plantagiën der Europeanen, die door slaven en vrije negers bearbeid worden, wordt in groote hoeveelheid suiker, koffij, Indigo, boomwol enz. geteeld. Nergens werden eertijds de slaven harder behandeld dan hier. Wanneer zij weg liepen, was hunne eerste tuchtiging geeselslagen en het verlies hunner ooren; de tweede bestond in het afsnijden der kniepeezen en het aanleggen van boeijen; de derde was de doodstraf. Deze barbaarschheid gaf onder de negers niet zelden aanleiding tot muiterij, waarbij zij zich op hunne onderdrukkers verschrikkelijk wreekten. Zij wisten dan in de bosschen te ontkomen, en vormden met elkander rooverbenden, die heinde en ver schrik verspreidden. Zoodanige weggeloopen negerslaven, Bosch of Maron-negers genaamd, worden thans nog in de bosschen en binnenlandsche bergstreken der provincie Suriname aangetroffen, en tegen hen heeft men aan de grenzen onderscheidene militaire posten gesteld (zie § 202). Sedert 1838 zijn de Engelsche slaven ook hier vrij verklaard.

De oorspronkelijke bewoners, van welke men ongeveer 30 stammen telt, en die meest in de bosschen en moerassige plaatsen zich ophouden, durfden vroeger, hoe vredelievend ook van aard, zich naauwelijks op Europeesch gebied vertoonen. Zij hielden zich hoofdzakelijk binnen 's lands op, langs de rivier Korentijn, terwijl zich tegenwoordig 7000 hunner in het vroeger Nederlandsch, nu Engelsch gebied, bevinden. Onder deze zijn Arawakken, Warauen (Gaurauno's) Kariben of Karibisen, Accawai's, Macusi's enz. Ieder dezer stammen heeft zijne eigene taal en vermengt zich niet met een' anderen.

Zij leven van de visscherij en de jagt en hebben geene vaste woonplaatsen. Door tusschenkomst der Engelsche regering zijn zij thans onderling zeer vreedzaam. Zij vervaardigen menigerlei fraai en fijn mandewerk, dat zij tegen levensmiddelen aan de Europeanen verruilen. Het offeren van visschen, vogelen enz. om den boozen geest met zich te verzoenen, is nog steeds bij hen in gebruik, terwijl de toovenaar (Bokaier) de zieken in zijne hut neemt, die inwendig met vele doodshoofden van apen, vogelen en andere dieren omhangen is, alwaar hij hun bij een aangelegd vuur, een afkooksel van kruiden, die eenen sterken reuk verspreiden, te drinken geeft. De toovenaar loopt alsdan, met vederen en mosselschelpen omhangen, den ganschen nacht onder een schrikkelijk misbaar rondom de hut, teneinde zóó den boozen geest uit te drijven. Overigens vindt men bij hen dezelfde walgelijke zonden, die wij elders bij wilden hebben aangetroffen.

a) ZENDINGEN ONDER DE INDIANEN.

§ 200. Het was alweder de Broedergemeente, die het eerst hare zendelingen naar Guyna zond. Reeds in 1736 kwamen zij in het Nederlandsche Suriname, en vonden weldra gelegenheid om eenige uren van den mond der Wironje-rivier in Rio-de Berbice, den post Pilgerhut te vestigen. Zoodra zij de taal der Arawakken, de naastbij zijnde Indianen, meester waren, deden Güttner en Dehne, waarbij zich later ook Schumann voegde, onder de grootste bezwaren bezoekreizen, die zich soms tot 60 à 70 uren ver in de wildernis-

sen uitstrekten. Ten gevolge hunner pogingen kwamen vele wilden naar Pilgerhut, en bevonden zich na 12 jaren onder de kolonisten 400 gedoopte Arawakken, die in drie dorpjes verdeeld waren. Doch hoeveel beloovend dit begin onder die stammen ook zijn mogt, zoo was men toch na 25 jaren genoodzaakt Pilgerhut op te geven, waartoe allerlei droevige omstandigheden, als: de vijandschap der blanken, het wegsterven der zendelingen, hongersnood en bovenal eene vreeselijke pest aanleiding gaven. Daarbij werd Pilgerhut in 1763 door de Maron-Negers verbrand en gingen de kostbare Arawakkische overzettingen, benevens de taal- en woordenboeken van Schumann verloren. Hetzelfde lot trof de beide posten Saron aan de Saramakka en Ephrem aan de Korentijn, die in 1757 aangelegd werden. De ongeloofelijk zware en menigvuldige moeijelijkheden, die de zendelingen zich getroostten, werden echter door de bekeering van honderden ruimschoots vergoed. Door de Boschnegers, die alom verwoesting en moordverspreidden, werd Saron even als Pilgerhut verbrand, waarop de broeders vooreerst de wijk naar Ephrem namen, van waar zij eindelijk na veel rondzwervens met de Indianen, zich in 1763 gedwongen zagen naar Paramaribo te vlugten. Evenwel zochten zij in het volgende jaar de bekeerden weder op en stichtten onder hen den nieuwen post Hoop, zonder echter de vroegeren te vergeten. Zij vonden hier een' gewenschten ingang, en hoezeer de vrucht van hunnen arbeid min bestendig was, naarmate de menschen moeijelijk te bewegen waren om bij elkander te blijven, zoo hielden toch velen des zondags godsdienstige bijeenkomsten. Men hoor-

de eens eene vrouw, die op eene afgelegene plaats moest wonen, betuigen: »hoewel het mij smart soms langen tijd van des Heeren kinderen gescheiden te zijn, zoo heb ik toch den Heiland niet vergeten, en is er geen dag voorbijgegaan, dat ik niet aan Hem en zijn lijden en sterven gedacht, en mij afgezonderd heb om aan zijne voeten te weenen."

Later zorgde vooral zendeling Fischer, dat de bewoners zich vaste woonplaatsen kozen en den grond bebouwden, ten einde alzoo in hun onderhoud te kunnen voorzien, Velen beviel dit echter niet, zoodat zij zeiden: »wij zijn geene negers, veel min kippen, dat wij graankorrels zouden eten." Evenwel wisten de gedoopten onder hen vele anderen over te halen en mede tot het geloof te brengen, zoodat Hoop tot in 1803 tamelijk bloeide en men er 170 gedoopten telde. Toen evenwel was een aanval der Indianen, die kerk en huizen verbrandden, oorzaak, dat de gemeente verstrooid raakte. Welke pogingen de beide broeders ook nog aanwendden om de Arawakken bijeen te houden, het was alles vruchteloos. Ook was er ten gevolge van een nieuwen houthandel en vooral van den brandewijn een andere geest ontstaan, zoodat ten laatsten, na 80 jarigen arbeid, in 1815 deze zending geheel moest worden opgeheven, terwijl vele Arawakkische schriften, zoo als eene vertaling van het Nieuwe Testament, eenige stukken van het Oude, benevens eene verzameling van gezangen ongedrukt bleven. — En nu helaas! is de gezegende plek, waar weleer Gods lofgezongen werd een bosch geworden, waar slechts papegaaijen en andere dieren hunne stem laten hooren, terwijl onder de hooge strui-

ken, waarmede het oude kerkhof bedekt is, zich de ratelslang verschuilt.

§ 201. Met weemoed zagen intusschen de zendeling-genootschappen op den voormaligen bloei dezer zending terug, zoodat hier en daar de wensch geuit werd om den zoo moeitevollen arbeid andermaal te beproeven. Vooral heeft het Engelsch kerkelijk genootschap sedert 1827 zijn oog op de Indianen gevestigd, en werd er te dien einde in 1831 aan de rivier Mazaruni, eenen arm der Essequebo, ongeveer 20 uren landwaarts in, eene plaats tot eene zending aangekocht, die den naam van Bartica Point verkreeg. Daar echter deze streek voor de gezondheid niet gunstig is, werd de post in 1837 door den zendeling Bernau meer oostwaarts naar Bartica Grove verlegd, waar eene geheel nieuwe kolonie gesticht werd. Zendeling Youd begaf zich in 1838 nog dieper landwaarts in en vestigde zich in Warraporta aan de Essequebo, 53 uren van Bartica, waar de bevolking der Indianen van de zijde der Urwa al spoedig toenam. Bernau vond de nieuwe woonplaats nog geheel met bosschen begroeid en het kostte hem veel tijd en opoffering, alsvorens de grond eenigzins ontgonnen was. Inmiddels had hij reeds negen Indianen gedoopt, die zich vervolgens in zijne kolonie vestigden. »Indien Gij gelooft, zeiden zij, dat het voor ons en onze kinderen beter is, dan zullen wij bij u komen wonen." En toen nu Bernau in plaats van eene ellendige Indianenhut, eene nette van deuren en vensters voorziene woning bouwde, wilden allen hierin zijn voorbeeld volgen, en besloten hun zwervend leven vaarwel

te zeggen. Zoo ontstond dan nu het eene huis na het andere, en was men door de vrijwillige bijdragen der Indianen en zelfs der heidenen onder hen, weldra ook in het bezit van eene kerk en school. Binnen den tijd van vier jaren hadden er zich 120 personen gevestigd. Bernau maakte nu meer bijzonder zijn werk van het schoolonderwijs, waarin hij zeer gezegend werd. Hij had in 1845, eene jongensschool met 48 leerlingen, waaronder 35 in de kost, en eene van meisjes, waaronder 25 kostleerlingen, terwijl niet ver van dáár, te Oujah, mede eene school gevestigd is, die 20 kinderen telt. Daarbij is zijn arbeid onder de volwassene Kariben en Akaway's zeer gezegend en kon hij b. v. in December 1842 23 hunner doopen. Het getal ledematen bedraagt thans ongeveer 100, dat der doopkandidaten 50. — Mogt hij dan ook al in den beginne op zijne reizen, hier en daar de Indianen hooren zeggen: »*wij* weten niet beter, want niemand heeft zich om ons bekommerd!" waarmede zij hunne eigene onwilligheid zochten te verschoonen; zoo zonden zij toch van heinde en ver hunne kinderen naar de school. Ook heeft men in lateren tijd bevonden, dat het vroeger uitgestrooide zaad niet geheel is verloren gegaan. — Eene der latere reizen, die Bernau in gezelschap van eenen bekeerden Karib en Aranak ondernam, strekte hem vooral tot groote blijdschap, daar hij overal een groot en treffend verlangen naar onderwijs bespeurde.

Niet minder gezegend was het Euangelie in Warraporta, waar zich in 1841 mede ongeveer 100 Indianen rondom zendeling Youd verzameld hadden, en welke post meer en meer het aanzien eener chris-

telijke gemeente verkrijgt. Inmiddels stierf Youd in Augustus 1842, terwijl ook zijn opvolger Pollitt wegens ongesteldheid zich weldra gedrongen zag den post weder te verlaten. Sedert 1840 heeft het Genootschap tot uitbreiding van het Euangelie eenen post aan de rivier Pomarun gevestigd, die onder de leiding van zendeling Breed, zeer in bloei toeneemt en reeds over de 100 bekeerde Indianen telt.

ZENDING ONDER DE BOSCH-NEGERS.

§ 202. De Bosch- of Maron-Negers, van welke wij op § 197 melding maakten, en die voor de kolonie Suriname zoo gevaarlijk waren, werden in 1763 door de Nederlandsche regering voor een vrij volk erkend, en leven thans, tot kleine gemeenebesten vereenigd, in dorpen, onder het bestuur van opperhoofden en één algemeen hoofd, die in naam des volks met de regering onderhandelt. Hunne taal is in Suriname, even als die der slaven, een mengsel van Neger-Engelsch, Fransch en Hollandsch, terwijl het grofste bijgeloof en de ongerijmdste fetisch-dienst hunne godsdienst uitmaken. Zij vinden hun bestaan in de jagt en visscherij en het verbouwen van kassabi, rijst en eene soort van koorn. Men kan slechts te water tot hen komen, en ook deze weg is door de schuimende en ruischende watervallen der boven-Suriname nog altijd gevaarlijk.

Bij het sluiten van bovengenoemd vredesverdrag, gaven de afgevaardigden dezer Bosch-negers, die hun verlangen naar Christelijke onderwijzers openbaar-

den, aanleiding dat de Broedergemeente in 1765 de broeders Stoll en Dehne derwaarts zond. Zij werden met toegenegenheid ontvangen en vestigden zich bij Seethea Creek, waar de opperhoofdman Abini hun zoo groote achting toedroeg, dat hij hen vóór zijnen dood aan zijnen zoon Arabi aanbeval als lieden, welke God hun had toegezonden. De negers intusschen begonnen weldra voor den toorn hunner goden beducht te worden, omdat zij zich met Gran Gaddo, (den grooten God) hadden ingelaten, zoodat zij, om zich met hen te verzoenen, offeranden deden en hunne gebeden tot hen opzonden. Vooral maakten de oproerige toovenaars het den broeders moeijelijk, zoodat zij hun onderwijs slechts bij twee jongelingen Schipio en Grego konden voortzetten. Daarbij veranderden de bewoners meermalen van woonplaats; zij trokken in 1769 naar de Quama-rivier, in 1774 naar den waterval Quaffe, waar zij in Bambay 4 nieuwe dorpen aanlegden, en in 1785 naar Nieuw-Bambey, werwaarts de broeders telkens mede trokken, ofschoon dan ook de geest des volks dezelfde bleef en slechts weinigen zich lieten doopen. Onder deze bevonden zich evenwel Arabi, en beide gemelde jongelingen, die allen zeer wakkere en ijverige inlandsche medehelpers werden. De opperhoofdman Arabi was de eerste, die zich, in weerwil der hevigste verwijtingen, in 1773 in het openbaar doopen liet en tot aan zijnen dood toe (1821) zich door voorbeeldige trouw onderscheidde. Ook begon men te bespeuren, dat zelfs de onbekeerde negers toegevender en buigzamer werden. Vooral verblijdend was eene opwekking,

welke in 1790 in het bovenland door toedoen eens kreupelen ontstond, die als gedoopt Christen de menschen om zich verzamelde en hun met nadruk het Euangelie predikte. Broeder Wiez, die van nu aan, even als Arabi en Grego, menigvuldige bezoekreizen deed, was niet weinig verwonderd en verblijd, toen hij aldaar opregte begeerte naar het woord des levens ontwaarde. Van 1796 tot 1812 waren de broeders mede de zaakgelastigden der Nederlandsche regering, en moesten hierdoor van zelf de dorpen doorreizen, waar zij niet zelden eene groote belangstelling in de waarheid ontdekten. De vele ziekten en sterfgevallen evenwel, die er onder hen plaats hadden, verhinderden hen dikwijls om naar behooren te kunnen werkzaam zijn, en daar nu eindelijk in Bambey, zelfs onder de bekeerden, zich weder een geest van loszinnigheid openbaarde, waardoor men van deze opofferingen werd afgeschrikt, zoo werd de zending in 1813 opgeheven, terwijl men inmiddels het verkeer met de bekeerden in Paramaribo nog poogde te onderhouden. Er waren in 't geheel 107 personen gedoopt geworden, van welke 30 volwassenen en 16 kinderen nog leefden; terwijl 9 broeders en 6 zusters mede het slagtoffer der zending geworden waren. De oude Arabi en Grego waren, zoo ver hunne krachten het toelieten, nog bestendig onder de doopelingen werkzaam en deden herhaalde bezoekreizen naar Paramaribo. Ook werd er door een' kleinzoon van Arabi in de houtplantagie Berg- en Dal aan de boven-Suriname onder de negers een sterk verlangen opgewekt, zoodat dien tengevolge de broeders sedert 1830 zegenrijke bezoeken aldaar afleg-

den. Intusschen bleef er onder de gedoopte Bosch-negers gedurende vele jaren groote bekommering heerschen, en bestormden zij vóór eenige jaren de broeders met bidden en smeeken dermate, dat deze niet konden nalaten de zending weder onder hen op te vatten, waarop zendeling Schmidt zich in 1840 op nieuw naar Bambey begaf, alwaar de Bosch-negers alreede eene kerk, school en zendelingshuis gebouwd hadden, en hij nog vruchten van den vroegeren arbeid ontwaarde. Niettemin was de woede van heidenen en afgods-priesters, telkens wanneer eene bekeering plaats had, nog dezelfde; doch te midden dier vijanden, die het door God aangevangen werk weder poogden te vernietigen, bleef Schmidt moedig en getrouw zijnen arbeid voortzetten en verzamelde om zich eene kleine gemeente, die ofschoon dan ook in zielental gering, kennelijke blijken van hoogeren zegen ondervond. Reeds binnen weinige weken hadden 280 negers zich laten inschrijven. Dikwijls ondernam hij langs de boven-Suriname zeer gevaarlijke reizen, ten einde in alle dorpen de inwoners uit te noodigen, die ofschoon in den beginne geheel besluiteloos, hem toch naderhand dringend verzochten terug te keeren. Hij stierf evenwel in April 1845, doch zijne weduwe besloot toen vooreerst nog op den post te blijven en de gemeente te leiden, tot dat haar de noodige hulp zou zijn toegezonden. De bekeerden bleven getrouw en het laat zich aanzien, dat het licht meer en meer zal doorbreken.

c) ZENDINGEN ONDER DE NEGERS.

§ 203. Wij gaan nu nog over tot de beschouwing der gewigtigste zending in Guyana, die onder de Negerslaven, welke nog steeds met grooten ijver wordt voortgezet. Deze beklagenswaardige menschen zuchtten niet alleen onder den geesel hunner heeren, maar ook onder de slavernij der zonde en des bijgeloofs. Zij kenden geen troost buiten hunne ellendige afgoden, welke zij achter een gordijn verborgen hielden en die dikwijls uit de meest onbeduidende dingen, als een bord, schotel of kopje, gevuld met allerlei snuisterijen, koralen, steenen, snoeren, kleederen enz., bestonden. Daarbij hadden er allerlei geheimzinnige verrigtingen onder hen plaats, die zij aan tooverij toeschreven, terwijl zij bij hunne afgodische dansen, die aan razernij grensden, vast geloofden, dat alsdan de geesten hunner goden tot hen afdaalden.

Wij zullen allereerst over de Nederlandsche Negerslaven in Suriname spreken, waarop alweder de Broedergemeente het eerst haar oog vestigde. Reeds in 1738 begaven zich eenige broeders, die te gelijk agenten der zendelingen onder de Indianen waren, naar Paramaribo, doch dit hun eerste bezoek was van geringe vrucht. Later kwamen er anderen, die zich in 1767 eene eigene woning en een stuk gronds aankochten, en zich vervolgens als handwerkslieden onder hen vestigden. De slaven, die hen behulpzaam waren of ook wel hun ambacht leeren wilden, waren de eersten, welke zij poogden te bekeeren, en in 1776 werd de eerste

neger gedoopt, waarop weldra 8 anderen volgden. Zij bouwden nu eene kleine kerk, die om de vele toehoorders weldra moest vergroot worden, want binnen den tijd van vijf jaren telde men reeds 277 bekeerde en gedoopte negers, die allen hunne afgoden en amuletten hadden weggeworpen en een voorbeeldig leven leidden, terwijl zij zich door de hevigste bedreigingen hunner heeren geenzins lieten afschrikken. Ook de gouverneur werd der zending zeer toegedaan, en bij gelegenheid, dat de eigenaar eener plantagie in Fairfield, 7 uren van Paramaribo aan de Commowijne, een' zijtak der Essequebo, gelegen, de broeders bij zich noodigde (1785), schonk hij hun een stuk gronds, dat naar eene oude vesting den naam van Sommelsdijk droeg. Ofschoon nu de moerassige en digtbegroeide streek de vestiging zeer moeijelijk maakte, was echter de zegen, welken zij op hunne prediking ondervonden zooveel te verrassender, alzoo zij hier tot het jaar 1800 reeds 315 Negers gedoopt hadden. Daar zij intusschen alleen te water en niet zonder gevaar naar hier konden komen, zoo werd Sommelsdijk in 1817 wederom opgeheven en besloten, dat voortaan de broeders uit Paramaribo de bekeerden geregeld zouden bezoeken. Aldaar ging de arbeid des Euangeliums, in weerwil van de vele vervolgingen, welke van de zijde der slavenhouders plaats hadden, die het werk nog altijd met wantrouwen en argwaan gadesloegen, voorspoedig voort. Nog omstreeks het jaar 1830 mogten de broeders slechts op 20 van de 500 in Suriname aanwezige plantagiën het Euangelie prediken, en ofschoon dan ook vele negers hunne hee-

ren baden en smeekten, dat het ook op hunne plantagiën geschieden mogt, onder belofte, dat zij den daardoor verzuimden tijd des avonds en morgens zouden inhalen — het was alles te vergeefs, de heeren waren onverbiddelijk. Sedert echter is de stemming omtrent de zending gunstiger geworden en hebben de broeders nu wel tot 100 plantagiën toegang, die gedeeltelijk zeer afgelegen liggen, zoodat zij de volgende drie nieuwe posten aanlegden, als: in 1837 Charlottenburg en Jacobs Worsteling, welke laatste echter in 1844 weder verlaten werd, en in 1840 Salem aan de Nikerie. Hierbij kwam nog in 1845 de nieuwe post Rust en Werk. Deze gemeenten telden in 1842 gezamenlijk reeds 6669 bekeerde negers. Overigens hebben ook in den laatsten tijd nog vele eigenaars der plantagiën zich tegen het onderwijs der jonge negers verzet, hetwelk daarentegen door de opzieners begunstigd werd.

§ 204. Toen in de jaren 1796 en 1803, het thans aan Engeland behoorende gedeelte van Guyana, door de Engelschen aan de Nederlanders ontnomen werd, waren de Engelsche genootschappen almede spoedig op eene zending derwaarts bedacht. Het Londensch genootschap zond in 1807 zendeling Wray er heen, die op de plantage Le Resouvenir in Demerary, onder 500 slaven zijnen arbeid begon, en bij de negers zulk eene begeerte naar onderwijs waarnam, dat hij reeds in het volgend jaar 24 hunner doopen kon, terwijl de kennis aan het Euangelie zich spoedig ook onder zulke negers uitbreidde, die zelfs nooit in de gelegenheid waren hetzelve uit den mond des zendelings

te vernemen. Wray legde mede den grond tot andere posten, en strekte in 1812 zijnen arbeid ook tot het distrikt Berbice uit. Even als overal in West-Indië, zoo vond hij ook hier de bezitters van plantagiën verschillend gestemd, en eenmaal wendde de koloniale regering, pogingen aan, om zoo mogelijk de godsdienstige bijeenkomsten der negers geheel tegen te gaan. Wray wendde zich daarop tot de Engelsche regering die zich het belang der zending bijzonder aantrok. Allengs kwamen nu ook meerdere zendelingen en werd elke dam, die tegen de zending werd opgeworpen, sedert de opheffing der slavernij in 1838, geheel verbroken. In het gouvernement Demerary, waarvan Starbroek thans Georgetown genaamd, de hoofdstad is, heeft het Londensch genootschap tegenwoordig zeven, en op Berbice met de hoofdstad Nieuw-Amsterdam tien posten. Ook zijn er op drie onderscheidene plaatsen Methodisten zendelingen aangesteld. (Zie over de Engelsch kerkelijke zending onder de Indianen § 201). Bij het jaarfeest te Londen in 1838, liet zendeling Scott zich over de Guyana-zending aldus hooren: »Er zijn in Engelsch Guyana 100,000 inwoners, van welke er tegenwoordig 50,000 Christelijk onderwijs ontvangen, die ook gewoonlijk de openbare godsdienstoefeningen bijwonen. En ofschoon nu de Christen-negers niet zoodanig zijn als men hen wel zoude wenschen, zoo bezitten zij toch vele hoedanigheden, die den Christen versieren, want zij leggen eenen ijver aan den dag om de zendelingen in het werk des Heeren bij te staan, die voor deze uitermate bemoedigend is. Er was eens een tijd, dat de zende-

lingen niet in de huizen dezer lieden komen mogten, doch thans kunnen zij de hutten, de gevangenissen en de woningen der stervenden vrij binnentreden. Er bevindt zich aldaar een jong mensch, die van dorp tot dorp het woord Gods heeft gepredikt, en wel met zooveel vrucht, dat er op één landgoed 74 personen gevonden worden, wier bekeering voornamelijk aan zijn' arbeid is toe te schrijven. Vele volwassenen kunnen lezen; vooral opmerkenswaardig is hun gebeds-ijver. Tot onderhoud van éénen post hebben de negers aldaar in het laatste jaar zelven 325 pond sterling bijgedragen, terwijl die van mijnen post voor nagenoeg 200 inschreven. Daarbij heerscht er in de kolonie zoo onder leeraars als gemeenteleden van onderscheidene kerkgenootschappen de meest vredelievende geest." Aldus kon Scott spreken, nog vóór de negers hunne volle vrijheid bezaten! Guyana is nu ook sedert 1841 tot een Engelsch bisdom verheven en bevat de distrikten Demerary, Esseqnebo en Berbiee, met omtrent 20,000 □ mijlen lands, van welke echter niet meer dan 300 bebouwd zijn. De bevolking neemt intusschen snel toe en telt thans van 110 tot 120,000 inwoners. Het bisdom had bij deszelfs aanvang 15 kerspelen met 23 geestelijken, die steeds in aantal toenemen. Daarbij draagt de regering tot uitbreiding en verbetering der kerken ook rijkelijk bij, en worden er tevens aanzienlijke sommen voor eene hoogeschool bijeengebragt, die de bisschop voornemens is te Georgetown in Demerary, ter opleiding van jongelingen in de belijdenis der Engelsche kerk, op te rigten.

3. BRAZILIË.

§ 205. In dit land kan, naar hetgeen wij op § 198 mededeelden, wel van geene nieuwe zendingen sprake zijn. Wij willen evenwel hier melding maken van eene andere, ja van de oudste aller protestantsche zendingen. Te midden der 16de eeuw nam Nicolaas Durand van Villegagnon, een Maltezer ridder en Vice-admiraal in Bretagne (Frankrijk), het besluit om naar Brazilië te verhuizen, waartoe hij onder voorwendsel van aldaar eene Fransche kolonie te stichten, van het hof de vergunning kreeg, terwijl mede de beroemde admiraal Coligny zijn voornemen begunstigde, vooral ook omdat Villegagnon het deed voorkomen, als wilde hij hierdoor den toenmaals in Frankrijk zoo zeer vervolgden protestanten een toevlugtsoord verschaffen. Hij vertrok in 1555, maakte zich in de nabijheid van Rio Janeiro van een klein eiland meester en bouwde aldaar eene sterkte, waaraan hij den naam van Fort Coligny gaf. Hierop wendde hij zich met een dringend verzoek tot de gemeente te Genève, dat hem leeraars mogten toegezonden worden, die tevens als zendelingen onder de wilden werkzaam zouden zijn, welke roepstem in Genève gunstig werd opgenomen, zoodat de beide leeraars Richer en Chartier, benevens 12 handwerkslieden zich bereid toonden daaraan gevolg te geven. Op hunne reis door Frankrijk ontbrak het hun niet aan veelvuldige aanmoediging. Er voegden zich nog eenigen bij hen en zij scheepten zich vervolgens

naar Brazilië in, waar zij na eene lange en gevaarvolle reis den 7 Maart 1556 aankwamen. Villegagnon, die zeer met hunne komst was ingenomen, scheen tevens met hun plan, om eene gereformeerde gemeente te stichten genoegen te nemen, zoodat hij het volgende dankgebed ten hemel zond: »Heere God, ik dank U, dat Gij mij nu toegezonden hebt mannen, zooals ik reeds lang vurig van U begeerd heb." De zaak nam echter spoedig eene ongunstige wending. Villegagnon geraakte met deze protestanten in twist over sommige leerstukken en zond Chartier naar Europa, ten einde zich dáár inzonderheid door Calvyn te doen inlichten. Middelerwijl was hij met de anderen voortdurend in strijd; en daar hij nu eindelijk zijn gansche karakter blootlegde, en de Franschen even wreed begon te behandelen als de wilden, die zijne slaven waren, ja ook de protestanten meer en meer onderdrukte, zoo scheidden zich deze van hem af en begaven zich naar het vasteland, waar de wilden hun twee maanden lang van levensmiddelen voorzagen, welke gelegenheid zij tevens gebruikten om hen met het Euangelie bekend te maken. — Deze afzondering kon intusschen niet voortduren, zoodat zij bij de aankomst van een schip, dat om verfhout kwam, terstond met den kapitein onderhandelden om hen mede te nemen; doch deze maakte zwarigheid om buiten toestemming van Villegagnon zich met hen intelaten. Wel is waar gaf deze zijne toestemming, maar onder beding, dat de kapitein een gesloten kistje zou medenemen, hetgeen hij bij zijne aankomst aan den eersten Franschen regter welken hij ontmoeten zou, moest overgeven. Naan-

welijks echter was het schip 30 mijlen van de kust verwijderd, of men ontwaarde, dat hetzelve in een zeer gebrekkigen toestand verkeerde, zoodat het de lange reis wel niet zou kunnen doorstaan; waarop vijf der protestanten, die de reis nu niet ondernemen durfden, met hunne goederen en wat meel en water in eene boot weder naar de kust terugkeerden. Ofschoon door de wilden op nieuw liefderijk ontvangen, hielden zij het toch voor raadzamer zich bij Villegagnon te vervoegen. Dan deze hield hen bij hunne aankomst voor verspieders, die iets kwaads in den zin hadden, en koesterde het voornemen om hen omtebrengen. Hij stelde daartoe een lijst van geloofs-artikelen op, die zij hem schriftelijk moesten beantwoorden, hetgeen drie der broeder deden, waarna zij als ketters in donkere kerkers geworpen en ten laatsten van de hoogte eener rots in zee geworpen werden. Het schip kwam intusschen na vele gevaren te hebben doorgestaan met de overigen in 158 behouden in Frankrijk aan. Het kistje bevatte akten van geregtelijk onderzoek, volgens welke de protestanten als ketters moesten verbrand worden. Gelukkig kwam het in de handen eens regters, die er geen acht op sloeg, maar den reizigers veelmeer alle mogelijke diensten bewees. — Zóó eindigde de eerste zendingspoging der protestantsche kerk!

4. PATAGONIË.

§ 206. Ofschoon wij nu wel geene zendingsplaatsen meer aantreffen, geven wij toch eene korte beschrijving der landen, welke eene zending behoeven, en daartoe behoort vooreerst Patago-

nië, dat van af het gemeenebest La Plata tot aan de straat van Magellan, eene lengte heeft van 280 uren. De gansche oostkust, zelfs in de nabijheid der groote rivieren, is geheel van boomgewas ontbloot, terwijl de vlakten niet dan onbewoonde steppen zijn, waarin zich inzonderheid vele struisvogels en paarden ophouden. Het klimaat is zeer gezond, doch voor de vruchtbaarheid van den grond min gunstig, daar het er zelden regent. Aan de westkust, waar men het Andes gebergte aantreft, is de hemel schier altijd met een dikken nevel bedekt. Europeanen hebben zich hier niet gevestigd dan alleen langs de kusten, waar zij een aanzienlijken handel in traan drijven. De inwoners zijn deels Pueltschen, die ten noorden aan de Pampas van Buenos Ayres grenzen, deels Tehueltschen, de eigenlijke Patagoniërs, die ten getale van ruim 100,000 in verscheidene stammen verdeeld zijn, en verschillende talen spreken. Vroegere reisbeschrijvers schilderden hen als monsterachtige reuzen af, en ofschoon zij dit nu wel niet zijn, zoo is het toch een schoon en gespierd menschenras, dat in ligchaamsgrootte de Europeanen overtreft, en zeer kloek maar tevens oorlogzuchtig en roofziek is. Zij leven onder tenten van dierenvellen, die zij overal met zich voeren, en waarin zich niets bevindt dan eenige huiden om op te slapen, een lederen knapzak met drinkschaal, benevens eenige steenen, waarop zij vleesch braden, mitsgaders houten staven tot het droogen der huiden. Hunne wapenen zijn bogen, slingers en werpkogels, terwijl hunne eenige kleeding bestaat in een' harigen mantel, in den vorm van een deken, dien zij om het

ligchaam slaan; doch wanneer zij te paard zitten, hebben zij ook eene soort van laarzen, eenvoudig gemaakt van het afgestroopte vel van de pooten eens paards. Hunne aangezigten verwen zij rood of zwart, en hunne armen, borst en beenen met witte streepen. Overigens zijn zij buitengewoon lui en bekommeren zich om geen voedsel, totdat de honger hen ter jagt drijft, en allerdroevigst is het met hunne armoede, met hunne onkuischheid en ruwheid gesteld. Hoezeer ware het dus te wenschen, dat er met ernst aan eene zending gedacht werd, die welligt bij eene behoorlijke ontginning des lands, beter slagen zou dan het zich wel laat aanzien.

In het jaar 1833 hielden de Noord-Amerikaansche zendelingen Arms en Coan, die in last hadden om de mogelijkheid eener zending te onderzoeken, zich tien weken lang onder de Patagoniërs op, die hen gastvrij ontvingen, ofschoon zij zich met de hun aangeboden eijeren van struisvogels en paardenvleesch, bij gebrek aan eenig ander voedsel, moesten tevreden stellen. Ook was over 't algemeen het uiterlijk voorkomen der inboorlingen zeer afzigtelijk. Tot hiertoe schijnt deze poging van onderzoek nog geen verder gevolg gehad te hebben.

5. VUURLAND.

§ 207. Hieronder verstaat men eene groep van drie groote en vele kleinere eilanden, die door de straat van Magellan van het vaste land van Zuid-Amerika gescheiden zijn, en wier onregelmatige gedaanten, hooge en steile rotskusten en woes-

te gebergten nog duidelijke sporen dragen van die geweldige omwenteling, waardoor eens deze eilanden van het vaste land werden afgescheurd. Zij zijn van het oosten naar het westen 100 uren lang en omtrent 50 uren breed, en ontleenen den naam van Vuurland van de uitgebrande vulkanen. Het klimaat is niet zoo ongunstig als men dit vroeger wel heeft afgeschilderd; ook de plantengroei en de dierenwereld zijn er geenzins arm te noemen. Men vindt er nog bosschen, vele zeevogels, ganzen en eenden, benevens honden, zeeleeuwen, robben enz. De bewoners, die vooral bij de straat van Magellan zeer talrijk zijn, noemt men Pescherah's. Zij hebben ten opzigte hunner gestalte weinig van de Patagoniërs, doch zijn evenwel grooter dan de Botokuden en Euri's in Brazilië; daarbij zien zij er zeer mager uit en hebben weinig geëvenredigde ledematen. Zij voeden zich met visch, robbenvleesch en traan, en maken hunne kleeding van robbenhuiden. Hunne eenige bezigheid bestaat dan ook in visschen en jagen, waardoor zij veel overeenkomst hebben met de noordelijke Eskimo's. Zij verraden eenigen kunstzin, door uit kleine mosselen van ongemeen schoone kleur, alsmede van gedroogde vischdarmen smaakvolle armbanden te vervaardigen. Zij hebben geene vaste woonplaatsen, daar de jagt en vischvangst hun niet veroorloven langer dan ééne maand op dezelfde plaats door te brengen. Het eenige landdier, dat men in deze wildernissen aantreft, is de hond, een even trouwe als opmerkzame medgezel zijns meesters. Zij vervaardigen hunne boten van den bast der boomen en hunne hutten van boomtakken, terwijl

hunne wapenen, die er zeer sierlijk uitzien, bestaan in bogen, pijlen en werpspiesen. Even als de Eskimo's zijn zij groote liefhebbers van muzijk. Hun gewone groet, waarmede zij den vreemdeling verwelkommen, is: pescherah! hetgeen zonder twijfel vriend beteekent. Mogt het Gode behagen ook hun, even als hunnen broederen in Groenland en Labrador-vrienden te zenden! — De overige zuidelijke eilanden-groepen, zooals de Falklandseilanden, Zuid-Schetland, Zuid-Orkney's, Zuid-Georgië, Sandwichland enz. gaan wij, omdat zij allen onbewoond zijn, met stilzwijgen voorbij.

6. ARAUKANIË.

§ 208. Dit is de eenige vrije Indianenstaat in Zuid-Amerika, die naar het schijnt, eenigermate een geordend bestuur heeft, hoe uiteenloopend dan ook de berigten daarover zijn mogen. Hij ligt ten zuiden van Chili, aan de westelijke helling van het Andes gebergte, van waar de Biobio zich ontlast tot aan de monding der Valdivia, en strekt zich van het gebergte tot aan zee uit. Deszelfs bewoners, de Araukanen, die deels op den landbouw, deels op de veeteelt zich toeleggen, leefden met de Spanjaarden steeds in vrede en maakten het in den vrijheids-oorlog als geoefende ruiters den republikeinsch-gezinden niet weinig lastig, daar zij zich aan de zijde der koningsgezinden schaarden. Zij zijn van eene lange gestalte en overtreffen in ligchaamsgrootte zelfs de grootste Europeanen. Naar de tot dusverre ontvangene be-

rigten zijn zij in vier vorstendommen, en deze weder elk in negen distrikten verdeeld, hetgeen alzoo aan eene meer geregelde staatsinrigting doet denken. Men verhaalt, dat zij een beschaafd volk zijn, 't welk niet onbedreven is in de sterre- en wiskunde en geneeskunst, terwijl hun almanak, even als de oud-Egyptische, de zonne-uren kent. Overigens zegt men, dat zij de zon en maan aanbidden, zich zelven kinderen der zon noemen, en bij het eten en drinken, alsmede bij het wasschen allerlei ceremoniën waarnemen, die op de dienst en aanbidding der zon betrekking hebben. Nog wordt verteld, dat de wondheelers, smeden, goudwerkers, timmerlieden, pottebakkers enz. onder hen hunne eigene gilden vormen. Hunne strafoefeningen zijn intusschen zeer wreedaardig en vooral bij echtbreuk vreeselijk, ofschoon overigens de veelwijverij heerschende is, en de vrouwen gekocht worden. Latere reizigers hebben deze berigten, doch misschien wat al te voorbarig, voor fabelachtig gehouden. Pöppig, die van 1827 tot 1832 die oorden bereisd heeft, houdt ze wel voor overdreven, maar stelt de Araukanen toch in zooverre boven hunne woeste naburen, als zij landbouw uitoefenen, vaste woningen bezitten en ten minsten pogingen aangewend hebben om een regeringsvorm te erlangen. Volgens hem zijn zij in twee hoofdstammen verdeeld, in Indios Costinos, kust-Indianen, en Indios Moluches, bewoners der vlakten aan den voet van het Andes gebergte. Hun getal wordt door eenigen op 400,000, door anderen slechts op 80,000 geschat.

Een stam der Araukanen zijn de Boroano's,

die eene kleine landstreek tusschen de rivieren Imperial en Tolten bewonen, en zich door eene blanke kleur van hunne overige landgenooten onderscheiden. Meer zuidwaarts aan gene zijde der rivier Callacalla zijn de Cuncos, wier vruchtbaar land meest met bosschen bezet is. Een ander Indianen-volk zijn de Huilliches, die wel eenigermate den landbouw, doch meer nog de veeteelt uitoefenen en in betere huizen wonen. De nog verder zuidwaarts wonende volken zijn weinig bekend, even als de vele nomaden, die nog op het hoogere Andes-gebergte rondzwerven, en waarvan de Pehuenchen, die echter tot Patagonië schijnen te behooren, de voornaamsten zijn. — Allen zijn arme, verlatene en vergetene menschen, wachtende op den dag des heils — die ook zeker eens voor hen zal aanbreken, want de aarde is des Heeren en alle landen moeten van zijne kennis vol worden!

BIJVOEGSEL.

ZENDINGEN VOOR ISRAËL.

§ 209. Wij hebben vroeger reeds meermalen gelegenheid gehad om over de Israëlieten in vreemde landen te spreken. (Zie inzonderheid §§ 38 tot 43). Er blijft ons nu nog over om van de Jodenzendingen in het midden der Christenheid zelve kortelijk te gewagen. Dezelve vonden in den beginne niet die belangstelling als de heiden-zendingen, omdat men nog te zeer gewoon was, te regt of ten onregte de Joden met minachting te behandelen of hen te wantrouwen, dan dat men zich veel met hen inlaten wilde of van den arbeid onder hen zich eenige vrucht meende te kunnen beloven. Men werd in deze onverschilligheid versterkt door de verkeerde uitlegging van bijbelplaatsen, waaruit men poogde te bewijzen, dat de tijd om de Joden te bekeeren nog niet gekomen was, en dat alzoo de

arbeid, dien men vóór dien tijd aan hen besteedde, te vergeefsch zijn zou, wijl het oordeel der verharding nog op hen moest blijven rusten. Daarbij kwam, dat werkelijk vele goede verwachtingen werden teleurgesteld en menige arbeid, die aan enkele Israëlieten beproefd werd, mislukte; ook wel, dat sommige bekeeringen met aardschgezinde inzigten bleken te zijn geschied. Een en ander veroorzaakte, dat de vrienden der Joden-zending groote moeite hadden om het medelijden der Christenheid met de Joden op te wekken. Allengs echter kregen toch het gezond verstand en de christelijke liefde de bovenhand, zoodat men in den laatsten tijd, ten minsten door de vrienden van het Godsrijk, niet vele tegenwerpingen meer hoort maken. Deze laatste moesten ook wel van zelven verdwijnen, toen men eindelijk inderdaad een vruchtbaren grond bij de Joden begon te ontdekken. Zoo werden er alleen in de Pruissische staten van 1822 tot 1841 niet minder dan 2200 Joden gedoopt. Waar de Joodsche bevolking talrijk is, hebben wel is waar de bekeerden veel te lijden, en ontbreekt het niet aan vervolgingen en mishandelingen, waardoor velen, ofschoon innerlijk tot overtuiging gekomen, door vrees van den openlijken overgang worden teruggehouden. Inmiddels hadden er sedert 1820 onder Israël zelf groote veranderingen plaats. Zoo wordt in Duitschland, Hongarye enz. de Talmud meer en meer ter zijde gelegd; er worden in vele synagogen leerredenen gehouden, terwijl het verlangen naar eene hervorming van den geestelijken toestand zich allerwege openbaart, waartoe vele tijdschriften, leer- gezang- en gebedeboeken, die in

den laatsten tijd zijn uitgegeven, niet weinig medewerken. In den beginne was deze ijver meer op rationalistische grondslagen gebouwd, gelijk nu nog het ongeloof en de onverschilligheid in veler harten diepe wortelen heeft geschoten, doch allengs schijnen zij toch tot het geloof aan Gods openbaring te willen terugkeeren. Diegenen, welke zich niet in de armen van het ongeloof geworpen hebben, verwachten nog altijd den Messias, en het is opmerkelijk, dat zelfs in onze dagen deze verwachting levendiger wordt. Daar zij evenwel reeds zoo dikwijls door hunne rabbijnen misleid zijn geworden, zoo komt bij velen de gedachte op, dat het toch wel zijn kon, dat de Messias reeds gekomen was, en wanneer deze gedachte allengs tot overtuiging komen en zich verder uitbreiden mogt, hetgeen meer en meer waarschijnlijk wordt, zoo mogen voorzeker de zendingen onder de Joden zich rijke vruchten van haren arbeid belooven, dewijl toch nog bij velen hunner een opregte vrome zin is bewaard gebleven, en men verwachten mag, dat de Heer, als het Hem behaagt het deksel van hunne oogen weg te nemen, aan dit volk der belofte op eene overvloedige wijze zijne genade zal verheerlijken.

§ 210. Reeds Luther en de hervormers, later ook Spener, spraken en deden veel om de Joden te bekeeren, doch het was van geen gevolg, daar de zendingsgeest in die dagen nog niet genoeg ontwaakt was, ofschoon toch vele voorname Israëliten tengevolge hunner bemoeijingen bekeerd werden. Ook de Broedergemeente rigtte al vroeg haren blik op de Joden, daar zij in 1738 broeder Leonhard Dober naar Amsterdam en anderen naar Enge-

land en Boheme zond. Meer planmatig waren de zendingen, die in dezen tijd van Halle uitgingen, en wel voornamelijk door toedoen van den aldaar aanwezigen hoogleeraar Kallenberg, die in 1728 eene eigene leerschool oprigtte, welke naar hem, »het Joodsche instituut van Kallenberg," genoemd werd en tot het jaar 1792 bestond. Gedurende dit tijdvak gingen er ongeveer 20 Joden-zendelingen van Halle uit en verkondigden het Euangelie onder de Joden in Europa, Azië en Afrika. Onder deze onderscheidde zich vooral Stephan Schuz, die van 1739 tot 1756 onder tallooze gevaren met eene bijna ongelooflijken ijver onder de Joden werkzaam was. Uit liefde tot hen legde hij op elf zoo grootere als kleinere reizen, die hij meestal te voet maakte, meer dan 6000 Duitsche mijlen af, en kwam op zijne laatste naar Konstantinopel en Smyrna en ook in Egypte en Syrië, alsmede aan den Euphraat en in Palestina, waar hij overal met onverschrokken moed en met zoo krachtigen aandrang tot de Joden sprak, dat zijn arbeid somtijds met het meest verrassende gevolg bekroond werd.

Nadat bovengemeld instituut was te niet gegaan, vormde zich eerst in 1808 te Londen eene nieuwe vereeniging, die tot hiertoe onder den naam: »van Londensch Genootschap tot uitbreiding van het Christendom onder de Joden," de meest omvattende werkzaamheid aan den dag legt, en tegenwoordig 60 zendelingen en medehelpers heinde en ver heeft uitgezonden. Aan haar behooren ook de Jodenzendelingen, van wier arbeid in Tunis, Konstantinopel, Smyrna, Jerusalem enz., in (§§ 38 tot 43) is gewag gemaakt. Wij merken hier

nog aan, dat Jerusalem, de plaats van den overleden bisschop Alexander in 1846 door zendeling Gobat (door Pruissen gekozen) vervuld is, en de zwarigheden tegen het daarstellen eener Euangelische kerk nu geheel zijn uit den weg geruimd. Nadat verder zendeling Ewald Tunis verlaten moest, rigtte het genootschap zijne blikken op Marokko, waar zendeling Levi de stad Magadore tot zijnen werkkring koos. Daar deze echter weldra door de Franschen gebombardeerd werd, trok hij naar Gibraltar terug, tot hij zich in 1844 naar Tanger begaf, eene stad aan de Marokkaansche kust, waar hij vriendelijk ontvangen werd en veel omgang met de Joden had. Niet minder werkzaam is het genootschap in Engeland zelf, alsmede in Frankrijk, Duitschland, Polen en elders. Hetzelve telt onderscheidene drukkerijën, waarop Hebreeuwsche bijbels en enkele deelen der H. S. met en zonder Europeesche overzettingen gedrukt worden; ook is er reeds eene tweede zeer goede vertaling van het N. Testament in de Hebreeuwsche taal verschenen. Buitendien komen er vele traktaatjes uit, vooral van den zendeling Dr. M. Caul, die op de Israëlieten een' goeden indruk schijnen te maken. In Engeland heeft het genootschap zelfs twee inrigtingen van opvoeding voor Jodenkinderen, waarin in 1845 gezamenlijk 100 kinderen in het Christendom onderwezen werden. Midden tusschen deze beide gestichten staat eene kerk, die aan het genootschap toebehoort, en waarin elken Zondag in de Engelsche, Duitsche en Hebreeuwsche taal voor de proselieten gepredikt wordt, terwijl men hiertoe door billetten, die aan de hoe-

ken der straten worden aangeplakt, de Joden opzettelijk uitnoodigt. Het getal der opkomenden, die dan met de proselieten de godsdienstoefeningen bijwonen, neemt toe en jaarlijks worden er eenigen hunner gedoopt; in 1843 bij voorbeeld 17 volwassenen en 16 kinderen. Met deze inrigtingen staat sedert 1831 het »Hebreeuwsch Collegie," een instituut tot opleiding van Joden-zendelingen, in verband, alsmede het Proselieten-huis, waarin de bekeerde Joden tot onderscheidene handwerken worden opgeleid. Ook op andere plaatsen in Engeland, als Liverpool en Bristol, heeft het genootschap Joden-zendelingen. Overigens bestaat er in Londen nog een bijzonder genootschap voor de zending onder de Joden, dat door Independenten bestuurd wordt, alsmede een Kerkelijk in Ierland. Ook heeft zich in 1840 te Londen een genootschap van vrouwen gevormd, hetwelk zich de bekeering van Israëlitische vrouwen ten doel stelt en dat als middelen daartoe de oprigting van scholen, de opleiding van onderwijzeressen en het huisbezoek bezigt.

Zooals wij boven gezien hebben, heeft het hoofdgenootschap in Londen zijne aandacht ook op het vaste land gerigt. In Frankrijk is sedert 1830 zendeling Oster, deels in Metz, deels in Toulouse werkzaam, terwijl zendeling Hausmeister, van de Bazelsche school, van 1832 af in Strassburg arbeidt, van waar hij van tijd tot tijd grootere of kleinere reizen naar den Elsas, naar Wurtemberg en Beijeren maakt, en bij vele Joden een' gewenschten ingang vindt. Ook in Brussel en in onderscheidene Duitsche steden, voornamelijk van

Pruissen, is het genootschap werkzaam, zooals door zendeling Bergfeldt (1844) en zendeling Nösgen in Koningsbergen, hetgeen een zeer gewigtige post is, wijl van daaruit vele bijbels naar Rusland verspreid worden; verder in Dantzig vroeger door zendeling Moritz, nu door Lawrence; in Amsterdam door zendeling Pauli, in Kreuznach door zendeling Stockfeld, in Breslau door zendeling Neuman, in Frankfort aan den Main en het naburige Offenbach door zendeling Hiscok (1844) enz.

In den herfst van 1843 werd aan zendeling Moritz een nieuw zendingsgebied in Zweden en Denemarken opgedragen, waarbij Gothenburg in Zweden zijn hoofdkwartier is. In de provincie Posen worden 7 (vroeger 9) vrijscholen voor arme Joden-kinderen gehouden, waarin ook het N. Testament niet zonder vrucht gebruikt wordt. — Verder staan in Pesth (Hongarye) sedert 1842 de zendelingen Wingate en Smith (eertijds ook Dr. Dunkan), volgens wier schrijven van Mei 1845 ook dáár eenige opgewektheid onder de Joden bestond, zoodat zij over hervormingen begonnen te denken en er zich eene partij gevormd had, die aan vele hunner instellingen een' Christelijken grondslag poogde te geven. Omstreeks dien zelfden tijd berigt zendeling Edwards uit Jassy in Moldavië, dat 20 Israëlieten, waarvan de meesten reeds behoorlijk onderwezen waren, zich tot den doop hadden aangemeld. Hij heeft daar zelfs eene school voor Jodenkinderen geopend, waartegen al het prediken van den opperrabbijn niets vermag. Eindelijk heeft het Engelsche genootschap nog belangrijke posten in Polen, waar inzonderheid veel

Joden gevonden worden, en die over 't algemeen met graagte het N. Testament aannemen en zich met godsdienstige gesprekken inlaten. In 1821 vertrokken M. Caul en Becker als zendelingsleeraars naar Warschau, waar alleen 40,000 Joden gevonden worden, die het derde deel der bevolking uitmaken, terwijl in 1829 in Lublin en Kalisch ook al posten gevestigd werden. Overal worden de godsdienstoefeningen, die de zendelingen in onderscheidene talen voor de Joden houden, steeds drukker bezocht, en vindt de Heilige Schrift meer en meer aftrek. Wel worden de zendelingen op alle mogelijke wijzen door de rabbijnen tegen gewerkt, doch zij kunnen niet verhinderen, dat velen tot erkentenis der waarheid komen en zich laten doopen. Daar intusschen de proselieten, met opzigt tot hun bestaan, in groote behoefte geraakten, zoo werd in Warschau voor eene inrigting gezorgd, waarin de doopkandidaten uit de Joden, met boekbinden en naderhand ook met drukken hun brood konden verdienen. Het is voornamelijk in Polen, dat de verwachting gespannen is en het denkbeeld veld wint, dat wanneer de Messias niet spoedig komt, Hij er alreeds moet geweest zijn. — Dr. Mac Caul, die in 1844 Berlijn en Warschau bezocht, zegt in zijn berigt: »Naar alles wat ik zag en hoorde, moest ik besluiten, dat de dag des heils, die eens over Israël zal aanlichten, geenszins meer in zijne eerste schemering, maar reeds verre gevorderd is. De veeljarige arbeid van het genootschap, inzonderheid in Polen, heeft in de stemming der Joden omtrent het Christendom eene merkbare verandering te weeggebragt. Vooral waren de zendings-

reizen zeer vruchtbaar, daar zich overal Joden om de zendelingen henen schaarden, hen hoorden en zich boeken en traktaatjes lieten geven." — Nog dient vermeld, dat in 1844 ook de vrije Schotsche kerk, Berlijn tot haren nieuwen zendingspost voor Israël gekozen heeft, en wel voornamelijk ten behoeve der talrijke aldaar aanwezige proselieten.

Overigens zijn er op het vasteland nog onderscheidene andere genootschappen, die met meer of minder zegen aan de bekeering van Israël arbeiden. Een der oudsten is, »het Berlijnsch genootschap tot uitbreiding van het Christendom onder de Joden," — hetwelk in 1822 gesticht werd en weldra vele zuster-genootschappen, zooals te Koningsbergen, Detmold, Olezko, Posen, Breslau, Elberfeld, Stettin en elders ontstaan zag. Het heeft thans in Pruissen mede twee zendelingen aangesteld. Een dergelijk genootschap bestaat te Bremerlohe, dat met Bremen in verband staat en eveneens twee zendelingen heeft. Zoo ook in Keulen en Barmen.

In Dresden vormde zich in 1822, door toedoen van zendeling Goldberg, die door Londen gezonden was, in Straasburg een genootschap, hetwelk tot aan 1834 vooral door een opvoedings-gesticht voor arme Jodenkinderen zeer gunstig werkte en 21 volwassenen doopte. De zendelingen maken er inzonderheid hun werk van, om op de groote missen de voornaamste steden van Duitschland, als Leipzig, Frankfort aan den Oder enz. te bezoeken, en laten alsdan geene gelegenheid voorbijgaan om met de Joden in een godsdienstig gesprek te komen, ofschoon

zij dan ook meermalen met hoon en spot, ja zelfs met stokslagen afgewezen worden. — In Bazel bestond reeds sedert 1821 een genootschap voor Israël, dat echter in 1831 met een veranderd plan vernieuwd werd, en nu den naam van: »Vereeniging van vrienden Israëls," draagt. Deze vereeniging stelt zich ten doel om onder de Christenen, deelneming voor Israël te wekken, in Bazel en andere plaatsen maandelijksche bidstonden voor dat volk te houden, heilbegeerige Israëlieten te ondersteunen en door een afzonderlijk tijdschrift, »*de Vriend Israëls*," de belangen van het Joodsche volk steeds zooveel mogelijk aan te bevelen en te bevorderen, gelijk het dan ook aan dit genootschap reeds gelukt is, menigen Israëliet door den doop in de Christelijke kerk te zien ingelijfd. In 1844 heeft het naar het voorbeeld van Engeland mede een proselietenhuis daargesteld. Eindelijk vormde zich nog in Straasburg, door de bemoeijingen van zendeling Hausmeister, sedert 1835 een genootschap van Vrienden Israëls, dat eveneens door bidstonden en zorg voor de proselieten werkzaam is, sedert 1843 eene eigene zending heeft en tot hiertoe reeds vele Israëlieten doopen kon. Nog in vele andere steden van Frankrijk, als: Lyon, Nisme, alsmede in Nederland enz. hebben zich in den laatsten tijd vereenigingen van Vrienden Israëls gevormd, en ook in Noord-Amerika ontbreekt het niet aan vereenigingen en pogingen van allerlei aard, die in het belang van Israël worden aangewend. — Zoo zien wij dus den arbeid der Christenen voor het heil van het oude, merkwaardige, ofschoon diep vernederde volk des Ouden Verbonds toenemen, en de Heer

geeft er zijnen zegen op. — Maar grooter nog zou die zegen zijn, indien er met ijver meer verstand gepaard ging; wanneer de zendelingen b. v. in plaats van Israël te vermoeijen en wel eens te ergeren met eene overdrevene voorstelling van sommige diepzinnige leerstukken der Christelijke kerkleer, dezen volke liever eenvoudig en krachtig Jezus Christus zelven predikten, en wanneer de Vrienden Israëls, in plaats van de verwachtingen aangaande een aardsch Messiasrijk nog sterker op te wekken, liever dit deksel van hun oog zochten weg te nemen, door hen te wijzen op den geestelijken zin, waarin hunne Heilige Schriften, waar ze van den Messias getuigen, moeten verstaan worden, ook naar de uitdrukkelijke verklaring van Hem, die gezegd heeft: mijn koningrijk is niet van deze wereld! — en die, mede om aan het gedurige vragen: Heer wanneer zult gij in Israël uw koningrijk oprigten? voor altoos een einde te maken, opgevaren is ten hemel. Dáár verhoogd aan de regterhand Gods, heeft Hij een naam ontvangen, waarin hetzij vroeg of laat, zonder onderscheid van volkeren en natiën, alle knie voor Hem zich zal buigen en alle tong zal belijden, dat Hij is de Heer tot heerlijkheid Gods!

REGISTER.

I. NAMEN VAN PERSONEN (1).

Abbott § 106. 109
111
Abdallah BenSund. 45
Abdul Messih 96
Abeel 113. 120. 127
Abi-Rumi 58
Adams 30
Afrikaan 22,*a*.
Albrecht 22,*a*.
— 67
Alexander 43
— 90
— keizer 47
Allen 42,*c*,
— 64
Ammann 67
Ananderayer 85
Anderson 23,*a*.
— 56
Annear 13
Anton 163
Apostolos 30
Arabi 202
Arakel 55
Arbousset § 25,*b*.
Arms 206
Assaad Schidiak 42,*a*.
Asselin 58
Auura 143

Badger 42,*b*.
Bailey 70
Baker 70
— 137
Bambas, Dr. 37
Bär 122
Bärenbruck 82
Barff 142. 152
Barker 40
Barnstein 120
Bauke 137
Beadle 42,*c*.
Beck 171
Becker 210
Behrens 43
Beighton 112
Benham 113
Bennet 109
— 33
Bennet § 142
Benton 41
Berger 120
Bergfeldt 210
Bernau 201
Bevan 33
Beyer 137
Binney 110
Bisseux 21
Blumhardt 1
— 58. 90
Blyth 50
Boardmann 110
Böhnisch 171
Bourne 187. 189
Bossert 121
Bowley 93
Boyce 29
Bradley 113
Brainerd 187
Brandt 176
Braun 164
Brayton 110
Bridgman 127
Brownley 27

(1) De getallen duiden de paragraphen, niet de bladzijden aan.

Bruckner § 118
Brunton 7
Buchanan 62. 70
Budd 179
Buddha 99
Bührer 67
Buel 37
Bullar 110
Bullen 152
Burckhardt 42,*a*.
Buzacott 151

Campbell 20. 22,*a*.
Candy 66
Caret 141
Carey 108
— Dr. 88
Cargill 155
Caries 164
Carr 66
Casalis 25,*b*.
Cattenburch(van) 121
Caulker 7
Caultart 166
Chamberlain 94. 96
Chapmann 12,*c*.
Chartier 205
Churrun 95
Clarke 15
— 23
— 165
— Dr. 28
Clough 100. 102
Clarkson 65
Coan 206
Cockran 179
Coke Dr. 5. 22. 100
165
Coligny 205
Confucius 125
Connor 40
Cook 22,*a*.
Cordes 80
Corrie § 83
Cotton 187
Cowley 179
Cox 10
Cran 159
Crook 145
Crosz 153. 155
Crowther 13

Dalai Lama 52
Danke 46
Dart 5
Daumas 25,*b*.
David 171
Davies 143
Day 83
De Bruyn 105
De Graft 13
Dehne 200. 202
Denke 175
De Sartiges 57
Dingarn 30
Dittrich 54
Dober 100. 163. 210.
Donselaar 122
Drachart 173
Duff, Dr. 89
Dunkan 93
— Dr. 210
Dunwell 12,*c*.
Düring 8
Dürr 90
Dwight 40
Dyer 127

Ebner 22,*a*.
Edwards 20. 23
— 191
— 210
Edmund 20
Egede 171
Eipper 133
Eller § 100
Elliot 187. 189
Ellis 140. 142. 158
Engelbrecht 22,*a*.
Engst 137
Ennis 117. 119
Erhardt 100
— 173
Essig 67
Evans 180
Ewald. 38. 43

Ferry 192
Fichart 23
Fink 106
Finley 190
Finn 122
Fischer 200
Fisk 41
Fiellstedt 41
Fox 5
— 162
Francia, Dr. 198
Freeman 12,*c*.
Freundlich 163
Fritz 67
Fuez Messih 97
Fywie 65

Gamon 8
Gericke 80
— 118
Gill 151
Glasgow 66
Glen 51
Gobat 36. 43. 58. 210
Godden 166
Goldberg 210
Gollmer 13
Gondert 67
Goodell 40

Gordon § 85
Goszner 1. 92
Graham 42,c.
Grant, Dr. 57
Grasmann 52
Gregor 55
Greig 7
Greiner 67
Griswold 11
Grout 30
Groves, Dr. 44. 67
Grundler 79
Günther 200
Gützlaff 113. 127

Haas 55
Hadfield 137
Häberlin 90
Hakub 55
Hall 67
Hallebeck 19
Hand 133
Hands 73
Hänsel 7
Hamilton 25,a
— 164
Hamlin 40
Hammet 165
Harley 68
Harris 156
Harrop 12.c.
Harry 165
Hartig 122
Hartley 37. 40
Harvard 100
Hassel 180
Hausmeister 210
Hawes 93
Heath 156
Heber 80
Hebich 67
Hegele 51
Heinze § 12,b.
Hellendoorn 121
Helmore 25,a.
Henke 12,b.
Hepburn 27
Herrmann 121
Heyer 83
Heijmering 122
Hiakomes 187
Hildner 37
Hill 37
Hiller 67
Hintza 27
Hiscock 210
Hislop 66
Hoffmann 28
Hohenacker 55
Hokker, Dr. 46
Holiday 46
Hörnle 55. 96
Horne 139
Hough 108
Howard 110
Huber 67
Hübner 52
Hunkin 152

Ingalls 110
Irion 167
Ironside 137
Isenberg 58
Isles 164

Jäger 12,b.
Jänicke 1
Jellesma 122
Jens Haven 173
Jesty 8
Jetter 41
Johannes 105
John, Dr. 79
Johns § 34
Johnson 8
— 113
Johnston 41
Jones 33
— 111
— 113
— 179
Jowett 36. 42,a.
Judson, Dr. 108
Judt 55
Jungmichel 122
Junius 124

Kaiser 27
Kajarnak 171
Kallenberg 210
Kam 122
Kämmerer 80
Karr 66
Kasem 42,b.
Kasem beg 51
Katharina II 52
Katti Chori 49
Keasbury 112
Kendall 136
Kerr 66
Kicherer 20. 23
Kilham 5
Kincaid 106. 109
King, Dr. 37
Kinsbury 193
Kirkman 86
Kirnander 89
Kiszling 10. 137.
Klapperton 13
Klein 7
Klose 133
Kmoch 173
Knibb 166
Knorpp 93
Knoth. 58

Kohlmeister § 173
Köhnlein 51
Kolbe 23
König 50
Kork, Dr. 37
Kotzebue 140
Kramer 23
Kreis 55. 96
Krapf 31. 58
Kraus 90
Krause 150
— 196
Krückeberg 90
Kruse 46
Kugler 58

La Croix 89
Lander 13
Lang 50
La Peronse 152
La Place 141
Laseron 68
Latrope 19
Laval 141
Lawrence 210
Lawry 153
Layer 67
Leang Afa 112. 126
Le Brun 32
— 122
Leeves 37. 40
Legge, Dr. 112
Lehner 67
Leipoldt 24
Leitner, Dr. 40
Lemmerz 28
Lenke 90
Leupold 93
— 163
Levi 210
Lewis 41
Lieder 46
Lincke § 90
Lineman 121
Lindle 30
Lindoe 5
Lipp 90
Livingston 25,*a*.
Lockart, Dr. 127
Loomis 158
Loos 52
Lösch 66
Lowndes 37
Lyman 117

Mac Caul 210
Mackintosh 94
Mac Keen 141
Makarius 47
Malcolm 111
Mankanna 27
Marsden 132. 136
Marshmaan, Dr. 88
Martin 163
Martyn 56. 92
Mason 110
Matibe 25,*a*.
Mayer 133
Mayhew 187. 189
Medhurst 118. 127
Menge 95
Merrick 15
— 56
Metz 67
Milne, Dr. 126. 112
Mitchell 66
Mirza Farruch 55
Moerenhout 141
Moffat 22,*a*. 25,*a*.
Mögling 67
Mollonazar 53
Monton 120
Moore 70
Moritz 210
Morrison, Dr. 112.126
Moschesch § 25,*b*.
Mosolekatsi 25,*b*. 30
Mahomed 35
Mühleisen 58
Müller 46
— 67
— 76
— 137
Munro 70
Munson 117
Mürdter 12,b.
Murray 154

Neuhaus 38
Neumann 210
Nicoghos 56
Nicolayson 43
Nilson 106
Nisbett 156
Nitschmann 100. 163
Nösgen 210
Nott 143
Nylander 7

Ochs 80
Orsmond 142. 146
Osgood 110
Oster 210

Pacalt 20
Papeiha 148. 151
Parker 127
Parsegh 55
Parsons 41. 43
Patterson 50
Pauli 210
Payne 11
Peacock 94. 105
Pearce 165
— 89

Peet § 70
Pellissier 25,*b*.
Perkins 57
Peter 86
Peterleitner 19
Pfander 55. 96
Pfeifer 164
Pfrimmer 25,*b*.
Philipp, Dr. 18. 20
Picpus 141
Pitman 151
Plütschow 79
Pollitt 201
Pomare 139
Pompallier 137
Price, Dr. 108
Pritchard 141
Procknow 98
Protten 12,*a*.

Quaque 12,*c*.

Radama 33
Radloff 21
Raffles 112
Ramsay 110
Rauch 188
Read 20. 25,*a*.
Rebmann 31
Reveiro 105
Rhenius 75. 83
Rhijn (van) 121. 122
Richards 97
Richer 205
Richter 52
Ridsdale 68
Riedel 121
Riis 12.*b*.
Ringeltaube 72. 75
Roberts 179
Robinson 118. 113
Rolland 25,*b*.
Romatane § 150
Rosz 25,*a*.
Roskott 122
Röttger 117
Rowe 166
Royle 151
Rudolph 98
Russo 41

Sabagodis 58
Sallah 5
Saltet 54
Sanlone 109
Sarkes 55
Sasz 22,*a*.
Schabasch 188
Schadgur 130
Scharp 162
Schauffler 40
Schaw 22,*a*.
Schill 52
Schirmeister 137
Schlenker 7
Schlienz 36
Schmelen 22,*a*.
Schmidt 19
— 75
— 133
— 202
Schnarre 83
Schneider 41
— 52
— 55. 90
Schongi 136
Schreiner 25,*a*.
Schulz 57
— 79
— 210
Schumann 200
Schwarz 79
— 121
Scott 204
Seidenfaden § 22,*a*.
Sergeant 191
Sikana 27
Simons 109
Slater 118
Slinger 23
Smith 11
— 42,*a*.
— 93
— 112
— 210
Sodecke 13
Sodnom 52
Solbe 41
Spangenberg 163.188
Sprömberg 55
Stach 171
Stallybrasz 130
Stallworthy 145
Stanger 12,*b*.
— 67
Stanton 169
Starink 122
Stark 92
Stephan 33
Stern 44
Sternschusz 43
Stevens 110
Steward 190
Stockfeld 210
Stoffles 20
Stoll 202
Strange 67
Stronach 112
Supper 118
Sutter 67
Swan 130
Swartboy 22,*b*.

Tamafainga 152
Tamehameha 157
Taylor 73

Tchschie § 130
Teichelmann 133
Thomas 88
— 104
— 153
— 176
Thompson 12,*b.*
— 97
— Dr. 42,*c.*
Thomson 9
— 42,*a.*
— 145
Thouars 141
Tiberio 151
Tippo Saib 73
Titus 67
Tomlin 112
Torry 176
Towasend 13
Treat 187
Trowt 118
Tschaka 18. 30
Tschinappa 67
Tschoop 188
Turner 156
Tyerman 33. 142
Tzatzoe. 27

Ulfers 121
Umpandi 30

Valentin 66
Valet 83
Van der Kemp, Dr. 20
23. 27, 33

Vassali § 38
Vigilant 23
Villegagnon 205
Vinton 110
Vogelzang 20
Vossanie 28

Wade 108
Walker 11
Walsch 159
Ward 88
— 94
— 117
Warner 28
Warrener 165
Warth 66
Waterboer 24
Watson 133
Wechab 45
Weigle 67
Weitbrecht 90
Wendnagel 95
Wentink 117
Werril 165
West 179
Widmann 12,*b.*
Wiez 202
Wilberforce 162
Wilhelm 9
Wilkinson 86
— 98
— 95
William 13
Williams 27
— 137

Williams § 191
— 142. 147. 152.
156
Wilson 10
— 11
— 89
— 139
— 142
— Dr. 66
Wimmer 22,*a.*
Winbold 42,*a.*
Wingate 210
Winiger 46
Winter 23
Wöhr 55
Wolff 40. 43. 46
Wolters 41. 56
Wray 204
Wrighley 12,*c.*
Wuras 23

Xavier 31. 225

Youd 201
Youngblood 120
Yuille 130

Zahn 21
Zaremba 55
Zeisberger 188
Zerwick 23
Ziegenbalg 79
Zinzendorf 52. 163

II NAMEN VAN PLAATSEN, VOLKEN EN LANDEN.

Aana § 152
Abaco 165
Abbokuta 13
Abeih 42,*b*.
Abissynië 58
Abomi 13
Achmedabad 64
Achter-Indië 103
Adabasar 41
Adelaide 133
Aden 45
Adomi 13
Adowa 58
Adur 67
Aethiopië 58
Afrikaanskraal 22,*a*.
Agra 96
Ahanta 12,*a*.
Ahmednuggur 66
Ahmobi 193
Airib 22,*b*.
Aitutaki 148
Akkra 12, *a. c.*
Akona 141
Akropong 12,*b*.
Akoe's 13
Akyab 106
Albanië 37
Albany 20
Aleppo 42,*c*.
Alexandersdorp 54
Alexandrië 46
Alfoeren. 122
Algiers 38. 52
Allahabad § 93
Alleghany 189
Allepie 69
Alt-Arcot 81
Amabaka 29
Amahala 28
Amakosa's 27
Amaponda's 29
Amatembu's 28
Amavaleto's 27
Amazulah's 30
Amboina 122
Ambonga 34
Amerapura 108
Amhara 58
Amherst 110
Amoerang 121
Anatom 156
Andermanik 89
Andros-eilanden 166
Anguilla 165
Ankapilly 85
Annamaboe 12,*c*.
Annatto-baai 166
Annenfeld 54
Annis 22,*b*.
Ansari's 42,*a*.
Antigua 164
Antscharkandy 67
Anundabad 90
Aotea 137
Apollonia 12,*a*.
Aquapim 12,*a*.
Arabian Coast 165
Arabië 45
Araukanië § 208
Arawakken 200
Archangel 52
Areopolis 37
Arkansas-rivier 193
Armenië 55
Armeniërs 40
Arnout Keni 40
Arni 81
Arrak 92
Arrakan 106
Aroe-eilanden 122
Ashantynen 12,*a. c.*
Aschita 57
Aschburi 193
Assam 104
Astrakan 51
Atahura 140
Athene 37
Atin 150
Atua 152
Auckland 137
Aucorrap 22,*a*.
Auls 50
Australië 131
Austraal-eilanden 143
Ava 108

Babau 122
Badagry 13
Baddagame 100
Bagdad 40
Bagoe 7
Bahama 165

Bahar § 92
Baharutzen 25,*b.*
Bahtabah 133
Baikal-meer 129
Bakamassie 122
Bakhatla 25,*a.*
Baktschisarai 49
Baku 55
Bali 119
Balisore 86
Bambey 202
Bananen-eilanden 9
Banda 122
Bandora 66
Banjermassing 120
Bangalore 73
Banjer 120
Banka 117
Bankok 113
Bankote 66
Bankurah 90
Bantama 12,*c.*
Barbadoes 164
Barbarye 38
Barea 30
Bareilly 97
Barmen 1. 210
— 22,*b.*
Baroda 65,*a.*
Barolongs 25,*a.*
Barra Point 5
Barren Fork 193
Barripore 89
Barthelemy 165
Bartica Grove 201
Bartica Point 201
Bascharatpore 95
Baschia 7
Bazel 1. 210
— 25,*a.*
Bassa Cove 10
Bassa's 10
Bassein 106. 109
Basseterre § 164
Bassin 66
Bassorah 44
Bassuto's 25,*a. b.*
Batavia 118
Bath 165
Bathorst 5
— 9
— 21
Batlapi's 25,*a.*
Batta's 117
Batticaloe 101
Bau 155
Baviaanskloof 19
Bea 153
Beatties Prairie 193
Beaufort 27
— 164
Bebek 40
Beduïnen 46
Beechamville 165
Beecham Wood 27
Beërseba 25,*b.*
Beggur 73
Behnesse 46
Beka 27
Belgaum 73
Belize 165. 195
Bellary 73
Bellevue 193
Benares 93
Bengalen 88
Benguema 9
Benin-kust 14
Benculen 117
Bentotte 100
Bentur 67
Berbice 204
Berendskraal 24
Bergenaars 24
Berg en Dal 202
Berhampore 86
— 91
Bermuda § 165
Berwicktown 5
Bessarabië 48
Bethabara 164
Bethanië 22,*a. b.*
— 23
— 50
— 163
— 164
— 166
Bethel 27
— 164
Bethelstown 166
Bethelsdorp 20
Bethesda 23. 25,*b.*
— 164
Bethlehem 183
— 188
Bethsalem 166
Beththephil 166
Bethulia 25,*b.*
Betschoeanen 25
Bettigherri 67
Beyrut 42,*a.*
Berley 10
B'hamdoun 42,*b.*
Biabou 165
Biafra 15
Bimbia 15
Bintang 117
Bintenne 101
Birkow 5
Birma 103. 107.
Birnamwood 167
Black-rivier 165
Blink Water 27
Blijde uitkomst 22,*a.*
Bogue 164
Boguestown 140
Boischkotty 89
Bombay 66
Bombi 106
Bondou 5

Borabora § 142
Boringelong 25,*a.*
Borneo 120
Bosjesveld 20
Botanybaai 132
Botmanskraal 27
Botokuden 198
Boudinot 193
Bown 122
Brackenbury-dal 21
Brainerd 193
Brandfort 176
Brazilië 198. 205
Bridgetown 164
Briqua's 25,*a.*
Brixton-hill 167
Browestown 165
Brownsville 167
Brunai 120
Brussa 41
Bua 155
Bucharest 40. 52
Buckingham 134
Budiapully 84
Budschah 41
Buffalo 189
— rivier 27
— 's vallei 25,*b.*
Buff-baai 166
Buggi's 120
Buitenzorg 118
Bukkupatna 67
Bullom 7
Buno 122
Butingdal 133
Buntingstad 29
Burderspoint 140
Burdwan 90
Buriaten 129
Burissal 88
Burnshill 27
Buro 122
Bosjesmannen 18. 23
Boschnegers § 202
Butan 98
Butong 121
Butterworth 27
Buxar 93
Bijzondermaid 22,*a.*

Cairo 46
Calabar 166
Calcutta 87. 89
Caldwell 10
Caledon 20
— 23. 25,*b.*
Calicut 67
Calmont 9
Calpentijn 101
Caltura 100
Campbell 25,*a.*
Campbellstad 24
Canada 174
Candia 41
Canea 37
Canna 13
Cannanore 67
Canny Krik 193
Canoffi 7
Canton 126
Coast (kaap) 12,*a. c.*
Carmel 193
Carnatik 69. 74
Carron Hall 167
Caschipur 93
Cavally 11
Cawndore 93
Cederhall 164
Celebes 121
Ceram 122
Cerna 32
Ceylon 99
Chandgao 105
Chandpore 89
Chapelton 167
Charibtown § 165. 196
Charlotte 9
Charlottenburg 203
Chavagacherry 101
Cheduba 106
Chepaal 98
Chirokesen 193
Chicacole 85
Chikasau's 193
Chippewatown 176
Chichester 167
China 125
Chinapatam 83
Chingleput 83
Chinsurah 91
Chintacomadinna 84
Chintadrepettah 83
Chittore 81
Choktau's 186. 193
Choga 86
Chosrabad 56
Christiaansburg 12,*a.*
Chumie 27
Chunar 93
Chupra 90
— 92
Churchill 167
Cingalesen 99
Circars 85
Claremont 167
Clarence 15
Clarenton 165
Clarkesbury 28
Clarkson 26
Clarksonville 166
Claudy-baai 137
Clear Water 194
Clifton-hill 164
Clulula 30
Cochin 80. 68
Cochin-China 114
Coimbatore 73

Colesberg § 20. 25,*b*.
Colombo 100
Commenda 12,*c*.
Combaconum 80
Concord 187
Conjeveram 83
Constantinopel 40
Cornwall 134
— 167
Cotta 100
Cottacal 67
Cottayam 70
Cotym 70
Coultart Grove 166
Craddock 20
Credit-rivier 176
Creeks 193
Creta 37
Croszweeksnng 187
Crownbury 187
Cuddalore 80
Cuddapah 84
Culna 90
Culpee 89
Cumberlandhuis 179
Cunghul 73
Cuttack 86
Cutwa 88
Cyprus 41
Czarizin 52

Dahomey 13
Dajakkers 120
Dakka 88
Damara 22,*b*.
Damascus 42,*c*.
Darah 9
Dardschiling 98
Deir el Kamer 42,*b*.
Dekkan 73
Delaware 193
Delawaren 190
Delawarctown § 193
Delhi 97
De Losz, Eil. 7
Demerara 165. 204
Depok 118
Debrupur 104
Derajah 45
Dey's 10
Dharwar 67
Digah 92
Dinagepore 92
Dindigul 77 80
Djokjokarta 118
Dix Cove 12,*c*.
Donavur 76
Dominika 165
Donati 12,*c*.
Dondra 100
Dong Yahn 111
Dorpat 47
Drusen 42,*a. b*.
Dry 167
Dry Harbour 166
Dscheduba 106
Dschikku 111
Dsehittagong 105
Duinfontijn 19
Dumdum 88
Dumonassi 12,*c*.
Dwakop 22,*b*.
Dwight 193
Dysalskraal 20

Ebenezer 21
— 165
Ebo 13
Ebony-kapel 166
Edina 10
Edmonton 180
Eiland-baai 136
Eimeo 139
Egypte 46
Ekeamu § 156
Elberfeld 22,*b*.
Eleuthera 165
Elim 19
Elisabeth 187
Elisabethsdal 54
Elliot 193
Ellore 83
Elmina 12,*a*.
Elstree 167
Emmaus 27
— 163
— 193
Emoy 127
Encounterbai 133
Enon 19
Entally 88
Entry-eilanden 137
Ephesus 41
Ephrem 200
Erromanga 156
Erzerum 56
Eskimo's 168. 170. 172
Estridge 164
Etschmiazin 55
Ewa 158
Exuma 166
Eyo 13

Fairfield 164
— 175
— 193
— 203
Fair Hope 11
Falmouth 165
Fanti 12,*a. c*.
Farmerfield 21
Ferato 128
Fernando Po 15
Fidschi-eiland. 155

Fingu's § 26
Firsthall 167
Fischtown 11
Flats (kaap) 21
Fletcher's Grove 166
Flint 193
Fond du Lac 192
Forks v. Illinois 193
Formosa 124
Fort Alexander 180
— Beaufort 21
— Coligny 205
— Dauphin 33
— Elisabeth 20
— Snelling 192
Foule Point 33
Four Paths 166
Franken 42,*a.*
Freemantle 133
Freetown 8
Friedau 25,*b.*
Friedensfeld 163
Friedenberg 163
Friedenshütten 188
Friedensstadt 188
Friedensthal 163
Friedrichsthal 171
Fulahland 9
Fulah's 5
Fullersfield 166
Furahbai 9
Furruckabad 96
Futteghur 96

Galla 31
Gallas 58
Galle 100
Gambia-rivier 5
Gambier-eil. 141. 146
Gabun-rivier 11
Gammap-rivier 22,*a.*
Ganges-rivier 87
Ganjam § 86
Gebern 52
Geelong 133
Gehba 10
Geele zee 192
Georgië 54
Georgische-eil. 139
Georgstown 134
Gezelschapseil. 192
Ghauts 63. 74
Ghazipur 93
Gibraltar 36
Ginani 30
Glenthorn 27
Gloucester 9
Genadehut 188
Genadedal 19
Goa 62
Goahatty 104
Goddapitiya 100
Gohong 120
Goud-kust 12
Gonaqua's 20. 27
Gondar 58
Goed Water 193
Gori 5
Gorruckpore 95
Gorwal 98
Goschgoschunk 188
Gosen 188
— 193
Gothenburg 210
Gouber 4
Graaf Reinet 20. 23
Gracebay 164
Gracefull hil 165
Gracehill 23
— 164
Grace-island 176
Grahamstadt 20
Granada 165
Grand Bahama 166
Grand Rapids 179
Grand Traversebay § 190
Grand Caymana's 165
Grape Island 176
Greenbay 191
Greenkay 163
Greenville 10
Greybo 11
Griekenland 70
Griffie'stown 140
Griquastadt 24
Groene kloof 19
Groenland 170
Groote visch riv. 20
Growe 167
Groen-eiland 166
Grusië 54
Guarani's 198
Gubi 73
Guyana 199
Gulah 10
Gumsur 61. 86
Guntur 83
Gurney's Mount 166
Guzerat 63
Gwanga 27

Habai-eiland 153
Habatau 25
Habesch 58
Habor-rivier 57
Hajipur 92
Hambantolle 100
Hambana 25,*a.*
Hampden 167
Hana 158
Hankey 20
Hankeytown 140
Harbour-eil. 165. 167
Harmony 193
Haroeko 122
Hasbaya 42,*a.*

Haslopeberge § 21
Hasz Koy 40
Hastings 9
Haurak 88
Haurali 137
Huidkloof 19
Hawaji 157
Haweis 193
Haweistown 140
Hawkesbaai 137
Hayti 165
Hazaribagh 92
Hebron 43
— 173
— 193
Helenendorf 54
Hemel en Aarde 19
Henkries 22,*b.*
Hephzibah 23
Hervey-eil. 147
Hickhoddy 100
Hidia 140
Hihifo 153
Hikaschubaha 193
Hilo 158
Himalaya 98
Hindostan 61
Hobarttown 134
Hoog-Azie 129
Hoffenthal 173
Hokianga-rivier 137
Honduras 195
Honeykreek 193
Hongkong 125,127
Honore 67
Honolulu 158
Hooge kraal 20
Hoop 200
Hope 183
Hopefield 193
Hottentotten 18
Houma 153
Hova's 33
Howrah § 89
Huahine 142
Hubly 67
Hudsonia 177
Hugly 87
Huus 22*b.*
Hurni 66
Hyderabad 63

Iggibigba 27
Illinois 190
Illovo 30
Immer 156
Imparani 25,*b.*
Imvani 28
Indiana 190
Indianen 160. 174
178. 184. 198
Inguisen 50
Inkanyezi 28
Irene 188
Irkutzk 130
Irokesen 174
Irwinhill 164
Islamabad 105
Isle de France 32
Ismaëliten 42,*a.*
Ispahan 52. 56.
Isubu's 15
Itemba 27
Ittawa 193
Ivoorkust 11

Jabin 12,*c.*
Jaffna 99. 101
Jaffnapatam 101
Jagipore 86
Jaipur 104
Jalua 66
Jalufen 5
Jamaika 164
Jamina 37
Japan § 128
Jassy 40. 210
Jaunpore 93
Jova 118
Jeddo 128
Jeremie 165
Jericho 166
Jerusalem 22,*a.*
— 43. 210
Jessore 88
Jesuïten 58. 198
Johannes Christenen 44
Johat 104
Jonische eil. 37
Joruba 13
Jowa 192
Julamerk 57
Juzons 193
Jypore 104

Kabastanga 90
Kaffers 18. 27
Kahira 46
Kailua 158
Kaipara 137
Kaira 64
Kaïro 46
Kaitaia 137
Kaitotehu 137
Kakas 121
Kalisch 210
Kandaou 155
Kalagnana 67
Kalmukken 52
Kaluaha 158
Kamangan 121
Kamastone 25,*b.*
Kameruns geb. 15
Kandiskreek 193
Kandy 100
Kanea 37
Kaneohe 158

Kansas-riv. § 193
Kapaï-stam 29
Kapasdanga 96
Kapati 137
Kap Haytien 165
Kapiti 137
Kaapland 18
Kaapstad 18. 20
Kaap Palmas 11
Karabagh 55
Karaïten 42,*a*.
Karangan 120
Karasz 50
Karega 21
Karenen 109. 111
Kariben 162. 198
Karmel 164
Karnadu 67
Karorarika 137
Karribergen 24
Karroe 18
Kaschmir 98
Kasi 93
Katharinenfeld 54
Katiawar 66
Katike 67
Kattaraugu's 189
Kat-rivier 20
Kau 158
Kanai 158
Kauakua 136
Kaukasië 50
Kawia 137
Kawkawlin 191
Kealakekua 158
Kebel 153
Kefr. Jugdah 42,*c*.
Keiskamma 27
Kema 121
Kemmi's 106
Kent 9
Kerikeri 137
Khamiesberg 22,*a*.
Khari § 88
Khodon 130
Khols 92
Khundita 86
Khunds 86
Kiagerre 73
Kiddikiddi 136
Kingston 167. 165
Kirgisen 53
Kirtwood 28
Kisser 122
Kissey 9
Klaarwater 24
Klaas Vooks-riv. 20
Klangezoa 30
Klein-Azie 41
Klein Timor 192
Klipplaat 28
Klipbron 22,*a*.
Knappshoop 27
Kohala 158
Koinadu 82
Kokfontein 22,*b*.
Kocksbosch 26
Kolangsu 127
Koloa 158
Komaggas 22,*a*. *b*.
Kondaia 7
Kongo 9
Konstantinopel 40
Kopjes Kasteel 19
Kopten 46
Koranna's 23
Korfu 37
Kornegalle 100
Koromandel 74
Kororarika 137
Kotagerri 73
Kothegur 98
Koti 120
Kousberg 25,*b*.
Kreekpath 193
Kriks 193
Krim § 49
Krischnagur 90
Kruman-riv. 25,*a*.
Kru's 10
Koemassi 12,*c*.
Koepang 122
Kurden 44. 55
Kurdistan 57
Kurnaul 97
Kurrechane 30
Kurta Bhoya. 90
Kweloha 27

Labrador 172
Lac qui parle 192
Lagos 13
Lahaina 158
Lahainaluna 158
Lakemba 155
Lampungs 117
Langowang 121
Lapoint 192
Lapland 52
Latijnen 42,*a*.
Lattakoe 25,*a*.
Leechmeer 192
Lefuga 153
Leicester 9
Lekatlong 24
Lenai 157
Le resouvenir 204
Letty 122
Libanon 42,*b*.
— 164
Liberia 10
Lichtenau 171
— 188
Lichtenfels 171
Lighoias 25,*b*.
Lelichron 22,*b*.
Lily fountain 22,*a*.
Linga 117
Lischuani 24

Lititz § 164. 183
Long Kloof 20
Lovedale 27
Lucea 165
Lucknow 95
Ludiana 97
Lyckyantipore 88

Macarthy-eil. 5
Macquarie-haven 134
Mackinaw 192
Madagaskar 33
Madebli 10
Madras 83
Madrepollam 85
Madschar 50
Madura 77. 80
Magadore 210
Magbeli 7
Mahaica 165
Mahe 67
Mahebuleschwar 66
Mahjadusk 176
Mahmadi 5
Mahony 188
Mahomedanen 35
Maiaoiti 142
Makamba's 31
Makao 126
Makassar 121
Makau 137
Makisser 122
Makkabba 25
Makunskraal 23
Malabar 62
Maleijers 112. 115
Malakkanen 50
Malakka 112
Malapitze 23
Malasamudra 67
Malaudy 72
Malcolm Peth 66
Malta § 36
Mambuki's 27. 29.
Mamusi 25,*b.*
Manarezo 33
Manargudy 78
Manchioneal 166
Mandanari 5
Mandeville 166
Mandingo's 5
Manezi 101
— 122
Mangalore 67
Manganeva 146
Mangea 149
Mangunga 137
Manipa 122
Manitoba-meer 179
Manono 152
Mantati's 18. 25,*b.*
Manua 152
Manukau 137
Marabout 5
Mardin 44. 56
Marienfeld 54
Marokko 38. 210
Maroniten 42, *a. b.*
Maron-negers 162. 199. 202
Marora 122
Marquesas-eil. 145
Marschall 10
Martaban 110
Marthawijnberg 187
Martin 193
Maskarenen-eil. 32
Masulipatam 83
Mata Miu 111
Matawai 140
Mathura 96
Matjesdrift 20
Matura 100
Maubi 109
Mauke 150
Maulmein § 109
Maupiti 142
Muritius 32
Mavelicare 70
Mayaveram 82
Mayhew 193
Meerut 97
Megezzin 106
Meignanapuram 76
Mekuatling 25,*b.*
Melinde 31
Melnattam 78
Melvilletown 5
Menado 121
Menahasse 121
Meçat 97
Mergui 110
Mesopotamië 44. 164
Mesurado 10
Metawila 42,*b.*
Metz 210
Mexiko 195
Michigan 190
Mitschilli 192
Middle Quarters 166
Middlesex 166
Midnapore 86
Millsburg 10
Minow 34
Mirametsu 25,*b.*
Mirzapore 89
— 93
Mississauga's 176
Mitiaro 150
Mitschipicoten 180. 192
Midden-eil. 137
Moa 122
Mobati 23
Modjowarno 118
Mocha 32
Moco 9
Modder-riv. 23

Mograhat § 89
Mongrahat Homfray's 89
Mohawks 176
Mokatling 25
Moldavië 40
Molokai 158
Mo'ukken 122
Mombas 31
Monghyr 92
Monono 152
Monroe 193
Monrovia 10
Montegobaai 165
Monseytown 176
Montgommery 164
Montrado 120
Montferrat 165
Moose-factory 180
Morantbaai 165. 177
Morea 37
Moria 25,*b*.
— 164
Morley 28
Morokai 157
Morotto 100
Mosdok 50
Mosika 25,*b*. 30
Moskou 47
Moskito 196
Moslemin 35
Mossul 44
Moteng 25,*b*.
Mothellur 75. 80
Motito 25,*b*.
Mount Ancus 166
— Carey 166
— Charles 166
— Coke 27
— Hermon 166
— Nebo 166
— Pleasant 193
Mount Tabor § 164
— Vaughan 11
— Ward 165
— Sion 167
— 193
Mozambique 31
Mua 153
Mulagunde 67
Mulkupur 85
Multan 98
Muntok 117
Murschedabad 91
Muskingum 188
Muttra 96
Muzaffipur 92
Mynpurie 96
Mysore 73

Nagercoil 72
Nagpur 66
Nain 167
— 173
— 188
Namabethanië 22,*b*.
Namaqua's 22
Nancawery 116
Nandrongo 155
Nantucket 187.
189
Naragansct 189
Narothake 155
Narsingdarchoke 88
Nassuk 66
Natike 187
Navigators-eil. 152
Nazareërs 42,*a*. *b*.
Nazareth 75
— 80
— 183
— 188
Nazran 50
Neder Guinea § 16
Negapatam 78. 80
Negers 3. 4.
Negombo 100
Nellore 83
— 101
Nemahaw-riv. 192
Nepal 98
Nestorianen 57
Nieuw - Amsterdam 204
— Bethlehem 164
— Birmingham 166
— Brittannië 172
— Caledonië 156
— Chumerah 111
— Echota 193
— Eden 164
— Fairfield 175
— Fulnek 164
— Georgië 10
— Hebriden 156
— Herrnhut 163
— — 171
— Holland 132
— Hope 164
— Karmel 164
— Lattakoe 25
— Nazareth 164
— Providence 165
— Tiflis 54
Neura Ellia 100
Nieuw Zeeland 135
— Zuidwallis 132
Newa 155
Newark 137
Newfield 164
Newis 165
Newtondale 27
Newtown 111
New-York 183. 189
Neyur 72
Nicobaren 116

Nicomedië § 41
Neder-Albany 21
Niger-rivier 14
Nilgherrybergen 73
Nine 154
Ningpo 127
Nisbethbad 22
Nisib 39
Nisky 163
Nina 156
Niva 153
Noesalant 122
Noja 118
Nonametum 187
Norwalk 193
Norwayhuis 180
Nosibe 34
Nosikamba 34
Nosimizio 34
Nosivall 34
Nowgong 104
Nugalofa 153
Nukunuku 155
Nun - riv. 14
Nyana 5

Oahu 158
Opper-Guinea 6
Ocho Rios 166
Odessa 48
Ofu 152
Ohio 190
Okak 173
Old England 167
Old Harbour 166
Olifants-rivier 21
Omaha's 193
Ona 130
Oneida-meer 189
Ono 155
Ontario-meer 176
Opoa 142
Opotiki 137
Oracabessa § 165
Oranje-rivier 22
Oregon 194
Orenburg 53
Orissa 86
Orongatta 137
Orosenga 152
Oruru 137
Osagen 193
Osseten 50
Oost-Afrika 31
Oost-Indië 61
Otaheite 139
Otawao 137
Ottawah 190
Ottonen 193
Oude 95
Oujah 201
Ovalau 155
Owaihi 158

Paarl 18. 20
Pacaltsdorp 20
Padang 117
Paihia 136
Palamanair 81
Palamcottah 75
Palanang 120
Palestina 43
Palembang 117
Palingkau 120
Palliser-eil. 144
Palmas 11
Panditeripo 101
Panganada 78
Pani's 193
Pantanau 109
Pantura 100
Papara 140
Papo's Papua's 115. 131. 133
Paraguay 198
Paramaribo 199. 203
Paramatta § 136.132
Pare 140
Parkers-baai 164
Parkhill 163
Patagonië 206
Patana 73
Patno 142
Patras 37
Paumulu-eil. 144
Pieter-Mauritzburg 30
Pedrospitse 101
Pegu 109
Pella 22a.
Pera 40
Pergamus 41
Perzië 56
Perth 133
Peruanen 198
Pescheräh's 207
Pesth 210
Petersdorf 54
Peperkust 10
Philadelphia 41
— 183
Philippynsche - eil. 123
Philippolis 24
Philipton 20
Pilgerhut 200
Pineridge 193
Pipli 86
Piraeus 37
Pirrie 27
Plaatberg 24
Plantanen-eil. 7. 9.
Plathoolden 194
Plenty-bai 137
Pokegama 192
Pola 122
Polen 210
Pongas-riv. 7
Pontianak 120

Port Antonio § 165
— au Plaat 165
— au Prince 165
— Elisabeth 7
— Lincoln 133
— Lokko 7
— Louis 32
— Maria 166
— Morant 167
— Natal 30
— Nelson 137
— Nicholson 137
— Royal 166
Porto novo 13
— — 78
Portugezen 9
Posaunenberg 163
Posen 210
Potei 120
Povertybaai 137
Prattville 167
Prins Wallis-eil. 112
Prome 109
Prospect-Penn 167
Providence 193
Pulicat 80
Pulopetak 120
Pulo Pinang 112
— Piningat 117
Punah 66
Punahan 158
Punamalli 80. 83
Pursewankun 83
Putawatomie 193
Puttun 64
Pijn - eil. 156

Quilon 71
Quintybaai 176
Quorra - riv. 14

Rabbinisten § 42,a.
Radschamundy 83
Rahe 34
Raiwawai 143
Rajatea 142
Rajkot 66
Ramadu 84
Ramagur 93
Ramong 133
Rampur 98
Ramoi 106
Ranabund 90
Rangihu 136
Rangitukia 137
Rangun 108
Rapa 143
Rarotonga 151
Ratabani 25,b.
Refuge 166
Regenmeer 180
Regenstown 8
Rehoboth 22,b.
Reidsbron 22,a.
Reismeer 176
Rewa 155
Rhinosterbron 23
Rhode Island 189
Ribbelgundsch 92
Richland 190
Rietbron 25
Rimatara 143
Rio Bueno 166
Robice 9
Roby'splace 140
Roby'stown 140
Rockbikah 11
Rocktown 11
Romo 122
Rondebosch 21
Roszville 180
Roode-riv. 179
Roode-riv. 186.193

Roofstaten § 38
Rotorua 137
Rottenpur 90
Rotty 122
Rotuma 156
Royapuram 83
Rum Key 166
Rural hill 167
Rurutu 143
Rusland 47
Rust en Werk 203

Saba 165
Sabathu 97
Sacca 117
Sadamahl 88
Sadiya 104
Safet 43
Sagaing 109
Sahara 4
Salatiga 118
Salem 21
— 73
— 188
— 203
Salkiya 88
Salters Hick 166
Samana 165
Samarang 118
Samaritanen 42,a.
Sambas 120
Samoa-eil. 152
Samojeden 52
St. Annabaai 165
— Crux 163
— Christoph 165
— Eustatius 165
— Francis 189
— Jan 163
— Kitts 164
— Louis 5
— Martin 165
— Mary 5

St. Peter § 192
— Salvador 166
— Thomas 163
— — 80
— Vincent 195
Sandani 5
Sandoway 106
Sandusky 188. 190
Sandwichs-eil. 157
Sandymeer 192
Sangir 122
Santa Cruz 165
Saparoea 122
Sarahunpir 97
Saratow 52
Sardes 41
Sareka 11
Sarepta 21
— 52
Saron 164
— 200
Satankullam 76
Sault de St. Marie 192
Sauvage-eil. 154
Savanna la Mar 165
Sawaji 152
Schamachi 55
Schamanen 129
Schawni 193
Schangae 125. 127
Schekomeko 188
Scherbro's 7
Schevagunda 77
Schippers-eil. 152
Schilten 35
Schiraz 56
Schoa 58
Schoholand 58
Schoonbron 188
Schudia 113
Schuscha 55
Schwan-riv. 133
Scutari 40
Sebolgo § 117
Secrob 93
Secunderabad 80
Secundi 12,c.
Secundra 96
Seethea Creek 202
Seging-riv. 176
Sego 9
Selapore 88
Seleucia 57
Selinginsk 130
Seminolen 193
Senegambië 5
Seneka 189
Serampore 88
Seringapatam 73
Settra Kru 10
Sevumelo 25.b.
Seyschellen 32. 34
Shawanoe 193
Shawpore 73
Shortwood 166
Siam 113
Siberië 129
Sibsagore 104
Sidua 100
Sierra Leona 7
Sigra 93
Silo 28
Siloah 167
Simcoe-meer 176
Simforopol 49
Simlah 98
Sind 63
Singapur 112
Sinou 10
Sioux 185. 192
Sitebeli 30
Sitschoeana 25,a. 30
Slavenkust 13
Sligotown 166
Smyrna 41
— 166
Soerabaya § 118
Soerakarta 118
Soldiertown 5
Solo 90
— 118
Somerset 20
— Hall 167
Sommelsdyk. 203
Somosomo 155
Sonintay 5
Spaansch town 166
Spring Creek 193
— field 166
— garden 164
— place 193
Staceyville 166
Steinkopf 22,a.
Steendal 21
Stellenbosch 21
Stewardtown 166
Stockbridge 187—
193
Stoneyhill 165
Straatsburg 210
Suaheli 31
Sulkea 89
Sumatra 117
Sunda-eil. 119
Sungei-Bintang 120
Sunkwey 12,c.
Sunniten 35
Surat 65
Suriname 200. 203
Surray 166
Sury 88
Susquehanna 188
Susu's 7
Suviseschapuram 76
Sidney 132
Sidokarce 118
Syra 37
Syrië 42

Tabago § 164
Tabep 22,*a*.
Tabu 11
Tadschura 58
Tagbor 98
Tahaa 142
Tahiti (Otaheite) 139
Tahuata 145
Tahy 67
Taiarapu 139
Taloni 193
Talligunge 89
Tamakka 27
Tamatave 33
Tambuki's 27. 28
Tamlook 89
Tamluk 93
Tananarivo 33
Tangalle 100
Tanger 210
Tanjore 79
Tandkust 11
Tanna 156
Tannah 66
Tapes 198
Tappanuli 117
Tapuamanu 139
Taranaki 137
Taravai 156
Tarka-post 28
Tarake 106
Tarsus 41
Tartaren 50
Tasmanië 134
Tataaron 121
Taturua 139
Tauranga 137
Taurië 49
Tavoy 110
Tebris 56
Tellitscherry 67
Tellus 167
Teluguland § 83
Tenassarim 110
Tenedos 37
Tepuna 137
Terkolie 117
Ternate 122
Terumongalum 77
Terupuvanum 77
Thaba Baschi 25,*a*.
Thaba Bossin 25,*b*.
Thaba Unchu 25,*b*.
Thaiwan 124
Thems-baai 136
Theopolis 20
Thibet 98
Thie 121
Thomas Christenen 70
Thornberg 23
Thyatire 41
Tiberias 43
Tiflis 54
Tiger 58
Tilippally 101
Timbo 9
Timbuktu 9
Timmani 7
Timor 122
Tinnevelly 75. 80
Tino 37
Togola-riv. 30
Tokat 56
Tokschisch 193
Tomohon 121
Tompassaw 121
Tombassian 121
Tonawanda 189
Tondano 121
Tonga 153
Tongatabu 153
Tortola 165
Tranguebar 79
Travancore 69
Traverse de Sioux 192
Trebizonde § 41
Trevandrum 69. 72
Trincomali 101
Trinidad 165
Triplicane 83
Trippassore 80. 83
Tritschendur 76
Tritschinopoly 79
Tritschur 68
Trivalur 78
Tschattam-eil. 137
Tschatuga 193
Tscherkessen 50
Tschillumbrum 78
Tschimakain 194
Tschirakal 67
Tschuktschen 168
Tsulaki's 193
Tuamasana 152
Tubuai 143
Tulbagh 20
Tutuila 152
TumbangBunging 137
Tumkur 73
Tunis 38
Tupuai 143
Turanga 137
Turkije 39
Turksche-eil. 165
Tuscarora 189
Tzatzoekraal 27

Uduville 101
Ufa 53
Ugrabib 22,*b*.
Uitenhage 20
Ukabitie 122,*b*.
Ulah 111
Umani 99
Umlata-riv. 28
Umlazi 30
Umpukani 25
Umxelo 27

Union § 193
Unity 166
Upolu 152
Urumiah 57
Ussue 12
Utucamana 73
Utucamond 73
Uwawa 137

Vaal-riv. 23
Vaini 153
Vaitahu 145
Valaveram 80
Vale Lionel 166
Valette 36
Valparaiso 141
Van Diemensland 134
Varany 101
Vatangalavella 99
Vaughtown 140
Vavou-eil. 153
Vellore 80
Vepery 80. 83
Virginische-eil. 163
Vitpannamadi 99
Viwa 155
Vizagatatam 85
Vizianagram 85
Voor-Indië 61
Vos-riv. 191
Vossanieplaats 28
Vredeberg 22,*a.*
Vriendschaps-eil. 153
Vuuraanbidders 56
Vuurland 207

Wachau 183
Wadda's 99
Wagenmakersdal 21
Wahaay 122
Waikare § 137
Waikato 137
Waikowaiti 137
Wailatpu 194
Wailua 158
Wailuku 158
Waima 137
Waimate 137
Waimea 158
Waingaroa 137
Waioli 158
Waipa 137
Wairoa 137
Waitambu 155
Wajamik 188
Waldensia 166
Walvisch-baai 22,*b.*
Wallachye 40
Wallis-eil. 153
Wangarua 136
Wanika's 31
Wanketsen 25,*a.*
Warmbad 22,*a.*
Warraporta 201
Warschau 210
Watfors-Hill 166
Wathiwathi 55
Watsonville 165
Waterloo 9
Wechabiten 45
Wechquatnach 188
Weda's 99
Wellington 9
Wellingtondal 133
Weltevreden 118
Wesleystad 27
Westend 9
Westfield 193
West-Indië 161
Wetter 122
Weelock 193
Weys 10
Whitefield § 167
Wilberforce 9
— 176
Wilden-eil. 154
Wilkshaven 141
Williamsfield 164
Willstown 193
Winnebago's 191
Withington 193
Woodfort 167
Worcester 21
Worsteling Jacobs 203
Wupperdal 21
Wuwukh 121
Wyandot's 190
Wynberg 21

Yallah's 165
Ye 110
Yesidiërs 42,*a.*
Yoknoktschaia 193
Yongorn Pomah 7
York 9
Yorriba 13
Yukatan 195
Yukiladschi 193

Zak-rivier 23
Zanguebar 31
Zeboe 123
Zeila 58
Zemwubo-riv. 29
Zionshcuvel 133
Zitzikamma 26
Zoar 21
Zilverbron 32,*a.*
Zonderënd 19
Zulah's 27. 30
Zwellendam. 20

III. KORTE AANWIJZING VAN DEN INHOUD DER MAANDBERIGTEN VAN HET NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP, VAN 1799—1850.

Abissynie. Zie Maandberigt 1828. bl. 172. 1831. 13· 1832. 33 1833. 184.
Adi grat. — 1832. 37.
Afrika. Noord. — 1833. 8.
— West — 1817, 233. 1819, 176. 1820, 73. 1822, 131. 166. 1827, 9. 1828, 107, 116, 122, 181. 1833, 50. 1840, 81. 1842, 17.
— Zuid — 1816, 16. 1817, 10. 1820, 3, 65, 1821, 228, 1825, 109, 216. 1826, 69. 1828, 6, 28, 173, 1829, 64. 1830, 37, 42, 1831, 17. 1832, 49. 1833, 187. 1834, 39, 69. 1835, 84. 1836, 166. 1838, 167, 191. 1839, 185. 1841, 1, 47. 1842, 179. 1843, 169. 1844, 49, 113. 1845, 5. 1846, 113. 1847, 173. 1848, 97. 1849, 129. 1850, 33.
Afrikaner. (Afrikaan) — 1820, 12. 1821, 12.
Agra. — 1823, 152.
Albany. — 1815, 128.
Algiers. — 1833, 182.
Aitutake. — Mauti.
Allahabad. — 1837, 49.
Amboina. — 1815, 195. 1817, 25. 1819, 37, 197. 1820, 29, 51. 1821, 9. 1822, 187. 1823, 85. 1824, 201. 1827, 17, 39. 1839, 65. 1841, 81, 113. 1843, 65. 1844, 4, 33, 195. 1845, 97. 1846, 81. 1848, 129.
Amerika. Zie Platkoppen. 1819, 210.
— Noord- — 1800, 107. 1805, 33. 1806, 93. 1807, 105. 18 0, 90. 1811, 17, 33, 112. 1822, 10. 1823, 1. 1825, 12, 38. 1826, 105. 1828, 184. 1830, 133. 1830, 129, 193. 1833, 159. 1834, 136, 65. 1835, 89.
— Zuid- — 1833, 135.
Antigua. — 1816, 103. 1817, 97. 1835, 41.
Arkansow. — 1821, 85.
Armenische kerk. — 1826, 129.
Aroe-eilanden. — 1832, 21.
Ashantynen. — 1840, 81. 1843, 5.
Azië. — 1815, 23.
Astrakan. — 1802, 190. 1803, 28, 53. 1804, 41. 1805, 81. 1818, 182. 1821, 61. 1822, 59, 144. 1824, 15.

Atchura. — 1826, 40.
Australië. — 1816, 58. 1819, 21. 1823, 173. 1824, 163. 1830, 189. 1835, 60.

Bali. — 1826, 146.
Banda. — 1826, 48. 1831, 101. 1832, 17. 1834, 131. 1836, 113.
Banka. — 1840, 189.
Baptisten zendelingbroeders te Serampore. — 1808, 129, 165. 1810, 93, 107.
Barbados. — 1811, 56. 1832, 75.
Bassia. — 1816, 79.
Batavia. 1819, 195.
Bellary. — 1814, 106. 1820, 201. 1821, 117. 1823, 162.
Benares. Zie (Oost) Bengalen.
Bengalen. — 1802, 36, 47. 1804, 69, 129. 1806, 1. 1807, 5, 157. 1808, 88. 122. 1809, 65, 85, 121. 1810, 67. 1816, 56, 74. 1820, 95. 1821, 21. 1828, 17, 117, 122, 165, 176. 1830, 42, 49, 153, 157. 1832, 65, 120. 1833, 34. 1834, 99. 1835, 125. 1837, 33. 1845, 177. 1842, 98, 103. Zie ook Chisurah en Oost Bengalen.
Berbice. — 1808, 65. 1830, 132. 1833, 135. 1837, 90.
Bethelsdorp. — 1804, 25, 177. 1805, 129. 1807, 17. 1809, 195. 1812, 119. 1813, 29. 1814, 1, 97. 1815, 69. 1816, 16, 132. 1820, 167.
Binnenlandsche Berigten. — 1799, 12, 21, 49, 57, 92, 115. 1800. 1801. 1808, 81.
Birma. — 1809, 78. 1810, 99. 1825, 268. 1826, 103. 1827. 1830, 42—49. 1831, 8. 1832, 123. 1838, 113. 1849, 81.
Bogaard J. J. zendeling-zuster, huisvr. van J. D. Palm, vertrokken in September 1803, ontslapen 17 November 1812 te Colombo, 1814, 112.
Bombay. - 1816, 57. 1817, 120. 1821, 51.
Bootchuana's (Betschoeanen) — 1820, 3.
Borneo. — 1842, 80. 1843, 108. 1848, 5. 1849, 97. 1850, 81.
Bosjesmannen. — 1820, 272.
Bouffler (Maria). — 1821. 139.
Brahma en Budhu. — 831. 75.
Brainerd. — 1823. 12, 1825, 18.
Bruin (R. le) — 1830, 53.
Budhu. Zie Brahma.
Burgman S. H. E. zendeling-zuster, huisvrouw van Br. Christ. Albrecht, 1810, 83. 1811, 2. 1812, 106. in April 1811 ontslapen. — 1813, 26, 77. 1819, 213.

Calcutta. — 1816, 103. 1818, 124, 133. 1820, 169. 1823, 149. 1827, 64. 1828, 165. 1831, 104. 1846, 195, 204. 1850, 113.
Caledon. — 1816, 20, 135. 1820, 263.
Canoffi in Afrika, — 1816, 79. 1818, 200.

Catharina stad aan de Wolga. — 1811, 161.
Caspische of Zwarte zee. — 1827, 89, 106. 1828, 169.
Ceilon. — 1803, 163, 175. 1805, 52, 104. 1806, 169. 1807, 1. 1808, 161. 1814, 110. 1816, 29, 109. 1817, 67. 1821, 52. 1823, 164. 1824, 184, 201, 215. 1826, 5. 1827, 59. 1828, 87, 139, 169. 1830, 42. 1838, 90. 1845, 49.
Celebes. — 1829, 85. 1831, 181. 1833, 4. 1834, 89, 116, 194. 1835, 69, 156, 189. 1836, 49, 97. 1837, 65. 1838, 17, 33. 1839, 81, 97. 1840, 5, 65. 1841, 5, 49. 1842, 5, 163. 1843, 33, 72, 97, 1844, 208. 1845, 33, 209. 1846, 5, 89. 1847, 49, 65, 113, 189, 205. 1848, 65. 1849, 33, 49, 65, 145. 1850, 81.
Ceram. — 1845, 198. 1846, 33. 1847, 17.
China. — 1813, 155. 1816, 26. 1818, 117. 1832, 114. 1833, 91. 1834, 17, 33. 1834, 105, 205. 1835, 109. 1837, 5, 49, 167. 1838, 97. 1840, 57. 1842, 65. 1843, 185. 1844, 97. 1845, 65, 18. 1846, 17. 1847, 81. 1849, 113. 1850, 65.
Chineesch heidensch feest. — 1828, 85.
Chinezen. — 1828, 25. 115. 1829, 17. 1830, 42.
Cherokezen. — 1831, 137.
Chickasau's. — 1831, 129.
Chinsurah. — 1820, 172, 245. 1821, 21. 1822, 191. 1823, 109, 156. 1824, 184, 201. 1826, 89. 1827, 131. 1830, 50.
Chirokezen. Zie Cherokezen.
Choctaws. — 1821, 84. 1831, 138, 199.
St. Christophe. — 1816, 104.
Columbo. — 1814, 112. 1826, 102.
Connectiant. — 1804, 46.
Constantinopel. — 1816, 93.
Coromandel. (Kust van) — 1800, 4. 1801, 120, 124. 1803, 21, 197. 1806, 70. 1810, 157. 1822, 38.

Dakka. Zie 1850.
Deensch Westindische-eilanden (St. Thomas, St. Jan, St. Croix). — 1808, 49.
Delhi. — 1819. 13.
Demerary. — 1809, 51. 1810, 33. 1813, 178.
Denemarken. (Genootschap aldaar ter uitbreiding van het Euangelie) — 1805, 73. 1811, 175. 1813, 15.
Depok. — 1828, 142. 1847, 5.
St. Domingo. — 1817, 211.
Donsche kozakken. — 1822, 146.

Egypte. Zie 1840, 57.
Eimeo. — 1822, 111. 1826, 42.
Elliot. — 1823, 10.
Eskimo's. — 1808, 27. 1811, 87.
St. Eustatius. — 1816, 105.

Fidschi-eilanden. Zie 1846, 65. 1851, 81.
Franke Aug. Herm. — 1812 49.
Frankrijk. — 1812, 1, 25, 81. 1834, 123.
Freetown. — 1827, 11.

Gambia. Zie 1825, 41.
Gambier. — 1818, 205.
Genadedal. — 1811, 65. 1819, 176.
Genadeburg. — 1820, 273.
George Paul. — 1821, 131.
Gericke Ch. Wilh. — zendeling 1803. Zie 1805, 89. 1807, 167.
Griekenland. — 1839, 62.
Grieksche kerk. — 1826, 124.
Griqua's. — 1820, 7, 274.
Groenland. — 1808. 18. 1839, 93.
Grusië in Georgië. — 1831, 7.
Guyana (Engelsch). — 1835, 37.
—— (Hollandsch). — 1835, 3.
Guinea. — 1838, 24. 1845, 81. 1846, 49. 1848, 81. 1850, 17.
Gutzlaff. — 1828, 84, 141. 1829, 17. 1831, 73. 1832, 30, 81, 99, 148.

Hayti. Zie 1817, 233.
Harris. — 1840, 113.
Hellendoorn. — 1840, 151.
Hephzibah. — 1820, 272.
Hindo's — 1820, 100. 1822, 3. 1829, 4. 1837, 33. 1842, 98, 103. 1847, 33. 1850, 113.
Hopefield. Zie 1831, 142.
Hottentotten. — 1844, 50.
Huaheine. — 1820. 231. 1821, 234. 1822, 113. 1826, 42.
Hudsonsbaai. — 1843, 49.
Humpee. — 1823, 158.

Indië. Zie 1816, 145, 161. 1817, 49. 1819, 3. 146, 195. 1820, 95. 1821, 115, 203. 1822, 169. 1823, 149. 1824, 103, 204. 1825, 61, 183, 209, 225. 1826, 89, 103, 147, 179, 191, 192, 194. 1825, 54. 1827, 99, 103, 149. 1828, 133, 137. 1833, 86, 99, 103, 107, 167. 1834, 21, 47, 125. 1835, 173. 1837, 33. 1838, 41. 1839, 17, 41, 154. 1840, 24, 173. 1841, 97. 1842, 98. 1843, 113. 1844, 81, 175. 1845, 113, 177. 1846, 195. 1847, 33. 1848, 17, 145. 1849, 167.
Inspectie-reis. — 1847, 63, 127, 189. 1848, 111.
Isle de France. — 1821, 17.

Jaggernaut. Zie 1810, 185. 1830, 42. 1850, 113.
Jamaika. — 1832, 180. 1838, 72.
Java. — 1827, 203. 1833, 127. 1843, 105. 1848, 113, 157. 1850, 49.
Joden. — 1817, 223. 1821, 80. 1823, 17. 1828, 170.

Johannes Williams. Zie 1846, 117.

Kaap de Goede Hoop. Zie 1801, 149. 1802, 79, 109, 143, 173. 1803, 29, 65, 81, 117, 129, 172. 1805, 97, 113, 179. 1806, 49, 65, 113, 153, 207. 1807, 25, 41, 49, 133. 1808, 163. 1809, 17, 27, 175. 1810, 1, 13, 55, 119, 159, 175. 1814, 63. 1816, 45. 1821, 10. 1822, 193. 1824, 37, 151. 1825, 188. 1828, 143, 146, 1831, 89, 187, 207. 1833, 172.

Kaffers. — 1816, 139. Hunne wreedheid: 1828, 6. 1817, 10. Zie ook Tambuki's. 1820, 271. 1822, 156. 1826, 77. 1828, 146. 1831 187. 1834, 69.

Kalmukken. — 1821, 73. 1825, 21.

Kam, Suppen en Bruckeren (de zendelingen), naar Engeland vertrokken Augustus 1812, komen aan de Kaap de goede Hoop aan. — 1814, 199. te Batavia 1815, 35. Dagverhaal op reize naar Batavia, 161.

Karass. — 1803, 53. 1808, 8. 1809, 152, 205. 1811, 123. 1818, 179. 1821, 56. 1824, 11.

Karenen. — 1832, 130. 1838, 91. 1844, 65. 1849, 81.

Kaspische Zee. Zie Casp. 1802, 1803, 1804, 1805, 81. 1824, 1. 1836, 105.

Katrivier. — 1820, 271.

Kemp (van der), Kuhner en anderen. Eerste vertrek dier zendelingen. Zie 1799, 23, 59, 61, 67, 83, 99; en zoo verv. 1800, 1801. Kicherer's overkomst te Rotterdam met drie tot den Heer bekeerde Hottentotten, 1803, 129. v. v. — van der Kemp ontslapen 8 December 1811, zie 1812, 116.

Kisser. — 1830, 82.

Kollegie. (Engelsch te Malakka) — 1821, 88. 1823, 217.

Komabee. — 1823, 151.

Kozakken. Zie Donsche.

Kreeks. — 1831, 133.

Krim. — 1818, 189. 1821, 69. 1822, 68.

Kuddapa. — 1833, 86.

Labrador. — 1806, 97. 1827, 1837, 61.

Lattakko. — 1816, 138. 1817, 218. 1819, 201, 217. 1820, 3, 275.

Letty. — 1830, 75. 1832, 101. 1834, 53.

Libanon. — 1828, 171.

Liberia. — 1830, 37.

Loos bij Rio. — 1831, 103.

Madagaskar. — 1821, 26. 1822, 83. 1823, 168. 1825, 113. 1826, 8. 1827, 140. 1832, 186. 1834, 218. 1835, 117. 1836, 17. 1838, 49. 1839, 49. 1848, 61.

Madras. Zie 1818, 142. 1819, 146. 1820, 198. 1828, 53. 1834, 21, 47.
Maiana. — 1826, 203.
Maiaoiti. — 1826, 43.
Malakka. Zie Eng. kollegie.
Makisser. — 1828, 85.
Marquart. — Leopold en Albertine Ramma E. L. zendeling broeder en zuster 1815, 69. 1816, 179. 1820, 65. 1823, 61. 1826, 151. 1827, 157.
Mashow. — 1823, 108.
Maurits-eiland. — 1821, 17.
Mauti. — 1826, 206.
Meerut. — 1818, 135.
Menado. — 1840. 151.
Menscheneters. — 1821, 128.
Mesopotamië. — 1832, 75.
Methodisten. — 1816, 102.
Milne (William), zendeling, 1815, 1.
Moa. — 1830, 78. 1834, 3.
Mohammed-Ali. — 1826, 135.
Mahomedanen. — 1811, 51, 129.
Moluksche eilanden. — 1822, 73.

Namaqua-land, groot Zie 1810, 18, 191. 1814, 87. 1815, 115. 1816, 137. 1820, 3. 1821, 10, 30. 1844, 50.
Nevis. — 1816, 105.
Nieuw-Holland. 1830, 198.
Nieuw-Zeeland. — 1819, 21. 1820, 253. 1821, 128. 1825, 133. 1826, 11. 1827, 7, 137. 1833, 43. 1835, 104, 170. 1836, 71, 124. 1837, 160. 1839, 169. 1841, 85. 1843, 17. 1845, 17. 1846, 210. 1850, 5, 169, 198.
Nikerie. — 1822, 194. 1827, 95, 156. 1828, 146. 1829, 27. 1830, 52, 125. 1833, 155.
Nogai Tartaren. — 1831, 64.

Ohio. Zie 1826, 111, 116.
Olijfberg Vlaamsche. — 1808, 8.
Oneida. — 1817, 139.
Oost. (Groote) — 1824, 45. 1826, 17, 53, 142, 195, 202. 1827, 112, 152. 1828, 69. 1833, 23. 1834, 29.
Oost Bengalen. — 1850, 113.
Oost Indië. (Nederl.) — 1835, 5, 17, 65, 101. 1836, 49, 97, 103, 163, 179. 1837, 8, 17, 97, 151, 174, 183. 1838, 17, 33, 65, 81, 183. 1839, 4, 33, 65, 81, 97, 113, 153. 1840, 5, 17, 33, 65, 97. 1841, 5, 8, 33, 113, 153, 171, 185. 1842, 5, 33, 80, 113, 163. 1843, 65, 79, 193. 1844, 4, 17, 33, 106, 192, 208. 1845, 33, 97, 193. 1846, 5, 33, 81. 1847, 5, 17, 49, 65, 113, 189, 205. 1848, 5, 49, 65, 113, 129, 161, 177. 1849, 17, 33, 49, 65, 97, 145. 1850, 49, 81.
Orenburg. — 1821, 65. 1822, 64.
Orissa. — 1830, 42.
Osages. — 1831, 132.
Oschoktau — 1823, 10.
Otaheite. — 1802, 93, 115, 157. 1803, 97. 1805, 17. 1806, 37, 137. 1807, 126.

1809, 109. 1813, 167. 1814, 119. 1816, 24. 1817, 159. 1818, 93. 1819, 51. 1822, 108. 1823, 182. 1826, 38.

Pacaltsdorp. Zie 1820, 265.
Padang. — 1822, 189.
Palamcotta. — 1819, 9.
Palestina. — 1821, 81. 1825, 13.
Paliacate. — 1822, 191, 217. 1823, 119, 132. 1824, 184, 201.
Palm. — 1826, 96. 1829, 53.
Paramaribo. — 1822, 94.
Parapattam. — 1828, 85. 1832, 27.
Patagoniërs. — 1834, 212.
Pella. — 1815, 51. 1821, 17.
Peranu. — 1823, 169.
Persië. — 1830, 109.
Platkoppen en Patagoniërs. — 1834, 212.
Polen. — 1823, 17.
Prome. — 1832, 123.
Pulo Penang. — 1823, 221.

Rajetea. Zie 1820, 233. 1822, 114. 1826, 44.
Rangoon. — 1823, 241. 1832, 125.
Ravawai-Eiland. — 1826, 208.
Regentstad — 1825, 50.
Rhinosters-bron. Zie Hephziba.
Rhijn. (van) — 1846, 96, 209. 1847, 63.
Riouw op Bintang. — 1829, 126. 1835, 191. 1837, 174. 1842, 113.
Roma. — 1838, 4.
Rotty. — 1830, 71. 1831, 105. 1841, 153. 1844, 106. 1848, 177. 1849, 8.
Rurotonga. — 1826, 203.
Rusland. — 1819, 68.

Sadras. Zie 1825, 209.
Samarang. — 1822, 191.
Sandwichs-Eiland. — 1821, 209. 1823, 182. 1824, 161. 1825, 249. 1827, 5. 1829, 6. 1831, 57, 172. 1839, 169. 1843, 153. 1847, 97.
Sapara. — 1826, 41.
Saparona. — 1839, 35. 1841, 88.
Sarepta. — 1818, 195. 1824, 15.
Schotland. — 1801, 43.
Schuscha. — 1830, 109. 1835, 161.
Schwartz (Chr. Fred. levensbijzonderh. v. d. Zendel.) 1798. 1808, 35.
Serampore. — 1820, 251. 1830, 42.
Sherbro. — 1821, 143.
Siam. — 1830, 85. 1831, 174. 1832, 81.
Siberië. — 1818, 194. 1821, 79. 1835, 72. 1836, 86. 1837, 54.
Sierra Leona. — 1808, 177. 1816, 87. 1817, 85. 1820, 73. 1821, 139. 1824, 22. 1825, 48. 1830, 37. 1837, 192. 1840, 105.
Singapore. — 1831, 177.
Societeits-Eiland. — 1824, 176. 1826, 37. 1831, 166.
Soerabaya. — 1815, 231. 1833, 141.
Sorakarta. — 1833, 141.

Stellenbosch. — 1815, 238. 1816, 136. 1820, 262.
Sumanap. — 1832, 16.
Suratte. — 1805, 192. 1806, 92. 1807, 37, 91.
Suriname. — 1808, 97. 1832, 3. 1816, 149. 1837, 81. 1848. 33.
Syrië. — 1819, 114.

Tahiti. — 1820, 214.
Tahoka. — 1831, 206.
Taloney en Dwight — 1825. 18.
Tambuhis. — 1829, 76.
Tavoy. — 1832. 128.
Ternate. — 1828, 85. 1832, 13.
Theopolis. — 1820, 269.
Timor. — 1822, 189. 1824, 184, 201. 1826, 200. 1828, 153. 1829, 33. 1837, 183. 1839, 113, 153. 1841, 8, 41, 161. 1843, 193. 1844, 192. 1845, 105, 193. 1848, 161, 177. 1849, 8, 76.
Tinnevelli. — 1844, 175.
Tondano. — 1842, 163.
Tonga. — 1833, 103.
Tortola. — 1816, 106.
Tranquebar. — 1802, 125. 1803, 177. 1804, 145. 1807, 147. 1809, 159. 1818, 150.
Travancore. — 1814, 106. 1818, 150. 1820, 204.
Tunipinchoffa. — 1831, 203.
Tunis. — 1835, 57.
Turkye en Griekenland. — 1831, 113.

St. Vincent. Zie 1816, 107.

Visigapatnam. — 1806, 84. 1813, 141. 1814, 104. 1815, 110. 1816, 243. 1820, 98, 194.
Vrienden-eiland. — 1832, 68.

Waldensen. Zie 1812, 13, 37.
West-Indië. — 1825, 157. 1828, 99. 1837, 83.
Williams en Harris. — Harris.

Yongro Pomah. Zie 1818. 215.
Ysland. — 1807, 128.

Zeisbergen. (David). Zie 1838, 160.
Zendeling Genootschap (Fransch en Rhijnsch) — 1848, 174.
Zuidwallis. — 1821, 237.
Zuidwester-eiland. — 1834, 185. 1835, 21, 47. 1836, 33, 65, 81, 119, 179. 1837, 17, 77, 97, 151. 1838, 4, 65, 81, 183. 1839, 4, 33. 1840. 17, 33, 97. 1841, 33, 171, 185. 1842, 33.
Zuidzee-eiland. — 1816, 58. 1820, 111. 1821, 232. 1826, 37, 202. 1828, 183. De kaart in 1830, 1831, 161, 1832, 63, 195. 1833, 103. 1835, 129. 1836, 26, 147, 184. 1839, 79. 1841, 49. 1842, 50. 1843, 81. 1849, 177.
Zwarte zee. — Caspische.

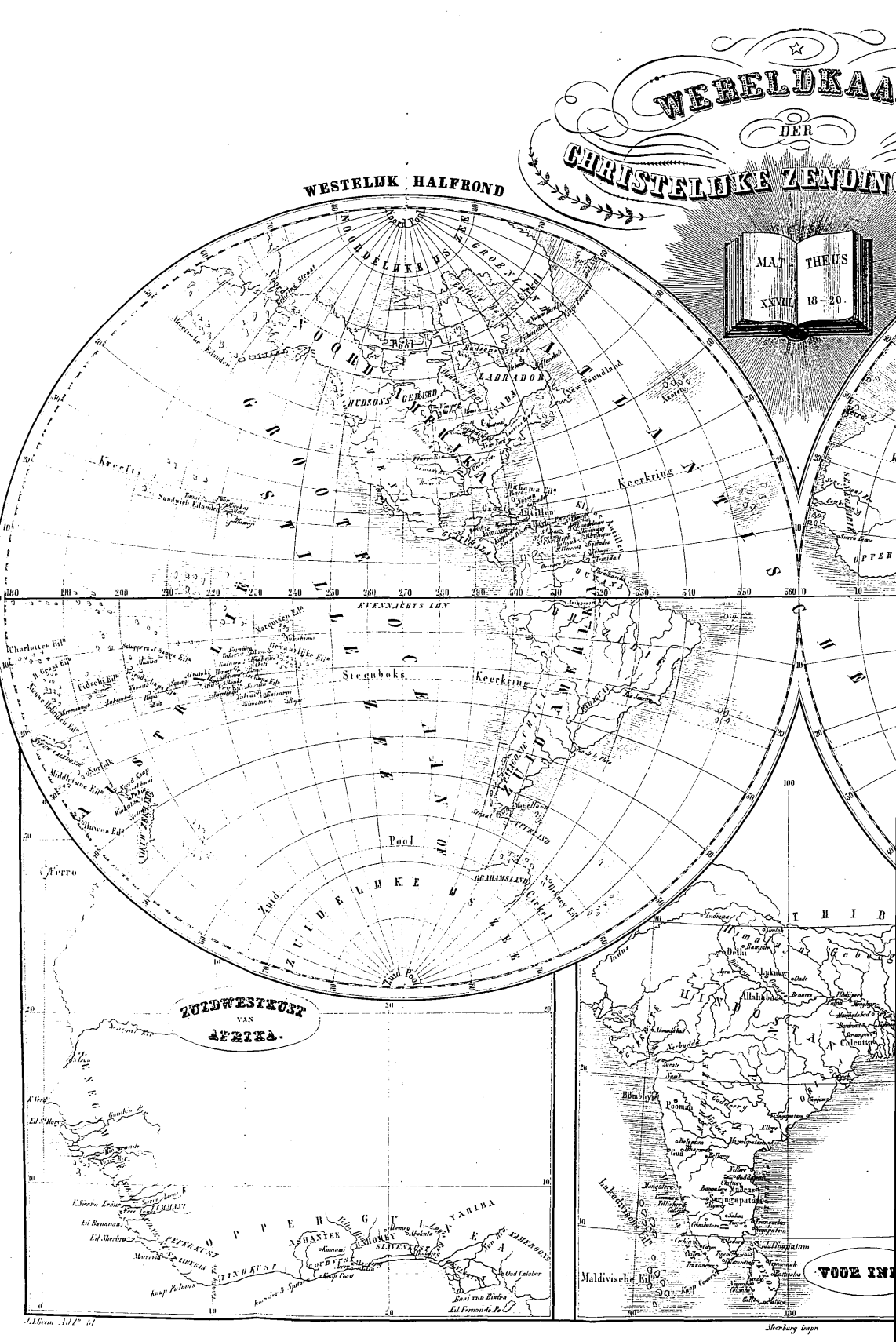
WERELDKAA
DER
CHRISTELIJKE ZENDIN
MAT THEUS
XXVIII 18-20.
WESTELIJK HALFROND
NOORDELIJKE IJS ZEE
GROENLAND
NOORD AMERIKA
ATLANTISCHE
GROOTE OCEAAN OF STILLE ZEE
AUSTRALIË
ZUID AMERIKA
ZUIDELIJKE IJS ZEE
Pool
Keerkring
Steenboks Keerkring
EVENNACHTS LIJN
Ferro
ZUIDWESTKUST VAN AFRIKA.
OPPERGUINEA
ASHANTEE
YARIBA
KAMEROONS
Maldivische Eil.
VOOR IN
J.J.Geem A.J.Z. del.
Meerburg impr.

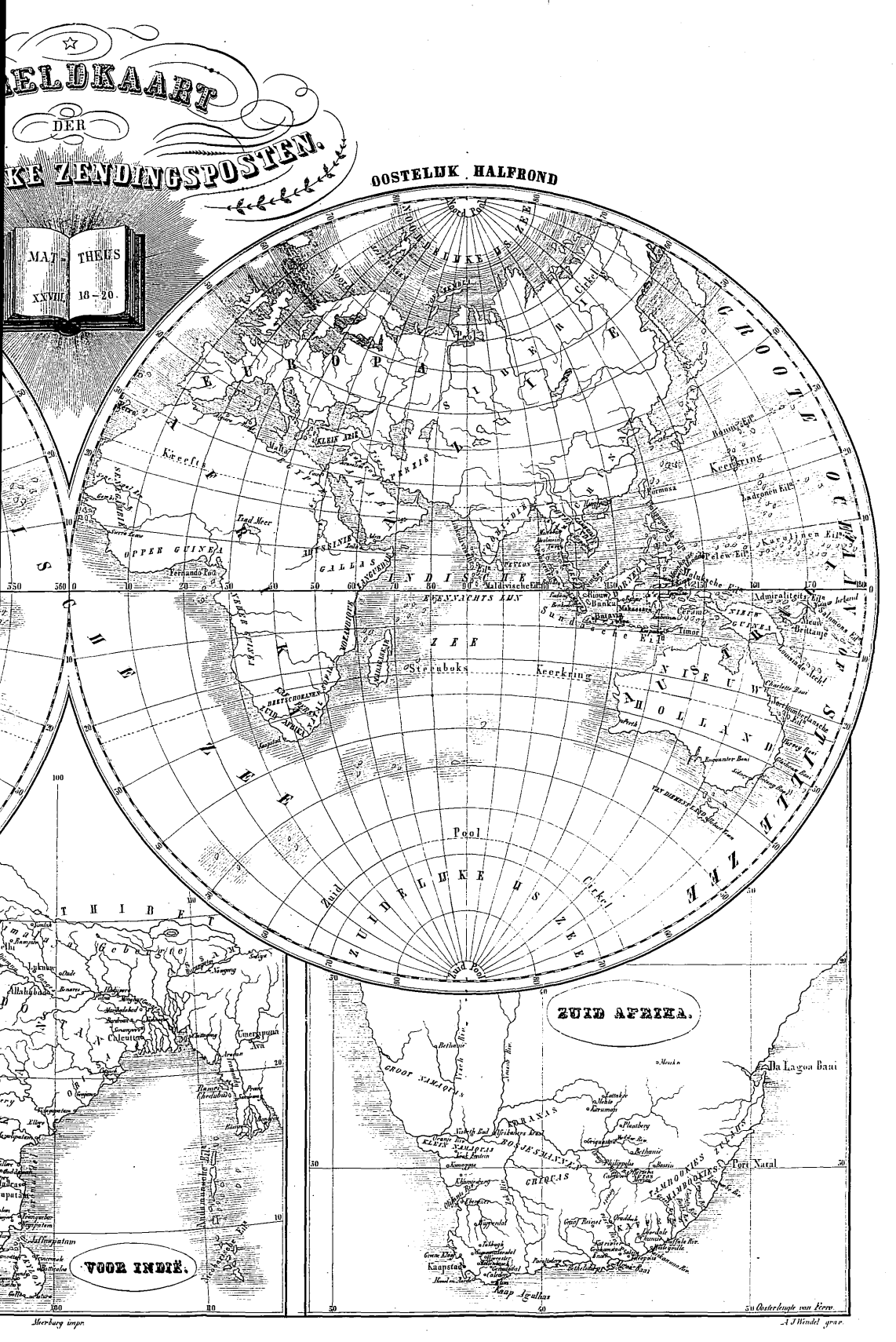

ELDKAART
DER
KE ZENDINGSPOSTEN.
MAT-THEUS
XXVIII. 18-20.
OOSTELIJK HALFROND
GROOTE OCEAAN OF STILLE ZEE
EUROPA
ZUIDELIJKE IJS ZEE
Noord Pool
Noordelijke Ijs Zee
Pool
Cirkel
Keerkring
Ladronen Eilanden
Karolinen Eilanden
Pelew Eilanden
Formosa
Maldivische Eilanden
Sundasche Eilanden
Timor
Banka
Makassar
Ceram
Admiraliteits Eilanden
Nieuw Brittanje
Louisiade Archipel
Charlotte Baai
Northumberlansche Eilanden
Hervey Baai
Gladstone Baai
Encounter Baai
Sidney
Perth
Nieuw Holland
Nieuw Guinea
Sterrebeeks Keerkring
Zuid Pool
Zuid Afrika
Kaapstad
Kaap Agulhas
Port Natal
Da Lagoa Baai
Groot Namaquas
Bethanie
Kaap Agulhas
Oosterlengte van Ferro.
Meerburg impr.
A. J. Windel grav.

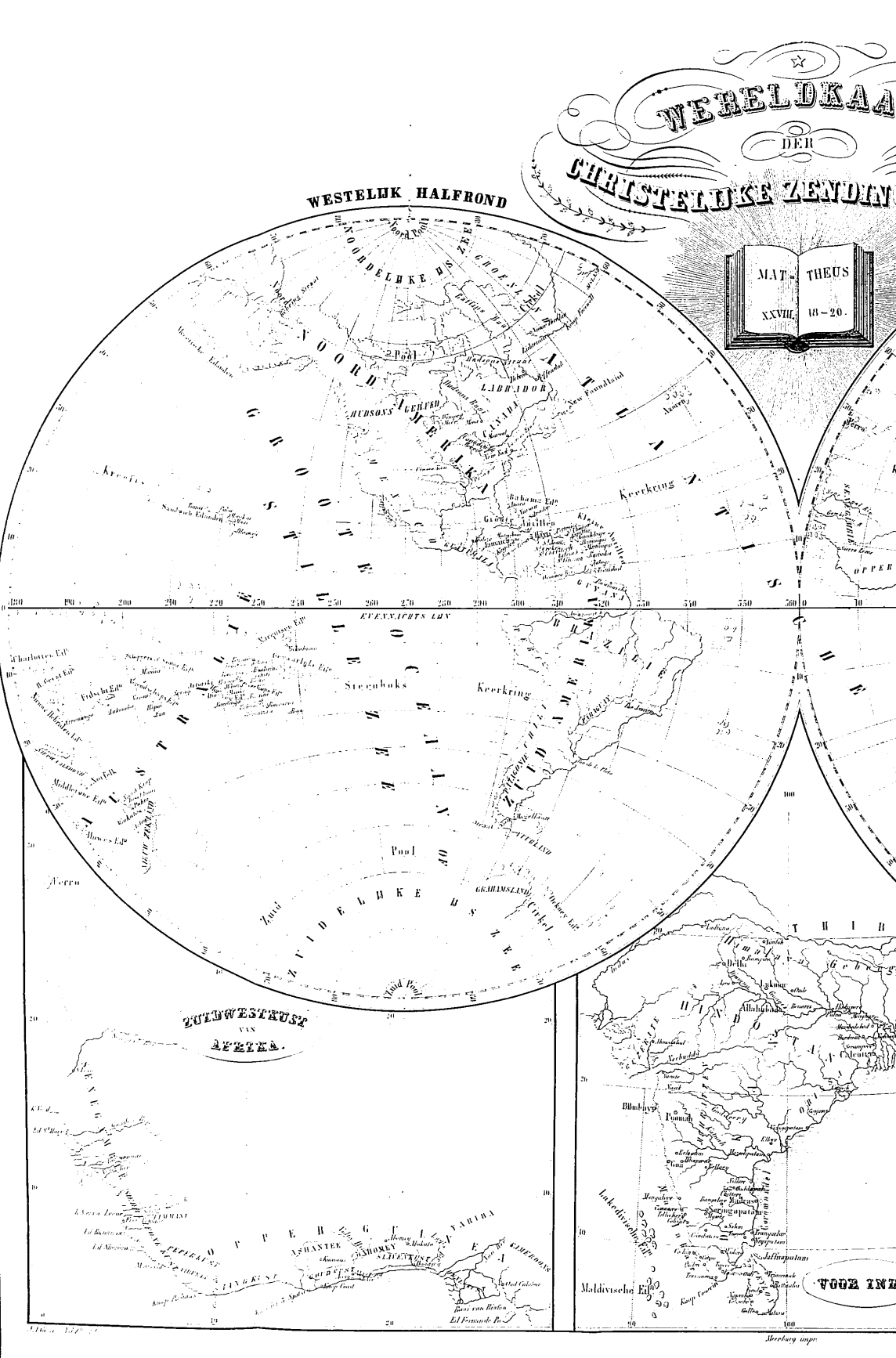
WERELDKAA
DER
CHRISTELIJKE ZENDIN
MAT-THEUS
XXVIII. 18-20.
WESTELIJK HALFROND
NOORDELIJKE IJS ZEE
GROENLAND
NOORD AMERIKA
ATLANTISCHE
GROOTE OCEAAN
STILLE ZEE
AUSTRALIË
ZUID AMERIKA
ZUIDELIJKE IJS ZEE
LABRADOR
CANADA
HUDSONS GERVED
Keerkring
Pool
Steenboks
Zuid
Cirkel
Zuid Pool
EVENNACHTS LIJN
ZUIDWESTKUST VAN AFRIKA.
OPPER GUINEA
ASHANTEE
DAHOMEY
YARIBA
KIMEROONS
Maldivische Eil.
Lakedivische Eil.
Jaffnapatam
Bilmbay
Poonah
Delhi
Allahabad
Calcutta
Lakmer
Meerburg imp.

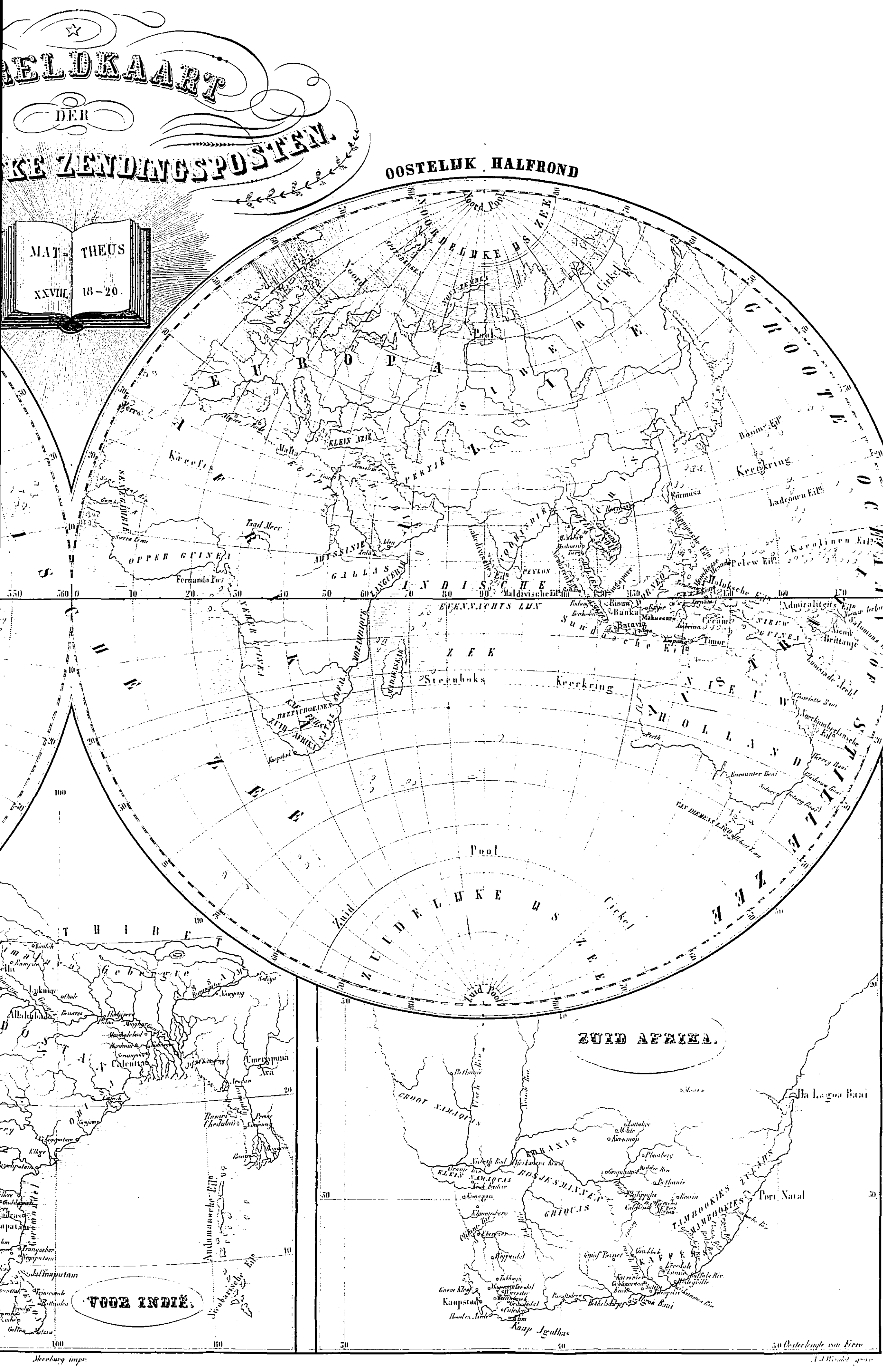

Meerburg impr.

A.J. Wendel grav.

WESTELIJK HALFRONI

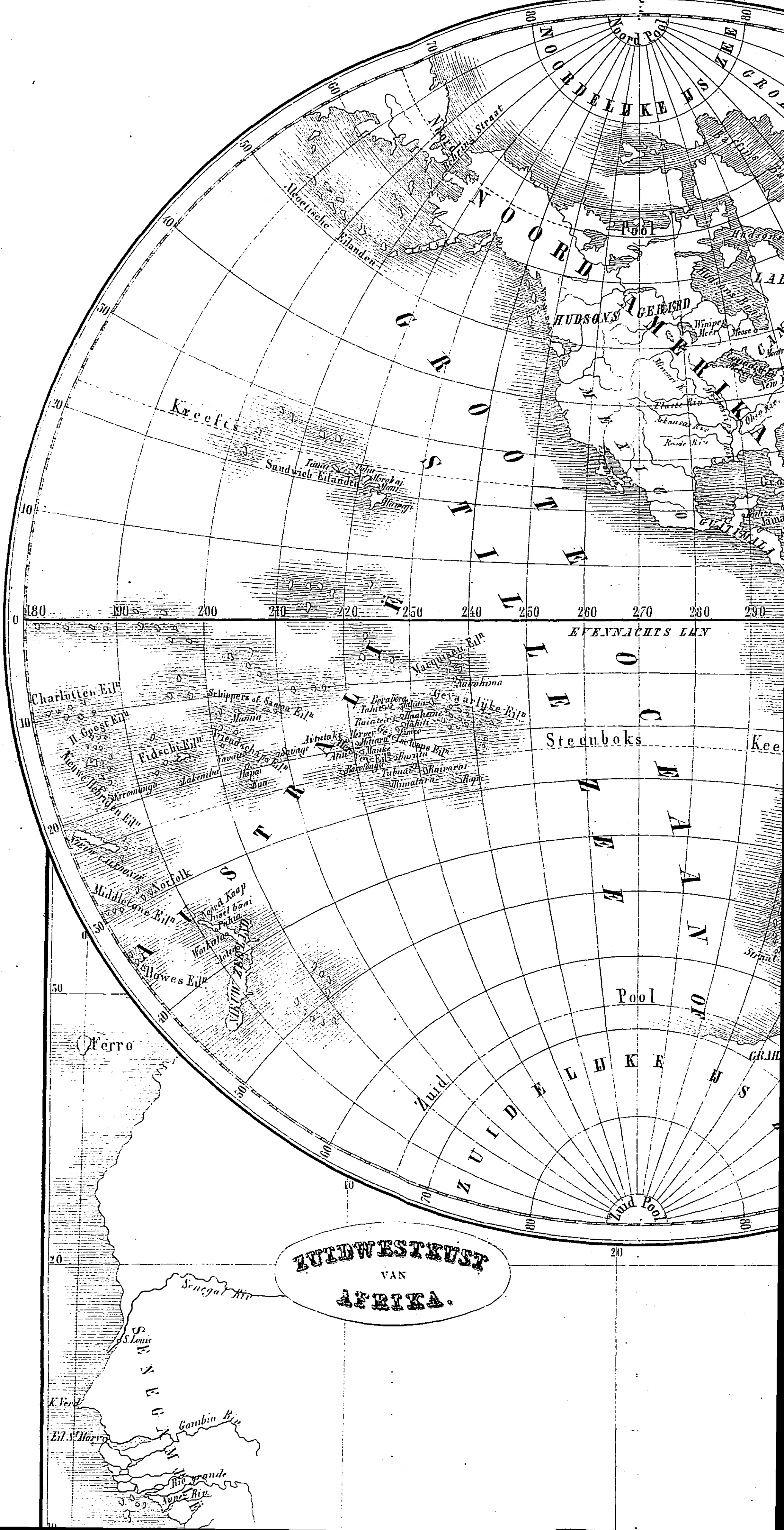

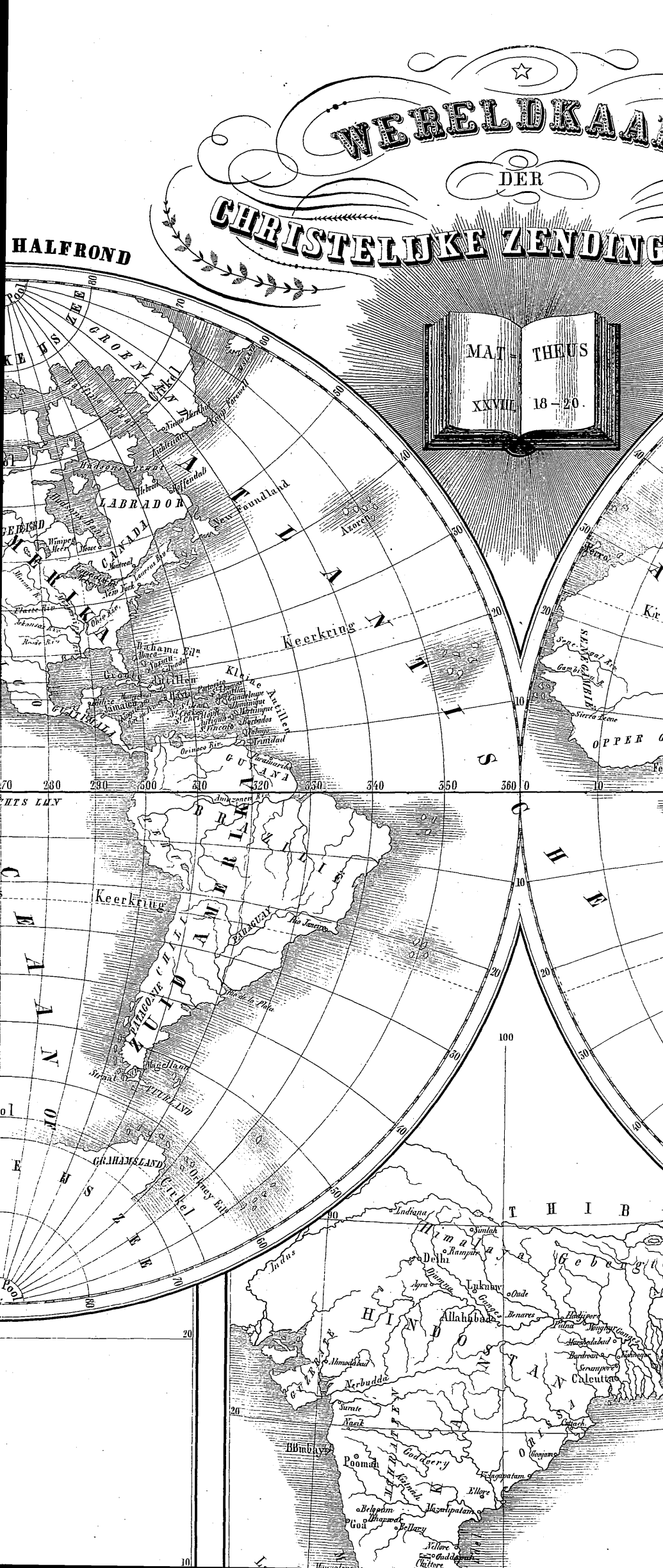
WERELDKAA
DER
CHRISTELIJKE ZENDING
MAT-THEUS
XXVIII. 18-20.
HALFROND
GROENLAND
Cirkel
LABRADOR
CANADA
New Foundland
Azoren
Keerkring
Bahama Eil.
Kleine Antillen
Jamaica
Haiti
Trinidad
Orinoco Riv.
GUYANA
BRAZILIË
Amazonen Riv.
Keerkring
PARAGUAY
Rio Janeiro
Rio de la Plata
PATAGONIE
Magellaan
Straat
TUURLAND
GRAHAMSLAND
Orkney Eil.
Cirkel
SENEGAMBIË
Sierra Leone
OPPER
Indiana
Simlah
Himalaya
Delhi
Rampur
Indus
Lukuow
Ganges
Benares
Allahabad
HINDOSTAN
Calcutta
Ahmedabad
Nerbudda
Surate
Nasik
Bombay
Poonah
Godavery
Ellore
Goa
Bellary
Nellore
Chittore

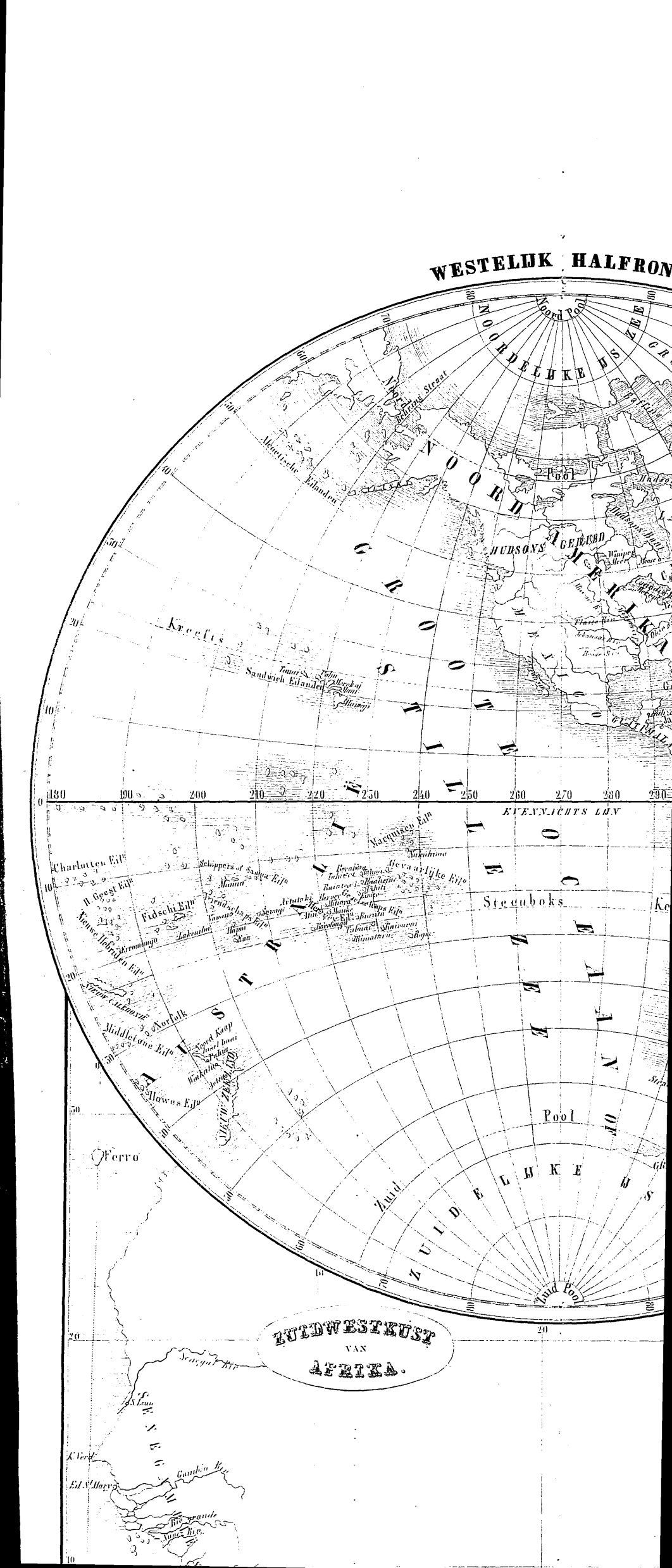
WESTELIJK HALFRON
Noord Pool
NOORDELIJKE IJS ZEE
Noord
Behring Straat
Aleoetische Eilanden
NOORD AMERIKA
Pool
HUDSONS GEBIED
Winipeg Meer
Kreefts
Sandwich Eilanden
GROOTE STILLE OCEAAN OF
EVENNACHTS LIJN
Marquisen Eilⁿ
Charlotten Eilⁿ
Schippers of Samoa Eilⁿ
Gevaarlijke Eilⁿ
Steenboks
H. Geest Eilⁿ
Fidschi Eilⁿ
Nieuwe Hebriden Eilⁿ
Norfolk
Middletone Eilⁿ
Howes Eilⁿ
NIEUW ZEELAND
Pool
Zuid
ZUIDELIJKE IJS
Zuid Pool
Ferro
ZUIDWESTKUST
VAN
AFRIKA.
Senegal Rio
S. Louis
K. Verd.
Gambia Rio
Rio grande
Nunez Rio

WERELDKAAR
DER
CHRISTELIJKE ZENDING
HALFROND
MAT- THEUS
XXVIII. 18-20.
GROENLAND
Baffins Baai
LABRADOR
CANADA
New Foundland
Azoren
Hudsons Baai
Keerkring
ATLANTISCHE
Bahama Eil.
Groote Antillen
Kleine Antillen
Jamaica
Hayti
Trinidad
Paramaribo
GUIANA
Orinoco Riv.
BRAZILIE
PARAGUAY
Rio Janeiro
Rio de la Plata
ZUID AMERIKA
PATAGONIE
CHILI
Straat Magellaan
VUURLAND
GRAHAMSLAND
Orkney Eil.
Cirkel
OCEAAN
Keerkring
270
280
290
300
310
320
330
340
350
360
0
10
Gambia
Sierra Leone
OPPER G
THIB
Himalaya Gebergte
Indus
Delhi
Agra
Luknow
Oude
Allahabad
Benares
Patna
Calcutta
Serampore
Burdwan
HINDOSTAN
Ahmedabad
Nerbudda
Surate
Nasik
Bombay
Poonah
Godavery
Kistnah
Visagapatam
Ellore
Masulipatam
Belgaum
Goa
Dharwar
Bellary
Nellore
Cuddapah
Mangalore
Bangalore
Madras
ORISSA
Ganjam
Cuttack
Ludiana
Simlah

WERELDKAART DER OOSTELIJKE ZENDINGSPOSTEN.

MAT-THEUS XXVIII 18-20.

OOSTELIJK HALFROND

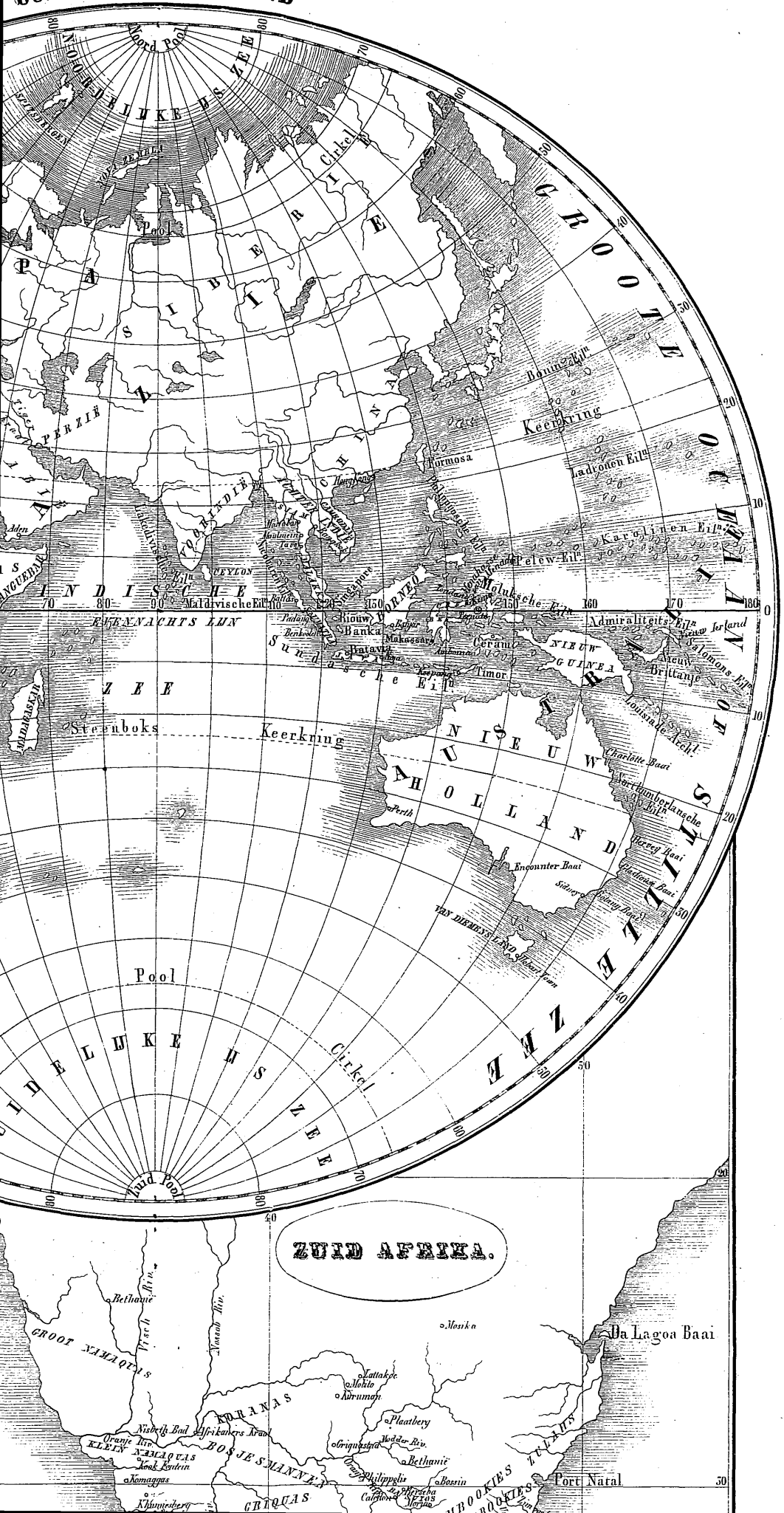

WERELDKAART DER STELLIJKE ZENDINGSPOSTEN.

MAT = THEUS XXVIII. 18 – 20.

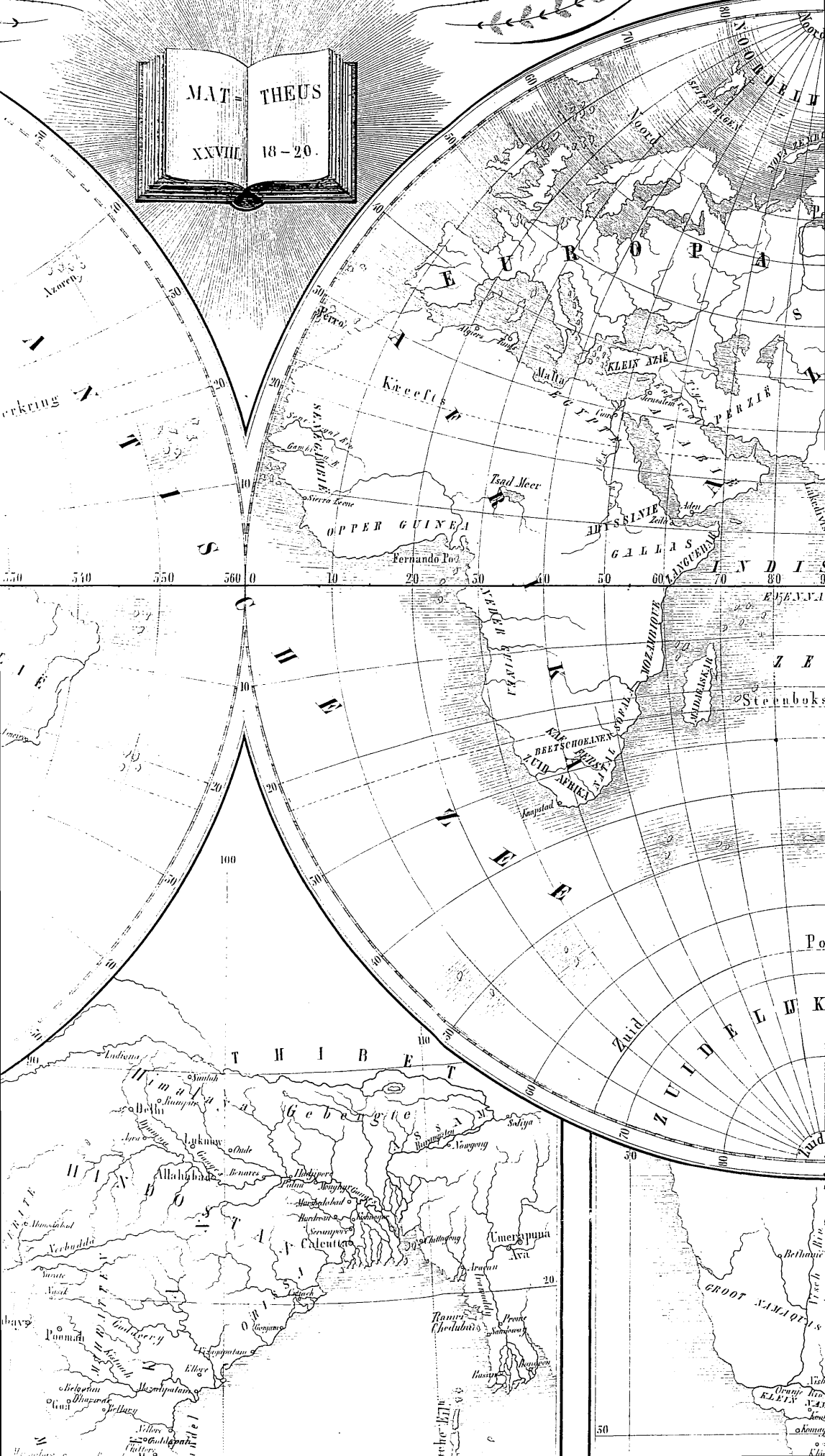

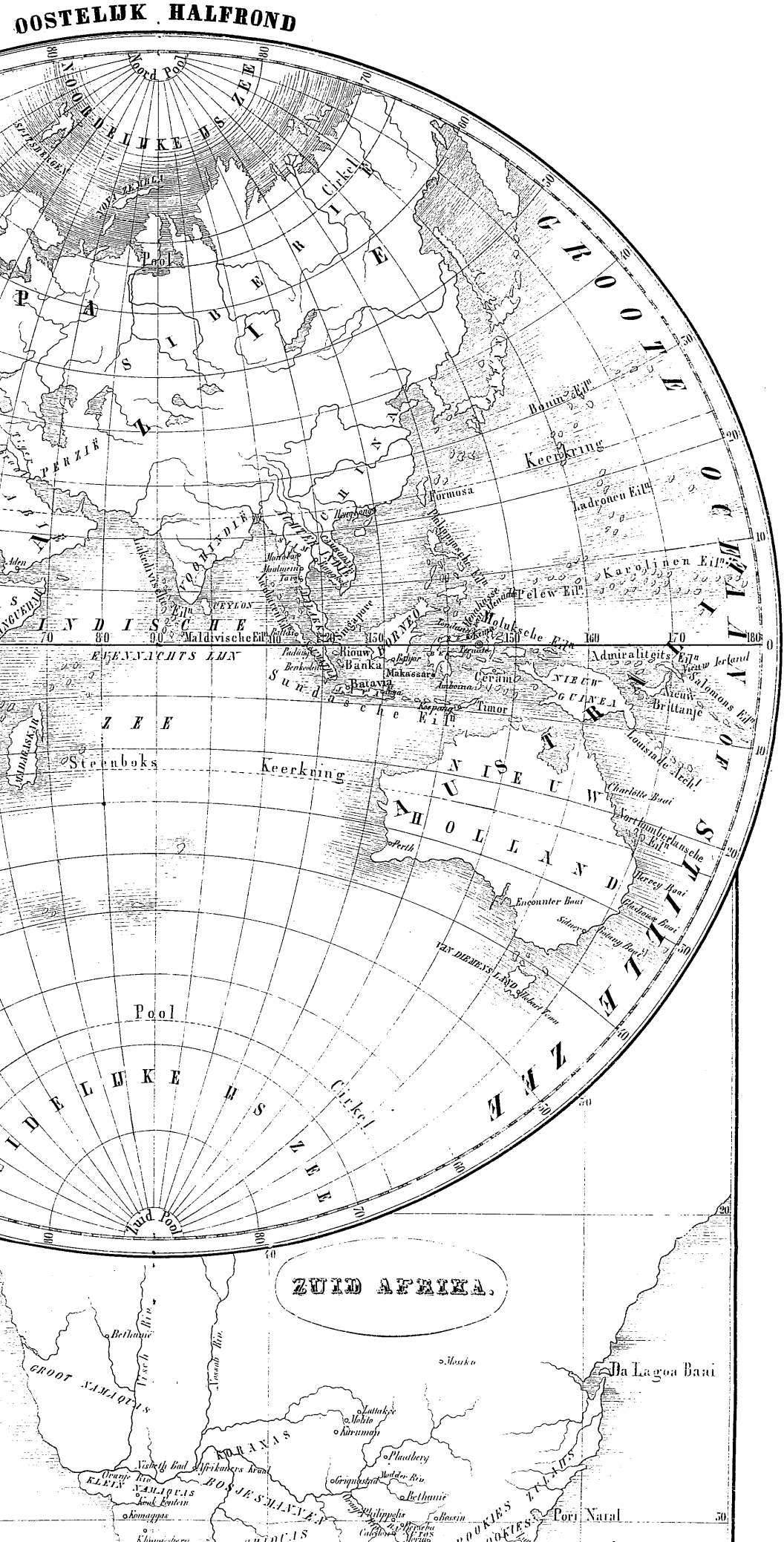
OOSTELIJK HALFROND
Noord Pool
NOORDELIJKE IJS ZEE
Cirkel
Pool
SIBERIE
GROOTE OCEAAN OF STILLE ZEE
Bonin Eil.
Keerkring
Formosa
Ladronen Eil.
Karolinen Eil.
Pelew Eil.
Moluksche Eil.
Admiraliteits Eil.
Nieuw Ierland
Salomons Eil.
Nieuw Brittanje
Louisiade Arch.
Charlotte Baai
Northumberlansche Eil.
Hervey Baai
Glashouse Baai
Botany Baai
Sidney
Encounter Baai
Perth
VAN DIEMENS LAND
Hobart Town
NIEUW HOLLAND
NIEUW GUINEA
Ceram
Timor
Makassar
Banka
Riouw
Batavia
Singapore
Maldivische Eil.
Lakedivische Eil.
CEYLON
Aden
Steenboks
Keerkring
EVENNACHTS LIJN
Sundasche Eil.
Pool
Cirkel
Zuid Pool
ZUID AFRIKA.
Da Lagoa Baai
Port Natal
Bethanië
GROOT NAMAQUAS
Nisbeth Bad
Afrikaners Kraal
KLEIN NAMAQUAS
Komaggas
BOSJESMANNEN
Plaatberg
Griquastad
Modder Riv.
Bethanië
Philippolis
Bossin
Mosika
Lattakoe
Kuruman
Vaal Riv.
Nossob Riv.
Visch Riv.

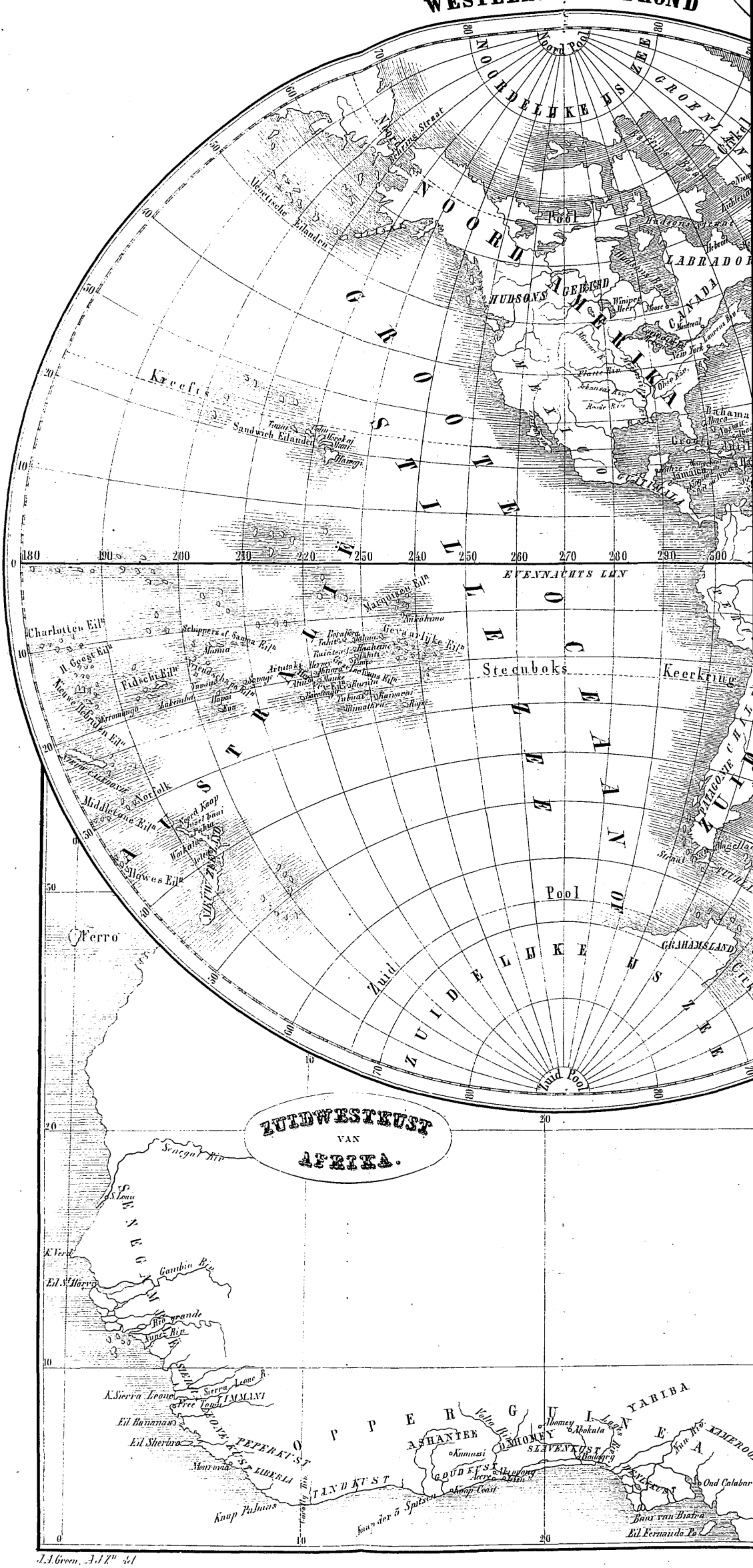
WESTELIJK HALFROND
NOORDELIJKE IJS ZEE
GROENLAND
Noord Pool
Pool
NOORD AMERIKA
HUDSONS GEBIED
LABRADOR
CANADA
MEXICO
GUATIMALA
Bahama
Groote Antillen
Kreefts
Sandwich Eilanden
GROOTE STILLE OCEAAN
EVENNACHTS LIJN
Charlotten Eilⁿ
H. Geest Eilⁿ
Fidschi Eilⁿ
Schippers of Samoa Eilⁿ
Marquisen Eilⁿ
Gevaarlijke Eilⁿ
Steenboks
Keerkring
Nieuwe Hebriden Eilⁿ
Middletone Eilⁿ
Norfolk
Howes Eilⁿ
NIEUW ZEELAND
AUSTRALIË
Pool
Zuid
ZUIDELIJKE IJS ZEE
Zuid Pool
GRAHAMSLAND
Ferro
ZUIDWESTKUST VAN AFRIKA.
Senegal Rio
S. Louis
K. Verd.
Gambia Rio
Rio grande
Nunez Rio
K. Sierra Leone
Sierra Leone R.
Free Town
TIMMANI
Eil. Bananas
Eil. Sherbro
PEPERKUST
LIBERIA
Monrovia
Knap Palmas
TANDKUST
Kaap der 5 Spitsen
OPPERGUINEA
ASHANTEE
Kumassi
GOUDKUST
Kaap Coast
DAHOMEY
Abomey
Abokuta
SLAVENKUST
Badagry
YARIBA
Oud Calabar
Baai van Biafra
Eil. Fernando Po
J.A. Green, A.J.Zn del.

CHRISTELIJKE ZENDINGSPOST

MAT. THEUS XXVIII. 18–20.

Meerburg impr.

INTENTIONAL SECOND EXPOSURE

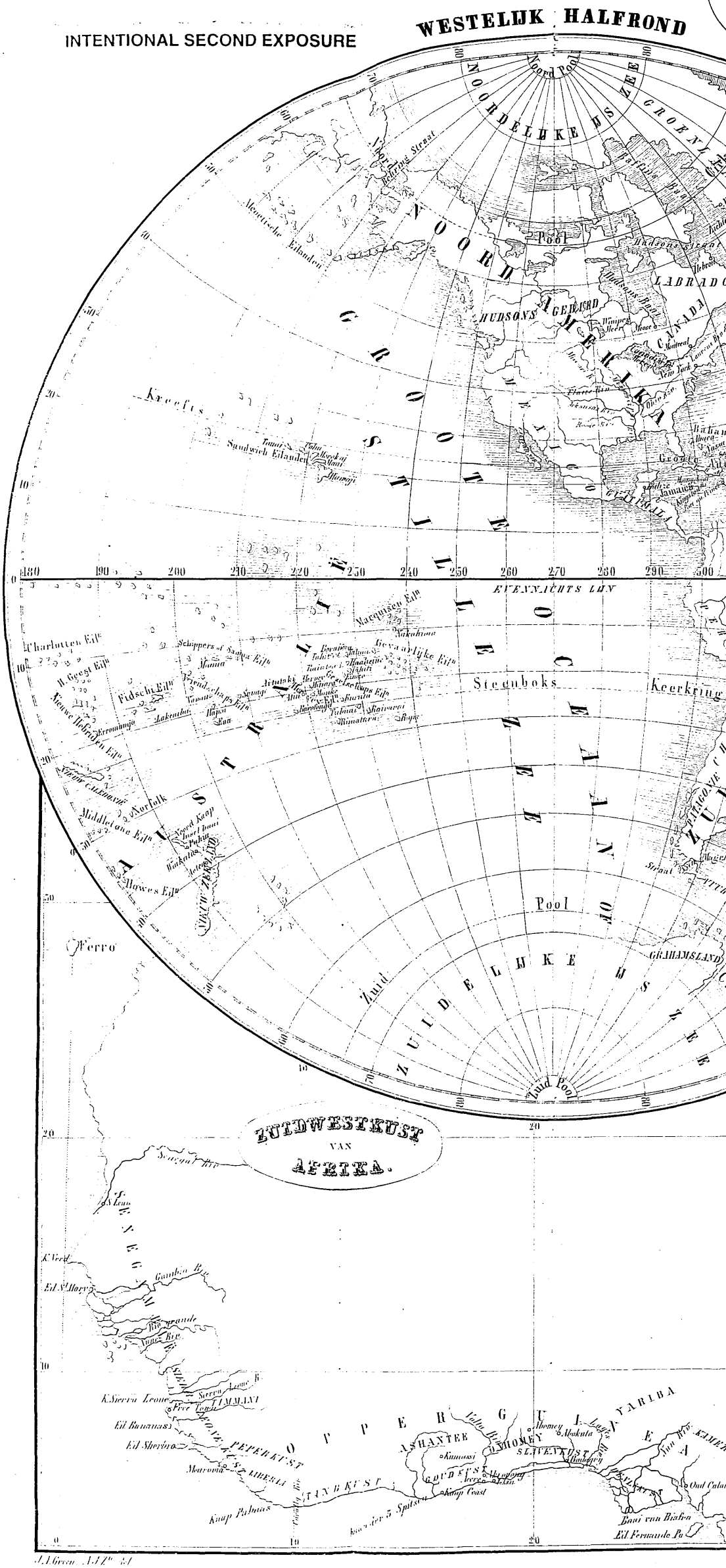

J. J. Green. A. J. Z. del.

CHRISTELIJKE ZENDINGSPOST

MAT = THEUS
XXVIII. 18 – 20.

Meerburg impr.

ISTELIJKE ZENDINGSPOSTEN.
OOSTELIJ
MAT- THEUS
XXVIII. 18-20.
EUROPA
AFRIKA
Noord
KLEIN AZIË
PERZIË
ARABIË
EGYPTE
Malta
Algiers
Kreefts
Keerkring
Azoren
ATLANTISCHE
ZEE
Tsad Meer
OPPER GUINEA
NEDER GUINEA
Fernando Po
Sierra Leone
SENEGAMBIË
ABYSSINIË
GALLAS
Aden
Zeila
ZANGUEBAR
MOZAMBIQUE
MADAGASKAR
BEETSCHOEANEN
ZUID AFRIKA
NATAL
Kaapstad
Rio Janeiro
Zuid
ZUIDELIJ
THIBET
Himalaya Gebergte
ASSAM
HINDOSTAN
Simlah
Delhi
Agra
Luknow
Oude
Allahabad
Benares
Patna
Calcutta
Serampore
Chittagong
Umerapuna
Ava
Arracan
Prome
Sandoway
Bassein
Rangoon
Ramri
Cheduba
Ahmedabad
Nerbudda
Surate
Nasik
Bombay
Poonah
Godavery
Kistnah
Belgaum
Goa
Bellary
Masulipatam
Ellore
Vizagapatam
Ganjam
Cuttack
ORISSA
Nellore
Cuddapah
Madras
Bangalore
Mangalore
Seringapatam
Mysore
Salem
Coimbatore
Tranquebar
Negapatam
Madura
Cochin
Quilon
Travancore
Kaap Comorin
Jaffnapatam
Trincomale
Batticaloa
Colombo
Galle
Matura
CEYLON
Andamansche Eil.
Nicobarische Eil.
GROOT NAMAQUA
VOOR INDIË.
Meerburg impr.

OOSTELIJK HALFROND

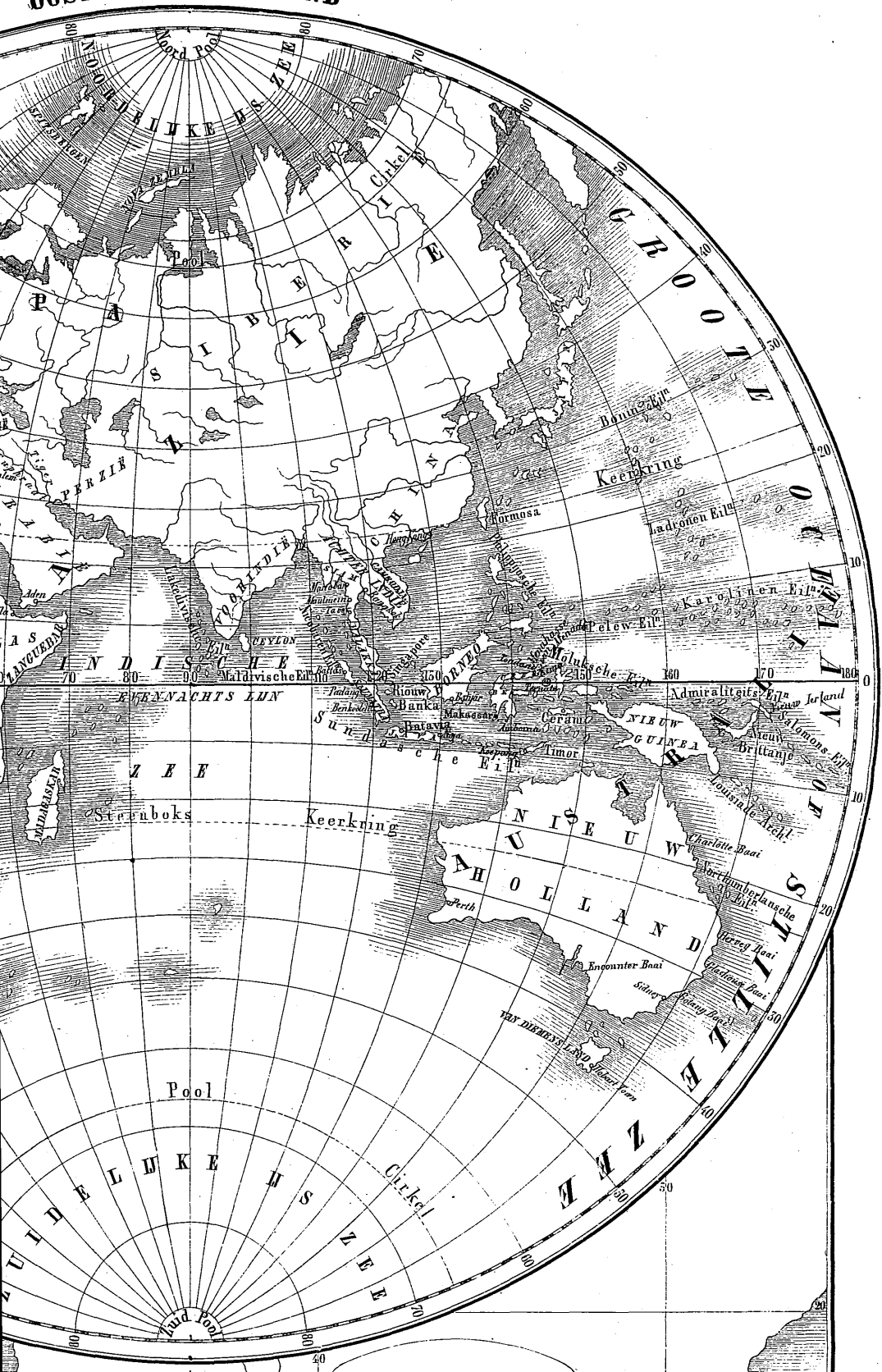

A. J. Wendel grav.

INTENTIONAL SECOND EXPOSURE

ISTELIJKE ZENDINGSPOSTEN.

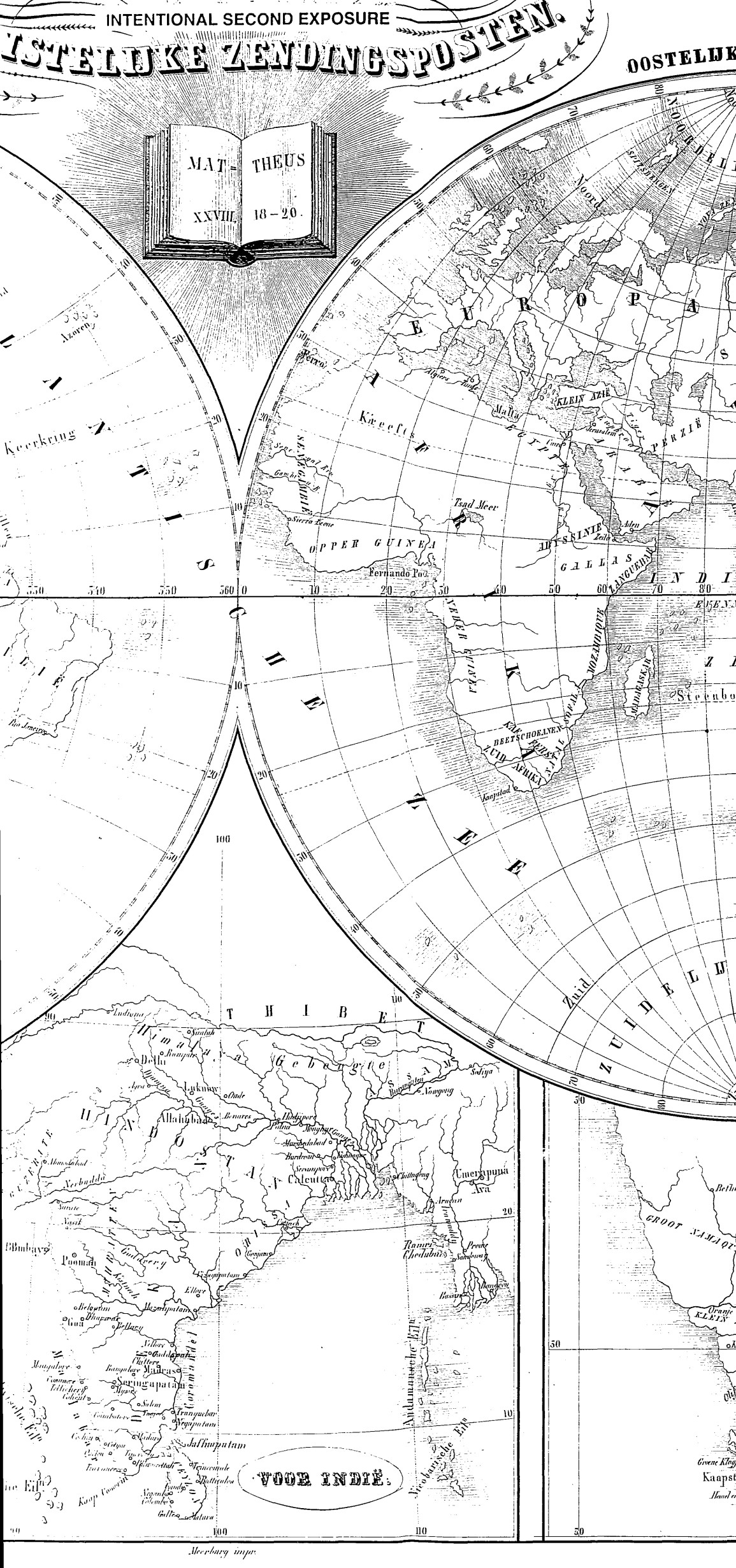

Meerburg impr.

OOSTELIJK HALFROND

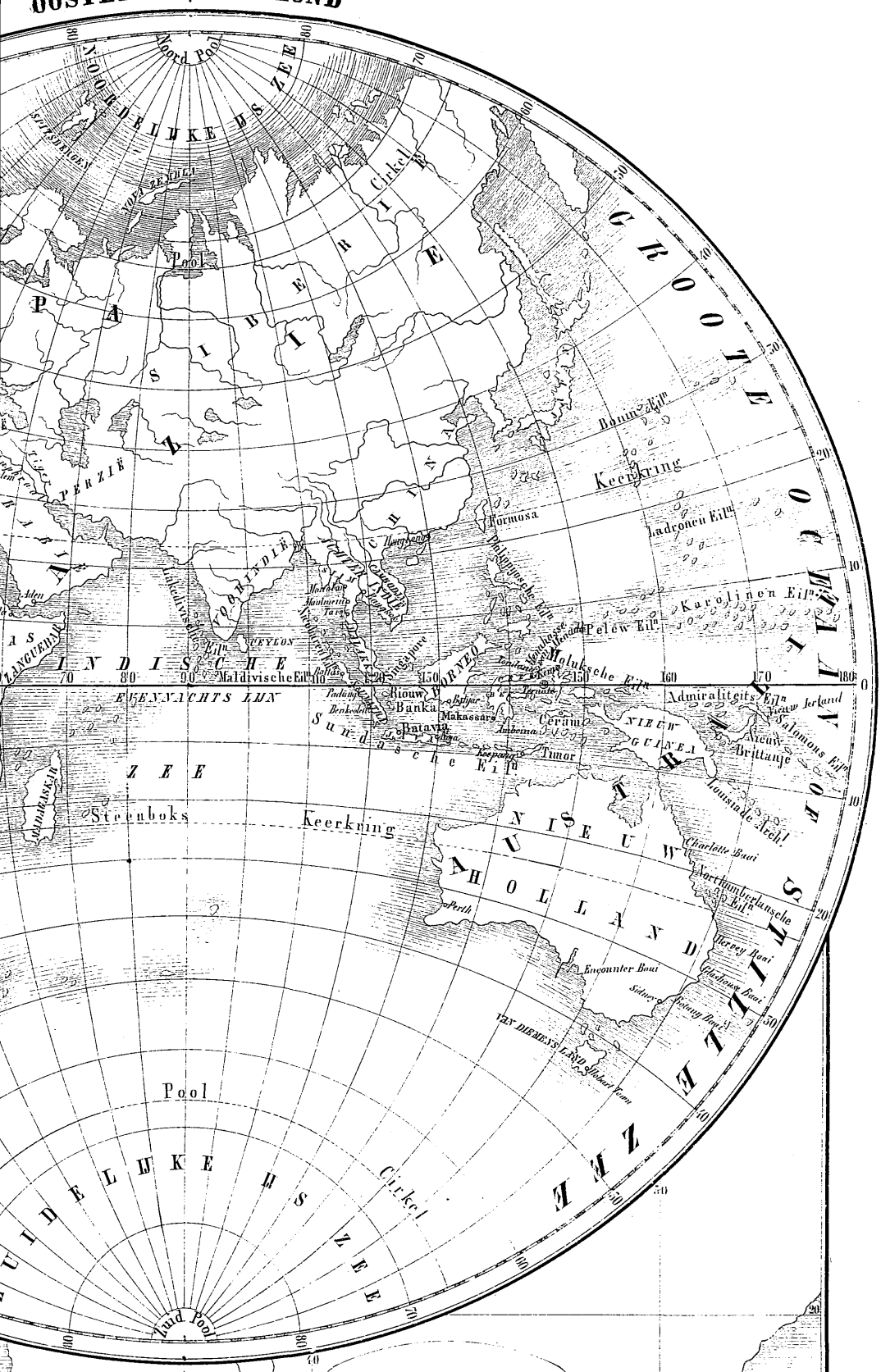

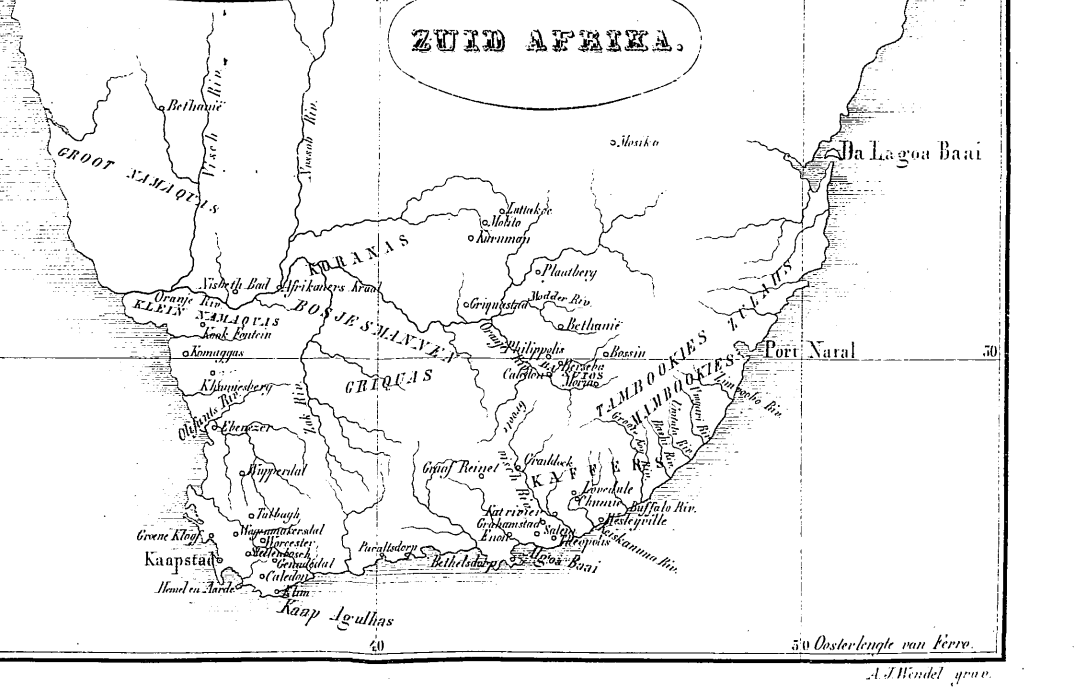

A. J. Wendel grav.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
11 067 951

BV 2060 Handboek voor de
.H26 vrienden der
zendingszaak.

SWIFT LIBRARY

BV 2060 Handboek voor de
.H26 vrienden der
zendingszaak.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
11 067 951